T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (FARS DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

117721

MENÜÇİHRÎ-Yİ DÂMGÂNÎ, DİVANININ TAHLİLİ VE TERCÜMESİ

DOKTORA TEZİ

117721

Fahrettin COŞKUNER

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Mürsel ÖZTÜRK

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ANKARA-2002

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (FARS DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

MENÜÇİHRÎ-Yİ DÂMGÂNÎ, DİVANININ TAHLİLİ VE TERCÜMESİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK	.....
Prof. Dr. F. Tulga OCAK	.....
Prof. Dr. M. Faruk TOPRAK	.....
Doç. Dr. Abdüsselam BİLGEN	.....
Doç. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ	.....

Tez Sınavı Tarihi: 15. 05. 2002

İÇİNDEKİLER

İçindekiler I

Transkripsiyon Alfabesi ve Açıklamalar X

Kısaltmalar XI

Önsöz XII

GİRİŞ

1-Menūçihrī'nin Yaşadığı Dönem: Gazneliler Dönemi

a) Kuruluşu 1

b) Hükümdarları 1

c) Hanedanın Çöküşü 4

d) İdarī Teşkilat 5

e) İlim ve Kültür Hayatı 6

f) Mimari 7

2-Gazneliler Döneminin Fars Dili ve Edebiyatı Açısından Önemi 8

3-Bu Dönemde Yetişen Meşhur Şair ve Yazarlar 9

a) Şairler

1-Gażāyirī-yi Rāżī 9

2-Esedī-yi Ṭūsī 10

3-Ebū'l-Ferec-i Secezī 10

4-'Unṣurī 11

5-Firdevsī 12

6-Ferruḫī 13

7-'Ascedī 13

8-Pindār-ı Rāżī 14

9-Zeynebī-yi 'Alevī 14

10-Ebū'l-Faḫr Mes'ūd b.Sa'd-i Selmān 14

b) Yazarlar

1-Ebū'l-Faẓl Muḥammed Beyhaḳī 15

2-Ġerdizī-yi Ġaznevī 16

3-İbn-i Sīnā 16

4-Ebū Reyḥān el-Bīrūnī 17
5-Ebū İbrahīm Müstemli el-Buḫārī 18
6-Ebū'l-Ḥasan-ı Ḫarḳānī 18
4-Bu Dönem Şairlerinin Kullandığı Üslup: Horasan Üslubu 19
5-Komşu Kültürlerin İzleri 20

I.BÖLÜM

MENŪÇİHRĪ-Yİ DĀMGĀNĪ

1-Hayatı
a) Doğumu, Adı, Mahlası ve Nisbesi 22
b) Çocukluğu ve Gençliği 23
c) Öğrenim Durumu ve Geçimi 23
d) Seyahatleri 23
e) Ölümü 24
2-Çağdaşları 24
3-Etkilendiği Kişiler 24
4-Eserleri 25
5-Edebi Kişiliği 27
6-Övgüde Bulunduğu Kişiler 29

II.BÖLÜM

MENŪÇİHRĪ-Yİ DĀMGĀNĪ DİVANININ TAHLİLİ

A) TEMALAR
1-Dinī Temalar
a) Genel Olarak Din 30
b) Müslümanlık 30
c) İlahī Kitaplar 33
d) Zerdüştlük 33
e) Hıristiyanlık 33
f) Putperestlik 34
2-Ahlakī Anlayış 34
3-Allah ve İlah Kavramı
a) Allah 34

b) Allah'ın Memduh İçin Yaptıkları 36
B) DİL VE ÜSLUBU
1-Dil Özellikleri 38
2-Kullandığı Sanatlar 41
3-Arapça Cümle ve Terkipler 45
4-Farsça Atasözleri ve Deyimler
a) Atasözleri 50
b) Deyimler 54
5-Ayet ve Hadisler
a) Ayetler 57
b) Hadisler 58
6-Enbiya Kıssaları ve Aşk Hikayeleri
a) Enbiya Kıssaları 58
b) Aşk Hikayeleri 60
7-Nücûmî Istılahlar 60
8-Edebî Istılahlar 68
9-Musikî Istılahları
a) Müzik Aletleri 73
b) Musikî Makamları ve Perdeler 76
c) Şarkı, Müzik, Sema, Ezgi ve Nağme 80
10-Tıbbi Istılahlar
a) Hastalıklar 81
b) Sağlık ve İlaç 82
c) Tabiplik 82
C) TOPLUM NİZAMI VE SOSYAL HAYAT
1-Devlet ve Yönetim 83
2-İdareci ve Reayanın Özellikleri 84
3-Ordu, Asker ve Savaş 85
4-Kavimler, Topluluklar ve Guruplar
a) Dinî Guruplar 86
b) Irkî ve Bölgesel Guruplar 87

5-Yer Adları

a) Nehirler 89

b) Denizler ve Haliçler 90

c) Dağlar 90

d) Puthaneler, Atölyeler ve Tezgahlar 91

e) Ülkeler 92

f) Yerleşim Yerleri ve Özel Yerler 93

6-Sanatlar, Meslekler, Oyunlar ve Tiplemeler

a) İdarî Meslekler 98

b) Askerî Meslekler 99

c) Dinî Meslekler ve Roller 100

d) Edebî Meslekler 101

e) Musikî Meslekleri 102

f) Tıbbî Meslekler 103

g) Oyunlar ve Oyuncular 104

h) Ailevî Roller 105

i) Çeşitli Meslekler ve Roller 108

7-Gelenek ve Görenekler

a) Adet ve Gelenekler 118

b) Nikah ve Düğün Merasimi 118

c) Bayramlar 118

8-İnanışlar 120

9-Putlar, Heykeller, Resimler ve Şekiller

a) Putlar ve Heykeller 120

b) Resimler 121

c) Şekiller 121

10-Kitap, Mektup, Sayfa, Ferman, Akid, Çizgi, Hat, Harf ve Sayı

a) Kitaplar 121

b) Mektup 122

c) Sayfa (Kağıt) 122

d) Ferman 122

e) Akid 122
f) Çizgi (Hat) 123
g) Harfler 123
h) Sayılar 123
11-Giyecekler 123
12-Para, Takı ve Süsler 128
13-Yiyecek ve İçecekler
a) Yiyecekler 132
b) İçecekler 134
14-Ölçü Birimleri ve Araçlar
a) Ölçü Birimleri 140
b) Araçlar 140
D) İNSAN UNSURU
1-İnsan Telakkisi ve Mahiyeti
a) Genel Olarak İnsan 141
b) Soy, Nesep, Sülale, Cevher 141
c) İnsan Uzuvları 142
d) İnsan Maneviyatı ve Karakteri 146
2-Tarihi Şahıslar, Karakter ve Tipleri
a) İdareciler 149
b) Dinî Şahsiyetler 156
3-Edip, Alim ve Müzisyenler
a) Arap Şairler 160
b) İranlı Şairler 166
c) Alimler 168
d) Müzisyenler 169
4-Kim Oldukları Tespit Edilemeyen Kişiler 169
5-Manevî ve Hayalî Şahsiyetler 170
6-Güzellik ve Güzellik Unsurları 172
7-Sevgili ve Vasıfları 179
8-Aşk ve Aşık-Maşuk İlişkisi 180

9-Memduhlar
a) Memduhları 182
b) Memduhun Özellikleri 182
10-Maddî ve Manevî Haller
a) Dinî Durumlar 193
b) Maddî Haller 193
c) Manevî Haller 195
E) TABİAT
1-Kozmik Alem 199
2-Uhrevî Alem 203
3-Mekan 204
4-Bağ ve Bahçe 214
5-Zaman
a) Genel Olarak Zaman 217
b) Mevsimler 218
c) Aylar 219
d) Günler 220
e) Vakitler 222
6-Bitkiler
a) Güller ve Çiçekler 223
b) Ağaçlar ve Otlar 232
7-Hayvanlar
a) Kuşlar 238
b) Böcekler ve Haşarat 246
c) Vahşi Hayvanlar 247
d) Evcil Hayvanlar 251
8-Anasır-ı Erbaa ve Diğer Elementler 254
9-Eşya ve Unsurlar
a) Mal, Mülk, Hazine 257
b) İnşaat ve Ev Malzemeleri 258
c) Yazı Malzemeleri 262

d) Şarap Malzemeleri 263
e) İdarî Mallar ve Askerî Araç-Gereçler 265
f) Binek Aletleri 269
g) Itriyat Malzemeleri 269
h) Dikiş Malzemeleri 270
i) Çeşitli Eşyalar 271

III.BÖLÜM

MENÜÇİHRÎ-Yİ DÂMGÂNÎ DİVANININ TÜRKÇE TERCÜMESİ

A) Kaside ve Kıtalar

-Baharın Tasviri ve Ebü'l-Ḥasan'ın Övgüsü Hakkında 272
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevî'nin Övgüsü Hakkında 277
-Sonbaharın Tasviri ve Sultan Mes'ūd'un Veziri Ahmed b.'Abdüṣṣamed'in Övgüsü Hakkında 279
-Nevruz'un Vasfi ve Ḫâce Ebü'l-Ḥasan'ın Övgüsü Hakkında 282
-Bahtiyâr'ın (Ebü Ḥarb) Övgüsü Hakkında 283
-Baharın Tasviri ve Faẓl b.Muḥammed-i Ḥüseynî'nin Övgüsü Hakkında 285
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevî'nin Veziri Ḫâce Aḥmed'in Övgüsü Hakkında 287
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevî'nin Övgüsü Hakkında 288
-Nevruz'un Tasviri ve Vezir Ḫâce Aḥmed b.'Abdüṣṣamed'in Övgüsü Hakkında 290
-Baharın Tasviri ve Ḫâce Tâhir'in Övgüsü Hakkında 291
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevî'nin Övgüsü Hakkında 292
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevî'nin Övgüsü Hakkında 293
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevî'nin Övgüsü Hakkında 295
-Baharın Vasfi ve Ḫâce Ali b.Muḥammed'in Övgüsü Hakkında 298
-Nevruz Kutlaması ve Ḫâce Ebü'l-Ḳâsım Keşîr'in Övgüsü Hakkında 300
-Baharın Tasviri ve Şehriyâr'ın Övgüsü Hakkında 302
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevî'nin Övgüsü Hakkında 304
-Sultan Mes'ūd'un Veziri Ḫâce Aḥmed 'Abdüṣṣamed'in

Övgüsü Hakkında 305
-Ḫāce Ebū'l-'Abbās'ın Övgüsü Hakkında 306
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 306
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 308
-İspehbūd'un Övgüsü Hakkında 309
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Vezirinin Övgüsü Hakkında 311
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 314
-Menūçihr b.Ḳābūs'un Övgüsü Hakkında 317
-Şarabın Tasviri Konusunda Şöyle Buyurur 318
-Mum Muamması ve Hakim 'Unṣurī'nin Övgüsü Hakkında 319
-Ali b.Muḥammed'in Övgüsü Hakkında 324
-Kendisine Haset ve Düşmanlık Edenleri Şikayet Hususunda
Şöyle Buyurur 326
-Şehriyār'ın Övgüsü Hakkında 330
-Bayramın Şükrü ve Ḫāce Muḥammed'in Övgüsü Hakkında 331
-Mihrigān Bayramı Tasviri ve Ebū Harb Baḫtiyār'ın Övgüsü Hakkında 332
-Ḫāce Ṭāhir'in Övgüsü Hakkında 335
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 337
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 339
-Nevruz Tasviri ve (Melik Muḥammed) Ḳaṣrī'nin Övgüsü Hakkında 341
-Şeyḫü'l-'Amīd'in (Ebū Sehl Ẕūzenī) Övgüsü Hakkında 343
-Cem ve Taksim ve Medih Sanatı Hakkında Şöyle Buyurur 344
-Ebū'l-Ḥasan Ali b.Mūsā'nın Övgüsü Hakkında 349
-Şikayetin Şerhi Hakkında 349
-Faẓl b.Muḥammed-i Ḥüseynī'nin Övgüsü Hakkında 351
-Bahar Tasviri ve Ebū Ḫarb Baḫtiyār Muḥammed'in Övgüsü Hakkında 353
-Ali b.'İmrān'ın Övgüsü Hakkında 354
-Ebū'l-Ḥasan-ı 'İmrānī'nin Övgüsü Hakkında 357
-Hāce Ebū Sehl-i Ẕūzenī'nin Övgüsü Hakkında 357
-Faẓl b.Muḥammed-i Ḥüseynī'nin Övgüsü Hakkında 358
-At Tasviri ve Şehriyār'ın Övgüsü Hakkında 360

-Bahar Tasviri ve Emir Ḳāmkār'ın Övgüsü Hakkında 360
-Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 361
B) Musammatlar
-Birinci Musammat: Sonbahar Tasviri ve Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 363
-İkinci Musammat. Bahar Tasviri ve Ebū Ḥarb Baḫtiyār Muhammed'in Övgüsü Hakkında 366
-Üçüncü Musammat. Bahar Tebriği ve Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 368
-Dördüncü Musammat 369
-Beşinci Musammat. Rūhü'r-Rüesā Ḥāce Ḫalef Ebū Rebi' b.Rebi'nin Övgüsü Hakkında 371
-Altıncı Musammat. Sonbahar Tasviri ve Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 372
-Yedinci Musammat: Sabah Şarabı Tasviri Hakkında 375
-Sekizinci Musammat 376
-Dokuzuncu Musammat: Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 379
-Onuncu Musammat: Sonbahar Tasviri ve Sultan'ın (Ġazneli Mes'ūd) Övgüsü Hakkında 382
-Onbirinci Musammat: Mihrigān Bayramı Tebriği ve Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında 386
C) Rubailer 390
D) Dobeytiler 390
E) Dağınık Beyitler 391
SONUÇ 393
BİBLİYOGRAFYA 394
İNDEKS 399

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ VE AÇIKLAMALAR

Çalışmamızda Türkiye Diyanet Vakfi'nın hazırlamakta olduğu İslam Ansiklopedisi'nde kullanılan transkripsiyon sistemi tercih edilmiştir.

ء	'	ص	ṣ
ا	ā,e,i,u,	ض	ż
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s̲	غ	ġ
ج	c	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	h̲	ک	k
د	d	گ	g
ذ	z̲	ل	l
ر	r	م	m
ز	z	ن	n
ژ	j	و	v, ū
س	s	ه	h, e
ش	ş	ی	y, ī

Türkçede yaygın olarak kullanılan "Ali, Abdullah, Turan, İran" gibi kelimeler transkribe edilmemiştir.

Tahlil bölümünde cümle sonlarında yer alan (..../.....) şeklindeki sayılar Farsça divandaki sayfa ve beyit numarasını gösterir.

KISALTMALAR

ae. : Aynı eser

age : Adı geçen eser

as. : Aleyhisselam

b. : Bin (oğlu)

Bkz. : Bakınız

c : Cilt

Çev. : Çeviren (ler)

DİA : İslam Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları)

Divan : Menūçihrī-yi Dāmgānī Divanı

hk. : Hicrī kamerī

hş. : Hicrī şemsī

h.ö. : Hicretten önce

Hz. :Hazret-i

İA. : İslam Ansiklopedisi (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları)

İst. : İstanbul

m. : Miladī

M.Ö. : Milattan önce

MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı

Nşr. : Neşreden

ö. : Ölümü

s. : Sayfa

TDK. : Türk Dil Kurumu

TTK. : Türk Tarih Kurumu

vb. : ve benzeri

vd. : ve devamı

Yay. : Yayınları

yy. : Yüzyıl

ÖNSÖZ

Gazneliler dönemi Fars Dili ve Edebiyatı açısından çok büyük öneme sahiptir. Deri Farsçası'yla ilk büyük ve önemli eserlerin verilmeye başlanması; Firdevsī, 'Unṣurī ve Ferruḫī gibi dünya çapında üne sahip şairlerin yetişmesi; sarayın şiiri ve edebiyatı severek şairlere sahip çıkıp koruması bu dönemin edebiyat açısından güzel bir şekilde yādedilmesine sebep olmuştur. O zamanın şairleri kendilerinden sonra gelenlere üstatlık ve öncülük etmişlerdir.

Menūçihrī de her ne kadar yukarıda adı geçen şairlerin arkasında ismi zikredilse de dönemin yetiştirdiği büyük şairlerdendir. Çizmiş olduğu eşsiz güzelliklerdeki tabiat tasvirleri, neşe ve coşku dolu kasideleri ve musammat türü şiiri Farsça'ya kazandırması yönleriyle o da sonraki şair ve araştırmacılar için bir ekol oluşturmuştur.

Biz bu çalışmamızda; Gazneliler dönemini çeşitli yönlerden kısa olarak ele aldıktan sonra birinci bölümde şairin hayatı hakkında elde edebildiğimiz kadar birbiriyle tutarlı olan bilgileri vermeye çalıştık.

İkinci bölümde; Menūçihrī divanının muhteva açısından tahlilini yaptık. Kaynak olarak ele aldığımız divan İran'ın yetiştirdiği büyük araştırmacı-yazar Muḥammed Debīr-i Siyāḳī'nin pek çok nüshayı karşılaştırarak titizlikle edisyon kritiğini yaptığı ve hş.1375/1996'da Tahran'da yayınlanan Menūçihrī-yi Dāmgānī Divanı'dır. Divanı beyit beyit teker teker inceleyerek şairin hangi konulara nasıl değindiğini ortaya koyduk. Burada şairin ele aldığı konuların kapsamlılığı dikkat çekicidir.

Üçüncü bölüm divanın Türkçe tercümesinden oluşmaktadır. Şiir tercümesinin zorluğu muhakkaktır. Bir de bu şiirlerin yaklaşık bin yıl öncesine ait olduğu düşünüldüğünde bu güçlük daha da artmaktadır. Tercümede Debir-i Siyāḳī'nin

divanın arkasına koyduğu açıklamalar ve lügatçe, karşılaştığımız zorlukları çözmede son derece faydalı olmuştur.

Şairin yaşadığı döneme, kullanılan dile ve edebiyata pek çok yönlerden ışık tutacak, edebiyat tarihi araştırmacılarına faydalı olacak olan bu çalışmamızda bizi teşvik edip yönlendiren hocam Prof. Dr. Nazif Şahinoğlu, hiçbir yardımı esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Mürsel Öztürk, çalışmalarımızın tüm aşamalarında takip edip yol gösteren Prof. Dr. F. Tulga Ocak ve Doç. Dr. Abdüsselam Bilgen hocalarımla, emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Fahrettin Coşkuner
Ankara 2002

GİRİŞ

1-Menüçihrî'nin Yaşadığı Dönem: Gazneliler Dönemi

a) Kuruluşu

Adını kurulduğu başşehir Gazne'den alan hanedana Mahmūd-i Gaznevî'nin Yeminüddevle lakabına nisbetle Yemînîler, babasına nisbetle Sebük Tegînîler de (Āl-i Sebūk Tegîn, Āl-i Nāṣırüddîn) denilir[1].

Gazneliler, 4./10. asırda İslam ülkesinin serhat memleketlerinde hakimiyetini elde etmek maksadı ile, İranlılarla Türkler arasında vukû bulan mücadeleler sırasında zuhur etmiştir. Sāmānîler halifelere karşı fiilen müstakil bir vaziyet almışlardır[2]. O dönemde Türklerin büyük bir kısmı 'Abbasî halifelerinin ve eyaletlerdeki Arap ve İranlı valilerin hizmetinde asker veya muhafiz olarak görev yapmaktadırlar. Merkezi hükümetin otoritesi zayıflayınca bu Türk kumandanlar bağımsızlıklarını ilan ederek yönetime talip olmuşlardır. Samanilerin Horasan orduları kumandanı olan Alp Tegin 350/961'de vezir Ebū 'Ali el-Bel'amî ile birleşerek kendi adayını tahta çıkarmak ister. Fakat başarısız olarak az bir kuvvetle Gazne'ye çekilir. Orada mahalli bir hanedan olan Levikleri uzaklaştırır ve böylece Zilhicce 351/Ocak 963'te Gazneli Devleti'nin temelleri atılmıştır. Bu bölgeye daha önce gelen Türkler de onlara katılırlar[3].

Hanedanın başlangıcı, Sāmānîlerin Türk kölesi olan Alp Tegin'in vali iken 955'te Herāt'ta (doğu Ḫorāsān), 961'de de bütün Ḫorāsān'da bağımsızlığını ilan etmesiyle başlar. Yine Alp Tegîn'in kölesi ve damadı olan Sebük Tegin'le devam eder. Hintlilerle savaşı başlatan Sebük Tegîn aynı zamanda Maḥmūd'un babasıdır[4].

b) Hükümdarları

Alp Tegîn'in yerine oğlu Ebū İshaḳ İbrahim geçmiş, onun zamanında Levikliler Gazne'yi geri almışlarsa da Ebū İshaḳ Sāmānî emirinin yardımıyla tekrar şehre hakim olmuştur. Ebū İshaḳ'ın oğlu olmadığından yerine kumandanlarından Bilge Tegîn geçmiştir. Bilge Tegîn Gerdiz Kalesi'ni kuşattığı sırada ölmüş ve yerine Böri Tegîn (Piri Tegin) geçmiştir. Ancak kabiliyetsizliğinden dolayı görevinden uzaklaştırılarak yerine Alp Tegîn'in de çok güvendiği Sebük Tegîn getirilmiştir. Sebük Tegîn'le

---

[1] Merçil, Erdoğan; *Gazneliler*, DİA, c.XIII, s.480.

[2] Dames, M.Longworth; *Gazneliler*, İA, c.IV, s.742.

[3] Merçil; aynı makale, s.481.

[4] Rāżi, 'Abdullah; *Tārīḫ-i Kāmil-i Īrān*, İkbal Yayınları, Tahran 1372, s.190.

Türklerin gücü Gazne'den doğu Afganistan'daki Zabulistān bölgesine kadar yayılır. Buradan evlenerek halkı kendine bağlamıştır. Büst şehrini, Ḳusdār bölgesini topraklarına katıp hakimiyetini Toḫaristān ve Zemīndāver'e kadar genişletir. Sonra İslamiyetin kuzey Hindistan'da yayılmasına engel olan Hinduşāhīlere yönelerek çetin savaşlar sonucu Hinduşāhī racasını mağlup edip Kābil nehri boyunca Peşāver'e kadar ilerler. Onun ölümünden sonra iktidar babadan oğula geçen bir hanedan şeklinde devam etmiştir[5].

Sebük Tegīn'in yerine önce küçük oğlu İsmail geçmiş fakat az zaman sonra kardeşi Maḥmūd tarafından bertaraf edilmiştir. Maḥmūd, 389/999 yılında Sāmānī hükümdarının isyanla tahttan indirildiği sırada iktidara çıkmıştır[6]. Hindistan'da Türk hakimiyetinin başlangıcı olarak 28.11.1001 tarihi kabul edilir. Bu tarih Sultan Maḥmūd'un ikinci Hindistan seferinde Pencāb hükümdarı Brahmān Ceypāl'i yenip esir aldığı gündür. Maḥmūd Hindistan seferlerinden sonra hep Gazne'ye dönmüş, orada naip olarak kumandanlarından Āryaruḳ'u bırakmıştır. Gaznelilerin dehası olan Sultan Maḥmūd, hanedanı 1001'de Afganistan melikliğinden Hindistan imparatorluğuna yükseltmiş, ondan başka o çapta bir hükümdar yetişmemiş, Karahanlı, Selçuklu ve Gūrlarla yeterince mücadele edememişlerdir. Halifeden müstakil olarak sultan (imparator) ünvanını taşıyan ilk İslam hükümdarı Sultan Maḥmūd'dur. Gazneliler onun döneminde dünyanın en kudretli devletidir. Devlet en geniş alanlara 1030'da Afganistan, Türkmenistan, Ḫārzem ve İran'da; Kirmān, Ḫorāsān, Semnān-Damġān, Lāristān, İṣfaḥān, Rey (Tahran), Hemedān, Yezd, Ḳazvīn, Kāşān, Māzenderān, Ester-Ābād, Geylan ve Hindistan'da; Pathanistan, Sind, Belücistan, Pencap, Racastan, Malwa, Gücerat, Delhi, Agra, Üd, Allahābād (asıl Hindistan) bölgelerini kapsayan 4.680.000 km²'ye ulaşmıştır[7]. Maḥmūd din hususunda sağlam bir sunnidir. Şi'i Buveyhīlerin elinde kudretsiz bir kukla olan halife el-Ḳādir Billah'a biat edip onun onayını almaya kıymet vermiştir. Irak-ı Acem'de Buveyhilerin ülkesini alınca şia mezhebi aleyhinde şiddetli tedbirler almış, Multān ve Mansūre'de kuvvetli olan Karmatīlere karşı da aynı tarzda hareket etmiştir.[8]

---

[5] Merçil; aynı makale, s.481.

[6] Dames; aynı makale, s.744.

[7] Öztuna, Yılmaz; *Devletler ve Hanedanlar*, 2.Baskı, Ankara 1996, c.I, s.825.

[8] Dames; aynı makale, s.744.

Sultan Maḥmūd'un 421/1030 yılında vefatından sonra taht mücadelesi başlar ve sonuçta Mes'ūd, kardeşi Muhammed'i mağlup ederek tahta geçer. Mes'ūd yetenekli ve cesur bir askerdir. Ancak devlet idaresinde babası kadar başarılı olamaz. 424/1033'te Hindistan'a yaptığı bir seferde Sarsuti (Sarsave) Kalesi'ni ele geçirir. 1035'te Selçuklular Gazneli hakimiyetinde bulunan Ḫorāsān'a göç ederek Merv, Seraḫs ve Ferāve arasındaki bölgeye yerleşirler. Sultan Mes'ūd'un onlara karşı gönderdiği Ḥācib Beg komutasındaki ordu Hisar-ı Tak'ta ağır bir yenilgiye uğrar, Mes'ūd Selçukluları Ḫorāsān'dan atmak için çok uğraşmışsa da başarılı olamamıştır. Sonunda Tuğrul Beg ile Dandanakan'da karşılaşmış, üç gün süren savaştan sonra ağır bir yenilgiye uğramıştır (431/1040). Bir ayaklanma sonucu tahttan indirilip öldürülmüş yerine tekrar kardeşi Muhammed getirilmiştir. Mes'ūd'un oğlu Mevdūd, amcası Muhammed'i mağlup ederek aynı yıl devletin başına geçer. Mevdūd Selçukluların ilerlemesini bir süre durdurmuştur. Ondan sonra yerine kısa sürelerle oğlu II.Mes'ūd ve I.Mes'ūd'un oğlu Ali, sonra da Maḥmūd'un oğlu 'Abdürreşīd tahta çıkar. Tuğrul adında bir kumandan 'Abdürreşīd dahil onbir şehzadeyi öldürerek devletin başına geçer. Kısa süre sonra o da bir komutan tarafından öldürülür ve tahta I.Mes'ūd'un oğlu Ferruḫzād getirilir. Ferruḫzād Selçuklularla başarıyla mücadele etmiştir. Yerine tahta geçen kardeşi İbrahim Selçuklularla barış yapmış ve bu barış elli yıl sünmüştür. İbrahim'in kırk yıllık saltanatından sonra yerine oğlu III.Mes'ūd geçmiştir. Daha çok Hindistan seferleriyle meşgul olmuştur. Ondan sonra oğlu Şīrzād bir yıl hüküm sürmüş ve kardeşleriyle taht mücadelesi başlamıştır. Bu fırsattan Selçuklular yararlanıp iç işlerine müdahele etmişlerdir. Şīrzād'dan sonra Arslan Şah tahta geçmiş, fakat Sultan Sencer'in desteğiyle kardeşi Behrām Şah tahta oturmuştur. Gazneli hükümdarları sırasıyla şöyledir:

1-Alp Tegin (955-963).

2-Ebū İshak İbrahim (963-966).

3-Bilge Tegin (966-974).

4-Piri Tegin (974-977).

5-Ebū Manṣūr Nāṣıruddīn Sebūk Tegin (977-997).

6-İsmail (997-998).

7-Seyfuddevle Sultan Maḥmūd (998-1030).

8-Celālüddevle ve Cemālülmille (1030 ve 1040'da kısa süreli).

9-Nāṣiruddevle Mes'ūd (1030-1040).

10-Şihābüddīn Ebī Sa'id Mevdūd (1041-1048).

11-Muh.Mes'ūd II (1048-1049).

12-Bahaüddevle Ebī'l-Ḥasan Ali (1049).

13-Mecdüddevle 'Abdürreşīd (1049-1052).

14-Seyfüddevle Ferruḫzād (1052-1059).

15-Zāhiruddevle İbrahim (1059-1099).

16-'Alāüddevle Mes'ūd III (1099-1115).

17-Kemālüddevle Şīrzād (1115-1116).

18-Sultanüddevle Aslanşāh (1116-1118).

19-Yemīnüddevle Gāzi Behrāmşāh (1118-1157).

20-Mu'izzüddevle Ḫüsrevşāh (1157-1160).

21-Dācuddevle Ḫüsrev Melik (Melikşah) (1160-1187)[9].

c) Hanedanın Çöküşü

O sıralarda gittikçe kuvvetlenen Gürlular intikam için Gazne'yi yakarlar (545/1150). Böylece çöküş süreci başlar. Behrām Şah'ın yerine oğlu Hüsrev Şah geçer. Sencer'in Oğuzlar tarafından esir edilmesinin ardından Gazneliler Sultan'ın yardımından mahrum kalmış, bu da Gürlulların ilerlemesine neden olmuştur. Hüsrev Şah Gazne'yi terk ederek Lahor'a yerleşir. Bundan sonra Gazneliler Hindistan'daki topraklarda hüküm sürerler. Hüsrev Şah'tan sonra yerine geçen oğlu Ḫüsrev Melik'i Gürlular bir hileyle esir alarak Gaznelilerin saltanatına son verirler (582/1186)[10]

Sultan Maḥmūd zamanında dünyanın en güçlü hanedanı bu vasfını 1040'da Dandanakan meydan muharebesinde Gazneli ordusunu dağıtan ve Türk hakanlığı tahtını Karahanlılardan devralan Selçuklulara kaptırmıştır. Gaznelilerin taht şehri Gazne iken 1116'da ve kesin olarak da 1157 tarihinde Lahor olmuştur. Gazneliler 23.11.999'a kadar 44 yıl Samanilere tabi olmuşlar, bu tarihten 8.3.1118'e kadar 118 yıl, 3,5 ay müstakil yaşamışlar, ondan sonra 29.4.1157'ye kadar da Selçuklulara (Sultan Sencer) tabi olmuşlardır. Bu tarihten sonra 1187'ye kadar 30 yıl yine bağımsız

[9] Öztuna; age., s.825.

[10] Merçil; aynı makale, s.482.

olmalarına rağmen Gürlulann hücumlarına uğramışlar, 1163'te Gazne'yi, 1176'da Multān'ı, 1180'de Peşāver'i kaybetmişler ve onlara bağlanmışlardır[11].

Dames'e göre; Gazneliler o zaman yıkılmasa bile halefleri gibi Moğol orduları tarafından ortadan kaldırılacaktı. Zira istikrarı yoktu. Bu devlet millî temeli olmayan, tamamen askerî bir saltanat idi. Böyle bir vaziyette zaafın ve dahili didişmelerin meş'um bir neticeye varması kaçınılmazdır. Devletin şan ve şöhreti kuzeyden müslümanlara Hindistan fethi için yol açması ve Pencāb'da Mu'izzeddīn'in ilerdeki fetihleri için sağlam bir dayanak noktası bırakmasındandır[12]. Ancak o dönemdeki ilmi ve kültürel gelişmelere bakıldığında tamamen askeri bir saltanat olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

d) İdarī Teşkilat

Gaznelilerde sultan devlet yönetimine mutlak şekilde hakimdir ve "Allah'ın yeryüzündeki gölgesi" sayılır. Saray, İran geleneği esas alınarak teşkilatlandırılmıştır. Sultan, saraydaki toplantılarda şahsi muhafızları ile (gulāmān-ı saray) çevrilmiş olarak altın bir taht üzerinde otururdu. Sarayda sıkı protokol kuralları uygulanır ve sultanın halk ile doğrudan teması engellenirdi. Divan teşkilatı; divān-ı vezāret, divān-ı risālet (divān-ı resāil inşa), divān-ı arz, divān-ı işraf ve divān-ı vekalet, divān-ı istifa, divān-ı berid, divān-ı āb (mā) ve divān-ı müsadere'den oluşmuştur. Debirlerin (memur-katip) çoğu divān-ı risālet'te görev alırlar.

Adliye teşkilatında yargı işlerini kadılar yürütür, her ilde bir kadı ve her eyalette bir kāżi'l-kużāt bulunurdu. Kadının devlet idaresinde özel bir konumu vardır. Onların dürüst görev yapması için yüksek ücret ödenirdi. Sultan Mahmūd kadılarını bilgi ve dürüstlükleriyle ün kazanmış müftü ve fakihler arasından seçmiştir. Gaznelilerde divān-ı mezālim'e bizzat hükümdar başkanlık eder ve burada halkın şikayetlerini dinleyip karar verirdi.

Bir eyalette devlet teşkilatının üç önemli kolu mevcuttu. Bunlardan sivil idarenin başındaki görevliye sahib-divan denirdi. O, vergilerin toplanması ve yönetim işlerinden sorumluydu. Eyaletteki ordunun ihtiyacını karşılamak da ona aitti. Ayrıca eyalette; ordu komutanı (sālār, sipehsālār), amil, kāżi'l-kużāt ve ṣāhib-i berīd gibi görevliler de vardır.

---

[11] Öztuna; ae, s.823-828.

[12] Bkz; Dames; aynı makale, s.747.

Gaznelilerde ordu daima savaşa hazır durumda bulunurdu. Ordu genelde gulāmlar, düzenli birlikler, eyalet askerleri ve gönüllülerden oluşmaktaydı. Gulāmların çoğu Türk olup yaklaşık sayıları 4-6000 kişiydi. Sonradan bunlara Hintliler ve Tacikler de katılmıştır. Kumandanları salar-ı gulāmān ünvanını taşırdı. İçlerinde gulāmān-ı hās ünvanıyla sultanın muhafiz kuvveti de bulunmaktaydı. Orduda kuzeyden gelen ücretli askerler de yer almaktadır. Eyalet valileri mahalli savunmada kullanılmak üzere kabilelerden asker kaydederdi. Seferler sırasında gönüllü gaziler de orduya katılmıştır. Sultan Maḥmūd'un Kannevc seferinde (409/1018) Māverāünnehir'den 20 000 gönüllü gazinin orduya katıldığı söylenir. Ordunun önemli bir unsuru da Hindistan'dan haraç olarak alınan savaş filleridir. Filler savaşta düşman saflarını bozmak ve yarmak, okçulara atış, kumandanlara orduyu sevk ve idare etmek için yüksek bir yer sağlamak, ayrıca ağır silah ve mancınık gibi kuşatma makinelerini çekmek için kullanılırdı. Sayıları 1700 civarındadır. Ordudaki askerlerin genel sayısı Mahmūd'un 414/1023'te Şabāhār teftişi sırasında 54 000 civarındadır. Bu sayı savaş zamanı gönüllüler ve eyalet kuvvetleriyle desteklenirdi. Mesela Maḥmūd'un Ḥārizm seferi (406/1015-6) için 100 000 kişilik ordu toplandığı söylenir[13]

e) İlim ve Kültür Hayatı

Gazneliler devri siyasal bakımdan olduğu gibi kültür bakımından da parlak geçmiştir. Sultan Maḥmūd ve oğlu Mes'ūd geleneksel İslam kültürüyle yetişmişlerdir. Her iki sultan da kendi saraylarında devrin en büyük simalarını toplamaya çalışmışlar, şairlere ve ulemaya hürmet ve sevgi göstermişlerdir. Komşu ülkelerden bile şairleri kendi ülkelerine çağırmışlardır. Sarayda resmi dil Farsça'dır. Daha sonra Sultan İbrahim ve halefleri devrinde de Gazneliler sarayı İran edebiyatının gelişiminde büyük rol oynamıştır. Bizzat İbrahim kendisi de her yıl bir Kur'an istinsah ederek diğer hediyelerle Mekke'ye gönderirdi. Sultan Mes'ūd da iyi bir hattattır.

Tarih yazıcılığı bakımından da bu dönem oldukça önemlidir. Sebük Tegin ve Mahmūd devrine ait *Kitābü'l-Yemīnī* adlı bir eser kaleme alan 'Utbī, *Zeynü'l-Aḫbār*'ı Sultan 'Abdürreşīd'e sunan Gerdizī, *Tārīḫ-i Beyhaḳī* müellifi Muhammed b.Hüseyin el-Beyhaḳī devrin önde gelen tarihçileridir. Türkler hakkında *Tafżilü'l-etrāk 'alā sa-iri'l-ecnād* adlı bir risale yazan İbn Ḥassūl da bir süre Gaznelilerin hizmetinde bulunmuştur.

---

[13] Merçil; aynı makale, s.482-483.

Sultan Mahmūd Ḫārizm'i alınca büyük alim Bīrūnī ile hocaları Ebū Naṣr İbn 'Irak, 'Abdüṣṣamed b.'Abdüṣṣamed el-Ḥākim ve filozof hekim Ebū'l-Ḫayr İbnü'l-Ḫammār'ı da Gazne'ye götürmüştür. Sultan'la beraber Hint seferlerine katılan Bīrūnī'nin Hindistan'daki temasları, diğer inanç ve adetler hakkında yazdığı *Taḥḳīḳu mā li'l-Hind* adlı eseri Hinduların inanç ve adetlerini, coğrafyasını, ilmi ve dini hayatını tarafsız olarak inceleyen ilk İslami eserdir.

O dönemden günümüze intikal eden sikkeler bu devletin para basımıyla ilgili faaliyetleri konusunda bilgi vermektedir. Maḥmūd zamanında Lahor'da üzerinde Arapça ve Sanskritçe yazılar bulunan tenge'ler basılmıştır. Sultanlar ayrıca Abbasi halifeleri tarzında dinar ve dirhemler de bastırmışlardır[14].

f) Mimari

Gazne, Sultan Maḥmūd zamanında İslam ve Hint medeniyetlerinin birleştiği önemli bir şehir haline gelmiştir. Şehircilik bakımından dikkat çekici özellikleri bulunan şehir çeşitli akınlar ve yıkımlardan kendini kurtaramamıştır. İslam mimari tarihi için olduğu kadar Türk mimari tarihi açısından da önemli gelişmeleri Gazneli devri mimarisinde bulmak mümkündür. Gazne'deki en önemli eser günümüzde hiçbir izi kalmayan ancak 'Utbī'nin nakline göre; Arus-i Felek Camii'dir. Ağaç direkler üzerinde düz çatılı olmakla birlikte kemerlerin de varlığından söz edilerek ağaç aksam üzerinde renkli nakışların güzelliği anlatılmaktadır. Bu özellik Anadolu Selçuklu döneminde örnekleri bilinen camilere benzer. XI. yüzyıl başlarında ordugah şehri Leşker-i Bāzār'da yapılan Ulucami de Türk-İslam cami mimarisi tarihinin önemli bir eseridir. Mihrap önündeki kare mekanın üstü kubbe ile örtülü olması en belirgin özelliğidir.

Yapılan kazılarda camilerin yanında minarelere de rastlanmıştır. Bunlar içinde ilki III.Mes'ūd dönemine, XII. yüzyıl başlarına ait olduğu anlaşılan taş kaide üzerine yıldız biçimi kesitli, üst kısmı silindir şeklinde olan minaredir. İkincisi kitabesinde Behram Şah'ın ismi bulunan keskin yivli ve geniş gövdeli minaredir. Bir diğeri Delhi'deki Kutub Minar'dır.

Medreseler Büyük Selçuklular zamanında teşkilatlanmış gözükmekle birlikte ilk medreseler XI. yüzyıl başlarında Gazne'de kurulmuştur. Sultan Maḥmūd zamanında kurulduğu bilinen Beyhakiyye, Sa'idiyye, Ebū Sa'd el-Esterābādī ve Ebū İshak el-İsferāyinī adlarını taşıyan dört medrese ve Tūs valisi Arslan Cazip tarafından

yaptırılan külliyede bir medresenin varlığı bilinmektedir. Bu külliyede Arslan Cazib'e ait bir de türbe bulunmaktadır. Bir diğer türbe de Belh'te XI.yüzyılın ilk yarısında yapılan Baba Hatun türbesidir.

Gazneli sarayları Türk saray mimarisinin ilk örnekleri arasındadır. Güney Afganistan'da Büst şehri karşısında Leşker-i Bāzār Sarayı geniş bir araziye yayılmış çeşitli yapılardan oluşur. Gazne'deki 1112 yılından kalan III.Mes'ūd'un sarayı temel hizasına kadar ortaya çıkarılmıştır. Bu sarayın mermer dizisinin üst hizasında uzun bir Farsça kitabe kuşağı yer alır.

Gaznelilerin Türk mimarisine önemli bir katkıları da kervansaray mimarisidir. 1019-20 yıllarında Sultan Maḥmūd tarafından *Şehnāme* yazarı Firdevsī'nin hatırasına Meşhed yakınında ve Serahs yolu üzerinde Ribāt-ı Māhī adıyla bir kervansaray yaptırılmıştır. Eser, tarihi bilinen en eski Türk kervansarayı olması yanında zor bağdaşan kubbe-eyvan birleşmesinin de bilinen ilk abidevi örneğidir[15].

Menūçihrī Sultan Mes'ūd'a yazdığı bir methiyesinde; Sultan Maḥmūd'un Ceyhun üzerine iki üç yılda bir köprü kurduğundan, Sultan Mes'ūd'un ise ondan bin kat daha güzel bir köprüyü iki haftada yaptığından bahseder[16].

2-Gazneliler Döneminin Fars Dili ve Edebiyatı Açısından Önemi

Gaznelilerde hanedan ve ordu dili Türkçe, edebiyat ve devlet işlerinde kullanılan dil ise Farsça'dır. Devlet yoğun olarak Fars kültürü tesirindedir[17]. İlim ve edebiyatta büyük üstatlar yetişmiştir. Milli İran edebiyatı bakımından Firdevsī bu asrın mihveri sayılır. Zira Firdevsī, Farsça'yı Arap istilasından kurtarmış, "Otuz yıl büyük eziyet çekerek bu Farsça'yla Acem'i dirilttim" diyerek, milli fikir ve eserlerin unutulmaya yüz tuttuğu sırada kendinden önce Dakiki'nin başlayıp tamamlayamadığı *Şehnāme*'yi yazmıştır[18]. Sultan Maḥmūd'un da onu bu emeğine karşılık yeterince ödüllendirmediği hemen hemen tüm kaynaklarda nakledilmiştir[19]. Sultanın bizzat kendisi de Farsça nazım ve nesirle meşgul olmuştur.

---

[14] Merçil; aynı makale, s.483.

[15] Altun, Ata; *Gaznelilerde Mimari*, DİA, c..XIII, s.484-485.

[16] Divan; 41/589-592.

[17] Öztuna, age, s.824

[18] Tarlan, Ali Nihat; *İran Edebiyatı*, İstanbul 1944, s.37.

[19] Örneğin, Devletşah;*Tezkire-i Devletşāh*, Çev. Necati Lugal, Ankara 1963, c.I, s..94.

Bu dönemde ilim ve edebiyat oldukça revaçtadır. İdareciler şair ve bilginleri korumakla birlikte, Kābūs b. Veşmgir ve Sāhib b. 'Abbād gibi bazıları da bizzat kendileri bilgindirler. Buḫārā, Semerḳand, Taberistān, Rey, İṣfahān gibi şehirler ilim ve edebiyat merkezi olmuştur. Özellikle Sultan Maḥmūd zamanında Gazne şairlerin toplantı yeridir. Diğer şehirlerden, fethedilen yerlerden ve farklı bölgelerden alim, bilgin ve şairler bu şehre getirilmiştir. Sarayda dörtyüz civarında şairin olduğu söylenir[20]. Ancak Edward Browne Sultan Maḥmūd'un şöhret ve azametini biraz da bu şairlere borçlu olduğu kanaatindedir. O, sultanın en büyük edebiyat hamisi olarak bilinmesine rağmen alim ve edipleri zorla ve hilelerle sarayında tuttuğunu söyler. Örneğin Ebū Ali Sīnā onun sarayına gitmekten imtina etmiş ve Kābūs b.Veşmgir'in himayesine girmiştir[21].

Bu dönemde nesir alanında da önemli eserler verilmiştir. Verilen eserler akıcı, her türlü tekellüf ve tasannudan uzak, sadece maksadı açıklamak için kullanılan sade nesrin tüm özelliklerini ihtiva eder[22]. Eserlerde Arapça kelime oranı azdır. Arapça'dan tercümeler yapılmıştır. Örneğin vezir Ebū'l-'Abbās Faẓl b.Ahmed-i Esferāyinī Arapça'dan Farsça'ya divan nakline teşebbüs etmiştir. Bu döneme ait *Kitābü'l-Yemīnī, Zeynü'l-Aḫbār* ve *Tārīḫ-i Beyhaḳī* gibi eserler de tarih yazıcılığı bakımından oldukça önemlidir[23]. Nesirler karşılıklı konuşma lehçesiyledir ve o zamanda kullanılan bir çok kelime sonraları terk edilmiştir. Bu dönemde padişahların bazı hakimlere, diğer sultanlara hatta Türkistan hanlarına Farsça yazılmış mektupları olduğu da söylenir[24].

3-Bu Dönemde Yetişen Meşhur Şair ve Yazarlar

a) Şairler

1-Ġażāyirī-yi Rāẓī

Ebū Zeyd Muḥammed b.Ali el-Ġażāyirī-yi Rāẓī, Iraklı büyük şair önceleri Rey'de Deylemī emirlerinin meddahlığını yapmış[25] daha sonra da Sultan Maḥmūd sarayının büyük şairleri arasında yer almıştır. Saraya girmek için şairlerle müşaere ve münakaşaya girişmiştir. Sultana methiye kasidesi söylemiştir. İğrak ve itikat

---

[20] Şafaḳ, Rıżāzāde; *Tārīḫ-i Edebiyāt-ı İrān*, Tahran hş.1321/1942, s.57-58.

[21] Browne, Edward; *Tārīḫ-i Edebiyāt-ı İrān*, Çev. Fethullah Müctebai, 5.baskı Tahran hş.1373/1994, c.I, s.135-139.

[22] Ṣafā, Zebihullah; *Tārīḫ-i Edebiyāt der İrān*, Tahran hş.1372/1993, c.I, s.607.

[23] Merçil; aynı makale, s.483.

[24] Safā; ae, c.I, s.607-609.

sanatlarında büyük mahareti olduğu kabul edilir. Sultana yaptığı iğrakından dolayı yedi kese altın ödül almıştır[26]. 'Unṣurī'yle karşılıklı kasideler yazıp atıştıkları ve 'Unsurī'nin onun divanını suya attığı rivayet edilmektedir. Safā, onun şiirlerinden geriye kalan örnekleri kitabında aktarmıştır[27]. Şair 426/1034 yılında vefat etmiştir[28].

2-Esedī-yi Ṭūsī

Ḫorāsān şairlerinin üstadıdır ve Firdevsī de onun talebesidir. *Şehnāme*'yi yazması için onu teşvik etmiştir. *Şehnāme* vezninde *Gerşaṣbnāme* adlı eserini 456/1063-458/1065 yılları arasında tamamlamıştır. Fransız müsteşrik Clement Huart birinci cildini 2543 beyitle Fransızca tercümesiyle birlikte 1926'da neşretmiştir. Eserin tamamı 1317/1938'de Tahran'da yayınlanmıştır[29]. *Şeb u Rūz* adlı münazarası[30] ve *Lūġāt-ı Furs* isimli lügatı vardır. Bu lügatı Paul Horn, 733/1332 tarihli Vatikan Kütüphanesi'ndeki nüshadan istifadeyle 1897 yılında yayınlamıştır. Eser Debir-i Siyākī'nin çalışmasıyla bu baskıdan faydalanılarak Tahran'da hş.1336/1957 yılında tekrar basılmıştır. Eser bilinen en eski Farsça lügat olması ve şahit beyitler vermesi açısından son derece önemlidir. Yine Ebū Mansūr Muvaffak b.Ali el-Herevī'nin *Kitābu'l-Ebniye an-Ḥakāyıḳu'l-Edviye* adlı eserini güzel hattıyla yazmıştır[31]. Kitabı 447/1055 yılında tamamlamıştır. Eser çok sadedir ve eski nesrin tüm özelliklerini içermektedir[32].

3-Ebū'l-Ferec-i Secezī

Emir Ebū Ali Sīmcūrī zamanında yaşamış, Sīmcūrī hanedanının meddahı olmuş ve onlardan sonsuz nimet ve ihsanlar görmüştür. Aslen Sistanlıdır, bazı kaynaklarda Gazneli olduğu da yazılıdır. Gazneliler Sīmcūrīleri tamamen ortadan kaldırdıktan sonra Maḥmūd şairden onlara hicviye yazmasını istemiştir. Bundan dolayı sultanla şairin arası açılmakla birlikte 'Unṣurī'nin şefaatıyla sultan tarafından affedilmiş ve malları 'Unṣurī'ye bağışlanmıştır. Divan ve şiir ilmi konusunda eserler yazmıştır. Kendi divanı

---

[25] Ṣafā; ae, c.I, s.570.

[26] Devletşāh; age., s.63.

[27] Bkz.Ṣafā; age, c.I, s.570-575.

[28] Ṣafā; ae, c.I, s.573.

[29] Ṭaberī; age, s.328-329.

[30] Devletşāh bu münazarayı tezkiresine almıştır. Bkz., ae, s.68-71.

[31] Debīr-i Siyākī, Muḥammed; *Lūġāt-ı Furs Önsözü*, Tahran hş.1336/1957, s.3.

[32] Ṣafā; ae, c.I, s.625.

vardır ve şiirleri şahit olarak gösterilmiştir. 'Unṣurī ve Menūçihrī'ye üstadlık ettiği ve 'Unṣurī'nin onun çırağı olduğu söylenir[33].

4-'Unṣurī

Ebū'l-Ḳāsım Ḥasan b.Aḥmed-i 'Unṣurī 350/961 senesinde Belh'te doğmuştur. Sultan Maḥmūd'un sarayındaki dörtyüz şairin melikü'ş-şuara'sıdır. Menūçihrī de ona methiye olarak yazdığı kasidesinde onun künye, isim ve mahlasını bu şekilde söylemiştir[34]. Diğer şairler de onun şakirdi olduklarını kabul ederler. Şair küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, ticaretle meşgul olmuş, ancak bir seferinde elindeki mallarını hırsızlara kaptırarak ticareti bırakmıştır. Bundan sonra ilim ve edebiyat tahsiline yönelmiştir. Sultan Maḥmūd'un küçük kardeşi Emir Naṣr vasıtasıyla saraya girmiş ve kısa zamanda büyük makam ve şöhrete kavuşmuştur, şairlerin en büyüğü olmuş, bu yolla büyük servet elde etmiştir. Hatta diğer şairlerin methiyelerini önce ona takdim ettikleri de nakledilir[35]. Şairin 30 000 beyitlik divanı olduğu söylenir, ancak bu divandan günümüze çok az bir kısmı kalmıştır. Yaḥyā Ḳarīb'in neşrettiği divan 2725 beyittir. Şiirlerinin en önemli kısmı kasideleridir. Kasideci olmakla beraber riya ve mübalağada aşırı gitmemiştir. Sultanın savaşlarını ve zaferlerini nazmettiği 180 beyitlik uzun bir kasidesi vardır. Kasidelerine tabiat tasviri, tegazzül veya teşbib ile başlar sonra sözü memduhuna intikal ettirir. Onun bu üslubu muasırlarına ve sonrakilere örnek olmuştur. Gazelde de üstattır. Fakat bunda öncelik Rūdekī'nindir[36]. Divanının dışında *Vāmıḳ u 'Azrā, Şād Bihr ve 'Aynü'l-ḥayāt, Ḥunk But u Surḫ But* adlı mesneviler de ona isnat edilmiştir. Ancak günümüzde bunların hiç bir nüshası elimizde yoktur. Sadece değişik kitaplarda bunlardan beyitler bulunmaktadır[37]. Şairliğe ilaveten nedimlik görevi de yapmıştır. 431/1039 yılında Gazne'de vefat etmiştir[38].

5-Firdevsī

İran'ın en büyük şairlerinden ve *Şehnāme* yazarı Ebū'l-Ḳāsım Firdevsī-yi Ṭūsī, Ṭūs'a bağlı Ṭaberān nahiyesinin Bāj köyünde 320-329/931-940 tarihleri arasında doğmuştur. Doğum yerinin Ṭūs olduğunda ittifak olmakla birlikte köyü hususunda

---

[33] Devletşāh; age, s.71.

[34] Bkz., Divan, 80/1113 vd.; Menūçihrī bu kasidesinde onu yüksek sıfatlarla vasıflandırmış ve kendisinden üstün görmüştür.

[35] Ḳarīb,Yaḥyā; *Dīvān-ı Ebū'l-Ḳāsım Ḥasan b.Aḥmed-i 'Unṣurī Önsözü*, Tahran hş.1341/1962, s.6-7.

[36] Tarlan; age., s.39-40.

[37] Ḳarīb, ae., s.17-18.

ayrılıklar vardır. Doğum tarihi de kesin olarak saptanamamıştır. Ailesinin dihkan olduğu, babasının Tûs ırmağından sulanan bir arazisinin bulunduğu söylenir. Ailesi tarafından iyi bir eğitim almış, bilhassa dil eğitimine önem vermiş Farsça'yı çok iyi bilmesinden başka unutulmaya yüz tutan Pehlevice'yi ve şiir söyleyecek kadar da Arapça'yı öğrenmiştir. Tarihe karşı da büyük bir merakı vardır[39]. Tûs valisinden gördüğü bir zulme dayanamayarak Gazne'ye gelmiştir. 45 yaşları civarında Dakîkî'nin başlayıp da tamamlamaya ömrü yetmediği *Şehnâme*'yi yazmaya başlamış ve onun 1000 beyitini eserinin başına almıştır. Firdevsî Muhammed Leşkerî adında birisinin kendisine mensur bir *Şehnâme* verip bunu nazma çekmesini teklif ettiğini söyler[40]. *Şehnâme*'nin ilk telifini 384/994 yılında bitirmiş ve onu Irak Emiri Behâüddevle Deylemi'ye götürmek üzere Ehvaz'a gitmiş, *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisini de orada nazmetmiştir. Devletşah onun 'Unşurî'yle bir şiir meclisinde olan münazara ve tanışmalarından bahseder. 'Unşurî onun şairlik kudretini takdir etmiş ve Sultan Mahmûd'la tanıştırmıştır[41]. 1010 tarihinde *Şehnâme*'ye son şeklini verip Sultan Mahmûd'a takdim edilmek üzere Hüseyin b.Ahmed'e vermiştir. Firdevsî sultandan beklediği takdir ve iltifatı göremeyince Herat'a gidip Edib Sâbir'in babası İsmail Verrâk'ın evine sığınmış ve buradan sultana hicviye yazmıştır[42]. Altmış bin beyitlik *Şehnâme*'si ile "Acemi diriltmiş" ve hem İran'ın milli kültür ve dilini yaşatmış hem de kendinden sonrakilere örnek olmuştur. Defalarca basılan *Şehnâme*'nin en meşhur baskıları; Emir Bahâdırî tarafından 1322/1904'te Tahran'da yapılan taş baskı ile Jules Mohl tarafından 1838-46 tarihleri arasında Paris'te yapılan baskıdır. Meşhur tercümeleri; W.Jones 1774'te Londra'da latince'ye, A.G. ve E.Warner 1905-23'te İngilizce'ye, Adolf Friedrich ve F.Rückert tarafından 1851 ve 1890 tarihlerinde Berlin'de iki kez Almanca'ya, Pizzi tarafından 1886-88'de Torino'da İtalyanca'ya çevrilmiştir. Türkçe tercümeler ise; 1510'da Tatar Ali Efendi, 1621'de mensur olarak Mehdî, yine mensur olarak Sultan II.Murad zamanında yapılan tercüme ve Necati

---

[38] Devletşâh; ae, s.79-83.

[39] Akyüz, Kenan; *Şehnâme Önsözü*, Çev. Necati Lugal, MEB Yay. İst.1992, c.I, s.11-13.

[40] Firdevsî; *Şehnâme*, Çev. Necati Lugal, c.I, s.53-57.

[41] Bkz., Devletşâh; age, s.90-92.

[42] Tarlan; age., s.44-47.

Lügal tarafından yapılan ilk kez 1943'te[43] ikinci defa 1992'de M.E.B. tarafından İstanbul'da bastırılan mensur tercümedir. Bunların yanında *Şehnāme*'nin diğer bir çok dünya dillerine tercümeleri, nazireleri ve araştırmaları mevcuttur. Firdevsī 411/1020 yılında vefat etmiştir[44].

6-Ferruḫī

Adı; Ebū'l-Hasan Ali b. Culuğ olan Ferruḫī Sistān'da doğup çiftçilikle uğraşırken Maḥmūd'un sarayına intisap etmiştir. 'Unṣurī'nin talebesidir. Belh valisi Ebū'l-Muzaffer b.Emir Nasr b.Nāsıruddin'in meddahıdır. Onun hakkında yazdığı *Dāğgāh* kasidesi meşhurdur[45]. Fars edebiyatının önde gelen kasidecilerindendir. Tegazzülleri de meşhurdur. Zarif tabiatlı, tatlı, sade ve güzel beyanlı, muhavere ve sohbet tarzı ifadeleriyle seçkin bir yere sahiptir[46]. Dokuz bin beyiti aşkın divanı basılmıştır. Musikide de mahirdir. Sultan Mahmūd'un yanında özel bir yeri vardır. Sultanın meclislerine ve seferlerine katılmıştır. Sultanın kardeşi 'Aẓdüddevle Yūsuf b.Nāsıruddin Sebuktekin'e yakınlığıyla da bilinir. Sultan Mes'ūd'un dönemine de yetişmiş ve onun padişahlığı zamanında 429/1037 yılında vefat etmiştir. Divanından başka *Tercümānü'l-Belāgā* adlı eserin de önce ona ait olduğu söylenmiş ancak daha sonra bulunan bir nüshada Ahmet Ateş kitabın Ömer er-Rāduyānī'ye ait olduğunu ortaya koymuştur[47].

7-'Ascedī

'Abdü'l-'Aziz b.Mansūr-i 'Ascedī-i Mervezī; aslen Mervli[48] olmakla birlikte Devletşah onun Heratlı olduğunu söyler. Hoş kasideleri vardır. 'Unṣuri'nin talebelerinden ve Sultan Maḥmūd'un saray şairlerindendir. Devamlı sultanın yanında bulunurdu[49]. Üç bin beyitlik divanından günümüze kadar ona nisbet edilen birkaç kaside, kıta ve mesneviden başka bir şey gelmemekle birlikte onun Sümenat'ın fethi

---

[43] Anbarcıoğlu, Meliha; *Şahnāme-i Firdevsī ve Edebiyāt-ı Türk*, Doğu Dilleri Dergisi, c.II, sayı: 4, Ankara 1981.

[44] Furuzanfer, Bedi'üzzamān; *Suḫan ve Suḫanverān*, 4.baskı, Tahran 1369, s.44-51.

[45] Devletşah; age., s.98.

[46] Furuzanfer; age., s.124.

[47] Şafā; age., c.I, s.531-539 ve Şafāk; age., s.64-71.

[48] Furuzanfer; ae., s.152.

[49] Devletşah; ae., s.84.

konusundaki methiyesi meşhurdur. Sultan Mes'ūd'la aynı yılda 432/1040'ta ölmüştür[50]. Devletşah da onun divanını görmediğini söyler[51].

8-Pindār-ı Rāzī

Mecdüddevle Ebū Ṭālib Faḫruddevle-yi Deylemi'nin şairidir. Arapça, Farsça ve Deylemce şiirler söylemiştir. Sözü kuvvetli, tabiatı güçlü bir şairdir. Rey Kuhistanı'ndandır. Mecdüddevle babasından sonra 17 yıl Acem Irakı'nda ve Deylem'de saltanat sürmüş ve Sultan Maḥmūd'la aralarında mücadeleler olmuştur.[52]

9-Zeynebī-yi Álevī

'Abdülcebbār Zeynebī-yi 'Alevī-yi Maḥmūdī, Sultan Maḥmūd ve Mes'ūd'un saray şairlerindendir. Özellikle Sultan Mes'ūd'dan yüklüce hediyeler almıştır. *Mecma'ü'l-Fusehā*'da onun Sultan İbrahim b.Mes'ūd'un sarayında da bulunduğu yazılıdır[53]. Ondan sayılı beyitler *Tercümānü'l-Belāgā, Ḥadāikü's-Siḥr, Lüġāt-ı Furs, Lübābü'l-Elbāb, Mecma' ü'l-Fusehā ve el-Mu' cem* gibi kitaplarla günümüze kadar gelmiştir[54].

10-Ebü'l-Faḫr Mes'ūd b.Sa'd-i Selmān

Hemedānlı bir aileye mensuptur. Lahor'da doğmuştur. Babası da Gaznelilere hizmet etmiştir. Doğum tarihi kesin olmamakla birlikte Kazvini 438-440/1046-1048 yılları arasında olduğunu yazmıştır[55]. Devletşāh'ın onun Cürcanlı olup Menüçihr b.Kābus zamanında yaşamış olduğuna dair olan rivayeti[56] ise doğru değildir. İyi bir eğitim gördükten sonra Gazneliler devletinde idari bir vazifeye getirilmiştir. Sultan İbrahim'in oğlu Seyfuddevle Ebü'l-Ḳāsım'ın maiyetindedir. Onun seferlerine katılıp şehzadenin faaliyetlerini kasideleriyle ebedileştirmiştir. Sultan İbrahim'e de methiyeleri vardır. Sultan İbrahim bir fitneden dolayı oğluyla birlikte şairi de Dahak Hisarı'nda hapsettirmiştir. Daha sonra sürüldüğü Sū hisarındaki hapsinde Behrām adında birisinden nücum ve heyet ilmi öğrenmiştir. Oradan da Nāy Hisarı'na sürülmüştür. Ebü'l-Ḳāsım Ḥas'ın şefatiyle kurtulmuş ve Lahor'a ailesinin yanına dönmüştür. Çalender vilayetinin idaresi ona verilmiştir. III.Mes'ūd tarafından da Marāne Kalesi'ne hapsedilmiştir. Toplam on sekiz yıl hapiste kalmış, Sultan Behrāmşāh zamanında

---

[50] Şafaḳ; ae., s.63-64.
[51] Devletşāh; ae., s.84.
[52] Devletşāh; ae., s.76-77.
[53] Furuzanfer; age., s.151.
[54] Ṣafā; age., c.I, s.551.
[55] Ateş, Ahmed; *Mes'ūd b.Sa' d b.Salmān* maddesi, İA, c.VIII, s.141.

seksen yaşlarında iken 515/1121 yılında vefat etmiştir. 'Avfi, Mes'ūd-i Sa'd'ın Farsça, Arapça ve Hinduca üç divanı ve *Şehnāme*'den yaptığı bir müntehabatı olduğunu söyler. Hinduca divan veya şiirlerine rastlanamamıştır. Arapça şiirleri *Ḥadāiḳü's-Siḥr*'de çeşitli edebi sanatlara misal olarak zikredilmiştir. Şairin asıl Farsça divanı ise bugün tam olarak elde bulunmaktadır. Divan Meşhur şair Senāī tarafından toplanmıştır. Ancak bu divanda ziyadeler vardır. Tertip edilen bu nüsha Müderris Rażavī tarafından hş.1330/1951'de Tahran'da basılmıştır. Ebū'l-Ḳāsım Ḫunsārī (Tahran 1296/1917) ve Rāşid Yāsemī (Tahran 1318/1939) tarafından yapılan baskıları da vardır. Kasideler ağırlıkta olmak üzere kıta, gazel, rubai ve mesnevilerden oluşan divan 15 000 beyit civarındadır. Divandaki en güzel ve en dokunaklı şiirleri hapisteki hayatını anlattığı *habsiyāt* türü şiirlerdir. Şiirdeki amacı memduhuna beğendirmek ve ödül almak endişesi değil, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmektir[57]. Ömrünün sonunda sultan ve emirleri methetmekten vazgeçerek tevhid, Tanrı'ya övgü, zühd ve inziva konularında kaside söylemiştir. Divanı Acem Irakı ve Taberistān'da büyük şöhret kazanmıştır[58].

b) Yazarlar

1-Ebū'l-Faẓl Muḥammed-i Beyhaḳī

385/995 yılında Horasan'ın Beyhak bölgesinin Ḫārisābād köyünde doğmuş ve Nişābur'da ilim tahsiline başlayıp, Maḥmūd'un sarayında ondokuz yıl Ḫāce bū Naṣr Müşḳān'ın emrinde ve ondan sonra da Mes'ūd'un sarayında Divānü'r-Resāil (katiplik) görevi yapmıştır. Sultan Mes'ūd'la birlikte Dandanakan savaşına (1040) katılmış ve esir düşmekten zor kurtulmuştur. 'Abdürreşīd döneminde de Divānü'r-Resāil başkanlığı yaparken görevinden alınarak zindana atılmıştır. Ferruhzād'a da katiplik yapmış, onun ölümünden sonra saraydan ayrılarak zamanını eser yazmakla geçirmiştir. Güzel bir üslupla önemli yazışmalar yazmıştır. Gaznelilerle Selçuklular arasında yapılan anlaşma metnini de onun yazdığı söylenir[59]. Yazar 470/1077 yılında Gazneyn de ölmüştür. *Tārīḫ-i Āl-i Sebüktekīn* veya *Cāmi'ü't-Tevārīḫ* adında otuz ciltlik bir tarih kitabı yazmış ancak günümüze ondan sadece *Tārih-i Beyhaḳī* veya *Tārīḫ-i*

---

[56] Devletşah; age., s.84.

[57] Ateş; aynı makale, c.VIII, s.141-144

[58] Devletşah; age., c.I, s.84-85.

[59] Yazıcı, Tahsin; *Beyhakī* maddesi, DİA, c.VI, s.63-64.

Mes'ūdī adıyla bir cildi kalmıştır. Kitap Sultan Mes'ūd zamanının gerek tarihi olayları bakımından, gerekse dönemin edebiyat tarihi açısından son derece önemlidir. Yazım bakımından da eskiliğiyle birlikte son derece cazip bir tarzı vardır. Farsça'nın tabii belagatının ve yazım üslubunun en güzel örneklerindendir[60]. Eser önce 1861'de Kalkuta'da, daha sonra 1305-5/1926-8 yıllarında Edib-i Pişāverī'nin tashih, haşiye ve dipnotlarıyla Tahran'da, 1350/1971'de Meşhed'de ve yine 1358/1980'de Tahran'da basılmıştır. Arapça ve Rusça'ya tercüme edilmiştir[61]. Bu yayınlanan bölümün dışında beşinci ve onuncu cildin bazı parçaları da zamanımıza kadar gelmiştir. Onun inşa sanatına dair olan *Zinetü'l-Küttāb* ve Ebū Naṣr-ı Müşkān'dan Sultan Maḥmūd hakkında duyduklarını kaleme aldığı *Maḳāmāt-ı Maḥmūdī (Maḳāmāt-ı Ebū Naṣr-ı Müşkān)* adlı eserleri ise günümüze kadar gelememiştir[62].

2-Gerdīzī-yi Ġaznevī

Ebū Sa'id 'Abdülḥayy b.Dahhāk b.Maḥmūd-i Gerdīzī-yi Gaznevī hakkında fazla bilgi yoktur. 'Abdürreşid b. Mes'ūd-i Gaznevī (441-444/1049-1052) zamanında yazdığı tarih açısından önemli *Zeynü'l-Aḫbār* veya *Tārīḫ-i Gerdīzī* adlı kitabı, dünyanın varoluşundan Mevdūd b.Mes'ūd-i Ġaznevī zamanına (432-440/1040-1048) kadarki genel dünya tarihi, milletlerin adet ve gelenekleri ve dünya olayları ile ilgilidir[63]. Akıcı ve sade bir üsluba sahiptir. Olayları özet tarzda, başlıklarıyla ve ayrıntısına girmeden ele almıştır. Arapça kelime oranı fazladır, yazım üslubu eski ve daha çok Samani tarzına yakındır[64]. Eser 'Abdülḥayy Ḥabib-i Afgānī tarafından Ḳābil'de yayınlanmıştır. Bunun tıpkı basımı daha sonra Bünyād-ı Ferheng-i İran aracılığıyla Tahran'da yapılmıştır[65].

3-İbn-i Sīnā

980 yılında Harmaysen'e yakın Efsāne nahiyesinde doğan Ebū Ali el-Hüseyin b.Abdullah İbn-i Sīnā, büyük bilgin, iyi bir öğrenim görmüş ve çok seyahat yapmıştır. Babası Abdullah aslen Belhlidir ve görevi gereği Efsāne'de bulunmuştur. İlk tahsilini Buhara'da görmüş, on yaşında Kur'an'ı ezberlemiş, ayrı ayrı hocalardan matematik,

---

[60] Ḫubrezāde, Ali Aṣġār; *Neṯr-i Pārsī der Āine-i Tārīḫ*, Tahran hş.1370/1991, c.I, s.82.
[61] Taberī, Muhammed Ali; *Zübdetü'l-Āṯār*, Tahran hş.1372/1993, s.119.
[62] Yazıcı; aynı makale, c.VI, s.64.
[63] Ḫubrezāde; age., c.I, s.82.
[64] Ṣafā; age., c.I, s.635.
[65] Taberī, age., s.221-222.

fıkıh ve kelam okumuş, Abdullah Nâṭılî'den mantık ve felsefe öğrenmiştir. Aristo ve Fârâbi'nin eserlerini okuyup tetkik etmiş ve çok faydalanmıştır. Ḫârizm'e gidip orada Bîrûnî, Ebû Naṣr el-'Irakî ve Ebû Sa'id Ebû'l-Hayr'la görüşmüştür. Hayatı karışıklıklarla geçen filozof, bazen hekim, bazen vezir, bazen de siyasi bir mahkum olmuştur[66]. Çeşitli alanlarda çoğunluğu Arapça olmak üzere yüzden fazla eseri vardır. En önemlileri; tıp alanında *Kanun*, felsefe alanında *Şifa ve İşarat*, yine felsefede Farsça yazdığı *Dânışnâme-i 'Alâi*'dir[67]. Talebelerinden Ebû 'Ubeyd Cuzcânî onun kitaplarından kozmoğrafya, hendese, matematik ve musiki konularında tercümeler yapmıştır. Yaratılış ve tıp konusunda yazdığı *Risâle-i Nabz* bu konuda yazılan ilk Farsça eser olması bakımından önemlidir. Dini konulardaki *Risâle-i Mi'râciye* veya *Mi'râcnâme* ve çeşitli konulardaki; *Künûzu'l-Muazzimîn, Zafernâme, Hikmetü'l-Mevt, Risâle-i Nefs, el-Mebde ve'l-Mi'ad, Risâle-i Nübüvvet, 'İlel-i Teselsül-i Mevcudat, Karâze-i Tabiiyyât, Risâle-i Cûdiye, Mi'yârü'l-'Ukûl, Risâle der Mantık, Risâle-i 'Işk, Risâle-i İksir, Risâle der Aksâm-ı Nüfûs, Fi Teşrihi'l-A'za, Risâle der Ma'rifet-i Sümûm, Hall-i Müşkilât-ı Muîniye* adlı risaleleri büyük alimin Farsça yazılmış eserleridir[68]. Kitapları hala ders olarak okutulan İbn-i Sinâ tutulduğu kulunç hastalığına mağlup düşerek Hemedân'da 1037'de vefat etmiştir[69].

4-Ebû Reyhân el-Bîrûnî

973 yılında Ḫârezm'in merkezi Kas'ta doğmuş büyük yazar ve bilgindir. Arapça ve Farsça'nın ana dili olmadığını belirtmesi onun Türk asıllı olduğunu kuvvetlendirir. Ebû Naṣr ibn Irak'tan geometri ve astronomi okumuş, 'Abdüssamed b.'Abdüṣṣamed el-Ḥâkim'den de dersler almıştır. Zamanının büyük matematikçisi ve astronomu Ebû'l-Vefâ el-Buzcânî ile görüşmüş ve İbn-i Sinâ ile sorulu cevaplı tartışmalar yapmıştır. Sultan Maḥmûd'a da yakınlık göstererek onunla Hindistan'a gitmiş ve Hintçe öğrenmiştir. Hindistan anılarını anlatan *Tahkîku mâli'l-Hind*, Hinduların inanç ve adetlerini tarafsız olarak inceleyen ilk İslami eser olma özelliğindedir[70]. Onun 28 yaşında yazdığı ilk önemli eseri; takvim bilgilerini içeren *el-*

---

[66] Ülken, Hilmi Ziya; *İbn-i Sînâ* maddesi, İA, c.V/2, s.807-808.

[67] İsti'lâmî, Muhammed; *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*, Çev.Mehmet Kanar, Ankara 1981, s.209.

[68] Şafâ; age., c.I, s.625-628.

[69] İbn-i Sînâ'nın hayatı ve eserleri konusunda daha geniş bilgi için bkz., Ülken, Hilmi Ziya; aynı makale, c.V/2, s.807-824.

[70] Merçil; aynı makale, s.483.

Āṣārü'l-Bākiye, E.Sachau tarafından Leipzig'de 1923'te basılmış, 1963'te Bağdat'ta bu neşirden tıpkı basım yapılmıştır. Gazne'de yazdığı ilk eser olan *Taḥdīdü Nihāyeti'l-Emākin* adlı eseriyle bugün jeodezi olarak adlandırılan yeni bir bilim dalı ortaya koymuştur. Enlem-boylam hesaplamaları, mesafe belirleme, kıble bulma metotları ile tarih, coğrafya ve astronomi konularında bilgiler veren ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fatih, nr.3386) bulunan eserin tek nüshasından bazı önemli bölümlerini Zeki V.Togan yayınlamıştır. Heyet, matematik ve astronomi alanında *et-Tefhim li-evāyil-i Sına'at et-Tencim ve Ḳānūn-i Mes'ūdī* adlı eserleri meşhurdur. Hucendi'den elde ettiği bilgilere dayanarak yapılan rasatları *Hikāyetü'l-aleti'l-müsemmāt bi's-südsi'l-Fahrī* adlı risalesinde ayrıntılarıyla anlatmıştır. Günay Tümer onun yirmi tane önemli eserini ayrıntılarıyla anlatarak ikisi dışında diğerlerinin yayınlanmış olduğunu söyler[71]. Hakkında çok araştırma, inceleme ve sempozyum[72] yapılan bilginlerden olan Birūnī 1048 yılında vefat etmiştir[73].

5-Ebū İbrahim Müstemli el-Buḫārī

İmam Ebū İbrahim İsmail b.Muhammed b.Abdullah el-Müstemli el-Buḫārī; Ebū Bekir Yākub-i Buḫārī'nin Arapça olarak tasavvuf konusunda yazdığı *Kitābü't-Ta'arrüf'ü Şerḥ-i Ta'arrüf* adıyla şerhetmiştir. Üslubu çok akıcı ve sadedir. Kitabın başında yazar; dostlarının kendisinden diyanet, muamelat, hakikat, müşahedat, rumuz ve işarat konularında onların anlayacağı tarzda Farsça bir eser istediklerini, bunun üzerine şeyhinin kitabını Farsça olarak şerhettiğini söylemiştir[74]. Eserde Arapça ayet, hadis ve kelimelerin Farsça karşılıkları vardır. Farsça en eski tasavvuf kitaplarından olan eser 4 cilt olarak Hindistan'da basılmıştır. Kitabın bir cildi düzenlenip incelenerek Bünyād-ı Ferheng-i İran tarafından hş.1346/1927'de yayınlanmıştır[75]. Bu yazara ait İst. Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi'nde kayıtlı *Keşfü'l-Maḥcūb* isimli bir eser daha vardır[76]. 434/1042 yılında vefat etmiştir.

6-Ebū'l-Ḥasan-ı Ḫarkānī

---

[71] Bkz., Tümer; aynı makale, c.XI, s.212-214.

[72] Türkiye'de de Birūnī hakında 1975'te *Birūnī'ye Armağan* adıyla TTK bir kitap yayınlamış, 1985'te de Ankara'da dört Türk büyüğünü konu alan (Birūnī, İbn-i Sīnā, Ḫārizmi ve İbn-i Türk) milletlerarası bir sempozyum düzenlenmiştir.

[73] İsti'lāmī; age, s.204.

[74] Bkz., Ṣafā; age., c.I, s.628.

[75] Ṭaberī; age., s.243.

[76] Ṣafā; ae., c.I, s.629.

Dönemin büyük ariflerindendir. İrfani konularda *Nūrü'l-'Ulūm* adlı eseri şakirtlerinden biri tarafından şeyhin ölümünden sonra on bab olarak yazılmıştır. Nüshası British Museum'dadır. Kitabın üslubu çok eski değildir ve 5./11. yüzyılda yazılan diğer kitapların üslubundadır[77]. Çok sade, akıcı, tatlı ve cazip bir tarzda yazılmıştır. Rus doğu bilimci Berthels 1929 yılında "İran" dergisinde bu nüshanın Rusça tercümesini neşretmiştir. Yazar 425/1033'te vefat etmiştir[78].

4-Bu Dönem Şairlerinin Kullandığı Üslup: Horasan Üslubu

"Üslub (sebk)" sözcüğü; şahsi üslup, dönem üslubu ve edebi üslup olmak üzere üç anlamda kullanılır. Özel üslup; şair ve yazara aittir ve onun eserlerini asırlar boyunca diğerlerinden belirli bir şekilde seçkin kılar. Firdevsī, Nizāmī, Ḥākānī ve Ḥāfiz gibi şahıslar özel üslup sahibidirler. Dönem üslubu; edebiyat tarihinde az çok birbirlerine benzeyen şair ve yazarların bulunduğu dönemlerin genel üslubudur. Örneğin; h.4.ve 5./10-11.asırlarda yazılan şiirlerin özellikleri genelde birbirlerine benzerler. Bu dönem şiiri, İslamiyet sonrası yeni Farsça'yla ilk nazım ve nesir örnekleri Horasan'da ortaya çıktığı için *"Sebk-i Ḫorāsānī"* adı verilen üsluba dahildir ve bu üslup; Tahirī, Saffārī, Sāmānī ve Gazneli silsilesini içine alır. Edebi üslup ise; edebi eserlerin edebi olmayanlardan ayrıldığı yönlerdir[79]. Fakat önemli ve geçerli olan üslup sınıflandırması dönemlere göredir: Ḫorāsān, Irak ve Hind üslubu gibi. Ḫorāsān üslubu; Tahirīler ve Saffarīler, Samanlılar ve de Gazneliler dönemi olmak üzere üçe de ayrılabilir. Bu üslupların tam belirgin sınırları yoktur ve genellikle bir devrenin son şairleri, sonraki devreyi başlatanlardır veya sonraki devreyi başlatanlarla çağdaştırlar[80].

Sebk; tesis, tekamül ve zirve olarak üç aşamada ele alındığında Menūçihrī; Ferruḫī ve 'Unṣurī'yle birlikte Ḫorāsān üslubunun zirveye ulaştığı noktadadır[81].

Üslup hakkındaki bu genel bilgilerden sonra şimdi Horasan üslubunun belirgin bazı özelliklerini maddeler halinde sıralayacağız:

1-Arapça kelime oranı ve etkisi Tāhirī, Saffārī ve Samanī dönemlerinde oldukça azken Gazneliler döneminde nisbeten biraz artmıştır.

---

[77] Bahār, Melikü'ş-Şu'arā Muhammed Taḳi; *Sebk Şinasi*, Tahran hş.1349/1970, c.II, s.227.

[78] Ṣafā: ae., c.I, s.622.

[79] Şemīsā, Sīrūs; *Sebk Şināsi-yi Şiir*, Tahran hş.1374/1995, s.9-10.

[80] Şemīsā; ae, s.12-13.

[81] Ferşidverd, Ḫüsrev; *Der Bāre-i Edebiyāt ve Naḳd-i Edebī*, Emir-i Kebir Yay., 2.baskı,Tahran hş.1373/1994, c.2, s.665.

2-Bu dönem şairleri kendi ana dilleriyle eserler verdiklerinden ve kendilerinden önce yazılmış olan eserlerden çok fazla etkilenmediklerinden dilleri tabii, sade ve akıcıdır. Eserlerinde bir takım anlaşılmaz kelimelerin bulunması; üslubun kullanıldığı bölgenin geniş olması, yöresel kelime ve deyimlerin kullanılması ve o dönemde sıklıkla kullanılan bazı kelimelerin daha sonra fazla kullanılmamasından kaynaklanmaktadır.

3-Muzari fiil "mi" ve "be" siz kullanılmıştır. "Şoden" fiilinin "reften" yerine kullanıldığı görülür. "Der" yerine "ender" şeklinde bir kullanım vardır. Fiiller çeşitli ön eklerle kullanılmıştır.

4-Tāhirī ve Saffārī döneminde edebi sanatlar kullanılmazken, Samanilerde teşbih sanatı kullanılmaya başlanmış ve Gaznelilerde ise sanatların kullanımı yaygınlaşmıştır.

5-Önceleri İslami kültürün etkisine çok fazla rastlanmazken Gaznelilerde bu etki kendisini gösterir. Ayet ve hadisler kullanılmaya başlanmıştır.

6-Fars şiiri Arap şiirinden şekillendiği için aruz ölçüsü görülmektedir. Kafiye ve redif en sade şekliyle kullanılmıştır. Uzun ve yaygın olmayan redifler yoktur.

7-Şiirler didaktiktir. Hamaset, büyüklük, özgürlük, öğüt, mutluluk, yeis, bedbinlik, Gaznelilerde de daha çok medih, gençlik, aşk, tabiat ve dini konular şiirin malzemesi olmuştur. Tasvir oldukça yaygındır. Özellikle tabiat, şarap, çalgıcı, binek, gül, kuş v.s. tasvirleri çoktur.

8-Kalıp olarak Tāhirī ve Saffārī dönemlerinde kıta şeklindeyken daha sonra kaside ağırlıklıdır.

9-İfadeler kısa ve özlüdür. Gereksiz ve sanatlı uzatmalar yapılmamıştır. Bundan dolayı bu dönem üslubuna "sade üslup" da denir. Bu dönem nesri de sade ve sanatsız nesir anlamına gelen "nesr-i mürsel" ismiyle sınıflandırılır[82].

5-Komşu Kültürlerin İzleri

Nihāvend'in fethi (m.641,42) İran tarihinde yeni bir dönem başlatır. Sāsānīlerin Mekrān ve Ḳābil dışındaki bütün toprakları İslam yönetiminin altına girmiştir.[83] Sāsānīler döneminde Arapların İran'a gelmesiyle tam bir Arap-İslam kültürü hakim olmuştur. Bu dönemden m. 10. y.y'a kadar Farsça önemli bir eser ortada yoktur.

---

[82] Daha geniş bilgi için bkz. Şemīsā; age, s.20-91 ve Bahār; age, c.II, s.1-177.

[83] Zerrinkūb, `Abdülhüseyin; *Feṯḥ-i İran be Dest-i Arab ve Pey Āmeden-i Ān,* Tarih-i İran, Cambridge Üniversitesi Çalışması, c.IV, s.23.

Saraya ait manasında Deri Farsça'yla eserler bu yüzyılda verilmeye başlamıştır. Bu Horāsān bölgesinde kullanılan Eşkānī dilinin devamıdır. Çünkü İslami İran edebiyatı Horāsān'da doğmuştur. Gazneliler devri Deri şiiri ve nesri için İslam-İran kültürü bakımından değerli eserlere sahiptir[84].

Farsça şiir söyleyen şairlerin yanısıra Arapça söyleyen şairlerle, Arapça yazan alim ve bilginler, aynı zamanda Ebū'l-Fetḥ Bustī (ö.400/1009) gibi hem Arapça hem de Farsça şiir söyleyenler de vardır[85].

Arap şiiri aruz ölçüsüyle, konularıyla, türleriyle, Arapça kelime ve ibareleriyle ve şairleriyle İran şiir ve edebiyatını etki altında bırakmıştır. Özellikle Menūçihrī'de bu son derece belirgindir ve şair bununla iftihar eder[86]. Aynı oranda bir etkileşim olmamakla birlikte Arap şairlerinde ve Arapça şiirde de Farsça'nın etkisi olmuştur[87].

Gazneliler devrinde sultanların Türk olması sebebiyle Sāmānīler döneminde büyük önem verilen milli günler aynı coşkuyla kutlanmamıştır. Yöneticiler kendilerini İslam esasına ve Bağdat'taki Emirü'l-Mü'minin halifeye bağlı saymışlardır. Aynı zamanda sunni mezhebi taraftarıdırlar[88].

Gazneliler Hint dünyası kültürüyle de yaptıkları sefer ve fetihlerle doğrudan doğruya temas kurmuşlardır[89].

Gaznelilerde Arapça'nın ve Arapların etkisi artmaya başlamışken diğer yandan da Abbasīler İranlılara meyletmişler, idari ve askeri vazifelerde onları tercih etmişler, hükümet işlerinin tanziminde onları örnek almışlardır. Saray tefrişinde, kıyafette, bayram ve önemli gün kutlamalarında onlara uymuşlardır. Emevīler zamanındaki Arap hakimiyeti Abbasīler zamanında İran taraftarlığına dönüşmüştür[90].

---

[84] İsti'lāmī; age., s.9.

[85] Tarlan; age., s.54.

[86] Hasetçisine hitaben; "Ben bütün Arapça şiir divanlarını ezberledim, sen meşhur şair Amr b.Kulsum'un muallakasının ilk mısrasını okuyamazsın", der. (Divan 91/1271).

[87] Bkz.Mümtehin, Hüseyin Ali; *Nohzet-i Şu'ūbiye*, Şirket-i Sehāmī Yay., Tahran hş.1370/1991, s.335-344.

[88] Şemīsā; age., s.40-42.

[89] Merçil, Erdoğan; *Gazneliler*, DİA, c.XIII, s.483.

[90] Hasan, İbrahim Hasan; *İslam Tarihi*, Çev: İsmail Yiğit, Sadreddin Gümüş, İst. 1985, c.II, s.390-3.

I.BÖLÜM

MENÜÇİHRÎ-Yİ DÂMGÂNÎ

1-Hayatı

a) Doğumu, Adı, Mahlası ve Nisbesi

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 4./10. asrın sonlarında veya 5./11. asrın başlarında[91], Esterâbâd'ın güneyindeki Dâmgân'da doğmuştur. Devletşâh'ın onu Belhli olarak yazması[92] da yanlıştır. Çünkü şair bizzat kendi ismini Menüçihrî-yi Dâmgânî olarak belirtir[93]. Bizim "Menüçihrî" olarak yazmamız; Mu'în, 'Amîd ve Dehhudâ'nın harekelemesine göredir[94]. Oysa Türkçe kaynaklarda daha çok "Minuçihrî" ve bazı yerlerde de "Minuçehrî" olarak geçmektedir[95]. Adı Ebü'n-Necm Ahmed b.Kavs b.Ahmed-i[96] Menüçihrî-yi Dâmgânî'dir. Babasının adı Yâkub veya Kavs'dır[97]. Devletşah'ta geçen, şöhret bulduğu isim olarak nitelendirdiği[98] sürü sahibi anlamına gelen *Şaşt Gele*[99] ismine ise diğer tezkerelerde rastlanmamaktadır. Bu karışıklık 6./12. asır şairlerinden ve Râvendî'nin Tuğrul b.Arslan'ın (573-590/1177-1193) muasırı olduğunu söylediği Ahmed b.Minüçihr-i Şaşt Gele ile olan ad ve mahlas benzerliğinden ileri gelmiştir. O şairin lakabı Şaşt Gele'dir[100]. Menüçihrî mahlasını Âl-i Ziyâr hükümdarlarının beşincisi ve şairin memduhu olan Gürgân ve Taberistan'da hüküm süren Felekü'l-Me'ali Menüçihr b. Kâbûs Veşmgir'den (403-424/1012-1032) almıştır[101]. Ancak divanda doğrudan bu şahsın adına yazılan bir kaside bulunmamakla birlikte sayfa 75'teki 48 numaralı kasideyle, İspehbûd adına yazılan sayfa 61'deki 39 numaralı kasidelerin bu hükümdar için olduğu konusunda ittifak vardır[102].

---

[91] Ateş, Ahmed; "*Minuçihrî*" İ.A., c.VIII, s.340.

[92] Devletşâh; age., s.73.

[93] Divan; 140/1910.

[94] Bkz., Mu'în, Muhammed; *Ferheng-i Fârsî*, A'lâm, c.VI, s.1363, 'Amîd, Hasan; *Ferheng-i Fârsî-yi 'Amîd*, s.1128 ve Dehhudâ; *Lügâtnâme*, c.XIV, s.21707.

[95] Örneğin Ahmet Ateş'in yazdığı Ansiklopedi maddesi "Minuçihrî" şeklindedir, Necati Lugal'in *Tezkire-i Devletşah* tercümesinde de "Minûçehrî" olarak geçer.

[96] Ahmed b.Kavs-ı Ahmed ismini şair bizzat kendisi "Memduh herkese lütufta bulunur daha çok da Ahmed b.Kavs b.Ahmed'e" diyerek dile getirir (bkz.Divan, 137/1849).

[97] Browne; age. s.222.

[98] Devletşâh; ae., c.I, s.73.

[99] Devletşâh; ae., c..I, s.73.

[100] Tarlan; age., s.42-43.

[101] Tarlan; ae., s.42.

b) Çocukluğu ve Gençliği

Hayatının ilk yılları hakkında elimizde fazla bir bilgi yoktur. 'Avfi *Lubābü'l-Elbāb*'ında; çocukluk yıllarında onun çok zeki olduğunu, şiir konusunda imtihan etmek için sordukları her soruya doğru cevaplar verdiğini aktarır. Onun küçük yaştaki bu zeka kuvveti ve zihni gücü pek çok Arap ve Fars şairlerin divanlarını ezberlemesine, edebi, dini, tıbbi musiki ve astronomi gibi zamanının bir çok ilmini kısa zamanda tahsil etmesine yardımcı olmuştur[103].

c) Öğrenim Durumu ve Geçimi

Çocukluğunda iyi bir eğitim gördüğünü, Arap edebiyatını öğrendiğini, meşhur Arap şairlerin divanlarını ezberlediğini[104], Fars şairlerin ahvalini ve eserlerini bildiğini, din, edebiyat, nahiv, astronomi, musiki ve tıp ilimlerini tahsil ettiğini bizzat şiirlerinde dile getirmektedir[105]. Bir çok tezkirede onun şiir konusunda üstadının, 'Unṣurī'nin de hocası olan Ebū Ali Sīmcūr'un meddahı ve 4./10. asrın sonlarında yaşayan meşhur şair Ebū'l-Ferec Secāsī (Segezī) olduğu söylenir[106]. Menūçihrī'nin 'Unṣurī'yi kendisinin üstadı saymasından dolayı onun 'Unṣurī'nin talebesi olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak şair bunu daha çok ihtiram için kullanmıştır[107]. Hidayet'in söylediği gibi Menūçihrī'nin Ebū'l-Me'ālī 'Abdülmelik b.Muḥammed-i Cüveynī'nin tarikatına bağlı olduğu görüşü doğru değildir. Çünkü bu zat 419/1028 yılı civarında doğmuştur[108]. Zaten şiirlerinden onun bir tarikatla alakası ve tasavvufa ilgisi olmadığı görülür.

Şiirlerinden anlaşıldığına göre şair varlıklı bir hayat sürmüş ve fakirlik çekmemiştir. Devletşah onun servet sahibi birisi olduğunu söyler[109]. Saraya intisabından sonra methiyelerinden yüklüce ödüller aldığını da şiirlerinden anlıyoruz. Hatta hasetçisi onun bu durumunu kıskanmıştır[110].

d) Seyahatleri

---

[102] Bkz., Debir-i Siyākī; Divan Önsözü, s.17.
[103] Ṣafā; age., c.I, s.582.
[104] Divan; 91/1271.
[105] Divan; 91/1270.
[106] Ṣafā; ae., c.I, s.581 ve Ateş; aynı makale, s.340.
[107] Debir-i Siyākī; Divan Önsözü, s.21-22.
[108] Ṣafa; ae., c.I, s.581.
[109] Devletşah; age., s.73.
[110] Divan; 90-91/1235-1283.

Şair ilk olarak Felekü'l-Me'ālī zamanında Āl-i Ziyār sarayına intisap etmiş, Felekü'l-Me'ālī'nin vefatıyla Rey şehrine yerleşmiş buradan da Sultan Mes'ūd fil göndererek onu huzuruna çağırmış[111] ve Gazne'ye gelerek saray şairi olmuştur. Bu şehirlerden başka bir yere gittiğine veya bulunduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur.

e) Ölümü

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen şair 432/1040 yılında genç yaşında vefat etmiştir[112]. Bu tarih genel kabul görmüştür. Çünkü şiirlerinde 431/1039 tarihinden sonraki olaylara dair bir kayıt bulunmamaktadır[113].

2-Çağdaşları

Menūçihrī, Gazneliler dönemi şairidir. Sultan Maḥmūd'un son zamanlarıyla Sultan Mes'ūd'un saltanatı esnasında sarayda bulunmuştur. Devletşāh'ın onun Sultan Maḥmūd'un şairlerinden olduğu[114] şeklindeki ifadesi pek doğru değildir. Çünkü methiyelerinde doğrudan bu sultana yazılmış bir kasidesi yoktur ve o daha çok Sultan Mes'ūd zamanında sarayda bulunmuştur[115]. Menūçihrī'nin saraya girmesi 421/1030 yılından sonradır[116]. Bu, Sultan Maḥmūd'un vefat tarihidir. Onun memduhlarından olan Ḫāce Tāhir Debīr 424/1033 yılında Irak Kedhudalığından azledildikten sonra Sultan Mes'ūd'un şairi Rey'den Gazne'ye davet ettiği de rivayet edilmiştir. Ancak Menūçihrī'nin 426/1035 yılında Sārī'de Sultan Mes'ūd'un hizmetinde olduğu muhakkaktır[117]. Şiirlerinde 'Unṣurī'yi (ö.1039-1040) takdir etmiş ve ona methiye yazmıştır. Mes'ūd b.Sa'd-i Selmān, Firdevsī (ö.1020-1025), Ferruḫī (ö.1037), 'Ascedī (ö.1040), Zeynebī-yi 'Alevī, Nāṣır-ı Ḫüsrev (ö.1061) gibi büyük şairlerle; Ebū'l-Ḥasan-ı Ḫarkānī (ö.1033), Ebū İbrahim Müstemli el-Buḫārī (ö.1042), Ebū Reyḥān el-Bīrūnī (ö.1048), İbn-i Sīnā (ö.1037), Gerdizī-yi Ġaznevī ve Ebū'l-Faẓl Beyhaḳī (ö.1077) gibi alim ve yazarlarla aynı dönemde yaşamıştır.

3-Etkilendiği Kişiler

Şairin Arapça divanların çoğunu okuyup ezberlediğini daha önce söylemiştik. Kendi şiirlerinde de bu şairlerin isimlerine değinmekle kalmamış bazılarının

---

[111] Divan; 91/1272.
[112] Debir-i Siyākī; Divan Önsözü, s.23.
[113] Ṣafā; age., c.I, s.589.
[114] Devletşah; age., c.I, s.73.
[115] Debir-i Siyākī; ae., s.21
[116] Dehḫudā; *Lūġātnāme*, c.XIV, s.21707.

eserlerinden alıntılar da yapmıştır. Menüçihrî divanında geçen belli başlı meşhur Arap şairleri şunlardır: A'şâ-yı Kays, A'şâ-yı Bâhile, A'şâ-yı Hemedânî, Cerir, İmrü'l-Kays, bu Muaz (Beşşâr), Züheyr, Ebû Nuvâs, Lebid, İbn-i Mu'tez, İbn-i Mukle, İbn-i Rûmî, Ebû'ş-Şiys, Nâbigâ, Ferezdak, Kumeyt, Ahtal, Di'bil, Hassan b.Sâbit, Nuṣayb, 'Ümeyye, Ḥutey'e, Muġni, Ebû Temmâm, Mütenebbî, Ṣariü'l-Ġavânî, İbn-i Muḳbil, Kusem, İbn-i Ṭaṣriyye, Evs b.Ḥacer, Bişr b.Hâzım, Nehşel-i Ḫarri, Ali b.İbrahim'dir.

Arap şairlere nisbeten divanda daha az ismi geçen İranlı şairler ise; Rûdekî, 'Unṣurî, 'Ascedî, Ebû Zer (Türkkeşî), Ebû'l-Feth Bustî, Mir bu Nasrî, Ebû Şu'ayb, Şehid-i Belhî, Ebû Şekûr-i Belhî, Ebû Bekr-i Rebâbî, Velvâlecî, Ebû'l-A'lâ, Ebû Suleyk, Ebû'l-Meşel ve Ebû'l-'Abbâs'tır[118]. Bu şairlerden övgü ve takdirle bahsederek büyüklüklerini takdir etmiştir.

4-Eserleri

Divanı günümüze kadar gelmiştir. Bu divanın otuz bin beyitten ibaret olduğuna dair rivayetler olmakla birlikte bu abartılı bir rakamdır[119]. Hidayet'in toplamış olduğu divanın 4000 beyit civarında olduğu söylenir[120]. Elimizde bulunan Muhammed Debîr-i Siyâkî'nin Tahran'da ilkini hş.1326/1947'de, en son haliyle de hş.1375/1996'da; içlerinde çok değerli yazmalar, lügatlar, tezkireler ve çeşitli kitapların da bulunduğu 42 kaynaktan yararlanarak titizlikle edisyon kritiğini yapıp yayınladığı divan 2817 beyittir. Bu beyitler; 57 kaside ve kaside parçası, 12 musammat, 20 kıt'a ve kıt'a benzeri şiir, 6 rubai ve 10 tane müteferrik beyitten oluşmaktadır.

Debîr-i Siyâkî'nin kullandığı kaynaklardan yazmaların ikisi Sa'id Nefisî'de bulunan ve istinsah tarihleri olmayan nüshalardır. Üçüncüsü, Kazımırski tarafından haşiye, talikat ve Fransızca tercümesiyle birlikte 1886 tarihinde Paris'te yayınlanan nüshadır. Dördüncüsü, Sa'id Nefisî tarafından 1285/1906 ve 1295/1916 yıllarında Tahran'da neşredilen baskılardır. Bunlardan sonra Meclis-i Şûrâ-yı Milli Kütüphanesi'nde kayıtlı beş tane yazmadan bahseder. Bunları istinsah tarihleri itibariyle şöyle sıralayabiliriz:

---

[117] Ṣafâ; age., c.I, s.582-583.

[118] Bu şairler hakkında açıklamalar ilerde gelecektir.

[119] Ateş, aynı makale, s.342

[120] Tafażżulî, Âzer ve Cevan, Mehin Feżâilî; *Ferheng-i Buzurgân-i İslam ve İran*, Tahran hş.1372/1993, s.56.

a) 1074 numarayla kayıtlı Muhammed İbrahim Mün'im-i Şirāzī tarafından 13./19. yy.'ın ikinci yarısında istinsah edilen nüsha.

b) 2126 numarada kayıtlı ve yazarının ismi olmayan hk.1282/1865 tarihli nüsha.

c) 1075 numarada kayıtlı Molla Şefi'a-yı Servistānī tarafından hk.1298/1880 yılında istinsah edilen nüsha.

d) 1076 numarada kayıtlı Muhammed Sadık Kaçar tarafından hk.1315/1897 yılında istinsah edilen nüsha.

e) 2478 numarada kayıtlı müstensih adının ve tarihinin bulunmadığı nüsha.

Debīr-i Siyākī üç tane de İran Milli Kütüphanesi'ndeki yazmadan söz eder. Bunlar:

a) 10072 numarada kayıtlı Muhammed Ali Nāmī tarafından hk.1276/1859 yılında istinsah edilen nüsha.

b) 3118 numarada kayıtlı Mirza Aga tarafından hk.1288/1871 yılında yazılan nüsha.

c) 11217 numarada kayıtlı Mirza Mustafa tarafından hk.1288/1871 yılında yazılan nüsha.

Bunların dışında Debīr-i Siyākī 10 tane daha yazmadan istifade ettiğini belirtmiştir[121]. Ahmet Ateş; divanın çok eski nüshalarının mevcut olmadığını, bilinen en eski nüshanın da Paris Bibliotheque National'de bulunan ve 16. yy.'da yazıldığı anlaşılan nüsha olduğuna ilaveten Türkiye'de de İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğunda 917 numarada kayıtlı 1280/1863 yılında Muhammed Bakır Naci tarafından istinsah edilen 104 yapraklı, kaside, musammat, kıta ve rubailerden oluşan her sayfası 15 satırlı bir yazmasının olduğunu söyler[122]. Debīr-i Siyākī bu iki nüshadan bahsetmez. Ancak onun kullandığını söylediği Kazımırski'nin Paris'te yayınladığı divanda Paris'te bulunan yazmanın kullanılmış olduğu kuvvetli bir ihtimaldir. Divanın Türkiye'de başka bir yazmasının bulunduğuna dair herhangi bir bilgiye ise rastlayamadık[123].

---

[121] Bu yazmalar ve şiirleri tesbit ederken kullandığı diğer kaynaklar hakkında daha geniş bilgi için bkz., Debir-i Siyākī; Divan Önsözü, s.11-17.

[122] Ateş, Ahmed; *İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler*, c.I, s.9-10.

[123] Bkz., Sübhānī, H.Tevfik; *Fihrist-i Nüshāhā-yı Hattı-yi Fārsi Kitābhānehā-yı Türkiye*, Tahran Üniversitesi Yay. Tahran hş.1373/1994.

5-Edebi Kişiliği

Menūçihrī o devir İran şairleri arasında Arap edebiyatını en iyi bilen bir şairdir. Arap şairlerinin divanlarını ezberlemekle övündüğü gibi birçok yerde de bunların isimlerini sıralar. Onun bu bilgisi üslubuna da çok tesir etmiştir. Kasideleri cahiliye dönemi Arap edebiyatı tarzındadır. Yine o dönemdeki gibi çok canlı teşbihler ve güzel temsiller kullanmıştır. Bir kasidesine karga ötüşüyle başlaması, bir kervan ile seyahat ve ayrılık, deve, at, çöl tasvirleri, vadi geçme, saray nişaneleri ve harabat (atlāl u demen) konuları hep bu edebiyatın etkisidir. Kendisinin; "Medih ve mana ilimlerinde meşhur Arap şairlerinden daha geride olmadığını, mana olarak geride olsa bile tatlı dillilik bakımından onlardan üstün olduğunu" söyler[124]. O dönemdeki diğer şairlerden daha fazla Arapça kelime ve deyimler kullanmıştır. Bunlardan bir kısmı *mehcur* olarak tabir edilen ve pek kullanılmayan türdendir. Onun şiirlerinde bu türden Farsça kelimelere de rastlanır. Kelime ve terkip kullanırken pervasızdır ve bazı kasidelerinde lafiz manaya galebe çalmıştır[125]. Şair istediğini çok bedi olarak bazen akli, bazen hayali tarzda kendine mahsus teşbihleriyle dile getirir. Bunların dışında şair, kasidelerinde ilkbahar, sonbahar, üzümden şarap yapılması, içki meclisi ve çok güzel canlı tabiat tasvirleri yapar. Bu tasvirleri durgun bir levha halinde değil, bir hikaye ve hareket halindedir. Mesela; şarabın yapılışını kanlı bir macera şeklinde anlatır. Bunu farklı şekillerde divanında birkaç kez tekrarlar.

Menūçihrī kısa ve hareketli vezinler kullanmıştır (hezec-i müseddes ve mütekarib gibi). Uzun vezin kullandığında ise beyitlerde ara kafiyeler kullanarak bunları yine kısa vezinler kadar canlı ve hareketli bir hale getirir.

Şair kendi şiirleriyle bilhassa musammatlarıyla övünür. Bu şiir türünü İran edebiyatında ilk kullanan Menūçihrī'dir. Kendisinden sonra bu türde şiir yazanlara örnek olmuştur. Ancak bu konuda hiçbir şair onun ustalığına yetişememiştir[126]. Menūçihrī'nin musammatları; ilk kıtası a a a a a a (veya b) şeklinde kafiyeli, 6. mısraları bütün şiirde kendi arasında kafiyeli altışar mısralık kıtalardan ibarettir. Musammatlarında mana ve vezin açısından irtibat yoktur. Her altı mısrası kendi

---

[124] Divan; 140/1913,1914.

[125] Ṣafā; age., c.I, s.587,588.

[126] Daha sonraki şairlerden Lami'i-yi Gürgānī (Ṣafā, age., c.I, s.587) ve divanı Şīrāz'da basılan Mirza Muhammed Dāveri-yi Şīrāzī (1238-1283/1822-1866) onun tarzında musammatlar yazmışlardır. (Browne, age.,s.68,69).

arasında kafiyeli küçük kasideler gibidir[127]. Musammatlara da methiye ve tegazzülle başlar, tagazzüllerde de daha çok tabiat ve şarap vardır. Musammatlarının en uzunu 193 beyittir. Bunlarda; tabiat ve eğlence meclisi tasvirleriyle medihlerini çok zevkli bir şekilde sıralar. Şair şiirlerini uzatmakla birlikte tümünde konu bütünlüğünü muhafaza eder[128]. Menūçihrī kendi musammatlarını 'Unṣurī'nin methiyeleriyle mukayese ederek; "Tavus 'Unṣurī'nin methiyesini, turaç kuşu Menūçihrī'nin musammatını okur" şeklinde kıyaslar[129]. Bununla birlikte; "Kendi şiirini onun önüne eğitilmemiş olarak mı götüreceksin, kendini herkesin kınamasına reva mı göreceksin?" diyerek onun üstünlüğünü de kabul etmektedir[130].

Şairin mum muamması ve 'Unṣurī'nin methiyesini yaptığı *Şem'iyye* kasidesi şairlik tabiatının metinliğine ve onun bir söz üstadı olduğuna çok güzel bir şahittir[131]. Hamriyat ve mutluluk konusunda onun kadar sözün hakkını veren şair nadirdir. Lafızları musikiyle ayrılmayacak kadar karışmıştır. Otuzdan fazla musiki makamını kuşların ötüşüyle çok güzel dile getirir. Ferruḫī gibi işrete düşkün, mey dostu ve maşuk bir şairdir. Mutluluk ve sevinç tablolarında müzik, şarap kadehi ve güzel (veya memduh) sürekli vurgulanan bir üçlüdür[132]. "Biz, şarap, kebap ve rubap ehliyiz"[133] ve "Ne mutlu şarap kadehine, ne mutlu ay yüzlü gulama, ikisini de severim"[134] ifadeleri onun hayat anlayışını ortaya koymaktadır.

Menūçihrī, İran edebiyatının genç ve neşeli bir simasıdır. Şiirleri adeta rakseder. Üçbin beyite yakın divanında bir tek ızdırap ifadesine rastlanmaz. Manadan çok lafza ehemmiyet vermiştir[135].

Edebiyat, din, musiki, tıp, astronomi gibi zamanın ilimlerine vakıf olmakla birlikte mütefekkir, filozof ve mutasavvıf bir şair olmadığından şiirlerinde çok derin manalar yoktur[136].

---

[127] Mu'temen, Zeyne'l-'Abidīn; *Taḥavvūl-i Şi'r-i Fārsī*, Ṭahūrī Yay., Tahran hş.1355/1976, s.30.
[128] Ateş; aynı makale, s.343.
[129] Divan; 117/1581.
[130] Divan; 84/1165-1169.
[131] Devletşāh; age., s.76.
[132] Mu'temen; age., s.216-218.
[133] Divan; 9/111.
[134] Divan; 12/148,151.
[135] Tarlan, age., s.43.
[136] Furuzanfer, Bedi'üzzamān; *Suhan ve Suhanverān*, s.136,137.

Menūçihrī kadar tabiat tasvirlerini güzel bir şekilde mücessem hale getirerek göz önüne seren bir şair yoktur[137]. Yağmurdan sonra ortaya çıkan gökkuşağı tasvirini[138], dağın sırtından güneşin doğuşunu[139], latif gülü, şarkı söyleyen kuşu, tabiatın gönül alıcı güzelliklerini başka hiçbir şair bu kadar güzel yapmamıştır. Medihleri hep bu tasvirlerin arkasında kalmıştır.

Muhammed-i İsti'lāmī, Menūçihrī'nin Ḥāfiz'ı büyük ölçüde etkilediği kanatindedir[140]. Fetḥullah Ḥan Şeybānī'de, Ḳaani'de ve mana yönü bir tarafa bırakıldığında Senāī'de de Ferruḫī ve Menūçihrī tarzının esintileri vardır[141]. Sa'id Nefīsī Samanlılar dönemi şairlerinden Hasan Mütekellim-i Ḳāşānī (Nişāburī)'nin şiirlerinin de Menūçihrī'nin üslubunda olduğunu söyler[142].

6-Övgüde Bulunduğu Kişiler

Menūçihrī'nin memduhları; Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī, vezir Ahmed b. 'Abdüṣṣamed, Emir Felekü'l-Me'ālī Menūçihr b.Ḳābūs, Ebū Sehl-i Ẕūzenī, Ebū'l-Ḳāsım Keşir, Ṭāhir-i Debir, Şair 'Unṣurī, Ali b.'İmrān, Ebū'l-Ḥasan-ı 'İmrānī[143], Faẓl b. Muhammed Hüseynī, Ebū Ḥarb Baḫtiyār Muhammed, Ḫāce Muhammed, Muhammed b.Naṣr Sipehsālār, Ebū'l-Hasan b.Ali b.Mūsā ve Melik Muhammed Ḳaṣrī'dir.

---

[137] Debīr-i Siyākī; Divan Önsözü, s.23.

[138] Divan; 149/2005,2006.

[139] Divan; 86/1184,1185.

[140] Bkz. İsti'lāmī; age., s.211.

[141] Mu'temen; age., s.191,192,232.

[142] Nefīsī, Sa'id; *Tārīḫ-i Naẓm u Neşr der Īrān ve der Zebān-ı Fārsī*, Tahran hş.1343/1964, c.I, s.209.

[143] Bu son iki şahıs aynı kişiler de olabilir.

II. BÖLÜM

MENÜÇİHRÎ-Yİ DÂMGÂNÎ DİVANININ TAHLİLİ

A) TEMALAR

1-Dinî Temalar

a) Genel Olarak Din

Şairin memduhu dindardır (17/221). Musa'nın dinine göre cumartesi günü şarap daha güzeldir (21/279). Pazar günü sabah şarabı içmekle İsa'nın yolunun ve dininin saf güzel şarapla korunacağını söyler (21/281). Kayser,[144] Çipal[145], Hakan[146] ve Fağfur[147] Muhammed'in dinine karşı mürtettirler (40/585,86). Din dünyadan daha iyidir (91/1273). Şehriyâr'a; dinin etrafından başka yerde koşarsa gününü gün edemeyeceğini söyler (97/1339). Din memduhun hemneşinidir (106/1438). Memduhun dini araştırmasını ister (108/1456). Dünya bizim dinimizi alır (138/1873). Dinin, Mâni dinine mensup olana arz ettiği gibi özlü bir söz söyleyeceğini belirtir (145/1988). Din memduhtan ziynet, şeref, soy ve övünç almıştır (169/2294).

b) Müslümanlık

İnsan ömrü ecele bağlıdır, ecel gelmeden ölmek mümkün değildir, boşuboşuna ölmekte bir kazanç ve sevap yoktur (9/103). Muvahhidin gönlü marifetle aydınlanır (32/455). Zilhicce'nin sekizinci gününde hacıların bir araya geldiği gibi nar ağacında on saf tutan narlara dikkat çeker (101/1385). Köylü, asmanın kızlarına[148]; eğer sizin başınızı gürzle omzunuzdan ayırmazsam müslüman değilim, der (174/2348). Şair, her ne kadar imam kendisini tanımasa da rükû'sunun rükû', kıyamının kıyam olduğunu söyler (12/147).

-Bismillah

Daldaki her bir kuşcağızın dilinde *Bismillah* vardır (149/2011). Bağcı *Bismillah* diyerek bağdan içeri girer (203/2701).

-Ayet, Ayete'l-Kürsi

---

[144] Rum padişahlarının genel adı.

[145] Hint idarecilerine verilen genel ad.

[146] Türk padişahlarının genel adı.

[147] Çin idarecilerine verilen genel ad.

[148] Üzümden kinayedir.

Eğer Peygamber yaşasaydı Cebrail'in diliyle Allah'ın arşından memduhun cömertliği hakkında ayet gelirdi (106/1439). Asma, *Ayete'l-Kürsi* hakkı için bir gece benim üzerimde hiç kimse uyumadı, diye yemin eder (204/2725).

-Mucize[149]

Hz.İsa *mucizeyle* bir iki ölüyü canlandırmıştır (14/179). Asmanın kızı *mucizesiz* Hz. İsa gibi göğe yükselir (204/2723).

-Alevîlik

Memduh *Alevî* ve *Hüseynî* olduğu için övülmüştür (22/309). Memduhun kapısı *Alevilik*'tir (145/1982).

-Had[150]*, Diyet*[151]*, Kısas*[152]

Memduhu Āsāf[153] ve Hātem'le[154] kıyas edenin aklından dolayı had cezasına çarptırılması gerekir (23/334). Padişah ölülerin (asma kızları) diyeti için mal istemez. Halk da onların kısasının yapılmasını istemez (175/2357).

-Namaz

Sabah namazını kılmak gerekir (12/145). Cuma günü namazdan sonra şarap iç de Allah günahlarını affeder (21/286). Memduha hizmet müslümanlara ikindi namazıdır, ondan sonra namaz halktan düşer (53/775). Akşam namazı yakındır (65/900). Testinin kadeh karşısındaki namazı özel kişilerin kapısındadır, umuma öğretilmemelidir (168/2276). Kulların namaz bağı hep mabettedir (169/2287). Mihrigān, şarap kadehi ve sürahiyle namaza gelir (202/2686).

-Ezan, Secde, Teşehhüd[155]*, Selam*

Bülbül servide ezan okuyunca hemen şarap testisini kadehe secde ettirmek gerekir (51/727). Memduhun geçtiği yerde zafer secdesi vardır (115/1559). Sen şükreden birisi gibi şükür secdesi edersin, secdeden başını kaldırırsın ve bu şarabı o büyüğün kutlu yadıyla içersin, der (121/1646,47). Turaç kuşu her zaman ırmak kenarında boynu kızarıncaya,

---

[149] İnsanların yapmasında aciz kaldıkları ancak Allah tarafından peygamberlere peygamber olduklarını ispat etmeleri için verilen harikulade olaylardır.

[150] İslam hukukunda bir ceza türüdür.

[151] Kan bedeli, yaralanan veya öldürülen bir kimse için en yakın varisine ödenmesi şer'an hükmolunan para veya mal demektir.

[152] Suçsuz yere adam öldürene veya yaralayana İslam hukukunda aynı cezanın tatbik edilmesidir.

[153] Süleyman Peygamberin veziridir.

[154] Hicretten 46 yıl önce vefat eden cömertliğiyle meşhur Ebū Saffāne Hatem bin Sa'd et-Tāi'dir.

[155] Namazın rükünlerinden; namazda şehadet miktarı oturmak ve "et-Tahiyyat" duasını okumaktır.

yüzü yeşerinceye kadar ezan okur ve şebboy şakayıkla secde eder (166/2248,49). Şarap testisini secdeden teşehhüde; selamla selamlaşmanın da bütün büyüklere götürülmesini ister (168/2275). Hoş kokulu rüzgar bahçede buluşmaya söz verir ve nergis o sözün mutluluğundan secde eder (190/2554). Yıldızların şahı bütün ordusuyla birlikte memduha başıyla secde eder (207/2782).

- Rükū', Kıyam, Müezzin, Kadeh Kıblesi, Cami, Minber, Seccade

Şair, her ne kadar imamın kendisini tanımasa da rükū'sunun rükū', kıyamının kıyam olduğunu söyler (12/147). Menekşe dalı bahçe camisinde rükū'dadır (55/786). Memduhun oturduğu yerde devlet rükū'da durur (115/1559). Kumru servide müezzinlik yaptığı için nergis bahçenin ortasında rükū'dadır (143/1941). Kadeh kıblesinde şarap testisini rükū'ya getirilmesini, inleyince tekrar kıyama kaldırılmasını, ister (168/2274). Devesinin üzerine seccade atmıştır (132/1770). Hatip Cuma mescidinden çıkınca bir meclis kurmak ister (8/96). Sevgilisine minberi öne getirmesini söyler (46/657).

-Oruç

Müslümanlar oruç tutar (88/1226). Bayram geldi ve oruç gitti, saki bana bahçede ve yeşillikte şarap ver. Ben en kırmızı suyla oruç açayım, der (99/1353,54).

-Dua, Selavat, Şükür, Takva

Ey sevgili, nasıl dua ettin de böyle iyi oldun, söyle tâki bendeniz de sana öyle dua edeyim, der (27/385). Memduhtan dua göndermesini ister (51/733). Her mü'min ve mü'mine boyunları memduhun yükünün altında olduğundan ona duadadırlar (97/1338). Nevruz'da kumru din adamları gibi dua terennümündedir (117/1569). Memduhun filinin tahtırevanı uzaktan ortaya çıkınca halkın selavat sesi uzaktan belirir (115/1555). Sonbahar mevsimi geldiği için Allah'a şükreder (13/153). Memduh çok nimete sahiptir ve şükrü ondan daha çoktur, şükredenin nimeti daha çok artar (31/450). Memduhun ayrılığından kurtulduğu için Allah'a şükreder (60/847). Hasetçisine; iyi talihin sana yardımsever padişahın gölgesini bağışlaması için bu şekilde şükre yönel, daha fazla nankörlük etme, şükreden cömertlerden olur, şükretmeyen zarara uğrar, der (91/1282,83). Memduhu muktedir kılan Allah'a şükreder (185/2507). Memduhun canı takvanın özüdür (125/1691,92).

-Kaza, Kader, Rıza

İyiyi ve kötüyü takdir eden o İlah memduhun kaderine iyilikten başka bir şey yazmaz (27/394). Semavī takdir insanın tedbirlerini boşa çıkarır (65/919). İsmi yüce Allah'tan başka memduhun yaptığı rıza onun rızası, kaza onun kazasıdır (94/1322).

-Faiz, Haram, Helal, Sevap, Günah

Birisi faiz vermeden malı haram yapar (60/849). Gulam ve şarabın her ikisinin de haram olduğunu bilmekteyim lakin bu güzellikler de haramda vardır, der (12/152). Bir batmanlık üç kadeh içmek haramdır (12/145). Cuma günü namazdan sonra şarap iç de Allah günahlarını affeder (21/286). Boşu boşuna ölmekte bir sevap yoktur (9/103). Dār-ı Ḳarār'da[156] olduğu için memduha şarap helaldir, şarabın Dār-ı Ḳarār'da olmaması ona günahtır (10/131).

-Sünnet

'Unṣurī'nin[157] şiirleri Furkan ve manaları baştan başa Sünnet'tir (81/1132).

-Bid'at[158]

Eğer Āzer[159] memduhun tasvirlerini çizebilseydi ne İbrahim o bid'atten geri kalırdı ne de İshak (58/833).

c) İlahi Kitaplar

-İncil ve Tevrat

Dünyaya hitaben; önümde İncil ve Tevrat okusan da bu sefer senin hilene kanmayacağım, der (138/1876).

- Musaf, Kur'an, Tefsir

Hem ilk musafta hem de son musafta dört peygamber sabırlılardan addedilmiştir (127/1713). Memduhun senası, temiz sireti, özü ve heybeti bize yüce Kur'an'dan dört mucize ayetidir (126/1701). Kur'an'ı ezberden çok kişi okur ama onun tefsirini ancak bilgili olan insan bilir (48/702). 'Unṣurī'nin şiirleri Furkan'dır[160] (81/1132).

d) Zerdüştlük

---

[156] Ahiret alemi, Cennet.

[157] Bkz., Tez; s.11.

[158] Dinin aslında olmayıp sonradan icat edilen şeyler.

[159] İbrahim peygamberi yetiştiren bazılarına göre amcası, bazılarına göre babası olan ve put yapımıyla uğraşan kişi.

[160] Kur'an'ın diğer bir ismidir.

Pazartesi günü önceki mübedin[161] ve mübedlerin mübedinin adeti üzere mutlulukla şarap iç, der (21/282). İyi dinli Zendbâflar Zend[162] okurlar (189/2536). Cemşid'in kızı şimdi Zerdüşt ibadethanesinde bir dağ servisi gibi yerinde kalmıştır (120/1615).

e) Hıristiyanlık

-Zünnar[163]*, Vaftiz Suyu*[164]

Suda yağmurun oluşturduğu halkalardan rüzgar da kıvrım, büklüm ve zünnar yapar (44/633). Bağcı sabah olunca memduha şarap verir, sanki vaftiz suyu gibi eline bir kadeh koyar (101/1397).

f) Putperest

Kuşlar putperestlere benzer. Put putperestin (şaman) ayağının ayasını öper (1/3,4).

2-Ahlakî Anlayış

Bugün hatip Cuma mescidinden çıkınca bir meclis kuralım, der (8/96). Akıl ve din memduhun amiri, arzu memuru olur. Arzu amir olunca akıl ve din memur olur (31/456). Memduhun ahlak kokusu toprağı gri amber yapar (25/354) ve ahlakı amberden bin kat daha matluptur (57/814). Muvahhidin gönlü ahlakla aydınlanır (32/455).

3-Allah ve İlah Kavramı

a) Allah

Cuma günü namazdan sonra şarap iç, Allah günahlarını affeder, der (21/286). Hüneri olmayana Allah mertebe vermez (49/704). Allah Kur'an'da yedi gök yapmıştır (71/1009). Allah senin için sabahtan kerem sofrasını yaymışken sen gaflet uykusuyla sarhoşsun, der (73/1037). Allah dünyanın iyilerinden sevgili gibi gönül çalan, gönül aldatan, gönül okşayan ve gönül alan birisini yaratmamıştır (74/1039). Allah şarabı şairimize layık görmüştür (78/1088). Allah bütün hikmetleri bir şaire, bütün kokuları da Çin miskinin göbeğine vermemiştir (90/1252). Ey yüce Allah; efendilerin sahibi, meliklerin şahı, zayıfların sığınağı, fani dünyada halk senin beka ehlinden ve fani dünyandan beka ehli görmemiştir. Allah yedi göğün sahibidir (151/2052-4). Bağcı asma çocuklarına; Allah sizin için bir sebep ortaya koyuncaya kadar bu konuda emek sarf etmek gerekir, der (196/2612). Asma bağcıya; beni öldürsen de Efendim beni hemen yaşatır, der (204/2735).

---

[161] Zerdüşt din adamıdır.

[162] Zend; Zerdüştlüğün kitabı olan Avesta'nın bölümleridir.

[163] Hıristiyan rahiplerin bellerine bağladıkları örme kuşak.

-Allah'ın İsim ve Sıfatları

Eğer kıyamette Allah beni Cennet'e götürürse nimet veren Allah'tan (Zü'l-Minen) şarapla dolu ırmak isterim, der (78/1094). Nimetlendiren Allah (Zü'l-Minen) Cennet'te bize her ne vaat etmişse 'Unşurî'nin şiirlerinde onlar vardır (81/1133). Nimet veren Allah'tan (Zü't-Tavl u Menn) 'Unşurî'nin ikbal eteğini sağlam tutup, ayak toprağını öpmek ister (83/1162). Adaletin yaratıcısı olan Allah (İzed-i dād āferin) birdir (90/1236). Ancak memduhun mükafatını Arşın Meliki (Melikü'l Arş) verebilir (28/401). Arşın sahibi (Melikü'l Arş) bütün mülkü memduha teslim etmiş, dünyanın yedi iklim ülkesini ona saymıştır (199/2673). Alemlerin Rabbi (Rabbü'l Alemin) memduhu güç sahibi ve bahtiyar yapmıştır (36/518). Memduha; (Cebbār) olan Allah bütün işleri senin muradına göre yaptı, der ve Allah (Hüdāvend) seni gece gündüz korusun, diye dua eder (44/652). Aziz ve Celil olan Allah (Hüdā-yı 'Azze ve Celle) memduhtan iki dünyanın kötülüklerini ve şeytanın vesveselerini uzaklaştırsın, diye dua eder (57/816). Memduhun kutlu el ve kolu (Rezzāk'ının) delilidir (58/836). Zamanın sahibi ve kulların efendisi olan yüce Allah'ın (Hüdāvend-i Yezdān-ı A'la) adıyla, göklerin sahibi ve iki dünyanın yaratıcısı, (Melik-i Semāvāt ve Hallāk-ı 'Arżin) ulvi süfli her şey O'nun emriyledir (132/1768,69). Ma'būd Yaratıcı (Hālık-ı Ma'būd) memduha dünya mülkünü vermiştir, kimse Ma'būd Yaratıcının işine karışamaz (156/2132). Şimdi ve sonra (Bāri-i Teālā) memduhun yaridir (115/1560). Celal sahibi Allah (Zü'l Celāl) memduha nimet, vücut sağlığı ve emniyet vermiştir (143/1950). İzzet ve Celal sahibi yüce Allah ('Azze ve Celle İzed-i Müheymin-i Müte'al) alemi onun iki ayak ayasının tozu yapmıştır. Yapabileceği her şeyi hatta daha fazlasını bile Allah (İzed) ona vermiştir. Şimdi de onu arzu ve muradına ulaştırır (177/2391-5).

-Allah'ın Tevfiki

Aklın gereği Allah'ın tevfikine uygun hareket etmektir (3/42). Makamı yüce olan Allah-ü Teālā tevfikiyle memduhu bütün insanlardan eşsiz kılmıştır (57/812). Bu dünya mülkünün alınması kılıçla olmaz, Cihan Sahibinin Efendisi'nin yardımı gereklidir (156/2138). Allah'ın tevfiki memduhun bahtı üzerinedir (162/2205).

-Allah'ın Te'yidi

Memduhun vücudunda Allah'ın te'yidi tecelli etmiştir (99/1361). Hüsrev'in şu memleketi İlahî te'yiddir, İlahî te'yid asla yok olmaz (150/2035).

---

[164] Hıristiyanlarca çocuğun ve hıristiyanlığa yeni girenin dine girme şartı sayılan suya sokma merasimi.

-Allah'ın Huzuru

Bu amberli ırmak ve bu sandallı su Allah'ın huzurunda hepsi özgürdürler (44/638). Geceleyin ömrü sütre istemeyen kişi şüphesiz Allah'ın huzuruna kavuşur (114/1535).

-Allah'ın Nuru ve Gölgesi

Memduhun hikmeti Cennetin Yaratıcısı'nın nurundandır (23/330). Allah'ın gölgesi dünya durdukça memduhun başından eksik olmaz (48/697). Memduh Allah'ın gölgesidir, hem gölge hem ışık olan bir gölge, hem nur hem gölge olan bir ışıktır o (67/959,960). Memduh, bağışı ve nimeti arttıran Allah'ın mübarek gölgesidir (87/1210).

-Allah'ın Emri ve Hükmü

Allah'ın emrine şeytan karşı gelir (71/1008). Memduhun bu vilayeti alması Allah'ın hükmüdür. Bir kimse için İlahi hükümde niçin ve neden olmaz (192/2588).

-Allah'ın Hışmı ve Celali

Allah'ın hışmı bir kimseye ulaşmadıkça memduhun önüne çıkmaz ve onunla karşılaşmaz. Memduh Allah'ın hışmının kendisine ulaştığı Büri Tekin'i[165] o diyardan bu diyara koşturmuştur (41/595,96). Allah'ın Celali memduhun iki yanağında doğduğundan süslü güneş buluttan çıkmamıştır (99/1363).

-Allah'ın Örtüsü (Perde-i İzed)

Çiftçi bağdakilere sizdeki Allah'ın örtüsünü kim yırtmıştır, diye sorar (154/2095).

-Allah'ın Mührü ve Rahmeti

Şarabın evinde Allah'ın mührüyle seramik bir gelin üzerinde dokuz altın ve dokuz süs vardır (120/1624). Şarabın evindeki gelin Allah'ın rahmetiyle maşukun peri gibi olan yüzünün görüntüsüdür (121/1644).

-Allah'ın Hoşnutluğu ve Rızası

Yaratıcı üzümden hoşnut olursa köylünün onun üzerinde yaptığı işlem beğenilir (47/677). Memduh Allah'ın rızası haricinde yeryüzünde bir tek adım atmayan bir padişahtır (70/999).

-Allah'ın Koruması

Memduh Allah'ın korumasında ve emniyettedir (20/277,48/696).

---

[165] Ebü İshak İbrahim Büri Tekin; Türk emirlerinden İlek Han'ın oğludur. Tugan Han İbrahim olarak da bilinir. Padişah olduğunda Sultan Mes'üd'a muhalefet etmiş ve Sultan Mes'üd onu etkisiz hale getirmek için h.430'da (m.1038) Ceyhun'u geçmiş ve onu esir almıştır. Ancak Selçukluların saldırıları sebebiyle

b) Allah'ın Memduh İçin Yaptıkları

Allah memduhun hakkını vermiştir (17/220). Onun Ahiret işlerinde Yaratıcı'yla olması için dua eder (19/257). İyi ve kötüyü takdir eden İlah memduhun kaderine iyilikten başka bir şey yazmaz (27/394). Cihanın efendisi bu dünyayı memduh için yapmıştır, o dünyayı da onun için yapar. Memduhun Allah'ı fazl ve keremden ona ne yapmışsa hepsi adalettir, hikmettir ve tam insaftır (27/397,8). Memduhun ömrünün hayırla devamı için Allah'a dua eder (37/533). Allah memduhun işini kolaylaştırmıştır (49/711). Memduh Yaratıcı'nın yanında Hüsrev[166] gibi halkı koruyandır (58/827). Allah'tan dünya durdukça şahlık göresin, diye memduha dua eder, çünkü dünya ülkeleri O'nun köyü nispetindedir (58/839). Memduh kin kılıcını Allah için ve Allah'ın yaratıkları için vurur (71/1015). Allah bütün alemin mahlukatını memduha vermiştir ve Allah asla mahlukatına zulüm yapmaz (114/1543). Allah'tan ikilik uzak olduğu gibi memduha da yalan yaraşmaz (145/1976). Allah bütün ufku memduha verdi ve hak olarak verdi. İlahî olan iş haksız olmaz (150/2036). Allah yeri ve zamanı memduha vermiştir (157/2148). Cihanın Yaratıcısı dünya mülkünü memduha vakfetmiştir. Allah'ın vakfının üzerinde kimsenin eli olamaz (157/2152). Allah memduhun kılıcını savaş sebebi, onu da tüm doğu ve batının kutbu yapmıştır (162/2208). İlahi güç memduhun boy, pos ve endamının üzerindedir (163/2212). Allah memduha, bu yıl gönlünün her muradına ulaştıracağını vaat etmiştir (179/2384). Allah memduhun yardımcısıdır (186/2509). Allah dünyayı memduh için, bizi de onun arzusunun peşinde yapmıştır. Her ne yaptıysa memduha layık şekilde yapmıştır. İyiliği ona yapmıştır. ona verdiği şeylerin boşa gitmemesi için iyilikten ne yaparsa ona layık olanı yapar. Huten[167] bölgesinden, Zengibār[168] Çölü'nden ve Herat'tan[169] bütün şahları onun ayak ayasının tozu yapar (192/2589-91). Allah memduha meliklik ihtişam ve görkemini vermiştir (198/2670). Allah memduhun mülkünden kötülerin gözünü uzak tutsun ve Allah onu zahmetli bir yola sokmasın, diye dua eder (199/2676,78).

---

geri çekilmiştir. Büri Tekin Selçukluların Sultan Mes'üd'a karşı savaşlarında özellikle Dandanakan'da Selçukluların yanında yer almıştır.

[166] Hürmüz'ün oğlu ve Enüşirevān'ın torunlarından Sasani padişahı Hüsrev-i Perviz; m.591-628 yılları arasında padişahlık yapmıştır. Edebiyatta adaletli idareci olması ve raiyetini koruması yönüyle sıkça bahsedilmiştir.

[167] Doğu Türkistan'da bulunan bir şehir, Tüm Çin Türkistanı bölgesine de bu ad verilmiştir. İslamî kaynaklarda kuzey Çin bölgesine Hata, doğu Türkistan'a da Huten denmektedir.

[168] Hind Okyanusu'nda Tanzanya sahilleri yakınında bir adadır.

B) DİL VE ÜSLUB

1-Dil Özellikleri

-İlk kasidenin tüm beyitlerinin sonunda elif-i ıtlak kullanılmıştır. Örnek:

نوبهار آمد و آورد گل و یاسمنا باغ همچون تبت و راغ بسان عدنا (1,2/1-21)

-O dönemin üslup özelliği (Horasan) olarak "eydun" ایدون kelimesi kullanılmıştır. Örnek:

اگر ایدونکه به کشتن نمیرند این پسران آن خورشید و قمر باشند این جانوران (197/2646)

ve,

وگر ایدونکه بباشند ز پشت دگران از پس کشتن زنده نشوند ای وربی (197/2648)

-"kuca" کجا kelimesi bazen ki-yi mevsuli, bazen de rabıt "ki" si olarak kullanılmıştır. Örnek:

خواجه بسان غضنفریست کجا هست به ستدن و دادنش دو دست مسعد (23/317)

ve,

فرات علمی هر جایگه کجا بروی نسیم جودی هر جایگه کجا بوری (129/1736)

-"ba" (با) yerine "eba" (ابا) "ber"(بر) yerine "ebr"(ابر) kullanılmıştır. Örnek:

بریدم شب تیره و روز روشن ابا رنج بسیار و بسنا توانی (139/1900)

ve,

ابر زیرو بم شعر اعشی قیس همی زد زننده به مضرابها (5/62)

-Beyitin veya mısranın başına vav-i atıf getirmiştir. Örnek:

شراب او سراب و جامش اودیه و نقل او حجاره و حصای او (93/1303)

---

[169] Eski Ḫorāsān bölgesinde, bugün Afganistan'ın kuzey batısında bulunan Heri (Herirūd) Irmağı kenarında kurulmuş bir şehirdir. Timurlar döneminde başkent yapılmıştır.

-Harf hazıfları yapmıştır. Örnek:

Dört yerde her zaman manasına هزمان şeklinde hazıf yapmıştır (31/433),(130/1747), (166/2248) ve (189/2538).

Zemin manasına زمی şeklinde hazıf yapmıştır (183/2451).

-Mastar kelimelerin başına hemze getirmiştir. Örnek:

Bağırma manasına اخروش şeklinde kullanmıştır (169/2278).

Dövüşme manasına استیزه şeklinde kullanmıştır (204/2731).

-Kelimenin harfini başka bir harfle değiştirmiş.Örnek: Cumartesi günü ve diğer günlerin sonuna gelen شنبه kelimesini شنبد şeklinde yazmıştır (21/278-280,283).

-Kelimedeki harflerin yerlerini değiştirmiş. Örnek: Esterabad kelimesini استارباد şeklinde yazmış (18/245).

-Arapça cemm-i mükesser çoğullara tekrar Farsça çoğul eki getirmiş. Örnek:

Reyhanlar manasına ریاحینها şeklinde yazmış (4/47).

İyilikler, ikramlar manasına مکارمها şeklinde kullanmış (4/51).

Menziller manasına منازلها şeklinde tekrar çoğul yapmış (66/948).

Lafizlar manasına الفاظها şeklinde tekrar çoğul yapmıştır (111/1505).

-Arap dilinde çok fazla yaygın olmayan Arapça kelimeler kullanmıştır. Örnek:

Karga sesi manasına نعیق (6/66),

Saray nişaneleri, viraneler manasına اطلال (6/67,81/1131),

İyi, güzel manasına انیق (6/70) ve iyilik güzellik manasına مفیق (6/72).

-(بودن) "olmak" fiilinin farklı muzari köklerini kullanmış. Örnek:

نبوی راضی گر زانکه امیرت خوانم من بدان راضی باشم که غلامم خوانی (142/1929)

ای عجبی تا بوند ایشان زنده نایندیشان مشتری تمام بسنده . (175/2359)

-Küçültme " که" sini çokça kullanmıştır. Örnek:

بلبلکان با نشاط قمریکان با خروش در دهن لاله مشک در دهن نحل نوش (180/2422)

وقت سحرگه چکاوه خوش بزند درتکاو ساعتکی گنج گاو ساعتکی گنج باد (17/230)

-Gayr-i sarih mefule ikinci bir harf-i izafe getirmiş. Örnek:

به جیحون بر (41/589),

به پیش او در ,(23/335) به کف او در (23/336)

-Gerek olumlu gerek olumsuz fiillerin başına fazladan "be" (ب) harfi getirmiş. Örnek:

وان ترنج ایدر چون دیبهٔ دیناری که بمالی و بمالند و بنگذاری (202/2690)

-Farklı bir dilek istek kipi kullanmıştır. Örnek:

کامروانی می کن (34/495)

-Garip mürekkep (bileşik) kelimeler kullanmıştır. Örnek:

Oyuncu manasına لعبگر (1/9),

Hayat veren manasına زنده گر (14/179),

Kısa görüş manasına خردک نگر (14/190),

Yağmurlu manasına مطرناک (23/320),

Zırh yapan manasına زره گر (70/995),

Taşlık yer manasına درشتناک (93/1296),

Akrep sokan kişi manasına کژدم فسای (106/1434),

Boş konuşan manasına یافه درای (107/1443),

Müzevvir, hilekar manasına تذویرگر (111/1499),

Karşılık vermek manasına رشته تافتن (204/2726).

2-Kullandığı Edebî Sanatlar

-Teşbih[170]*:* Bütün teşbih türlerini en güzel şekilde kullanmıştır. Örnek:

چو چمبرهای یاقوتین به روز باد گلبنها جهنده بلبل و صلصال چو بازیگر به چنبرها (3/26)

Burada gül dalları yakut renkli halkalara: bülbül ve tahtalı güvercin de o halkalara sıçrayan birer oyuncuya benzetiliyor.

شقایقهای عشق انگیز پیشایش طاووسان بسان قطره های قیر باریده بر اخگرها (3/30)[171]

Bu beyitte de tavusların önündeki şakayıklar kor ateş üzerine damlamış katran damlalarına benzetiliyor.

-Temsil[172]*:* Aşağıdaki iki beyit ve devamında güzel temsil örnekleri vardır.

خانه از موش تهی کی شود و باغ ز مار مملکت از عدوی خرد مصفا نشود

مار تا پنهان باشد نتوان کشتن او را نتوان کشت عدو تا آشکارا نشود

(34/483,484 ve devamı)[173]

Bu beyitlerde şu örnekler getiriliyor: Ev fareden bahçe yılandan hali olmadığı gibi memleket de küçük düşmanlıklardan arınmaz. Yılan gizlenince öldürülemediği gibi düşman da ortaya çıkmadıkça öldürülemez.

-Tenasüb[174]*:* Örnek:

بر همه خلق ببند و به همه کس بگشای درهای حدثان و خمهای بگماز (52/750)

---

[170] Anlama güç katmak için aralarında gerçek veya mecaz açısından benzerlik bulunan en az iki varlıktan zayıfın güçlüsüne benzetilme sanatıdır.

[171] Daha fazla örnek için bkz. 1/5,16, 6/74, 13/154=157, 17/231, 22/297, 86/1175,1176, 86/1181, 87/1204,1205, 210/2798.

[172] Anlamı pekiştirmek amacıyla örnekler getirme sanatıdır.

[173] Daha fazla örnek için bkz. 48/700, 49/719, 99/1370, 102/1406.

[174] Anlamca ilgili olan kelimelerin bir mısra veya beyitte bir araya getirilmesi sanatıdır. Buna müraat-i' nazir, telfik-i tevfik ve istilaf da denir.

Burada birinci mısrada bütün halk ve herkese, ikinci mısrada da musibet kapılarını kapa ve şarap küplerini aç diyor.

-Tersii[175]*:* Örnek:

چون کلنگان از هوا آهنگ او سوی نشیب چون پلنگان از نشیب آهنگ او سوی فراز (53/770)

Birinci mısradaki "کلنگان" (turnalar) kelimesiyle ikinci mısradaki "پلنگان" (kaplanlar) kelimeleri arasında,

راغ به باغ اندرون چون علم در علم باغ به راغ اندرون چون ارم اندر ارم (70/990)

Bu beyitte de rağ ve bağ kelimeleri arasında bu sanat kullanılmıştır.

-Tazmin[176]*:* Örnek:

جز این دعات نگویم که رودکی گفته ست هزار سال بزی صد هذار سال بزی (129/1740)

Burada Rūdekī'nin bir mısrasını olduğu gibi almıştır.

-Tensik-i Sıfat [177]*:* Örnek:

یوز جست و رنگ خیز گرگ بوی و غرم تک ببر جه آهو دو و روباه حیله گور دن (82/1143)[178]

Burada at tasviri yaparken: pars atılışlı, ceylan hareketli, kurt koşuşlu, yaban koyunu seyirtişli, kaplan sıçrayışlı, ahu yürüyüşlü, tilki hileli ve yaban eşeği koşuşlu diye sıfatları devam ettiriyor.

-Cinas[179]*:* Örnek:

این نشاطیست که از دلها غایب نشود وین جمالیست که از تنها تنها نشود (34/489)[180]

Bu beyitte تنها kelimesi önce *vücutlar* manasına: ikinci kez *yok* manasına kullanılmıştır.

-Cem u Taksim[181]*:* Örnek:

بزن ای ترک آهو چشم آهو از سر که باغ و راغ و کوه و دشت بر ماهست و بر شعری (123/1663)

---

[175] Bir beyiti oluşturan mısralardaki sözleri vezin ve kafiye bakımından birbirine uygun düşürme sanatıdır.

[176] Başkasına ait beyit, mısra veya parçaları kendi anlatımının tüm özellikleri içinde kullanma sanatıdır.

[177] Bir varlık veya kavramı okuyucunun zihninde gerektiği gibi canlandırmak için sıfatların ardı kesilmeksizin sıralanması sanatıdır.

[178] Daha fazla örnek için bkz. 51/743-745, 53/771-772, 74/1039,1041, 82/1145, 147/1995-1999.

[179] Yazılışı ve söylenişleri aynı veya birbirine yakın olduğu halde anlamca ayrı iki veya daha fazla kelimelerin birarada kullanılması sanatıdır.

[180] Daha fazla örnek için bkz. 55/794-795, 61/858-859, 75/1045, 97/1333, 142/1923, 145/1967.

ve devamında kasidenin sonuna kadar bu sanat kullanılmıştır.

-İştikak[182]*:* Örnek:

با چنین کم دشمنان کی خواجه آغازد به جنگ اژدها را حرب ننگ آید که با حربا کند (25/363)

ve

وگر فغفور چینی را دهد منشور در بانی به سنباده حروفش را بسنباند در اخلاقش (58/830)

-Leff ü Neşr[183]*:* Örnek:

طلب و گیر و نمای و شمور و ساز و گسل طرب و ملک و نشاط و هنر و جود و نیاز[184] (51/733)

Burada: memduhuna neşeyi iste, mülkü al, sevinç göster, hüner say, cömertlik yap ve dua gönder demek istiyor.

-İstiare[185]*:* Örnek:

وان گل و سوسن مانندهٔ جامی ز لبن ریخته معصفر سوده میان لبنا (1/15)

Burada beyaz kase gibi olan zambağı süt dolu bir kadehe, zambağın sarı renkli göbeğini ise süt kadehine dökülen ezilmiş safrana benzetir.

-Mütabaka:[186] Örnek:

ورز دیده آب بارد بر رخ من گو ببار نوبهار ان آب باران باغ را زیبا کند[187] (25/351)

Bu beyitte; eğer gözümden yüzüme su (gözyaşı) akıyorsa söyle aksın, ilkbaharlarda yağmur suyu bahçeyi güzelleştirir, diyor.

-Lügaz[188]*:* Örnek:

ای نهاده بر میان فرق جان خویشتن جسم ما زنده به جان و جان تو زنده به تن (79/1095)

ve devamındaki meşhur mum kasidesi güzel bir lügaz örneğidir.

---

[181] Cem, birkaç varlığı bir yargı veya kavram içinde toplama sanatıdır. Taksim, birden çok varlık nitelikleriyle sayılıp sıralanarak aralarındaki ilginin ortaya konulması sanatıdır.

[182] Bir kökten türemiş kelimelerin beyitte tekrar kullanılması sanatıdır.

[183] Çeşitli kelime ve kavramlar söylendikten sonra bunlarla ilgili olan ve tamamlayıcı başka kelime, kavram veya hükümlerin sıralanması sanatıdır.

[184] Daha fazla örnek için bkz. 51/744, 52/757-759, 62/872-878, 80,81/1120-1121, 82/1138,1146, 108/1462-1463, 145/1977-1978, 1981, 147/2000.

[185] Teşbihteki temel unsurlardan müşebbeh veya müşebbehü'n-bih'ten birisi söylenmeyerek yapılan benzetmedir.

[186] Aralarında tezat ve tekabül bulunan kelimeleri bir mısra veya beyitte biraraya getirme sanatıdır.

[187] Daha fazla örnek için bkz. 21/283, 31/443-444, 49/711, 82/1140, 110/1469-1470.

[188] Mazmun bilmece demektir.

-Aks[189]*:* Örnek:

اورمزد و بهمن و بهمنجنه فرخ بود فرخت باد اورمزد و بهمن و بهمنجنه (97/1332)[190]

-Reddü'l-Kafiye[191]*:* Örnek:

غرابا مزن بیشتر زین نعیقا که مهجور کردی مرا عشیقا

نعیق و بسیار و ما را عشیقی نباید به یک دوست چندین نعیقا (6/65-66)[192]

3-Arapça Cümle ve Terkipler

-Arapça Atasözleri

Memduhunu överken onun iki küçük şeyi: gönlü ve diliyle bütün dünya varlıklarından daha büyük olduğunu söyleyerek şu atasözüne telmihte bulunmuştur: المرء باصغریه قلبه و لسانه (14/187) *İnsan iki küçük şeyiyle insandır: kalbi ve diliyle.*

İnsanların, vakıf olan şeylerden layıkıyla el çekmeleri gerektiğini belirterek şu atasözünü kullanmıştır: النار و لاالعار (157/2153) *Ateş utançtan daha iyidir.*

Şarap giren vücuttan gamın gideceğini söyleyerek şu atasözünü getirmiştir: قارض عنزی (129/1728) Gidip geri dönmeyen şeyler için söylenir.

-Arapça Beyitler, Mısralar ve İbareler

Şaraptan bahsettiği bir şiirinin sonuna A'şā-yi Ḳayṣ'ın[193] iki beytini olduğu gibi almıştır:

و کأس شربت علی لذة و اخری تداویت منها بها

لکی یعلم الناس انی امروء اخذت المعیشة من بابها (5/63,64)

Bir kadehi zevkle içtim, diğeriyle de tedavi oldum

---

[189] Bir mısradaki kelimelerin yerlerini anlam verecek şekilde değiştirilerek tekrarlanması sanatıdır.

[190] Daha fazla örnek için bkz. 67/956,959-960.

[191] İki beyitte aynı kafiyenin ardarda sıralanması sanatıdır. Dr.Maḥcūb bu sanatın yalnız Menūçihrī'nin şiirlerinde olduğunu söyler (Sebk-i Ḫorāsānī der Şi'r-i' Fārsī, s.403).

[192] Daha fazla örnek için bkz. 21/278-279, 36/496-497, 69/971-972, 99/1351-1352, 104/1415-1416.

[193] Bkz. Tez; s.160.

İnsanlar bilsinler ki: ben geçimimi onun kapısından sağlayan bir adamım.

Kendisine haset eden hasetçiyi yererken "ben bir çok Arap şairinin divanını ezberledim, sen فاصبحين بصحنک الا هبی 'yi okumayı bilmezsin" diyerek *"Ey kadın uykudan uyan ve bize sabah şarabı sun"* anlamındaki Muallaka şairlerinden 'Amr b.Kulsum'un[194] meşhur kasidesinin ilk mısrasını almıştır (91/1271).

'Aṭṭab b.Verḳā'-i Şeybānī'nin[195] اما صحا اما ارعوی اما انتهی *"Ya uyanır, ya pişman olur, ya da sona erer"* şeklinde başlayan şiirinin Arapça olduğunu ve kendisinin onu Farsça'ya çevirdiğini söyler (94/1328).

Memduhu ve zaferini kutlarken 'Ammuriye'nin fethinde Ebu Temmam'ın[196] السيف اصدق *"Kılıç daha sadıktır"* diye başlayan ünlü kasidesinden daha düzgün meşhur bir şiir söylediğini belirtir (102/1411,131/1757).

Bülbül ve tahtalı güvercin nağmelerinin من ذکری ve قفا نبک olduğunu söyleyerek bu kelimelerle başlayan İmrü'l-Ḳayṣ'ın[197] muallakasına işarette bulunur (124/1679,80). Yine İmrü'l-Ḳayṣ'ın الذاهبين *"Geçip gidenler"* dediğini bildirir (131/1757).

Ḥāris b.Hilliẓā'nın[198] آذنتنا *"Bize bildirdi"* dediğini söyler (131/1757).

Mütenebbi'nin[199] ابلی الهوی *"Aşkı eskitti"* dediğini belirtir (131/1757).

Bir kasidesinin sonuna Ebū'ş-Şiyṣ'in[200],

---

[194] Birinci tabaka cahiliye şairlerindendir. Muallakasıyla meşhurdur ve h.ö. 40/581'de ölmüştür.
[195] Bkz. Tez; s.342.
[196] Bkz. Tez; s.164.
[197] Bkz. Tez; s.161.
[198] Bekr-i Vâil kabilesinden muallaka sahibidir. Yaklaşık h.,ö. 50/570 yılında ölmüştür.
[199] Bkz. Tez; s.165.

غراب ينوح على غصن بان اشاقک و الليل ملقى الجران *"Karganın ban ağacında öttüğü ve gece yüz gösterdiği zamanda ben seni özleyeceğim"* şeklindeki beyitini olduğu gibi almıştır (140/1922).

Sabah şarabı tasviri yaparken: قوموا شرب الصبوح يا ايها النائمين *"Ey uyuyanlar, sabah şarabı içmeye kalkınız"* diye seslenir (179/2405).

-Arapça Dualar

Kendi devesini çöle rüzgar gibi sürerken اللهم سهل *"Ey Allah'ım kolaylaştır"* diye dua eder (66/928).

Bütün dünya mülkünün memduhun olmasını isteyerek ارجو ان شاء الله *"Umarım inşaallah"* diye temennide bulunur (192/2594). Bağcı asmanın kızına ارجو *"Seni umduğum gibi olasın"* diye dua eder (204/2716).

Bağcı üzüm kızlarının durumunu görünce kaşlarını çatar ve dövünerek defalarca لا حول ولا قوت الا بالله *"Allah'tan başkasında hiçbir güç ve kuvvet yoktur"* der (196/2625,203/2703).

Bahçe ve çimenliğin değiştiğini görünce سبحان الله *"Allah bütün noksanlardan münezzehtir"* diyerek hayretini belirtir (171/2295).

Sonbahar mevsimi olduğu için المنة لله diyerek Allah'a şükreder (13/153).

-Memduh İçin Kullanılan Arapça Sıfatlar

شمس الثقلان (ثقلين) (14/185) *İns ve cinnin güneşi.*

---

[200] Bkz. Tez; s/162.

شمس الوزراء (14/185) *Vezirlerin güneşi.*

الحكمة و الجود سرى مفتخرا به (99/1362) *Hikmet ve cömertliğin kendisiyle gururlandığı.*

الغاية القصوى (125/1689) Memduhun üstünlükleri istenilen *kemal derecesindedir.*

ماء معين (125/1694) Memduhun işi *saf akarsudur.*

عين اليقين (125/1694) Memduhun güzelliği *gözle görülür* derecededir.

العروة الوثقى (125/1694) Memduhun kemali *sağlam kulptur.*

حبل المتين (125/1694) Memduhun celali *sağlam iptir.*

قليل العتاب (139/1884) *Paylaması azdır.*

كثير الثواب (139/1884) *Sevabı çoktur.*

ثقيل الركاب (139/1884) *Üzengisi değerlidir.*

خفيف العنان (139/1884) *Uysal başlır.*

سيد سادات (142/1933) *Kutlu seyyittir.*

رئيس الرءوسا (142/1933) *Reislerin başıdır.*

شيخ العميد (143/1950) *önderlerin piridir.*

عليک عين الله (145/1969) *Allah'ın gözü memduhun üzerindedir.*

ابد الدهر (150/2034) Memduh *sonsuza kadar* ülkesinden ayrılmayacaktır.

الطامة الكبرى (125/1695) Memduhun düşmanlığı, kastı, ayrılığı ve kini *büyük belada* savaşçı aslanlardan çıkar.

-Arapça İbare

ایا لهف نفسی (6/71) *Hey nefsi hasret (Vay bana)!* Bu aşk benimle böyle evcilleşti ve bu şekilde eskidi diye hayıflanır.

لک الویل (205/2737) Bağcı asmaya, ben seni öldürsem *sana yazık* der.

-Arapça Soru Cümlesi

هل تدری (117/1586) Nergisin boynu üzerinde altın bir başçığın, onun üzerinde de altı gümüş kulağın bulunduğunu `*bilir misin*` diye sorar.

4-Farsça Atasözleri ve Deyimler

a) Atasözleri

-Eski aşığına kızgınlığını dile getirirken onun yeni bir sevgili bulduğunu söyler ve; سردتر بود آب از سبوی نو (7/80)[201] *"Yeni testinin suyu daha soğuk olur"* der. Türkçe'de buna karşılık: *Taze bardağın suyu soğuk olur,*[202] ifadesi vardır.

-Nevruz'un geldiğini müjdelerken bütün güzelliklerin gerçekleştiğini ve artık: کلک فرو ایستاد (17/223)[203] *"Kalem aşağı düştü"* diye söyler.

هر که او دارد شمار خانه با بازار راست چون به بازار اندر آید خویشتن رسوا کند (25/365)[204]

Ev hesabını pazara uydurmaya çalışan kişi pazara çıkınca kendini rüsva eder. Türkçe'de buna mukabil: *Evdeki hesap çarşıya uymaz,*[205] atasözü vardır.

-Memduhundan bahşiş istediği zaman:

هر که را کیسه گران ساخت گرانمایه بود هر که را کیسه سبک ساخت سبکسار بود[206](30/427)

"Kesesi ağır olanın kıymeti fazla olur, kesesi hafif olan çok zelil olur" der. Türkçe'de de: *"Parası ucuz olanın kendisi kıymetli olur"*[207] derler.

---

[201] Bkz. Dehḫüdā, Ali Ekber; Emṡāl u Ḥikem, Emir-i Kebir Yayınları, Tahran 1338-39, c.III, s.1246 ve yine Eminī, Emir Kuli; Ferheng-i Ávām ya Tefsir-i Emṡāl u Iṣṭılahat-i Zebān-i Pārsī, Isfahān Üniversitesi Yayınları, 2. baskı, 1369, c.II, s.638.

[202] Aksoy, Ömer Asim; Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, TDK Yayınları, 4. baskı, Ankara 1984, c.I, s.361.

[203] Bkz. Dehḫüdā; ae., c.II. s.584. Bunun Arapça karşılığı, جف القلم بما هو كائن الى يوم الدين şeklindedir. Bu şekilde Mevlana da kullanmıştır (Bkz. Mesnevi, Nicholson nşr. I. Defter, 3857.beyit.

[204] Bkz. Dehḫüdā; ae., c.II, s.1030.

[205] Aksoy; ae., c.I, s.233.

[206] Dehḫüdā; age., c.IV, s.1963.

[207] Aksoy; age., c.I, s.334.

-Memduhun işlerinin iyi olduğunu, düşmanlarınınkinin ise kötü olduğunu söylerken: نشود خرما خار و خار خرما نشود (34/482)[208] *"Hurmadan diken çıkmaz, dikenden de hurma çıkmaz"* atasözünü kullanmıştır. Türkçe'de buna benzer: *"Eşek at olmaz, ciğer et olmaz"*[209] denir.

-Sevgilisi Menūçihrī'ye: zamanın düşünürleri, جاهل گردد اندر عشق عاقل (65/914)[210] *"Akıllı adam aşkta cahil olur"* diye doğru söylemişlerdir, der. Türkçe olarak da: *"Aşığın gözü kördür"*[211] atasözü vardır.

-Menūçihrī de sevgilisine hitaben büyük üstatların eski kitaplarda şöyle dediklerini söyler: که عاجز گردد از هجران عاجل عاشق قدر وصل آنگاه داند (65/917)[212] *Aşık, gelip çatan ayrılıklardan çaresiz kaldığı zaman kavuşmanın kıymetini bilir.*

-Şarabın müzikle içilmesi gerektiğini söylerken şu atasözünü kullanır:

اسبی که صفیرش نزنی می نخورد آب (9/107)[213] *Ata ıslık çalmayınca su içmez.*

-Memduhunun düşmana karşı daha kuvvetli silahla karşı koyması gerektiğini:

ابله آنکس کو به خواری جنگ با خارا کند (26/369)[214] *"İhanete karşı sert taşla savaşan eblehtir"* atasözüyle dile getirir.

-Memduhun çok şükrettiği için fazla nimete sahip olduğunu şu atasözüyle anlatır:

نعمت افزونتر شود آن را که او شاکر شود (31/450)[215] *Şükredenin nimeti artar.*

---

[208] Dehḫūdā; age., c.II, s.735 ve Eminī; age., c.I, s.334.
[209] Aksoy; age., c.I, s.230.
[210] Dehḫūdā; ae., c.II, s.578.
[211] Aksoy; ae., c.I, s.141.
[212] Dehḫūdā; ae., c.II. s.1084.
[213] Dehḫūdā; age., c.II. s.170 ve Bellūrī; İbrahim Şekūrzāde; Deh Hezār Meṣel-i Fārsī, Āsitān-i Ḳuds-i Raẓavī Yayınları, Meşhed 1372, s.87.

-Memduhun soyunun iyi olduğunu ve ondan hep iyilik çıktığını söyler ve şöyle der: از مردم بد اصل نخیزد هنر نیک کافور نخیزد در درختان سپیدار (44/648)[216] *Akkavak ağacından kafur çıkmadığı gibi kötü soylu adamdan da iyi hüner çıkmaz.*

-Hasetçisini yererken kimsenin onunla uzun süre dost olmayacağını söyleyerek: هر کسی انگشت خود یک ره کند در زولفین (90/1242)[217] *"Herkes parmağına yüzüğü bir kez yapar"* yani: bir kimse iki kez aynı hataya düşmez, manasındaki atasözünü kullanır. Türkçe'de bu anlamda: *"Kör bile düştüğü çukura bir daha düşmez"*[218] ifadesi vardır.

-Şair, sarayda bulunmasını eleştiren hasetçisine cevaben şu atasözünü getirir: هر کجا باغی بود آنجا بود آواز مرغ (90/1244)[219] *Bahçenin olduğu yerden kuş sesi gelir.*

-Yine hasetçisinin şiirini eleştirirken onun şiir söylememesinin daha hayırlı olduğunu,

بچه نازادن به از ششماهه بفکندن جنین (91/1259)[220] *"Çocuk doğurmamak altı aylık cenin düşürmekten daha iyidir"* atasözüyle dile getirir.

-Bütün güzel hasletlerini memduhundan aldığını söyleyerek şu atasözünü getirir: انگور ز انگور برد رنگ و به از به (99/1372)[221] *Üzüm üzümden renk alır, ayva ayvadan.* Türkçe'de de: *"Üzüm üzüme baka baka kararır"* [222] denir.

---

[214] Dehḫüdā; age., c.I, s.78-79 ve Bellūrī;age., s.51.
[215] Dehḫüdā; age., c.IV, s.1818 ve Bellūrī; age., s.675.
[216] Dehḫüdā; ae., c.I. s.149 ve Bellūrī; ae., s.79 ve 293.
[217] Dehḫüdā; ae., c.IV, s.1941 ve Bellūrī; ae., s.22 ve 717.
[218] Aksoy; age., c.I. s.304.
[219] Dehḫüdā; ae., c.IV, s.1934.
[220] Dehḫüdā; age., c.I, s.391 ve Bellūrī; age., s.156.
[221] Dehḫüdā; ae., c.I, s.308-309 ve Eminī; age., c.I. s.103.
[222] Aksoy; age., c.I, s.369.

-Memduhtan başkasının sözü maksada ulaştırıcı değildir, ancak onun sözü maksada götürür manasına: راه به ده بردن (99/1368)[223] *"Köye götüren yol"* ifadesini kullanmıştır.

-Memduhunun yüce himmetiyle mertebe kazandığını şu atasözüyle anlatır:

هرگز به مرتبت نرسد مردم دنی (143/1952)[224] *Alçak insan asla bir makama ulaşamaz.*

-Memduhuna; böyle muzaffer, cömert, özgür ve iyi huylu olarak

هزار سال بزی (145/1989)[225] *"Bin yıl yaşa"* diye dua eder.

-Memduhun himmetinin yüceliğinde başka makam yoktur diyerek şu atasözünü kullanır: نیست آنسوتر ز عبادان دهی (149/2018)[226] *Ābādān'dan daha ilerde köy yoktur.* Türkçe'de bu manada: *"Görünen köyün uzağı olmaz"*[227] sözü vardır.

-Üzüm mevsimi olan sonbaharı müjdelerken:

دست تابستان از روی زمین کوتاه است (195/2596) *"Yazın eli yeryüzünden kısadır"* der.

-Kadınlar için söylenen: نگوارد عز (204/2722)[228] *"İzzeti hazmedemez"* sözünün doğru olduğunu söyler.

b) Deyimler

Aşık ve maşuk birlikte oturup kadehin Firavununa *kulak ardı* بنا گوشی (8/98) eski şarap sunalım, der.

Kim şairin memduhunun *emrine ayak direrse* پای فراز نهد (23/323) şimşek düşen birisinin vücudu gibi uğursuzluğa düşer.

---

[223] Dehḫüdā; ae., c.II, s.861 ve Eminī; ae., c.I, s.434 ve de Debīr-i Siyāki, Muhammed; Divan-ı Menüçihrī-yi Dāmgānī, Tahran 1375, s.237-238.

[224] Dehḫüdā; ae., c.IV, s.1970 ve Bellūrī; ae.,s.629-732.

[225] Debīr-i Siyāki; age., s.248.

[226] Dehḫüdā; age., c.IV, s.1869 ve Debīr-i Siyāki; age., s.249-250.

[227] Aksoy; age., c.I, s.245.

[228] Dehḫüdā; age., c.II, s.919-920 ve Eminī; age., c.II, s.750.

Memduhun düşmanı yalnızlık endişesine düşmüştür. Yalnızlık endişesine kapılan *boynunun üstüne düşer* بر گردن اوفتد (25/364).

Düşmanın işinin suyu yukardan aşağıya dökülmüştür. آب کار عدو ز بالا بنشیب افتاد (34/481) Hiçbir su aşağıdan yukarıya çıkmaz.

Menekşe memduhun düşmanı gibi *başını dizine koymuştur.* سر به زانو بر نهاده (55/787).

Memduhun düşmanının yüzü gibi menekşenin *yüzü çivitle sıvanmıştır..* روی به نیل اندوده (55/787).

Şair; o güzel maşuk benden yüz çevirince *sabırla gönlüme taş koydum,* صابری را سنگ بر دل نهادم (65/921) der.

Gök gürültüsünü tasvir ederken; *insanın tüylerini diken gibi edercesine* موی مردمان چو سوزن کردی (87/1194) şiddetlendi, der.

Memduh, *mızrakla yiğidin kulağında delik açan* سوراخ کردن در گوش تهمتن (87/1214) kahraman bir savaşçıdır.

Memduhu Kayser'e bir mektup gönderse Kayser'in ona *itaatten kulağına küpe takacağını* از طاعت حلقه کند در گوش (150/2040) dile getirir.

Sonbaharda çimenlik ve bahçede ne gül, ne de gülnarın kalmadığını gören köylüler hayretten *parmak uçlarını ısırmaktadırlar.* سر انگوشت گزان (153/2069).

Memduhun düşmanı *ecelin iki memesinden süt emmektedir.* ز دو پستان اجل شیر نوشیدن (157/2147).

Kara bulut rüzgarla olan savaşında rüzgar savaşı kazanıncaya kadar *gözünden kan akıtır* از چشم خون ریزان (172/2318).

Kuru ota ateş düşmesi; آتش اندر اوفتاده به خف (172/2322) gibi lalenin kalbi miskli ve çevresi akiklidir.

Bağcı üzüm kızlarının durumunu görünce *kaşlarını çatıp;* دو ابروی گره بر افتادن (196/2625) la havle vela kuvvete, der.

Asma bağcıya; gündüz gözüyle sana *yıldız göstereyim;* روز روشنت ستاره بنمایم من (204/2732) diye seslenir.

5-Ayet ve Hadisler

a) Ayetler

Memduhuna hitaben; senin cömert avucun açıktır ve bütün ellerin üzerindedir, derken *"Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir"*[229] manasındaki ayete telmihte bulunmuştur (4/50).

Şarabın bütün mahlukatın ruhlarına hayat verdiğini söyleyerek bunu, Hz.'İsa'nın ölüleri diriltmesi[230] mucizesiyle kıyaslar (14/179).

Yahudiler Hz.'İsa'yı öldürmeye niyetlenmişlerdir, aynı şekilde Müslümanlar da üzüm suyunu öldürmeye çalışırlar. Öldürüldü sanılıp ölmeyen Kudsî Ruh'un (Hz.'İsâ) sıfatıdır, öldürülüp ölmeyen bu hayat suyunun (şarap) sıfatıdır,[231] der (14/180).

Memduhuna dua esnasında; Aziz ve Celil olan Allah ondan iki dünya kötülüklerini ve *"şeytanın vesveselerini"*[232] uzaklaştırsın, diye niyazda bulunur (57/816).

Eğer memduhun cömertlik eczaları Cehennem'e atılırsa onun *"Kaynar suyu ve irini"*[233] gülsuyu ve bala dönüşür, diyerek övgüde bulunur (58/835).

Memduha hitaben; çocukların Fatiha'dan önce hecelemeyi öğrendikleri gibi, düşman kadınları da vuruşmadan önce feryat nağmeleri öğrenirler, der (88/1224). Yine memduha dua ederken; Arap ve Acem bölgelerinde bir kari tarafından Fatihatü'l-Kitab[234] okundukça özgür olasın ve ihanete uğramayasın, der (118/1611).

---

[229] Kur'an; Fetih, 48/10.

[230] Kur'an; Al-i İmran, 3/49 ve Maide, 5/110.

[231] Kur'an; Nisa, 4/157.

[232] Kur'an; Nas, 114/4

[233] Kur'an; Nebe, 78/24-26. Ayetlerin tam meali: Orada serinlik bulamayacaklar, işlediklerine uygun olan kaynar su ve irin dışında bir içecek tadamayacaklardır.

[234] Kur'an; Fatiha, 1.sure.

Sarı gül, hemişebahar çiçeği, söğüt ve sonbahar rüzgarı "*Sübhanellezi esra...*"[235] daki gibi Firdevs Cenneti'nden gelmişlerdir (123/1665).

Memduhun hışmı "*Gökyüzünün dürüldüğü...*"[236] bir günün bir saatine benzer diyerek ayete telmihte bulunmuştur (135/1819).

İki yüzlü çiçeğin içi başka dışı başkadır, bu yönüyle Batını[237] olmuştur (143/1946).

Üzüm asması namuslu olduğuna dair; Kürsü ve Ayete'l-Kürsi'nin[238] hakkı için gece hiç kimse üzerimde uyumamıştır, diye yemin eder (204/2725).

b) Hadisler

Nevruz'un geldiğini müjdelediği beyitlerinde bütün güzelliklerin gerçekleştiğini ve artık "*kalemin aşağı düştüğü*"[239] nü söylerken; "*Kıyamet gününe kadar kalem üzerinde olan şeyle kurudu*"[240] hadisine telmihte bulunmuştur (17/223).

Memduhuna; her işte kendinin rehberi sensin, sen sultansın gönlün sana rehberlik eder, diye övgüde bulunurken "*Devlet erkanına ilham edilmiştir*"[241] hadisine telmihte bulunmuştur (27/388).

Havuz başında önüne şarap geldiği zaman; "*Ne mutlu Akkā*[242] *şehrini görenlere*"[243] diye söylediğini belirtir (104/1415).

---

[235] Kur'an; İsra, 17/1. Ayetin tam meali: Kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan ayetlerimizden bir kısmını göstermek için çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüten Allah'ın şanı ne yücedir.

[236] Kur'an; Enbiya, 21/104. Ayetin tam meali: Göğü kitap dürer gibi dürdüğümüz zaman yaratmaya ilk başladığımız gibi -katımızdan verilmiş bir söz olarak- onu tekrar var edeceğiz. Doğrusu biz yaparız.

[237] Kur'an; Hadid, 57/13. Ayetin tam meali: İkiyüzlü erkek ve kadınlar mü'minlere; "Bizi de gözetin, ışığınızdan faydalanalım," dedikleri gün onlara; "Ardınıza dönün de ışık arayın" denir. İnananlarla ikiyüzlüler arasına kapısının içinde rahmet ve dışında azap olan bir sûr çekilir.

[238] Kur'an; Bakara, 2/255.

[239] Bkz. Tez, s.50.

[240] Bu hadisi Mevlana da kullanmıştır. Bkz. Mesnevi-yi Manevi, Nicholson neşri, I.Defter, 3851. beyit, ve yine bkz. Gölpınarlı, Abdülbaki; Mesnevi ve Şerhi, c.I, s.659.

[241] Muteber kaynaklarda rastlanmamakla birlikte Mihmānnāme-i Buḫārā'nın naşiri bunu hadis olarak almıştır. (Bkz. Fażlullah b.Rūzbehān-ı Hunci, age., yayına hazırlayan; Menuçihr Sütūde, Mecmua-i Mütūn-i Fārsi, Tahran 1341, s.276.

[242] Şu an Filistin toprakları içinde bulunan eski bir yerleşim yeridir.

[243] Bu hadise de muteber kaynaklarda rastlanmamıştır.

6-Enbiya Kıssaları ve Aşk Hikayeleri

a) Enbiya Kıssaları

-Hz.Dāvud

Bahar tasvirinin yapıldığı beyitlerde, yeryüzünü yeşilliğin bolluğu açısından Hz.Dāvud'un mihrabına benzetirken daldaki kuşların ötüşmelerini de Dāvud peygambere benzetir (3/36).

-Hz.Süleyman

Memduhu olan Sultan Mes'ūd'un tahtını Hz.Süleyman'ın tahtıyla kıyaslar ve Süleyman peygamberin tahtının ağaçtan olduğunu ve rüzgarın onu sürüklediğini ancak Sultan Mes'ūd'un tahtının altından yapıldığını ve ağır olduğunu söyler (10/125,126). Kendi fesahatini Hz. Süleyman'ın kuşu Hüdhüd'e benzetir ve Hüdhüd'ünün memduhun Seba'sının sonuna kadar ulaştığını belirtir (94/1325). Memduhun hışmını, dünyayı çiğnemeden yutan ve açım diyen Süleyman peygamberin balığına benzetir (97/1337).

-Hz. 'İsa ve Meryem

Üzüm kızının hamile kalmasıyla Hz.Meryem'in 'İsa peygambere hamile kalmasını mukayese eder ve üzüm kızının hamileliğinin daha enteresan olduğu sonucuna varır: *"İmran kızı kocasız hamile kaldı, bu kıssa ondan çok daha iyi ve çok daha güzeldir; çünkü Meryem'in hamileliği ağızla oldu, bu üzüm kızının ne dudağı ne de ağzı vardır. İmran kızı erkek çocuğuna hamile idi, üzümün kızı ise ruha hamiledir. O ruh dünyanın bütün mahlukatının efendisi idi, bu şarap ise cihanın tüm yaratıklarının efendisidir. Yahudilerin niyeti İsa'yı öldürmekti, bütün müslümanların kastı ise bunu (şarap) öldürmektir. Onu yakaladılar ve öldürdüler, bunu da öldürürler ve çekerler. O mucizesiyle bir-iki kişiyi canlandırdı, bu, zamanın bütün mahlukatının ruhunu yaşatandır. Öldürüldü sanılıp ölmeyen o Kudsi Ruh'un sıfatıdır, öldürülüp ölmeyen bu hayat suyunun sıfatıdır. Onların onu öldürmelerinde ne ziyan oldu, bunların bunu öldürmesinde ne kadar çok zarar vardır. İkisi de bütün zorluk ve eziyetten sonra emniyete kavuşur. Ona semavat mekan olmuştur, buna ise sultan ve vezirlerin eli"* (13,14/173-183; 36/499). Söğüt ağacını Hz.Meryem'in zülfüne, sabah rüzgarını da Hz.'İsa'nın nefesine benzetir (123/1665,6). Asmanın kızı mucizesiz 'İsa gibi göğe yükselmiştir (204/2723). Asma; Meryem'in 'İsa'ya hamile kaldığı gibi hamile kaldım, diye kendini savunur (204/2728). Bağcı da asmaya; ben seni öldürürsem Mesih seni zor diriltir, der (205/2737).

-Hz.Adem ve Havva

Memduhun devletinin yeni kurulduğunu Adem ve Havva'nın neslinden gelen eski bir devlet olmadığını beyan eder (33/471).

-Hz.Mūsā ve Firavun

Üzüm köylüye; küpte olgunlaşınca, Mūsā'nın Tūr Dağı'ndaki eli gibi beni küpten çıkarasın, diye seslenir (47/668). Siyah bulut fildişi çocuğa hamile kalmıştır, birincisi Firavun'un kalbine ikincisi Mūsā'nın avucuna benzer (124/1686). Firavun'un sihirbazları ipi yılana benzetseler de Billahi Mūsā'nın yılanı bütün sihir ve sihirbazları yutar. Firavun bütün kavmini denizin dibine sürer ve onları batırır. Korktularsa da ve Firavun Allah'ı zikrettiyse de Cebrail gelir ve onun ağzına toprak serper. O denizde aciz kalır, çıkamaz ve yüzmeye güç yetiremez., diyerek memduhun düşmanlarıyla mücadelesine örnek getirir (191/2580-5).

-Hz.Muhammed

Memduh, Allah'ın düşmanlarına Peygamberin Beytü'l-Haram'da yaptığı gibi iki başlı kılıç vurur (71/1013). Memduhundan hediyeler isterken; Habeş kralı Necāşi'nin Peygamber'e cariye gönderdiğini belirtir (102/1407).[244] Hz. Muhammed Hasan b.Sābit'in şiirini dinlemiş, Nābigā'nın dudağına ve ağzına dua etmiş ve Ka'b'a rida hediye etmiştir (131/1764-67).

-Hz.Yākup ve Yūsuf

Göletin kıyısı erguvan dalına hamile kalmıştır, birincisi Yākub'un gözüne, ikincisi de Yūsuf'un yüzüne benzer (124/1686).

b) Aşk Hikayeleri

-Bijen ve Menije

Süreyya'yı kuyunun başını bekleyen Menije'ye benzetir ve kendisinin de Bijen gibi ona baktığını söyler (86/1174).

-Leyla ve Mecnun

---

[244] Ancak burada Debir-i Siyākī şairin hata yaptığını, Peygambere cariye gönderenin Mısır hakimi Mukavkıs olduğunu, Necāşi'nin ise kılıç (harbe) hediye ettiğini belirtir. (Debir-i Siyākī; age., s.239)

Bulutu Mecnun'un kipriğine, şimşeği de Leyla'nın dudağına benzetir (123/1667-8). Şu'arā-yı Yemenī ve Şu'arā-yı Şāmī yıldızlarını Mecnun'un iki gözüne, kutup yıldızlarını da Leyla'nın iki yanağına benzetir (132/1781).

-Vāmık ve 'Azrā

Sarıgülü Vāmık'ın iki yanağına, hemişebahar çiçeğini de 'Azrā'nın iki dudağına benzetmiştir (123/1665-6).

-Cemil ve Būseyne

Şiir ve aşka davet eden kırmızı gül Cemil'e, teyhūnun kanadı da Būseyne'ye teşbih edilmiştir (124/1683-4).

-Züheyr ve Ümm-i Evfā

Yine şiir ve aşka davet eden sarı gül Züheyr'e, nârûnun kanadı da Ümm-i Evfā'ya benzetilmiştir (124/1683,84).

7-Nucūmī Istılahlar

-Güneş

Memduhunu yücelten efendisini (Padişah) doğudan batıya yayılmış bir güneşe benzetir (3/40). Tasvirini yaptığı yerden güneşin oyun sahası olarak söz eder (12/140). Nevruzda güneş balığın (burç) kuyruğundan yukarı yükselir (17/226). Memduhunun güneş gibi oturması için dua eder (18/246). Güneş; maşukuyla savaşan bir sevgili gibi bazen onunla kavuşur barış yapar, bazen de savaşır ve yüz çevirir (29/412). Altın kaplamalı zincir gibi olan Berzin ateşi[245] gökyüzünün üzerine çıkınca güneş uyur ve baş aşağı döner (30/419). Güneş asmanın kızını uzaktan hamile bırakmıştır ve yüz yetmiş üç gündür o nurlu güneşin yatağındadırlar (47/660,1, 4). Eğer gök memduhuyla anlaşmazsa onun ağır gürzüyle güneşi tutulur (60/851). Memduh ebediyen parlayan güneştir 67/958). Memduh halka ve babasının tahtına sabah güneşi gibidir (70/1001). Memduhuna hitaben; ey iyilerin güneşi, güneşin yüzüne sahipsin, der (74/1038). Güneş biran kağıt üzerine doğsa kağıt taze, yeni ve kuru olur (75/1059). Her saat yağı arttırılan yarı sönmüş bir lambaya benzeyen güneş topu pusudan çıkan kanlı bir hırsız gibi Elburz'un tepesinden doğmuştur (86/1184,5). Memduhun kılıcının uzunluğu, genişliği, rengi, cevheri ve keskin tarafi pencereden doğan bir güneş gibidir (87/1216). Güneş karanlığa gark olduğu zaman çölün

ışığı aşıkların yüzüne vurur (93/1307). Allah'ın görkemi memduhun iki yanağında doğduğu için süslü güneş buluttan çıkmaz (99/1363). Kendisinin güneş küresi olmadığını dolayısıyla iftiraya uğrayabileceğini söyler (111/1492). Güneş sanki Hint kılıcıyla altın yapar gibi ateş kabı olarak gökte parlar (136/1830). Memduh bağış ve parlaklıkta güneş gibidir (142/1933). Gökte güneşin pek çok yıldızı olmasına rağmen ışığı ve parlaklığı yine aya verir (144/1959). Memduh güneş kaynağını parlak nur yapmıştır (145/1969). Eğer zamanenin aslı güneşteyse zamanenin temeli olan güneş memduhtur (145/1975). Memduhun önünde parlak güneş ay ışığı önündeki süha yıldızı gibidir (149/2014). Güneş koç burcundan yüzünü gösterince gül dalında kıl yerine çiçekler açar (184/2472). Şans ta memduhun kölesinin dişinin dibine gidinceye kadar güneş talih alametini memduhun damına vurur (186/2515). Memduh koç burcundaki feleğin güneşi gibidir (186/2512). Feleğin güneşi altın kalkan gibi oldukça, diye memduha dua eder (186/2523). Güneş yükselince maşuğun (bahçe) üzerine parlar ve aşık (bulut) kaybolur (190/2564). Memduhun gölgeyi yok eden ordusu güneş gibidir (191/2573). Memduha; dünyanın güneşi sensin senin batışın olmasın diye dua eder (210/2793).

-Güneş Tutulması(küsuf)

Laleyi bir miktar küsufa girmiş Merih'e benzetir (1/17). Yine laleyi güneş tutulması anında kutup yıldızının köşesine benzetir (22/297).

-Ay

İki renkli gülü ayın üzerinde Yemen Süheyl yıldızına ve heykellerin etrafındaki aylara benzetir (1/17; 3/31). Ay felek çölünde bir yolcudur (6/74). Tasvir ettiği yeri ayın oyun sahası olarak nitelendirir (12/140). Üzüm siyahtır ve ay gibidir, siyahlık dönen ayın sıfatıdır (13/171). Nergis ülker yıldızları arasındaki aya benzer (22/297). Toprak aya hamiledir (36/498). Memduh memleketin ayını muhak'tan[246] kurtarmıştır (60/842). Gece gündüz menzilleri kateden aydan daha yüksekte bir şeyin olmaması garibine gider (65/920). Her bir tavusun kuyruğunda yüz otuz tane ay vardır (70/991,7;180/2439). Memduh halka ve babasının tahtına karanlıkları aydınlatan dolunay gibidir (70/1001). Güzele; sana ay desem sen bir aysın der (74/1040). Güzelin miskinin aydan göbeği vardır ve onun ayı ise gökyüzünün miskindendir (74/1042). Ay hastalıklı bir göz gibi sabah vakti

---

[245] Sâsânî döneminin üç büyük ateşkedesinden birisidir.

[246] Muhak: Ayın kaybolup gözükmediği son üç gece.

çölün tutyası olur (94/1317). Hasetçisine karşı; ben ayın on dördü değilim ki bana yalan söylenmesin der (111/1491). Memduh ay çehrelidir (118/1593). Çölde atın tırnağı bir ay, ay da gökyüzünde bir nal gibidir (132/1774). Sabah vakti ay boğanın karnı gibi, tutulmuş ay da katırın tırnağı gibidir (132/1782). Gökte güneşin pek çok yıldızı olmasına rağmen ışığı ve parlaklığı yine aya verir (144/1959). Bahar bir ay gibi doğmuş, her bir nergisin başında tam bir ay, her bir ayın çevresinde altı yıldız veya gümüşle kaplanmış altı yeni ay gibi çevresinde halkalanmıştır (149/2002-4). Şarabın rengi iki yanak üzerine bir ay çizer (156/2128). Üç gecelik ay guguğun boynunda miski olmadığı halde miskten resim çizer (165/2239). Sarı gül ay gibidir (172/2321). La'l renkli şarap ay ışığı gibidir (172/2321). Yeni ay guguğun boğazında tutulmuştur (180/2435). Memduhla buluşmanın eşsizliği göğün ayı gibidir (186/2519). Üzüm kızları ay gibidir (196/2623). Küpteki şıra parlak yüzüyle felekteki ay yuvarlağı gibi semaya bir alev yükseltir (198/2657).

-Hilal

Hilal dağdan safrana boyanmış eğik bir sopa gibi çıkar, birbirinden kopmuş iki baş gibi, batının sarığından kelepçe gibi veya eteğinde sarı kıldan, yarım ipekten mavi renkli bir gömlek var gibidir (87/1204-6). Tavusun kuyruğu hilalle doludur (134/1798).

-Güneş ve Ay

Ay ve güneş feleğin komutanlarıdır (3/43). Bu gece ay ve güneşi karşı karşıya görüyorum, der. Fakat bu kefenin o kefeye meylettiği terazinin iki altın kefesi gibi ay yükselmeye meyillidir ve güneş de Babil dağından batmıştır (65/900-2). Bizler gafiliz fakat ay ve güneş bu dönen felekten gafil değildirler (65/904). Ay ve güneşin çok çıkması nispetinde kağıttaki (yapımı esnasında) tazelik de çok olur (75/1060). Memduhun başı üstünde ay ve güneşten gölge şemsiyesi vardır (134/1807). Şarap küpünden ay ve güneşin aşikare ortaya çıkması için tepesindeki eski tacı atmak gerekir (168/2272). Asmanın kızları; biz tamamen güneş ve aydan hamileyiz, ay ve yıldızdan kurtulamayız, bizim güneş ve aydan kaçmamızın bir faydası yoktur, her gün güneş üzerimize doğar, tenimize ve başımıza kendini atar, diye kendilerini savunurlar (197/2635-42). Bağcı da asma kızlarının güneş ve aydan başka babalarının olmadığına dair tecrübe ister ve eğer öldürülmekle ölmezlerse bunlar güneş ve aydandırlar, parlak ay ve batan güneşin olmadığı neresi vardır, diye sorar (197/2645-7) Asma kızları güneş ve ayın soyundandırlar ve iki asil şahın göbek ve belindendirler (198/2658-9).

-Usturlab

Müneccim damdan şarabın ışığıyla usturlablarla yükseklik ölçer (5/61).

-Gezegenler

Gezegenler altın renkli bir üzüm salkımı veya yakutla işlenmiş bir şarap kadehi gibidirler (132/1787).

-Müşteri (Jüpiter)

Müşteri memduhun abasının ipinin köleliğini yapar (27/382). Toprak Jüpitere hamile gibidir (36/498). Şair, 'Unşurî'yi Jüpiter tedbirli olarak vasıflandırır (83/1161). Jüpiteri al renkli kehribara benzetir (132/1783). Memduhunu himmet ve tabiatı açısından Jüpiter olarak düşünür (145/1984). Asma, karnındaki bebeğin Jüpiter yıldızı gibi olduğunu söyler (204/2729).

-Zühre (Venüs)

Venüs memduhun saç ve tarağının çıraklığını yapar (27/382). Sönen mumun etrafını kesmezsen yanmaz ve parlak Venüs gibi olmaz (34/488). Venüs ve Ülker durdukça sağlıklı ve uzun ömürlü olasın, diye memduha dua eder (102/1413). Memduh Zühre yüzlüdür (118/1593). Memduhun iyi düşüncesi parlak Venüs gibidir (125/1698). Venüs kırmızı yakut gibidir (132/1783). Üzüm kızları Zühre gibidirler (196/2623).

-Merih (Mars)

Lale bir parça küsufa girmiş Merih gibidir (1/17). Gülnar Merih gibidir (172/2321).

-Süreyya (Ülker)

Nergis Ülker yıldızları arasındaki ay gibidir (22/297). Yabanî zambağın üzerindeki yağmur damlası sanki bu dönen kubbedeki Süreyya gibidir (44/627). Tasvir ettiği atın nalı Ülker yıldızına benzer (82/1141). Hak'a ikizler burcunun yanında sacayağın üç taşı gibi, onun önünde Süreyya'nın şekli de sacayağının ateşi gibidir (83/1158). Süreyya kuyunun başını bekleyen Menije gibidir (86/1174). Venüs ve Ülker durdukça sağlıklı ve uzun ömürlü olasın, diye memduha dua eder (102/1413). Süreyya uçları önde ok tarafları gizli bağlanmış bir ok destesi gibidir (132/1785).

-Zühal (Satürn)

Memduhunun Satürn göklerinden daha yükseğe otağ kurmasını ister (177/2397). Memduhun makamı Zühal üzerinde hazırlanmıştır (207/2785).

-Utarit (Merkür)

Memduhu Semavîdir ve sanatı da Utarit'tir (186/2519).

-Yıldız(lar)

Yıldızlar memduhun bahtını açar (4/53). Felek göğün tozunda döndükçe memduhun mülk kemalini saadetle yıldızlardan arar (37/532-3). Memduh mızrakla felekten seyyar yıldızlar yapar (44/643). Nevruz parlak yıldızla gelmiştir (48/680). Eğer gökyüzü memduhla anlaşmazsa onun keskin kılıcıyla yıldızları parçalanır (60/851). Yıldızlar toplanıp dağıldıkça mutlu ol, diye memduha dua eder (60/856). Muma hitaben; eğer yıldız değilsen niçin geceden başka bir zamanda görünmüyorsun, evet sen bir yıldızsın fakat göğün mumdur der (79/1097-8). Samanyolu pencereye vuran ışık gibi ve yıldızlar da onun tozu toprağı gibidir (94/1315). Memduha yıldızlardan denize yol bulabileceği bir şiir getireceğini söyler (100/1378). Gökte güneşin pek çok yıldızı vardır (144/1959). Her bir nergisin başında bir dolunay, her ayın çevresinde altı yıldız vardır (149/2003). Asmanın kızları biz ay ve yıldızdan kurtulamayız derler (197/2636). Küpün kapağını açınca asma kızlarının ışığı yıldızların üzerine yükselir (206/2759) Memduh yıldızlar ordusunu yardımcı yapmıştır (210/2796).

-Şahap

Hava çivit renkli bir cübbe, kayan yıldız da cübbenin üzerindeki kırmızı kuşaktır (94/1314). Şahaplar mızrağın parıltısından fırlamış gibidir (132/1788).

-Samanyolu

Felek çölünde sefer yapan ay yolcusunun yolu samanyoludur (6/74). Üzüm bağının yolu sonbaharda üzüm taşınırken samanyolu gibidir (13/154). Samanyolu fildişinden bir minberdir, kumru da çevresine boya kökü suyundan noktalar vurmuştur (86/1178). Felek lacivert bir kuyu, samanyolu da onun boğazı gibidir (94/1310). Samanyolu pencereye vuran ışık gibi yıldızlar da sanki onun tozu toprağıdır (94/1315). Eğer on değirmen taşı memduhun önünden düşse parlak samanyolu gibi olur (118/1598). Samanyolunu gümüşten bir tavlaya benzetir (132/1786).

-Küçük Ayı Yıldızı (Sühā)

Küçük ayı yıldızını boğa burcunda bir noktaya (94/1313), başka bir yerde de karıncanın gözüne benzetir (132/1780). Memduhun katında parlak güneş ay ışığının önündeki süha yıldızı gibidir (149/2014).

-Süheyl Yıldızı

İki renkli gülü ayın üstündeki Yemen Süheyl yıldızına benzetir (1/17). Memduhun saray ve köşkünün burcunun tepesi Süheyl yıldızını geçer (185/2502).

-Kutup Yıldızı

Lale güneş tutulması anında Kutup yıldızının köşesi gibidir (22/297). Memduhun himmeti, mezarlığın Kutup yıldızının tepesindendir (23/330) ve iki Kutup yıldızının tepesinde mezar yapacak derecede yüce ve yüksektir (137/1850). Kutup yıldızlarını Leyla'nın iki yanağına benzetir (132/1781). Bahçe yerde sürekli Kutup yıldızından gerdanlık yapar (136/1834). Memduhun değeri Kutup yıldızına cevherden taçtır (207/2785).

-Benātü'n-Na'ş[247]

Benātü'n-Na'ş Herakliyus'un kılıcının kemeri gibi yukarıya doğru meyletmiştir (66/938). Yemen Dağı tepesinden doğan Benātü'n-Na'ş bir kabza ve bir yay gibidir (83/1156). Benātü'n-Na'ş Cüdey yıldızının çevresinde solak adamın elindeki sapan gibi döner (86/1176). Çöl evinin temelinde Benātü'n-Na'ş vardır (94/1312). Küçük Ayı yıldızı bir kilit gibi, Büyük Ayı yıldızı da bir çevgan gibidir (132/1779).

-Cüdey Yıldızı

Cüdey yıldızı kutup etrafında semiz bir tavuğun kebap şişinde döndüğü gibi döner (86/1175). Cüdey yıldızı astardan parlak bir örtü gibidir (94/1313). Cüdey yıldızı ceylan gözü gibidir (132/1780). Tavusun kanadı Cüdey yıldızıyla doludur (134/1798).

-Şi'reyān[248]

Uzun geceden bir süre geçince Musul Dağı'ndan Şi'reyān yükselir (66/937). Şi'reyān Mecnun'un iki gözü gibidir (132/1781). Kumru kipriğiyle Şi'ar yıldızını içine alır (171/2309).

-Nesr-i Tāyir ve Nesr-i Vāki Yıldızları

Nesr-i Tāyir yıldızları bir hurma dalı gibi, Nesr-i Vāki yıldızları da üç yumurta gibidir (132/1778).

-Nişancı Takım Yıldızı

Nişancı Takım Yıldızı fildişi minbere benzeyen samanyolunun önünde dört hatip gibidir (86/1179).

---

[247] Büyük Ayı ve Küçük Ayı yıldızları olarak da isimlendirilen yedi parlak yıldızdır.

[248] Şuarā-yı Yemenī ve Şuarā-yı Şāmī adlarında iki yıldızın ismidir.

-Gök,Gökyüzü, Gökkubbe, Sema, Semavat

Baharda gökyüzü beyaz pamuk ve mavi ipekten çadır kurar (1/2). Semavat Hz.'İsa'ya mekan olmuştur (14/183). Berzin ateşinin bayrağı dönen gök kubbenin üzerinde olmalıdır, gökyüzünün üzerinde olunca güneş uyur ve hep aşağı döner (30/418,9). Bulut her zaman gökyüzünün önüne peçe bağlar, gökyüzü ona rağmen bahçede gözükür (31/433). Melek gökyüzü örtüsünde oturur, felek de yağın tozunda dönmektedir (37/532). Gökyüzü memduhun gitmesinden sakınır (53/767). Eğer nil renkli gökyüzü memduhla anlaşmaya yanaşmazsa gürzünden güneşi tutulur ve kılıcından yıldızları parçalanır (60/850,1). Gökyüzü kararıp aydınlandıkça mutlu ol, diye memduhuna dua eder (60/856). Duman renkli bulut dağdan parça parça yükselince mavi renkli gök onun rengiyle alacalanır, o bulutun ardından hızlı bir rüzgar çıkınca gök toz renkli buluttan rengini temizler (63/885,6). Mum ışığını yıldız, mumu da onun göğü olarak isimlendirir (79/1098). Gökten gül bahçesine gül yaprağı gibi yağmur yağar (87/1198). Akşam namazı vakti papazın putların yüzünden kırmızı örtüyü kaldırması gibi semanın yüzü kat kat buluttan sıyrılır (87/1202,3). Devesi gökyüzü yüksekliğindedir (93/1297). Memduhun himmetinin yüceliğinden başka gökyüzüne yol yoktur (106/1440). Gökyüzünde ay bir nal gibi olmuştur (132/1774). Gökyüzü pulu mercandan zarları inciden mavi renkli bir tavla tahtası gibidir (132/1777). Memduhun hışım anı gökyüzünün dürüldüğü ana benzer (135/1819). Kimse gökyüzüyle birleşmedikçe dünyanın belasından sıyrılamaz (138/1870). Memduhun emniyetinin gökyüzünde olmadığına şaşar (145/1983). Şayet Allah yedi göğün sahibiyse yedi yerin sahip ve kralı olmak da memduha yakışır (151/2054). Mavi gök her ne verdiyse geri almıştır (152/2063). Baharda gökyüzü alacadır (169/2289). Memduh gökyüzüdür ve sanatı da merkür, onunla buluşmanın eşsizliği göğün ayı gibidir (186/2519). Ayva gökyüzünün dönüşünden oluşmuştur (202/2688). Mihrigânın gökyüzünden geldiğine yemin eder (202/2681). Memduhun cihandarlık bayrakları gökyüzüne yükselmiştir (207/2781).

-Felek, Çarh, Arş

Ay ve güneş feleğin komutanlarıdır (3/43). Felek çöl gibidir (6/74). Feleğin uğursuz talihi yoktur (12/138). Kararsız felek yörüngede oldukça Memduh Tanrı'nın korumasında ve emniyettedir (20/275). Müneccimin iki gözü feleğe nazırdır (32/455). Felek göğün tozunda döndükçe melikin mülk kemalini saadetle yıldızlardan arar

(37/532,3). Memduh mizrakla çarhtan seyyar yıldızlar yapar (44/643). Āsāf[249] feleklere boyun yapmıştır (58/832). Fiilin failden süduru gibi felek ve mutluluk da memduhun künye ve isminden türer (60/844). Memduhun atının dönmesiyle felek aksar (62/879). Biz gafiliz fakat ay ve güneş bu dönen felekten gafil değillerdir, diyor (65/904). Bir kimse feleğin hareketlerini sayamadıkça şahın ruhu şad olsun, diye memduha dua eder (71/1024,5). Felekten kadehi alınca dubeyti dinlemek ister (73/1030). Devesinin ayaklarını arşın direklerine benzetir (93/1292). Gece batının arasından dışarı sıçrayınca çölün makamını çarhın altına yayarlar (93/1308). Felek lacivert bir kuyu, ikizler burcu onun kovası ve samanyolu da boğazı gibidir (94/1310). Memduh hizmetçileri ve köleleriyle nereye yönelse mavi gök ve feleğin çarhı tüm işleri onun gönlünün istediği şekilde yapar (150/2042). Memduhun gayreti feleği geçer (163/2220). Yüce felek kaf ve nun'dan her ne yapmışsa memduh gibi bir şah yapmamıştır (169/ 2293). Çarh-ı felek kimseyi boşuna padişah yapmaz (185/2505). Felek üstte durduğu sürece memduhun iyiliği için dua eder (186/2523). Yine feleğin memduhun emrinde olması için dua eder (192/2592). Küpteki parlak yüzlü şıradan felekteki ay gibi yüce semaya bir alev yükselir (198/2657). Asmanın kızı ve ailesini feleğe koyarlar ve yüklerini de feleğe çekerler (205/2743). Küpü açınca asmanın kızından beşinci feleğe kadar Tibet miski kokusu yükselir (206/2759).

-Burç(lar)

Ay yolcusunun menzilleri burçlardır (6/74). Memduhun mutluluğuna müsade olmadıkça her burçta ayın re's ve zeneb'e[250] gitmesine yol yoktur (52/752). Memduhta feleki burcun süresini gördüğünü söyler (163/2218).

-İkizler Burcu

Hak'a[251] ikizler burcunun yanında sacayağın üç taşı gibidir (83/1158). Felek lacivert bir kuyu, ikizler burcu da onun kovası gibidir (94/1310). İkizler burcu bir taht gibidir (132/1784).

-Koç Burcu

Güneş koç burcundan yüzünü gösterince gül dalında kıl yerine çiçekler açar (184/2472). Memduh koç burcundaki feleğin güneşi gibidir (186/2512).

-Akrep Burcu

---

[249] Peygamber ve Yahudilerin padişahı olan Hz.Süleyman'ın veziridir.

[250] Arapça baş ve kuyruk manasınadır ve ayın başlangıç ve sonu demektir.

Akrep burcu konduğu yerdeki şahinin gözleri gibi dağın başında kuyruk kıvırır (86/1177). Akrep burcu bir taç gibidir (132/1784).

-Balık Burcu

Güneş balığın kuyruğundan yukarı yükselmiştir (17/226).

-Boğa Burcu

Küçük ayı yıldızları boğa burcunda bir nokta gibidir (94/1313).

-Hak'a

Hak'a ikizler burcunun yanında sacayağın üç taşı gibidir, onun önünde Süreyya'nın şekli sacayağın ateşi gibidir (83/1158). Çöl yarım yay yuvası gibi Hak'a'dandır (94/1312).

-Ḥayyetü'l-Havvā[252]

Memduhun cesareti ve Ḥayyetü'l-Havvā'sı feleğe kadar gider (94/1329).

-Sa'dü's-Suūd[253] *ve Sa'dü'l-Aḫbiye*[254]

Sa'dü's-Suūd lacivert gökte nil renkli bir çenedeki akik bir ben gibidir (83/1157). Üzüm salkımı asmaya Sa'dü'l-Aḫbiye gibi asılmıştır (101/1386).

-Nesre[255] *ve Ṭarfe*[256]

Nesre bir saçıcı, Ṭarfe de bir taşıyıcı gibidir (132/1784).

8-Edebī Istılahlar

-Şiir, Nazım

Konuşkan bülbülün şiirler okuması için gülün gölgesinde gül gibi şarap içmek gerektiğini söyler (43/608). Memduhun şiiri Hassan b.Ṣābit'ten daha şairane bir şiirdir (67/963). Memduhuna şiir yazarken Allah'tan kendisine Beşşār'ın gönlünü ve İbn-i Mukbil'in huyunu versin diye dua eder (67/970). Hasetçisi şaire; kadın erkek herkes seninkini okudukları halde niçin benim şiirimi daha az okuyorlar diye sorar. Şair de ona cevaben; benim şiirim berrak sudur, seninki ise kaynar su, kaynamış su içen nasıl berrak su içmiş gibi olur, der (90/1247-8) Yine hasetçisinin şiirlerini değerlendirirken; senin şiirin

---

[251] Ayın menzillerinden beşinci menzilin adıdır.

[252] Yılan ve yılan oynatan şeklindeki göğün ondördüncü şeklidir.

[253] Ayın menzillerinden yirmidördüncü menzilin adıdır.

[254] Ayın menzillerinden yirmibeşinci menzilin adıdır.

[255] Ayın menzillerinden sekizinci menzilin adıdır.

[256] Ayın menzillerinden dokuzuncu menzilin adıdır.

zayıf, benim şiirim kuvvetlidir, senin şiirin de şiirdir fakat onun içi ayıp ve utançla doludur. Söylenmemiş şiir doğru olmayan şiirden daha iyidir, der (90,91/1257-9) Yine aynı konuda hasetçisine; ben seni kendimden şiir ve şairlik alanında tam manasıyla en küçük bir şair olarak tanırım, Emir sana; git onun bir şiirine cevap ver diye emretti, bir yıl geçti yapmadın, bu çok büyük yüzsüzlüktür. Bana emretseydi senin şiir divanından daha sağlam cevap verirdim. Fakat senin şiirlerin şair seçen emire göre değerli değildir, herkes senin şiir söyleme bakımından benimle aynı seviyede olmadığını bilir, der (91/1265-9). Hasetçisini, burası aldatıcı şiir söylenebilecek yer değildir, çayırın aslanıyla alay edilemez, diye eleştirir (111/1500). Memduha güzel şiir söyleyemediğini, daha iyisini sonra söyleyeceğini belirterek bu sefer kusura bakma ben bundan yüzlerce daha güzel şiir sana getireyim ta yıldızdan denize yol bulabilesin ve çöllerden azıkla uzaklaşabilesin, der (100/1374-8). Memduhu kutlama ve zafer hakkında 'Ammūye'nin fethindeki "Seyfu'l-aṣdaḳ" tan daha düzgün meşhur bir şiir söylediğini belirtir (102/1411). Memduhuna hitaben; benden şiir istedin, benim şiirimde duyduğun kelimelerden senin iyiliğin, nimetin, mutluluğun ve sarhoşluğun kat kat fazla olsun, senin işittiğin o şiir; odur iyilik denizi, odur tatlı vezin ve odur akıcı lafız, der (110/1485-7). Tahtalı güvercin kalın sesiyle Di'bil'in şiirini okur (123/1669,70). Güzel şiiri altın zincirle Kabe'nin ortasından aşağı 'Uzzā'nın önüne asmışlardır (131/1753). Geçmişteki büyük şairler o hükema ve şairlerin bulundukları zamanda her birisi güzel şiir söylemeye isteklidirler (131/1761). Şairin zamanında ise her birisi için bir şiir getirsen bu baştan sona tamamen yalandır derler, diye zamanının özelliğini dile getirir (131/1763). Şairin manzum sözlerini dinlemenin padişahlığın huy ve tabiatından olduğunu söyler (139/1892). Memduhun yanına şiir söyleyerek ulaştığını belirtir (139/1901). Ali b.İbrahim Halife Reşid'e şiir okumak için Musul'dan Bağdat'a gelmiş ve peşinen ona iki-üç kese altın vermiştir (140/1908,9). Memduh nazımda büyük Arap şairi Kays gibidir (145/1979). Medih heykelinin vücudunda şiirden bir nişan yapmak ister (162/2203). Güvercin ve guguk dalda, çalı kuşu ve kumru gülde şiirler okuyup esefler ederler (124/1677). Kırmızı gül, teyhūnun kanadı, sarı gül ve nārūnun kanadı şiir ve aşka davet ederler (124/1683). Guguk kuşunun birisi bu cevizden diğeri o cevizden şiirler okurlar (165/2231). Dün gece kulağına az bir bülbül sesi geldiği için şiir duygusunun yine çok kabardığını söyler (181/2442). Kuş memduhu adına bir şiir nakleder (181/2449). Bülbül aruz vezni olmaksızın şiirler söyler, böyle güzel şiirli bir şair yoktur (117/1580).

Bülbül her yeri misk kokulu ve yeşillenmiş görünce şiir söyler (184/2474). Kumru Cerir gibi sürekli şiir okur (184/2482). Şair şiire güzelin vasfiyla ulaşmıştır (152/2066).

-Dobeyti

Felekten kadehi alınca dubeyti dinlemek ister (73/1030). Memduhu olan melikin dubeytilerini okuması için çok zahmet çektiğini, sonunda talihinin yaver gittiğini söyler (111/1512). Üzüm bağının bülbülü çeng sesine son verince çeng çalınıp dubeyti ve recez getirilmesini ister (129/1717).

-Maksure, Mahlas ve Makta Beyitleri

Bazen bülbül ince sesiyle 'Aṭṭab'ın maksuresini[257] okur. Kumru Aḫtal'ın mahlas beyitini ezber yapar. Sığırcık A'şā'nın makta beyitini imla eder (123/1669,70).

-Medih, Methiye, Sena, Methiyecilik ve Övgü

Şair memduhuna güzel yüzlü sevgiliden daha güzel bir medihte bulunmuştur (17/240). Yaşadığı sürece memduhun medh ü senasını yapacağını onu sena etmenin kendi şerefini arttıracağını söyler (28/402). Memduh, şairin onun methinden dolayı Allah'tan bağışlanma istemediği zamanın kutlu seyyididir (44/642). Memduhun künyesi ve ismi dışındaki her övgü faydasızdır (55/798). Kendisi Ḫāce Ebū'l-'Abbās'ın[258] methinde bin hikaye anlatır (57/811). Memduhu övmede şaire bir zorluk yoktur (76/1074). Memduhu medih şiiri ister (110/1483). Hasetçisine; eğer herbir medihte böyle ızdırap çekeceksen sana çok sabırsızlık ve kararsızlık vardır, ben bu diyarda oldukça kadirşinaslıkla şahın övgüsü ve methinden başka kimseye methiye söylemedim, der (111/1506,7). Tavus 'Unsurī'nin methiyesini okur (117/1581). Medih ve hicivden tevbe etme vakti gelmiştir, çünkü hicivden zarar görmüş ve medihten fayda görmemiştir. Aşağıları hicvettiğinde medih, cimrileri methettiğinde ise hiciv olmaktadır (131/1750,1). Zamanının anlayışını eleştirirken; herbirisi için bir methiye getirsen bu baştan sona tamamen yalandır derler, diyor (131/1763). Ebū Nuvās[259] Hasib Melik'in[260] yanına methiyecilik için gitmiştir (139/1906). Medih konusunda meşhur Arap şairlerini saydıktan sonra kendisinin onlardan daha geride olmadığını söyler (140/1913). Bütün halktan memduha övgü gelir (143/1954). Memduh övgü biçer (145/1981). Nevruzda ince sesli bülbüller methiye okurlar

---

[257] 'Amr b.Kulsum'un çocuklarından 'Aṭṭab b. Verkā-i Şeybānī'nin hezec bahriyle yazdığı kasidesidir.
[258] Bkz.Tez, s.
[259] Bkz.Tez, s.
[260] Bkz.Tez, s.

(161/2176). Bir bahar açıp üzerine medihten bir heykel yapmak ister (162/2202). Memduh onu güzel huylarıyla yetiştirdiği için gönlü hep onun methini yapmak ister(212/2812).

-Ağıt, Ağıtçı ve Mersiye

Kumru bir ağıtçı gibi her zaman mersiye okur (130/1742). Şiaların Aṣḥāb-ı Neynevā'nın[261] başında yaptıkları gibi kumru çınarın tepesinde bin mersiye okur (134/1801). İmrü'l-Ḳayṣ, Lebīd, Aḫṭal ve A'şā-yı Ḳayṣ harabelere ve eski resimlere ağıt okumuşlar. Biz hep nazım, şiir ve kafiye üzerine ağıt söylüyoruz, ne harabelere, ne saraylara, ne vahşilere ve ne de ceylanlara, der (131/1754,5). Yaban güvercini her gidenin başında mersiye okur (189/2539).

-Musammat

Turaç kuşu Menūçihrī'nin musammatını okur (117/1581).

-Hiciv, Yergi ve Zem

Memduh zemden arınmıştır (71/1022). Medih ve hicivden tevbe etme vakti gelmiştir, çünkü hicivden zarar görmüş ve medihten fayda görmemiştir. Aşağıları hicvettiğinde medih, cimrileri methettiğinde ise hiciv olmaktadır (131/1750,1). Memduhunu hicvedenin beline kalem bağlayınca ancak onun ağzının kendi sözlerinden dolayı hokka gibi siyah çiçekle dolmasını ister (212/2805). Kendisine haset eden bir şaire karşı yirmi sekiz beyitlik bir kaside söylemiştir (110,111/1488-1516).

-Mizah ve Maskaralık

Zamanını mizah ve maskaralık pazarı olarak değerlendirerek mizah ve maskaralıkla meşhur Ebū Bekr-i Rebābī işi ve ahmaklıkla meşhur Cuḥā'nın mizahı vardır, der (131/1762).

-Naat

Ravi hikayeyi güzelin naatıyla almıştır (152/2066).

-Gazel ve Tegazzül

Çalgıcıya; güzel kalp okşayıcı ve gönül yakıcı bir gazel çal, yoksa dinle ve kuştan öğren, der (165/2230). Bülbül gazelle A'şā'yı kızdırır (171/2307). Allah bütün hikmetleri bir şaire vermemiştir, birisi tegazzül bilir, birisi teşbih ve medih (90/1253).

-Nesir

---

[261] Neynevā; Kerbela bölgesinin de içinde bulunduğu Küfe'nin bir köyüdür. Aṣḥāb-ı Neynevā da Kerbela ashabı demektir.

Memduh nesirde ʿAmr[262] gibidir (145/1979).

-Kıssa, Hadis, Hikaye, Ravi, Rivayet, Mektup ve Masal

Memduh gece masalındaki Sindebād nüktelerinden bir nüktedir (17/234). Tatlı dilli bülbül ceviz ağacında hikaye anlatır (31/437). Memduhun mektup almasını ve hikaye dinlemesini ister (55/801). Kendisi Ḫāce Ebū'l-ʿAbbās'ın methinde bin hikaye anlatır (57/811). Halk memduhun seferlerini ve hünerlerini görünce hayretten şahların hikayelerini terkeder (60/854). Kervandaki büyük çan bülbül gibi çeşitli hikayeler anlatır (66/941). Nevruzda tuti köylü ve şehirli insanlara Hadis ve kıssa anlatır (117/1574). Memduh rivayette Hāşimī şairlerinden Kumeyt gibidir (145/1979). Ravi hikayeyi güzelin naatıyla almıştır (152/2066). Bağcı üzüm kızlarına; başımıza gelen hikayeyi anlatın der (197/2631).

-Hutbe

Okunan her hutbenin memduhun adına olmasını ister (210/2791).

-Türkçe ve Oğuzca

Turna turnayla Türkçe konuşur (69/980). Memduhuna; daha iyi söylediğin için Türkçe'de kalasın, bana Türkçe ve Oğuzca şiir oku, diye hitab eder (129/1734).

-Farsça

Memduhu Farsça şiir söylediği zaman Şehid ve Mir bū Nasrī gibi söyler (118/1607).

-Arapça

Arapça şiir divanlarının bir çoğunun ezberinde olduğunu söyler (91/1271). Memduhu Arapça şiir söylemeye başlayınca Lebid ve Evs b.Ḥaceri gibi söyler (118/1606). Aʿşā'nın Havzet el-Yemenī'ye şirin mana ve tatlı dille Arapça şiir okuduğunu dile getirir (139/1904).

-Grekçe *ve İbranice*

Dilleri tutulan kuşlar Nevruz'da birden Grekçe ve İbranice dillerini açarlar (117/1567).

-Hintçe

Mazil dağında papağan Hintçe konuşur (69/980).

-Dil, Kelime ve Söz

---

[262] Bū ʿAmr'ın kim olduğu tesbit edilememiştir.

Memduhuna; söylediğin her dille konuşabilirsin, çünkü senin herbir kelimenin aslı ebced ve hevvazdır[263] diyor (129/1735). Memduhtan sözü açmasını istiyor (52/758). Memduh sağlam sözleriyle zamanının insanlarından farklıdır (87/1213).

-Nahiv(ci) ve Gramer İlmi

Memduh meşhur nahiv alimi Müberred gibi iyi bir nahivcidir (23/328). Kendisinin gramer ilmini bildiğini dile getirir (91/1270).

-Darb-ı Mesel

Çene çukuru altın ve gümüşle dolarsa taze nergis çene çukuruna darb-ı mesel konusu olur (1/11). Darb-ı mesel olduğu üzere asmanın kızları boğazından kesilince bir damla kan damlamaz (197/2649).

-Vezin ve Aruz Vezni

Kendi şiirini tatlı vezin olarak niteler (110/1487). Bülbül aruz vezni olmaksızın şiirler söyler (117/1580). Memduh vezin ve aruz zevkinde meşhur Arap şairi Bū Ṣuʿayb ve aruzun kurucusu Halil gibidir (145/1979).

-Kafiye

Memduhu överken eteğine felekten kafiye yaptığını söyler (102/1412).

-Mana

Mana 'Unṣurī'den zahir olur (82/1139). Birçok meşhur Arap şairini saydıktan sonra meâni sanatı bakımından kendisinin onlardan geri olmadığını; olsa bile tatlı dillilikte onlardan üstün olduğunu belirtir (140/1913-4).

-Seci'

Fakihin önünde yalancı peygamberin seci'li söz söylemesi edepsizlik ve alçaklıktandır (100/1375).

-Bedi' ve Belagat

Memduhuna Allah belagat vermiştir (3/44). 'Unṣurī'nin şiirlerini tabiatı gibi külfetsiz ve bedi' olarak niteler (80/1115). Şarap belagat ehliyle konuşmaz (120/1617).

-Teşbih

Allah bütün hikmetleri bir şaire vermemiştir, birisi tegazzül bilir, birisi teşbih ve medih, der (90/1253).

-Fesahat

---

[263] Cifir hesabında harflerin değerine göre sıralanış şekli.

Fesahatini Hz.Süleyman'ın kuşu Hüdhüd'e benzetir ve Hüdhüdünün memduhunun Seba'sının sonuna kadar ulaştığını söyler (94/1325).

-Sıfat ve Vasıf

Üzüm yavrusunu vasf edelim diyerek tavsife başlar (13/165). Siyahlık dönen ayın sıfatıdır (13/171). Öldürüldü sanılıp ölmeyen Kudsî Ruhun (Hz.'İsa) sıfatıdır; öldürülüp ölmeyen de bu hayat suyunun (şarap) sıfatıdır (14/180).

9-Musikî Istılahları

a) Müzik Aletleri

-Çeng, Çeng ve Saz

Çengsiz şarap içilmesine şaşırır ve çeng nağmesi olmadan saf şarap içilmesinin acelecilik olduğunu söyler (9/106). Kandeharlı güzel çeng ve sazın nağmesini zir ve zar telleriyle doğru ve sağlam çalar (20/271). Memduhun çenginin hikayeleri sebze-i bahar, nevruz-i keykubâdî ve azâdvâr makamı olur (20/272). Gülün dalı rüzgardan çeng gibi boynunu bükmüştür (22/298). Sevgilinin çenginden ses çıkması için kanbur olması gerekir (25/349). Bülbül çayırda Suğdilerin çengiyle palizban makamını çalar (36/512,3). Üzüm köylüye şarabı çeng nağmesiyle iç, der (47/679). Güzelin eliyle çeng çaldığında taş abdalın gönlünden yüz fersah kaçar (61/858). Eldeki çeng bağırarak, ıslık çalarak ve hırıldayarak bir aşık gibi eğilmiştir (61/860). Çeng çalan zenci çeng gibi her iki elini onun üzerine kesmiş gibidir (61/862). Çengin sesiyle durulmamış şarap içmek gerekir. Çeng sesiyle özellikle Mihrigân bayramında şarap iyi gider, her müzikle şarap iyi olur fakat Mihrigân'da çeng sesiyle ay ve güneş ışığı gibi parlak şarap daha güzel olur, der (61/865,6). Hasetçisinin kendi şiirini övmesine karşı bir kimse Râmitin'in[264] çenginden barbutu ayırt edemez mi diye sorar (90/1251). Mihrigân'da reyhanlar çengsizdir (101/1382). Üzüm bağının bülbülü çengi sona erdirdiği için çeng çal, der (129/ 1717). Turaç çengin büklümü olmaksızın şişum ve kâlûs makamını çeker (171/2303). Memduh ve dostlarına çengle gamsız saadet içinde olmaları için dua eder (173/2333). Sabah şarabı anı çeng akord edilip hazırlanmıştır (179/2417).

-Tambur ve Tambure

[264] Râmî olarak da bilinen Sâsânî dönemi meşhur müzisyen ve şarkıcılarındandır.

Ördek tambur çalar (1/5). Şarabın coşma sesini tambur nağmesine benzetir (7/90). Kış ordusu bülbülün yanındaki tamburu kırmıştır (39/552). Üzüm köylüye şarabı tambur nağmesiyle iç, der (47/679). Baharda tambur çal, der (51/726). Halvethaneden sıçrayan bülbül ormanda tamburenin sapı gibi ağaç tutar (69/975). Memduhun ve kendi vücudunun dal ve gülün altında demirci tamburu ve sokak tamburu olmasını ister (126/1711,2). Turaç tamburun perdesi olmaksızın şişum ve kālūs makamını çalar (171/2303).

-Ney

Kumru ney çalar (1/5,51/726). Çalgıcılar sürekli kālūs makamıyla ney çalarlar (4/52). Tahtalı güvercin Çingenelerin neyiyle azādvār makamını çalar (36/512,3). Kış ordusu kumrunun elindeki neyi kırmıştır (39/552). Memduhuna neyden başkasını çalma, der (55/803). Gök gürültüsünü bakır neyin kulağa bir nefesle üflemesine benzetir (87/1195). Neyzen olan alaca karganın neyini dinlemekten efkarlanmıştır (93/1286). Güzelin halkalı saçı miskle kaplanmış ney gibi içiçe girmiştir (106/1432). Bülbül çalgıcılar gibi ney seslidir (117/1569). Ova kekliği her ekili yerde ney çalar (130/1743). Öd neyi öd ağacından daha iyidir (156/2131). Kumrular ney çalmayı öğrenirler (161/2181). Her bir guguk bir ney yapar (171/2305). Bağcı asma kızına neyle seni neşelendireyim der (206/2767). Neyle şehrūd rast makamı çalar (212/2804).

-Org

Memduha her zaman iki kulağının org dinlemesi için dua eder (88/1234).

-Sentur

Şarik sentur çalar (1/5).

-Barbut

Şarabın coşma sesini barbut nağmesine benzetir (7/90). Memduhun kulağının barbutta olmasını ister (23/340). Barbutsuz kuş barbut çalmakta ustadır (31/436). İlkbahar geldi barbut çal, der (51/724). Hasetçisinin kendi şiirini övmesine karşı bir kimse Rāmitin'in çenginden barbutu ayırt edemez mi diye sorar (90/1251). Barbut muhteşem bir çocukcağız gibidir; bu yüzden başımız onun ayağının olduğu yerdedir, o çocuktur, sırtı küptedir, niçin bağırsakları karnı dışındadır, bunun için karın ağrısından elem içinde inler, başını kenara ve karnını buhar sıcağına koy, konuşursa sözü rast makamı olur, ondan gönül süsleyici ve gönül alıcı söz çıkmalıdır, parmaklarınla onun cezasını ver, her ne kadar cezalandırma ve vurma hatanın karşılığıysa da onunki hatasız kulak çekme ve bin sopa

vurmadır, der (169/2280,5). Barbutla meclis kurmak ister (198/2661). Bağcı asma kızına barbutla seni neşelendireyim, der (206/2767). Barbutla rubap rast makamı çalar (212/2804).

-Rubap

Şarabın coşma sesini rubap nağmesine benzetir (7/90). Rubap hürler meclisinde çokça bulunması iyi olan üç şeyden birisidir (8/108). Biz şarap, kebap ve rubap ehliyiz; ne güzel, şarap var, rubap var, kebab var, diyor (9/111). Nergis, bir çalgıcının rubap kasesi derisi üzerine sarı ottan bir halka atmış gibidir (48/691). Rubapın evde olmasını ister (104/1417). Sabah şarabı anı rubap hazırlanmıştır (179/2417). Barbutla rubap düzeltilmiş (212/2804).

-Rud ve Şehrud

Kumrunun ve tutinin sesi rudla Ma'bed-i Mutrib ve Zelzel-i Rāẕī gibidir (124/1679). Memduhun çalgıcı kadınların ruduyla yaşamasını ister (140/1920). Kuşlar bütün gün rud çalar (184/2476). Rudsuz bir gün ve bir an geçmez (184/2480). Neyle şehrud düzeltilmiş (212/2804).

-Davul, Kus ve Fil Davulu

Nevruzda gök gürültüsü davul çalar (17/231). Dağ kekliği kus gibi gırtlağını havayla doldurmuş (17/232). Nevruz gök gürültüsünden sayısız fil davulu yaparım, der (39/557). Kafilenin hareketi için davulcu birinci davulu vurmuştur (65/899). Padişahın önünde yılan derisi ve ejderhanın dişiyle davul çalarlar (93/1300). Gök gürültüsü bir davulcu gibi memduhun kapısında davul çalar (130/1748). Seher vakti bulut davul, seba rüzgarıyla söğüt kus çalar (171/ 2301). Siyah bulut davul vurur (180/2434). Savaş meydanında memduhunun fil davulu çalınca Afrika şahının elbisesi kararır (191/2569). Mihrigān'da kervan davulunun sesi gelir (202/2679).

-Def

Şairin kulağına kervandaki deflerin zilleri gibi halhal sesleri gelmiştir (66/940).

-Çan

Keklik çan çalar (1/5). Leylek şerefede çan çalar (130/1747).

-Çeğane

Memduhtan çeğanenin sapını tutmasını ister (70/982). Mihriganda bülbül çeğane kırar (101/1389).

-Çelep

Sabah şarabı anı çelep akord edilmiştir (179/2417).

-Musikār

Üzüm köylüye şarabı musikār nağmesiyle iç, der (47/679).

-Mızrab

Çalgıcı mızrapla zir ve bam tellerine A'şā'nın şiirlerini vurmaktadır (5/62). Mızrab nicedir işkenceye maruz kalmıştır (105/1427).

-Zir ve Bam, Zir ve Zar, Zir ve Seta Telleri ve Saz Teli

Çalgıcı mızrapla zir ve bam tellerine A'şā'nın şiirlerini vurmaktadır (5/62). Zir ve bam telleri gülnûş makamını çaldıkça diye memduha dua eder (15/206). Kandeharlı güzel çeng ve sazın nağmesini zir ve zar telleriyle doğru ve sağlam çalar (20/271). Zir ve bam ezgisinin nağmesi gönül kulağındandır, cismanī kulaktan değil (34/491). Memduhun atının ayağı saz teli gibidir (62/880). Memduhun kulağının zir ve bam tellerinde olması için dua eder (71/1027). Memduhun zir ve bam çalmasını ister (107/1454). Memduhun çalgıcının zir ve bam tellerinden nasibi olması için dua eder (115/1565). Her bir bülbülün zir ve seta telleri vardır (171/2305). Yaban güvercini her gün başka bir bam ve zir sesli olur (171/2311). Zir ve bam teli ses vermiş ve bam teli coşmuştur (181/2443). Baharda insan zir ve bam tellerinin sesiyle mutlu olur (183/2452). Bülbüller seher vakti zir ve seta tellerini oynatırlar (189/2536). Tahtalı güvercin bam ve zir telini beraber çalar (184/2482).

b) Musikī Makamları ve Perdeleri

-Bade

Kumru nar ağacında bade makamını söyler (1/6).

-Uşşak

Sülün servinin tepesinde uşşak makamını çalar (130/1743).

-Rast

Naru çınar dalında rast makamı çalar (1/6). Eğer barbut konuşursa sözü rast makamı olur (169/2283).

-Kālūs

Çalgıcılar sürekli kālūs makamıyla ney çalarlar (4/52). Bir şarkıcı kālūs bilirken bir diğeri şekertuvin bilir (90/1253). Bülbül gülün tepesinde kālūs makamını çalar (130/1744). Turaç tamburun perdesi ve çengin büklümü olmaksızın kālūs makamı çeker (171/2303).

Çalgıcılar içki meclisinde memduhun muradına göre bazen kālūs makamı çalarlar (212/2809).

-Şekertuvin

Bir şarkıcı kalus bilirken bir diğeri şekertuvin bilir (90/1253). Kulak şekertuvin makamındadır (179/2417).

-Şişum

Turaç tamburun perdesi ve çengin büklümü olmaksızın şişum makamı çeker (171/2303). Memduha tatlı şarabı tut, layıkıyla şişum sedasıyla iç, der (129/1730).

-Buzurg

Memduhuna, kulağın buzurg makamının cihan kuşatıcı güzel sesinde olsun, diye dua eder (10/133).

-Gülnūş

Zir ve bam telleri gülnūş makamını çaldıkça diye memduha dua eder (15/206).

-Tegav

Seher vakti toygar kuşu tegav perdesinde bir saatcik genc-i gāv, bir saatcik genc-i bād nağmelerini ne güzel söyler (17/230).

-Genc-i Gāv(Gencgāv), Genc-i Bād ve Genc-i Feridun

Seher vakti toygar kuşu tegav perdesinde bir saatcik genc-i gāv, bir saatcik genc-i bād nağmelerini ne güzel söyler (17/230). Memduha iki kulağın sürekli gencgav makamında olsun der (76/1082). Çalgıcılar bazen gencgāv makamı çalarlar (97/1345). Bülbül taze gülün üstünde genc-i feridun makamında söyler (180/2437).

-Sebze-i Bahar, Bahar-ı Beşkene

Memduhun çenginin hikayeleri sebze-i bahar makamı olur (20/272). Nevruz sultana; çalgıcı sana bahar yeşilliğinde sebze-i bahar nağmesi çalsın, der (40/574). Bülbülün sesi sebze-i bahar makamı gibidir (134/1804). Çalgıcılar bazen bahar-ı beşkene makamı çalarlar (97/1344).

-Dif-i Rahş

Çalgıcılar bazen dif-i rahş makamı çalarlar (97/1345).

-Ercene

Çalgıcılar bazen ercene makamı çalarlar (97/1345).

-Mihrigān-ı Hordek

Çalgıcılar bazen mihrigān-ı hordek makamı çalarlar (184/2483).

-Sipehbedān

Çalgıcılar bazen sipehbedān makamı çalarlar (184/2483).

-Bağ-i Şehriyār, Bağ-ı Siyāvuşān

Bülbül söğütte bağ-ı şehriyār makamını söyler (48/684). Tahtalı güvercinler bağ-ı siyavuşan makamını takdim eder (189/2537).

-Nevruz, Nevruz-i Keykubādī ve Nevruz-i Buzurg

Bahçede nevruz makamıyla gümüş saçanlar vardır (172/2316). Memduhun çenginin hikayeleri nevruz-i keykubādī makamındadır (20/272). Çalgıcılar bazen nevruz-i buzurg makamı çalarlar (97/1344). Çalgıcıdan, Nevruz'da kendisine nevruz-i buzurg makamını çalmasını ister (165/2229).

-Heft Genc

Çalgıcılar bazen heft genc makamı çalarlar (97/1345).

-Azādvār

Memduhun çenginin hikayeleri azādvār makamı olur (20/272). Tahtalı güvercin Çingenelerin neyiyle azādvār makamını çalar (36/512,3).

-Pārsī

Nevruzda bir kuş pārsī makamında söyler (117/1568). Memduhun şarabı pārsī makamıyla içmesini ister (129/1731).

-Pālizbān

Bülbül çayırda Suğdilerin çengiyle pālizbān makamını çalar (36/512,3). Çalgıcılar bazen pālizbān makamı çalarlar (97/1346).

-Serv-i Sehi, Servistān ve Servistāh

Çalgıcılar bazen serv-i sehi makamı çalarlar (97/1346). Çalgıcılar bazen servistān makamı çalarlar (97/1343). Çalgıcılar bazen servistāh makamı çalarlar (97/1347). Naru dik selvide serv-i sehi makamını çalar (130/1744). Tahtalı güvercinler servistāh makamını takdim eder (189/2537).

-Rah-ı Gül

Kumrular rah-ı gül makamını takdim eder (189/2537).

-Mūye-i Zāl

Memduha mūye-i zāl nağmesiyle şarap iç, der (129/1731).

-Humāhüsrev

Memduha humāhüsrev makamıyla şarap iç, der (129/1731).

-Çini

Memduha çini makamıyla şarap iç, der (129/1731).

-Efser-i Sekzi

Memduha, tatlı şarabı tut, layıkıyla efser-i sekzi sedasıyla iç, der (129/1730).

-Leyli

'Afrā nesterenin altında leylī makamını çalar (124/1675,6).

-Serkeş

'Urve yasemenin altında serkeş makamını çalar (124/1675,6).

-Bend-i Şehriyār

Ördek sesi bend-i şehriyār makamı gibidir (134/1804).

-Bārovzene

Çalgıcılar bazen bārovzene makamı çalarlar (97/1347).

-Çekek ve Çekāvek

Çalgıcılar sabah çekek makamı çalarlar (97/1348). Çalgıcılar içki meclisinde bazen çekāvek makamı çalarlar (212/2809).

-Şahac

Çalgıcılar kuşluk vakti şahac makamı çalarlar (97/1348).

-Lebinā ve Nūş-i Lebinā

Çalgıcılar öğleyin lebinā makamı çalarlar (97/1348). Kumrular nūş-i lebinā makamını takdim eder (189/2537).

-Dene

Çalgıcılar akşam vakti dene makamı çalarlar (97/1348).

-Rūşençerāğ

Çalgıcılar bazen rūşençerāğ makamı çalarlar (97/1346).

-Kāvizne

Çalgıcılar bazen kāvizne makamı çalarlar (97/1346).

-Sivār-ı Tir

Çalgıcılar bazen sivār-ı tir makamı çalarlar (97/1347).

-Kebk-i Deri

Çalgıcılar bazen kebk-i deri makamı çalarlar (97/1347).

-Taht-ı Erdeşir

Zendbāf selvide taht-ı erdeşir makamını çalar (48/684). Çalgıcılar bazen taht-ı erdeşir makamı çalarlar (97/1344; 184/2483).

-Māverāünnehrī ve Rāh-ı Māverāünnehrī

Nevruzda bir kuş māverāünnehrī makamında söyler (117/1568). Kumrunun rāh-ı māverāünnehrī makamını çaldığı her zaman bülbül kırmızı güle şarap al der (69/974).

-Rāhevī

Güzele senin aşkından kurtulmamam için rāhevī makamında çal, der (152/2065). Çalgıcılar içki meclisinde bazen memduhun muradına göre rāhevī makamı çalarlar (212/2809).

-Neyberser-i Kisrā, Neyberser-i Şişum ve Neyberser-i Çenār

Çalgıcı gülün altında neyberser-i kisrā, neyzen selvinin altında neyberser-i şişum makamını çalar (124/1675,6). Memduh elini şaraba götürünce bülbül mızrabla neyberser-i çenār makamını tutturur (134/1805).

-Behmen

Behmençene bayramında behmen makamı kulaktadır (75/1066).

-Ḳayserān ve Zir-i Ḳayserān

Behmençene bayramında ḳayserān makamı kulaktadır (75/1066). Çalgıcılar bazen zir-i ḳayserān makamı çalarlar (97/1344).

-Eşkene

Çalgıcılar bazen eşkene makamı çalarlar (97/1343).

c)*Şarkı, Müzik, Sema', Ezgi ve Nağme*

Yüzlerce kuş dalda şarkı söyler (22/298). Baharda yeni şarkıya kulak ver, der (51/728). Her müzikle şarap güzel olur, der (61/866). Bu güzel sema'nın nağmesi gönül kulağındandır, cismani kulaktan değil (34/491). Güzel, hoş sesli ve güzel müziklidir (74/1041). Alaca karganın bize nağmeli şarkı söyleyen feryad u figanı vardır (93/1284). Bülbül Mihrigān'da Arapça nağme ve şarkı söylemez (101/1388). Bülbül dün gece bahçede Bārbet'ten daha güzel ve Bāmşād'dan daha iyi bir ezgi çalmıştır (17/229). Bu güzel sema' ve bu zir ve bam ezgisinin nağmesi gönül kulağındandır, cismani kulaktan değil (34/491). Nevruzda bülbül bahçeye nağmeyle girmiştir (70/987). Bülbül etrafi

yeşillenmiş ve misk kokulu görünce şarkı söyler (184/2474). Düşman kadınları vuruşmadan önce feryat nağmelerini öğrenirler (88/1223). Memduhun şarkı nağmeleriyle yaşamasını ister (140/1920). Sabah gönüller kuş nağmesiyle coşar (171/2299). Kuşlar bütün gece inleyerek şarkı söylerler (184/2476). Tahtalı güvercin müzikle Leyla'yı alaya alır (171/2307). Bağcı asma kızına seni müzikle neşelendireyim, der (206/2767).

10-Tıbbî Istılahlar

a) Hastalıklar

-Hasta İnsan, Hasta

Elma yüzünün sarı tarafi itibarıyla hasta bir adama benzer (13/159). Nar çocuk doğurmak için yatağa düşmemiştir (13/163). Sarı çiçek hasta olur ve kumru hastanın halini sorar (31/434). Mum hasta olduğunda boynunu vurmakla iyileşir (79/1100). Memduh askerî araç ve gereçle Belh'e gelince hasta memleket iyileşir, tabibin uzak durmasından ülke hasta olmuştur, tabiatı perişan, sulu ve ateşli, şimdi tabip yatağının başına gelmiştir, hastalığı daha iyiye gider, inlemesi azalır, hasta olan kuvvetten düşer (115/1544,7). İsfahan seraskeri hasta adam gibi yere girmiştir (151/2049). Üzüm bağında hamile ve hastalardan başka kimse yoktur (154/2093).

-Verem

Çölde kar sanki vereme yakalanmış gibi sürekli erir (66/935). Vereme yakalanan kimse semiz olamaz (90/1238).

-Difteri

Damardaki kanın atışı fazlalaşınca kuvvet azalır, yoksa ızdıraptan difteri korkusu olur (14/195).Kötü düşünceli kişi eğer memduhun yakasından düşerse difteri memduhun kemendi gibi onun yakasını tutar (60/852).

-Sarılık

Yüzdeki kırmızılık canlılığa, sarı ise sarılık hastalığına alamettir (13/159). Damardaki kanın atışı azalınca vücuda enerji verir, yoksa gönül ülkesinde sarılık korkusu olur (14/196).

-Başağrısı

Hasetçisiyle kanburlaşmanın başağrısı yapacağını söyler (99/1240).Memduhu her ne kadar köleyi az okşasa da başağrısından sakınmaz (139/1893).

-Karın Ağrısı ve Sancı

Barbutun bağırsakları karnının dışında olduğundan karın ağrısından elemler içinde inler (169/2281). Asma doğum yaparken sancı tutmamıştır (195/2600).

-Göz Ağrısı ve Hastalıklı Göz

Cevherli insanın aklı kendine yar olmayınca hastalıklı bir göz gibi olur (22/313). Zebercetli ve akikli perde göz ağrısı olur (29/413). Ay hastalıklı bir göz misali sabah vakti çöl tutyası gibi olur (94/1317). Tasvirini yaptığı at, hastalıktan güzünden yaş gelenlerin gözü gibi hararetten göl olmuştur (83/1151).

-Hasta Yanak ve Hasta Yüz

Memduhun hasta yanağı Teraz Dağı azametindedir (55/796). Sarı çiçek hastaların yüzü gibidir (123,4/1673,4). Asma hastaların yüzü gibidir (203/2699).

-Yara, Uçuk, Ateş

Güzelin zülfü gönül yaralamış, o zülfü yaranın üzerine koyunca Allah onu rahatlatır. Onun saçı akrep olduğundan akrep sokan kimsenin yarasına merhem olarak akrep büyücüsü akrep koyar (106/1433,4). Genç dilberin iki akik dudağının etrafında küçücük uçuklar şişmiştir (43/620). Asmayı doğum ateşi tutmamıştır (195/2600).

b) Sağlık ve İlaç

-Sağlık

Memduhun sağlıklı ve mutlu yaşaması için dua eder (4/53). Memduhun yüzünün kırmızı olmasını ister (23/340). Allah memduha vücut sağlığı vermiştir (143/1950).

-Şifa, Merhem, İlaç, Çare ve Perhiz

Tabip iki yıl şaire üzüm suyu içmesini buyurur (8/91). Gece uyuyamadığında dostundan uyku ilacı (şarap) getirmesini ister (9/101). Şarap büyük ilaçtır (16/210). Kadeh çaresizlerin çaresidir (179/2405). Şarapzedeye şifa ve merhem ancak şaraptır (179/2407). Hintliler perhiz ederler (88/1226). Akrep büyücüsü akrep sokan kimsenin yarasına merhem olarak akrep koyar (106/1434). Memduh çaresizlerin ilacıdır (158/2162).

c) Tabiplik

-Tıbbî Düsturlar

Damarın atıp atmadığını dinlemek bir tabip düsturudur (14/194). Damardaki atış azalınca vücudun enerjisi artar (14/196). Tıpta acelecilik düşkünlükten olur (115/1549).

-Tabip

Tabip iki yıl şaire üzüm suyu içmesini emreder (8/91). Memduh büyük tabiptir (23/327).

C) TOPLUM NİZAMI VE SOSYAL HAYAT

1) Devlet ve Yönetim

-Devlet

Memduhun ülke topraklarına sahip bir devleti vardır (4/53). Memduhun değeri devleti de kıymetlendirir (27/389). Memduhun barış zamanında zararlı devlet faydalı olur, öfke anı ise faydalı devlet zararlı olur (31/453). Memduhun zamanında yeni devletin meliki vardır, Adem ve Havva'nın neslinden gelen bir devlet değildir (33/471). Bu ülke ve devlet asla yağma olmaz (34/495). Nevruz sultana büyük devletle geleceğini söyler (40/569). Memduhun devleti de kendi gibi eşsizdir (49/706). Devlet memduhun tacının halkasından ne yüksek ne de alçaktır (52/754). Devlet var oldukça memduhun devletin başında kalmasını ister (55/800). Yakutun madenden çıkması gibi devlet de memduhla yükselir (87/1207). Memduhtan devletin sırtını düzeltmesini ister (107/1455). Memduhun oturduğu yerde devlet rükū'da durur, içerde ve dışarda onun ardında devlet vardır (115/1559-60). Memduhun mübarek devlette özgür olması için dua eder (118/1612). Memduhun hali devletin sermayesidir (125/1691-2).

-Hükümet, Saltanat, Riyaset

Hükümet bir ten gibidir, şahın hizmetçisi de o vücudun atar ve toplar damarıdır (14/193). Zamane önümüze hep hükümet sanatıyla gelir (131/1752). Memduh bir temel gibi hükümete oturunca kimsenin bu konuda ona bir lütfu olmaz (157/2157). Memduh saltanatın esasıdır (67/958). Riyaset memduha layıktır (44/650).

-Siyaset

Memduhun siyaseti en iyi siyasettir (87/1212). Memduh siyasetiyle bütün doğunun pasını temizlemiştir, yine siyasetiyle tüm batının pasını da gidermesini ister (151/2056). Asma kızlarını öldürecek olanlar başka bir siyasetle gelirler (174/2335).

-Taht ve Taç

Uğurlu kuş memduhun tahtı üzerine uçar (32/456). Memduh kin kılıcını taht ardından vurmaz (71/1014). Memduhun tacı ülkeyi aydınlatır (71/1026). Memduhun ayağının altın tahtta olması için dua eder (71/1027). Memduhun emriyle han taht, ray[265] taç bulur (107/1450). Memduhun altında altın taht vardır (112/1520). Yengeç burcu taç, ikizler taht gibidir (132/1784). Memduh İmranlıların tacı, dünya da onların tacının

hizmetçisidir (138/1878). Emir yavaş yavaş memduhu yukarı çeker, ona tac ve taht verir (162/2206).

2) İdareci ve Reayanın Özellikleri

-İdarecinin Özellikleri

Padişah mülkün vücudu, vezir de o vücudun kalbidir. Ülke Kur'an, vezir de o Kur'an'ın tefsiri gibidir. Padişah raiyet sürüsünü toparlayan, vezir de güden kişidir (14/201-2). İdareci zayıflara merhametli, kötü düşüncelilere karşı acımasızdır(15/205). İşi savaş olan emir ya mecliste ya da avda olur (19/253). İdareci; vakarlı, sevinçli, güçlü, orduyu sevkeden, düşmanı tuzağa düşüren, dinar bağışlayan, dinar yağdıran, hak tanıyan, hakkı yerine getiren, hem iyilikte hem kötülükte şükreden, Ahiret işlerinde yaratıcıyla olan, dünya işlerinde itibarlı olan, şükrü aziz olan, dinarı hor gören, gururla gururlanan ve arla arlanandır (19/254-8). Kendi aklı ve gönlüyle kendisinin rehberidir (27/388). Adil şah bilgili ve anlayışlıdır. Sultan temiz kalpli ve temiz akıllı olmalıdır (150/2037). Kendi çabasıyla dünyanın yarısına hakimdir, diğer yarısına da hakim olmamayı makbul görmez (33/465-6). Şah düşmana önce kendi isteğiyle saldırmalıdır, yoksa düşman gece baskını yapabilir. Melik hizmetçisinin ayağına gitmez, hiç kimsenin hizmetçisi değildir, asla rezil rüsva olmaz (33/475-8). Büyük melikler sefer yaparlar (39/541). Hiçbir emir ar ve utançtan yılan öldürmez (41/599). Bir idareci halkın elinden tuttuğunda Allah ve şah da onun elinden tutar (48/698). İdareciden devletin yüzünü parlatmasını, fitne ateşini söndürmesini, hikmetin gönlünü temizlemesini, mülk aletini süslemesini, tüm halka musibet kapılarını kapamasını ve herkese şarap küplerini açmasını ister (52/749-50). Yine idareciden; sevinçli olmasını, şarap içip neşelenmesini, dirhem vermesini, dostu çağırıp düşmanı dağıtmasını, talih gözüyle mülke bakmasını, mutluluk eliyle uğursuzluk ayağını kırmasını, devletle nimet yüzünü süslemesini, bağış ile himmet hanesini doldurmasını, her yıl sevgiliye gönül vermesini, her ay şarap fıçısının etrafında sevinçle salınmasını, her gün iki gözünün sevgiliye bakmasını ve her an iki kulağının org dinlemesini ister (88/1229-34). İdarecinin adaleti domuzun iki dişinin safrana yaptığı işe kadar uzanır (55/789). Sultan Mes'ūd'un raiyet içtimasından sonra elbisenin kolundan üç yüz-dört yüz dinar azaltmadığı hiçbir yıl yoktur (91/1276). Şairlerin manzum sözlerini dinlemek şahlığın huy ve tabiatındandır (139/1892). Hem emir hem dilenci ikisi aynı anda olunmaz (151/2045).

---

[265] Hint hükümdarlarına verilen genel ad.

Emir riyakār, komutan gamsız olmaz (151/2051). Emirin cömertlik timsali ve melikzade olması gerekir (198/2670).

-İdare Edilenlerin Özelliği

Ülke otlak raiyet de sürü gibidir (14/202). Her yıl şahın huzurunda raiyet içtiması vardır (91/1276).

3) Ordu, Asker ve Savaş

-Ordu

Memduhun ordu sevkedip düşmanı tuzağa düşürmesini ister (19/255). Bir ordu savaşa gideceği zaman birkaç gün önceden öncü komutan gelir (39/538). Sultan Mes'ūd'un Ceyhun'dan geçirdiği ordu deniz olmuştur (41/593). Sultan Mes'ūd'dan başka hiç bir şah Irak'tan Ḫorāsān'a, Ḫorāsān'dan Irak'a büyük bir ordu getirip götürmemiştir (60/845). Ordu Sultan Mes'ūd'u seçmiştir (110/1478). Sultan Mes'ūd doğu ordusunu Irak'tan geçirir (176/2386). Sultan Mes'ūd Çin ve Çigil ordusunu öncüleriyle yener (191/2571). Sultan Mes'ūd'un önüne at ve ordusuyla kırk küsur melik gelir (191/2576). Sultan Mes'ūd orduyu çöle götürünce ordunun tozu yüz altı mil otağ oluşturur. Süvarileri orduya katılınca yirmi fersahtan fazla arazi ordugah olur (191/2578-9). Memduhunun ilim ve orduyla Feridun'un ihtişamına ulaşmasını ister (62/882). Memduh orduya karşı şiddetli değildir (70/1002). Memduhundan ordu toplamasını (107/1451) ve ordu yenmesini ister (108/1461). Onun ordu içinde ihanete uğramaması için dua eder (118/1612). Güzele hitaben; iyilikle gönlü geri ver yoksa şahın (Mes'ūd) sarayından yarın sana Tatar Türkleri'nden bir ordu getiririm, der (110/1475). Her ordu şahlıkla bakidir (121/1653). Çin ordusu baharda dağa ve düz araziye konar (180/2437).

-Asker

Memduh askerden ve askerin dışından seçilen kişidir (115/1554). Dünyayı büyük bir padişaha, insanları da askere benzetir (138/1865).

-Savaş ve Kavga

Evde kavga ve savaş olduğunu söyleyerek şarap ister (11/135). İşi savaş olan emir ya mecliste ya da avda olur (19/253). Memduhun ordu sevkedip düşmanı tuzağa düşürmesi için dua eder (19/255). Memduh savaşta ve barışta Zülfikarlı olduğundan Allah'ın korumasındadır (20/273). Savaş günü memduhun kıratının nalından dağın yüzü deniz gibi olur (25/355). Memduh az düşmanla savaşa başlamaz, ejderhanın bukalemunla

savaşması utançtır (25/363). Memduhun yirmi arşınlık mızrağı savaş günü yirmi düşmanın ciğerini alır (27/391). Savaş zamanı memduhun kemendi kırmızıdır (62/872). Sultan Mes'ūd savaşıp birçok melik esir edip mülk almıştır, ondan sonra artık hiç savaş olmayabilir (33/474). Eğer şah kendi isteğiyle düşmana saldırmazsa düşman gece baskını yapabilir (33/475). Kılıcı olan herkes savaşa niyetlenmez (26/367). Bir ordu savaşa gideceği zaman birkaç gün önceden öncü komutan gelir (39/538). At savaş başlatıcıdır (51/743). Düşman kadınları vuruşmadan önce feryat nağmeleri öğrenirler (88/1223). Memduh savaşta kılıçla şer üstüne şer yapar ve savaşta Hāris ibn-i Zālimü'l-Mürrī[266] gibi bin çare bilir (118/1608-9). Memduh savaş günü savaş sevdasıyla kılıca kıpkırmızı renk verir (139/1887). Memduh savaş günleri ülke fetheder (149/2016). Memduhtan savaşta düşmanı meydandan atmasını ister (177/2398).

4-Kavimler, Topluluklar ve Guruplar

a) Dinī Guruplar

-Müslümanlar, Mü'minler

Bütün müslümanlar şarabı öldürmeye kastetmişlerdir (13/177). Memduha hizmet müslümanlara ikindi namazıdır, ondan sonra namaz üzerlerinden düşer (53/775). Müslümanlar oruç tutarlar (88/1226). Mü'min erkek ve mü'min kadınların boynu memduhun yükünün altında olduğundan ona duacıdırlar (97/1338).

-Yahudiler, Havariler

Yahudiler 'İsa'yı öldürmeye kastetmişlerdir (13/177). Meryem oğlu 'İsa'ya, Meryem'e ve Havarilere çok yalan ve iftira atmışlardır (111/1490).

-Mani

Mani dininin manilere arz ettiği gibi memduha özlü sözler söyleyeceğini bildirir (145/1988).

-Şi'a, Şi'i-Sunnī, ʿAlevī, Ca'ferī, Aṣḥāb-ı Neynevā

Memduh ʿAlevī ve Hüseynī olduğundan övülmüştür (22/309). Memduhun dostu Fatımī Şi'ası'nın dostu gibi hayırlı ve mutludur (102/1406). Memduhun Şi'i-Sunnī ayrılığı oldukça mübarek devletle özgür olması için dua eder (118/1610). Kumru Şi'aların

---

[266] Ya Ebū Leylā Ḥāriṣ bin Ẓālimü'l-Mürrī veya Ebū Kebşe Ḥāriṣ bin Ẓālimü'l-Mürrī olabilir (Debīr-i Siyākī; Divan, s.244).

Aṣḥāb-ı Neynevā'da[267] yaptıkları gibi çınarın tepesinde bin mersiye okur (134/1801). ʿAlevī halkın aslı, Hz.Ali'dendir (135/1820). Nergis Caʿferī altını koymak için duran gümüş terazi kefesi gibidir (143/1943). Memduhun kapısı ʿAleviliktir (145/1982). İki renkli gül yaprağı Caʿferī altını gibidir (183/2466).

-Hanefī

Bağcı asma kızlarının yalanlarına karşı her birinin boynunu Hanefī kılıcıyla (yani Hanefī fetvaları) vurmak ister (197/2643).

-Batıniyye (İsmailiye)

İki renkli çiçek sanki batını olmuş gibi içi başka dışı başkadır (143/1946).

-Kafir, Tabiatperest, Mülhid

Resūle, bütün o peygamberliğine ve ilahi kudrete rağmen kafirler kötü söz söylemişlerdir (111/1489). Tabiatperest ve mülhid ittifakı oldukça mübarek devletle özgür yaşaması için memduha dua eder (118/1610).

b) Irkī ve Bölgesel Guruplar

-Kabileler

Memduh kabilelerin mumudur (67/958).

-Türkler, Tatar Türkleri,Hanlar

Kendi gönlünün Tatar Türkleri'nin yağması olmadığını söyler (10/112). Tatar ceylanının olduğu yerde misk de vardır (44/646). Memduhun Tatar göbeğinden nasibi olması için dua eder (115/1565). Memduhun kapısı Tatar göbeğidir (207/2783). Memduh Hanların komutanını (Bura Tekin) atlar ve hizmetçilerle perişan etmiştir (41/594). Memduh Hanların ülkesini tamamen alır (176/2385).

-Acem, Acem ve Arap

Memduhtan Acem'de adalet, Arap'ta av yapmasını ister (40/579). Sonuçta yabancıların Acem üzerinde eli olmaz (71/1018). Arap ve Acem'de Fatiha okundukça mübarek devletle özgür kalması için memduha dua eder (118/1611). Memduh Arap ve Acemlerin reislerinin reisidir (130/1749). Acem'de memduh gibisi yoktur (185/2502).

-Hintliler

Hintliler perhiz yaparlar (88/1226). Memduh Hint kılıcını her çekişinde Zebani Cehennem'de kıvranır (58/829). Devesinin dili, çekilmiş Hint kılıcının kını gibi iki

[267] Kerbela olayında İmam Hüseyin'in arkadaşlarıdır.

dudağının ortasındadır (138/1899). Bağcı asma kızının kapısını Hint demirinin bile etki etmeyeceği taştan yapmıştır (203/2711).

-Habeşli

Kara bulut Habeşli bir dadı gibidir (48/681). Karga bir Habeşli gibi gölgelerde sümbül ve yaban soğanının dalına ateş bağlamıştır (69/979). Asmanın kızı bir zaman Habeşli gibi mezardadır (206/2762).

-Rum

Tezgahta bir Rum ipek dokumacısının turunç renkli ipek işlemesine dikkat çeker (61/864). Asmanın kızı bir zaman Habeşliyken mezardan bir Rum gibi kalkar (206/2762).

-Zengi(Zenci), Zengibārlı, Bulgar

Kış kırmızı ağızlı zalim Zengibārlılardan saf tutar (39/547). Çengi tasvir ederken sanki onu çalan bir zencinin üzerinde iki elini kesmiş gibi olduğunu söyler (61/862). Māzenderān bulutunu doğuma yakın karnı ağırlaşmış hamile bir zenciye benzetir (75/1046). Küpün zencilerinki gibi iriyarı dudağı açlıktan deve dudağı gibi olmuştur (120/1634). Gece, Bulgar çocuğu doğuran zenci bir kadın gibidir (86/1171). Hararetten çölün otları zencilerin saçı gibi olmuştur (93/1298).

-Çinli

Memduhun hattının yanında Çinlilerin hattı sudaki hat gibidir (55/799).

-Ermeni

Nevruzda bulut Ermeni ipeğiyle örtülmüştür (143/1934).

-Suğdi ve Lūri

Tahtalı güvercin Suğdilerin çengiyle palizban makamını, bülbül Lūrilerin neyiyle azadvar makamını çalar (36/513).

-Bāhil Kavmi

Ünlü Arap şairi A'şā'nın Bāhil'e indirilmesi gibi devesinden de kendisini vezirin dergahına indirmesini istiyor (66/949).

-Teym ve Bekr, Teym ve 'Adiyy Kabileleri, Ṭayy Kabilesi

Memduh nesebçe Teym ve Bekr kabilelerinden daha fazladır (118/1595). Çimenlikten Teym ve 'Adiyy kabilelerinin gürültüsü kopmuştur (179/2413). Ṭayy hanedanı Ḥātem-i Tāyī'nin cömertliğiyle tanınır (134/1808).

-Āl-i Būye ve Behāyī

DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Memduh Rey, Ḳazvin ve Sāve'ye yönelince Āl-i Büye'nin tüm kokusu ve Behāyilerin tüm güzelliği gider (150/2044).

-Küfeli, Basralı ve Bağdatlı

Yaban güvercini Küfe kârisine, morg-i ilahi Basra kârisine benzer (117/1570). Bağdatlının kadehi dal ve gülün altına layık bir nimettir (126/1712).

-Terāzlı ve Hicāzlı

Ne Terāzlı Terāz'a, ne Hicāzlı Hicāz'a, hepsi memduhun faziletinin zakiri ve iyiliğinin rehinesidir (52/753). Memduhun süsünün eşsiz değeri Terāz'dan daha fazladır, Bir Terāzlı dünyada hiç bu süsü duymamıştır (55/795).

-Ḫorāsānlı

Lale bir Ḫorāsānlı gibi çimenlikte başı açık mercan bir hokkaya benzer (2/18). Yasemenliğin içinde gelincik Ḫorāsānlıları andıran mercan hokka gibidir (190/2550).

-Deylemi

Turaç kuşu Deylemiler gibi feryat eder (189/2538).

-Tabeî, Taberistānlı

Papağan yavruları Taberiler gibi paçalı pantoloncuklarla yeşil elbise kesmişler (165/2234). Bahçivandan çokça Taberi menekşesi toplamasını ister (168/2265). Gelincik hokkasının dibini Taberi kalemi yeni kullanmıştır (190/2551).

-'İmrānlılar

Şair kendisinin şiir söyleyip hediye almak için 'İmrānlıların tacına doğru gittiğini söyler (140/1910).

-Gelimgüşlar[268]

Bulutları kasdederek; havada Gelimgüşları ellerinde amber ve misk göbeğiyle yüklü görürsün, der (171/2300).

5-Yer Adları

a) Nehirler

-Ceyhun, Seyhun

Ceyhun denize akmaya mecbur olduğu gibi devlet de memduha doğru akmaya mecburdur (33/472). Memduh (Sultan Mes'ūd) Ceyhun'u geçmiştir. Seyhun'u da geçecektir. Ceyhun'a köprü yapar ve bununla Ceyhun'a zincir vurulmuş olur, ondan

başka kimse Ceyhun'a zincir vurmamıştır. Sultan Maḥmūd Ceyhun'a köprü yapmak için 2-3 yıl orada durmuş fakat Mes'ūd ondan bin kat daha iyi bir köprüyü iki haftada yapmıştır. Ceyhun'dan geçirdiği ordu deniz olmuş ve deniz Ceyhun'a bir kimseyi geçirmemiştir (41/588-93).

-Nil, Dicle

Eğer Nil memduhun kadrinin kapısından akarsa hünerinden cezr, kereminden medd olur (23/332). Nevruz'da çöl Dicle'yle dolar (17/233).

b) Denizler ve Haliçler

-Hazar, Hind Denizi

Memduhun altın hazinesi Hazar'dan büyüktür (40/583). Turna Hind Denizi kıyısından Hazar'a kadar koşmuştur (180/2433). Mihrigān kervanı Hazar'dan gelir (202/2680).

-Çin Denizi

Boyalı sülün Çin Denizi dibine batan bir gelin gibi çimenlikte kaybolmuştur (180/2432).

-Batı Halici

Memduhun cömertliği eğer sucu olmazsa Batı Halici hezimete uğrar (94/1324).

-Rum Halici

Rum Halici memduhun inci saçan avcuyla iki kesesinden daha azdır (134/1816).

c) Dağlar

-Māzil

Padişahın hükmünü Māzil Dağı'na koysan dağın yamacı büklüm büklüm birbiri üstüne oturur (53/766). Māzil Dağı'nda papağan Hintçe konuşur (69/980).

-Terāz

Tasvir ettiği at Terāz Dağı'ndan bir sıçrayışla atlar (51/742). Memduhun Terāz Dağı azametinde hasta yanağı vardır (55/796).

-Elburz

Güneş topu pusudan çıkan kanlı bir hırsız gibi Elburz'un tepesinden doğmuştur (86/1184).

-Yemen Dağı

---

[268] Kulaklarının büyüklüğüyle meşhur olmuş bir kavimdir.

Yemen Dağı tepesinden doğan Benātü'n-na'ş bir kabza ve bir yay yuvası gibidir (83/1156).

-Musul Dağı

Uzun geceden bir süre geçince Musul Dağı'ndan Şi'reyān yükselir (66/937).

-Bābil Dağı

Ay yükselmeye meyledince güneş Bābil Dağı'ndan batar (65/901).

-Tūr Dağı

Üzüm köylüden, olgunlaşınca Mūsā'nın Tūr Dağı'ndaki eli gibi kendisini küpten dışarı çıkarmasını ister (47/678).

-Kaf Dağı

Memduhun Kaf 'dan Kaf 'a kadar dünya mülkünü almasını ister (40/575).

d) Puthaneler, Atölyeler ve Tezgahlar

-Ferḫār[269] Puthanesi

Bahçe Ferḫār puthanesine benzetilmiş (1/3).

-Geng[270] Puthanesi

Baharda çimenlik Geng Puthanesi deryası olmuştur (64/892).

-Brehmen Puthanesi

'Unṣurī, mücevher tac ve şiirin ipek örtüsü altında Āzer'in putu ve Brehmen'in puthanesi gibidir (84/1164).

-Semerkand Tezgahı[271]

Yeryüzü Belh kapısından Ḫorāsān'a kadar Semerkand Tezgahı gibi olmuş, o tezgahın kapısı, çatısı ve duvarı kağıtçı zenciler gibidir (75/1055-6).

-Şuşter Atölyesi

Bahçe yüz Şuşter Atölyesi yağmalamıştır (134/1796).

-Tibet Atölyesi

Çöl yüz Tibet Atölyesi katetmiştir (134/1796).

e) Ülkeler

-Türk Toprakları, Turan, İran, Acem ve Arap Bölgeleri

---

[269] Birisi Tibet bölgesinde putlarıyla meşhur, diğeri de Māverāünnehr bölgesinde güzelleriyle meşhur iki Ferhar vardır.

[270] Çin'de bir puthane ismidir.

[271] Kağıt yapım tezgahıdır ve burası bu sanatın merkezi olmuştur.

Memduhtan Turan'ı bir oğluna İran'ı bir oğluna vermesini ister (40/576). Memduha, Acem'de adalet, Arap'ta av yaparsın der (40/579). Memduh İran'dan Turan'a kadar kölelerine otağ kurmuştur (60/841). Memduh İran ve Turan ülkesinin güzelliğidir (87/1210). Memduh Türk tarafına zorlu bir ordu göndermiştir (199/2671). Memduha zor günlerin İran'dan geçeceğini söyler (176/2388).

-Irak

Memduhun Irak'ta meclis kurmasını ister (40/579). Memduh (Sultan Mes'ūd) Irak'ın padişahıdır (60/840). Memduhu Mes'ūd'dan başka hiçbir şah Irak'tan Ḫorāsān'a Ḫorāsān'dan Irak'a böyle bir ordu getirip götürmemiştir (60/845). Memduh doğu ordusunu Irak'tan geçirir (176/2386).

-Yemen

İki renkli gül ayın üzerinde Yemen Süheyl yıldızı gibidir (1/17). Yemen'den Medine'ye mutluluk oldukça diye memduha hayır dualar eder. A'şā'nın Havzef b. Ali el-Yemānī'nin yanına Yemen'e gittiğini duyduğunu söyler (139/1903). Memduh ikbal sancaklarını Yemen'e dikmedikçe atını dizginlemez ve geride kalmaz (176/2387).

-Rum

Rum ülkesi memduhun seyir yeridir (33/469). Memduhunun maşukunun yüzü Rum olduğundan onun Rum tarafına gitmesini ister (63/884). Şaha Rum bölgesinden şairler gelir (91/1262). Memduh öfkesini Rum ülkesine sürünce Kayser'in boynundaki altın gerdanlığı çan yapar (106/1437). Memduh Ḫorāsān sınırını Rum sınırına ulaştırır (176/2386). Rum'da casuslar altın kemerlerle memduhun önünde saf tutarlar (191/2574). Memduh kumar oynamak için Rum'u da rehin bırakır (199/2675).

-Çin

Çin ülkesi memduhun seyir yeridir (33/469). Şaha Çin sınırından şairler gelir (91/1262). Memduh Çin kapısına bir halife oturtur (179/2385). Mihrigān kervanı Çin'in uzak bölgelerinden gelir (202/2680).

-Tibet

Bahçeyi Tibet'e benzetir (1/1). Āzer ayının bulutu gölgesini dağa atınca dağı Tibet gibi yapar (25/343). Irmaktaki her şey Tibet misk kokusuna sahip bir inci taneşidir (36/503). Tibet'ten Tibet miski çıkar (82/1136).

-Hindistan

Memduh (Sultan Mes'ūd) Hindistan'ın tamamını fethetmiştir Hindistan'ın tüm pasını hep kılıçla kazımıştır, Hindistan ona çok hakir ve küçük gelmiştir (199/2671,4).

-Ermenistan

Cariyeden Mihrigan'da Belh'ten Ermenistan'a kadar bir meclis kurmasını ister (101/1380).

-Afrika, Ustuvā[272]

Memduh Afrika'yı yük çeken develerin ahırı yapar (40/581). Şah memduha bir gün Ustuvā'dan Afrika sınırlarına kadar bir vilayet bağışlar (102/1408).

-Zengibār

Memduhun maşuğunun siyah saçı zenci gibi olduğundan onun Zengibār tarafına gitmesini söyler (63/884). Allah Zengibār çölünün bütün şahlarını memduhun ayak tozu yapar (192/2591).

f) Yerleşim Yerleri ve Özel Yerler

-'Aden[273]

Çimenliği 'Aden'e benzetir (1/1). 'Aden'den 'Aden incisi çıkar (82/1136).

-'Akkā

Havuz başında önüne şarap gelince; "Ne mutlu 'Akkā şehrini görenlere"[274] dediğini bildirir (104/1415).

-'Ammūriye

Memduh 'Ammūriye'yi doğan ve bakıcısına geçit yapar (40/581). Memduhuna, Ebū Temmām'ın 'Ammūriye'nin fethinde söylediği şiirinden daha düzgün ve meşhur bir şiir söylediğini belirtir (102/1411).

-Āmul, Gürgān, ve Esterābāt

Memduh Gürgān ve Āmul'a yönelince Deylemi şahı kiyalığı ve memleketini bırakır (150/2044). Sultan Mes'ūd Āmul'un tamamını fethetmiştir (199/2671). Āmul'dan Esterābād'a kadar mutluluk oldukça güneş gibi yerinde oturması için memduha dua eder (18/245).

-Antakya ve Hānikayn

Memduh gibi birisi ne Hānikayn'da ne de Antakya'da vardır (101/1399).

---

[272] Horāsān bölgesinde eski bir yerleşim yeridir.

[273] Yemen'de 'Aden körfezi kıyısında bir şehirdir.

-'Aṭṭābiye[275]

Gökkuşağı 'Aṭṭābiye elbisesi giymiştir (2/19).

-Bābil

Memduh Bābil'i çalgıcıların küçük sarayı yapar (40/580). Bābil tarafından sert taşı parçalayan ve kale yıkan bir rüzgar çıkmıştır (86/1186).

-Bağdat ve Musūl

Ali b.İbrahim Musūl'dan Bağdat'a şiir okumaya gelmiştir (140/1908).

-Belāsagūn,[276] *Terāz*[277]*, Eylāk*[278]

Tasvir ettiği binek bir gecede Belāsagūn'dan Terāz'a gelmiştir (51/735). Memduhun kıymeti hem Belāsagūn'da hem Terāz'dadır (53/767). Eğer memduh Han'ı Türkistan'a gönderse Han Belāsagūn'dan Eylāk'a yaya olarak koşar (58/831).

-Belh, Hāverān

Zemin Belh'den Hāverān'a kadar Semerkant tezgahı gibi olmuştur (75/1055). Cariyeye Mihrigan'da Belh'ten Ermenistan'a kadar bir meclis kur, der (101/1380). Emir askerî araç ve gereçlerle Belh'e gelince hasta olan memleket iyileşir (115/1544).

-Buḫārā

Memduhun dergahından başka Buḫārā kapısına bile gitmemiştir (111/1508).

-Buşence[279]

Sabah şarabı vakti Buşence şarabının kadehi ne güzeldir (104/1424).

-Çigil

Aşıklar Çigil güzellerine can ve ruhlarını feda ederler (161/2186).

-Gazneyn

Kayserin kalbine, başını bir sopanın ucunda Gazneyn'e getirirler diye bir korku ve endişe düşmüştür (199/2672).

-Gence

Rum kafiri Gence kapısında saf tutmuştur (105/1426).

-Geylān

---

[274] Hadis bkz. Tez, s.48.

[275] Bağdat'ta dalgalı kumaşlar dokunan eski bir mahalle adıdır.

[276] Türkistan Hanı'nın başkentidir ve Çū Irmağının kıyısındadır.

[277] Doğu Türkistan'da Çin sınırında bir şehirdir.

[278] Ḫatā bölgesinde bir şehirdir.

Geylān emiri dilencilikle Sultan Mes'ūd'dan bir ordu istemiştir (151/2045).

-Gırmān ve Gırmāniye[280]

Memduhtan bir kölesine Girmān'ı, öbür kölesine de Girmāniye'yi vermesini ister (102/1409).

-Ḥalluḫ, Ḥat[281]

Memduh Ḥalluḫ'u şarap içen kölelerine çadır yapar (40/580). Memduhun öncülüğü Ḥat mızrağının ucundaki demir gibidir (14/186).

-Hārezm

Sonbaharda Hārezm tarafından serin rüzgar esmektedir (153/2067).

-Herāt

Herāt şairi Ebū Şu'ayb Salih b.Muhammed'in gelip kendisini görmesini ister (131/1758). Allah Herāt'ın bütün şahlarını memduhun ayak tozu yapar (192/2591).

-Ḫorāsān

Memduh Ḫorāsān'ın efendisidir (60/840). Sultan Mes'ūd'dan başka kimse Irak'tan Ḫorāsān'a Ḫorāsān'dan Irak'a böyle ordu getirip götürmemiştir. Resūl'ün Burak'la Cennet'e gelmesi gibi filin sırtında Ḫorāsān'dan geri döner (60/845,6). Bū Şu'ayb, Bū Zer, Türkkeşī, Żarir-i Pārsī ve Rūdegi-i Çengzen gibi Ḫorāsān şairlerini sayarak 'Unṣurī bunlardır, der (81/1124). Horāsān hükemasından Şehid, Rūdegī, Bū Şekūr Belhī, Bū'l Feth Bustī ve benzerlerinin gelip kendisini görmelerini ister (131/1759). Memduh Ḫorāsān sınırını Rum sınırına ulaştırır (176/2386). Ḫorāsān komutanının oğlu Muhammed'in talihi yaverdir (185/2496).

-Huten

Nar çiçeği dibine azıcık Huten miski bağlamıştır (1/13). Allah Huten bölgesinin bütün şahlarını memduhun ayak ayasının tozu yapar (192/2591).

-Hüvernak Sarayı[282]

Baharda sahra sanki Hüvernak gibi olmuştur (162/2196).

-İsfahān

---

[279] Puşeng, Puşenc, Buşenc, Fuşeng gibi farklı isimleri de olan Herāt civarında eski bir şehirdir.

[280] Mu'īn buraların Ḳirmān ve Ḳirmāniye olduklarını, Ḳirmāniye'nin de Ḳirmān'a nisbeten daha küçük Semerḳant'ta bir bölge olduğunu söyler (Mu'īn; A'lām, s.1694,5)

[281] Bahreyn'de mızrak yapımıyla meşhur bir liman şehridir.

[282] Fırat'ın karşısında Ḥayre kenarında Ḥayre emiri Nūmān b.Münzer'in emriyle Behrām Gūr için yaptırılan ihtişamlı bir saraydır (Debīr-i Siyākī, age, s.362).

Sultan Mes'ūd'un ordusu İsfahān sancağını Rey'e dikmiştir (60/841). İsfahān seraskeri 'Alāüddevle İsfahān meliki olunca havadaki kuş gibi yükselmiştir (151/2048) Memduh İsfahān mülkünü rehin bırakıp kumar oynar ve üter (199/2675).

-Ḳandehār

Memduhun Ḳandehār'dan olan sevgilinin dudak şekerinden faydalanmasını ister (19/269). Memduh Ḳandehār'dan daha güzel üç yüz bin bahçe yapar (40/575). Aşıklar Ḳandehār güzellerine can ve ruhlarını feda ederler (161/2186).

-Ḳazvin

Memduh Ḳazvin'e yönelince bütün koku ve güzellikleri kaybolur (150/2043).

-Keşmir

Keşmir güzelinden eski yıllanmış şarap getirmesini ister (11/135).

-Kostantaniyye

Memduhun hışmı bir an ortaya çıksa Kostantaniyye'nin surları, saray nişaneleri ve aletleri kendiliğinden sallanır (102/1403).

-Ḳumār

Memduhun öd ağacından olan ıtriyat kutusu Ḳumār sandalından daha iyidir (40/583). Memduhun fillerinin sandığı Ḳumār sandalındandır (110/1481).

-Kırvān[283]

Kırvān padişahı her zaman memduha yük gönderir (37/526). Memduh Kırvān'dan daha iyi üç yüz bin şehir yapar (40/577).

-Medyen ve Medāyin

Memduhun eli Medāyin'in az uzağından Medyen'e kadar uzanır (88/1222).

-Mehdiye

Mehdi Ebū Yezid'i kafese koyup Mehdiye'de asmıştır (102/1410).

-Mekke, Medine, Hicaz, Beytü'l-Haram, Kabe, Safa ve Merve

Eğer şarap içen herkes fesat yapsaydı Mekke ve Medine'de çok fesat olurdu, der (104/1419). Memduh Hicaz'da savaş yapar (40/579). Memduhun dergahından başka Hicaz kapısına bile gitmediğini söyler (111/1508). Memduhun yaptırdığı sarayın talihi Beytü'l-Haram gibi kutlu ve mübarektir (16/216). Kabul günü Beytü'l-Haram memduhun revākı olur (40/582). Memduh Allah'ın düşmanlarına Resul'ün Beytü'l-Haram'da

---

[283] Bu adla Tunus'ta ve Libya'da iki şehir vardır.

vurduğu gibi iki başlı kılıç vurur (71/1013). Güzel şiiri altın zincirle Kabe'nin ortasından 'Uzzā'nın önüne asmışlardır (131/1753). Şairin Merve ve Safā'sı memduhun şükründen, memduhun Merve ve Safā'sı onun fazlındandır (94/1326).

-Merv

Rum kralı Merv'e gelip memduhun (Sultan Mes'ūd) saray kölelerinin hizmet ve işini yapar (27/396).

-Mikrāt, Saḳtü'l-Livā[284] *ve 'Aḳīḳā*[285]

'Uneyze karganın sesinden uzaklaşarak Mikrāt, Saḳtü'l-Livā ve 'Aḳīḳā'ya yerleşmiştir (6/68).

-Multān[286]

Övdüğü tüyü kıvrımlı, hızlı ve sarhoş deve Multān mahmili gibidir (139/1897)

-Rey, Ābādān

Sultan Mes'ūd'un ordusu İsfāhān sancağını Rey'e dikmiştir (60/841). İran şahı şairi Rey'den fil sırtında istemiştir (91/1272). Eğer memduh hasetçisine mal vermeseydi o hala Rey'de pis sulardan gübre topluyor olacaktı (91/1274). Kendisinde şahın sarayında olma arzusu varken Rey'i hatırlamadığını, şah Rey'deki şairleri görünce ona Bedre-i 'Adli'yi sunduğunu söyler (91/1280,1). Memduh Rey'e yönelince oranın bütün koku ve güzelliği gider (150/2043). Rey'den Ābādān'a kadar işi iyi ve temeli kutlu olanlar memduhun sayesindedir (207/2789).

-Ṣan'a[287]

Azer bulutu yüzünü sahraya çevirince bahçeyi Ṣan'a gibi yapar (25/343). Ertesi yıl memduhun vekilinin Ṣan'a'ya gitmesi için insanlar mektup gönderirler (33/473).

-Ṣārī[288] *Laleliği, Sāve*

Sultan, Sari Laleliği'nden döndüğünden beri onun sarayındadır (111/1510). Memduh Sāve'ye yönelince bütün koku ve güzellikleri kaybolur (150/2043).

-Seba

---

[284] İkisinin neresi oldukları tesbit edilememiştir.

[285] Medine'nin yakınlarında yeşillik ve suyuyla meşhur bir vadidir.

[286] Hindistan'da bir nahiye ismidir.

[287] Yemen'in başkentidir.

[288] Māzenderān bölgesinde önceki ismi Saruye olan eski bir şehirdir.

Fesahatinin Hüdhüd gibi olduğunu ve Hüdhüd'ünün de memduhun Seba'sının sonuna kadar ulaştığını söyler (94/1325).

-Sistān

Memduh Sistān'ı mancınıkla Mihrigān'a atar (61/868).

-Şirvān

Hasetçisine bir aylık ölü domuz eti ve arpa ekmeği vermeleri için Şirvān'a geri dönmesini söyler (91/1278). Şah Şirvān'daki şairleri görünce ona Bedre-i ʿAdli'yi sunmuştur (91/1280).

-Tance[289] *Vadisi*

Tance Vadisi'ndeki olaylara bakarken gözlerine tatlı bir uyku geldiğini söyler (105/1430).

6-Sanatlar, Meslekler, Oyunlar ve Tiplemeler

a) İdarī Meslekler

-Şahlık, Padişahlık, Hükümdarlık, Emirlik

Kendisine hikmet yoluyla memduhunun dünya adaletini hakkıyla vermesi için şahın elinden aşıklar üzerine padişahlık ister (58/824). Dünya durdukça memduhun şahlık görmesi için Allah'a dua eder (58/839). Memduh şahlıkta şahların önüne geçmiştir (60/840). Memduh padişahlığın ardından kin kılıcı vurmaz (71/1014). Şahenşahlık memduhun mutluluk ve iyiliği üzerine döner (102/1409). Memduh padişahlıkta güzeldir (110/1476). Her ordu şahlıkla bakidir (121/1653). Riyaset görevinde bulunan memduhunun büyük hükümdarlığa ulaşacağını söyler (139/1882). Memduh Allah'tan padişahlık ve manevi ululuk bulmuştur (150/2033). Memduhun ataları şahlığı özellikle ona bırakmışlardır (157/2155). Memduhun padişahlıkta humay ihtişamı vardır (192/2586). Allah memduha padişahlık ihtişam ve görkemini vermiştir (198/2670). Memduhun emirlik yapmasını ister (107/1451).

-Vezir, Vezirlik

Memduhun yürüttüğü vezirlik işi filan oğlu filan oğlu filanın işi değildir (14/197). Memduhun Buzurgmihr'den daha fazla üç yüz vezir tutacağını söyler (40/578). Kutlu vezirler memduhla mutlu olurlar (176/2389).

-Şehriyār, Vali

Havadaki bulutların dalga dalga hücum etmeleri şehriyar şahın önünde fillerin arzı gibidir (36/516,7). Nevruz Sede Bayramına; benim haberimi perdedara gizlice söyle, şehriyara ulaştırsın der (40/566). Üzüm köylünün şarabı şehriyarın yadıyla içmesini ister (47/679). Şehriyarın kendisine eyersiz at verdiğini bunun da kulpsuz testiye benzediğini söyler (148/2001). Memduh doğru kararın ve sağlam görüşün valisidir (23/329).

-Halef, Halife, Vekil

Dünyaya memduhun halifeleri boyun eğdirir (28/403). Ertesi yıl memduhun vekilinin San'a'ya gitmesi için insanlar ona mektup gönderirler (33/473). Şahın memduhtan başka halefleri olmasına rağmen gönlü onu arzu eder (144/1958). Memduh Çin kapısına bir halife oturtur (176/2385).

-Hazinedār

Memduhuna hazinedārına söyle tartsın, der (53/778,108/1457). Eğer memduh hamı hazinedārlığa Türkistan'a gönderse yaya olarak koşar (58/831).

-Nedim

Şair memduhun nedimlerine dağıtmak üzere ayırdığı maldan ister (140/1916).

b) Askerī Meslekler

-Komutanlık

Ordu savaşa gideceği zaman birkaç gün önceden öncü komutan gelir (39/538). Halk komutanlıktan bütün yıl mutludur (58/823). Hasetçisine komutanlığı çok görür (91/1275). Memduh komutanlıkta bilgilidir (110/1476). İsfāhān komutanı 'Alaüddevle melik olunca havadaki kuş gibi yükselir, komutan gamsız olmamalıdır (151/2048,51).

-Asker, Savaşcı

Askerler raiyet sürüsünün köpekleri gibidir (14/203). Memduh mızrakla yiğidin kulağında delik açan kahraman bir savaşçıdır (87/1214). Savaşçının başından miğferi atması gibi çamur tacı küpün başından attığını söyler (120/1632).

-Muhafız

Çipal memduhun muhafızıdır (40/585). Şah dünya halkının memduhu istediğini görünce kendi mülküne onu muhafız yapar (186/2510).

-Süvari, Atlı, Fil Sürücüsü

---

[289] Ṭance; Cebel-i Tarık'ta milletlerarası bir yerleşim yeridir.

Memduh bir vuruşla yetmiş süvarinin başını koparır (27/390). Nevruz nar ağacından atlı yapacağını söyler (39/555). Memduh mızrak oynayan ve hançer atan bir süvaridir (87/1208). Memduhun süvarileri orduya katılınca yirmi fersahtan fazla arazi ordugah olur (191/2579). Nevruz rüzgardan fil sürücüsü yapacağını söyler (39/557).

-Mızrakçı

Memduh mızrak vuran adamdır (139/1885). Memduh mızrak kapanların başında mızrak kapandır (157/2160).

-Zırhçı, Bayraktâr

Rüzgar bir zırhçı ve bayraktâr olmuştur (70/989).

c) Dinî Meslekler ve Roller

-Mü'min, Tevhid Ehli, Dindar, Kafir, Mürted

Mü'minin tabiatı mürtedden, kötü kalplilikten, kötülükten ve kötü sevgiden uzaktır (118/1596). Memduhun gümüş divitinde bir mü'minin vücudu bir kafirin kalbiyledir (121/1655). Memduh tevhid ehlidir (185/2497) ve onun dindar olması için dua eder (177/2401). Asma bağcının iftirasına karşı; kafir oğlu kafir Allah'tan kork der (204/2724).

-Peygamber

Peygamber Enûşirevân-ı 'Âdil ile övündüğü gibi Şah Mes'ûd'un adaletiyle de övünür (67/954). Memduh Allah'ın düşmanlarına Peygamber'in Beytü'l-Haram'da vurduğu gibi iki başlı kılıç vurur (71/1013). 'Unsuri zamane şairlerinin gönderilmiş peygamberidir (81/1132). Alaca karga duası çabuk kabul edilen bir peygamberden başka bir şey değildir (93/1285). Fakihin önünde yalancı peygamberin seci'li söz söylemesi edepsizlik ve alçaklıktır (100/1375). Dünyada memduh gibi birinin olduğunu söylemek herkes peygamberdir demek gibi boş bir laftır (107/1443). Bütün peygamberler peygamber oldukları gibi hekim değildirler (121/1661). Memduh Allah peygamberinin ismini taşır (133/1792). Mûsâ 'İmrân çobanlıktan peygamberliğe geçmiştir (139/1881). Memduha bir peygamberden bir söz söyleyeceğini belirtir (145/1987).

-Halife, Mü'minlerin Emiri

Mü'minlerin emirinden mazlumların hakkını vermesini ister (90/1235). Memduh itaat edilen bir halifedir (176/2373). Memduha mü'minlerin emirinden ferman ve mektup gelir (185/2500).

-Şeyh, Din Adamı

Memduh ileri gelenlerin şeyhidir (48/696). Nevruz'da kumru din adamları gibi dua terennümündedir (117/1569).

-Müezzin, Hatip, Kāri

Nişancı takım yıldızlarını dört hatibin önünde dört müezzine benzetir (86/1179). Hatip cuma mescidinden çıkınca bir meclis kurmak ister (8/96). Gülün üzerindeki bülbül hatipler gibidir (22/299). Kumru servinin tepesinde müezzinlik yapar (143/1941). Horoz ayyaşların müezzinidir (179/2403). Nevruz'da yaban güvercini Küfe kārisine, morg-i ilahi de Basra kārisine benzer (117/1570). Sürekli Arap ve Acem'de bir kāri Kur'an okur (118/1611).

-Fakih, Şakir, Zahid

Fakihin önünde yalancı peygamberin seci'li söz söylemesi edepsizlik ve alçaklıktır (100/1375). Memduhun iyilikte ve kötülükte şükreden birisi olmasını ister (19/256). Şakir şükür secdesi yapar (121/1646). Ayvanın yüzü mihraptaki zahid gibidir (202/2689).

-Günahkar

Memduh günahkarla hiç haşir neşir olmaz, günahkarla oturan onun gibi olur (31/452). Memduh günah ashabını sürekli cefada tutar (157/2143).

-Günahsız, Cennetlik, Tevbekār

Üzüm kızları günahsızdırlar (197/2634,198/2658,206/2765). Üzüm önceden cennetlik olduğunu söyler (47/666). Güzel, cennetliklerin boyuna sahiptir (74/1038). Tevbekārın fikrini şaraba döndürdüğü gün gelmiştir (25/345).

-Abdal, Derviş

Nevruz'da yasemen abdal olur (31/434). Güzel, çeng çaldığında taş abdalın gönlünden yüz fersah uzağa kaçar (61/858). Memduhun sözleri dervişe hem dünyada hem ahirette nimettir (126/1708). Yardım ve meded işi dervişe olur (151/2046).

d) Edebī Meslekler

-Şair

Memduh bir şair ve gönül büyüğüdür, başka bir Rūdegī ve Nasr b.Ahmed'dir (23/326). Zend okuyan zendbaf sögütte şair olur (31/437). Şair memduhun methiyle şairlikten daha yüce makam alır (31/454). Şair memduhun methinden dolayı Allah'tan bağışlanma istemez (44/642). Kuşlar şair gibidir (55/784). Şairlik dava eden şairler

'Unsurī'den aşağıdırlar (82/1139). Allah tüm hikmetleri bir şaire vermemiştir, biri tegazzül, biri teşbih ve medih bilir (90/1252,3). Hasetçisine; ikimiz de şairiz, senin şiirin zayıf benimki kuvvetli, ben seni şiir ve şairlik alanında tam manasıyla en küçük bir şair olarak tanırım, der (90/1257,91/1265). Yine hasetçisine; eğer şaha gelen her şaire böyle feryad u figan edersen çok hüzünlü olursun çünkü şaha Rum'dan Çin sınırına kadar şairler gelir, der (91/1261,2). Şair memduhun eyer örtüsü altından kese çeker (101/1401). Şair olan şairleri bilir (111/1498). Şahın kendisini de diğer şairler gibi hizmetinde görevlendirmesini ister (112/1517). Bülbül gibi aruzsuz güzel şiir söyleyen bir şair yoktur (117/1580).

-Edibler

Edipler bereket olması için adet üzere yere birkaç damla şarap dökerler (8/99).

-Katip, Yazıcı

Bahçedeki ağaçlar katiptir (3/32). Memduh iyi bir katiptir (23/328). Aşıklara verilen komutanlık fermanı katibi kirpiklerdir (58/821). Guguklar sayılarda yanlışlık yapan yazıcı gibi günde yüz defa kanatlarını sayarlar (165/2240). Gelincik sabah erken mercan hokkayla bahar mevsimini yapan yazıcının on parmağı gibidir (190/2552).

e) Musikī Meslekleri

-Çalgıcı

Memduhun, çalgıcılar devamlı kalus makamıyla ney çaldıkça yaşamasını ister (4/52). Çalgıcı mızraplarla zir ve bam tellerinde A'şā-yı Ḳayṣ'ın şiirlerini çalmaktadır (5/62). Memduh avucunda kadehle çalgıcı istemez (23/336). Çalgıcının sultana bahar yeşilliğinde sebze-i bahar makamını çalmasını ister (40/574). Mutluluk anı gelmiştir artık şarkıcılar gerekir (60/855). Memduhun istirahatı çalgıcıların yanında istemesini zira rahatlığın onların yanında olduğunu söyler (76/1080). Bir çalgıcı kalus bir diğeri şekertuvin makamı bilir (90/1253). Çölün köpekleri olan aslan ve kurdun kükremesi çölün çalgıcılarının sesidir (93/1304). Çalgıcılar bazen düşük bazen yüksek sesle gāh servistan gāh işkene makamını çalarlar (97/1343). Nevruzda bülbül çalgıcı gibi ney sesindedir (117/1569). Çalgıcıdan nevruz-i bozorg makamını çalmasını, güzel kalp okşayıcı ve gönül yakıcı bir gazel çalmasını, yoksa dinleyip kuştan öğrenmesini söyler (165/2229-30). Çalgıcının sarhoşu yola getirmesi ne güzel, der (179/2419). Çalgıcılar bazen taht-ı erdeşir, bazen mihrigān-ı hordek ve bazen sipehbedān makamlarını çalarlar

(184/2483). Memduhun içki meclisinde de onun muradına göre bazen çekāvek, bazen rāhevī ve bazen de kālūs çalarlar (212/2809). Memduhun ayağının dibinde yüz çalgıcı güzel olması için dua eder (186/2527). Yeni adetli çalgıcılarının olduğunu söyler (213/2815).

-Şarkıcı, Ağıtçı

Kumru ve bülbül Nevruz'un şarkıcılarıdır (39/552). Nergisi bir şarkıcının rubap kasesine sarı ottan bir halka atmasına benzetir (48/691). Şarkıcılar sesi yükseltmişlerdir (75/1065). Sakiler solda şarkıcılar sağdadır (97/1341). Şarkıcısının memduha şarkı söylemesini ister (108/1458). Sultan Mes'ūd'un şarkıcıları fil üzerinde tahtırevandadırlar (110/1480). Şahın kulağı şarkıcıdadır (176/2390). Kumru her zaman bir ağıtçı gibi mersiye okur (130/1742).

-Davulcu

Davulcular birinci davulu vurunca çadırın toplanması gerekir (65/899). Gök gürültüsü bir davulcu gibi memduhun kapısında davul çalar (130/1748).

-Neyzen

Alaca karganın neyzen olduğunu ve onun neyinden efkarlandığını söyler (93/1286). Neyzen servinin altında neyberser-i şişum makamını çalar (124/1675,6). Memduhun bir kulağının neyzende olmasını ister (151/2061). Nevruz'da kumrularla neyzenleri çınar dalına birlikte oturturlar (161/2177).

-Çengzen

Çengzen gölün altında neyberser-i kisrā makamını çalar (124/1675,6). Memduhun bir kulağının çengzende olmasını ister (151/2061).

-Barbed

Selviden bin ses yükselince barbedin rud çalmamasını söyler (169/2286). Şarkı söyleyen barbedlerinin olduğunu dile getirir (213/2815).

-Orgzen

Atı org çalan adamın parmakların gibi yakından sürer (86/1183). Söğüt, servi ve gül Tūbā gibidir, org çalanlar da Tūbā'nın gölgesi altındadırlar (124/1681).

f) Tıbbī Meslekler

-Tabip, Hekimlik

Tabibin uzak olmasından ülke hasta olmuştur, şimdi tabip başına gelmiş, hastalığı iyiye gider ve inlemesi azalır (115/1545,6). Bütün peygamberlerde peygamberlik gibi hekimlik de olmaz (121/1661).

-Ebe

Çocuk doğururken asmanın bir ebesi yoktur (195/2599).

-Akrep Büyücüsü

Güzelin saçı akreptir ve akrep büyücüsü akrep sokan kimsenin yarasına merhem olarak akrep koyar (106/1434).

g) Oyunlar ve Oyuncular

-Oyun, Oyuncu

Kumru bir oyuncu gibi boğazına misk kokulu ip bağlamıştır (1/9). Bülbül ve tahtalı güvercin birer oyuncu gibi halkalara sıçrarlar (3/26). Tasvir ettiği yer güneş, ay, kaplan ve aslanın oyun alanıdır (12/140). Memduhun oyun getirmesini ister (52/757). İp üstündeki oyuncu gibi atını gâh aşağı, gâh yukarı koşturur (83/1160). Kadehi dudağına götürünce çevresindeki oyun ve eğlence ordusunun emiri olur (121/1642).

-Tavla, Tavlacı

Tavla, şairin meclisinde bulunmayan, harap olmuş meyhanede olan üç şeyden biridir (9/109-10). Memduhun tavlaya şarapla yönelmesini ister (55/803). Memduhun tavlacı çocuktan daha ağır oynamasını ister (70/983). Önünde ne tavla ne tavla tahtası vardır (105/1425). Gökyüzü, pulları mercan, zarları inciden olan mavi bir tavla tahtası gibidir (132/1777). Samanyolu gümüş bir tavla gibidir (132/1786). Ceylanlar tırnak vurup salındıkları zaman tavla oyuncularına benzerler (165/2241). Tavlada ona doğru elliye, beş ve üçü de dörde doğru atalım der (169/2279).

-Satranç

Aşk oyunu satranç gibidir, gönül şah, diğer vücutlar satranç taşları gibi kurulmuş, satranç taşının kaybolması gibi gönül sultanı kaybolursa nasıl satranç oynanabilir (53/761-3). Gül dalı gümüş ve akik satranç gibidir, sabah yeşil satranç tahtasıyla satranç oyunu vardır (55/783).

-Rehin Bırakmak

Memduh İşfahân'ı rehin bırakıp oynamış ve ütmüştür, şimdi de oynamak için Rum'u rehin bırakmıştır (199/2675).

-Çevgan

Güzel uykudan ilk sesle çevgan sopalarıyla top gibi sıçramıştır (5/57). Memduhun çevgan oynamasını ister (51/731;107/1454). Büyük Ayı Yıldızı bir çevgan gibidir (132/1779). Övdüğü at çevgan topu gibi sıçrar (147/1991).

-Av

İşi savaş olan emir ya mecliste ya avdadır (19/253). Memduh avını yapmıştır, artık şarap içme vaktidir (110/1482).

-Raks

Nevruz'da keklik sabah dağın eteğinde kudri kuşu ile raksa gider (117/1571).

-Fal, Falcı, Sihir, Sihirbaz, Büyücü, Cadı

Ağaçlardaki kuşlar önlerine resimli kitaplar koyan falcılar gibidir (3/33). Memduhun zamanının fal gibi olması için dua eder (177/2402). Firavun sihirbazları çıkarmış, ip ve urganı yılana benzetmişlerdir. Mūsā'nın yılanı bütün sihir ve sihirbazları yutmuştur (191/2581,2). Memduhu cadıya benzetir, rüyasında onu görünce uyanıp sıkılır ve iki büklüm olur (58/820). Bir ceylana aşık olduğunu ve gönlünü bir cadıya teslim ettiğini, şimdi ise ceylanın uşak olduğunu, cadının onu uşak yaptığını söyler (58/822). Büyücünün büyü zamanı gibi hilekār yılanlar birden kalkar (87/1201). Büyücülükle şarap evinin kapısını açar (120/1621).

h) Ailevī Roller

-Çocuk, Bebek

Nar karnında bir avuç çocukla hamile kalmıştır. Narı yere vurmadıkça çocuk doğurmaz, çocuk doğunca doğmasıyla yenmesi bir olur. Bir anne bir iki veya üç çocuk doğurmasına karşın nar bir anda üç yüz çocuk annesi olur (13/160-2). Nevruzda çocuk gibi mutlu olmak gerekir (18/244). Nevruzda lale bahçesi süt çocuğu gibidir, eğer süt çocuğu lalezar ise o halde akıllı bülbülün süt çocuğu gibi çığlık atması nedendir diye sorar (48/681,2). Lale ağzı açık, dudağı akik renkli, ağzının içi siyah bir bebek gibidir (22/294). Gül bahçesindeki kuş süt çocuğu gibidir (36/498). 'Unṣurī'nin uyanıklılığı çocuğun uyanıklılığına benzer (82/1138). 'Unṣurī'yi görmedikçe göz beşiğinde uyku çocuğunun uyumayacağını söyler (83/1161). Gece Bulgar çocuğu doğuran zenci bir kadın gibidir (86/1171). Çocuklar Fatiha'dan evvel hecelemeyi öğrenirler (88/1224). Çocuk doğurmamak altı aylık cenin düşürmekten daha iyidir (91/1259). Üzümün karnında bir

bebek vardır (101/1391). Çocuk üzümün kokusunu bilmez (101/1392). Her çocuk bir anneden doğar (121/1649). Siyah bulut fildişi çocuğa hamile kalmıştır ve fildişi çocuk da Mūsā'nın eli gibidir (124/1685-6). Elmanın karnında her birinde katran gibi siyah bir çocuk uyuyan küçük küçük iki üç kümbet vardır (154/2090). Bağcı bağdakilerin anneleri ben çocuk doğurdum diyene kadar onları koruyacağını söyler (157/2097). Hamile üzüm kızlarının rahimcikleri çok çocuk tutmuştur (155/2102). Çalgıcının barbutu muhteşem bir çocukcağız gibidir (169/2280). Ayakta süt emen çocuk görülmemiştir (174/2343). Üzümün hasadını anlatırken; çocukların boğazının kesilmesi nadirdir, daha ender olanı o çocukcağızların bağırmamaları, boğazlarından kan akmaması ve kıpırdamamalarıdır. Çok gayretli olmalarına rağmen çabalamazlar, der (175/2351-3). Kimse asma gibi kolay çocuk doğurmamıştır, çocukları doğurunca gamlanır, çocukları bağırsakla karnına asar, hepsi boysuz, ayaksız, yuvarlak çocuklar doğurmuştur, iki çeşidi birbirine karışmış yüz otuz çocuk, hepsinin karnında ne az ne çok iki çekirdek, onlarda ne bir kemik, ne bir damar, ne de bir sinir vardır. Anneleri çocuklarına ne yiyecek ne de süt verir, çocuklar da karışıklık ve ses çıkarmazlar, oysa kargaşa çıkarmayan aç bir çocuk yoktur (195/2600-5). Asma karnında Yūsuf yüzlü ve Belkıs kokulu Jüpiter gibi bir çocuk olduğunu ve gerekirse bu çocuğu doğuracağını söyler (204/2729-30). Sabah vakti çocuklar memduhun makamını öperler (191/2576). Hüner ve cömertlik çocuklar gibi memduhun hizmetindedir (207/2777).

-Erkek Çocuk, Oğlan

Hz.Meryem erkek çocuğa hamile kalmıştır (13/175). Memduhun gümüş baldırlı oğlanlardan şarap almasını ister (60/857). Bulutun dağdan yükselmesini beyaz başlı kızın beyaz saçlı moruklar gibi bir erkek çocuk doğurmasına benzetir (75/1047).

-Kız, Kız Kardeş

Üzüm henüz taptaze bir kızcağızdır (13/172). Bulutun dağdan yükselmesini beyaz başlı bir kızın beyaz saçlı moruklar gibi bir erkek çocuk doğurmasına benzetir (75/1047). Üzüm bağı yolunda beyaz çarşafın altına başından kalçasına kadar sırmalı ipek giyinmiş siyah çizmeli pek çok kız vardır (75/1052,3). Memduhun kalemi yakut doğuran bir kızdır (107/1449). Şair bir kız kardeşin kız kardeşine olan şefkatiyle şarap küpüne koştuğunu söyler (120/1629). Çiftçi bağda bir tane bakire kız göremez (154/2093). Hiçbir ölmüş kızı asmanın kızını aldıkları gibi çabuk satın almamışlardır (175/2361). Asmanın kızı

damda bir kız iken hamile karınla kapıya gelince gizlenemez (204/2720). Bağda alçağa ve şerefliye yüz veren zenci kızcağızlar doğmuştur (174/2337). Köylü üzüm kızlarına; düzenbaz ve hilekar kızlar diye seslenir (174/2345).

-Anne

Bir anne bir iki veya üç çocuk doğurmasına karşın nar bir anda üç yüz çocuk annesi olur. Anne çocuğu karnından çıkarmadıkça yatağa düşmez (13/162,3). Havva bütün annelerin huylarına sahiptir (22/307). 'Unṣurī yücelik bakımından bir annedir (82/1138). Üzüm çocuğunun annesi düşmandan habersizdir (101/1392). Her çocuk bir anneden doğar (121/1649). Bağcı bağdakilerin anneleri ben çocuk doğurdum diyene kadar onları koruyacağını söyler (157/2097). Asma kızlarının annesi onları hiç dadıya vermemiş, beşiğin dışına bırakmamış, bütün yıl elinde yeşil yelpazeyle yüzünü beşiğin başına koymuştur (174/2338,9). Anne üzüm kızlarına ayağıyla süt verir, annenin başı beyazlamış, beli bükülmüş ve yüzü sararmıştır, kızlar da onun memesini zincirle tutmuşlardır (174/2343-6). Yaşlı anne o kızcağızlara baktığı zaman tek tek yeşillenirler anneleri onların hepsine yeşil ipekten yatak yapar,ne yiyecek ne süt verir (195/2604,5). Bağcı hamiyetli bir anneden doğduğundan üzüm kızlarına el sürmemiştir (203/2707).

-Baba, Ata

'Unṣurī'nin himmeti babanın himmeti gibidir (82/1138). Hz.Adem bütün ataların atasıdır (22/307). Bağcı üzüm çocuklarının ay ve güneşten başka babalarının olmadığına delil olarak, onların öldürülünce ölmemeleri gerektiğini söyler (197/2645-7).

-Kadın, Kadın-Erkek

Nar bir kadın gibi karnında bir avuç çocukla hamile kalmıştır (13/160). Üzüm misk renkli bir kadına benzer (13/166). Bağcı asmanın kızına; bütün kadınlardan daha iyi ol, temizlerden ol, benim seni umduğum gibi ol, evlenmemiş Cennet hurileri gibi ol, yaşlı ve eskimiş kadınlar gibi olma, der (203,4/2715-7). Gece Bulgar çocuğu doğuran zenci bir kadın gibidir (86/1171). Düşman kadınları vuruşmadan önce feryat nameleri öğrenirler (88/1223). Acımasız kadın sürekli kavga arar (163/2224). Kadın-erkek herkes şairin şiirlerini okur (90/1247).

-Koca

Hz.Meryem kocasız hamile kalmıştır (13/173). Gecenin kocası ölüp kendi de kocadığı için artık kısır kalmıştır (86/1172). Bağcı asmaya asla koca vermediğini söyler (203/2706).

-Gelin, Damat

Ağaçlardaki kuşlar avuçlarında kadehler, başlarında taçlarla giyinmiş gelinler gibidir (3/34). Nevruz dışarıya çimenliğin gelinleriyle otağ kurar (39/558). Şarap evinde ayakta sarhoş bir devenin endamı gibi büyük boylu bir gelin vardır, Allah'ın mührüyle seramik gelinin üzeri altınlı ve süslüdür (120/1623-4). Hâtıf da, bu gelin Allah'ın rahmetiyle peri yüzlü maşuğun görüntüsüdür, diye bağırır (121/1644). Çin denizinin dibine batan bir gelin gibi boyalı sülün çimenlikte kaybolmuştur (180/2432). 'Unşuri akıllılıkta damat gibidir (82/1138).

-Dayı, Amca

'Unşuri'nin celali dayı, hikmeti amca gibidir (82/1138).

i) Çeşitli Meslekler, Roller ve Sıfatlar

-Akıllı, Basiretli

Akıllıların katında şarabın lakabı; büyük ilaç ve bütün kederlerin şifasıdır (16/210). Akıllının şarap tatmamasına şaşar (129/1723). Bütün akıllılığa rağmen bağcının işi pişmanlık olmuştur (203/2714). Memduhun kuvvet ve aklı akıllıları aciz bırakır (207/2779). Kur'an halkın katında büyüktür fakat basiretlilere göre daha büyüktür (48/700).

-Attar

Kırmızı nar çiçeği üstündeki yağmur damlasını attarın kırmızı pamuğun üzerine riyahî kafur tohumu atmasına benzetir (43/613,4). Baharda rüzgar Rum attarı olmuştur (64/892).

-Bağcı, Bahçevan, Çiftçi

Bağcı sürekli bağı arzular ve sabah bağa doğru gider (203/2700 vd.)[290]. Berzin ateşi ağacının bahçevanı, meyvelerini düşürmek için onu zor sallar (30/424). Bahçevandan bahçenin durumunu ve bahçedeki sarhoşların neşesinin sebebini sorar (189/2529-31). Seher vakti evden çıkan çiftçi dinlenmeden ve beklemeden bağa gider (154/2091vd.). Bahçevana bugün bahçede bulundun mu, gül dalı altında yeşil mahmil gibi

[290] Bağcının üzüm kızlarıyla olan maceraları için bkz: 195-8/2607-61

oldun mu, diye sorarak tavsiyelerde bulunur (168/2259-68). Köylü bağcıyı çağırıp orakla üzüm kızlarının gırtlaklarını keserler (174/2349-50).

-Bilgin, Filozof, Düşünür, Alim, Üstad

Bütün bilginliğine rağmen bağcının işi pişmanlık olmuştur (203/2714). Memduh filozoftur (23/327). Alim hasetçiyle bir günden fazla dost olmaz (90/1242). Şakadan ciddiyete yönelen bir bilgin gibi deveyle zorlu bir çölü katetmiştir (132/1789). Akıl ve cevher memduhun üstadıdır (17/237). 'Unṣurī devrin üstatlarının üstadıdır (80/1114). Düşünürlerin gönül medarı günlerin fitnesinedir (129/1725). Memduh alime koşar (139/1890).

-Boyacı

Dünya baharda boyacılık yapar (129/1721).Memduhun kılıcı gibi siyahı erguvan rengi yapan bir boyacı görmediğini söyler (139/1888).

-Cahil

Memduhun düşmanı dün cehalet şarabı içmiş, yarın cehalet sarhoşu olacaktır (26/368). Dünya cahili zengin yapar (138/1861). Memduh cahilden kaçar (139/1890).

-Cariye

Saba Nevruz'da köle tüccarı, gül ağacı da onun cariyesi gibidir (57/809). Çölde turna, deve kuşu ve kata'dan oluşan cariyeler saf tutmuştur (93/1301). Cariyeden kalkıp bakır tasa şarap dökmesini ister (101/1380). Üzüm cariye gibi güzel yüzlüdür (101/1391). Habeş kralı Mustafa'ya (as.) cariye vermiştir (102/1407). Memduhun bir tarafında cariyeler saf tutmuştur (112/1520). Bağcı asmanın cariyeler gibi hamile olduğunu görür (203/2702).

-Casus

Kuzey rüzgarı bir casus gibi koşturup durur (39/548). Keklik her zaman bir casus gibi koşar (130/1742). Rum casuslar memduhun önünde saf tutar (191/2574).

-Cimri, Cömert

Cömert kişi toprağı kadehten nasiptar yapmazsa cimriler çoğalır (8/100). Memduhun cimrileri süpürmesini ister (108/1465). Cimrileri methetmek hicivdir (131/1751). Emir cömertlik timsali olmalıdır (198/2670). Cömertler için üzüm zamanı şarap saf ve halis olmaz (7/85). Memduh bütün halkın en cömertidir, bu cömertlik onu şiir sever yapmıştır (30/430).

-Çadırcı

Çadırcıya çadırı yıkmasını, çünkü kafile öncüsünün karargâhtan çıktığını söyler (65/898).

-Çoban

Mûsâ 'İmrân çobanlıktan peygamberliğe geçmiştir (139/1881). Raiyet sürüsü çok büyüktür ve bu ağılda sadece bir çoban vardır, çoban kurtlara karşı sabırlı olmalıdır (176/2377,9).

-Dadı

Nevruzda siyah bulut Habeşli bir dadı gibidir (48/681). Kargalar siyah başörtülü dadılar gibidir (75/1050). Memduhun kalemi inci besleyen bir dadıdır (107/1449). Asma kızlarının anaları onları hiç dadıya vermemiştir (174/2338).

-Dalgıç

Kaz dalgıçlık yapar ve bununla tanınır (31/438).

-Dansöz

Keklik dansözlük yapar ve bununla tanınır (31/438).

-Deli

Deli kağıttan ipi bile parçalayamaz (118/1604). Bağcı üzüm kızlarını görünce deli olmaktan korkar (195/2609).

-Demirci

Buz demirci örsü gibi, demirciler de Mâzenderân bulutu gibi olmuş (75/1062). Şimşeği geceleyin demircinin dar ocaktan kızgın demir çekmesine benzetir (87/1193).

-Deveci

Deveciler mahmili bağlarlar (65/899).

-Dilenci

Memduhun önüne fakir bir dilenci gelir, huzurunda dilenci altın kesesi, altın kesesi de dilenci gibi olur (67/955,6). Dilenci memduhtan kese çeker (101/1401). Aynı anda emir ve dilenci olunmaz (151/2045).

-Doğan Bakıcısı

Memduh 'Ammûriye'yi doğan ve doğan bakıcısına geçit yapar (40/581).

-Efendi, Ḫâce

Hz.'İsā'nın ruhu tüm dünya halkının efendisi olduğu gibi şarap da tüm dünya yaratıklarının efendisidir (13/176). Hürlerin efendisi olan memduha Sede Bayramı'nın geldiğini, bu gece şarap içmesini söyler (30/416,25). Memduh bütün şark ve garbın efendisidir, efendilerin efendisidir (40/563,48/696). Bütün efendiler, efendisi olan memduhun aslını, şerefini ve cevherini ikrar ederler (44/645). Efendisi sarhoş ve harap olmuş, iki kolundan hizmetçileri tutmuştur (76/1069). Memduh mülkün, halkın ve doğulların efendisidir (71/1022;76/1075). Çağın bütün efendileri memduhun emrindedir (185/2508). Memduh efendilerin gururudur (206/2775). Sonuçta hakkın efendisinden başkası galip olmaz (71/1018). Kış bahçelerde pembe kaftanlı ve beyaz tüylü hāce'lerden guruplar gösterir (39/547).

-Filci

Filciler rızk için fillerin hizmetini görürler (90/1250).

-Haberci, Ulak, Postacı, Elçi

Bütün haberciler daha kutlu olan şairin habercisinden utanır (3/45). Sede Bayramı Nevruz'un habercisidir ve ondaki cümbüşü postacıyla şahenşahın huzuruna götürür (40/562-3). Hüdhüdcük haberciler gibi derviş elbisesini üzerine atmış, mektubu başına koymuş bir habercidir (190/2547-8). Eğer memduh fağfura bir ulak gönderse fağfur hizmetten sırtını iki büklüm yapar (150/2039). Kāfur kokulu bahar rüzgarı bulutla yasemen bahçesi arasında elçidir (48/694). Memduhun elçileri on adım atınca hemen kayser tahtından, hakan makamından iner (191/2570).

-Hakim

Kendisi adalet veren kimsenin hakimlere gitmesi gerekmez (76/1073).

-Hamile

Hz.Meryem kocasız hamile kalmıştır (13/173). Nar bir kadın gibi karnında bir avuç çocukla hamile kalmıştır (13/160). Üzümün hamile kalmaktan başka bir kusuru yoktur (13/172).Üzümü güneş uzaktan hamile bırakmıştır, üzüm de ondan hamile kaldığını ve mazur olmadığını söyler (47/660,4). Zamane ayrılığa hamiledir, her hamile bir gün kendi çocuğunu doğurur (65/906). Māzenderān bulutu doğum zamanı karnı ağırlaşan hamile bir zenci gibidir (75/1046). Şarap evindeki gelinin hamileler gibi karnı öne çıkmıştır (120/1626). Bağdaki üzüm kızlarının hepsi hamile kalmıştır, vücutları ağır yükten hasta olmuş, yanakları altın rengi almış, rahimcikleri çok çocuk tutmuş,

memecikleri süt dolmuş, karın öne çıkmış ve yüz renklenmiştir (154/2093, 100-2;196/2624,6,30). Üzüm asmaları cariyeler gibi hamile olmuşlar ve karınları tilki kuyruğu gibi kabarmıştır (203/2702). Asmayı hamile eden ne cin ne instir (204/2726).

-Hasetçi

Memduh kartal, hasetçisi de çaylak gibidir (17/239). Memduhun geçici olan kötü talihine hasetçisinin sevinmemesini söyler (25/358). Memduha hasetçine söyle erisin (53/778) başka bir beyitte kaçsın,der (108/1458). Hasetçilerin kendisine haset ettiklerini söyler ve kasidenin sonuna kadar hasetçisini yerer ve öğüt verir (90,1/1235-83). Memduhun hasetçiden kurtulması için dua eder (94/1330). Memduha hasetçiyi parçala, der (104/1417). Keşke şimdi şahın bana iyilik yaptığını gören senin gibi bin tane hasetçim olsa, hasetçi çok olursa saadet daha fazla olur, ey şah, hasetçinin rağmına ben kulunu diğer şairler gibi hizmetinde görevlendirmeni isterim diye temennide bulunur (111,2/1515-7). Her yerden kendisine haset eden çok kimsenin çıktığını söyler (121/1657).

-Hātıf

Şarap evinden bir hātıf çalgıcının yanında neşelenen birisi gibi bu gelin Allah'ın rahmetiyle peri yüzlü maşuğun görüntüsüdür diye bağırır (121/1643-4).

-Hattat

Keklik kanadındaki siyah çizgi hattatların hattına benzer (3/25).

-Hırsız

Rüzgar hırsız gibi her yerden ipek çalar, hırsız her zaman kulübeyi yağmalamak için kavga eder (31/439,40). Güneş topu pusudan çıkan kanlı bir hırsız gibi Elburz Dağı'nın tepesinden doğmuştur (86/1184).

-Hizmetçi

Memduh hizmetçisi için hem mal verir hem alır, çünkü velayet vücudunda hizmetçiler atar ve toplar damar gibidirler (14/192,3). Şair sevgilisinin hizmetçisidir (27/385). Fağfur memduhun hitmetçisidir (40/585). Memduh malını hizmetçilerden esirgemez, onların memduha itaat etmeleri vaciptir (70/1002,3). Memduh hizmetçileriyle nereye yönelirse felek işlerini arzusu üzere yapar (150/2041). Bahtın memduhun hizmetçisi olmasına dua eder (192/2592). Memduh kin kılıcını hizmetçilerin yararına vurur (71/1015). Sarhoş olan memduhun iki kolundan hizmetçiler tutmuştur (76/1069).

Nevruz hizmetçiler gibi türlü hediyelerle memduhun meclisine gelir (40/568). Hizmetçiler buhurdana amber atmışlardır (97/1342). Hüdhüdün başı şahın önünde secde eden bir hizmetçi gibi inip kalkar (134/1800). Bağcı asmanın kızının hizmetçisi olacağını söyler (206/2766).

-Kağıtçı

Semerkand tezgahının kapısı, çatısı ve duvarları kağıtçı zenciler gibidir ve kağıt yerler (75/1056-7).

-Katil

Şairin atı katil değildir (86/1180). Asmanın kızları ömürlerini tamamlamış artık iş katillere kalmıştır (174/2335). Katiller çalışıp onları sepete koyar ve örterler, sonra tamahla ölüyü satarlar (175/2353-4).

-Kerpiççi

Dünya Haziran'da kerpiççilik yapar (129/1720).

-Köle Tüccarı

Saba rüzgarı doğru sözlü köle tüccarı, gül ağacı da köle tüccarının cariyesi gibidir (57/809).

-Köylü, İşçi ve Bekçi

Üzüm, bağcı köylüye, oluşumundan şarap yapması için gerekli safhalara kadar anlatır (47/660-79). Sonbaharda çimenlik ve bahçede ne gül ne de gülnar kaldı diye köylüler hayretten parmak uçlarını ısırır (153/2069). Köylü büyük bir şarap kadehi getirir ve bir zaman avucunda tutar (156/2127). Köylü seher vakti tırnak ve pençeyle asma kızlarının canını almak için bağa gelir (174/2336). Köylü üzüm kızlarının boğazını keser (155/2106vd.;174/2349-50). Köylü sabah vakti kapıdan girer ve üzüm kızlarına seslenir (174/2345-8). Köylü üzümü işçinin sırtına koyar sonra işçi ve kır bekçisinin sırtından şıra tezgâhına atar (47/670-2).

-Kul, Köle, Gulam

Kendini memduhun kulu olarak niteler ve bununla övünür (18/244,28/402). Jüpiter memduhun abasının bağının köleliğini yapar (27/382). Rum kralı memduhun sarayına gelip kölelerinin hizmet ve işini yapmak ister (27/396). Bütün melikler memduhun kul ve kölesidir, hiçbir efendi kendi isteğiyle kölesinin yanına gitmez (33/476). Dünyanın ileri gelenlerinden hiçbirisi memduha riyasız ve nifaksız köle olmazlar

(60/848). Köleler rızk için şahın hizmetini görürler (90/1250). Memduhun köleyi korumasını ister (108/1465). Şah şairi rahmetiyle kulluğa kabul etmiştir, hasetçisine de şahın onu kölelikten atmaması için çabalamasını söyler (111/1512). Memduhun köleyi az okşadığını söyler (139/1893). İsfâhân seraskeri Sultan Mes'ūd'a kulluğunu bildirmiştir (151/2050). Hiçbir köle memduhun kemalinden mahrum olmamalıdır (210/2793). Sevgiliye vefalı ve arzulu bir kul olmuştur (46/656). Kulların namaz bağı mabettedir (169/2287). Memduhun bir tarafında gulāmlar saf tutmuştur (112/1520). Memduh gulāmlarıyla nereye yönelirse felek işlerini arzusu üzere yapar (150/2041). Ay yüzlü gulāmının iki zülfünü iki geceye, misk kokulu iki benini karanlık içinde karanlığa benzetir; gulāmı ve şarabı sevdiğini bundan dolayı da kınanıp paylanmamasını söyler (12/148-51). Bağcı kadehin kenarına bir elinde kılıç, diğer elinde şarap kadehi bulunan bir gulām çizer (206/2770-1).

-Kuyumcu, Kalpazan, Sarraf, Cevher Satıcısı

Sonbaharda dünya gece gündüz kuyumculuk yapar (129/1721). Sihirbaz akıllı kuyumcu teraziye benzeyen turuncun gümüş kefelerini kafur, gülsuyu ve inciyle doldurmuş, iki dudağını sırla bir araya getirmiş ve yüzünü iğne ucuyla düzgünce ayırmıştır (153/2080-1). Menekşe yaprağı para basanın sırtı gibi büküktür (22/295). Memduh bazen sarraftır, kimse böyle bedava sarrafçı altını görmemiştir (55/791). Sarı gül dalı bir kalpazan gibi yuvarlak dinarları yeniler (136/1827). Nergis bahçede gümüş para basandır (136/1823). Dağda cevher satıcıları saf tutmuştur (171/2298).

-Mahkum, Tutuklu, Rehine, Sanık

Memduh mahkumun hem dünyada hem ahirette rahatlığı için çabalar (126/1708). Baharda her mahkum yeşilliğe çıkar (130/1741). Köylü zindandakilere (üzüm kızları) bakınca yüzüne ışıklar saçılır (155/2116). Üzümün kanı bir yıl küpte tutuklu kalır (47/676). Herkes memduhun iyiliğinin rehinesidir (52/753). Memduh kötü sanıkla birlikte değildir (71/1005).

-Meşşāte[291]

Daldan yavaşça taze menekşeye yağmur katresi düşmesi meşşātenin gelinlerin başı üzerine ince ölçüyle gülsuyu dökmesi gibidir (43/615-6).

-Misk Satıcısı

---

[291] Gelinlerin başlarını yapan kadın.

Kimse bedava misk satıcılığı yapmaz, yapıyorsa sevgilinin iki zülfü yapar (27/383). Yaban gülü misk satıcısı gibi amber kokulu hamuru billur kapta kontrol eder (48/693).

-Mühendis, Mimar, Ölçümcü

Dağ kekliği mühendis ve ölçümcü değilse bu kadar gelip gitmekle neyi ölçer diye sorar (22/301). Memduh mimardır (23/327). Şair yeryüzünü ölçümleyen bir ölçümcü gibi devesinin ayaklarıyla merhaleler kateder (66/929).

-Müneccim

Müneccim dama gelip şarabın ışığıyla usturlapların yüksekliğini ölçer (5/61). Memduh müneccimdir (23/327). Müneccimin iki gözü feleğe bakar (32/455).

-Müşteri

Dünyaya, benim senden iyi birçok müşterim var, niçin sana bedava hizmet edeyim, benim müşterim ʿİmrānlıların taçıdır, diyor (138/1877,8). Üzüm kızlarının hayattayken doğru dürüst müşterileri yoktur, ölünce onlara müşteri gelir (175/2359).

-Nakkaş

Baharda bulut Çin nakkaşı olmuştur (64/892).

-Nalbant

Dünya kışın nalbantlık yapar (129/1720).

-Nasihatçı

Memduha nasihatçına söyle nasihatta bulunsun, der (53/778). Memduhtan nasihatçisini oturtmasını ister (107/1452;108/1458).

-Pazarcı

Kuş işte pazarcılar gibi sabırsızlık gösterir (31/440).

-Perdedār

Nevruz Sede Bayramına kendi haberini şehriyara ulaştırması için perdedāra gizlice söylemesini ister (40/566). Memduhtan perdedārın kalmasını ister (108/1457).

-Rehber, Kılavuz, Öncü

Memduh bütün işlerinde kendisinin rehberidir, sultanlığı ve gönlü onun rehberidir (27/388). Memduh kötü kılavuzla birlikte değildir (71/1005). Memduh her ilimde alim bir rehberdir (87/1211). Memduh yol göstericilerin başında rehberdir (157/2161). Poyraz siyah buluta tamahsız, yalansız ve bedava rehberlik yapmıştır (180/2425). Rüzgar

sürülmüş bulut ordusuyla harap etmek için yasemenlikten öncü olarak koşturur (166/2250). Dünyanın efendisi memduhun rehberidir (192/2587). Memduh bütün alemin öncülerinin öncüsüdür (14/186). Kafilenin öncüsü karargahtan çıkınca çadırın yıkılmasını ister (65/898).

-Rint

Bütün rintliğine rağmen bağcının işi pişmanlık meyvesi verir (203/2714).

-Riyakār

İsfahān seraskeri riyakār olmuştur, emir riyakār olmaz (151/2051).

-Rüya Tabircisi

Guguklar sanki seher vakti rüya tabircisi gibi gül dalında öterler (165/2238).

-Saki, Şaraptar, Sucu

Saki zülfüne kıvrımlar atıp şarap içenlere seslenir (5/56). Memduhun gümüş bilekli sakilerden şarap alması için dua eder (60/857). Sakiden ilk kadehi kendine vermesini ister (12/143). Sabah şarabı o sakinin elinden olursa şaraptır (12/150). Sakiden parlak kadehte üzüm renkli şarap isterken güzel ay yüzlü ve huri soylu saki diye seslenir (17/234). Sakiyi çağırarak o gece sakinin iş başında olması gerektiğini söyler ve gülnar renkli şeyden getirmesini ister (19/247). Nevruz güneş yüzlü sakilerin döndüğü gündür (29/405). Kayser memduhun şaraptarıdır (40/585). Sakiden altın renkli hurma şarabı ve gümüş kaseyi getirmesini ister (57/804). Memduhun cömertliği sucu olmazsa batı halici bozguna uğrar (94/1324). Sakiler sol tarafta bakır tasa şarap koymuşlar (97/1341-2). Oruç bitip bayram gelince sakiden bahçede şarap ister (99/1353). Mihriganda saki şarap kadehini doldurur (101/1389). Şarap verenin yüzü güzeldir (104/1416). Sakiden sabah şarabı vakti Buşence şarabı ister (105/1424). Memduha sakine söyle doldursun der (108/1458). Ey şarap dağıtan oğul, tatlı dudak ve tatlı söz, der (179/2409). Şair müsaadekar ve bilekleri süt gibi sakilerinin olduğunu söyler (213/2815).

-Sanatkārlık

Memduhun sanatkarlığı hadsiz sanat ve cevherle dolu derya gibidir (23/314). Dünya maymun iştahlı bir sanatkār gibidir (129/1719).

-Sarhoş, Mahmur, Şarapçı, Şarapzede

Zülfü kıvrımlı saki şarap içenlere seslenir (5/56). Sabah vakti kendini sarhoş ve harap yapmak gerekir (7/83). Kendisinin mahmur ve kadehe meyyal olduğunu söyleyerek

sakiden ilk kadehi kendisine vermesini ister (12/143). Seher vakti bülbül sesi ve misk kokulu rüzgar sarhoşları şaşkın ve deli eder (25/344). Sarhoşlar baygınlıktan başlarını öne eğmiştir (75/1065). Memduh sarhoş ve harap olmuştur (76/1069). Memduh şarapçı değildir (139/1885). Memduhtan başka cihandarlığa oturan herkes sarhoştur (157/2151). Şarapçının küp mahzenine gitmesini söyler (168/2271). Biz şarapzedeleriz, akrep sokmasına çare akrep olduğu gibi şarapzedeye de ancak şarap şifa ve merhem olur (179/2406,7). Şarapzedeler için gülsuyu şarap damlası, buhur kokusu kebap buharı kokusudur (179/2416). Çalgıcının sarhoşu yola getirmesi ne güzeldir (179/2419). Bahçedeki sarhoşların bu denli neşesi nedendir diye sorar (189/2529). Memduhun akıllılığından muhalifleri sarhoştur (210/2797).

-Seyis, Terbiyeci

Hakan memduhun seyisidir (40/585). Terbiyeci bineğin terbiyesini salınan ve yola çıktığında tekrar geri dönen dağ kekliği gibi yapmıştır (51/739). Memduha seyisine söyle sürsün, der (108/1457).

-Şakirt, Talebe, Çıraklık

Devlet memduhun şakirdidir (17/237). Venüs, güzelin saç ve tarağının çıraklığını yapar (27/382). Keklik ilim öğrenmek isteyen talebeye benzer, gecenin üçte biri mesele okur, bu talebenin iki kanadından kalem yapıp kararttığı bir gömleği vardır (189-90/2544,6).

-Taşıyıcı, Hamal

Tarfe bir taşıyıcı gibidir (132/1784). Gece şairi hamalın başına bir ihtiyar yapmıştır (132/1775). Bulut hamallar gibi deniz kenarından omzunda çuval ve abayla inciler getirir (166/2252). Hamal üzüm kızlarını tekne ve tezkireyle şıra tezgahına sürer (175/2363).

-Tellal

Üzüm kızları güçsüz düşüp öldüklerinde onlara müşteri ve tellal gelir (175/2360).

-Terzi, Kumaşçı, Dokumacı, Çadır Dikici

Gülnar mahir bir terzi gibidir (48/687). Memduh bazen kumaşçıdır, böyle bedava kumaşçı ipeğini kimse görmemiştir (55/791). Bulut çadır dikici olmuştur (70/995). Tezgahta Rum ipek dokumacısı turunç renkli bir ipek işler (61/864). Örümcek bir dokumacı gibi her küp tacının üstünü ipek bir kumaşla örter (205/2755).

-Yalancı

Yalancı asla hurinin yüz ve saçını göremez (90/1256). Hasetçisine ben yalancı değilim sen yalancısın, çünkü bana yalancı diyorsun, der (111/1499).

7-Gelenek ve Görenekler

a) Adet ve Gelenekler

Cimrilerin çoğalmaması için ediplerin şarap kadehinden yere birkaç damla dökmeleri eski bir gelenektir (8/99). Şarap çengle birlikte içilir, ata su içerken ıslık çalmak bir adettir (9/106-7). Herkesin işe koyulduğu şafak vakti büyüklerin adeti sabah şarabı içmektir (12/142). Büyüklerin töreni olan Sede Bayramı Keyumers ve İsfendiyār'ın geleneğidir (19/259). Padişahın önünden geçerken davul çalmak adettir (93/1300). Memduhun güzel adet ve gelenek üzere olması için dua eder (177/2402).

b) Nikah ve Düğün Merasimi

-Gelin Başı Yapma

Daldan menekşeye yağmur damlamasını, meşşâtenin gelinlerin başına ince ayarlarla gül suyu dökmesine benzetir (43/615-6).

-Düğün

Üzüm güneşle arasında düğün ve merasim olmadığını söyler (47/662).

-Nikah

Üzüm güneşle arasında nikah olmadığını söyler (47/662). Şarap içmek fesattır diyene karşı; seninle nikahımız yok, çek git, der (104/1420).

c) Bayramlar

-Bayram

Memduha bayramın geldiğini ve la'l renkli şarabı almasını söyler (10/130).

-Nevruz

O yıl Nevruz daha neşelidir (2/20). Nevruz kış ordusuna saldırmayı düşünmüş ve savaşmaya niyet etmiştir (39/536). Memduh gibi Nevruz da vatandan gitmiştir. Seferde kış ayları görününce Nevruz dört aylık yaklaşır (39/541-2). Kış Nevruz'a geçen yılların onun güç ve süsünden olduğunu söyler (39/549). Nevruz bahçeyi ve çimenliği güzelleştirmeden önce Sede Bayramını öncü olarak gönderir (39/558,9). Nevruz saadet getiren talih ve parlak yıldızla kutlu, iyi ve güzel gelmiştir (48/680). Nevruz gelince bahtın saraydan bahçeye inmesini söyler (51/725). Memduha Nevruz'un yaklaştığını söyler ve dünyanın işini yeni baştan ele almasını ister (55/781). Sakiye Nevruz'da şarap

içmesini ve yeşil kağıt üzerinde Mani'nin hayat hikayesi gibi olan dünyaya bakmasını söyler (57/805-6). Nevruz la'l renkli lale ve kırmızı gülle gelmiştir (117/1566). Nevruz sahraya misk ve şarapla 'Azze ve Miye'nin suretlerini çizmiştir (134/1794). Nevruz nevruz-i bozorg makamını çalma vaktidir (165/2229).

-Sede Bayramı ve Berzin Ateşi[292]

Sede Bayramı büyüklerin törenidir(19/259). Memduha Sede Bayramı gecesinin hürmetinin çok olduğunu ve şarap içmesini söyler (30/416,25). Sede Nevruz'un öncüsüdür, ondan elli gün önce gelir (39/537,59). Memduha Berzin ateşini kalede parlatmasını, bu iş için merḫ ve ʿifār[293] odunlarının iyi olduğunu söyler (19/259-60). Berzin ateşi kızıl ve sarı olur, ışıklı ve alevlidir, lalezar ve çimenlik gibidir, salınması ve kararlılığı yılan gibidir, ışığı altın gibi parlar (19/265-8). Āzer ayının habercisidir, bu yücelik bayrağı gök kubbenin üzerinde olmalıdır, bu altın kaplamalı zincir göğün üzerinde olunca güneş uyur ve baş aşağı döner. Ateş ve duman kuyruğu siyaha boyanmış tavus kuşuna benzer, o kıvılcım sanki tavus kendi kuyruğu etrafına gagasıyla küçük inci dağıtıyor gibidir (30/417-23).

-Mihrigān

Mihrigān'da çeng sesiyle ay ve güneş ışığı gibi parlak şarap daha güzel olur. Mihrigān Feridun'un bayramıdır ve ona saygıdır. Yeni bir ateş yakıp gamsız şarap içmek gerekir. Memduh Mihrigān'ın hakkını verir, onun bu Mihrigān'ı neşeli geçirmesini, Feridun'un ihtişamını onun ilim ve orduyla yapmasını ister (61/865-8, 62/882). Memduha Mihrigān'da nergisle olmasını söyler (97/1349). Mumun Mihrigān'sız söneceğini söyler (79/1102). Kutlu Mihrigān padişahların büyük bayramıdır (101/1381). Mihrigān zamanı bütün alem Tīr ayının suyu ve Mihrigān rüzgarıyla altın gibi olur (186/2525). Mihrigān gelince sevinin, onun kervanı Hazerān veya Çin'in uzak bölgelerinden çok çok yüce Cennet'ten ve gökyüzünden gelmiştir. Ona kapıyı açıp tevazu gösterilmeli, yolunu tozdan temizleyip oturtmalı, iyi karşılamalı, çokça övmeli ve hizmeti arttırılmalıdır (202/2679-85).

-Behmençe (Behmençene) Bayramı

---

[292] Berzīn; Ateş-i Berzīn adındaki ateşkedeyi yapan Mecūsī reislerindendir. Sede Bayramı gecesi adet üzere Berzīn ateşi yakılır (Gencine-i Güftār Ferheng-i Żiyā, c.I, s.300).

[293] İkisi de tutuşturucu olarak kullanılan ateşi kuvvetli ağaç türleridir.

Behmençene Bayramının kazanı[294] coşmaktadır (75/1066). Memduha Behmençe Bayramının geldiğini ve bu günü zaferle geçirmesini söyler (76/1076).

-Ramazan ve Kurban Bayramları

Oruç bitip Ramazan Bayramı geldiği için Allah'a şükreder ve bahçede sakiden şarap ister (99/1351-3). Kurban Bayramları oldukça memduhun uzun ömrüne dua eder (102/1413).

-Feridun-i Ābtin Bayramı

Mihr ayıyla birlikte Feridun-i Ābtin Bayramı da gelmiştir (174/2334).

-Ferverdin Bayramı

Ferverdin Bayramı oldukça memduhun sağlıklı ve uzun ömürlü yaşamasına dua eder (102/1413).

8-İnanışlar

-Zümrütün Yılanın Gözünü Çıkarması

Zümrütün yılanın iki gözünü çıkarması gibi memduhun heybeti de sert elması parçalar (23/324).

9-Putlar, Heykeller, Resim ve Şekiller

a) Putlar ve Heykeller

Gül fidanlarını puta benzetir ve put kendi şamanının (putperest) ayak ayasını öper (1/3.4). Nergisi avucunda altın bir kadeh bulunan gümüş puta benzetir (1/12). Muma, sen hem putsun hem putperestsin, der (79/1101). İki renkli gül heykellerin çevresindeki aylar gibidir (3/31). Nevruzda dağın yamaçlarında heykeller hareketlenir (161/2180). Bir bahar açıp üzerine medihten bir heykel yapmak ister (162/2202).

-Ferhār Putu

Baharda dünyayı Ferhār putuna benzetir ve Ferhār putundan, kalkıp dikensiz gül getirmesini ister (43/603). Fulya çiçeği yaprağındaki yağmur damlasını, Ferhār putunun çenesindeki ter damlasına benzetir (44/628). Memduhun Ferhār putundan nasibi olması için dua eder (115/1564).

-Āzer Putu

---

[294] Behmen ayının ikinci günü Behmençe Bayramında İranlılar, bir kazanda hububat türlerini, helal etleri ve sebzeleri döküp kaynatırlar, böylece Allah'ın insanlar için yarattığı nimetler bir arada görülür ve şükrü yerine getirilir.

Baharda badem dalı çiçekten bir Āzer putu olur (64/891). 'Unsurī mücevher taç ve şiirin ipek örtüsü altında Āzer putu gibidir (84/1164).

-Lāt, 'Uzzā

Sorgun, papatya, erguvan ve taze fesleğenin güzelliğinden dünya Lāt ve 'Uzzā gibi olmuştur (123/1671). Güzel şiiri altın zincirle Kābe'nin ortasından aşağı 'Uzzā'nın önüne asmışlardır (131/1753).

b) Resimler

Toprak nakış kaldırır (70/985). Çölün yüzü kıvrımlı yılan motifleriyle doludur (83/1152). Çinlilerin billur kadehleri yeşil resimler üzerinde gibidir (97/1334). Nergis Mihriganda inci bahçesinde altın ve gümüşten bir resim gibidir (101/1384). Nevruzda toprağın kalbinden resimler hareketlenir (161/2180). Baharda resim üzerine resim çizdiğini söyler (162/2190).

c) Şekiller

-Daire

İki renkli gül kırmızı ipek daire gibidir (143/1945).

-Koni

Ceylanların boynu koni şeklindedir (165/2242).

10-Kitap, Mektup, Sayfa, Ferman, Akid, Çizgi, Hat , Harf ve Sayı

a) Kitaplar

-Genel Olarak Kitap

Ağaçlardaki kuşlar resimli kitapları önlerine koyan falcılar gibidir (3/33). Kitap okulda bulunur, bizim meclisimizde bulunması doğru olmaz, der (9/109). Şimşek tezhipli uzun bir kitap gibidir (22/304). Bir kitapta bir harfle fazlalık olmaz (121/1660)

-Kur'an

Ülke Kur'an gibi, veziri de o Kur'an'ın tefsiri gibidir (14/201). Furkan avamın katında büyüktür, fakat basiretli insanlara göre daha büyüktür (48/700). Kur'an'ı ezberden çok kişi okur, bilgili insandan başkası onun tefsirini bilmez (48/702). Allah Kur'an'da yedi gök yapmıştır (71/1009). 'Unṣurī'nin şiirleri Furkan'dır (81/1132). Nergis cilt arasındaki aşır gibidir (22/295). Çocuklar Fatiha'dan önce hecelemeyi öğrenirler (88/1224). Arap ve Acem'de Fatihatü'l-Kitab bir kārī tarafından okundukça memduha dua eder (118/1611).

-Elfiye[295]

Memduhun isabetli görüşü ve yüksek himmetinden düşmanları Elfiye'deki resimlerden daha rüsva olurlar (102/1404).

-Kāmil[296]

Memduhun lafızları Kāmil'den daha kamildir (67/963).

-Sindbād[297]

Memduh gece masalında Sindbād nüktelerinden bir nüktedir (17/238).

-Zend[298]

Zend okuyan zendbāf kuşu söğüdün üzerinde şair olur (31/437).

b) Mektup

Haberci hüthüt başına mektup koymuş, mektubu bazen açar bazen katlar (1/8;190/2548-9). Eğer memduh kaysere mektup yazsa kayser ona itaatten kulağına küpe takar (150/2039). Memduha mü'minlerin emirinden mektup gelir (185/2500). İnsanlar San'a'ya gelsin diye memduha (Sultan Mes'ūd) mektup gönderirler (33/473).

c) Sayfa (Kağıt)

Bahçedeki sayfalar resimlerle doludur (3/32). Yasemen yaprağına düşen yağmur damlası sayfanın üzerindeki pudra tanesi gibidir (43/625). Semerkand tezgahının kapı, çatı ve duvarı kağıtçı zenciler gibidir, o zenciler kağıt yerler, ne kağıt satanlar ne de alanlar bundan daha fazla kağıt yememişlerdir. Güneş üzerine vurunca kağıt taze, yeni ve kuru olur (75/1056-60). Nergis bahçede bir diremzen gibi cilt aşirlerinin yapraklarını yapar (136/1823).

d) Ferman

Tomarı sarı yüz ve katibi kirpikler olan komutanlık fermanını birisi şair için aşıklara vermiştir (58/821). Eğer memduh Çin fağfuruna kapıcılık fermanı verse harflerini zımparayla onun göz bebeğine sokar (58/830). Memduha mü'minlerin emirinden ferman gelir (185/2500).

---

[295] Elfiye, Şelfiye: Erkek ve kadın birleşmesini gösteren bir takım şekillerdir ki Hakim Ezrakī bunu Selçuk hükümdarlarından Doğan Şah'ın zayıflayan şehvetini harekete getirmek için tertip etmiştir. Bazıları da bu kitabın daha önceden mevcut olup Ezrakī'nin onu nazmettiğini söylenir (Gencine-i Güftār Ferheng-i Ziyā, c.I, s.163).

[296] Müberred'in meşhur eseridir.

[297] İslamiyet'ten önce telif edilmiş bir kitaptır. Önce Rūdekī daha sonra Ezrakī tamamını veya bir kısmını nazmetmişlerdir.

e) Akid

Üzüm güneşle arasında bir akdin olmadığını belirtir (47/662). Memduhun aşıklar arasında bir akid yaptığını, anlaşmayı çiğneyene cefa ettiğini söyler (58/826).

f) Çizgi (Hat)

Memduhun hattı yanında Çinlilerin hattı sudaki hat gibidir (55/799). Sınırlı ve sınırsız çizgiler var oldukça memduha dua eder (144/1965). Köylü parmakla küpün ağzındaki çamurun etrafına bir çizgi çektiğini söyler (155/2120).

g) Harfler

-Genel Olarak Harf

Bir kitapta bir harfle fazlalık olmaz (121/1660). Noktalı ve noktasız harfler var oldukça memduha dua eder (144/1965).

-Elif, Hemze

Keklik kanadının üzerine bir elif çeker ama aceleden elifi eğik çizer. Kekliğin kanadına kalemsiz ve mürekkepsiz yedi elif çekip çekmediğini sorar (117/1572,3). Daldaki reyhan yaprakları med işareti üzerindeki yüzbinlerce hemze gibidir (29/407).

-Cim

Her bir kumrunun boynu miskten cim harfinin madeni olmuştur (70/992).

-Dal, Zal, Ra, Za, Sin ve Şin

Hasetçisinin dal, zal, ra, za, sin ve şin'i bilmediğini söyler (91/1270).

-Kaf ve Nun

Yüce felek kaf ve nun'dan her ne yapmışsa memduh gibi bir şah göstermemiştir (169/2293).

-Mim

Her bir keklikceğizin gözü kandan mim harfinin meskeni olmuştur (70/992).

-Vav

Turacın her kanadının ucuna miskten bir vav çizilmiştir (189/2538).

h) Sayılar

Karekökü belli olmayan sayının ne olduğu bulunamadıkça memduha dua eder (71/1024,5). Guguklar sayılarda yanlışlık yapan yarım bir katip gibi günde yüz defa kanatlarını sayarlar (165/2240).

---

[298] Zerdüşt'ün kitabı Avesta'nın tefsiridir.

11-Giyecekler

-İpek, İbrişim

Gökyüzü mavi ipekten çadır kurar (1/2). Keklik mavi ipek gömlek giymiştir (1/7). Rum ipeği yasemenin elbisesi olmuş (2/19). Tezgahta Rum ipek dokumacısı turunç renkli ipek işler (61/864). Rum ipeği renk verdikçe memduha dua eder (151/2059). Baharda bukalemunlar Rum ipeğinden daha güzeldir (162/2189). Nar ağaçlarına Rum ipeği giydirmişlerdir (189/2535). Ovalara bukalemundan[299] yataklar serilmiştir (3/239. Taze bahçe altın sırmalı Rum ipeği dokur (136/1834). Ayva sarı ipekten bir kese gibidir (13/156). Bülbülün ayağı ipektendir (22/299). Bulut siyah ipek gibidir (22/304;136/1832). Āzer bulutu gül dalını ipekle doldurur (25/341). İpek dokuyan bulut bahçede iğnesiz ve ipliksiz ipek diker (36/500,1). Ovanın bulutu Nevruz'da Ermeni ipeği ile örtülmüştür (143/1934). Erān[300] ipeği renk verdikçe memduha dua eder (151/2059). Sonbaharda kalkıp ipek getirmelerini ister (153/2067). Gökkuşağında rengarenk beş ipek, her bir ipek etek tekrar atılmış ve her yerde ipekten bir otağ vardır (149/2006-7). Rüzgar hırsız gibi her taraftan ipek çalar (31/439). Gülnar mahir bir terzi gibi kehribar renkli ipekten kumaş parçası biçer (48/687). Zambak lacivert renkli ipek gibi olmuştur (162/2197). Beyaz zambak şanki Şuşter ipeğinden yüzü nil, astarı fildişi renkli bir gömlektir (183/2464). Turunç kırmızı ipek gibidir (202/2691). Ağaç her gün başka türlü ipeklenir (171/2310). Memduhtan bohçayla ipek ister (62/883). Baharda taşlar nakışlı ipek olur (64/889). Baharda bahçe sırmalı ipekle aynı rengi alır (162/2196). Baharda çöl işlemeli ipek gibi olmuştur (169/2290). Baharda nakışlı Çin ipeğiyle dolu vadi ortaya çıkar. Bütün dağ ve ova lale ve menekşeyle ayak dokuması ipek gibi kırmızı ve beyaz olur (183/2456,7). Üzüm bağı yolundaki beyaz çarşaflı kızlar çarşafin altına başından kalçasına kadar sırmalı ipek giymiştir (75/1053). Çölden bir toz kalkmış ve dünya koyu renkli ipek gibi olmuştur (86/1188). Memduhun bağışı hırs boğazından ipek atar (99/1369). Memduh nefsin isteği anında ipekten daha yumuşaktır (129/1737). Memduhun Karkūbi (Irak) ipeğinden nasibi olmasını ister (115/1565). Tavusun ayağı sırmalı ipek etek gibidir (134/1798). Örümcek bir dokumacı gibi her küpün tacı üzerine bir ipek kumaş örter (205/2755). İbrişim dokunmazsa ipek giysi ve ipek kumaş olmaz

[299] Her saat başka bir renk alan Rum ipeği.

[300] Aras nehri kuzeyinde bir yerleşim yeridir.

(34/494). Parmak uçlarının çengin ibrişimleri üzerinde şaşırtıcı bir cümbüşü ve sürekli bir hareketi vardır (61/863). Övdüğü atın kuyruğu dokunmuş ibrişim bir bağ gibidir (86/1182). Turunç kesesi kafurla doldurulup üzeri yeşil ibrişimle dikilmiştir (202/2693).

-Elbise

'Attâbiye elbisesi gökkuşağının elbisesi olmuştur (2/19). Şarap kışın elbisesizlere elbise olur (16/212). Nevruz'da çayır güzel elbiselerle dolar (17/233). Memduha; senin gümüşün bana ulaştı, elbise gözükmedi, kadeh ve elbise vermen gerekir, çok güzel elbisen vardır, bedenden soyarsın ve kulun için çıkarıp tepesine atarsın, der (17,18/2423). Memduhun huri elbisesiyle yaşamasını ister (140/1920). Emir her zaman farklı elbiselidir (149/2012). Elbise memduhun bağışıdır (185/2499). Sede bayramı gecesi ateşinin alevinden elbise olur (19/266). Serviler ırmağın kenarına yeni elbise dikerler (161/2183). Dik serviler, güzel ve yeşil elbiseler almışlardır (165/2232). Papağan yavruları yeşil elbise keserler (165/2234). Ördek suda tekrar tekrar elbise yıkamaya çabalar (165/2239). Beyaz ördek elbiseyi sabunla yıkamış gibidir (180/2436). Bahçevandan bir elbise atmasını ister (168/2263). Gülnar nakışlı elbiseye bürünmüştür (171/2296). Saba rüzgarı gelir ve bulutun dokuduğu elbiseyi yırtar, o hulle parça parça olup kaybolur (183/2455). Beyaz gül yaprağı güzel bir elbiseye benzer (183/2466). Hüdhüd haberciler gibi derviş elbisesini üzerine atmıştır (190/2547). Bağcı küpün üstüne sıcak tutan kalın bir elbise geçirir (198/2653). Ayva pileli bir elbise gibidir (202/2690).

-Gömlek

Kısa gömlek uzuna, uzun gömlek de kısaya çirkin olur (49/710). Şair gömleğinin şarap renginde olmasını ister (78/1090). Herkesin gömleği teninin üstünde olduğu halde mumun gömleği teninin altındadır ve daima tenini gömleğin üstüne örter (79/1099). Hilal'in eteğinde sarı kıl ve ipekten mavi renkli bir gömlek vardır (87/1206). Üzüm asmasının üstü boyacı gömleği gibi rengarenk olmuştur (101/1387). Dalda sallanan asmaların yaprağı üzüm renkli gömlek gibidir (153/2068). Bağcı gömleğini üzümün kanıyla sarartmak ister (197/2644). Tuti Nevruz'da kırmızı pamuk ipinden kolsuz bir gömlek kesmiştir (117/1575-6). Rüzgar bazen gömleği parçalar, bazen diker (166/2254). Beyaz zambak sanki Şuşter ipeğinden yüzü nil, astarı fildişi renkli bir gömlektir (183/2464). Talebeye benzeyen kekliğin iki kolundan kalem yapıp kararttığı bir gömleği vardır (190/2546).

-Etek

Gece uzun saçını eteğine salmıştır (86/1170). Sabahleyin gökkuşağı şahenşahın eteği gibidir, onda rengarenk beş ipek, her bir ipek etek tekrar atılmıştır (149/2005-6). Etek memduhun eteğinde vefa gösterir (163/2215).

-Örtü, Kefen, Sütre

Rüzgar yağmur yüklü bulut örtüsünü örtmüştür (70/986). Şair öldüğünde örtü ve kefeninin yeşil üzüm yaprağından yapılmasını ister (78/1092). Papaz putların üstünden kırmızı örtüyü kaldırır (87/1202). Cudey yıldızı astardan parlak bir örtü gibidir (94/1313). Narın yüzüne birazcık sarı örtü düşmüştür (154/2086). Bulut çölden örtüler alır (184/2485). Bağcı üzüm kızlarının başına bağda, handa ve evde oldukları sürece yeşil örtü çekeceğini söyler (196/2618). Asma bağcıya vücudundaki ve yüzündeki örtüyü açacağını söyler (204/2730). Geceleyin ömrü sütre istemeyen her kişi şüphesiz Allah'ın huzuruna kavuşur (114/1535).

-Başörtüsü

Memduhun korkusundan zalim ve cebbarlar yüzlerini başörtüsüyle kapatırlar (4/48). Sede bayramı gecesinin ateşi dağın başında olsa amberden başörtüsü olur (19/263). Gecenin eskimiş başörtüsü vardır (86/1170). Şarap evindeki gelin başına ince bir başörtüsü atmıştır (120/1625). Şair medih heykelinin başına inci bir başörtüsü yapmak ister (162/2203). Badem ağaçları başörtülerini yırtmışlardır (165/2233). Bulut utançtan yüzüne başörtüsü koymuştur (166/2251). Menekşenin dalı başına nil renkli keten başörtüsü atmıştır (183/2459).

-Çarşaf

Memduhun korkusundan zalim ve cebbarlar başlarını çarşafla kapatırlar (4/48). Üzüm bağı yolunda beyaz çarşaflı ve çarşafın altına sırmalı ipek giymiş pek çok kız vardır (75/1052,3). Küpün üzerindeki sivrisinek kanadından daha ince olan çarşafı açtığını söyler (120/1630).

-Aba, Cübbe

Müşteri yıldızı Memduhun abasının bağının köleliğini yapar (27/382). Her papağancığın yeşil abası vardır (171/2304). Servinin beline yeşil bir aba bağlanmıştır (189/2534). Sede bayramı gecesi ateşinin alevinden cübbe olur (19/266). Hava çivit

renkli bir cübbe, kayan yıldız o cübbenin üzerinde kırmızı kuşak gibidir (94/1314). Güzel, kırmızı cübbelidir (106/1431).

-Hırka

Bahçe yerde yakut yeşilinden bir hırka yapar (136/1835).

-Şapka, Külah, Tac

Dağ servisindeki kargalar kızların başındaki siyah şapkalar gibidir (75/1054). Nergisin başının arkasında altından bir şapka vardır (172/2320,189/2534). Her toygar kuşunun başında bir şapka bitmiştir (189/2543). Hüdhüdün başında külah vardır (70/991). Gecenin katrandan tacı vardır (86/1170). Bağcı her küpün başına çamurdan bir tac koyar, her küpün tacı turac kuşunun tacı gibi olur. Örümcek her tacın üstünü bir dokumacı gibi ipek kumaşla örter (205/2754,5).

-Sarık

Kış, fesleğenlerden yeşil ipek sarıkları almıştır (39/545). Bahçe başının üzerine Rum altınından bir sarık yapar (136/1835).

-Peçe

Bulut her zaman gökyüzünün önüne peçe bağlar (31/433). Nevruzda kırmızı gül peçesini yüzünden aşağı çeker (57/807).

-Boyunbağı

Yasemen dalı boynuna boyunbağı bağlamıştır (380/2424). Keklik boğazının altına miskten boyunbağı takmıştır (189/2545).

-Yen

Şair yeninin ucuyla küpün yüzündeki toz ve toprağı temizlediğini söyler (120/1631). Bağcı her iki yenini omzuna atmış halde küpün yanına gelir (206/2757).

-Şalvar ve Pantolon

Tuti Nevruz'da kırmızı gülden bir şalvar kesmiştir ve şalvar Ebū 'Amr'ın yen'i gibidir (117/1575-6). Papağan yavruları Taberistanlılar gibi paçalı pantoloncuklar kesmişlerdir (165/2234).

-Çizme

Üzüm bağı yolunda siyah çizmeli pek çok kız vardır (75/1052). Keklik ayakçıklarına kırmızı deri çizmecik giymiştir (189/2545).

-Kuşak

Gül dalı beline kuşak bağlamıştır (180/2424).

-Kumaş, Dokuma, Keten

Gülnar mahir bir terzi gibi kehribar renkli bir ipekten kumaş parçası biçer (48/687). Savaş zamanı memduhun kılıcı rengarenk nakışlı kumaş gibidir (87/1215). Gülleri ne enine ne de boyuna ipleri belli olmayan dokumaya benzetir (184/2475). Gülnar keten rengine bürünmüştür (171/2296).

12-Takılar ve Süsler

-Altın, Dinar, Sikke

Çene çukuruna benzeyen taze nergisin içi altın ve gümüş doludur (1/11). Sarhoş nergisin başına altın bağlanmıştır (189/2533). Kırmızı semen ağzında altından dili olan erkek tutinin iki dudağına benzer (1/14). Memduhun tahtı som altındandır (10/125). Memduh altın verip iyi nam alır (14/191). Memduh isteyene dağ gibi altın verir (23/318). Memduhun altın alıp saçmasını ister (51/731,4;52/758;108/1463). Memduhun bağışı hep altındır (185/2499). Memduh sarraftır ve hiç kimse böyle bedava sarrafçı altını görmemiştir (55/791). Memduh makam bakımından halis altındır (144/1962). Sede bayramı gecesi ateşinin parıltısı altın gibidir (19/268). Sarı çiçeğe düşen yağmur damlası altın sikkeye damlayan sarı şarap gibidir (43/623). Hava sevgilinin elbisesi olursa çöldeki kum yığınları da onun altın noktaları olur (94/1309). Üzümün boynu altın külçesi gibidir (101/1391). Lambasını hançerin başındaki Herāt altınına benzetir (120/1622). Şiir ödülü anıda Herāt altını memduhun altını kadar değildir (145/1985). Şarap evindeki gelinin üzerinde dokuz altın süs vardır (120/1624). Güzel şiiri altın zincirle Kabe'nin ortasından 'Uzzā'nın önüne asarlar (131/1753). Ateş kabı olan güneş Hind kılıcıyla altın yapar gibi gökyüzünde parlar (136/1830). Bahçe Rum altınından başına bir sarık yapar (136/1835). Hemişebahar altın yaprağından yüz yapar (136/1837). Halife Reşid, Ali b. İbrahim'in şiirine karşılık iki üç kese altın vermiştir (140/1909). Turuncun dışı altın gibidir ve dış yüzü kırmızı altınla sıvanmıştır (153/2078). Nar içi altın tozuyla dolu açılmış bir misk kokusu gibidir (154/2087). Nergis ortasında Cāferī altını tartılacak gümüş terazi kefesi gibidir (143/1943). İki renkli gül yaprağı Cāferī altını gibidir (183/2466). Her bir gülün iç derinliğinde tek parça altın vardır (184/2468). Beyaz zambağın bir dalı gümüşten bir dalı da altındandır (183/2463). Mihrigān zamanı bütün alem Tīr suyuyla ve Mihrigān rüzgarıyla altın gibi olur (186/2525). Guguk kuşunun boğazına sanki miskten bir altın

düşmüştür (189/2542). Sarı gül dalı bir kalpazan gibi yuvarlak dinarlar basar (136/1827). Memduhtan dinar bağışlamasını ve dinarı hor görmesini ister (19/258; 53/777;107/1451). Basılan her sikkenin memduh adına basılmasını ister (210/2791).

-Gümüş, Dirhem

Çene çukuruna benzeyen taze nergisin içi altın ve gümüş doludur (1/11). Nergis üzerine beş altı gümüş yerleştirilen bir kelem gibidir (183/2461). Memduhun gümüşünün kendisine ulaştığını söyler (17/242). Memduh isteyene dağ gibi gümüş verir (23/318). Gümüş onun bağışıdır (185/2499). Ondan gümüşü saçmasını ister (108/1460). Şair çok gümüş alıp değerinin artması için memduha gideceğini söyler (30/428). Övdüğü at gümüş dişlidir (147/1999). Turuncun içi gümüş gibi, o gümüşün içine inci doldurulmuştur, dış yüzü altınla sıvanmış gümüş bir terazinin iki kefesi gibidir (153/2078,9). Beyaz zambağın bir dalı gümüşten bir dalı da altındandır (183/2463). Güzelin gönlünü dostlukla olmazsa dirhemle yumuşatacağını söyler (33/463). Memduhtan dirhem ister (88/1230).

-İnci

Teskerelerle bahçenin ortasına sürekli inci dökülür (3/22). Üzüm salkımı inci gibidir (13/155). Nar çocuğunun başında inci nişanı vardır (13/164). Memduhun hünerleri dizili inci gibidir (22/310). Memduhun yüz rengi miski, parlak inci gibi yapar (25/354). Memduh gizliden inci yer, inci onun cihazıdır (55/797). Memduhun eli cömertlik anında inci dağıtır (62/872-4). Ondan istediği kadar inci saçmasını ister (143/1940). Azer bulutu beyaz incisiyle kırmızı mücevher yapar, insan ise kırmızı mücevheri inciyle beyazlatır (25/342). Ateşin kıvılcımını, tavusun gagasıyla kuyruğunun etrafına küçük inci saçmasına benzetir (30/421). Berzin ateşinin altın ağacının meyvesi incidir (30/423). Badem ağacının eteği kıymetli inciyle dolar (31/435). Yerin taşlarının hepsi parlak inci olmaz (34/492). Bahçedeki her şey misk göbeği, ırmaktaki her şey inci tanesidir, birincisi Tibet misk kutusuna sahip bir inci, diğeri en güzel inci rengine sahip bir misktir (36/502,3). Kış meyvedar incileri kırar (39/545). Kış ordusu Nevruz'un şahane incilerini yağmalar (39/550). Buluttan yaprağa damlayan yağmur iğnenin tepesindeki şahane inci gibidir (43/612). Akşam bulutu Nevruz'da inci saçar (57/808). Ağaç dalı inci saçar (70/985). Mumun gözyaşı, eritip altının üzerine döktüğü inci gibidir (80/1107). ʿAden incisi ʿAden'den çıkar (82/1136). Kıymetli incinin içinde birçok kurt vardır (91/1258). İnci tavusun ayağına bağlıdır (132/1776). Fulya ipe dizili incide ağız yapar (136/1836).

Yasemende bir grup inci sıralanmıştır (143/1935). Turuncun içi şahane inciyle doldurulmuştur (153/2078). Narçiçeğindeki çiğ, üzerine inci dökülmüş gibidir (161/2178,9). Narın içinde parlak incicikler vardır (202/2695). Ördek her tüyünden yüz şahane inci sıçratır (166/2246). Bulutlar hamal gibi çuval ve abayla inciler getirir ve döker (166/2252,8). Bahar bulutu atının kuyruğundan yola ıslak inci döker (180/2428). Seher rüzgarı bütün yeryüzüne inci harmanı dağıtır ve lalenin ağzına değerli inci döker (180/2426,9). Kadehler inciden daha temizdir (168/2273). Şair medih heykelinin başına inciden başörtüsü yapmak ister (162/2203).

-Mercan

Zambak mercan gagalı tuti gibidir (22/296). Berzin ateşi mercan bir çadıra benzer (30/422). Elma yanağının etrafında mercandan birkaç nokta vardır (154/2089). Kekliğin gagası mercan gibidir (165/2237). Nar, içiçe girmiş, kalbi parlak incicik gibi mercanla dolu bir sofraya benzer (202/2695).

-Cevher, Mücevher

Memduhun saray taşları değerli cevherlerdendir (16/218). Memduh cevherde özdür (17/238). Memduhtan cevher saçmasını ister (55/801). Memduh kıymette cevherdir (144/1962;207/2785). Memduhun fillerinin tacı cevherdendir (110/1481). Azer bulutu beyaz incisiyle kırmızı cevher yapar, insan ise kırmızı cevheri inciyle beyazlatır (25/342). Nevruz'da bahçe cevherle döşenir (29/406). Buluttan damlayan yağmur tanesi yaprağın üzerinde cevher olur (43/610). Baharda lale cevherden renk alır (64/890). Baharda sabah rüzgarı üzerimize cevher saçar (162/2195). 'Unsurî mücevher tac ve şiirin ipek örtüsü altında Āzer'in putu ve Brehmen'in puthanesi gibidir (84/1164). Hokkaya benzeyen nara kırmızı cevher konmuştur (154/2086). Gül dalı mücevheriyle Kisra'yı şaşırtır ve cevher saçar (171/2308; 180/2423). Misk kokulu misk dalı seçkin cevherler yapar, bulut ayaklara cevher saçar (181/2447-8).

-Yakut

Vadilere, harmanlara narçiçeği renkli yakut dökülmüştür (3/24). Memduhun saray taşları değerli yakuttandır (16/218). Memduhun öfkesinin kıvılcımı tutuşmuş kor ateşin bile yakamadığı yakutu yakar (23/325). Büyükler boncuk gerdanlık gibi, memduh da boncuklar arasında bir yakut gibidir (129/1739). Yakut madeninden yakut çıkmasına şaşılmaz (44/647). Venüs kırmızı yakut gibidir (132/1783). Söğüt yaprakları yeşil

yakuttan yapılmış açık ok uçları gibidir (136/1826). Dünyada kimse siyah bir çakıyı kırmızı yakut yapmamıştır (139/1886). Ebū Nuvās'ın bir beyit methine karşılık Hasib onun ağzını kırmızı yakutla doldurmuştur (140/1907). Erguvanda yakut madeni dizisi vardır (143/1935). Kırmızı çiçekler yakut biriktirirler (161/2182). Baharda çölü taze yakutla doldurduğunu söyler (162/2191). Sakiden kadehleri Bedahşan yakutu gibi yapmasını ister (168/2273).

-Zümrüt

Zümrüt yılanın iki gözünü çıkarır (23/324). Nergis zümrüt sütunlu değirmen taşına benzer (143/1947). Elmanın kuyruğunda zümrütten yeşil bir çul vardır (154/2089).

-Elmas

Memduhun heybeti sert elması parçalar (23/324). Memduhun atının tırnağı elmas gibidir (62/880). Bağcı elmas gibi bir orakla asmaya gider (205/2740).

-Akik

Sede bayramı gecesinin ateşi akikten servi olur (19/264). Lale dudağı akik renkli bir bebek gibidir (22/294). Şarabın rengi akiğe benzer (64/893).

-Kehribar

Sevgili kehribar yüzlü bir güzeldir (106/1431). Jüpiter la'l renkli kehribar gibi olmuştur (132/1783). Ebū Nuvās'ın bir beyit methiyesine karşılık Hasib onun ağzını kehribar ile doldurmuştur (140/1907). Kehribar bütün rengini sade bir hokka gibi olan nara vermiştir (154/2085). Küpten çıkan kadeh kehribar gibidir (206/2772).

-Gerdanlık

Kayserin boynundaki altın gerdanlık memduhun öfkesinden çana dönüşür (106/1437). Memduhun fermanıyla Fağfur gerdanlık bulur (107/1450). Memduhun iyiliği küçük büyük herkesin boynuna taktığı gerdanlıktır (137/1848). Büyükler boncuk gerdanlık gibidir (129/1739). Taze bahçe yeryüzünde kutup yıldızından gerdanlık yapar (136/1834). Erguvana yakut gerdanlık gönderir (143/1938). Çekiç boyun boncuklarını ezer (213/2814).

-Tac

Gelinlerin başlarında taç vardır (3/34). Şarap evindeki gelinin başına çamurdan bir tac konmuştur (120/1627). Şair küpün başındaki çamur tacı attığını ve tacın altında geniş bir ağız gördüğünü söyler (120/1632,3). Küpün üzerinden eski tacın atılmasını ister

(168/2272). Bağcı demirle küpün üzerindeki toprak tacı atar (206/2758). Memduhun iyilerin başına tac koymasını ister (52/756). Erguvan mermer bir tac gibidir (123/1671,2). Hüdhüd başına tac koyar (134/1799).

-Yüzük, Bilezik

Memduhun döneminde Cem'in yüzüğü kendisine ulaşmıştır (44/651). Memduhun yüzük kaşı her yeri ona ülke yapmıştır (186/2521). Yüzükte kamburluğun olması gerekir (90/1240). Gerdanlıklı kumrucuk halka taşı olmayan başı kesilmiş siyah kehribar bir yüzük gibidir (181/2441). Kış ordusu gülnarın elinden bileziğini çalar (39/551).

-Küpe, Göz Bağı

Güzellerin kulağında küpe vardır (20/273). Zambakla nergisin birleşmesi altın kılıf üzerinde gümüş küpeye benzer, sarı çiçek yaban gülüne yüzünü koymuş sanki gümüş kulakta altın küpe gibi olmuştur, yaban gülü sarı çiçeği yanına almış, altın göze gümüş göz bağı bağlamıştır (36/511,4,5). Kış ordusu yasemenin kulağından küpeyi çalar (39/551).

-Kemer, Halhal

Nevruz erguvandan kemer yapar (39/555). Aşık maşuğun saçından beline kemer bağlar (61/861). Şarap evindeki gelinin belinde yedi sekiz seramik kemer bağlanmıştır (120/1625). Casuslar memduhun önünde altın kemerle saf tutarlar (191/2574). Kervandan def sesi gibi halhal sesleri gelir (66/940).

-Kına

Üzüm kızları yüzlerini baştan başa kınayla yeşillendirmişlerdir (196/2614).

13- Yiyecek ve İçecekler

a) Yiyecekler

-Yiyecek, Rızık, Azık

Anneleri üzüm çocuklarına yiyecek vermez (195/2605). Şarap yiyecek almaz (120/1617). Memduhtan rızık isteyen alır, kim onun avcundan istese erzakına kavuşur (58/837). Filcilerin rızık için fillerin hizmetini gördüğü ve kölelerin rızık için şahın hizmetini yapmaları gibi kendisinin de padişahın hizmetinde bulunduğunu söyler (90/1250). Memduh gam savaşı için hazırladığı ordunun azığıyla gururlanır (97/1340).

-Ekmek, Arpa Ekmeği

Ekmek için yayılmış sofra gibi olma, der (73/1036). Hasetçisine arpa ekmeği vermeleri için Şirvān'a geri dönmesini söyler (91/1278).

-Kebap

Daldaki erguvan kebap şişinde sıralanmış akik renkli tavuklar gibidir (1/16). Zaman kebap zamanıdır, Üzüm bağında ateş yakıp üzerine kırmızı kebap yayalım, der (7/82,87). Kebap hürler meclisinde çokça bulunmalıdır (9/108). Biz şarap, kebap ve rubap ehliyiz; ne güzel şarap var, kebap var ve rubap var, der (9/111). Kebap bacada zırhların kanlı yaprakları gibi asılmıştır (76/1068). Şarapzedelere buhur kokusu kebap buharı kokusu gibidir (179/2416).

-Meze

Üzüm salkımı mezesidir (7/89). Meclisinde bulunması doğru olmayan üç şeyden biridir, zira meze pazarda bulunur (9/109). Eğer meze ve şarabımız biterse çare olarak ağız suyundan şarap öpücükten meze yapalım der (73/1031,2). Çölün mezesi taşlarıdır (93/1303). Hasetçisi şairi görünce iltifatta bulunur, evine misafir edip meze ve şarap getirir (111/1495). Meze ve kebapla bir meclis kurmak ister (198/2661).

-Ölü Domuz Eti

Hasetçisine bir aylık ölü domuz eti vermeleri için Şirvān'a geri dönmesini söyler (91/1278).

-Yumurta

Nesr-i Vāḳi' yıldızları üç yumurta gibidir (132/1778).

-Şeker, Kudret Helvası, Tatlı

Nevruz sultandan şeker çiğnemesini ister (40/573). 'Unṣurī'nin şiirlerini okumak şeker çiğnemek gibidir (80/1117). Dudaklarını kadehe götürdüğünde şeker gibi yapar (121/1641). Memduhun hoşnutluğu şekerden daha tatlıdır, güzelliğinde şeker tatlılığı ve iyiliğinde kudret helvası lezzeti vardır (125/1689, 126/1706). Nevruz sultana, tatlı tadasın, der (40/573). Memduhtan tatlı yemesini ister (53/777).

-Bal

-Meyveler

Memduhun iyilik ve cömertliği meyveler gibidir (99/1364).

-Üzüm

Üzüm salkımı mezesidir (7/89). Kuru üzüm üzüme yakındır, üzümü kurutursan kuru üzüm olur, kuru üzümü ıslatırsan üzüm olur. Kuru üzüm ölmüş üzümdür. İster kuru ister yaş üzümden olsun şarap sarhoş yapmak ve neşelenmek için gereklidir (8/92-5). Sonbaharda üzüm bağının yolundan üzüm çekerler. Üzüm salkımı gökkuşağındaki inci gibidir (13/154,5). Üzüm misk renkli bir kadına benzer ve karnı misk kutusu gibidir (13/166). Üzüm siyahtır ve ay gibidir (13/171). Asmaya üzüm salkımı ṣa'dü'l-aḥbiyye gibi asılmıştır (101/1386). Dallardaki üzümler kıvrımlar gibidir (101/1390). Acı şarabı ne bir asma ne de bir üzümdür (104/1422).

-Ayva

Ayva sarı ipekten bir kese gibidir ve kesede büyük bir kāfur tohumu vardır (13/156). Ayvanın üzerine toz elenmiş ve turunçtan altın dökülmüştür (101/1386).

-Elma

Bütün vücut ve uzuvları iki yanaktan ibaret elma hasta insana benzer (13/158).

-Taze Hurma

Şarap taze hurma gibidir (16/213).

-Badem

Mihrigān'da badem henüz ağzını açmamıştır (101/1383).

-Nar

Mihrigān'da cariyeden nar getirmesini ister (101/1381).

-Turunç

Mihrigān'da cariyeden turunç getirmesini ister (101/1381).

b)İçecekler

-İçecek

Memduhun meclisi içecekten hali değildir (106/1441).

-Şarap

Müneccim şarabın ışığıyla usturlapların yüksekliğini ölçer (5/61). Cömertler için üzüm suyu zamanı şarap saf ve halis olmaz (7/85). Üzüm yaprağı şarabın mendilidir (7/88). Şarabın coşma sesi barbut, tanbur ve rubap nağmesi gibidir (7/90). Şarap

sarhoşluk yapmak ve neşelenmek için gereklidir (8/95). Sarayda bir bardak şarabı olanın uykusunun kaçmasına ve çeng olmadan şarap içilmesine şaşar. Şarap sudan daha kötü değildir, hürler meclisinde çokça bulunmalıdır (9/105-8). Çengin sesiyle durulmamış şarap içmek gerekir, Çengle özellikle Mihrigān'da şarap iyi gider, her müzikle şarap güzel olur, velakin Mihrigān'da çeng sesiyle ay ve güneş ışığı gibi parlak şarap daha güzel olur, ateş yakıp gamsız şarap içmek gerekir (61/865-7). Biz şarap, kebap ve rubap ehliyiz; ne güzel şarap var, kebap var ve rubap var, der (9/111). Memduh Dār-ı Ḳarār'da olduğundan ona şarap helaldir (10/131). Şarap sarı ve güçsüzdür fakat ne aşktan güçsüzdür ne de mihnetten dolayı sararmıştır, cana kuvvet, burna misk, göze nur ve yüze kırmızı güldür (11/136,7). Sakiden şarabı az vermesini ister, bir batman şarap vermenin ne demek olduğunu sorarak Allah'ın borcunu ödediğimde bana on kadeh şarap vermen borç olsun ,der (12/144,6). Sakiye; gel, bana rengi güller gibi olan şeyden getir, lezzetli olması için dört kadeh şarap ver, çünkü alemin yaratılışı da dört şeye dayanır, şarabın onunla aynı özellikte olması akıllıca olur, hayır hayır bu sayı ne ki, şarap içmek binden az olur mu, zaman oldukça berrak şarap içelim, özellikle de Memduhla, diye seslenir (19/247-51). Şarap, dilberin elinden olursa şaraptır (12/150). Şarap, dünyanın bütün yaratıklarının efendisidir (13/176). Emir ve vezirlerin elini mekan edinmiştir (14/183). Avucuna şarap konmasını ister, çünkü o neşenin sebebidir, gece gündüz şairin sakinliği ve munisliği onunladır, Büyük ilaç ve bütün kederlerin şifasıdır, şarapsız hiç bir mutluluk ve neşe olmaz, çünkü bu dünyada neşenin temeli gönlü darları ferahlatan macun kışın elbisesizlerin elbisesidir, taze hurma ve baldır. Yücelik ve edep yolu şarap içmektedir (16/209-14). Nevruzda sabahtan şarap almayı söyler (17/220). Nevruzda bedeni şaraba gömmek ister (17/227). Memduha yasemen ve nilüferle şarap iç, sana afiyet olsun, nevruz geldi her gün akşama, her gece sabaha kadar şarap iç ve sabah erken şarap sun, der (17/224,5, 231). Memduhun Cemşid gibi şarap içmesi için dua eder (18/246). Sede bayramı gecesinin ateşi şaraptan dağ olur (19/264). Mübarek Cumartesi günü şarap al, Mūsā dinine göre bugün şarap daha güzeldir, ona uyarak Cumartesi taze şarap iç; Pazar günü sabah şarabı içmek ne güzel olur, 'İsā'nın yolunu ve dinini saf güzel şarapla koru; Pazartesi günü mubedlerin mubedinin adeti üzere şarap iç; bela günü Çarşamba şarap iç, afiyetle geçmesi için büyük kadehle iç; içki çarpması sarhoşluğu olduğu Perşembe günü acı şarap içtiğinde bizzat senin rahatını arttırır; Cuma günü de artık namazdan sonra şarap

iç de Allah günahlarını affeder, diye tavsiyede bulunur (21/278-86). Memduhun dudağının şarapta olmasını ister (23/340). Baharda tevbekârın fikrini şaraba yönelttiği gün gelmiştir (25/345). Memduha; ey hürlerin efendisi, Sede bayramı gecesi şarap iç, şarap içmek hürlerin adetlerindendir, elindeki saf şarap ve lambayı birbirinden ayırmak zordur, diye seslenir (30/425,6). Memduhun elinde şarap olmadıkça güzel olmaz (34/493). Nevruz sultana yıllarca şarap içmesini söyler (40/573). Bülbülün memduha şiir okuması için gülün gölgesinde gül gibi şarap içmesi gerektiğini söyler ve bulut şarabı yağmurla karıştırdıkça, rüzgar şaraba buhurlu misk kattıkça memduha dua eder (43/608,9). Memduha; şarap iç, şarap yolundan başkasını katetme, tavlaya şaraptan başka şeyle yönelme, der (55/801,3). Memduhun gümüş baldırlı oğlanlardan ve gümüş bilekli sakilerden şarap alması için dua eder (60/857). Memduhun avdan sonra şarap içmesi gerektiğini söyler (110/1483). Şebboy çiçeğine damlayan yağmur damlası şarap içen maşukanın dudağındaki şarap katresi gibidir (43/624). Gül şarap gibi, şarap gül gibidir; şarabın güzel kokusu gül gibi, şakayık şarap gibidir. Şarap güle doğru, gül şaraba doğru gitmiş, gül şaraptan koku şarap gülden renk çalmıştır (69/971,2). Baharda gül şaraba, şarap güle karışmıştır (162/2194). Bülbül kırmızı güle şarap almasını söyler (69/974). Eğer meze ve şarabımız biterse çare olarak ağız suyundan şarap öpücükten meze yapalım der (73/1031,2). Uzun bir gece, ben elime sanki erimiş akik ve güneş ışığı gibi kırmızı bir şarap almışım, sağ elde şarap, sol elde iki zülf, içmekteyiz ve seslice öpüşmekteyiz, sen şarap ve öpücüğün ne kadar güzel olduğunu bilmektesin, biri Sistân şarabı diğeri yüz, diyor (64/893-5). Şarabın tasviri konusunda şöyle der: Ey şarap tüm ruh ve bedenim sana feda olsun çünkü gönlümün hüznünü kökünden söktün. Senin olduğun her yerde benim işim iyidir, seninle uyanıklığım da uykum da hoştur. Tüm gönül yakınlığım ve hayat muradım seninledir, senin gittiğin her yerde benim de olmam gerekir. Allah bana seni layık gördüğü için bütün ruh ve bedenimin rahatı sendedir. Ya küpümde, ya kadehimde, ya avucumda ya da ağzımda olasın. Bütün yıl güzel kokun buhurum olsun, yüzünün rengi gömleğimde olsun. Öldüğümde en kırmızı şarapla beni yıkasınlar, eğer Allah beni cennete götürürse O'ndan şarapla dolu ırmak isterim (78/1083-94). Havuz başında önüme şarap geldi, şarap güzel ve şarabı verenin yüzü ne güzel. Bana sen şarap içmek fesattır dersen; eğer onu içen herkes fesat yapsaydı Mekke ve Medine'de çok fesat olurdu. Niçin şarap haram sirke helaldir, başlangıçta şarap da sirkeden değil midir? Acının şarabı ne asma ne

üzümdür. Şarabın olduğu yerde cömertlik ve bereket olur (104/1415-23). Çölün şarabı seraptır (93/1303). Sakiler bakır tasa şarap koymuşlardır (97/1342). Oruç gidip bayram geldiğinde sakiden şarap ister (99/1353). Ben iki elimde kadeh olmadan veya sofranın başına üç büyük kadeh konmadan şarap içmem, şarap verdiğin zaman, afiyet olsun, de. Şarap içtiğim zaman kadehi tut ve sıçra, der (99/1356-8). Mihrigân'da cariyenin bakır tasa şarap dökmesini ister (101/1380). Bağcı 5-6 ay geçince küpten şarabı çıkarır, sabah memduha verir, sanki vaftiz suyu gibi eline bir kadeh koyar (101/1396,7). Güzelin niçin meclisi şarapla süslemediğini sorar (110/1466). Şarabı Cemşid'in kızı olarak niteler (120/1613 vd.). Secdeden başını kaldırıp memduhun yadıyla şarap içersin der (121/1647). Akıllı olduğun halde niçin şarap tatmazsın diye sorar (129/1723). Sert odun ateşi gibi olan olayların ateşini ancak şarap söndürebilir (129/1729). Nevruz sahraya şarapla resimler çizmiştir (134/1794). Şarabın rengi iki yanak üzerine bir ay çizer, kokusu beyne öd ve pelesenk ağaçları eker ve de misk kokuludur (156/2128,9). Güzel kokulu şarap saf sudan daha temiz ve ateşten daha etkilidir (162/2198). Sürahiden şarap boşaltırken onun kahkahasından dağ kekliği sabahtan duha vaktine kadar güler (134/1803). Sürahinin boğazından şarap dökülmesi ne güzeldir (179/2419). Hemişebahar çiçeği dün gece şarap içmiş gibi yüzü sarı güle dönmüştür (153/2074). Rüzgardan şaraba doğru bir ıslık vardır (171/2310). Şarapzedeye şifa ve merhem ancak şaraptır, onlara gülsuyu şarap damlasıdır (179/2407,16). Sen şarap aldığında kuş sana şarkı söyler, lale seni selamlar ve jale sana yeda eder (181/2445). Şarapsız bir gün ve bir an geçmez (184/2480). Bahçe şaraptan kına yakar, aşıklar güzellerin aşkından şarap kaldırıp içerler (184/2485,6). Şarap uykusuzların uyku ilacıdır (198/2663). Bağcı kadehe çizdiği kölenin eline şarap verir (206/2771). Kadehe düşen şarap zımpara taşı gibi kadehin dibini deler, ondan memduhun yadı olmaksızın bir damla bile içilmez (206/2773-4).

-Saf Şarap

Saf şarap gözden uykuyu çalar, gençlerin uykusunun düşmanıdır (9/104). Çeng namesi olmadan saf şarap içmek aceleciliktir (9/106). Saf şarap içmedikçe ruh rahatlamaz (34/494). Görünüşte halice benzeyen yerler sanki saf şaraptır (44/639). Misk kokulu kadehte gül suyu gibi taze ve akıcı su gibi saf şarap ister (179/2411).

-Üzüm Şırası, Üzüm Suyu, Üzüm Kanı

Kadehteki üzüm şırasına ışıklar vurur (5/58). Memduha bin sene üzüm şırası iç diye dua eder (97/1350). Zaman üzüm suyu ve kebap zamanıdır, küpün ağzından yarı coşmuş üzüm suyu içmek gerekir, iki -üç gün boyunca asmanın gölgesinde üzüm suyu içelim der (7/82,4,6). Tabip iki yıl şaire üzüm suyu içmesini emretmiştir, üzüm suyu veya kuru üzüm kanı hazırlanmasını ister (8/91-2). Ābān ayında üzüm suyu getirilmesini söyler (195/2595). Sonbaharın üzüm suyunu içmemektedir (195/2597). Üzüm köylüden, lale, çiğ damlası ve hicran gözyaşı gibi olan kanını almasını ister (47/675). Memduhun eliyle askerlerin kalbine üzüm kanı dökmesini söyler (97/1343).

-Kırmızı, La'l Renkli Şarap

Memduha; bayram geldi, la'l renkli şarabı al, çünkü bu şarap zararı kökünden götürür, der (10/130). Nevruz'da kırmızı şarabı alıp kırmızı güle doğru salınmasını söyler (70/981). Öldüğünde en kırmızı şarapla yıkanmak ister (78/1091). Memduha üç yüz yıl kırmızı şarap, iki bin ay la'l renkli şarap içmesi için dua eder (97/1350). En kırmızı suyla oruç açmak, onunla gam ve kedere bir yol vermek ister (99/1354). La'l renkli şarap ay ışığı gibidir (172/2321). Köylü iki kulplu kadehe kırmızı şarap döker (176/2371). Kırmızı şaraptan sabaha kadar içeyim, çünkü onda hem gül rengini hem gül suyu kokusunu alıyorum der (198/2662).

-Sarı, Safran Renkli Şarap

Sarı çiçeğe düşen yağmur damlası altın sikkeye sarı şarap damlaması gibidir (43/623). Memduha, üç yüz yıl sarı şarap içmesi için dua eder (97/1350). Memduha safran renkli şarap içmesini, safran şarabı içtiği zaman doğruca safran gibi gönle gideceğini söyler (76/1077-8).

-Sabah Şarabı

Vakit sabah şarabı vaktidir, ne sıcak ne soğuk, ne bulutlu ne güneşli, ne rüzgarlı ne de tozludur (11/134). Herkesin işe koyulduğu şafak vakti büyüklerin adeti sabah şarabı içmektir (12/141). Ne mutlu sabah şarabına! Sabah şarabı o sakinin elinden olursa sabah şarabıdır (12/148,50). Pazar günü sabah şarabı iç, o gün sabah şarabı nasıl da güzel olur der (21/280). Ey uyuyanlar sabah şarabı içmeye kalkın, biz şarap zedeleriz, çaremiz sabah vakti kadehtir, şarapzedeye ancak şarapla şifalı merhem olur. Sabah şarabı içen kimse şen bir gönle, iki misk kokulu dudağa ve iki huri yanağına sahip olur. Her zaman sabah şarabı güzeldir ancak mercan renkli gül zamanında daha güzeldir (179/2405-12).

Sabah şarabı anı ne güzel, henüz yüz yıkamadan eli şaraba götürmek ne güzeldir (179/2418). Güzele sabah şarabı vakti erken kalkıp ruhun neşesini getirmesini söyler (211/2803).

-Eski, Yıllanmış Şarap

Kadehin Firavununa eski şarap sunalım der (8/98). Keşmir güzeline, eski yıllanmış şarabı getir, doluyu ver ve boşu al, diye seslenir (11/135).

-Hurma Şarabı

Sakiye, altın renkli hurma şarabını getir, şaraba hürmet et, Nevruz'da şarap iç, şarap içmeyen kişi ne büyükler sınıfındandır, ne de insandan sayılır, der (57/804,5).

-Seyeki[301]

Biz iyi seyeki içen güler yüzlü ve barışçıyız, sen kötü seyeki içen savaşçı ve suratsızsın, der (179/2410).

-Sirke, Şıra

Niye şarap haram ve sirke helaldir, şarap da önce sirke değil midir? (104/1421) Bağcı üzüm kızlarının ruhlarının şırasını çıkarıncaya kadar onları ezer (205/2750).

-Su

Güzele bizim ırmaktan su akıttığın günler geçti. "Yeni testinin suyu daha soğuk olur" derler. Bizim testimiz eskidiği için suyu sıcaktır diye sitemde bulunur (7/79-80). İki-üç gün boyunca asmanın gölgesinde suyla üzüm suyu içmek ister (7/86). Ata ıslık çalmazsan su içmez, şarap da sudan daha aşağı değildir (9/107). Lezzetli su iyilerin dudağındadır (181/2450). Bağcı asma için çıkrıktan su çeker ve gece gündüz onlara gül suyu gibi su verir (195,6/2610,11,16).

-Süt

Zambak ortasına sarı renkli dövülmüş fosfor serpilmiş süt dolu bir kadeh gibidir (1/15). Nevruz'da yağmur süt gibi olur (48/681) Hamile üzüm kızının memecikleri süt dolmuştur (155/2102). Anneleri asma kızlarına ayağıyla süt verir, ayakta süt içen çocuk nerede gördün, diye sorar (174/2343). Annesi asma kızlarına süt vermemiştir (195/2605,7;196/2629). Bağcı asma kızlarına annelerinden süt gelmediği zaman gece gündüz onlara su verebileceğini söyler (196/2611). Bilekleri süt gibi sakilerinin olduğunu söyler (213/2815).

---

[301] Üçte ikisi buharlaşmış şarap demektir.

14- Ölçü Birimleri ve Araçlar

a) Ölçü Birimleri

-Men (Batman)[302]

Memduhun kılıcının ağırlığı dokuz buçuk men'dir (198/2665)

-Reş, Arş (Arşın)[303]

Memduhun kılıcının kabzası üç buçuk arşındır (198/2665). Makasla turunçtan iki yarı arşın alıp bir kese dikersin, der (202/2692).

b) Araçlar

-Gemi, Yelkenli

Gemiler yıl boyu geçitlere doğru giderler ve istikametleri demir iledir (4/49,51) Uzak bir mekan ve ırak bir çöle gitmek için dağ gibi demirli geminin demirini kestiğini söyler (6/75). Her gemide bir demir vardır (121/1652). Sahile yaklaşan bir gemi gibi kervana yaklaşmıştır (66/939). Atının haliçteki gemi gibi gece gittiğini, kendisinin de onun üzerinde gemi direği gibi sabit durduğunu söyler (83/1159). Devesini kuyruğu küreği olan bir gemiye benzetir (93/1293). Memduh iyilik ve fayda gemisini selamlamıştır (158/2168). Rüzgar fazla olunca yelkenli hızlı gider (112/1516)

-Tayyāre[304]

Memduhun kalemi amber saçan bir tayyāredir (107/1449). Memduhun bineği bir tayyāredir (149/2020).

---

[302] Yer yer değişmekle birlikte yaklaşık sekiz kilogramlık ağırlık ölçüsüdür.

[303] Bir kol boyu (68 cm'lik) uzunluk ölçüsü birimidir.

[304] Farsçası da "tayyare" olarak geçen bu kelimeyi olduğu gibi almayı uygun bulduk.

D) İNSAN UNSURU

1-İnsan Telakkisi ve Mahiyeti

a) Genel Olarak İnsan

Hz.'İsâ'nın ruhu tüm dünya halkının efendisi olduğu gibi şarap da tüm dünya yaratıklarının efendisidir (13/176). Feleğin yörüngesinde olması insan için kararlılıktır (20/275). Örnek insan dışı ve içi değişken ve hırslı olmayan kimsedir. Çoğu kimse kazanır ve bağışlamaz, çoğu da kazanır ve hep bağışlar (23/315-6). Halk memduhun mükafatını hayırla veremez (28/401). İnsanlar bir şeyi tecrübe etmeden bilemezler (33/459). Avamın katında Kur'an büyüktür (48/700). İnsanın değeri, mertebesi ve makamı onun layığı ve hak ettiği kadardır (49/708). Memduhun bütün halka musibet kapılarını kapamasını ve şarap küplerini açmasını ister (52/750). Şarap içmeyen insan sayılmaz (57/805). Halk memduhun komutanlığında bütün yıl mutluluğa ulaşır (58/823). Memduhtan dolayı her zaman neşelidir (185/2501). Memduh insanlıkta şahların önündedir (60/840). Halk memduhun sefer ve hünerlerini görünce hayretten şah hikayelerini terkeder (60/854). Memduhun fazilet ve cömertliğinden herkes faydalanır (186/2517). İnsanlar ölümlüdür (76/1075). Memduh insanoğlunun gururu (102/1405;186/2508) ve halkın efendisidir (134/1806). Halk memduhu seçmiştir (110/1478). Havas-avam bütün dostlarını denediğini, onlarda ne sırdaşlık, ne de vefa gördüğünü söyler (80/1111). Testinin kadeh karşısındaki namazı hasların kapısında olur, halk ululaın bu huy ve adetini bilmez (168/2276). Halk ölülerin (üzüm kızları) kıssasını istemez (175/2357). İnsan baharda saz ve kadehle mutlu olur (183/2452). İnsan bülbül sesiyle mutludur (184/2479). Dünya insanlardan hayatı aldığı için onun hayatı uzundur (138/1869). Dünyada insan kaldıkça memduha dua eder (186/2524). Asma kızları üzerlerine hiçbir insanoğlu eli değmediğini söylerler (197/2634).

b) Soy, Nesep, Sülale, Cevher

Memduhun soyu cevherdir (106/1436). Güzel soyludur (198/2666). Kökünden büyük soya tâbi olan asla hata yapmaz (185/2505). Memduhun izzet, yücelik, fazilet ve becerisi sabit asıl ve halis cevherdendir (48/703). Halis cevher memduhu hilekarlıktan alıkoyar ve halis cevherde hilekârlık olmaz (143/1953). Kötü soydan iyi hüner çıkmaz (44/648).Üzüm çocukları ay ve güneşe olan nesep bağlarından dolayı soyludurlar, parlaktırlar ve öldürülünce tekrar dirilirler (197/2641,7). Bahçenin erguvanları sülale

gibidir (134/1795). Kötü cevherlilerin ilmi yaşlandıkça bile artmaz (90/1246). Cevherli insanın aklı kendisine yar olmayınca hastalıklı bir göz gibi olur (22/313).

c) İnsan Uzuvları

-Beden, Ruh,Can, Ten, Vücut

Velayet bir vücut, şahın hizmetçisi de o vücudun atar ve toplar damarı gibidir (14/193). Nevruz'da bedeni şaraba gömmek ister (17/227). Bütün ruh ve bedenini şaraba feda eder, onların rahatı şarapladır (78/1083,88). Memduhun bedeni nurdan, bizimki ise topraktandır, der (17/236). Bütün vücudunun gönlün peşinden, onun da memduhun peşinden gittiğini ve vücudun gönüle meylettiğini söyler (27/381). Servi, bütün vücudu boy olan bir maşuka gibidir (22/293). Bedenlerden yok olmayan güzelliği ister (34/489). Muma, bizim vücudumuz canımızla, senin canın cisminle yaşar, her zaman ruhun bedeninden bir parça azaltır, sanki ruhunda bedenini saklarsın, gömleğin teninin altındadır, herkes gömleğini teninin üstüne örter, halbuki sen daima tenini gömleğin üzerine örtersin, der (79/1095,6,9). Üzüm kızlarını tekmeleyerek birer birer derilerini vücutlarından ayırırlar (175/2364). Üzümün karnında can ve ruh vardır, onun canı lale renkli ve misk, amber ve misk söğüdü kokuludur (13/167-70). Asma kızı ruha hamiledir (13/175). Ruh ve canı sürekli güzelle mutludur (74/1044). Dünya ruh ve bedenimizi eritir (138/1873). Ruh daim kalıcıysa memduh ruhtur (139/1889).

-Beyin, Akıl

Memduh gürzüyle beyin dağıtır (62/872). Onun gürzle insanların beynini ezmesini ister (177/2399). Memduhu övmek karanlık beyni iyileştirir (126/1700). Akıl fani değilse memduh akıldır (139/1889). Sultanın temiz akıllı olması gerekir (150/2037). Şarap kokusu beyne öd ve pelesenk ağaçları eker (156/2128).

-Baş, Kafa

Baş kana bulanmıştır (3/28). Hurilerin başında gümüş tepsiler vardır (3/29). Gelinlerin başlarında taç vardır (3/34). Zalim ve cebbarlar memduhun korkusundan başlarını çarşafla kapatırlar (4/48). Baş üzerinde kartal kanadı gibi üzüm salkımı vardır (7/89). Baş, memduhtan alacağı elbise hediyesiyle yücelir (18/244). Memduhun baş yüceltmesini ister (55/802). Memduh kılıcıyla kafa keser (62/872-4). Nergis, başı hep gözden ibaret bir dilber gibidir (22/293). Mum, canını başının ortasına koymuştur ve muma, gönlüne koyduğunu başında görüyorum, senin başına koyduğun o şey benim gönlümdedir, der (79/1095,1106). Hilal birbirinden ayrılmış iki baş gibidir (87/1205).

(179/2409). Üzüm çocukları babalarının (ay ve güneş) yüz ve yanaklarına kalkandır (197/2642).

-Saç, Zülf, Bıyık

Saki zülfüne kıvrımlar atmıştır (5/56). Sümbül lalenin önünde uzun saçın ucu gibidir (55/782). Gece, uzun saçını eteğine salmıştır (86/1170). Çölün otları zencilerin saçı gibi olmuştur (93/1298). Mihrigānda nergis dalları misk ve ambere bulanmış saç gibi kıpkırmızı gibidir (101/1384). Memduhun saç okşamasını ister (108/1462). Saç kıvrımının misk kokulu olmasını buyurur (163/2223). Üzüm kızları yirmişer yirmişer saç saça bağlanmış ve yeşil saçları dizlerinin üzerine inmiştir (174/2341). Asma, gençlerin saçı gibi birbirine dolaşmıştır (203/2698). Ayvanın yüzünde Slav ırkı bıyığının izi vardır (202/2689).

-Kulak

Güzel sema ve zir ve bam ezgisinin nağmesi gönül kulağındandır, baştaki kulaktan değil (34/491). Sarı çiçek yaban gülüne yüzünü koyunca gümüş kulaktaki altın küpe gibi olmuştur (36/514-5). Nergisin başçığında altı tane gümüş kulak vardır (117/1586). Kulak şeker tuvin makamındadır (179/2417).

-Kirpik

Azamet gözü dışında memduha bakanın kirpiği deve dikeni olur (21/287). Bahar yüze kirpik eker (192/2194).

-Gırtlak, Boğaz, Boyun

Kumru bir oyuncu gibi misk kokulu ip halkasını boğazına geçirmiştir (1/9). Daldaki kuşlar Dāvūd misal boğazlarını açmışlardır (3/36). Keklik Nevruzda boğazını açar (17/228). Dağ kekliği davul gibi gırtlağını havayla doldurmuştur (17/232). Üzüm köylüden hançerle gırtlağını kesmesini ister (47/670). Āsāf hep feleklere boyun yapmışsa da onun taht yaygısının hayali ve boyunları musibete düçar olur (58/832). Tasvir ettiği at, Ehrimen'in boğazı gibi susuzluktan sel yatağı olmuştur (83/1151). Nergisin küçük vücudunda yüz yeşil boyuncuk ve her boyunda altın bir baş vardır (117/1585). Üzüm kızlarının gırtlak ve boğazlarını orakla keserler, çocukların boğazının kesilmesi nadirdir (175/2351). Bağcı asma kızlarının gırtlağını keser ve bir damla kan damlamaz (197/2649).

-El, Avuç, Parmak

-Göz

Saf şarapla gözden uykuyu çalmak ister (9/104). Nergis, başı hep gözden ibaret bir dilber gibidir (22/293). Tasvir ettiği resimli köşk ve süslenmiş meclis, gönül gözünden ve baştaki gözden şekillenmez (34/490). Yaban gülü sarı çiçeği yanına alıp onu üzerinde gümüş göz bağı olan altın bir göz yapmıştır (36/514,5). Memduh okuyla göz çıkarır (62/872-4). Memduhun göze bakmasını ister (108/1462). Āmānın gözü memduhun cömertliğiyle kuvvetlenir, memduhun cevri hem dünya hem ahirette āmānın gözüdür (126/1700,8). Mum gözsüz ağlar (79/1102). 'Unsurī'yi görmek için göz beşiğinde uyku çocuğunun uyumadığını söyler (83/1161). Göz fitne aracıdır (179/2409). Göz sevgililerdedir (179/2417).

-Ağız, Dudak, Dil

Kırmızı semen, ağzında basılmış altından dili olan erkek tutinin iki dudağına benzer (1/14). Hz. Meryem'in hamileliği ağız yoluyla olmuştur. Asma kızının ise dudağı ve ağzı yoktur (13/174). Şarabın ağızda olmasını ister (78/1089). Mum ağızsız güler (79/1102). Küpün tacının altında geniş bir ağız ve ağzın altında bir gırtlak vardır (120/1633). Dudağını kadehe kaldırınca her bir dudağının şeker gibi olduğunu söyler (121/1641). Sabah şarabı içen iki misk kokulu dudağa sahip olur (179/2408). Fulya, ipe dizili inciden ağız yapar (136/1836). Dünya, ağzı olmadığı halde yaratıkları yer, böyle ağızsız yiyen görülmemiştir (138/1868). Köylü, zindandakileri görünce dudak ve dişi yüz mum ve lamba gibi olur (155/2116). Şarap dağıtandan tatlı dudak ister (179/2409). Mihrigānın dudakla yumuşatılmasını söyler (202/2683). Memduh diliyle bütün dünya halkından büyüktür (14/187). Zambak, altın diliyle tuti gibidir (22/296).

-Yüz, Yanak

Zalim ve cebbarlar memduhun korkusundan yüzlerini başörtülerle örterler (4/48). Memduha hayadan bir yüz yapılmıştır (23/331). Onun yüzünü parlatmasını ister (52/759). Rüyada memduhun parlak yüzünden öper (58/819). Gülnar kırmızı yüzlü, boyotu sarı yüzlüdür (36/509). Mumun yüzü sabah açan şenbelid gibi, kendi yüzü ise çimende solmuş şenbelid gibidir (80/1108). İki renkli gül sarhoşların yüzü gibidir (123,4/1673,4). Hemişebahar çiçeği altın yaprağından yüz yapar (136/1837). Şarabın rengi iki yanak üzerine bir ay çizer (156/2128). Bahar yüze kirpik eker (162/2192). Sabah şarabı içen iki huri yanağına sahip olur (179/2408). Yüz fitne aracıdır

Gelinlerin avuçlarında kadeh vardır (3/34). Gümüş el ve kınalı avuçla kadehin Firavun'una eski şarap sunmak ister (8/98). Şarap emir ve vezirlerin elini mesken edinmiştir (13/183). Avucuna şarap konmasını ister (16/209,17/227,78/1089). Parmak uçlarının çengin ibrişimleri üzerinde çok şaşırtıcı bir cümbüşü ve hiç durmaksızın bir hareketi vardır (61/863). Memduhun hizmetinden mahrum kaldığında parmak uçlarını yaracağını söyler (67/967). Kırmızı gül kınalı el, fulya kınasız el gibidir (123,4/ 1673-4). Köylü parmakla çamurun etrafına bir çizgi çeker (155/2120). Bağcı üzüm kızlarının yanlarına beş parmak atabilmek için onların sırtlarını tekmeleyip yumruklar (205/2746). Bağcı asma kızını avucuna alacağını söyler (206/2768). Parmakla barbutun cezasının verilmesini ister (169/2284).

-Göğüs, Meme

Memduhun mızrağı savaşçının göğsünde yılan deliği açar (37/524,62/872). Turunç, iri uzun ve baş aşağı bir göğüs gibidir (153/2076). Üzüm kızları annelerinin memesini zincirle tutmuşlardır (174/2344). Anneleri onların ağzına göğüs ve meme koymamıştır (196/2629). Gül meme ucunu göstermiştir (189/2530).

-Karın, Göbek, Bel, Ciğer

Nar bir kadın gibi karnında bir avuç çocukla hamile kalmıştır (13/160). Üzümün karnı misk kutusu gibidir ve içinde bir can ve üç kalp vardır (13/166,7). Karnının peşinden sıcak tandır gibi olma, diye tavsiyede bulunur (73/1036). Asma çocuklarının anneleri göbeklerini kesmemiştir (196/2628). Bağcı tekme ile onların göbek ve kasıklarını birbirinden ayırır (198/2651). Asma kızları iki asil şahın (ay ve güneş) göbek ve belindendirler (198/2659). Memduh savaş günü yirmi arşın mızrakla yirmi savaşçı ciğeri alır (27/391). Üzüm kızları bağcının ciğeri gibidir (196/2616). Bağcı onların ciğerini atar (198/2652)

-Omuz, Sırt

Pazarcıların çadırı omuza atılmıştır (179/2404). Menekşe yaprağı para basanın sırtı gibi büküktür (22/295). Köylü üzüm kızlarını sırtında eve götürür (155/2108). Onların sırtına bin batmandan ağır taş koyar (175/2365).

-Kan, Et, Kemik, Damar, Sinir

Baş kana bulanmıştır (3/28). Guguk kuşu kanlıdır (70/987). Köylü, üzüm kızlarının kanı tamamen çıksın diye onları gece gündüz salmaz, kanlarını bir anda alır o anda o kana insanların düşkün olmadığını bilir, üç ay bekletir (155/2111-4). Onların

boğazı kesildiğinde kan akmaz (175/2352;197/2649). Bedenlerinden kanlarını damla damla akıtıp küpe koyarlar (175/2366;198/2652). Kırmızı asma kızı kan gibidir (196/2623). Bülbülün ipek gibi olan ayağı et ve butları parçalar (22/299). Üzümün karnındaki üç kalp üç parça kemiktendir, onun gönül kemiği can ve ruhtur (13/167-8). Üzüm köylüye et, kemik, yağ ve damarını atmasını söyler (47/674). Köylü de onların kemiklerini kırar, damarlarını keser ve bir yere atar (155/2110,2;205/2748). Asmanın çocuğunda kemik, damar ve sinir yoktur (195/2603).

-Öd, Bağırsak

Memduhun öd koparmasını, mızrağıyla pehlivanların kalbinden öd çıkarmasını ister (51/732;177/2399). Barbutun bağırsakları karnının dışındadır (169/2281). Asma bağırsakla çocukları karnına asar ve o bağırsaklarını koparmaz (195/2601;196/2628).

d) İnsan Maneviyatı ve Karakterleri

-Akıllı, Akılsız, Bilgili, Faziletli, Hünerli

Memduhtan başka cihandārlığa oturan akılsızdır (157/2151). Kur'an'ın tefsirini ancak bilgili insan bilir (48/702). Kendini faziletli olarak niteler (66/946). Faziletli kişi faziletlilere yönelir (67/965). Hünerli insan aynı zamanda cevherli olmalıdır (22/312). Hünerli olmak büyüklük delilidir (67/961).

-Barışçı, Güler Yüzlü, Neşeli, Suratsız

Bizler barışçı ve güler yüzlüyüz, sen (hasetçi) suratsızsın der (179/2410). Asma öldürüldüğünde neşelidir (204/2735).

-Dost, Düşman

Dostuna, ey iyi dost, dün gece şarabın sarhoşuydum, şarap hoşhal olmak için gereklidir (8/91,5), bana uyku ilacı getir, diye seslenir (9/101). Gönlü dosta meyillidir ve dudağı onun ayak toprağının hizmetini yapar (27/377). Dostu gönüllerini ayırmıştır, oysa dostuyla gönül birliği yapan mutlu olur (25/346). Sevgiliye, ya sadık bir dost ol, ya açık bir düşman, ya tamamen bağlan yada tamamen nefret et, ben senin düşmanlığını dostluk zannediyorum, sen benim dostluğumu düşmanlık sanıyorsun, der (114/1523,4). Mumu kendisine benzetir ve her ikimiz de meclisin dostuyuz, dostların arzusu için kendimizi yakarız, dostlar bizle rahatlar, biz hüzünleniriz, der (79/1103-4). Hasetçisi onu, dostlarını kendisinden uzaklaştırmakla suçlar, o da dostlarının onunla olmaktan sıkıntı çektiklerini söyler (90/1241). Hasetçisine, ya dost ya düşmanım ol, ne dostsun ne düşman, der (111/1497). Asmalar dostların yaptıkları gibi ellerini birbirine vurmuşlardır

(203/2698). Dost memduhun ihsanıyla sevinir (213/2817).Düşman, raiyet sürüsüne dadanan kurt gibidir(14/203). Şah kendi isteğiyle düşmana gitmezse düşman gece baskınıyla şahın devletine gider (33/475). Düşmanın işinin suyu yukardan aşağı dökülmüştür, hiçbir su aşağıdan yukarı çıkmaz (34/481). Dikenden hurma olmadığı gibi düşmanın işi de iyi olmaz (34/482). Düşman ortaya çıkmadıkça öldürülemez (34/484). Resul, Allah'ın düşmanlarına Beytü'l-Haram'da iki başlı kılıç vurmuştur (71/1013). Mumu kendisine benzeterek, ikimiz de kendimizin düşmanıyız (79/1103), senin ayrılığından güneşin düşmanı oldum, der (80/1110).

-Sabırlı, Sabırsız

Memduh sabırsızlarla birlikte değildir (71/1005). Dünya sabırlılarla uyum içindedir (138/1858). Asma öldürüldüğünde sabırlıdır (204/2735).

-Temiz, İyi

Bağcı asma kızının temiz olmasını ve temizlerden olmasını ister (204/2716). Üzüm çocuklarında bir tane iyi yoktur (196/2627). İyiler dudaklarında lezzetli su ve avuçlarında yasemenle nara atarlar (181/2450).

-Gamsız, Gamgusār (Dert Ortağı)

Komutan gamsız olmaz (151/2051). Mum şairin dert ortağıdır (80/1112).

-Kötü Huylu, Kötü Düşünceli, Hilekār, Aşağılık, Alçak, Bozguncu

Sevgili, şairin ismini kötü huylu ve kavgacı koymuştur (7/77). Sevgiliye; böyle kötü huylu değildin, sonradan kim seni kötü huylu yaptı, olduğundan daha kötü huylu olmak mı istiyorsun, sen kötü huylu değildin, eğer öyle olsaydın önceden bizimle bu kadar alış veriş yapmazdın, diye seslenir (114/1523,4). Memduh kötü düşüncelilere merhametsizdir (15/205) ve onlar memduhun yakasından düşünce difteriye tutulurlar (60/852). Aşağılıkları hicvetmek medihtir (131/1751). Alçak insanlar asla bir makama ulaşamazlar (143/1952). Kayser, Çipal, Hakan ve Fağfur dünyanın bozgunculardır (40/585-6).

-Zalim, Cebbar

Zalim ve cebbarlar memduhun korkusundan baş ve yüzlerini örterler (4/48). Zalim yakınlarına da zulmeder (31/444). Sevgilinin gözü zalimdir (46/655). Sevgilisi şaire zalim diye seslenir (65/911). Zalimin günü de onun gibi alçaktır (49/705). Allah zulmü sevmediği için sonuçta zalimin zulmü devam etmemiştir (71/1019). Memduh

dünyayı zalimlere teslim etmez (115/1551). Memduhtan başka cihandārlığa oturan zalimdir (157/2151).

-Kahbe, Zaniye, Haramzade

Memduhun korumasındayken hiçbir kahbeden endişelenmediğini söyler (121/1658). Her bir üzüm çocuğu zaniye olmuştur (196/2627). Bağcı onları haramzade olarak niteler (197/2645).

-Ebleh

İhanete karşı sert taşla savaşan eblehtir (26/369).

-Büyükler

Büyüklerin olayları kısa görüştendir (14/199). Büyüklere büyüklükle mukabele gerekir (26/369). Şarap içmeyen büyüklerden sayılmaz (57/805). Büyükler boncuk gerdanlık gibidir (129/1739).

-Köylü ve Şehirli

Nevruz'da tuti, köylü ve şehirli insanlara hadis ve kıssa anlatır (117/1574).

-İhtiyar, Genç

Gece, şairi ihtiyarlatmıştır (132/1775). Hasetçisi şaire, kendinin ihtiyar onun genç olduğunu dolayısıyla ilim bakımından gençlerin yaşlılara yaklaşamadığını söyler. Şair de cevaben kötü cevherlinin ilminin yaşlılıkla artmadığına şeytandan örnek getirir (90/1245-6). Dağdan bulutun yükselmesini, beyaz başlı bir kızın beyaz saçlı moruk bir çocuk doğurmasına benzetir (75/1047). Genç yaşlanır fakat yaşlı asla genç olmaz (22/292). Tüyü bitmemiş gençlerin elinden kadeh almak ister (70/983). Saf şarap, gençlerin uykusunun düşmanıdır (9/104).

-Zengin, Fakir, Mazlum, Zayıf, Çıplak, Yetim

Zenginin işi zenginin layığı, fakirin işi de fakirin layığı olmalıdır (49/709). Mü'minlerin emirinden mazlumların hakkını vermesini ister (90/1235). Dünya cahil olanı daha zengin yapar (138/1861). Kimsenin zavallısı olmamak ister (185/2493). Memduh fakirlik anında zayıfların ümididir (186/2512). Şarap kışta çıplaklara elbise olur (16/212). Yetimler orakla üzüm kızlarının boğazını keserler (174/2350).

-Komşu, Ev Sahibi

Uyuyan komşular bizim sesimizden uyandılar, der (5/59). Memduhu şairin zulme uğradığı günlerde ona ev sahipliği yapmıştır, ev sahibinin de ziyafetten kaçmaması gerekir (140/1917-8).

-Sürü Sahipliği

Köpek, kurt ve sürü işi sürü sahibiyle alakalı işlerdir, bizimki sürü sahipliğidir, der (14/203-4).

-Ölü (Üzüm Kızı)

Katiller tamahla ölüleri satarlar, sepetle getirip pazarın başına koyarlar ve ölülere bin görücü gelir. Müşteri de istekli ve gülerek ölüyü öldürenden alır (175/2354-6,8). Ölü ve sönmüş olarak birkaç gün geçer, ölüyü kefenlemezler (175/2362). Bağcı ölüleri şarap tezgahına götürür ve hepsini tezgaha atar (205/2745).

-Uykulu, Uyanık

İster ölmüş, ister uyumuş ol fark etmez, uyanık değilsin, der (9/102).

2-Tarihī ve Efsanevī Şahıslar, Karakter ve Tipleri

a) İdareciler

-Sultan Maḥmūd[305]

Sultan Maḥmūd Ceyhun'un üzerine bir köprü yapmak için iki-üç yıl orada kalmıştır (41/591). Şair, Sultan Maḥmūd'un Gāżāyiri'ye verdiğini Sultan Mes'ūd'dan ister (112/1518). Mes'ūd, Mahmūd'un soyundandır. Öd neyinin ödden daha iyi olması gibi o da Maḥmūd'dan daha iyidir (156/2131) ve daha üstündür (176/2374). Sultan Maḥmūd temiz cevherlidir, kerem ve cömertliğin temelidir (198/2668). Dinin yardımcısıdır (207/2784). Mes'ūd hakkıyla onun yerine oturmuştur (210/2800).

-Sultan Mes'ūd[306]

Şarap özellikle Sultan Mes'ūd'un parlak döneminde güzel olur (19/252). Kutlu talih hep onun bağışının güzelliğindendir (27/387). Kayserin nasıl olup da Mes'ūd'u düşünüp deli olmadığına şaşırdığını söyler (33/468). Rıdvan onun ahlak kokusundan Tuba'nın süsünü götürmüştür (58/828). Zamanın hürleri onun önderlik ve krallığı hususunda hemfikirdirler (60/843). Peygamber Enūşirevān-ı 'Ādil ile övündüğü gibi Şah Mes'ūd'un adaletiyle de övünür (67/954). O, Allah'ın yarattıklarının koruyucusu ve ümmet dininin yardımcısıdır (70/1000). Ona, küpün etrafından başka yerde salınmaması ve dinin çevresinden başka yerde koşmaması için telkinde bulunur

---

[305] Ebū'l-Ḳāsım Yeminüddevle Maḥmūd b.Nāṣıruddīn Scbuktcgīn: 389-421/998-1030 tarihlerinde hüküm sürdü. Çok yerleri ve Hindistan'ın büyük kısmını fethetmiştir. Sarayı dönemin şairlerinin toplandığı yer olmuştur. Bkz. Tez; s.2-4.

(97/1339). O, padişahlıkta güzel ve komutanlıkta bilgilidir (110/1476 vd.) Ülkesinden ayrı olmamış ve ebediyen olmayacaktır (150/2034). Onun edebinin en azı hilm; hünerinin en basiti cömertliktir. Adalet ve ihtiyar sahibidir. Maḥmūd'un soyundandır, ondan daha iyi ve daha üstündür (156/2129-31;176/2374). Bahçenin buluta yaptığı taşyürekliliği, eşe haksızlığı ve hürmetsizliği Şah Mes'ūd'un görmemesini ister (191/ 2567). O, aslan yürekli, fil vücutlu ve fil oturuşludur. Cömertlik ve keremin tamamı onda toplanmıştır (198/2664,7). Arşın sahibi bütün mülkü ona teslim etmiş ve dünyanın yedi iklim ülkesini ona saymıştır (199/2673). Onun cihandārlık bayrakları gökyüzüne yükselmiştir (207/2781). Hakkıyla Maḥmūd'un yerine oturmuştur.Onun bu mülkten başka maksadı olmaz çünkü cömertliği mülkle terbiyeye ulaşır (210/2800).

-Felekü'l-Me'āli, İspehbūd[307]

Adil İspehbūd Mihrigān Bayramı'nın hakkını verir (61/868).

-Ebū Ḥarb Baḫtiyār,[308] *Ḫāce Muḥammed*[309]

Baḫtiyār'la şarap içmek ister (19/251). O, mü'minlerin emirinin veziridir. Onun gibisi ne Hānikayn'da ne de Antakya'da vardır (101/1399). Onun görüşü mülkün rükünlerini sağlamlaştırır. Ne mutlu mektuba onun ismini yazan kaleme (136/1840,1). Onun huzurunda yaptığı medih ve şiiri çabucak dağıtmak ister (162/2204). Babasının künyesi Ebū Ḥarb olunca o derece yükselir ve meliklerle savaşır (163/2209). Ḫāce Muhammed'in huzurunda küçük olan ona göre daha büyük, büyük olan ise daha küçüktür (99/1360).

-Ahmed b. 'Abdüṣṣamed (Ḫāce Ahmed)[310]

Kadeh onun elinde olunca eli cömertlikle dolar, o sadece vezirlerin güneşi değil bütün ins ve cin'in güneşi, alemin öncülerinin öncüsüdür. O iki küçük şeyiyle (dil ve gönül) bütün dünya yaratıklarından daha büyüktür. Onun sayesinde zanlar gerçek, ona

---

[306] Ebū Sa'id en-Nāṣireddīnullah Mes'ūd b.Maḥmūd-i Gaznevī: 421-432/1030-1040 tarihlerinde hüküm sürdü. Selçukluların galebesinden sonra Merv'den Gazneyn'e geldi. Hindistan'a giderken yakalanıp zindana atıldı ve öldürüldü. Bkz. Tez; s.2-4.

[307] Emir Felekü'l-Me'āli Menūçihr b.Kābūs b.Veşmgir (403-423/1024-1044); Āl-i Ziyār sülalesinin beşinci emiri ve Sultan Mahmūd'un damadıdır. Şair'in memduhudur ve ismini bu emirden almıştır (Debīr-i Siyākī, age, s.303).

[308] Natanz hakimi 'Alāüddevle Ebū Ca'fer Muḥammed b.Duşmenziyār-ı Kākūye'nin oğludur. Hakkında fazla bilgi bulunamamıştır (Bkz; Debīr-i Siyāki, ae, s.264).

[309] Bu kişinin de Ebū Ḥarb Baḫtiyār'ın babası olduğu tahmin edilmektedir (Debīr-i Siyākī, ae, s.264).

[310] Ebū Manṣūr Ahmed b.Muḥammed b.'Abdüṣṣamed-i Şīrāzī: Sultan Mes'ūd'un veziridir. 424/1045 yılında Nişābur'da bu göreve getirilmiştir. Çok zeki ve becerikli olan vezir Sultan'ın ölümüne kadar (432/1053) görevde kalmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.267).

nispet edildiğinde yakinler zan olmuştur. Zillet ve düşkünlük sebebi olan kısa görüşlülük onda yoktur. Altın verip iyi nam alır. Onun yürüttüğü vezirlik filan oğlu filan oğlu filanın işi değildir, herkes kendi çıkarını düşünürken o, şahı düşünür. Padişah mülkün vücudu, o yüreği olur. Ülke Kur'an, o da tefsiri gibidir. Raiyet sürüsünün çobanıdır; onun sayesinde sürüde karışıklık olmaz, kurttan emin olunur ve köpekler ulumaz. Zayıflara merhametli ve kötülere acımasızdır (14,15/185-205). Onun hizmetinde gurbetin bile kendisini yücelttiğini söyler (25/352). Onun cömert elinden dirhem yağması gibi bād[311] günü badem yağar (29/415). Muzaffer, adaletli önder, Feridun ve Keyhüsrev'in gücüne ve de Rüstem'in gönlüne sahiptir (55/788).

-Ebū'l-Hasan-ı 'İmrānī (Ḫāce Ali b.Muhammed)[312]

Nevruz'un neşesi ve canlılığı, devletin Ebū'l-Hasan ile uyumlu olmasındandır (2/21). Onun devletinde gülsuyu ve şarap nehirlerdedir (44/641). Şanı yüce ve görüşü doğru bir emirdir (87/1209). Allah'tan ebediyen onun bekasını ister. Oku İsfendiyār'ın oku, adaleti Nūşirevān'ın adaleti gibidir. Mūsā 'İmrān'ın (a.s.) çobanlıktan peygamberliğe geçmesi gibi o da bu reislikten büyük hükümdarlığa ulaşır. Sevabı çok, paylaması az, üzengisi değerli ve dizgini hafiftir. Şarapçı değil kılıç sahibi, yiyici değil mızrak vuran, savaşta kılıca kızıl yakut rengi veren, cahilden kaçan, alime koşan, mihnetten kurtarıp devlete ulaştıran birisidir ve ondan hediyeler ister (138,140/1879-1922). Adalet onunla geri gelmiştir. Reislerin reisi, kutlu seyyid, bağış ve parlaklıkta güneş gibidir (142/1932,3).

-Ḫāce Tāhir (Ebū Manṣūr)[313]

Onunla dostluk olunca ilkbahar yüz renkli yaygı örter (31/441). Güzele; eğer Ebū Manṣūr'dan korkmasaydın o saçlarla çok karışıklık çıkartırdın, der (106/1435).

-Ḫāce Ebū'l-'Abbās[314]

Onun methinde bin hikaye anlattığını söyler (57/811).

-Muhammed b.Naṣr[315]

---

[311] Her ayın 22. günü.

[312] İmranlılar Rey ve Serahs'ta ikamet eden iki eski ailedir. Bunlardan birkaç kişi meşhur olmuştur: Birincisi şairin memduhu ve Ebū'l-Hasan künyesiyle bilinen Ali b.'İmrān, Enūşirevān'ın dostu ve Felekū'l-Me'ālī'nin oğludur. İkincisi Menūçihrī'nin memduhuyla aynı ismi taşıyan ve Enverī'nin memduhu olan, 545/1166'da Sencer'in emriyle öldürülen er-Reis-i Ebū'l-Hasan Ali b. Muhammed-i 'İmrānī'dir (Debīr-i Siyākī, age, s.300).

[313] Ḫāce Ṭāhir Debīr; künyesi Ebū Manṣūr'dur. Sultan Mes'ūd'un has adamlarındandır. Onu önce Irak sahipdivanlığına getirmiş, daha sonra da azletmiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.295).

[314] Kim olduğu konusunda bir bilgiye rastlanmamıştır.

Onun talihi yaver, yüzü mutlu ve teyit edilmiştir (185/2496).

-Rüstem, Zāl[316]

Memduh Rüstem gönlüne sahiptir (55/788). Rüstem'in kemendi memduhun üzengisinden fazla değildir (58/834). Tasvir ettiği buluttan ve Zālzer'in annesinden başka hiçbir anne öyle bir çocuk doğurmamıştır (75/1048). Memduh savaş işinde ve hazırlığında Rüstem'den daha bilgilidir (102/1405). Memduh Rüstem'in yayına sahiptir (139/1883). Zāl oğlu Rüstem Zāl'dan daha üstündür (176/2375). Memduh çabada Rüstem gibi olmuştur (213/2813).

-Erjeng Dīv[317]

Erjeng Dīv, memduhun hamlesi karşısında bir darı olur (62/871).

-Bījen ve Menīje[318]

Gece, Bījen'in hapsedildiği kuyu gibi dar ve karanlıktır. Kendisi de kuyu ortasındaki Bījen gibidir. Süreyya kuyunun başını bekleyen Menīje gibi, kendisinin iki gözü de Bījen gibi ona bakmaktadır (86/1173,4).

-Feridūn[319]

Feridūn'un gürzü on-onbeş batman iken memduhunki yetmiş batmandır (10/124). Feridūn'un gürzü onun çivi ve mızrağından çok değildir (58/834). Memduh Feridūn'un gücüne sahiptir (55/788). Mihr ayıyla birlikte Feridūn-i Ābtīn'in bayramı da gelmiştir (174/2334). Mihrigān Feridūn'un bayramıdır ve ona saygıdır (61/867). Memduhtan Feridūn'un ihtişam ve emrini ilim ve orduyla yapmasını ister (62/882).

-Cemşid[320]

Memduhun Cemşid gibi şarap içmesini (18/246), onun gibi sürekli mülkünde izzetli ve nazlı olmasını ister (186/2526). Cemşid'in bir kızının (şarap) yaşadığını bir kitaptan okuduğunu söyler (120/1613).

-Biver-esb[321]

---

[315] Horāsān komutanının oğlu.

[316] İranlıların efsanevi kahramanı Rüstem'in babası.

[317] Māzenderān komutanıdır. Keykāvus savaşında Rüstem tarafından öldürülmüştür (Debīr-i Siyākī, age, s.268).

[318] Bījen; İran'ın ünlü destan kahramanı Kuderz'in oğludur. Menīje de Efrāsiyāb-ı Tūrānī'nin kızıdır ve Bījen'in maşukası ve eşidir (Gen. bilgi için bak.Şehnāme, Çev.Necati Lugal, MEB.Yay. c.IV, s.303-527).

[319] Pişdādī padişahlarından Ābtīn'in oğludur ve Avesta'da adı: Seraitun'dur (Debīr-i Siyākī, age. s.303).

Zamanındaki bir fitneyi onun zamanındakine benzetir (71/1016).

-Buḫt-i Naṣr[322]

Zamanındaki bir fitneyi onun zamanındakine benzetir (71/1016).

-İskender[323]

İskender'in ordusunda memduhun ordusundaki filler kadar at yoktur (10/123).

-İsfendiyār[324]

Büyüklerin töreni olan Sede Bayramı İsfendiyār'ın geleneğidir (19/259). Memduhun İsfendiyār'dan daha çok üç yüz emir bağlayacağını söyler (40/478). Memduhun oku onun oku gibidir (139/1880).

-Behmen[325]

Memduh ayakta durduğunda Behmen'in eli ancak dizine ulaşır (88/1221).

-Erdeşir[326]

Zamanının fitnesini Erdeşir zamanındaki fitneye benzetir (71/1017).

-Keykubāt[327]

Memduhun Keykubāt'ın mülk kapısında şarap içmesini ister (101/1398).

-Keykāvus[328]

Memduha Keykubāt'ın oğlu gibi neşeli ve ümitli ol, diye dua eder (18/246). Memduh, Keykāvus gibi tahtta kalan Arap ve Acemin reislerinin reisleridir(130/1749)

-Keyumers[329]

Sede Bayramı Keyumers'in geleneğidir (19/259).

-Keyhüsrev[330]

---

[320] Pişdādīlerin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır. Edebiyatta genelde şarap ve kadehle zikredilir (Debir-i Siyākī, age, s.280).

[321] Dahhāk veya Merdās'ın oğlu Aji Dahhāk, efsaneye göre bin yıl hüküm sürmüş, Feridūn'un ortaya çıkması ve Kave'nin kıyamıyla yakalanıp Demāvent'te zindana atılmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.277).

[322] Bu isimde birisi MÖ.1146-1123 yıllarında; diğeri de MÖ.604-562 yıllarında hüküm sürmüş iki kişi vardır. İkincisi daha tanınmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.272-3).

[323] Filip Makedūnī'nin oğlu, MÖ.355'de doğmuş ve 336'da babasının yerine tahta geçmiştir. Asya ve Kuzey Afrika'da fetihler yapmış ve 323'te Bābil'de ölmüştür (Debīr-i Siyākī, ae, s.269).

[324] Keyānilerden Kuştāṣb'ın oğludur ve Rüstem'le yaptığı savaşta ölmüştür(Debīr-i Siyākī, ae, s.269).

[325] İsfendiyār'ın oğludur.Elinin uzunluğuyla meşhurdur ve MÖ.465-424 yıllarında hüküm sürmüştür (Debīr-i Siyākī, ae, s.277).

[326] Erdeşir-i Bābekān; Sāsānīlerin kurucusu Bābek'in oğlu, 226'da tahta çıkmış ve on beş yıl saltanat sürdükten sonra 241'de ölmüştür (Debīr-i Siyākī, ae, s.268).

[327] Keykāvus'un babası ve Keyānīlerin ilk padişahıdır (Debīr-i Siyākī, ae, s.307).

[328] Keyānīlerin ikinci padişahı, Şiyāvuş'un babası ve Keykubāt'ın oğludur (Debīr-i Siyākī, ae, s.307).

Memduh Keyhüsrev'in gücüne sahiptir (55/788).

-Pūr-i Peşeng (Efrāsiyāb-ı Turanī)[331]

Memduhun gürzünün önünde Pūr-i Peşeng sivrisinek gibi olur (62/871).

-Geştaṣb[332]

Memduhun Geştaṣb gibi oku vardır (139/1883).

-Naṣr b.Ahmed[333]

Memduh başka bir Naṣr b.Ahmed'dir (23/326).

-Şāpur[334]

Üzüm köylüye, Şāpur gibi iki omzumda delik açasın, der (47/671).

-Behrām Gūr[335]

Zamanındaki bir fitneyi Behrām Gūr'un zamanındakine benzetir (71/1017).

-Perviz[336]

Şah Perviz güzel sözler işittiği zaman; "devam et, aferin" derdi. Eğer Perviz memduhun zamanında olsaydı ona bütün sözleri aferin olurdu (99/1366,7).

-Enūşirevān-ı 'Ādil[337]

Peygamber onunla övündüğü gibi, Şah Mes'ūd'un adaletiyle de övünür (67/954). Zamanında olan bir fitneyi Nūşirevān zamanındakine benzetir (71/1017). Memduhun adaleti onun adaleti gibidir (139/1880).

-Buzurgmihr[338]

---

[329] Pişdādīlerin ve İran şahlarının ilkidir. Yeryüzünde saltanatı ilk defa tesis ettiği için Ebū'l-mülūk diye de adlandırılmıştır (Debīr-i Siyākī, age, s.307).

[330] Şiyāvuş'un oğlu ve Keykāvus'un torunudur, Zerdüştlüğün de kutsal kişilerindendir (Debir-i Siyāki, ae, s.307).

[331] Turanlıların efsanevi şahlarındandır. Keyḳubāt, Keykāvus ve Keyhüsrev'in muasırıdır ve uzun savaşlar sonunda Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür (Debīr-i Siyākī, ae, s.277).

[332] Keyānīlerdendir ve Lohrasb'ın oğludur. Zerdüşt'ü korumuş ve dininin yayılmasına yardımcı olmuştur (Debīr-i Siyākī, ae, s.307).

[333] Melik-i Sa'id Naṣr b.Ahmed b.Emir İsmail; 301-331 Sāmānī padişahı ve Rūdekī'nin memduhudur. Edebiyat ve şiiri sevmiş ve revacına çalışmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.316).

[334] 309-379 tarihlerinde hüküm süren büyük Sāsānī padişahıdır. On altı yaşında Araplarla savaşmış ve galip gelmiştir. Aldığı esirlerin omuzlarına delik açılmasını emrettiğinden Zü'l-ektāf lakabını almıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.292).

[335] Büyük Sāsānī şahı ve I.Yezdicerd'in oğludur. 420-438 yıllarında saltanat sürmüştür. Yaban eşeği avını çok sevdiği için bu lakabı almıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.277).

[336] Hüsrev Perviz; Hürmüz'ün oğlu ve Enūşirevān'ın torunudur. 591-628 arası hüküm sürmüştür.

[337] Sāsānīlerin büyük ve adil padişahı ve Ḳubād'ın oğludur. 531-576 yıllarında saltanat sürmüş ve İslam peygamberi onun zamanında dünyaya gelmiştir. Peygamber bununla övünmüştür (Debīr-i Siyāki, ae, s.317).

Memduhun Buzurgmihr'den daha çok üç yüz vezire sahip olacağını söyler (40/578).

-Ṣāhib-i 'Abbād[339]

Memduh Ṣāhib-i 'Abbad gibi iyi bir katiptir (23/328).

-Faẓl-ı Muhammed[340]

Kimsenin tanımadığı Faẓl-ı Muhammed, öyleki Faẓl-ı Muhammed, diyerek övgülerde bulunur (22/305 vd.).

-Ḥātem-i Ṭāyi[341]

Memduh, Ḥātemle dahi kıyas edilmez (23/334). Bağışta onun gibi olmuştur (213/2813). Onun eşi de cömert ve insancıldır (102/1406). Ṭay hanedanı onun cömertliğiyle tanınır (134/1808).

-Necāşi

Habeş kralı Necāşi, Peygamber'e cariye hediye göndermiştir (102/1407).

-Herākliyūs[342]

Benātü'n-na'ş, Herākliyūs'un kılıcının kemeri gibi yukarıya meyleder (66/938)

-Hasib Melik[343]

Ebū Nuvās, Hasib Melik'e methiye söylemeye gitmiş, o da ağzını yakut, kehribar ve kırmızı yakutla doldurmuştur (139,40/1906,7).

-Ebū 'l-Kāsım Keşir[344]

Kuşlar seher vakti gülde onun canı ve hayatı için dua ederler (48/695).

---

[338] Sāsānī şahı Enūşirevān'ın veziridir. Bu ismin Sāsānī vezirlerine verilen bir ünvan olduğu da söylenir (Debīr-i Siyākī, age, s.273).

[339] Kāfiyu'l-Kefāt İsmail ibn-i 'Abbād; 326/937'de İṣfahān'da doğmuş, İbn-i 'Amīd'in hizmetinde bulunmuş, Müeyyidü'd-Devle'nin katipliğini yapmıştır. İbn-i 'Amid ölünce oğlu Ebü'l-Feṯḥ onu veziri yapmıştır. Bu görevdeyken 385/995'te vefat etmiştir. İran'ın büyük yazar ve alimlerindendir. Arapça şiirleri olduğu da söylenir (Debīr-i Siyākī, ae, s.325).

[340] Kadı Ebū Beşr Faẓl b.Muhammed Cürcānī; Ḳābūs'la muasır ve ömrünün sonlarında Ṣāhib b.'İbād'ı idrak etmiştir. Sultan Mes'ūd'un hizmetinde bulunan oğlunun adı da; Ebū Āsım Faẓl b.Muhammed el-Fāẓılī'dir. Şairin memduhu bu ikisinden biri olmalıdır (Debir-i Siyāki, ae, s.243).

[341] Ṭay kabilesinden dünyaca cömertliğiyle meşhurdur. Bir çok şair yanına gitmiş ve kerem sofrasından istifade etmiştir. Onun şiirleri 1872'de Lenden'de bir mecmuada basılmıştır. Hicretten kırk beş yıl önce vefat etmiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.280).

[342] Doğu Rum imparatoru (603-638); Ḫüsrev Pervīz zamanında tahta çıkmış ve uzun savaşlar sonunda onu yenilgiye uğratmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.318).

[343] Ebī Naṣr Ḥasīb b.'Abdülḥamid b.Dahhāk-ı Cürcānī el-Asl; Hārun Reşit zamanındaki Mısır meliki ve Ebū Nuvās'ın memduhudur (Debīr-i Siyākī, ae, s.284).

[344] Sultan Mes'ūd'un ordu veziridir. Oğlu da Ḫorāsān sahipdivanıdır. Ailece uzun yıllar devlet kademelerinde çeşitli görevlerde bulunmuşlardır (Debīr-i Siyākī, ae, s.262).

-Ebū Rebi' b.Rebi'[345]

O henüz çok yenidir ve işleri de çok yenidir (172/2325).

-Kulsūm b.Ḥayy[346]

Talihi yaver büyük zat; küçükleri okşar, doğu halkının efendisidir (134/1806).

-Zūyezen[347]

Memduh Zūyezen'in halefidir (17/235). 'Unsurī Seyf-i Zūyezen'dir (81/1122).

-Ebū Sehl Zūzenī[348]

Doğu şahının dostu Şeyḫu'l-'Amīd, mübarek yüzlü ve yüce talihlidir (121/1648). Menekşe dalı onun düşmanı gibi başını dizine koymuştur (143/1949)

-Melik Muhammed-i Ḳasrī[349]

Bahar, güzel renk, resim ve şekillerle onun sarayı gibidir (118/1591).

-Ebū İshak Būri Tekin[350]

Memduh onu atlarla ve hizmetçilerle hepsini baş aşağı, talihsiz yerle bir yapmıştır. Allah'ın hışmına uğrayan Būri Tekin'i o diyardan bu diyara hazinesi harap, süvarileri esir oluncaya, günü kararıp ruhu incininceye kadar koşturmuştur. O, yılan olup yuvasının dar deliğine kaçmış, yılan öldürmek emirler için ar ve utanç olduğundan memduh onu öldürmemiştir (41/594-9).

-Havzet b.Aliyyi'l-Yemānī[351]

A'şā, onun yanına Yemen'e gitmiş, şirin mana ve tatlı dille Arapça şiirler okumuş, o da ona her biri bir dağ gibi olan erkek deve kervanı vermiştir (139/1903-5).

---

[345] Rūḥür'r-Rüesa Ebū Rebi' b.Rebi'; Mu'temed-i Rebi'nin halefidir (Debīr-i Siyākī, age, s.288).

[346] Kulsūm diye bilinen Firdevsī'nin hamisi Ḥayy-ı Ḳuteybe'nin oğludur (Debīr-i Siyākī, ae, s.307).

[347] Seyf b.Zūyezen-i Ḥāmirī (50-110/670-728); Yemen bölgesi Arap meliklerindendir. Habeşlilerin Yemen'e saldırısında Rum kayserine sığınmış ve Kayser onu kabul etmek istememiştir. Numan-ı Münzer'in tavassutuyla Enūşirevān'ın yardımını almış ve Habeşileri Yemen'den çıkarmıştır. Yirmi beş yıl hüküm sürmüş ve bir Habeşli tarafından öldürülmüştür (Debīr-i Siyākī, ae, s.292).

[348] Şeyḫu'l-'Amīd Muhammed b.Hasan-ı Zūzenī; Ġazneli döneminin edebiyat, lügat ve şiir alanlarında en büyük kişilerindendir. Sultan Mes'ūd zamanında sahipdivanlığa getirilmiştir. Ölümü yaklaşık 450/1071 yılıdır (Debīr-i Siyākī, ae, s.265).

[349] Kim olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Debīr-i Siyāki; Ebū Gānim Maruf b.Muhammed-i Ḳasri ve Rebi' b.Muṭahhar-i Ḳasri adlarında iki kişinin olduğunu söyler (Bkz., age, s.243).

[350] Türk emirlerinden İlek Han'ın oğludur. Toğan Han İbrahim olarak bilinen büyük Türk padişahıdır. Sultan Mes'ūd'a muhalefet etmiş ve 430/1038'de Ceyhun civarında savaşmışlardır (Debīr-i Siyākī, ae, s.275).

[351] Havze b.Ali b.Semāme b.'Amr Ḥanefī; Beni Ḥanīfe'den ve Yemen'in sahibi Bekr b.Vāil'dendir. H.6. yılında Peygamber mektup göndererek onu İslam'a davet etmiş, Havze de ona elçiler göndermiştir. A'şā-yı Ḳays'ın ona yazdığı bir şiiri vardır. 8/629'da öldüğü söylenir (Debīr-i Siyākī, ae, s.319).

b) Dinî Şahsiyetler

-Hz.Muhammed

Peygamber burakla Cennet'e gelmiştir (60/846). Habeş kralı Peygamber'e cariye göndermiştir (102/1407). Eğer Hz.Muhammed yaşasaydı Cebrail, Allah'ın arşından memduhun cömertliği hakkında ayet getirirdi (106/1439). Resul'e bütün o peygamberliğine ve İlahî Kudret'e rağmen kafirler kötü söz söylemiştir (111/1489). Peygamber, Hasan b.Sâbit'in şiirini dinlemiş, Nâbiğâ'nın dudak ve ağzına dua etmiş ve Ka'b'a rida hediye vermiştir (131/1764,5,7). Hz.Muhammed'in soyu devam eder (135/1820). O'ndan yalan gelmez (145/1976).

-Hz.Adem ve Havvâ

Adem bütün ataların atasıdır ve Havva bütün annelerin huylarına sahiptir (22/307). Memduhun devleti Adem ve Havva'nın neslinden gelen eski bir devlet değildir (33/471). Adem'den sonra memduh gibi faziletli kişi gelmemiştir (133/1793).

-Hz.Süleyman, Cem[352]*, Âsâf*[353]*, Belkıs*

Süleyman, Davud'dan üstündür (176/2375). Memduh, şeytanın önünde Süleyman'ın Cem'i olmuştur, onun kılıcının ucunda Cem'in Süleymanı'nın mührü vardır (71/1010). Memduhun devrinde Cem'in yüzüğü tekrar Cem'e ulaşmıştır (44/651). Memduhu Âsâf'la kıyas edene had cezası[354] gerekir (23/334). Âsâf feleklere boyun yapmıştır (58/832). Asma karnındaki bebeğin Belkıs gibi güzel kokulu olduğunu söyler (204/2729).

-Hz.İsa, Meryem

Yahudiler İsa'nın canına kastetmişlerdir (13/177). Hz.İsa'yı öldürdüklerini zannetmelerine karşın o kudsi ruh ölmemiştir (14/180). Yahudiler İsa'ya ve Meryem'e yalan ve iftira atmışlardır (111/1490). Meryem, kocasız, ağızdan İlahi Kudret'in bir mucizesi olarak erkek çocuğa (İsa) hamile kalmıştır (13/173-5). Asma, Meryem'in İsa'ya hamile kaldığı gibi hamile olduğunu söyler (204/2728). Asmanın kızı İsa gibi mucizesiz göğe yükselir (504/2723). Bağcı, asmanın kızını öldürdüğünde Mesih'in bile onu zor dirilteceğini söyler (205/2737).

---

[352] Debîr-i Siyâkî eski kaynaklarda Cem ve Süleyman'ın aynı kişi olarak zikredildiğini söylemektedir (age, s.72).

[353] Süleyman Peygamber'in veziri ve Yahudi padişahıdır. Adı İbn-i Berhiya olan bu kişinin gaybi ilimleri bildiği söylenmektedir (Mu'in, A'lam, c.I, s.40).

[354] İslam hukukunda bir ceza türüdür. Bkz., Tez, s.31.

-Hz.Musa, Firavun, Kārūn[355]

Üzüm küpte olgunlaşınca Musa'nın Tur Dağı'ndaki eli gibi dışarı çıkmak ister (47/678). Firavun kalpli siyah bulut, Musa'nın eli gibi olan fildişi bir çocuğa hamiledir (124/1685,6).Musa 'İmrān çobanlıktan peygamberliğe geçmiştir (139/1881). Musiçe kuşu sürekli Musa'ya seslenir (171/2308). Musa'nın yılanı bütün sihir ve sihirbazları yutmuştur, şeytanı bile alteden ejderha gibi kılıcı vardır (191/2581,2). Kadehin Firavunu'na eski şarap sunmak ister (8/98). Firavun sihirbazları öne çıkarır; hareketli ip ve urganı yılana çevirirler. Kavmini denizin dibine sürer, onları batırır ve altüst eder. Sonunda Allah'ı zikretse de Cebrail gelip ağzına toprak serper. O deniz ve bataklıkta aciz kalır, çıkamaz ve yüzemez (191/2580,3-5). Memduhun önüne Karun gibi altın kesesi çıkar (67/955). Asmanın kızı Karun gibi yere geçer (204/2723).

-Hz.Davud

Yeşil yer Davud'un mihrabı gibidir, daldaki kuşlar da Davud misal ağızlarını açmışlar (3/36). Davud'un zırhına mavi su girmiştir (179/2413). Süleyman, Davud'dan üstündür (176/2375).

-Hz.Yakub, Hz.Yusuf

Erguvana hamile kalan göletin kıyısı Yakub'un gözü, erguvan Yusuf'un yüzü gibidir (124/1685,6).Yakub ve Yusuf, ismi sabırlılarla anılan dört peygamberdendirler (127/1714). Asma karnındaki bebeğin Yusuf yüzlü olduğunu söyler (204/2729).

-Hz.Yunus

Yunus-i Metta, ismi sabırlılarla anılan dört peygamberden biridir (127/1714).

-Hz.Eyyüb

Eyyüb, ismi sabırlılarla anılan dört peygamberden biridir (127/1714).

-Hz.Nuh

Memduhun ömrü Nuh Peygamber gibi uzun olsun diye dua eder (186/2526).

-Hz.Cercis[356]

Asma bağcıya, onu öldürdüğünde Cercis gibi kendi vücuduna bağlanacağını söyler (204/2733).

-Hz.Ali (Gadīr-i Hūn Adamı, Aslan), Hz.(Fātımā)Zehrā

---

[355] Hz.Musa zamanında MÖ. 13. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir, İsrailoğullarındandır ve zenginliğiyle meşhur olmuştur (Debīr-i Siyākī, age, s.304).

[356] Birisi peygamber, diğeri Rum imparatoru Deyukles zamanında 303 yılında şehit edilen Cercis-i Kıddis olmak üzere tarihte bu isimle meşhur iki kişi vardır (Debīr-i Siyākī, ae, s.279).

Alevī halkın aslı Ali'dendir (135/1820). Memduh Aslan cesaretinde ve Zehrā iffetindedir (118/1593). Bağcı Ġadīr-i Ḫun Adamı gibi küpün başına gelir (206/2757).

-Sahabe-yi Kiram

Ebū Tālib, 'Abbās, Ḥamzā[357], Sa'id[358], Sa'd[359], Cāfer[360] ve Ṭalḥā[361] şairlik yapmışlardır (131/1766). Peygamber şiirinden dolayı Ka'b'a[362] rida hediye etmiştir (131/1767). Memduh Ubey'in[363] sohbetine sahiptir (134/1813), Mu'āz-ı Cebel'den[364] daha fazla günahlardan sakınır (186/2513) ve İrfanda Selmān[365] gibidir (213/2813).

-Harun Reşid[366]

Ṣeri'ü'l-Gāvānī şiir söyleyerek Harun Reşid'in yanına ulaşmıştır (139/1901). Harun Reşid, Ali b.İbrahim'e şiirine karşılık iki üç kese altın vermiştir (140/1909).

-Mu'taṣım[367], Müsta'in[368]

Mu'taṣım ve Müsta'in'in ömründe vermediğini memduhun kendisine bir günde vereceğini söyler (91/1281).

-Ḥanefi

Bağcı Ḥanefi kılıcıyla[369] üzüm kızlarının boyunlarını vurmak ister (197/2643).

-Lokman

Memduh hikmette Lokman gibi olmuştur (213/2813).

-Ebū'l-Ḥakem (Ebū Cehil)[370]

Şair kendi zamanındaki fitneyi onun zamanındakine benzetir (71/1016).

---

[357] Bu üç kişi Peygamber'in amcalarıdır.

[358] Sahabeden Sa'id b. 'Aş'dır.

[359] Sahabeden Sa'd b.'Ubeyde'dir

[360] Meşhur sahabi Cāfer-i Ṭayyār'dır

[361] Meşhur sahabi Ṭalḥā b.'Ubeydullah'tır.

[362] Ka'b b.Züheyr b.Ebī Sülmā; Neced ehlinden ve cahiliye döneminde şöhret kazanmış bir şairdir.

[363] Ebū'l-Munzer Ubey b.Ka'b b.Kays b.'Ubeyd-i Ensārī-yi Hazrecī; seyyidü'l-kura, büyük sahabe, ikinci Akabe ashabından, vahiy katibi ve Kur'an'ı en iyi bilenlerdendir. Ö.h.19-30 yılları arası Medine'dir (Debīr-i Siyākī, ae, s.267).

[364] Ebū Abdurrahman Mu'āz b.'Amr b.Evs-i Ensārī-yi Hazrecī; haram helal konusunda en bilgili sahabelerdendir. Hicretten 20 yıl önce doğmuş ve h.18'de vefat etmiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.312).

[365] Meşhur sahabi Selmān-ı Fārisī'dir.

[366] Beşinci Abbasī halifesidir (170-193/786-808). Çevresinde pek çok alim ve edip toplamıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.287).

[367] Ebū İshak b.Reşid, sekizinci Abbasī halifesidir (218-227/833-841). (Debīr-i Siyākī, ae, s.312).

[368] Ahmed b.Müsta'in, onikinci Abbasī halifesidir (248-251/862-865). (Debīr-i Siyākī, ae, s.311).

[369] Yani İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin görüş ve fetvalarıyla demektir.

[370] Ebū'l-Hakem 'Amr b.Hişam b.Muġire-i Mahzumi-yi Kureyşī, Ebū Cehil olarak meşhur olmuş, h.2/623 de Bedir'de öldürülen cahiliye devri Kureyş büyüklerindendir (Debīr-i Siyākī, ae, s.274).

-Ḥaccāc[371]

Mirac gecesi gelince bağcı bir Ḥaccāc gibi küpün yanına koşar (206/2756).

-Mehdi[372]*, Ebū Yezid*[373]

Memduh, Mehdi'nin kafese koyup Mehdiye'de astığı alçak lanetli dinsiz Ebū Yezid gibi düşmanın elini bağlamıştır (102/1410).

-Āzer[374]

Eğer Āzer memduhun tasvirlerini çizebilseydi ne İbrahim ne de İshak o bid'at'ten geri durabilirdi (58/833).

-Māni[375]

Nevruz'da dünya Māni'nin hayat hikayesi gibidir (57/806).Gül Māni'nin mektubu gibidir (124/1682). Esen rüzgar Māni'nin sanatını icra eder (136/1838).

-Zerdüşt

Bağcıya dün gece üzüm kızlarını tekrar öldürmesi için Zerdüşt'ten haber gelmiştir (205/2747).

3-Edip, Alim ve Müzisyenler

a) Arap Şairler

-A'şā-yı Ḳayṣ[376]

Çalgıcı mızrapla zir ve bam tellerine A'şā-yı Ḳayṣ'ın şiirini vurmaktadır, diyerek onun Arapça iki beyitini olduğu gibi almıştır (5/62-4). O, harabelere ve eski resimlere ağıt okur (131/1754). A'şā, Havzet b.Ali el-Yemānī'nin yanına gitmiş, ona şirin mana ve tatlı dille şiir okumuş, o da ona her biri bir dağ gibi olan bir erkek deve kervanı

---

[371] Ebū'l-Muhammed Ḥaccāc b.Yusuf b.el-Ḥakem-i Sekāfī (45-95/665-713), gaddar bir komutan ve ünlü hatiplerdendir (Debīr-i Siyākī, age, s.281).

[372] Ebū Muhammed 'Ubeydullah, Fātımī devletinin kurucusudur (297-322/909-933) (Debīr-i Siyākī, ae, s.315).

[373] Ḳindād'ın oğlu, Kāim zamanında yaşamış, onunla ve oğlu Mehdi Alevī ile çok savaşlar yapmış, kuzey Afrika'da meşhur olmuş ve 336/947'de öldürülmüş, derisi yüzülüp içine saman doldurulmuştur (Debīr-i Siyākī, ae, s.266).

[374] Hz.İbrahim'in babası veya amcasıdır ve put yapıcısıdır.

[375] Fātek'in oğlu ve Maniheizm dininin kurucusudur. M.215 veya 216 yılında doğmuş, I. Şāpur zamanında (242) tebliğe başlamış, kitabı Şāpūrgān'ı şaha takdim etmiştir. I.Behram zamanında (272-275) öldürülmüştür. Māni dini, Zerdüştlük, Hıristiyanlık, Yahudilik ve Nucumperestlik'in karışımıdır (Debīr-i Siyākī, ae, s.309).

[376] Ebū Bāṣīr Meymūn b.Ḳayṣ b.Cendel; cahiliye dönemi muallaka şairlerinin birinci tabakasından sayılmıştır. Ben-i Ḳayṣ'dan olup soyu Bekr b.Vāil'e dayanır. Methiye ve şarap tasvirinde seçkindir. Dönemin en fazla şiir söyleyen şairidir ve müzik eşliğinde de şiir söylemiştir. Sāsānī padişahı Hüsrev'in hizmetinde de bulunduğu, bu yüzden şiirlerinde Farsça kelimeler bulunduğu söylenir. Uzun bir ömür yaşayıp 7/628'de ölmesine rağmen Müslüman olmamıştır (Debīr-i Siyākī, s.293).

hediye etmiştir (139/1903-5). Memduhun hizmetinde rızıklandığında, ona A'şā gibi şiir söyleyeceğini belirtir (67/966). Memduhun methi sırasında kendisinin A'şā olduğunu ve felekten eteğine kafiye yağdığını söyler (102/1412). Memduhu övmeye A'şā'nın gücü yetmez (145/1986). Bülbül gazelle A'şā'yı kızdırır (171/2307).

-A'şā-yı Bāhile[377]

Devesinden kendisini, A'şā'nın Bāhil'e indirilmesi gibi, vezirin dergahına indirmesini ister (66/949).

-A'şā-yı Hemdānī[378]

Çalıkuşu A'şā gibi gülde şiirler okuyup esefler eder (124/1677,8).

-Cerir[379]

Nevruz'da tahtalı güvercin seher vakti zelzel nağmesiyle Cerir'in şiirlerini okur (48/683). Naru Cerir'in methini söyler (70/996). Kumru Cerir gibi sürekli şiir okur (184/2482). 'Unṣurī bir Cerir'dir (81/1122). Cerir bile memduhu övme yolunda topal kalır (172/2327).

-İmrü'l-Ḳays[380]

İmrü'l-Ḳays'ın gelip 'Unṣurī'nin şiirini dinlemesini ister (81/1128). İmrü'l-Ḳays harabelere ve eski resimlere ağıt okur (131/1754). Memduh nazımda Ḳays gibidir (145/1979).

-Ebū Mu'āz (Beşşār)[381]

Memduha Ebū Mu'āz'ın hikmetleri gibi çok iyi bir hikmetle medih yazdığını söyler (17/240). Memduhun şiirini yazabilmek için Allah'tan Beşşār b.Bord'un gönlünü ister (67/970). 'Unṣurī bir Beşşār b.Bord'dur (81/1123).

---

[377] Ebā Ḳahfān 'Āmir b.Ḥāriṣ; meşhur Arap şairidir ve dayısı hakkında yazdığı mersiyesi meşhurdur. Doğum ve ölüm tarihleri belli değildir (Debīr-i Siyākī, age, s.269).

[378] Abdurrahman b.Abdullah b.el-Ḥāris el-Hemdānī-yi Şair; Yemen halkından, Küfe'de yaşamış, Emevī şairidir. Ḥaccāc b.Yusuf'un savaşlarına katılmış ve o bölgeler hakkında şiirler yazmıştır. 82-85/701-704 yılları arasında esir düşmüş ve öldürülmüştür (Debīr-i Siyākī, ae, s.270).

[379] Ebū Ḥazre Cerir b.'Aṭiyyet b.Ḥuzeyfe el-Ḥatafī b.Bedru'l-Kelbi el-Yerbu'ī (28-110/648-728); Muaviye b.Ebī Süfyān dönemi şairidir. Tahayyülü çok kuvvetli ve geniştir. Hicive meyyaldir. Ferezdaḳ ile hicivleşmişlerdir (Debir-i Siyākī, ae, s.279).

[380] İmrü'l-Ḳays b.Hucer b.Ḥāriṣ-i Kindi (h.ö.130-80); Ebū Hāris veya Ebū Veheb dönemi meşhur muallaka şairidir. Babası Beni Esed ve Gatafan kabilelerinin melikliğini yapmış, annesi ve kızkardeşi ise şairdir. İmrü'l-Ḳays "Aṭlāl u demen (yani harabelere ve saray nişanelerine ağıt)" türünü şiire sokan ilk kişidir. Çok güzel teşbihleri vardır (Debīr-i Siyākī, ae, s.270).

[381] Ebū Mu'āz Beşşār b.Bord b.Yercūh-i 'Aḳilī (97-167/715-783); Basralı meşhur kör şairdir. On yaşında şiir söylemeye başlamıştır ve on iki bin kaside söylemiştir. Memduhları; halife Mansur, Halid Bermekī ve Mehdi-yi 'Abbās'dır (Debir-i Siyākī, ae, s.298).

-Züheyr[382]

Tahtalı güvercin onun şiirlerini okur (70/996). Sarı gül Züheyr gibi gelip şiir ve aşka davet eder (124/1683,4). 'Unṣurī bir Züheyr'dir (81/1122). Memduh Züheyr'in hikmetine sahiptir (134/1813).

-Ebū Nuvās[383]

Nevruz'da tahtalı güvercin zelzel nağmesiyle onun şiirlerini okur (48/683). 'Unṣurī bir İbn-i Hāni'dir[384] (81/1126). Önceki şairleri sıralarken, Ebū Nuvās'ı da bulduğunu söyler (131/1756). Ebū Nuvās, Ḥasib Melik'i methe gitmiş, o da onun ağzını yakut, kehribar ve kırmızı yakutla doldurmuş (139,40/1906,7).

-Lebid[385]

Tahtalı güvercin onun şiirlerini okur (70/996). 'Unṣurī bir Lebid'dir (81/1122). Memduh Arapça şiir söylerse Lebid gibi söyler (118/1606). Lebid "aṭlāl u demen" şiirleri okur (131/1754).

-İbn-i Mu'tez[386]

'Unṣurī bir İbn-i Mu'tez'dir (81/1126). Memduh İbn-i Mu'tez'in hafizasına (123/1813) ve nahvine sahiptir (145/1980).

-İbn-i Muḳle[387]

Memduh İbn-i Muḳle gibi hattattır (134/1813,145/1980).

-İbn-i Rūmī[388]

---

[382] Züheyr b.Ebī Sülmā Rābi'a b.Riyāḥu'l-Müzenī (ö.h.ö.13); Cahiliye dönemi hakim ve bilgin şairlerindendir ve Nābiġā ve İmrü'l-Kays'la kıyaslanır (Debir-i Siyāki, age, s.289).

[383] Hasan b.Hāni b.'Abdulevvel b.es-Ṣabbaḥ el-Hakemī el-Fārisī el-Ehvāzī-yi Şair (145-199/762-814); annesi İranlı, babası Mervan'ın askerlerindendir. Bağdat'ta Ebī 'Ubeyd el-Mesnī ve Ebī Zeyd Enṣārī'den ders almış, belagat ve edebi ilimlerde yücelmiş ve Cāḥız'ın övgüsünü kazanmıştır. Halife Harun'a yakınlık göstermiştir (Debīr-i Siyāki, ae, s.266).

[384] Ebū Nuvās'ın baba adı Hāni olduğundan İbn-i Hāni'nin de Ebū Nuvās olması gerekir.

[385] Lebīd b.Rābi'a b.Mālik (ö.41/661); Cahiliye dönemi büyük şairlerindendir. İslamdan sonra müslüman olmuş, ömrünün çoğu cahiliye döneminde geçmiş ve şiirlerinin de büyük kısmını o dönemde söylemiştir. 145 yıl gibi çok uzun bir süre yaşadığı, Muāviye döneminde Kūfe'de öldüğü söylenir (Debīr-i Siyāki, ae, s.308)

[386] Ebū'l-'Abbās Abdullah b.Mütevekkil b.Mu'taṣım b.Reşid (247-296/861-908); devrin büyük şair ve ediplerindendir. Müberred ve Ṣa'leb'in talebesidir. Teşbihte üstaddır. Bir gün halifelik makamına geçmiş ve öldürülmüştür (Debīr-i Siyāki, ae, s.258).

[387] Ebū Ali Muhammed b.Ali b.Muḳle (272-328/885-939); meşhur katip ve hattatlardan olup bazı divanları ücret karşılığı yazmıştır. Kendisi de iyi şiirler söylemiştir. Değişik dönemlerde vezirlik de yapmıştır (Debīr-i Siyāki, ae, s.259).

[388] Ebū'l-Hasan Ali b.İlyās (Âbbās) b.Cerih veya Cercīs (221-284/835-897; Beni 'Abbās mevalisindendir. Şiirinde yeni ve bedi manalar kullanmış ve hicivde meşhur olmuştur (Debīr-i Siyāki, ae, s.258).

'Unṣurī bir İbn-i Rūmī'dir (81/1126). Memduh onun nazmına sahiptir (134/1811) ve onun gibi şairdir (145/1980).

-Ebū'ş-Şīs[389]

'Unṣurī bir Ebū'ş-Şīs'dir (81/1126). Ondan bir beyit aktararak kendisinin de onun gibi şiir söylediğini belirtir (140/1921).

-Nābiġā[390]

İki Nābiġā'nın da gelip 'Unṣurī'nin şiirlerini dinlemesini ister (81/1128). Resul-i Haşimi onun dudak ve ağzına dua etmiştir (131/1765).

-Ferezdaḳ[391]

'Unṣurī bir Ferezdaḳ'tır (81/1122). Bülbül baharda Ferezdaḳ olur (162/2197).

-Kumeyt[392]

'Unṣurī bir Kumeyt'tir (81/1123). Memduh rivayette onun gibidir (145/1979).

-Aḫṭal[393]

'Unṣurī bir Aḫṭal'dır (81/1123). Aḫṭal harabelere ve eski resimlere ağıt (atlāl u demen) okur (131/1754).

-Di'bil[394]

Memduhun hizmetinden rızıklandığında Di'bil gibi şiir söyleyeceğini belirtir (67/966). 'Unṣurī bir Di'bil'dir (81/1126).

-Hasan b.Ṣābit[395]

---

[389] Ebū Ca'fer Muhammed b.Abdullah b.Rezzīn (ö.196/811); Di'bil'in amcasıdır ve önceleri Harun'un sarayında sonra da Emir Rakkā'nın korumasında kalmıştır. Ömrünün sonlarında kör olmuştur. Daha çok şarap vasfı konusunda şiirleri vardır (Debīr-i Siyākī, age, s.260).

[390] Nābiġā adında sekiz Arap şair olmakla birlikte en meşhurları; Nābiġā-yı Zübyānī, Nābiġā-yı Ca'di ve Nābiġā-yı Beni Şeybān'dır (Geniş bilgi için bkz., Debīr-i Siyākī, ae, s.315-316).

[391] Ebū Ferās Humām b.Ġālib b.Ṣa'ṣa'-i Temimi-yi Dārimī (19-110/640-728); Basralıdır. Emevilerin Cerir ve Aḫṭal'la birlikte üç büyük şairindendir ve birbirleriyle hicivleşmişlerdir (Debīr-i Siyākī, ae, s.303).

[392] Kumeyt b.Zeyd b.Ḫanīs-i Esedī-yi Kūfī (60-126/679-743); künyesi Ebū'l-Müsehhel'dir. Haşimī şairi ve Hz.Ali'nin çocuklarına methiyeleri vardır, hiciv de söylemiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.307).

[393] Ebū Mālik Ġıyāṯ b.Ġavṯ b.es-Ṣalt b.Ṭarikā b.'Amr (19-90/640-708); lakabı Ẕi'ṣ-Ṣalīb'dir. Beni Tağlib'dendir ve küçük yaşta şiir söylemeye başlamıştır. Emevī döneminin Cerir ve Ferazdaḳ'la birlikte üç büyük şairindendir. Hamriyatıyla meşhurdur (Debīr-i Siyākī, ae, s.268).

[394] Di'bil b.Ali b.Rezzīn Huzāī (148-246/765-860); Kūfeli olup Bağdat'ta ikamet etmiştir. Halifeden en alt tabakaya kadar hiciv söylemiş ve sekizinci imam İmam Ali b.Musa er-Rıza hakkında çok güzel methiye yazmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.285).

[395] Peygamberin şairidir ve hicret esnasında onun yanında bulunmuştur. Onun vefatından sonra da halifelerin yanında kalmıştır. Yüz yirmi yıl yaşamış ve ömrünün sonunda kör olmuştur (ö.53/672) (Debīr-i Siyākī, ae, s.281).

Memduhun şiiri Hasan'ın şiirinden daha şairanedir (67/963). Eğer şairlerin övgü ve sitayişi yalan olsaydı Peygamber onun şiirlerini dinlemezdi (131/1764).

-Nuṣayb[396]

'Unṣurī bir Nuṣayb'dır (81/1123).

-İbn-i Beyż[397]

'Unṣurī bir İbn-i Beyż'dir (81/1126).

-Ümeyye[398]

'Unṣurī bir Ümeyye'dir (81/1123).

-Ḥuṭey'e[399]

'Unṣurī bir Ḥuṭey'e'dir (81/1123). Önceki şairleri sıralarken, Bū Melik'i de bulduğunu söyler (131/1756).

-Dīku'l-Cin[400]

'Unṣurī bir Dīku'l-Cin'dir (81/1122).

-İbn-i Aḫmer[401]

Önceki şairleri sıralarken, İbn-i Aḫmer'i de bulduğunu söyler (131/1756).

-Ru'be-i 'Accāc[402]

'Unṣurī bir Ru'be-i 'Accāc'dır (81/1122).

-İbnü'l-Beşīr[403]

Önceki şairleri sıralarken, İbnü'l-Beşīr'i de bulduğunu söyler (131/1756).

---

[396] Ebū Meḥcen Nuṣayb b.Rebāḥ; 'Abdülaziz b.Mervan dönemi şairi ve onun azadlısıdır (ö.108/726) (Debīr-i Siyākī, age, s.317).

[397] Ḥamzā b.Beyż b.Muhammed b.Abdullah b.Şemr Ḥanefī; Bekr b.Vā'il kabilesinden, Emevi devletinin Yezid, Mühelleb ve Ābān b.Velid dönemi şairidir (ö.116-120/734-737 arasıdır) (Debir-i Siyākī, ae, s.257).

[398] Ümeyye b.Ebī'ṣ-Ṣalt; Taif'te yetişmiş cahiliye şairidir. Bedir'de ölen kafirlere mersiye söylediği için Peygamber onun şiirlerini nehyetmiştir. Tevhid konusundaki şiirini duyduğunda ise; "Lisanı imanda, kalbi küfürde" diye buyurmuştur (ö.5-9/626-630) (Debīr-i Siyāki, ae, s.270,1).

[399] Ebū Melike Cervel b.Evs b.Mālik 'Absi; meşhur muhadram şair ve fasihlerindendir. Hicivde üstündür (ö.30 veya 45/650-665) (Debir-i Siyākī, ae, s.282).

[400] 'Abdüsselām b.Ruġbān b.'Abdüsselām b.Ḥabīb-i Kelbī (161-235/777-849); Ḥıms'da doğmuş ve Ebū Temmām'ın takipçisidir. Hz.Hüseyin'e birçok mersiye söylemiştir (Debir-i Siyākī, ae, s.286).

[401] 'Amr b. Aḫmer b.el-'Amr b.'Āmir el-Bāhilī (ö. yaklaşık 65/684); uzun ömürlü muhadram şairidir. Rum gazvelerine katılmış ve bir gözünü kaybetmiştir. Yezid b.Mu'āviye'ye hiciv yazmıştır. Şiir divanı basılmıştır (Debir-i Siyāki, s.257).

[402] Ru'be b.Abdullah el-'Accāc b.Ru'betü'l-Temīmī es-Sa'di-yi Mükennī (ö.145/762); Emevī ve Abbāsīlerin meşhur fasih, şair ve lugatçisidir. Şiirleri istinad ve istişhad konusu olmuştur (Debīr-i Siyākī, ae, s.288).

[403] Muhammed b.Beşīr-i Reyyāşī; zarif tabiatlı hicivci bir şairdir ve hiç kimsenin hizmetinde bulunmamıştır. Cerir ile muasırdır ve Basra'da yaşamıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.257).

-Ebū Davud[404]

Önceki şairleri sıralarken, Bū Davud'u da bulduğunu söyler (131/1756).

-Ḫubzuruzī[405]

Memduha, Ḫubzurzī'nin şiirleriyle üç dört kadeh iç; çünkü sen onun şiirlerini seversin, der (129/1732).

-Muġnī[406]

Memduh Muġnī'nin nüktelerine sahiptir (134/1812).

-Muti'[407]

Memduh Muti''nin ilmine sahiptir (134/1812).

-Ṭuhevī[408]

Ṭuhevī, memduhu övmeye güç yetiremez (145/1986).

-Ḥabib (Ebū Temmām)[409]

Ebū Temmām, memduhu övmeye güç yetiremez (145/1986) ve o yolda topal kalır (172/2327).

-Mütenebbi[410]

Fakihin önünde nebilik iddia eden Mütenebbi'nin seci'li söz söylemesi edepsizlik ve alçaklıktır (100/1375). Mütenebbi, memduhu övmeye güç yetiremez (145/1986).

-Ṣari'ü'l-Ġavānī[411]

---

[404] Şair 'Adiyy b.er-Rikā'nın künyesidir.

[405] Ebū'l-Ḳāsım Naṣr b.Ahmed b.Naṣr Me'mun-i Bāṣrī (ö.yaklaşık 327/938); Başra'daki dükkanı ilim erbabının toplanma yeri olan meşhur bir şairdir (Debīr-i Siyākī, age, s.284).

[406] Muġni'nin kim olduğu tespit edilememekle birlikte Furuzanfer bu kelimeyi Muḳanni' olarak okumuştur. Muḳanni'; Sepidcāmelerin öncülerinden 161/777'de ölen Ḥişām veya Hāşim veyahutta 'Atā b.Ḥakīm'dir (Debīr-i Siyākī, ae, s.313).

[407] Ebū Selmā Muti' b.İyāsi'l-Kenānī (ö.166/782); Kūfe'de doğmuş, Emevī ve Abbasī arası, zarif tabiaklı bir şairdir (Debir-i Siyākī, ae, s.312).

[408] Cendel b.el-Müsennī (ö.yak. h.ö.90); Temim kabilesinden bir şairdir (Debir-i Siyākī, ae, s.296).

[409] Ḥabib b.Evs b.Ḥāriṣ b.Ḳays-ı Ṭāī (190 ila 192/805 ila 807-229 ila 232/842 ila 846); Mısır'da yetişmiş büyük şairlerdendir. Ḥamase'si meşhurdur. Halife Mu'tasım ve veziri İbn-i Zeyyāt'ı methetmiştir Ṭayy kabilesinin dünyaca meşhur üç kişisinden biridir (Debir-i Siyākī, ae, s.263).

[410] Ebū't-Ṭayyib Ahmed b.el-Hüseyn b.el-Hasan b.'Abdüssamed el-Cu'fī el-Kūfī el-Kindī (303-354/915-965); Arap edebiyatının mefahiri ve filozof şairidir. Kūfe'de doğmuş ve Şam'da eğitim görmüştür. Peygamberlik iddiasında bulunmuş ve Ben-i Kelb kabilesinden bir grup etrafına toplanmıştır. Kāfur-i Aḫşidī, Seyfu'd-Dovle-i Hemdānī, 'Ażidu'd-Dovle ve İbn-i 'Amid'i methetmiştir. Edebiyat ve şiirin imamı olarak adlandırılır (Debīr-i Siyākī, ae, s.310).

[411] Ebū'l-Velīd Müsellem b.Velīdü'l-Ensārī (ö.208/823); önce Yezid'e sonra Reşid'e bağlanmış ve Berāmike'yi methetmiştir. Faźl b.Sehl'i övmüş, o da ona Gürgan'ı vermiş, daha sonra da kimseye methiye söylememiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.294).

Harun'un yanındaki Şari'ü'l-Ġāvānī gibi şiir söyleyerek memduhun yanına ulaştığını söyler (139/1901). Şari' memduhu övme yolunda topal kalır (172/2327).

-İbn-i Mukbil[412]

Memduha şiir yazmak için Allah'tan İbn-i Mukbil'in huyunu ister (67/970).

-Kusem[413]

Naru kuşu Kusem'in methiyesini okur (70/996).

-İbn-i Ṭaṣriyye[414]

Mihriganda kumru İbn-i Ṭasriyye'nin şiirlerine dil döndüremez (101/1388).

-Ġażāri (Ġażāyirī-yi Rāżi)[415]

Mahmūd'un Ġażāri'ye verdiğini şair memduhunun izzetli ve gururlu gücünden ister (112/1518).

-Evs b.Hacer[416]

Memduh Arapça şiir söylediği zaman onun gibi söyler (118/1606).

-Bişr b.Hāzım[417]

Güvercin dalda onun gibi şiirler okuyup esefler eder (124/1677,8).

-Nehşel-i Harrī[418]

Kumru gülde onun gibi şiirler okuyup esefler eder (124/1677,8).

-Cemīl-i Ma'mer-i 'Aẓrā[419]

---

[412] Temim b.Ubeyy (ö.25/645); Beni 'Acelān'dan, yüz yılı aşkın ömür süren, hem cahiliye hem İslam dönemi şairidir (Debīr-i Siyākī, age, s.259).

[413] Kusem ibn-i Ḥabiyyetü'l-'Abdi (ö.yaklaşık7/628); hakim bir şairdir ve Cerir ile Ferezdak arasındaki şeyleri konu edinen bir kasidesi vardır (Debir-i Siyākī, ae, s.304).

[414] Ebü'l-Mekşūḥ Yezid b.Selmete b.Semrete b.Ṭaṣriyye (ö.126-7/743-4); Beni Ḳuşeyr b.Ka'b ve Beni 'Āmir b.Ṣa'ṣaa'dandır. Güzel sözlü, tatlı dilli fasih bir şairdir ve şiirleri toplanmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.258).

[415] Ebū Yezīd Muhammed Ġażāyirī (ö.426/1034); Irak şairlerinden ve Behāaü'd-Dovle'nin meddahıdır. Maḥmūd'un şairlere olan iltifatını duyunca ona bir kaside göndermiş, sultan da ona iki keşe altın vermiş, buna teşekkür için bir kaside daha yazmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.302).

[416] Evs b.Ḥacer b.Mālik b.'Ākil Temimi Mükenni; soyu Temim b.Mürre'ye dayanır. Cahiliye şairi olup uzun bir ömür sürmüş ve bisetten iki yıl önce ölmüştür (Debir-i Siyākī, ae, s.271).

[417] Ebū Nevfel Bişr b.'Amr b.'Avf el-Eṣedī (ö.h.ö.92); Necd halkından cahiliye dönemi şairidir. Evs b.Ḥārişe-i Ṭāi'yi beş kasideyle hicvetmiş, daha sonra Evs'in ona iyilikte bulunması üzerine beş methiye kasidesi söylemiş ve öncekileri imha etmiştir (Debīr-i, Siyākī, ae, s.273,4).

[418] Nehşel b.Ḥarrī b.Żamre b.Cābir b.Ḳutan b.Nehşel b.Dārum (ö.45/665); muhadram şairlerdendir ve İslam'ı kabul edip Sıffin savaşına katılmıştır. Bu savaşta kaybettiği kardeşine birçok mersiye söylemiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.318).

[419] Ebā 'Amr Cemil b.Abdullah b.el-Ma'mer el-'Aẓrā el-Ḳużā'ī (ö.82/701); Żü'l-ḳalbeyn lakaplı Arap şair ve Buşeyne'nin aşığıdır. Şiirleri çok tatlıdır; daha çok gazel, fahr ve teşbib söylemiş methiye yazmamıştır. Mısır'a gidip Abdülaziz b.Mervān'a katılmış ve orada ölmüştür (Debir-i Siyākī, ae, s.280).

Erguvan dalındaki bülbül Cemil gibidir (117/1579). Kırmızı gül Cemil gibi gelip şiir ve aşka davet eder (124/1683,4).

-Ali b.İbrahim[420]

Musul'dan Bağdat'a şiir okumaya gelmiş, halife Reşid de ona peşinen iki üç kese altın vermiştir (140/1908-9).

b) İranlı Şairler

-Rūdekī[421]

Memduh başka bir Rūdekī'dir (23/326). Memduha Rūdekī'nin dediği gibi "Bin yıl yaşa" diye dua eder (129/1740). Onun gelip kendisini görmesini ister (131/1759). 'Unṣurī bir Rūdekī-yi Çengzen'dir (81/1124).

-'Unsurī[422]

Her gece sabaha kadar 'Unṣurī'nin divanını okuduğunu söyler. O, devrin üstatlarının üstadıdır, özü kusursuz, gönlü temiz, dini fitneden uzaktır. Şiiri, tabiatı gibi külfetsiz ve bedi'dir. Tabiatı, şiiri gibi nazenin ve güzeldir. Onun bir lafzının meyvesi Cennet nimeti, bir medih beyitinin karşılığı genc-i bādāverd'dir[423]. Şiirlerini okudukça şeker çiğner, beyitlerini söyledikçe yasemen koklarsın, diyerek onu ve şiirlerini uzun uzun övdükten sonra onu o zamana kadar gelmiş pek çok Arap ve Fars şairle kıyaslayarak hepsinden üstün görür (80-2/1113-39 ve 83,4/1161-9). Bahçe tasvirinde 'Unṣurī'yi tanır (179/2414).

-'Ascedī[424]

Bahçe tasvirinde 'Ascedī'yi tanır (179/2414).

-Ebū Zer (Türkkeşī)[425]

'Unṣurī Horāsān'dan Ebū Zer ve Türkkeşī'dir (81/1124).

-Bū'l-Feth Bustī[426]

---

[420] Manṣūr-i Zelzel-i Rāzī'nin biraderidir ve II/8. Asrın sonlarında yaşamıştır (Debir-i Siyākī, age, s.298).

[421] Ebū Abdullah Ca'fer b.Muhammed Rūdekī; III/IX. asrın ortalarında doğmuş, Fars şiirinin babası ve öncüsüdür. Naṣr b.Ahmed-i Samanī'nin (301-331/913-942) inayet ve terbiyesinde yaşamış, çok fazla şiir söylemiş ancak çok azı günümüze gelmiştir. 329 veya 330/940-1 yılında ölmüştür (Debir-i Siyākī, ae, s.317,8).

[422] Bkz. Tez; s.11.

[423] Hüsrev Perviz'in onuncu hazinesi.

[424] Bkz. Tez; s.13.

[425] Beyitte ayrı kişiler gibi zikredilmesine karşın bazı edipler Ebū Zer ve Türkkeşī'nin aynı kişi olduğu kanatindedirler. Türkkeşi-yi Eylākī, Sāmānī dönemi şairlerindendir (Debīr-i Siyākī, ae, s.278).

Ḫorāsān'dan Bū'l-Feth Bustī'nin gelip kendisini görmesini ister (131/1759).

-Mir bū Naṣrī[427]

Memduh Farsça şiir söylediği zaman onun gibi söyler (118/1607).

-Ebū Şu'ayb[428]

'Unṣurī, Ḫorāsān'dan Bū Şu'ayb'dır (81/1124). Ebū Şu'ayb'ın gelip kendisini görmesini ister (131/1758). Memduh vezin zevkinde onun gibidir (145/1979).

-Şehid-i Belhī[429]

Memduh Şehid gibi Farsça şiir söyler (118/1607). Horasan hükemasından onun gelip kendisini görmesini ister (131/1759).

-Bū Şekūr-i Belhī[430]

Horasan hükemasından onun gelip kendisini görmesini ister (131/1759).

-Ebū Bekr-i Rebābī[431]

Zamanının mizah ve maskaralık pazarı olduğunu ve işin Ebū Bekr'e kaldığını söyler (131/1762).

-Velvālecī[432]

Velvāleci'nin gelip kendisini görmesini ister (131/1758).

-Ebū'l-'Alā[433]

Ebū'l-'Alā'nın gelip kendisini görmesini ister (131/1758).

-Ebū Süleyk[434]

Ebū Süleyk'in gelip kendisini görmesini ister (131/1758).

-Ebū'l-Meṣel[435]

---

[426] Daha çok Arapça şiir söyleyen İran'ın büyük şairlerindendir (360-401/970-1010). Baytuz'un hizmetinde bulunmuş, Sebuktekin'in başkatipliğini yapmış, Mahmūd'un da fetihnamelerini yazmıştır (Debīr-i Siyākī, age, s.261).

[427] Debīrsiyākī bu kişinin Dakiḳī'nin iki beyit mersiye söylediği kişi olabileceği kanatindedir (Bak. ae, s.276).

[428] Ebū Şu'ayb Salih b.Muhammed-i Hercvī; Sāmānlı döneminin büyük şairlerindendir.

[429] Ebū'l-Hasan Şehid b.Hüseyn-i Belhī (ö.325/936); dönemin büyük hekim ve düşünürlerindendir. Farsça ve Arapça şiirler söylemiştir. 'Unṣurī ona mersiye yazmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.293).

[430] III. asrın sonlarıyla IV.asrın başlarında yaşamıştır. Günümüze kadar yaklaşık üç yüz beyiti elimize ulaşan Āferinnāme adlı bir mesnevisi ve kitaplarda dağınık halde beyitleri bulunmaktadır (Ṭaberī, Muhammed Ali; Zübdetü'l-Āṣār, s.3).

[431] Gazneliler döneminde yaşamış hiciv ve mizah şiirleri söyleyen bir şairdir.

[432] Ebū Abdullah Muhammed b.Ṣalih-i Velvālecī; Sāmānlı dönemi şairlerindendir.

[433] Ebū'l-'Alā-i Şūsterī; Sāmānlı dönemi meşhur şairidir. Ondan günümüze sadece dördü Lûgat-ı Furs'da, üçü de Ḥadāiku's-Siḥr'de olmak üzere yedi beyit kalmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.261).

[434] Ebū Süleyk-i Gürgānī; 'Amr-ı Leys-i Saffārī (265-287/878-900) devri şairlerindendir. Şiirleri lügatlarda şahit beyit olarak kullanılmıştır (Debir-i Siyākī, ae, s.264,5).

Ebū'l-Meşel'in gelip kendisini görmesini ister (131/1758).

-Ebū'l-'Abbās[436]

Ebū'l-'Abbās'ın gelip kendisini görmesini ister (131/1758).

c) Alimler

-Esma'i,[437] *Müberred,*[438] *Sibeveyh*[439]

Memduh Esmaî'nin nesrine sahiptir (134/1811) ve onun gibi lügatçidir (145/1980). Memduh Müberred gibi iyi bir nahivcidir (23/328) ve onun karihasına sahiptir (134/1812). Memduh Sibeveyh'in nahvine sahiptir (134/1811).

-Halīl[440]

Memduh aruz zevkinde Halīl gibidir (145/1979).

-Bin Dureyd[441]

Önceki şairleri sıralarken, Bin Dureyd'i de bulduğunu söyler (131/1756).

-Naftavī[442]

Memduh Naftavī'nin mübalağalı övgüsüne layıktır (134/1812).

-İbn-i Cinnī[443]

---

[435] Ebū'l-Meşel-i Buhārāī; Samanlı dönemi şairidir. Lügat ve tezkirelerde şiirleri vardır.

[436] Bu isimde üç şair vardır: Ebū'l-'Abbās-ı Mervezī, Ebū'l-'Abbās-i 'Abbāsī ve Ebū'l-'Abbās-ı Rebencen (Debīr-i Siyākī, ae, s.261)

[437] Ebū Sa'id 'Abdülmelik b.Garīb b.Ali b.Esma' el-Bāhili-yi Başrī (122-214/739-829); ravi ve Arap lügatçisidir. Basra'da doğup büyümüş, 'Amr b.'Alā ve Hālil b.Ahmed'den kraat öğrenmiştir. Hafızasının kuvvetiyle tanınır ve on iki bin ercuze ezberlemiştir. Harun Reşid zamanında (170-193/786-808) meşhur olmuş, Harun onu şeytanü'ş-şiir diye isimlendirmiştir (Debīr-i Siyākī, s.269).

[438] Ebū'l-'Abbās Muhammed b.Yezid b.Abdü'l-Ekber-i Semāli (210-285/825-898); Basra'da doğup Bağdat'ta yaşamıştır. Kuvvetli bir hafıza ve nahiv ilmine sahiptir. Lügat, edebiyat, nahiv ve belagat konusunda kırkdört eseri olduğu söylenir. En önemlisi Kāmil'dir (Debīr-i Siyākī, ae, s.309).

[439] Ebū Beşr 'Amr b.Osman b.Kanber (ö.yaklaşık180/796); İranlı olup nahiv ve Arapçanın kuralları konusunda gelmiş geçmiş en büyük alimdir. Bu konuda el-Kitab adlı eseri meşhurdur (Debīr-i Siyākī, ae, s.291).

[440] Ebū Abdurrahman Halil b.Ahmed (100-175/718-791); lügat, edebiyat ve nahivde üstaddır. Aruz ilmini ve bablarını keşfedip ortaya koyan kişidir. Aruzun on beş bahrini oluşturmuş, talebesi Ahfeş de buna bir tane daha eklemiş ve bahirler tamamlanmıştır (Debīr-i Siyākī, ae, s.284).

[441] Ebū Bekr Muhammed b.Hasan b.Dureyd Ezdi-yi Lügavī (223-321/837-933); Basra'da doğup büyümüş, Reyyāşī'den nahiv, Secistānī'den usūl öğrenmiştir. Āl-i Meykal sarayına intisap etmiş ve el-Cemhere kitabını orada yazmıştır. Lügat ve şiirde üstaddır ve Şah b.Meykal'a yazdığı methiye meşhurdur (Debīr-i Siyākī, ae, s.258).

[442] Ebū Abdullah İbrahim b.Muhammed b.'Arfe b.Süleyman b.el-Muğire b.Habīb b.el-Mühelleb b.Ebi Şufretü'l-Ezdā; 244 veya 250/858-864'te Vasıt'ta doğmuş ve 323 veya324/934-935'te Bağdat'ta ölmüştür. Şiir söylemiş fakat daha çok alim olarak bilinir. Garibü'l-Kur'an, Kitabü't-Tarih ve Kitābu'l-Vüzerā gibi eserleri vardır (Debīr-i Siyākī, ae, s.317).

[443] Ebū'l-Feth Osman b.Cinnī (ö.392/1001); Musullu edip ve nahivcidir. Şiir de söylemiştir. Ebū Ali Fārisī'nin yanında kıraat, sarf ve nahiv öğrenmiş ve Mütenebbi'nin divanını şerhetmiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.257).

Memduh İbn-i Cinnī'nin şerhine sahiptir (134/1811).

d) Müzisyenler

-Ma'bed[444]

Kuşun daracık ağzına Ma'bed'in nasıl sığdığına hayret eder (22/300). Kumru sesi Ma'bed gibidir (124/1679). Hüzünlü kuş onun hikayesini anlatır (136/1838).

-Bārbed ve Bāmşād[445]

Bülbül bahçede Bārbed ve Bāmşād'dan daha güzel bir ezgi çalar (17/229).

-Setti-yi Zerrin[446]

Bülbül, İmrü'-Ḳayṣ'ın muallakasını onun gibi okur (124/1679,80).

-Zelzel-i Razī[447]

Tutinin sesi Zelzel-i Rāżī gibidir (124/1679).

-Ali Mekkī[448]

Tahtalı güvercin İmrü'l-Ḳayṣ'ın muallakasını Ali Mekkī gibi okur (124/1679).

4- Kim Oldukları Tespit Edilemeyen Kişiler

-Żarir-i Pārsī (Ṣabūr-i Pārsī)

'Unṣurī bir Żarir-i Pārsī'dir (81/1124).

-'Amr, 'Amr bū Yaḥyā, Ebū 'Amr

Memduh nesirde 'Amr gibidir (145/1979). Guguk 'Amr bū Yahyā gibi dalda şiirler okuyup esefler eder (124/1677,8). Tutinin Nevruz'da kestiği şalvar Ebū 'Amr'ın yeni gibidir (117/1576).

-Ebū'l-Esed Ḥāriṣ-i Manṣur Emir-i Ceylān

O, adil padişah, arzın güneşi ve zamanın tacıdır (169/2292).

-Ebū Ḥaddād

Önceki şairleri sıralarken Bū Haddād'ı da bulduğunu söyler (131/1756).

-Ebū'l-Hasan b.Ali b.Mūsā

---

[444] Ebū 'İbād Ma'bed b.Vehd (ö.126/743); Medine'de ortaya çıkıp oradan Şam'a giden meşhur bir Arap şarkıcıdır ve uzun bir ömür sürmüştür (Mu'in, A'lām, c.II, s.1994).

[445] Her ikisi de Sāsānī hükümdarı Ḫusrev Perviz zamanının meşhur müzisyen ve şarkıcılarıdır (Debīr-i Siyākī, ae, s.272).

[446] Sultan Mes'ūd'un çok yakınında bulunan bir kadın çalgıcıdır (Debīr-i Siyākī, ae, s.290).

[447] Zelzel-i Rāżī-yi Manṣūr; meşhur müzisyen İbrahim Muṣulī'nin çağdaşı ve talebesidir. Özellikle ud çalmasıyla meşhurdur. Mehdi, Hādi-yi Harun ve Abbasī halifeleri devri çalgıcısıdır (Debīr-i Siyākī, ae, s.289).

[448] Ebū Bekr-i Rebābī'nin şarkıcısıdır. Sultan Muhammed'e iki beyit yazmış, Sultan Mes'ūd da onu hapsetmiştir (Debīr-i Siyākī, ae, s.300).

Gök gürültüsü bir davulcu gibi onun kapısının önünde davul çalar (130/1748).

-'Abdülmecid İbnü'l-Münteşir

Bütün hayır, güzellik, iyilik ve genişlikle kendisinin ondan kuvvetli olduğunu söyler (126/1705).

-İbn-i Ebī Selmā

Memduhun vakar, azim, iyilik, haşmet ve korkusunu, o saflık ve bolluğu İbn-i Ebī Selmā bilmez (126/1703).

-Ebū Ca'de

Memduhun kasdı, Ebū Ca'de'nin tuzağı gibidir (125/1696).

-Ebū Yaḳtān

Memduhun düşmanlığı Ebū Yaktān'ın miski gibidir (125/1696).

-Ebū'l-Ḥāriṣ

Memduhun ayrılığı Ebū'l-Ḥāriṣ'in çengi gibidir (125/1696).

-Ebū Yaḥyā

Memduhun kini Ebū Yaḥyā'nın eli gibidir (125/1696).

5-Manevī ve Hayalī Şahsiyetler

-Şeytan, Peri

Gülün parıltısından şeytanın yüzü periden ayrılamaz (1/10). Memduhun zamanında talihi altüst olan şeytandan zulüm kesilmiştir. Memduh kılıcıyla şeytan ve askerlerini keser (191/2582). Allah memduhtan şeytanın vesveselerini uzaklaştırsın diye dua eder (57/816). Memduhun emrine karşı gelen kimse şeytandır, Allah'ın emrine şeytan karşı gelir, öfkeli şeytanın durduğu yere lanet olsun, memduh şeytanın önünde Süleyman'ın Cem'i gibi olmuştur (71/1008-10). Şeytan çölün padişahıdır (93/1299). İlim yaşlılıkla artmadığı için lanetli şeytan her geçen gün daha siyah yüzlü olur (90/1246). Üzüm kızlarının hepsi şeytan soyludur (196/2630). Asma şeytanın bile kendisini aldatamayacağını söyler (204/2727). Bağcı kafasında heves ve gönlünde vesveseyle şeytan gibi yerinden sıçrar (205/2739).

-Melek

Arşın meleği her gün memduh için dua eder (28/404). Memduhun hocası Cebrail'dir ve ona hayır ve adaletten başka bir şey öğretmemiştir (36/518,9). Melek göğün örtüsündedir (37/532). Memduhun verdiklerini melek kabul etsin diye temennide bulunur (158/2171), o yüce bir melektir (66/951). Eğer peygamber yaşasaydı Cebrail'in

diliyle Allah'tan memduhun cömertliği hakkında ayet gelirdi, der (106/1439). Firavun Allah'ı zikretmişse de Cebrail gelip ağzına toprak serpmiştir (191/2584). Asma Cebrail vasıtasıyla Meryem'in İsa'ya hamile kaldığı gibi hamile kaldığını söyler (204/2728). Memduhun meclis gününde Cebrail vay vay'dan geri kalır, savaş gününde Azrail can almaz (106/1442).

-Cin ve İns

Asmayı hamile bırakan ne cin ne instir (204/2726).

-Huri, Rıżvān

Hurilerin başında gümüş tepsiler vardır (3/29). Āzer bulutu çimenliği hurilerle doldurur (25/341). Cennetin rıżvānı hurinin gözüne meftundur, memduhun ayak tozu da hurinin gözünün tutyasıdır (25/356). Üzüm, yüzünün huri gömleği gibi olduğunu belirtir (47/666). Güzele huri dense huridir (74/1040). Yalancı asla hurinin yüz ve saçını göremez (90/1256). Dağ servisi huri boyludur (124/1682). Bağcı asma kızlarına, evlenmemiş Cennet hurileri gibi olmalarını söyler (204/2717). Üzüm kızları bağında misafir oldukları sürece bağı Cennet, onların da rıżvan'ı olduğunu belirtir (196/2617). Rıżvān, memduhun ahlak kokusundan Tuba'nın süsünü götürmüştür (58/828).

-Zebānī

Üzüm, efendisinin kendisini siyah iri dudaklı ve ızdıraplı bir zebānī yüzüne çevirdiğini söyler (47/667). Memduh kılıcını her çekişte Cehennem'de zebānī kıvrım kıvrım kıvranır (58/829). At ateşte zebāni gibidir (82/1144). Devesinin dudağı zebāni dudağı gibi sarkmıştır (139/1896).

-Ejderha, Dev, Gulyabāni

Ejderhanın bukalemunla savaşması utançtır (25/363). Devesini eli ayağı zincirli bir deve benzetir (66/924). Çölün ortasında dev korkusundan ve çıkardığı sesten dehşete kapılmıştır (93/1306). Gulyabāniler çölün askeridir (93/1299). Şahın önünde ejderhanın dişiyle davul çalarlar (93/1300). Memduhun haşmeti ejderhadan daha kuvvetlidir (126/1704) ve ejderha gibi kılıcı vardır (191/2582).

6-Güzellik ve Güzellik Unsurları

-Güzel

Güzelin her gün başka bir adeti, huyu ve kibri vardır (10/119). Keşmir güzelinden yıllanmış şarap ister (11/135). Şarap, ay yüzlü güzel kenardaysa güzel olur (19/252). Güneş yüzlü Kandehar güzeli baştan ayağa renkli ve resimlidir (19/270).

Güzel; zincir saçlı, iyilerin güneşi, güneş yüzlü ve cennetliklerin boyunda; gönlü çalan, aldatan, okşayan ve alan; bir ay, servi, huri ve can olan; misk kıvrımlı, misk yüzlü, misk göbekli ve kokulu; güzel sesli, güzel müzikli, güzel çehreli ve güzel dilli; nakışlı amberden mücevher kutulu, alnı ve yanakları laledir, ruh ve can onunla mutlu olur, ev ve bahçe onunla bostan olur (74/1038-44). Güzel kehribar yüzlü, sümbülü tuti kanadı ve yüzü humay ihtişamındadır (106/1431). Güzelin yeni nağmesi şairde suskunluk yapmıştır, oysa şair, şiire onun vasfiyla ulaşmış, ravi, hikayeyi onun naatıyla almıştır (152/2064-6). Şahın gönlü güzeldedir (176/2390).

-Put

Nevruz'da yeni biten gelincikler put yüzlüler gibidir (55/782). Bahçe renk ve kokudan put gibi olduğu için put yüzlünün kalkıp bahçeye inmesini (70/984), yeşilliğe meclis kurmasını ister (73/1028). Put, bambu ağacının filizi gibidir (76/1077). Misk saçan rüzgar yeryüzünde tüyü bitmemiş put yapar (137/1854). Baharda bahçe putlarını yasemen, yabangülü ve lalezāra oturtur (162/2201). Şarabın vasfında zarif put da vardır (179/2414). Memduh meclis kurunca önüne yirmi bin taze put getirilir (191/2577).

-Ruh ve Can

Hayat sahiplerinin ruhu kalplerindedir, üzümün kalbindeki kemik ise hem kalp hem ruh, hem de candır (13/168). Güzel candır (74/1040). Ruh ve can sürekli güzelle mutlu olur (74/1044).

-Gönül, Kalp

Gönüller miske dalmıştır (3/28). Güzele; senin hürlerin gönlüyle ne işin var, bizim gönlümüz Tatar Türklerinin yağması değildir, bizden gönül alırsın ve gönül vermezsin, diye seslenir (10/112-3). Şair gönlü elde etmeye çalıştığında güzel onu hırsızlıkla ondan alır (10/115). Dostunun gönülleri ikiye ayırmasına üzülür ve dostuyla gönül birliği yapan mutlu olur, der (25/346). Bütün vücudu gönlünün peşinden, gönül ise sevgilinin peşinden gider. Vücut gönle meyillidir, gönül de tamamen sevgiliye (27/377,81). Gönül sevgilisiz sabredemez (33/457). Sevgiliden karşılık görmeden gönlünü ona vermez ve gönlünü dostlukla olmazsa dirhemle yumuşatacağını söyler (33/461,3). Resimli köşk ve süslenmiş meclis gönül gözünden; güzel sema ve ezgi nağmesi de gönül kulağından ortaya çıkar (34/490,1). Gönül satranca benzeyen aşk oyununun şahıdır. O giderse oyun bozulur (53/762,3). Dünyanın meyvesi yokluk olduğundan gönle dünyanın gam yükünü koymamak gerekir (73/1035). Şairin gönlüne

koyup vatan edindirdiği şeyi mum başına koymuştur. (79/1106). Lale amber fitilinden kalp yapar (136/1837). Dünya bizden gönlümüzü alır (138/1873). Gönül, güzele fazla cefa etmeye müsade etmez (150/2030). Nevruz'da gönlü ayrılık derdiyle yarılmıştır (161/2188). Sabah gönüller kuş nağmesiyle coşar (171/2299). Sabah şarabı içen kimsenin gönlü şen olur (179/2408).

-Zülüf, Saç

Bütün dağlar maşukların saçıyla doludur (3/27). Gulāmın iki zülfü iki gece gibidir (12/149). Sümbülün vücudu kıvır kıvır saça benzer (23/337) ve kıvrım büklüm zülüf güzel olur (29/414). Düğümlü saç güzel olduğundan sümbül bahçede düğümlü saç yapar (136/1828). Şimşir hanımların saçı gibi olmuştur (171/2296). Menekşe dalı sevgilinin iki zülfü gibidir (183/2459). Ölü gönüllere şarap testisinin yapamadığını sevgilinin zülfünün kıvrımları yapar (27/384). Sevgili siyah saçlıdır (34/493). Nevruz zülüf halkası toplar (39/554). Şair Nevruz'da güzellerin saçını kıvırır (161/2188). Şairin sağ elinde şarap, sol elinde iki zülüf vardır (64/894). Güzel zincir saçlıdır (74/1038,43). Çöldeki bitkilerin dalı zencilerin kıvrımı gibi büklüm doludur (83/1153). Güzelin zülfü gönül yaralar (106/1433). Güzelin perde perde kıvrımlı saçı abanoz şemsiyesi gibi birbirine girmiş, halkaları miskle kaplanmış ney gibi içiçe olmuş, akrep gibi olan zülfü gönlü yaralamıştır, zülüf yaranın üzerine konunca rahatlar. Tıpkı akrep sokmasına merhem akrep olduğu gibi (106/1432-4). İyice serpilmiş mersin ağacı maşuğun saç kıvrımı gibidir (123/1667,8). Sevgilisi zülfünü bükerek kendisini ipek böceğine benzetir (129/1726). Keşmir güzelinin saçı kıvrım büklümdür (163/2224). Şair iki kıvrım büklüm zülfün tuzağına düşmüştür (210/2798).

-Yüz, Yanak, Alın, Dudak

Gelincik güzel yüzlüler gibi açmış (3/28), gülnarın yüzü güzel yüzlülerin yüzündeki kıvrımlar gibi olmuştur (3/31). Sevgili ay yüzlüdür (7/76). Maşuk lale yüzlüdür (25/347). Güzelin hem alnı hem yanakları laledir (74/1043). Güzel amber yanaklıdır (19/270). Nevruz yanak silsilesi toplar (39/554). Sevgilinin gülnar yüzü gönül parçalar (46/654). Memduhun güzel yüzlülere koşmasını ister (51/729). Sevgili peri yüzlüdür ve şarap evindeki gelin peri yüzlü maşuk gibidir (121/1634,44) Al yanak daha güzel olduğu için gülnar yüzünü kızartır (136/1829). Çirkinlik iyi yüzden ortaya çıkar (142/1923). Taze açan kırmızı gül yaprağı sevgilinin yüzü gibidir (183/2467). Memduhun Kandeharlı güzelin dudak şekerinden faydalanmasını ister (19/269). Kendi

dudağının dostunun ayak toprağının hizmetinde olduğunu söyler (27/377). Güzelin iki dudağından buse rica eder (33/462). Laleye damlayan yağmur katresi, genç dilberin iki akik dudağının etrafındaki küçücük uçuk şişlikleri gibidir (43/619,20). Şebboya damlayan yağmur ise şarap içen maşukanın dudağındaki şarap katresine benzer (43/624). Yasemen yaprağıyla şarap içmiş gibi olan dudağı mahvetmek ister (73/1030). Göz şeker dudaklılardadır (179/2417). Şeker içinde şeker gibi olan akik (dudak) için inlemektedir (210/2798).

-Göz, Gözyaşı, Ter

Tüm dağlar maşuk gözleriyle doludur ve gözler amberdendir (3/27). Sevgilinin gözü zalimdir ve o alçak hunhar gözcükte her büyücülük vardır (46/655). Sevgilinin o iki hileli gözünden şaire hep iniltiler ulaşmıştır (58/823). Sarhoşlukta o iki göz kaplan kanına batırılmış iki nergis gibi olur (64/897). Güzel ceylan gözlüdür (123/1663). Gözünden akan suyu ilkbaharda bahçeyi güzelleştirmek için yağan yağmura benzetir (25/351). Kırmızı güle düşen yağmur damlası gelinin yanağındaki gözyaşı gibidir (43/621). Fulyanın üzerindeki yağmur ise Ferhâr putunun çenesindeki ter damlası gibidir (44/628). Üzüm köylüden hicran gözyaşı gibi olan kanını almasını ister (47/675). Mumun gözyaşı eritip altının üzerine döktüğü inci gibi, kendininki ise altına dökülmüş yasemen yaprağı gibidir (80/1107). Sevgili tatlı söze karşı yüz gözyaşı döker (114/1521). Aşık (bulut) maşukalarını (bahçe) gözyaşıyla uyandırır (190/2557).

-Sürme, Tutya, Kına

Hemişebahar tam bir altın sürmedan gibi, o sürmedanla sürme yerine amber çekmiştir (48/686). Zambak kalçasına ipten bir sürme yapar (138/1836). Memduhun ayak tozu hurinin göz tutyası olur (25/356). Sabah vakti hastalıklı bir göz gibi olan ay çölün tutyası olur (94/1317). Maşukların parmak uçlarında yeşil kına vardır (97/1333).

-Ben, Hat

Gulâmın misk kokulu iki beni karanlık içinde karanlıktır (12/149). Lalenin yüzünde buhur ve ödden bir beni vardır (70/993). Sa'dü's-su'ûd yıldızı lacivert gökte nil renkli bir çenede akik bir ben gibidir (83/1157). Memduhun ben koklayıp hat kaşımasını ister (108/1462).

-Kaş, Kirpik

Kaş eyvan ve revaka benzetilir (12/139). Aşıklara verilen komutanlık fermanının katibi kirpiklerdir (58/821). Sevgilisi şairin halini görünce kirpiklerinden sağanaklı yağmur döker (65/907).

-Boy, Bos

Servi bütün vücudu boy olan bir maşuka gibidir (22/293). Nevruz boy-bos toplayacaktır (39/554). Taze nergis çocuk yaşta aşık olunca çocukluktaki boyu yaşlı boyu gibi olur (48/685). Güzel cennetliklerin boyuna sahiptir (74/1038). Yasemen boylu güzel memduhun endamına öpücük verir (181/2449).

-Göbek, Göğüs

Güzelin miskinin aydan göbeği vardır (74/1042). Yaban gülü, göbeğinin ortası buhurla dolu bir dilberin billur göbeği gibidir (136/1825). Seher vakti çiçek tomurcuğu üzerindeki yağmur tanesi peri yüzlü gelinlerin uçlarına süt gelmiş meme başları gibidir (43/617-8). Memduhun Tatar göbeğinden nasibi olmasını ister (115/1565) ve onun kapısı Tatar göbeğidir (207/2783)..

-Çene Çukuru

Çene çukuru altın ve gümüşle dolunca taze nergis çene çukuruna darb-ı mesel olur (1/11). Çayırdaki taze nergis gümüş bir çene ve altın bir çene çukuru gibidir (149/2008).Yasemenin çenesinde gümüşten bir çukur vardır (172/2319,189/2533).

-Buse, Öpücük, Kucaklaşma

Her gün memduha şahların öpücüğü hediyesi vardır (12/141). Güzelin iki dudağından buse rica eder (33/462). Memduhun öpücük almasını (51/731), mutluluk anında öpücük ve kucaklaşma gerektiğini söyler (60/855). Yasemen boylu yar memduhun endamına öpücük verir (181/2449). Öpücük ve yarin kucağı ne güzeldir (64/895,185/2490). Meze bitince yerine öpücük vermeyi ister (73/1031,2).

-Güzel Koku

Canın güzel kokusu olmadığı halde üzüm canının güzel kokusu misk, amber ve misk söğüdünün güzel kokusundandır (13/170). Nevruz'da bahçe güzel kokuyla bezenir (29/406). Gülün çalısını budamazsan güzel koku vermez (34/487). Allah bütün kokuları Çin miskinin göbeğine vermemiştir (90/1252).

-Misk

Nar çiçeği dibine azıcık Hoten miski bağlamıştır (1/13). Bahçelere tezkirelerle Kırgız miski saçılmıştır (3/24). Gönüller miske dalmıştır (3/28). Riyahī kāfuru

tohumunun gönlünde on misk göbekçiği saklıdır (13/157). Üzüm canının misk ve misk söğüdü kokusu vardır (13/170). Nevruz'da dağ saf miskle dolar (17/233) ve Nevruz sahraya 'Azze ve Miye'nin resimlerini çizer (134/1794). Berzin ateşi, üstünde misk göbeği olan mercan bir çadır gibidir (30/422). Bahçede görünen her şey misk göbeğidir, ırmaktakiler ise inci tanesi; Bu Tibet misk kokusuna sahip bir inci, o güzel inci rengine sahip bir misktir (36/502,3). Rüzgar şaraba buhurlu misk katar (43/609) ve etrafa misk saçar (70/985). Tatar ceylanının olduğu yerde misk vardır (44/646). Tüm ceylanlar misk göbeği vermez (121/1650). Misk saçılmasını ister (51/731). Memduhun kadehi meclis zamanı misk saçar (62/872-4). Onun saf misk ezmesini ister (108/1463). Her kumrunun boynu miskten cim harfinin madeni olmuştur ve sarı çiçeğin mumunun miskten kokusu vardır (70/992,3). Güzel misk kıvrımlı, misk yüzlü, misk göbekli ve misk kokuludur. Güzelin miskinin aydan göbeği vardır, ayı ise gökyüzünün miskindendir (74/1041,2). Tibet miski Tibet'ten çıkar (82/1136) ve tahtalı güvercinler Tibet miski yakarlar (161/2181). Küpü açınca feleklere Tibet miski kokusu yükselir (206/2759), Çöl elini Hoten miskiyle bağlamıştır (83/1155). Bahar taze kokusuyla misk göbeği gibidir (118/1590). Küpün ağzından hep misk kokusu gelir (121/1636). Misk bedava, istediğin kadar topla, der (143/1940). Hemişebaharın gönlü önceki gece misk içmiş gibi misk renklidir, kokusu bütün misk kokusunu götürmüştür (153/2074-5). Şarap misk kokuludur (156/2129). Lalenin üzerine misk elenmiştir (161/2179). Dağ kekliği gözüne misk çekmiştir. Üç gecelik ay miski olmadığı halde gugukların boynuna miskten resim çizer (165/2232,9). Turaç her tüyünün ucuna miskten bir nokta koyar (166/2247) ve kanat uçlarında miskten bir vav vardır (189/2538). Misk, misk dolu bir misk kutusuna meyleder (168/2270). Keklik kulak deliğine misk dökmüş ve lale ağzına misk almış, rüzgar lalenin ağzına siyah misk elemiştir (180/2421-2,9). Kara karga iki kanadıyla misk saçar (180/2427). Misk kokulu yaban gülü misk satıcısı olmuş, miski de yenindedir (181/2444). Kadehler hep miskle dolar (184/2471). Atın kuyruğu misk gibidir (212/2810).

-Amber

Çayırda buhurdanlarla sürekli amber yanar ve maşuğun gözleri amberdendir (3/22,7). Üzümün canı amber kokuludur (13/170). Sarayın toprağı amberle yoğrulmuştur (16/219). Memduhun ahlakı toprağı gri amber yapar (25/354) ve ahlakta amberden bin kat daha matluptur (57/814), tabiatının kimyası taştan dağı halis ambere

çevirir (26/374), o açıktan amber saçar ve sermayesi amberdir (55/797). Kırlangıçın boğazında amber vardır, amberi yemeğe niyetlendiğinde gri bir ben olur (26/371). Yaban gülünün yeni amber tohumuyla doludur (31/435), onun billur kapta amber kokulu hamuru vardır (48/693). Yeryüzü toprağının tamamı amber tohumu değildir (34/492). Amber yakan rüzgar lalelikte ateşsiz ve buhurdansız amber yakar (36/500,1). Hemişebahar sürme yerine amber çekmiştir (48/686) ve ağzı amberle doldurulmuştur (189/2532). Nevruz'da sabah rüzgarı değirmeni amber yayar (57/808). Baharda gül amberden koku götürür (64/890). Baharın hoş esintisi taze amber gibidir (118/1590). Devenin otladığı yer amber kokulu olur (66/947). Atın teri amber gibidir (212/2810). Denize taze amber yüklenir (88/1227). Hizmetçiler buhurdana amber atar (97/1342). Tüm öküzler amber saçmaz (121/1650). Taze fesleğen amber bir çukur gibidir (123/1671-2). Lale, amber fitilinden kalp yapar (136/1837).

-Kāfur, Safran

Ayva kesesinin içinde büyük bir kāfur tohumu vardır ve Riyāhi kāfurunun gönlünde on misk ceylanı göbeği saklıdır (13/156-7). Safran kırmızı laleden daha değerlidir (25/348). Attar kırmızı pamuk üzerine Riyāhī kāfuru tohumu atar (43/614). Saray toprağı kâfurla yoğrulmuştur (16/219). Şair öldüğünde kâfurunun üzüm tanelerinden olmasını ister (78/1092). Akkavak (44/648) ve ardıçtan kâfur çıkmaz (88/1228). Hilal safrana bulanmış eğik bir sopa gibidir (87/1204). Akıllı sihirbaz kuyumcu turunçun içini kāfurlu doldurmuştur (153/2080) ve turunçun kāfurla doldurulmasını tavsiye eder (202/2693). Zambak kāfur kokuludur (180/2423). Kaleme benzeyen nergisin karnı kāfur ve safranla doludur (183/2462).

-Katran

Keklik mavi ipek gömleğinin üzerine katranla iki halka yapmıştır (1/7). Kor ateşe katran damlası yağar (3/30). Memduhun katran bağışlamasını ister (40/575). Laleye kırmızı katran damlar (48/689). Çöl elini katranla bağlamıştır (83/1155). Elma çekirdeği katran gibidir (154/2090).

-Öd, Tütsü

Övülen mübarek ravza olmadıkça orada ne öd, ne de tütsü biter (22/311). Lalenin yüzünün ödden beni vardır (70/993). Öd ağacının olduğu yerde ödün güzel kokusu olur (198/2669).

-Buhur

Lalenin buhurdan beni vardır (70/993). Şair bütün yıl şarabın güzel kokulu buhurunun olmasını ister (78/1090). Çölün buhuru sıcaktan kavuran rüzgardır (93/1305). Buhurdandan buhur kokusu gelir (121/1636). Gün ağarmadan önce şarap vermezlerse buhur yakmayacağını, şarapzedeler için buhur kokusunun kebap kokusu olduğunu söyler (179/2415-6).

-Gülsuyu

Gül henüz gülsuyu şişesine ulaşmadan üzerindeki buharlaşmış gülsuyu gibi olan katrenin ne olduğunu sorar (22/302). Āzer bulutu dağdan çimenliğe gülsuyu getirir (36/497). Gülsuyu döken bulut gülsuyu şişesinden hep gülün üzerine gülsuyu buharlaştırır (136/1831). Meşşāte gelinlerin başına ince ölçülerle gülsuyu döker (43/615). Önceden attarın şişesinde olan gülsuyu memduhun zamanında nehirlerdedir ve ırmaklar tamamen gülsuyu olmuştur (44/639-41). Memduhun cömertlik eczaları Cehennem'e atılsa kaynar suyu gülsuyuna dönüşür (58/835). Akıllı sihirbaz kuyumcu turunçun içini gülsuyuyla doldurmuştur (153/2080). Köylü üzüm kızlarının tepesine kırmızı gülsuyu serpeceğini söyler (156/2125). Bağcı üzüm kızlarına gülsuyu gibi su vermiştir (196/2615). Taze şarap gülsuyu gibidir (179/2411). Gün ağarmadan şarap vermezlerse gülsuyu dökmeyeceğini, şarapzedeler için gülsuyunun şarap damlası olduğunu söyler (179/2415-6). Kırmızı şarapla gülsuyu kokusunu götürür (198/2662).

7-Sevgili ve Vasıfları

-Sevgili, Yar, Dilber

Sevgilisinin olduğu yer, ne güzel bir menzil ve ne neşeli bir yerdir, o, güzel bir bahçe servisinin üzerindedir (6/69-70), ve onun irtihal ettiği gece gönlü ıstıraplı ve sabırsızdır (6/73). Şarap, dilberin elinden olursa şaraptır (12/150). Nergis başı hep göz olan bir dilber gibidir (22/293). Kendisinin de ona öyle dua etmesi için sevgilisinin nasıl dua ettiğini sorar (27/385). Laleye damlayan yağmur katresi laleden sevgiliye doğru yağar (43/619). Sevgili gönül inciten ve kendisi de gönlü incinendir. Gönlü kalp kıran işkenceden inlemektedir. Sevgiliden gönlü tekrar kendisine bağışlamasını ve sonra da zalim keder ordusuyla zulmetmemesini ister (46/658-9). Sevgilisi şairin halini görünce elindeki dövülmüş biberi gözüne sürmüş gibi ağlar, yarı boğazlanmış bir kuş gibi şairin yanına gelir ve iki elini üzerine salar (65/907-9). Şarabı bittiğinde sevgilisinin ağız suyunu şarap farzedip emmeyi ister (73/1031-2). Mum şairin sevgilisidir (80/1112). Kendisinin ve vefasız yarinin ağlamasından vücutları harap olmuştur (93/1291). Hava

sevgilinin elbisesi, çölün kumları da onun altın noktalarıdır (94/1309). Şair gönlünü sevgilisine kendi işlerini tartması ve hakkını yerine getirmesi için vermiştir. Verdikten sonra eğer gönül bir suç işlerse sevgilisinden re'fetiyle ve iyilikle onu geri vermesini ister (110/1473-4). Şair her ne kadar güzellere baksa da sevgilisi gözüne daha güzel gelir (150/2029). Kuş bahçede serkeş sevgili gibi olmuştur (169/2291). Solda kadeh, sağda sevgilinin olması ne güzeldir (180/2420). İlkbaharda yarin kucağı ne güzeldir, onun kucağında olunca bahar güzel geçer, diyerek sevgiliden şarap ister (185/2490-1).Güzel sevgiliden sabah şarabı vakti erken kalkıp ruhun neşesini getirmesini ister (211/2803).

-Sevgiliye Sitem

Yeminle, kendine eziyet ve şikayet veren yarin yar olmadığını söyler (10/116). Sevgilisi, şair başka tarafa yönelmesin diye gönlünü vermez (10/118). Vefasız yar gitmiştir ve onun sarayı da vefası gibi harap olmuştur (93/1287). Sevgilisinin nasıl bir huya sahip olduğunu, neye kızdığını, kimden incindiğini bilmek ister. Ona şekerden daha tatlı az bir söz söylese gönlünde yüz kin tutup yüz gözyaşı döker. Önceden öyle değilken gittikçe kötü huylu olur. Önce de öyle olsaydı bu kadar ilişkisi olmazdı. Hizmet etmediği halde hizmet ister, yardım etmediği halde yardım bekler. Naz yapar fakat naz çekmez. Küçümser fakat küçümsenmek istemez. Onun ya sadık bir dost yada açık bir düşman olmasını, ya tamamen bağlanmasını yada tam nefret etmesini ister (114/1521-28). Sevgilisi şairin başını döndürür, vaatlerini yerine getirmez, serkeşliğin haddini aşar, gönlünü alıp ondan uzaklaştırır, şefkatli olmaz fakat sevgi ister, adaletli davranmaz fakat hak alır, kendine vefasızlık ve cahillik yapar; şair de ondan yakınlığı, haberi ve selamı kesmemesini isteyerek yaptığını bulursun, der (142/1923-30). Sevgilisi şairin onu çağırtmaması için nerede olduğunu söylemez, erken gelmesi gerekirken geç gelir, ona özlem duyduğu gün bahane bulup nazlanır, başkasına alakayı kesse bağlanır, başkasına bağlansa alakayı keser, başka kimsenin yüzüne baktırmaz, zorla gönül çalar (150/2022-7). Guguk, sanki şefkatsiz yarinden bir şikayeti var gibi sabahtan feryat eder (189/2541). Sevgili şairden gönlünü alıp uzaklaştırır (142/1926). Kendine olan hayranlığından şairin ondan başka kimseye bakmasını istemez, birisinin daha kendi gönlünü çalmasından korkar, fakat kimse onun yaptığı gibi zorla gönül çalmaz (150/2026,7). Gönül yakan sevgiliden gönlü kararmıştır, gündüzü karanlık gece olmuş,

gündüzden daha aydınlık, geceden daha karanlık hale gelmiştir, ne gecesi gece, ne gündüzü gündür. Sözünde durmaz ve ayrılık zamanı uzundur (210/2794-9).

-Naz

Sevgilisinin kendisiyle sohbeti kadar naz yapmasını, onun dostluğu ve şefkati ortaya çıkmadıkça nazını çekmeyeceğini ve gönül vermeyeceğini söyler (33/460). Sevgilisi naz yapar fakat naz çekmez (114/1526). Güzel sesli bülbül iniltiyle aşığın gönlündeyim diye nazlanır (169/2288).

8-Aşk ve Aşık-Maşuk İlişkisi

-Aşk, Sevgi

Aşk için fazla bağırmak gerekmez (6/66). Aşk şairle evcilleşmiştir (6/71). Aşk güçsüz bırakır (11/136). Aşk ve sevgiden meftun olmuştur ve onun aşk ve sevgisi ne yaparsa yapsın, razıdır (27/379). Aşk satranca benzer ve gönül onun şahıdır. Şah gidince satranç oynanamaz (53/762-3). Şair siyah gözlü peri yüzlünün aşkı gibi küpün selsebilinin aşkına tutulmuştur (121/1637). Dünyanın bize yaptığı çirkinlik oranında bizim ona sevgimiz artar (138/1871). Gönül yakan sevgiden gününün karardığını söyler (210/2794).

-Aşık

Taze nergis çocuk yaşta aşık olunca çocukluktaki boyu yaşlı boyu gibi olur (48/685). Aşığın gönlü çelikten, gözü taştan yapması gerekir, çünkü diğer taraftan yar aşk oyunu oynamaktadır (53/760). Aşık hep çabalar ve şair aşktan hep zulüm görmüştür (53/764,5). Aşıklara verilen komutanlık fermanının tomarı sarı yüzdür, o ceylana aşık olmuş ve o cadıya gönlünü teslim etmiştir (58/821-2). Çeng bir aşık gibi eğilmiştir (61/860). Sevgili dönmeyince aşıkların işi neticelenmez (65/905). Mum ağladığı için onun aşık, tablasının da maşuk olduğunu söyler (79/1097,8). Güneş karanlığa gark olduğu zaman aşıkların yüzüne çölün ışığı vurur (93/1307). Neşeyle öten kuş divane aşık gibidir (123/1667-8). Hemişebahar, hasta aşığın yanağındaki tüm rengi götürmüştür (153/2075). Nergis hüzünlü aşık gibi bahçeye gelir ve nilüferin aşkından başını birbirine sokar (183/2460). Aşıklar peri yüzlülerin aşkından gül ve zambağın üzerine kadeh kaldırırlar, aşık yarinin sevgisinden hep şarap içer, şarabı alıp bahçeden geçer, gülistana bakınca gonca gibi sabır gömleğini yırtar (184/2486-8).

-Aşık-Maşuk İlişkisi

Karganın çirkin sesinin kendisini maşuktan uzaklaştırdığını ve daha fazla ötmemesini söyler (6/65). Şair, aşık-maşuk birlikte oturduğunda kendilerini kınayan olmamasını ister (8/97). Maşuğu ona her zaman yeni sitemde bulunur ve o ne yapsa razıdır, maşuk aşkından dolayı yüzünü sarartırsa sarartsın, çünkü safran kırmızı laleden daha değerlidir, eğer maşuk gönlünde ateş yakacaksa yaksın çünkü mum tutuşunca aydınlık olur (25/347-8,50). Maşuk yıl boyu dizinin dibinde oturur ve serzeniş zamanı nazını yapar (25/360). Güneş, maşukuyla savaşan bir sevgili gibidir, bazen onunla kavuşur, barış yapar, bazen de savaşır ve yüz çevirir (29/412). Gül, gülnar ve yasemen Nevruz'un maşuklarıdır (39/551). Aşığın niyazı maşuğun nazını süsler (53/764). Memduh güzelleri aşıklarla birlikte aynı yere oturtmuş sonra maşukların zülüf belasına onları aşıklardan ayırmıştır. Aşıklar arasında bir anlaşma yapmış ve anlaşmayı çiğneyene cefa göstermiştir (58/825-6). Kendi beline canını bağlayan bir aşık, maşuğunun saçının ucundan kemer bağlamıştır (61/861). Sevgilisi şaire; ey zalim, benim yerime ve muradıma haset edip kınadın, kafileler döndüğünde senin geri gelip gelmeyeceğini nerden bileyim, her işte tamsın fakat aşkta yoksun, zamanın düşünürleri; akıllı adam aşkta cahil olur, diye doğru söylemişlerdir, der. Şair de cevaben; ey sevgili aşkta cahil değilim fakat tecrübeli üstatlar şöyle derler; aşık, gelip çatan ayrılıklardan çaresiz kaldığı zaman kavuşmanın kıymetini bilir, der (65/911-7). Maşuk, kendisinden yüz çevirince sabır taşını gönlüne koymuştur (65/921). Dünya bizim ona aşık ve sevdalı, onun da bizim güzel maşuğumuz olduğunu bilmez (138/1872). Aşıklar Çigil ve Ḳandehār güzellerine can ve ruhlarını feda ederler (161/2186). Bulut aşığının gönlünde bir ateş vardır. Sevgilisi (bahçe) onun gizli aşkını görsün diye elini vurup gönlünü parçalar. Maşuğun gönlünde ot bitmesi için onun iki gözünden hayat suyu akar. Zamanlı zamansız gönlü parçalayıp yarar. Aşık, geri kalan gönlünün ondan bir sıcaklık bulması için uzaktan görüp koşar (190/2560-3).

9-Memduhlar

a) Memduhları

Menūçihrī'nin memduhları; Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī, vezir Ahmed b. 'Abdüṣṣamed, Emir Felekü'l-Me'ālī Menūçihr b.Ḳābūs, Ebū Sehl-i Ẕūzenī, Ebū'l-Ḳāsım Keṣīr, Ṭāhir-i Debīr, 'Unṣurī, Ali b.'İmrān, Ebū'l-Ḥasan-ı 'İmrānī[449], Faẓl b.

[449] Bu iki şahıs aynı kişiler de olabilir.

Muhammed-i Hüseynī, Ebū Ḫarb Baḫtiyār Muḥammed, Ḫāce Muḥammed, Muḥammed b.Naṣr Sipehsālār, Ebū'l-Ḥasan b.Ali b.Mūsā ve Melik Muḥammed-i Ḳaṣrī'dir.

b) Memduhun Özellikleri

-Soyu, Cevheri

Cevheri iyidir (21/289). Bütün efendiler onun asıl, şeref ve cevherini ikrar etmiştir, hem vücut, hem soy cevherine sahiptir (44/645,6). Ondaki izzet, yücelik, fazilet ve beceri sabit asıldan ve halis cevherdendir (48/703). Onun cevheri gibi bir cevher gelmemiştir (76/1071). Soyu temiz ve köklüdür (88/1225). Cevher soyludur (106/1436). Onun özü Kevser pınarıdır (126/1701,2). Halis cevheri onu hilekarlıktan alıkoyar (143/1953). Soyca Teym ve Bekr kabilesinden daha fazladır (118/1595).

-Cömertliği

Cömerttir (3/44). İki cömert ele sahiptir ve cömertlik onun gülüdür (17/235,7). Parmakları Kevser gibidir (4/47), avucu açıktır ve bütün ellerin üzerindedir, bütün kapılar kapalıyken onun sarayı açıktır (4/50). Elinde şarap olunca eli kadehle değil, cömertlikle dolar (14/184). Onun kerem rüzgarı Cehennem'in kapısından esse, Cehennem Cennet bahçesinden daha güzel olur (21/288). Geçmiş ve gelecekte, cömertlik ve ikramda ondan yücesi yoktur (22/308). Bağışlayıp verdiğinde aramaz, isteyene dağ gibi gümüş ve altın verir (23/318). Onu Āṣāf ve Ḥatem'le kıyas etmek cezayı gerektirir (23/334). Meclis günü çok mal bağışlar (25/355). Onun cömert eli gibi bād günü dirhem misali badem yağar (29/415). Bol gümüş verir, kibirlidir fakat cömertlik zamanı mütevazidir, halkın en cömertidir, cömertlik onu şiir sever yapmıştır (30/428-30). Cimriliği yok edip cömertliği imar eder (31/445). Cömertliğinden sermaye ve eşya kurtulamaz (52/751). O yoktan var olduğu zaman cimrilik kapıları kapanmıştır (53/774). Bağışta güneş gibidir (142/1933). Mala olan hırsı cömertlik içindir (55/790). Hep mal vermeyi düşünür (57/813). Cömertlik eczası Cehenneme atılsa, kaynar suyu ve irini gülsuyu ve bala dönüştürür (58/835). Cömertliğiyle ada deniz gibi, deniz ada gibi olur (61/869). Onun huzurunda dilenci altın kesesi, altın kesesi dilenci gibi olur (67/956). Onun cömertliği sucu olmazsa batı halici bozguna uğrar (94/1324). Cömertlik onunla gururlanır ve cömertlik onun meyvesidir, cimrilikten nefret eder ve cömertliğe itaat eder (99/1362-4,73). Eli devamlı para kesesi diker, dilenci ve şair ondan para kesesi çeker (101/1401). Eğer Peygamber dönemi olsa Cebrail onun cömertliği hakkında ayet indirirdi (106/1439). Her çocuğun bir anneden doğması gibi

cömertlik de ondan doğmuştur (121/1649). Memduhun avucu özgürlere cevher yağdıran bulut gibi cömerttir (207/2788). Cömertliği āmānın gözünü kuvvetlendirir (125/1699). Cömertliği yavaş değildir (172/2324). Bağışları altın, gümüş ve elbisedir (185/2499). Bağışta Hatem gibidir (213/2813).

-Cesareti, Askeri Özellikleri ve Ordusu

Fethettiği ülkelerde kılıç biler, ülkeler aşar, aslan avcısıdır, ordusundaki fil, İskender'in atlarından fazladır, gürzü yetmiş batmandır ve Feridun'unkinden ağırdır (10/122-5). Savaş günü kıratın nalından denizi dağ, dağı deniz gibi yapar (25/355). Bir vuruşta yetmiş süvarinin başını koparır, yetmiş batmanlık gürzle kale fetheder (27/390). Aslan mühürlü altmış batman demir gürzü aslanların sırtına vurunca aslan mührü kazır, pehlivanların boynuna öküz başlı gürzü vurunca boyunlarını toz gibi yapar (37/522,3). Savaşıp pek çok melik ve mülk ele geçirmiştir, bütün melikler onun kölesidir (33/474,6). Kılıcı kaldırdığında kılı iki parça eder, mızrakla felekten seyyar yıldızlar yapar, ok attığında nişanlar (44/443,4). Gürzünden göğün güneşi tutulur, keskin kılıcından yıldızları parçalanır (60/851). Allah'ın düşmanlarına Peygamber'in Beytü'l-Haram'da yaptığı gibi iki başlı kılıç vurur (71/1013). İntikam aradığı kılıcı, üç buçuk arşın uzunluğunda kabzası olan dokuz buçuk batmanlık bir kılıçtır (198/2665). Mızrak oynayan ve hançer atan bir süvari, mızrakla yiğidin kulağında delik açar, kılıcı savaş zamanı nakışlı kumaş gibi rengarenk, uzunluğu, genişliği, rengi, cevheri ve keskin tarafı doğan güneş gibidir, birisi ona baktığında yerde darı sayar, düşmanın zırhına vurduğunda ikiye böler (87/1208,14-8). Cesareti feleğe ulaşmıştır (94/1329). Aslan (Hz.Ali) cesaretli (118/1593) ve aslan yüreklidir (198/2664). Etrafında aslan ve peleng ansızın kükrese kıymetsiz gördüğünden dönüp bakmaz (118/1600,1). Savaşta kılıçla şer üstüne şer yapar ve Hāriş ibn-i Mürrī gibi bin çare bilir (118/1608,9). Oku İsfendiyār'ın oku gibidir, Geştasb oklu ve Rüstem yaylıdır (139/1880,3).

-Tacı, Tahtı

Süleyman'ın tahtı ağaçtan olduğu halde onunki som altındandır, ağırdır ve kıymetlidir (10/126,7). Devlet onun tacının halkasından ne yüksek ne de alçaktır (52/754). Onun tacı ülkeyi aydınlatmıştır (71/1026). O, Keykāvūs gibi tahtta kalan, Arap ve Acemlerin reislerinin reisidir (130/1748).

-Adaleti

Adaletlidir (118/1592). Hoş huzurlu ve hoş gönüllüler gibi kendinden adalet vermiştir (76/1072-3). Adalet onunla geri gelmiştir (142/1932). Onun adaleti ve emniyeti olan yerde zulüm ve korku olmaz (57/815). Tüm hakları alıp yerine getirir, adaletsizce bir duvardan kerpiç götürseler ve gaddarlıkla gül bahçesinden bir dal koparsalar; kerpiçin yerine misk ve altın, dalın yerine inci ve cevher koyar (115/1553,7-8). Adaleti Nūşirevān'ın adaletidir (139/1880).

-Bilgisi, İlmi, Hikmeti

Belagat bilir (3/44). Şair ve gönül büyüğüdür, ikinci bir Rūdekī ve Naṣr b.Ahmed'dir, büyük tabip, müneccim, filozof, mimar ve güç sahibidir, iyi bir katip ve iyi bir nahivcidir, Ṣāhib-i 'Abbād ve Müberred'dir (23/326-8). Hikmette Lokman, irfanda Selmān gibidir (213/2813). Her fende bir ilim adamı gibi yol gösterici ve bilgi sahibidir (87/1211). Zamanın ilimlerinin hepsinde kamildir (144/1961). Hikmet onunla gururlanır (99/1362). Lebid ve Evs b.Ḥacerī gibi Arap şiiri; Şehid ve Mir bū Naṣrī gibi Fars şiiri bilir (118/1606-7).

-İşi, Hüneri ve Keremi

Onun hüneri yanında meliklerin hünerleri hep kusurludur (10/121). Güzel işlerin failidir ve onun işi fazilet ve keremdir (17/235,7). İyi ağacın meyvesinin bol olması gibi hüneri iyidir (21/289). Onun sanatkarlığı sayısız sanat ve hadsiz cevherle dolu derya gibidir (23/314). Eğer Nil onun kadrinin kapısına aksa, hünerinden cezir ve kereminden medd olur (23/332). Allah onun işini kolaylaştırmıştır (49/711). Azmi hayırlı işten asla geri dönmez (49/718). Her işte hüner sahibidir (67/961). İşlerinin sonu hep hayırdır (71/1004). Hayrın mayası olan işi saf akarsudur (125/1693,4).

-Güzelliği

Onun güzelliği, ābānlarla artan ve fırtınaların kendisine zarar vermediği mutlu ve neşeli bahardır, o, güzel nigāristānda sümbüllerin üzerinde salınanlar ve dağ servilerinin altındaki hevesliler gibidir (3/38-9). Güzelliği güzelliğin delilidir (125/1693). Başının üzerinde kutlu humayın iki kanadı gibi ay ve güneşten gölge şemsiyesi bulunan kutlu bir güzelliğe sahiptir (134/1807).

-Görüntüsü, Vücudu, Heybeti ve Öfkesi

Bedeni nurdandır (17/236). Vücudunun genç olmasını ister (23/340; 199/2677). Öfkede demirden bin kat daha kavidir (57/814), onun öfke dumanı parlak gündüzü şeb-i yeldā yapar, öfkesi bir saattir, sonra sulh ve barışa başlar (25/358). Öfkelendiğinde

çakmak taşı gibi çakmağa ateş atar, hışmı dünyayı çiğnemeden yutup yine açım diyen Hz.Süleyman'ın balığı gibidir (97/1336-7). Öfkesinden su ateş gibi, ateş su gibi olur (61/869). Öfkesi Rum'a ulaşınca Kayser'in altın gerdanlığı çana dönüşür (106/1437). Ağı ağacı gibi acı olan öfkesi istenen kemal derecesindedir (125/1689-90). Heybeti zehirli yılandır (126/1701-2) ve aslanların pençesini parçalar (163/2221). Mülkün onun haşmetinden başka çaresi yoktur (49/719). Arş meleği her gün onun bedenine sena eder (28/404). Dünyada onun celali gibi bir celal, büyüklüğü gibi bir büyüklük yoktur (94/1323). Memduh fil vücutlu ve fil oturuşludur (10/120,198/2664). Ayakta durduğunda Behmen'in eli ancak dizine ulaşır (88/1221). Vücudunda Allah'ın kuvvet verici sıfatı tecelli etmiştir (99/1361).

-Eli, Avucu, Kolu

Onun avucunda kadeh çalgıcı istemez (23/336). Elinin kadehte olmasını ister (23/340;49/723) ve elinde şarap olmadıkça güzel olmaz (34/493). Eli yedi yüz yıl misk kokulu saçtan, misk gibi şaraptan ve miskli yanaktan boş kalmayacaktır (37/534-5). Onun avucunu açmasını ister (52/759;55/802). Kutlu el ve kolu hilekârların belasıdır ve Rezzak'ın delilidir, kim o koldan ve avuçtan rızık istese alır (58/836-7). Bilekleri iki mübarek ağaç, parmakları iyilik ve cömertlik meyvesi veren dallar gibidir, iki küçük avucu iki büyük denizden daha büyüktür (99/1363,70).

-Gözü, Kaşı

Gözü şarap sunan güzellerde (10/133) ve güzel yüzdedir (176/2390). İki gözü iki büyüleyici yılan gibidir, onun siyah gözünü ve takının büklümünü (kaş) rüyada görüp uyanmış ve sıkıntıdan iki büklüm olmuştur (58/818,20). Her gün iki gözünün sevgiliye ve güzel yüze bakmasını ister (71/1027;88/1234).

-Kulağı

Kulağı bozorg makamının cihan kuşatan güzel sesindedir (10/133) ve barbutta olması için duacıdır (23/340).

-Yüzü

Yüzünde mutluluk vardır ve en iyi olan şeyi yüzüdür (10/128-9). Yüzünden zamanın hayası uzak olmaz, sanki ona hayadan bir yüz yapılmıştır (23/331). Yüzünün kırmızı olmasını ister (23/340). Onun yüz rengi miski parlak inci yapar (25/354). Ordu ve halka karşı yüzü şiddetli değildir (70/1002). Temiz yüzü Zemzem gibidir (125/1697-8). Sureti ve yüz güzelliği ayın ondördüne benzer (163/2213).

-Saçı, Zülfü, Tarağı

Venüs onun saç ve tarağının çıraklığını yapar ve onun iki zülfü bedava misk satıcısıdır (27/382-3). Onun yasemen kokulu saçı dünyayı misklendirir (58/817). Şair gece rüyasında memduhun siyah saçından öper (58/819).

-Ruhu, Aklı, Zekası, Fikri, Zihni, Görüş ve Tedbiri

Büyüklerce zillet ve düşkünlük sayılan kısa görüş sahibi değildir (14/190,9). Aklı onun üstadıdır (17/237;31/451). Doğru karar ve sağlam görüşün valisidir (23/329), sağlam fikirli ve güçlü düşüncelidir (31/450). Onun fikir nuru karanlık geceyi aydınlatır (25/358). Zihin ve zekası onu hatadan uzak tutar ve fikrinde hata yoktur (27/393). Aklı arzularının değil, arzuları aklının esiridir (49/711). Sağlam görüşüyle insanlardan farklıdır (88/1213).Tedbiri o derecedir ki; onun dehası havadaki mancınık taşı özelliğindedir (94/1320). Onun isabetli görüşünden düşmanları rüsva olur (102/1404). Memduhun ruhu akıldandır (163/2214). İyi düşüncelidir (198/2666). Onun akıllılığından muhalifleri sarhoştur, uyanıklılığından hepsinin bahtı uyumuştur (210/2797). İleri görüşlülüğü rüzgardan daha hızlıdır (125/1689-90). Onun canı gibi takvanın özü olan bir can yoktur(125/1691-2). Aklı akıllıları acze düşürür (207/2776).

-Devleti, Bahtı, Muradı, Himmeti

Nevruz'un neşesi ve canlılığı memduhun devletinden kaynaklanır (2/21). Devlet onun şakirdidir (17/237). Allah her işi onun muradına göre yapmıştır (44/652). Devleti de kendisi gibi eşsizdir, himmeti de. Onun himmetine layık olan makam ona verilmiştir (49/706-7). Devlet ona doğru yönelir, iyi talih her muradında yanındadır (49/712-3). Devleti düşmana ve diğerlerine galiptir (70/1003). Baht onun kardeşidir (106/1438). Azmi hançerden daha keskindir (125/1689-90). Çabada Rüstem gibidir (213/2813). Himmeti her iki kutup yıldızının tepesinde mezar yapacak kadar yüce ve yüksektir (137/1850). Yüce himmetiyle mertebe kazanmıştır (143/1952). Gayreti feleği geçer, bahtı her gün katarla nimet kafilesi getirir (163/2220,2).

-Gönlü, Kalbi

Memduh iki küçük şeyiyle; kalp ve diliyle herkesden daha büyüktür (14/187). Gönlünün güçlü olmasını ister (23/340). Gönlü onun rehberi (27/388) ve yoldaşıdır (106/1438). Gönlünde hata yoktur (27/393), muradına ermiştir (49/723). Gönlü arındırıp (52/759) aydınlatmasını (55/802) ve gönül çalmasını ister (107/1454).

-Sözü ve Ameli

Sözü, sözden uzak ameldir, sözde ve amelde tektir (23/318,20). Bütün işlerin faili ve sözünün eridir (23/329). Sözünde mana içinde mana vardır (67/953). Şiiri Hasan'dan daha şairane, lafızları Kāmil'den daha kāmilānedir (67/963). Sağlam sözüyle insanlardan farklıdır (88/1213). Sözleri amaca ulaştırıcıdır (99/1368). Güzel ameli Cennet bahçesidir (125/1697-8). Lafızları çöl lafızları gibidir (101/1400). Onun lafızları derviş için nimettir (126/1707-8). Bildiği her dille konuşmasını söyler çünkü onun her kelimesinin aslı ebced ve hevvaz'dır (129/1735). Söylenilmeyecek şeyi söylemez, sözleri söylemeye değerdir (144/1963). O güzel sözlüdür (198/2666). Konuştuğunda iki dudağı kahkaha atar (207/2775).

- Huyu, Hevası,, Nefsi, Ahlakı, Tabiatı ve İsteği

Onun huyu değişken değildir (10/120). Tabiat kimyasının kokusu katı taş olan dağı halis amber gibi yapar (26/374). Şair ondan yiyebilmek için onun isteklerini yerine getirir (27/378). Kendi arzularına kahreder, arzu onun memurudur (31/443,51). Mütevazi oldukça cebbarlaşır, cebbarlaştıkça mütevazi olur (44/649). Nefsinden aşağılık fiiller çıkmaz (49/713) sadece lütuf çıkar (143/1955). Nefsinden iyi huyludur (198/2666). Ahlakta amberden bin kat daha matluptur (57/813). Hevası çirkin sureti görüş sahibi yapar, temiz sireti zaferin silahıdır (126/170-2).

-İnancı

Onun inancı kıyassız altındır ve itikadı ancak ezeli tevfikle elde etmiştir (37/528,9). Dini temizdir (53/765). Ümmet dininin yardımcısıdır (70/1000). Din onun hemneşinidir (106/1438). Fısk ve günahtan uzaktır (134/1810). İnancı uygundur (144/1957). Tevhid ehlindendir (185/2497). Mu'āz'dan daha fazla açık ve gizli günahtan sakınır (186/2513).

-Memduhun Methiyesi

Şair onun methiyle şairden daha yüce olur (31/454). Memduha güzel yüzlü sevgiliden daha güzel bir medihte bulunur (17/240). Şair onun methinden dolayı Allah'tan bağışlanma dilemez (44/642). Onun övgüsünde bir zorluk yoktur (76/1074). Onun övgüsü karanlık beyin ve başı iyileştirir (125/1699), senası iyiliğin miracıdır (126/1701-2). Onu methettiğinde A'şā'nın ta kendisi olduğunu ve felekten eteğine kafiye yağdığını söyler (102/1412).

-Memduha Dua ve Tavsiyeleri

Ömür ve vücudunun kıyas ve sınırı olmaması (15/206), bin yıl izzetle, selametle, uğurla ve güçle yaşaması için, ailesinin ve şahsiyetinin zamaneden sakınması, onun ve dostlarının üzerinden belanın uzak olması için dua eder (41/600-2). Ona güzel yaşamasını, iyi yemesini ve yarın için üzülmemesini söyler (17/222). Güneş gibi oturup, Çemşid gibi şarap içmesi ve Keykūbāt'ın oğlu gibi neşeli ve ümitli olması için dua eder (18/246). Dünya durdukça vakarlı, sevinçli ve güçlü olması, orduyu sevkedip düşmanı tuzağa düşürmesi, dinar bağışlayıp yağdırması, hem hak tanıması, hem hakkı yerine getirmesi, her durumda şükretmesi ve şükrünün aziz olması, Ahiret işlerinde Yaratıcı'yla, dünya işlerinde itibarlı olması, dinarı hor görmesi, gururla gururlanmasını ve arla arlanmasını ister (19/254-8). Değerinin artması, işinin öne çıkması, bahtının yakınlaşıp sözünün yücelmesi için dua eder (26/375-6). Memduhun ayağının yüz bin ay yüksek makamdan, ali dayanaktan ve yüce üzengiden serbest kalmamasını diler (37/534-5). Gece gündüz Allah'ın koruması (44/652), kötülükleri ona ulaştırmaması için dua eder (100/1379). Memduha düşmanların gönlüne makas atmasını (52/756), başını yüceltmesini (52/759), ruh çalmasını, ben kaşımasını, hat koklamasını, saç karıştırmasını (55/802), dudak çiğnemesini (52/758;108/1462), teni canlandırmasını (163/2214), yüz öpmesini söyler (52/758;108/1462). Bir elinin zülüfte, bir elinin kadehte (151/2061) dudağının da şarapta olması için dua eder (23/340;49/723). Kuşlar seher vakti gülde onun canı ve hayatı için dua ederler (48/695). İyilerle içmesini (53/780) ve onların işini açmasını ister (107/1455). Güzel yüzlülerin önünde oturmasını (53/739), güzeli kandırmasını söyler (108/1456) ve ondan hoş yüzlü güzel huriler ister (102/1407). Gökte melek oldukça, felek gökyüzünde döndükçe ona hayır duada bulunur (37/532-3). Dünya durdukça şahlık görmesi için dua eder (58/839). Günler geçtikçe mutlu olmasını, gümüş baldırlı oğlanlardan ve gümüş bilekli sakilerden şarap almasını ister (60/856-7). Ömrünün zevalsiz, izzetinin sınırsız, saadetinin uğurlu, balının zehirsiz, bahtının kusursuz ve mihnetsiz, gününün hoş ve gamsız, asrının hilesiz ve büyüsüz, dünyasının aldatmasız ve sihirsiz olması için duada bulunur (63/887-8). Hergün hazinesinin artıp zahmetinin azalmasını, elinin şarapta, ayağının altın tahtta, gözünün güzel yüzde ve kulağının saz telinde olmasını ister (71/1025,7). Gönlün etrafından başka yerde dolaşmamasını, şarap yolundan başka yol katetmemesini, neyden başkasını çalmamasını, tavlaya şaraptan başkasıyla yönelmemesini söyler (55/801-3). Bekası ve devletinin sürekliliği için dua eder (94/1330). Memduhun dostu çağırmasını

(88/1230), dostların bağını çözüp onları gözetmesini, at koşturup çevgan oynamasını, talihsizliğin boynunu vurmasını, devletin sırtını düzeltmesini, kötülerin ayağını bağlayıp iyilerin işini açmasını, yer edinip ün aramasını, dini araştırıp yol göstermesini, hazinedārının tartmasını, seyisinin sürmesini, şairinin okumasını, hasetçisinin kaçmasını, sakisinin doldurmasını, nasihatçisinin oturmasını, şarkıcısının söylemesini, merhamete bakıp kini kazımasını, cömertliği seçip cimriliği bırakmasını, misk göbeği açıp misk dağıtmasını, gümüş saçıp kadeh içmesini, hançer çekip miğfer parçalamasını, hazine koyup kale atmasını, kılıç vurup şans denemesini, aşka çabalayıp şefkat etmesini, yüz öpüp göze bakmasını, at ve deveye boyun eğdirmesini, öd yakıp saf misk ezmesini, cimrileri süpürmesini, alçakları bağlamasını, düşmanı ezip köleleri korumasını ister (107,8/1453-65), Küpün çevresinden başka yerde salınmamasını, dinin etrafından başka yerde koşmamasını, gam savaşı için ordu hazırlamasını, askerlerin kalbine üzüm kanı dökmesini (97/1339-41), Ferverdin'de gülle salınmasını, Dey'de ceylan hızında olmasını, Mihrigān'da nergisle, diğer mevsimlerde zambakla olmasını, üç yüz yıl kırmızı, üç yüz yıl sarı, iki bin ay la'l renkli şarap ve bin sene üzüm şırası içmesini tavsiye eder (97/1349-50). Altında altın taht, başında ipek şemsiye, bir tarafında köleler, diğer tarafında cariyeler olsun, der (112/1520). Bütün yıl sevgiliye gönül vermesini (88/1233), hayatının şefkatli yarla geçmesini ister (187/2528). Miskinleri okşamasını ve dünyaya dalanlardan sakınıp dünyayı bilenlere koşmasını söyler (53/777,80). Allah'tan cihan sahibi bir ömrü, dünya nimetleriyle bir izzeti, güzellik ve tatlılıkta bal ve şeker gibi bir hayatı, çoklukta kumul gibi bir orduyu ona vermesini (114/1536-7), ordu içinde ihanete uğramamasını niyaz eder (118/1612). Bambu ağacı filizi gibi bir putun elinden safran renkli şarap içmesini, içince doğruca safran gibi gönle gitmesini, rahatı sazendelerden istemesini, iki kulağının gençkāv makamında, iki gözünün dilberlerde olmasını tavsiye eder (76/1077-82). Onun için şaha yakışır bir meclis, Ferhār putu, devlet ve nimet, parlak şarap kadehi, çalgıcıların sazı, Irak ipeği ve Tatar göbeği talep eder (115/1564-5). Bir kulağının çengde bir kulağının neyde olmasını (151/2061), her zaman iki kulağının org dinlemesini ister (88/1234). Adil, hakşinas, temiz kalpli, temiz vücutlu ve temiz huylu olmasını tavsiye eder (157/2158). Memduhun kendisini hatırlamasını, onun da hatırlanmasını, elinin ihsanlı olup dindar ve adaletli olmasını (177/2400-1), mezhebinin ilim ve adalet olmasını önerir (199/2677). Dünyanın onun muhafızı olması, baht ve feleğin emrinde, emirin onun emiri, sultanın

onun sultanı olması ve kaf dağından kaf dağına bütün dünya mülkünün onun olması için dua eder (192/2592-4). Allah'ın ondan iki dünyanın kötülüklerini ve şeytanın vesveselerini uzaklaştırması ister (57/816). Mülkünden kötü gözlerin uzak olması için dua eder (199/2676). Hiçbir düşmanın onun tuzağı dışında olmaması (210/2790), düşmanların her zaman kederli ve zayıf olması (186/2527), dost ve düşmanının onun muradına göre olması için dua eder (199/2678). Ona; düşmanı atmasını (53/777), dağıtmasını (88/1230), öldürmesini, parçalamasını ve dar ağacına çekmesini, ona karşı kin duymasını (107/1451,53), düşmandan başkasını ezmemesini (108/1465), muhalifin başını koparmasını (177/2396), kötülerin belini kırmasını, kötü sözlüden geçmesini (53/779), savaşta düşmanı meydandan çıkarmasını söyler (177/2398). Daha iyi söylediği için Türkçe'de kalmasını, kendisine Türkçe ve Oğuzca şiir okumasını, bildiği her dille konuşmasını ister (129/1734-5). Mecliste taht üzerine eyvana oturmasını, Satürn göklerinden daha yükseğe otağ kurmasını, kalp parçalayan oku örsten geçirmesini, mızrak ucuyla pehlivanların kalbinden ödlerini çıkarmasını, gürzle insanların kafasındaki beyni ezmesini söyler (177/2397-9). Hazinesinin dolması, mülkünün bayındırlığı, cevher bulutu gibi cömert olması için dua eder (207/2787-8).

-Memduhun Diğer Özellikleri

Cin ve insin güneşidir (14/185), Ülkenin kalbi ve Kur'an ülkesinin tefsiridir (14/201). Memduh altın verip iyi nam alır, zamanenin hal üzere geçtiğini bilir, hizmetçileri ve yakınları için hem mal alır, hem mal verir (14/191-2). Zayıflara merhametsizlik yapmaz (15/205). Mal-mülk sahibidir (17/221). Bütün işlerde sabırlıdır ve kötülüklerden nefret eder, cevherde özdür, sanatta işlenen şeydir, gece masallarında Sindebād nüktelerinden bir nüktedir (17/236,8). Ya mecliste ya da avdadır (19/253). Ona yan gözle bakanın kirpiği deve dikeni olur (21/287). O, güzellerin kulağında küpe oldukça Tanrı'nın korumasında ve emniyettedir (20/273). İyi adetler sahibi, seyyitlerin seyyidi, nimetlerin kaidesi ve ölçünün faidesidir, Alevī ve Hüseynī olduğu için övülmüştür, iki yanı iki keskin Hint kılıcı gibidir (22/306,9). Alma konusunda aslan gibidir ve vermesi iki kutlu elledir (23/317). Memduh gönül derdi ve yalnızlıkla yoğunlaşmış yağmur yüklü bulut gibidir (23/320-1). Yine memduh her zaman eşsiz inci ve şahane lü'lü döken buluta benzer (166/2258). Onun önünde aslan zincir, doğan bağ istemez, onun altında at dizgin istemez (23/335,6). Onun ayak tozu hurinin göz tutyasıdır (25/356). Jüpiter, abasının ipinin kölesidir (27/382). Ülke onun siretiyle

şereflenir, devlet onun kıymetiyle değerlenir (27/389). Arşın meleği her gün onun ruh, beden, ömür ve bekasına sena eder (28/404). Çok nimete sahiptir ve şükreder, günahkarlara karşı korunmuştur (31/450-1). Öğretmeni olan Cebrail ona hayır ve doğruluktan başka bir şey öğretmemiştir (36/519). Şerefte dünya birincisidir, kimseye zulmetmez (31/442,3). Yedi göğün seçkin meliki, büyük kral ve değerli sultandır (40/567), Allah onu bütün insanlardan eşsiz kılmıştır ve hep hayra gayret eder (57/812), hidayet lambası, tecelli nuru ve dünyanın en faziletlisidir (133/1791,3). Ona hizmet müslümanlara ikindi namazıdır, ondan sonra namaz halktan düşer (53/775). İleri gelenlerin şeyhi, efendilerin efendisidir, Allah'ın korumasındadır, dünya durdukça onun üzerinden Allah'ın gölgesi eksik olmaz, o halkın elinden tuttuğu zaman Allah da onun elinden tutar (48/696-8). Onun gibi at binen, at koşturan, at geçen ve atı gururla süren kimse yoktur (52/748 vd.). Hilesizdir, hükmü Māzil dağını yerle bir eder, gök ona gitmekten sakınır, kıymeti her yerdedir (53/765-7). Güzelleri aşıklarla aynı yere oturtur (58/825). Dostları şereflendirir, düşmanları zillete düşürür (55/793). Bazen sarraf, bazen kumaşçıdır (55/791). Onun düşmanı yalnızlık endişesine kapılıp boynu üzerine düşer (25/364). Kötü muzdariple birlikte değildir (71/1005). Üzüm üzümden renk aldığı gibi şair de akıllı ismini ve iyi anlayışını ondan almıştır (99/1372). Onun her adetini her mutlu insan yapamaz (137/1852). Onun emrine ayak direyen kimse, şimşek çarpan birisinin vücudu gibi uğursuzluğa düşer (23/323). Kendisine itaat etmeyen şahların kafasını fil ayağı altında ezer (151/2057). Allah dünyayı ona emanet etmiştir, herkesin içinden o seçilmiştir (115/1551,4). Oturduğu yerde devlet rükū'da, geçtiği yerde zafer secdededir (115/1559). Kibirlenip kendini beğenmez (143/1951). Ataları analarından onun için doğmuşlar, dehirden bu mülke onun için düşmüşler, bu mülkü onun için fethetmişler ve ona miras bırakmışlardır (157/2154-6). Memduh faziletlilerin ayağından zamanenin dikenini çıkarır (158/2165). Allah'ın gözü onun üzerindedir, güneşi parlak nur yapan odur, feleğin kederini açar, zamanenin çirkinliğini keşfeder, heybetinden bir ateş yakılsa göğün ve yıldızların üzerindekiler yanar, bakınca iyilikle bakar, inanırsa mertçe inanır, onun olmadığı yerde Cehennem azabı, olduğu yerde ise Cennet sevabı vardır, kimsenin malını götürmez, herkes ona koşar, o kimseye koşmaz, cimrilik ve yalanı yoktur (145/1969-75). Onun önünde parlak güneş, ay ışığı önündeki süha yıldızı gibidir, eğer bir dağı mızrak ucuyla kaldırsa ülker yıldızının ardına atar (149/2014-5). Memleketi İlahī bir te'yittir ve İlahī te'yit asla yok olmaz, sonuna kadar

vefalıdır, feleğin çarkı tüm işleri onun isteği üzere yapar, 150/2035,8,42). O mal düşmanıdır (176/2372). Baht ona tabi olduğu için düşmanı azdır (186/2518). Düşman onun kininden korkar, dost ihsanından sevinir (213/2817). Dünyada ne şerefli ne alçak onun gibi birisi yoktur, çünkü şerefli, lütufkār ve yücedir (172/2326). Yıldızlar ordusunu kendine yardımcı yapmıştır, dünyanın övüncüdür, akıllılığı ve uyanıklığından muhalifleri sarhoş olmuş, bahtları uyumuştur (210/2796-7). Arzın güneşi, zamanın tacı, dinin kendisinden ziynet, şeref, soy ve övünç aldığı kişidir (169/2292-4).

10-Maddī ve Manevī Haller

a) Dinī Durumlar

-Ahlak ve Marifet

Memduhun ahlak kokusu toprağı gri amber yapar (25/354) ve ahlakı amberden bin kat daha matluptur (57/814). Muvahhidin gönlü ahlakla aydınlanır (32/455).

-Suç ve Günah

Üzüm kızlarının günahtan yüzleri kararmıştır (196/2624). Asmanın bağcıyı temiz kalpli sayması işlediği suç ve günaha kafi gelmez (205/2738). Bağcı, asmanın kızı günahsızken ona karşı suç işlediğini söyler (206/2765).

-Fitne ve Fesat

'Unsurī'nin dini fitneden uzaktır (80/1114). 'Şarap içmek fesatlıktır', diyenlere; 'eğer onu içen herkes fesatlık yapsaydı Mekke ve Medine'de çok fesat olurdu', diye cevap verir (104/1418-20). Göz, öfke, yüz ve saçla fitne vardır (179/2409).

-Örtünme

Üzüm köylüye sıkı örtünmediğini, annesinin de örtünmediğini söyler (47/663).

-Miras

Bağcıya taş küpler önceki yıl atalarından miras kalmıştır (205/2752).

b) Maddī Haller

-Hayat, Doğum

Narı yere vurmadıkça çocuk doğurmaz, çocuk doğunca doğmasıyla yenmesi bir olur (13/161). Şairin bütün hayat ve yaşantısı şarapladır (78/1085). Dünya insanlardan hayatı aldığı için onun hayatı uzundur (138/1869).

-Ölüm

Ecel gelmeden ölmeyeceğini ve boşu boşuna ölmekte bir kazanç ve sevap olmadığını söyler (9/103). Mum öldüğünde ateş onu diriltir (79/1100).

-Uyku, Rüya, Uyanıklık, Solgunluk

Güzel uykudan ilk sesle çevgan topu gibi sıçradığını söyler (5/57). Uyuyan komşuları sesleriyle rahatsız ettiğini belirtir (5/59). İyilik bahşeden uykudan uyanmak istemez (6/72). Gece olunca uykudan yana eziyet ve azap çeker (9/101). Saf şarap gözden uykuyu çalar, gençlerin uyku düşmanı saf şaraptır (9/104). Dünya rüyadır (17/222). Gece uyanık olan gül sabah pejmurde olur, bu solgun gül uyanınca parlaklaşır (31/432). Uyku ve uyanıklık şarapla hoştur (78/1084). Uyumamak gündüz adeti olduğu halde şair mumun yüzünden bütün gece uykusuz kaldığını ve gündüz uykulu olduğunu söyler (80/1109).

-Sarhoşluk, Hoşhal, Baygınlık, Şamata, Delilik

Önceki gece şarap sarhoşluğunda olduğunu söyler (8/91). Şarap sarhoş etmek ve hoşhal vermek için gereklidir (8/95). Alemin tabiatına uygun olarak dört kadeh şarap içildiğinde ne şamata, ne sarhoşluk olur (19/249). Perşembe içki çarpması sarhoşluğu olduğu gündür (21/285). Sarhoşlar baygınlıktan başlarını öne eğerler (75/1065). Dünyanın bazı kişilere hiç vermeyip bazılarına iki misli vermesini divanelik olarak nitelendirir ve dünyaya bilebile mi, yoksa bilmeden mi deli olduğunu sorar (138/1867).

-Mücadele, Çarpışma, Kavga, Kargaşa, Yenilgi, Bozgun

Karınca kükreyen aslanın yavrularını bozguna uğratır (14/200). Önceki yıl hasetçisiyle hiç çatışma ve çarpışması yokken o yıl şairle çatışma ve kine tutuşmuştur (91/1263). Bulut, rüzgarla dalaşı sonucunda yenilgiyle kaçar (166/2257). Kargaşa çıkarmayan aç bir çocuk görülmezken asma çocukları hiç karışıklık çıkarmazlar (195/2606). Asma bağcıya; kavga ederse onunla dövüşeceğini söyler (204/2732). Bağcı asmayla mücadele ederek onun ve tüm çocuklarının başını keser (205/2742).

-Gençlik, İhtiyarlık

Çin ve Rum devletleri yaşlanmıştır, yaşlanan asla gençleşmez (33/470). Gençliği sevdiğini söyler (104/1416).

-Ses, Söz, Feryat, Nara, Islık

Islık çalmadan at su içmez (9/107). Yaban güvercini gül ve diken üzerinde feryat eder (15/206). Seher vakti turnanın sesi cesur bir çığlık gibidir ve dağ kekliği ıslık çalar (130/1746,7). Kendisinin tatlı dillilikte Arap şairlerinden daha üstün olduğunu söyler (140/1914). Rüzgardan şaraba doğru bir ıslık vardır (171/2310). Şarap dağıtan oğlandan tatlı söz ister (179/2409). Köylü laf söz işitebilir miyim diye her saat

küpü dinler (175/2369). Karabataklar göletten buluta nara atar, bülbül serviden hep ıslık çalar (184/2481). Asma çocukları açlıktan ses çıkarmaz (195/2606).

-Aydınlık

Mum tutuşunca aydınlık ortaya çıkar (25/350).

-Dağlama

Lalenin kalbinde siyah bir dağlama vardır (172/2319).

-Ceza, Mükafat, Hediye, Ücret, Aylık, Borç

Allah'ın borcunu ödediğinde sakinin on kadeh şarap vermesinin onun borcu olduğunu söyler (12/146). Hizmetçiler padişahın huzuruna çıkarken türlü türlü hediye götürürler (40/568). Dünya birisine bir aylık vermezken başkasına iki aylık verir (138/1866). Çiftçi bağdakilere mükafatlarını vereceğini söyler (155/2103). Köylü üzüm kızlarının mükafatını iyi bir şekilde vereceğini ve haklarını yerine getireceğini bildirir (156/2126). Her ne kadar cezalandırma hatanın karşılığı olsa da, hatası olmadığı halde barbutun cezasının layıkıyla parmakla verilmesini ister (169/2284,5). Üzüm kızlarının gecelik ücreti hamile kalma mükafatıdır (196/2630).

-Bekaret Mührü, Cinsi Münasebet, Kaza-yı Hacet

Şarap evindeki gelinin (küp) bekaret mührünü götürdüğünü ve onun tatlı suyundan bir kadeh çaldığını söyler (121/1638). Bağcı asmanın önünde kaza-yı hacet için durduğunu fakat utancından yapmadığını belirtir (203/2708). Asma öyle bir cinsi münasebetten hamile kalmıştır ki, o ne cin ne de insandır (204/2726).

c) Manevî Haller

-Sevinç, Neşe, Mutluluk, Cilve

Avuca şarap konması neşe sebebidir, şarapsız hiçbir mutluluk ve neşe olamaz, dünyada neşenin temeli odur (16/209,11). At gönül neşesidir (51/743). Mutluluk, neşe ve cilve şairin yüzünden utanç perdesini kaldırır (105/1429). Sevincin artmasını ister (184/2480). Bağcı asmaya; neşeleneceğini, güzel ses, barbut ve neyle onun neşesini de sağlayacağını söyler (206/2767). Sabah şarabı ruhun neşesidir (211/2803).

-Terbiye, Edep, Yücelik, Sakinlik ve Munislik

Şairin sakinlik ve munisliği şarapladır (16/209). Edep ve yücelik yolu; şarap almakta, bağışta bulunmakta, güzel konuşup iyiyi istemektedir (16/214). Üzüm kızlarının annesi onların terbiyesiyle ilgilenmez (195/2608).

-Cömertlik, Cimrilik, Bereket, Zenginlik

Toprak cömert kişinin kadehinden nasip almazsa cimrilik artar (8/100). Tasvir ettiği yer cömertlik menzilidir (12/140). Cömertlik insanın iki avucundan cimriliği yıkar, cimrilik cömertin iki elinden dolayı feryadını arttırır (49/721). Zenginlik, büyüklük delilidir (67/961). Şarabın olduğu yerde cömertlik ve bereket vardır (104/1423). Cömertliğin yasemen kokulu yüzü, siyah buluttan dünyayı mahşer gibi yapar (161/2174). Cömertlik mülkle terbiye edilir (210/2801).

-Bilgi, Hikmet, Hüner, Fazilet, Kemal, Noksanlık, Kusur

Faziletin kıyas ve sınırı olmaz (15/207). Kötü soylu insandan iyi hüner çıkmaz (44/648). Hüneri olmayana Allah mertebe vermez (49/704). Hasetçisi ona, kendisinin ondan yaşlı olduğunu dolayısıyla bilgisinin de daha fazla olduğunu söyler. O da cevaben; eğer kötü cevherlilerin ilmi yaşlılıkla artsaydı, lanetli şeytan o kadar kara yüzlü olmazdı, der (90/1245-6). Allah tüm hikmetleri bir şaire vermemiştir (90/1252). Fazilet maldan daha iyidir (91/1273). Kendisi hakkında kötü söyleyenleri kötü kusurlulukla tanımlar (110/1488). Üzümün hamile kalmasından başka bir kusuru yoktur (13/172). Her kemalin ardında bir noksanlık vardır (152/2063).

-Huy, Tabiat, Yaratılış, Talih

Huyun kıyas ve sınırı olmaz (15/207). Nevruz saadetli talihle gelmiştir (48/680). Huydan yaratılışa kıyas olmaz, huy ve tabiattan nefret edilemez (157/2159).

-Niyet, Murat, Arzu, İstek, Heva, Heves, Tamah, Mihnet, Zillet

Herkes heva ve heves uykusundan uyanmıştır (6/72). Mihnet insanı sarartır (11/136). Kısa görüşlülük büyüklerin katında zillet ve düşkünlüktür (14/190). Şairin tüm hayat muradı şaraptadır (78/1085). Katiller tamahla ölüyü (üzüm kızlarını) satarlar (175/2354). Asma, başındaki hevesledir (205/2736). Bağcı gönlünde vesvese ve başında hevesle bir şeytan gibi yerinden sıçrar (205/2739) ve bir niyet, arzu ve istekle üzüme doğru bir adım atar (206/2769).

-Kerem, Vakar, Hilm

Tasvirini yaptığı yer kerem, vakar ve hilm menzilidir (12/140).

-Sıkıntı, Eziyet, Istırap, Zorluk, Gönül Darlığı, Keder, Gam, Ah, İnleme,

Önceki yılların Nevruzu gamlı iken o yılın Nevruzu daha neşelidir (2/20). Gece uykudan yana şaire eziyet ve azap vardır (9/101). Hiçbir faydası olmayan dünya gamını çekmemek gerektiğini, şimdi olursa çekebileceğini, yoksa çekemeyeceğini söyler ve gönle dünyadan hiç gam yükü koymamayı tavsiye eder (73/1033,5). En kırmızı suyla

gam ve kedere yol verir (99/1354). Hasetçisi şairin her methiyesinden ıstırap çeker (111/1506). Sarı gül, iki renkli çiçek, kırmızı gül ve fulya dert ve kederden istiğna hattı çizerler (123/1673). Karanlık geceyi aydınlık gündüzden çok fazla eziyet çekerek ayırdığını söyler (139/1900). Köylü üzüm kızlarını küpe koyduktan sonra artık onlara eziyet etmeyeceğini bildirir (156/2123). Günlerin boş gamını çalgıcının şarap ve sesiyle unutacağını söyler (169/2279). Gönlü gamlıdır (179/2406). Sıkıntının azalmasını ister (184/2480). Aşık bulut, maşukası olan bahçeye inleyişini gösterir, gizlemez (190/2665). Zaman sıkıntı ve zorluktan kurtulma zamanıdır (198/2660). Ciğer yakan āhından gündüzü karanlık gece olmuştur (210/2794). Acayip gönlünün daraldığını, kederlendiğini ve gamının hadden geçtiğini söyler (213/2816). Asma iniltilidir (203/2709).

-Hata, Cefa, Doğru, Yanlış, Yalan, Cehalet

Hasetçisinin cehaleti doğrulanmıştır (90/1243) ve sözleri cahilliğine delildir (90/1255).Cezalandırma ve vurma hatanın karşılığı olmasına rağmen barbutunki hatasız kulak çekme ve dövmedir (169/2285). Kökünden büyük olan soy asla hata yapmaz (185/2505). Bağcı asma kızlarının yalanına inanmadığını söyler (197/2643). Asma kızı doğru sözlüdür ve doğrudan başka bir şey söylememiştir (206/2761). Bağcı, asmanın kızına cefa etmekle hata ettiğini söyler (206/2763).

-Sabır, Tevazu, Utanç, Kin

Mutluluk, neşe ve cilve şairin yüzünden utanç perdesini kaldırmıştır (105/1429). Hasetçisinin ikiyüzlülüğünü utanç verici olarak niteler (111/1496). Memleketin hastalığı aceleyle iyileşmez, tıpta acelecilik düşkünlükten olur (115/1549). Keklik kanadına çizdiği elifi sabırsızlıktan eğik çizer (117/1572). Rüzgar buluta, eski kinine rağmen kin gütmez (166/2253). Aşık gülistana bakınca gonca gibi sabır gömleğini yırtar (185/2488). Üzüm kızlarının ayrılığından bağcının sabrı tükenmiştir (196/2621). Üzüm kızlarının utançtan başları eğilmiştir (196/2624). Mihrigāna tevazu gösterilmesini ister (202/2682). Bağcı utanç ve kinle gelip asma kızlarının kanlarını taş küpe atar (205/2753).

-Gönül Yakınlığı ve Gönül Hüznü

Gönül hüznünü şarap kökten söker ve bütün gönül yakınlığı da şaraptadır (78/1083,5).

-Adaletsizlik, Zulüm, Taş Yüreklilik, Sahtekârlık, Hile, İhanet, Tuzak, Pusu, Kötü Düşünce

İhanete karşı sert taşla savaşan eblehtir (26/369). Zalimin zulmü devam etmez, çünkü cihanı yaratan zulmü sevmez ve bu dünyayı zulüm, sitem ve fesat için yaratmamıştır (71/1019-20). Güneş topu pusudan çıkan kanlı bir hırsız gibi Elburz tepesinden doğmuştur (86/1184). Güzel adaletli davranmaz ve hak ister (142/1927). Guguk tuzağın etrafından hızla yürür (189/2542). Bahçe, buluta karşı taş yüreklidir (191/2567). Bağcı üzüm kızlarının adaletsizliğini sorar (196/2632). Asma ayağını kötü düşünceye atmaz (203/2706). Bir kimse kadının hilesiyle asla yükselemez (204/2722). Asma kendisini hamile bırakandan zulüm ve sahtekarlık görmemiştir (204/2727).

-Kara Leke, Ayıp, Utanmazlık, Korkusuzluk, Pişmanlık, Nankörlük

Hasetçisinin şiiri ayıp ve utançla doludur (91/1258), ona, şükre yönelip daha fazla nankörlük etmemesini söyler (91/1282). Bağcı üzüm kızlarının utanmazlığını ve korkusuzluğunu sorar (196/2632). Asmanın annelerindeki kara lekenin suçu onların değildir (198/2659). Bütün yaptıklarına rağmen bağcının işinin hurma ağacı pişmanlık meyvesi verir (203/2714).

-Dostluk, Düşmanlık, İşret, İyilik, Hoşluk, Naz, Kibir

Memleket küçük düşmanlıktan arınmaz (34/483). Hasetçinin düşmanlığı açığa çıkmıştır (90/1243). Kendi şiirini iyilik denizi olarak niteler (110/1487). Gizli dostluktan düşmanlık daha iyidir (142/1931). Gül memduhun maşukası gibi olduğundan iki bin naz ve kibre sahiptir (172/2323). Mihrigân ikiyüz iyilik, hoşluk ve nazla uzun yoldan gelmiştir (202/2685). Bağcı üzüm kızına kiminle dostluk ve işret yaptığını sorar (203/2705).

-Vefa, Sırdaşlık, Ayrılık, Gurbet

Havas-avam tüm dostlarını denemiş, hiç birinde vefa ve sırdaşlık bulamamıştır (80/1111-2). Zamane ayrılığa hamiledir (65/906). Nevruz'da gönül ayrılık derdiyle yarılmıştır (161/2188). Aşık bulut yaş dolu gözlerle gurbetten dönmüştür (190/2557). Üzüm kızlarının ayrılığından bağcının sabrı tükenmiştir (196/2621).

E) TABİAT

1-Kozmik Alem

-Soğuk, Sıcak

Şafak vakti şiddetli soğuğun korkusundan dağdaki sincaplar giyinir (5/55). Yeni testinin suyu daha soğuktur denir. Şairin testisi eskidiği için suyu da sıcaktır (7/80). Sabah şarabı zamanı, ne sıcak, ne soğuktur (11/134). Zemheri soğuğu süt çocuğunun tırnak kökünü morartır (48/692). Soğuk olan çaresiz soğuktur (174/2347).

-Rüzgar, Esinti, Poyraz

Rüzgar Süleyman'ın tahtını götürür ve rüzgara kapılan şey hafiftir (10/125,6). Dünya rüzgardır (17/222). Seher vakti misk kokulu rüzgar sarhoşları şaşkın ve deli eder (25/344). Bahar rüzgarı bahçeyi renklendirir (26/375). Nevruz'da yasemen sallayan rüzgar çıkar (17/228). Nevruz rüzgarı gül dalının gözünü açmak için sürekli bahçededir (31/431) ve bahçeyi süsler (58/838). Sabah rüzgarı Nevruz'da değirmene amber yayar ve doğru sözlü köle tüccarı gibidir (57/808,9). Rüzgar hırsız gibi her taraftan ipek çalar (31/439). Ferverdin rüzgarı çimenliğin ortasında kımıldanır ve oradan dağlara çiçek götürür (36/496,7). Amber yakan rüzgar lalelikte ateşsiz ve buhurdansız amber yakar (36/500-1). Kuzey rüzgarı kıştaki gibi eserek kararsız casus gibi koşturup durur (39/548). Rüzgar misk saçar (70/985) ve şaraba buhurlu misk katar (43/609), ondan şaraba doğru bir ıslık vardır (171/2310). Rüzgar suda kıvrım büklüm ve zünnar oluşturur ve suyu beyaz çuhadan esen bir bayrak gibi yapar (44/633-4;184/2484). Kâfur kokulu bahar rüzgarı bulutla yasemen bahçesi arasında elçidir (48/694). Güzel kokulu rüzgar kırmızı gül perdeden dışarı çıktı diye nergisi müjdeler, bahçede buluşmaya söz verir (190/2553). At hamle yaptığında karışık rüzgar gibidir ve rüzgar geçişlidir (51/736,45;62/879), rüzgar dönüşlüdür (147/1997). Hızlı rüzgar göğü toz renkli buluttan temizler (63/886). Bahar rüzgarı Rum attarı gibidir (64/892). Devesini rüzgar gibi sürer (66/928). Çöl rüzgarı öldürücü zehir gibidir ve vücutta kanı dondurur (66/932). Çölün buhuru sıcaktan kavuran rüzgardır (93/1305). Rüzgar yağmur yüklü bulut örtüsünü örter, bayraktardır, zırhçıdır (70/986,8,95). Bâbil tarafından sert taşı parçalayan ve kale yıkan bir rüzgar çıkmıştır, tıpkı selin

dağdan yüz batman taşları yuvarlaması gibi (86/1186-7). Rüzgar çok olunca yelkenli daha hızlı gider (112/1516). Sabah rüzgarı Firdevs Cenneti'nden gelir ve İsa'nın nefesi gibidir (123/1666). Esinti misk kokulu bahçeyi hareketlendirir (125/1687). Misk saçan rüzgar Urdubehişt ayında tüyü bitmemiş güzeller yapar (137/1854), üzerimize gül ve cevher saçar (162/2195). Memduhun ileri görüşlülüğü rüzgardan hızlıdır (125/1690). Rüzgar öd olmadan öd ağacı yapar (136/1833). Esen rüzgar Mani'nin sanatını icra eder (136/1838). Sonbaharda Ḫārezm tarafından serin rüzgar eser (153/2067). Rüzgar çıkınca sivrisinekten korkulmaz (156/2141). Rüzgar sürülmüş bulut ordusuyla tahrip etmek için yasemenlikten öncü olarak koşturur, buluta bakınca yüreği yanar, eski kinine rağmen ona kin gütmez, meşaleyi bazen söndürür bazen yakar, gömleği gāh paralar gāh diker, bazen öğretir bazen yakar, bazen onu çöle bazen dağa götürür, bulutla dalaşır ve yenilgiyle kaçar (166/2250,3-7;172/2317-8), bulutun dokuduğu hulleyi yırtar (183/2455). Poyraz siyah buluta tamahsız, yalansız ve bedava rehberlik yapar, seher rüzgarı yeryüzüne inci ve akik harmanı dağıtır, lalenin ağzına siyah misk eleyip değerli inci döker (180/2425-6,9). Saba rüzgarıyla söğüt kus çalar (171/2301). Rüzgar memduhun kadeh ve bardağına amber atar (181/2448).

-Bulut

Kara buluttan şimşekler çakar (3/35). Siyah bulut ipek gibidir (22/304), bahçede ipsiz ve iğnesiz ipek dokur (36/500-1). Kara bulut Nevruz'da Habeşli bir dadıya benzer (48/681). Siyah bulut fildişi çocuğa hamiledir ve Firavun'un kalbi gibidir (124/1685-6). Siyah buluttan cömertliğin yasemen kokulu yüzü dünyayı mahşer gibi yapar (161/2174). Poyraz siyah buluta rehberlik yapar (180/2425). Bulut yola toz kondurur (7/82). Nevruz'da buluttan hoşaf incisi yağar (17/226;57/808). Nevruz, buluttan fil yapacağını söyler (39/557). Ovadaki bulut Nevruz'da Ermeni ipeğiyle örtülmüştür (143/1934). Memduh yağmur yüklü bulut gibidir, o bulut gönül derdi ve yalnızlıkla yoğunlaşmıştır (23/320,1). Āzer bulutu çimenliği hurilerle, bahçeyi gül dalıyla, gül dalını ipekle doldurur; beyaz incisiyle kırmızı cevher yapar, gölgesini dağa atınca dağı Tibet gibi, yüzünü sahraya çevirince bahçeyi San'a gibi yapar (25/341-3), dağdan çimenliğe gülsuyu getirir (36/497). Gülsuyu döken bulut gülsuyu şişesinden gülün üstüne gülsuyu buharlaştırır, yüzünü otlağa çeviren bahar bulutu siyah ipek açar (136/1831-2). Bahar bulutu çayırı tazelendirir (26/375), Çin nakkaşı gibidir (64/892). Cevher saçan bulutun her gün yirmi kere gülüp ağlaması medd ve

cezir olur (29/411). Bulut her zaman gökyüzünün önüne peçe bağlar, gök ona rağmen bahçede gözükür (31/433). Bulutlar havada dalga dalga hücum eder (36/516). Duman renkli bulut dağdan parça parça yükselince, mavi gök, onun rengiyle alacalanır, bulutun ardından hızlı bir rüzgar çıkınca gök, buluttan rengini temizler (63/885-6). Bulut nem döker, yağmur yüklü bulut rüzgarın örtüsüdür ve siyah bayrak gibidir (70/985,6,9). Bulut çadırcıdır (70/995). Māzenderān bulutu kıvrım büklüm olmuş bir yılan gibi dağdan çıkar (75/1045). Buz demirci örsü, demirciler Māzenderān bulutu gibidir (75/1062). Karen dağından karga renginde ve karabatak şeklinde bir bulut yükselir (86/1190). Gözleri tıpkı vefasız yarin bulutu gibidir (93/1290). Bulut bahar nemini ve ıslaklığını yağdırmaktadır (115/1563). Mecnūn'un kirpiği gibi olan bulut manalı ağlar (123/1667,8). Çölün her yerinde buluttan dağ bir yama vardır (132/1772). Bulut çölden örtü alır (184/2485). At bulut gibi kayar (147/1997). Kavgacı bulut harekete geçmedikçe sel yatağı çöpten temizlenmez (156/2140). Baharda bulutu suya eker ve bulutun sürdüğü şeye dikkat çeker (162/2194,9). Bahar bulutu uzaktan at koşturur, atın kuyruğundan yola ıslak inci döker (180/2428). İlkbahar bulutundan yağmur dökülünce sert taştan binlerce lale biter, rüzgar gelip bulutun dokuduğu o hulleyi yırtar (183/2454-5). Rüzgar sürülmüş bulut ordusuyla harap etmek için yasemenlikten koşturur, yüzüne utanç örtüsü koyan bulut dağdan iki üç basamak yükselir, deniz kenarından hamallar gibi omuz başında çuval ve abayla inciler getirir, rüzgar onu bazen çöle bazen dağa götürür, bulut rüzgarın korkusundan dağdan çıkınca rüzgarla karışır ve bir müddet dalaşır, çirkin bir kılıç çeker ve bir sisi harekete geçirir, sonuçta yenilgiyle kaçar, her durumda eşsiz inci ve şahane lü'lü döker (166/2250-8). Rüzgar kara bulutla savaşa tutuşur, kazanana kadar gözden kan akıtır (172/2318). Seherde bulut davul çalar (171/2301). Siyah bulut başının üstüne kılıç çekmiş, davul vurmuş ve mızrak atmıştır (180/2434). Hergün başka bir güzergāhtadır (172/2312). Bulut memduhun ayaklarına cevher saçar (181/2448). Bulut aşık, bahçe de maşukasıdır (190/2555vd.). Nisan bulutu dikenden gül çıkarır (212/2807).

-Gök Gürültüsü

Nevruz'da gök gürültüsü davul çalar (17/231;130/1748) ve Nevruz ondan sayısız fil davulu yapacağını söyler (39/557). Gök gürültüsü kamçı şimşeğini vurur (70/986). Bakır neyin kulağa üflemesi gibi gök gürültüsü insanın tüylerini diken diken edercesine şiddetlenmiştir (87/1194-5). At gök gürültüsü gibi ses çıkarır (147/1997).

-Şimşek

Develerin damarını neşterle açmak için kara buluttan şimşekler çakar (3/35). Nevruz'da şimşek kement atar (17/231). Nevruz şimşekten Zülfikār yapacağını söyler (39/556). Şimşek tezhipli uzun bir kitap gibidir (22/304). Memduhun emrine ayak direyen şimşek çarpan birisi gibi uğursuzluğa düşer (23/323). At hamle yaptığında dolaşan şimşek gibidir ve şimşek sıçrayışlıdır (51/736,45;147/1997), atın gitmesiyle şimşek çakar (62/879). Şimşek gök gürültüsünün kamçısıdır ve siyah bulut bayrağının altın süsü gibidir (70/986,9). Geceleyin ocaktan kızgın demir çeken demirci gibi her zaman buluttan karanlık dünyayı aydınlatan bir şimşek çakar (86,7/1192,3). Leyla'nın dudağı gibi olan şimşek manasızca güler (123/1667-8).

-Yağmur

Memduh cömertlikte yağmur gibidir (3/46). Nevruz'da buluttan hoşaf incisi yağar (17/226), Nevruz'un yağmuru süt gibidir (48/681). Yağmur damlaları şakayıka noktalar koymuş, şakayık damlalarla resmedilmiş, böyle ateş ve su birlikte nasıl olabilir (36/506-7). Bulut şarabı yağmurla karıştırır, buluttan dökülen yağmur taneleri yaprağın üstünde cevher gibi olmuştur (43/609 vd.). Yağmur kuvvetli yağdığında su birikintileri ve şekiller oluşturur (44/635). Yağmur ya nehre ya da gölete gider (49/713). Yağmur, gökten gül bahçesine gül yaprağı veya Temmuz'da dama ve sokağa çekirge sürüsü yağması gibi yağar (87/1198-9). Bahar Behmen yağmurlarıyla kuvvetlenir (144/1960). Yağmur sert taştan binlerce lale bitirir (183/2454).

-Kar, Dolu

Çölde gecenin karanlığı karın beyazlığıyla şekillenmiş ve kar vereme tutulmuş gibi erimiştir (66/934-5). Çölde her tarafta kardan dağ bir set vardır (132/1772). Kar nar ağaçları ve dağ servilerinin üzerine yağmıştır (75/1051). Demircilerin çelik balyozu gibi havadan dolu yağar (75/1063).

-Gökkuşağı

Gökkuşağının giysisi 'Aṭṭābiye elbisesidir (2/19). Üzüm yapraklarını gökkuşağına salkımı da gökkuşağındaki inciye benzetir (13/155). Gökkuşağı yay gibidir (17/232) ve Nevruz ondan yay yapacağını söyler (39/556). Sabah havadaki gökkuşağı memduhun eteği gibi, üst üste rengarenk beş ipek eteğe benzer (149/2005-6).

-Sis, Nem, Şebnem, Buhar, Çiğ

Sis çadır diken bulutun dokuması gibidir (70/995). Bulut rüzgarla savaşında bir sis harekete geçirir (166/2257). Üzümün kanı çiğ damlası gibidir (47/675). Çiğ nar çiçeğine asılmış ve üzerine inci dökülmüştür (161/2178-9). Şarabı alınca jale veda eder (181/2445). Bulut nem döker (70/985), bahar nemi ve ıslaklığı yağdırır (115/1563). Mihrigān'da yasemen ve ağaç çiçeklerine şebnem düşmemiştir (101/1083). Bulut sahraya gece nemleri yağdırır (184/2469). Behmen ayında sabah deniz üzerinden su buharı kalkar (86/1189). Barbut karın ağrısı çektiği için karnını buhar sıcağına koymasını söyler (169/2282).

-Serap

Devesinin yüzme özelliğini su serabında denemek ister (93/1295). Serap çölün şarabıdır (93/1303).

-Medd-Cezir

Nil nehrinde memduhun hünerinden cezir, kereminden medd olur (23/332). Cevher saçan bulutun her gün yirmi kere gülüp ağlaması cezir ve medd olur (29/411).

-Zelzele

Zelzele taştan dağı titretir (67/957). Yer, bir filin vücudundaki pisliği atması gibi dağın tepesini aşağı düşürecek derecede şiddetle sallanır (87/1196,7).

2-Uhrevî Alem

-Dār-ı Karār, Ahiret

Memduh Dār-ı Karār'da olduğu için ona şarap helaldir, şarabın orada olmaması günahtır (10/131). Allah Ahireti de memduh için yapacaktır (27/397).

-Mahşer, Sırat Köprüsü

Nevruz'da kara bulut dünyayı Mahşer gibi yapar (161/2174). At Sırat Köprüsü'nden bir saatte geçer (51/742).

-Cennet

Memduh hikmet ve cömertlik Cenneti'dir (4/47). Onun yaptırdığı saray Cennet'e yakındır (16/215). Onun kerem rüzgarı Cehennem'in kapısından geçse Cehennem Cennet bahçesinden daha güzel olur (21/288). Memduhun eli en üst Cennet'in kevseridir (121/1651). Onun güzel ameli Cennet bahçesi, işleri Me'vā Cenneti gibidir (125/1698). Memduhun görüş, niyet ve inancı dünyayı ebedi Cennet

yapar (137/1845). Şarap ırmağı olmayan bir Cennet'ten bahseder (12/138). Nevruz'da dünya Cennet gibidir (17/232). Baharda dünya ebedi Cennet gibi süslenir (22/290). Peygamber Burak'la Cennet'e gelir (60/846). Cennet'e gittiğinde şarapla dolu ırmak ister (78/1094). 'Unsurī'nin şiiri Cennet'e benzer, orada vadedilenler onun şiirlerinde vardır (81/1133). 'Aden Cenneti'ne nar ağacı dalı dikilmez (84/1166). Baharda 'Aden Cenneti'nin renk ve resimleri oluşur (118/1589), her bir çöl 'Aden Cenneti gibi olur (149/2002;162/2193;176/2388). Temizlikte sahra 'Aden Cenneti, güzellikte dışarısı Me'vā Cenneti gibidir (126/1710). Sarı gül, hemişebahar, söğüt ve sabah rüzgarı Firdevs Cenneti'nden gelmiştir (123/1665). Urdubehişt ayında Cennet-i A'lā yapılır (180/2423). Üzüm kızları bağda oldukça bağ Cennet'tir (196/2617). Mihrigān'ın yüce Cennet'ten geldiğine yemin eder (202/2681).

-Cehennem

Memduhun öfkesi karşısında Cehennem ocak gibi olur (3/41). Onun kerem rüzgarı Cehennem'in kapısından geçse Cehennem Cennet bahçesinden daha güzel olur (21/288). Memduh kılıcını her çekişte Cehennem'de zebāni kıvranır, onun cömertlik eczaları Cehennem'e atılsa onun kaynar suyu ve irini gülsuyu ve bala dönüşür (58/829,35). Devesinin zemini Cehennem gibidir (93/1298). Memduhun düşmanları öteki dünyada Cehennem'in dibindedir (101/1402).

3-Mekan

-Dünya, Yer, Yeryüzü, Alem

Yeryüzü yeşilliğiyle Dāvūd'un mihrabı gibidir (3/36). Dünya rüya ve rüzgardır (17/222). Nevruz'da dünya Cennet gibi olur (17/232), neşelenip güzelleşir, kara bulut dünyayı Mahşer gibi yapar (161/2173,4). Baharda ebedi Cennet gibi süslenir, sırtı kambur, yüzü kederli ihtiyar dünya yenilenip gençleşir (22/290,1), rengarenk olup güzelleşir (169/2289), İrem Bağı gibi olur (162/2191,3). Alem dört unsurdan yaratılmıştır (19/248). Allah dünyayı memduh için yapmış (27/397) ve ona emanet etmiştir, o da dünyayı zalimlere teslim etmez (115/1551), dünyaya onun halifeleri boyun eğdirir (28/403), o, alemin süsüdür (102/1405). Memduhun görüş, niyet ve inancı dünyayı ebedī Cennet yapar (137/1845). Devesinin yeri ezmesini ister (66/948). Dünya bize vurup içmeden biz ona vurup içelim, der (73/1034). Çölde toz kalkmasıyla

dünya koyu renkli ipek gibi olmuştur (86/1188). Sorgun, papatya, erguvan ve taze fesleğenin güzelliğiyle dünya Lāt ve 'Uzzā gibi olmuştur (123/1671). Dünyamız maymun iştahlı bir sanatkar gibi her biri diğerine alamet dört iş yapar; kışın nalbantlık, haziranda kerpiççilik, sonbaharda kuyumculuk ve baharda boyacılık (129/1719,22). Dünya utanmaz bir köpektir, seni ısırır, sen onu ısıramazsın (129/1724). Dünyanın kötü sevgisi ve kötü huyu pazarcı pazarı gibi karışmıştır; cahili zengin yapar, aşağılık kimseyi yüceltir, hiç iyiye gitmez ve gönül parçalar, işleri viran eder, bir gün kendinin viran olmasından korkmaz, koruması olmayan büyük bir padişah gibidir, birine bir aylık vermezken diğerine iki aylık rızık verir, delice işler yapar, ağzı olmadığı halde yaratıkları yer, insanlardan hayatı aldığı için kendi hayatı uzundur, kimse onun belasından uzak kalamaz, bize çirkinlik yaptığı oranda ona sevgimiz artar ve maşukumuzdur, ruh ve bedenimizi eritir, din ve gönlümüzü alır (138/1857-74). Yeryüzü yeşilden rengarenk bir yaygı olur (171/2297). Başta dünyayı isteyen kimse zor ve ağır işlere gönül koymuş olur (176/2380). Allah alemi memduhun ayak ayasının tozu yapmıştır (177/2393). Dünyaya memduhun isim ve künyesinde övünç vardır, dünya onun yardımcısıdır (186/2517-8). Dünya cebbardır (192/2592). Yazın eli yerin yüzünden kısadır (195/2596).

-Ülke

Ülke Kur'an, veziri ise o Kur'an'ın tefsiri gibidir, ülke otlak, raiyet de sürü gibidir (14/201-2). Malı olan herkes ülkeye meyletmez (26/367). Ülke küçük düşmanlıklardan arınmaz (34/483). Memduhun ülkesi asla yağmalanmaz (34/495), onun ülke almasını ister (53/777). Memduh savaşta fethettiği ülkeleri meclis günü verir (149/2016). Nevruz'un ülkesi bahçe, çayır, dağ, etek, ırmak ve kenarıdır (39/539). Dünya ülkeleri Allah'ın köyü nispetindedir (58/839).

-Şehir, Köy

Memduh üç yüz bin şehir kurar (40/577). Bağcı atını bağdan şehre doğru dört nala sürer (196/2619). Dünya ülkeleri Allah'ın köyü nispetindedir (58/839).

-Saray, Köşk, Eyvan, Revāk, Divan

Bütün kapılar kapalıyken memduhun sarayı açıktır (9/105) ve onun kapısından başka gidilecek kapı yoktur (33/464). Memduhun sarayı; Cennet damıyla Cennet'e yakındır, talihi Beytü'l-Haram gibi kutlu ve mübarektir, nakşı İrem bağı gibidir, memduhun kıymeti gibi yüce, yüzü gibi açık, ahdi gibi iyi, hilmi gibi ağırbaşlıdır, direği

sandal ve Ḳumār ödündendir, taşı cevher ve yakuttandır, suyu Kevser ve hayat pınarındandır, toprağı kāfur ve amberle yoğrulmuştur (16/215-9). Tasvir ettiği köşk gönül gözüyle şekillenir (34/490). Maşukların kaşı eyvan ve revāka benzer (12/139). Kabul günü Beytü'l-Haram memduhun revākı olur (40/582). Memduhun gölgeliği saraydır (60/853). Bahtın köşkten inmesini ister (51/725). Asma köşk gibidir (101/1390). Vezir ister divanda ister toplantı salonunda olsun yüce bir melektir (66/951). Memduhun mecliste taht üzerinde eyvana oturmasını ister (177/2397).

-Kervansaray

Zafer kervanı, fetih ve murat kafilesi memduhun ümit vadisine kervansaray yaparlar (27/392). Şair kervansaray çevresinde vahşi hayvan, insan, süvari ve yaya kimseyi görmediğini söyler (65/922-3). Kervan gelip geçtikçe kervansaray viran olur (138/1864).

-Meclis

Ogün bir meclis kurmak ister (8/96). Nevruz'da bahçeye meclis kurulmalıdır (29/406). Put yüzlüyle yeşilliğe bir meclis kurmak ister (73/1028). Cariyenin Belh'ten Ermenistan'a kadar bir meclis kurmasını söyler (101/1380). Hürler meclisinde şarap, rubap ve kebap çok olmalıdır, meclisinde meze, defter ve tavla istemez (9/108,9). Barbut, çeng, rubap, turunç, ayva, nergis, meze ve kebapla bir meclis kurmak ister (198/2661). Memduh ya mecliste ya da avdadır (19/253). Süslü meclis gönül gözüyle şekillenir, maddi gözle değil (34/490). Güzele, niçin meclis kurup şarapla süslemediğini sorar (110/1466). Şahane meclisten memduhun nasiplenmesini ister (115/1564). Memduh mecliste kadehle hayır üstüne hayır yapar (118/1608), onun mecliste taht üzerinde eyvana oturmasını ister (177/2397). Memduh meliklerle içki meclisi kurunca önüne yirmi bin taze güzel getirilir (191/2577), orada çalgıcılar bazen çekāvek, bazen rāhevī, bazen de kālūs makamını çalar (212/2809).

-Okul

Defter okulda olur (9/110).

-Mabet, Puthane, Dergah, Halvethane, Mihrap

Kulların namaz bağı mabettedir (169/2282). Memduhun kapısı halkın mabedidir (207/2786). Hoşlukla oluşan bahçe Āzer puthanesi, iyilikle oluşan çimenlik şahın harem puthanesi gibidir (126/1709-10). Şair devletin kendisinden yükseldiği bir

dergaha gitmiştir (87/1207). Aşık bülbül halvethaneden sıçramıştır (69/975). Ayvanın yüzü mihraptaki zahit gibidir (202/2689).

-Kubbe, Kümbet, Kürsü

Sahra Kisrā'nın kubbesi gibidir (123/1663-4). Atın kalçası kubbeyi benzer (212/2810). Elmanın karnında her birinde katran gibi siyah bir çocuk uyuyan küçük iki üç kümbet vardır (154/2090).

-Şıra Tezgahı, Küp Mahzeni

Hamal tekne ve teskireyle üzüm kızlarını şıra tezgahının ucuna sürer (175/2363). Bağcı onların tümünü tezgaha doğru çeker (197/2650). Üzüm işçi ve bekçinin sırtından ters çevrilip şıra tezgahına atılır (47/672). Bağcı üzümleri şıra tezgahına götürür (101/1394) ve içine atar (205/2745). Köylü üzüm kızlarını şıra tezgahına atarak sırtlarına yirmi bin tekme vurur (155/2109). Şarapçının küp mahzenine gitmesini, kilidi kaldırıp kapıyı açmasını söyler (168/2271).

-Ev, Menzil, Mekan, Zifaf Odası, Yuva

Şairin evi güzelle bostan gibi olmuştur (74/1044). Şarabın olduğu yerler onun evi ve ev kalıntılarıdır (78/1087). Çölün yüzü zırhçıların evi gibidir (83/1152). Ev fareden hali olmaz (34/483). Şarap, müzik ve rubabın evinde olmak ister (104/1417). Şarap evinin geçidi çember gibi dardır ve siyah taştan yapılmıştır (120/1619,20). Köylü üzüm kızlarını sırtıyla eve taşır (155/2108). Servi boylu dostun olduğu yer ne güzel bir menzildir (6/69). Ay yolcusunun menzilleri burçlardır (6/74). Hz.İsa göğü, şarap ise emir ve vezirlerin ellerini mekan edinmiştir (14/183). Mesken memduhun oturmasıyla zafer kazanır (163/2215). Nevruz'da bahçe zifaf odalarıyla dolar (17/233). Kuş, çınarın tepesine atlının başındaki bambu ağacı kalkanı gibi yuva kurmuştur (180/2431).

-Dam, Duvar, Kapı, Baca

Mehtabın ışığı kadehlerden duvar ve dama düşmüştür. Müneccim de dama gelip şarabın ışığından usturlapla gezegenlerin yüksekliğini ölçer (5/60,1). Güneş ve ay asma kızlarının dam ve kapısından uzaklaşmazlar (197/2639). Üzüm çocuğu damda bekleyen bir kızdır (204/2720). Duvardan lavanta çiçeği çıkmaz (88/1228). Bağcı bağın önüne bir duvar çekip üzerine çalı koymuştur (203/2709-10). Tüm kapılar kapalıyken memduhunki açıktır (4/50). Kebap bacada asılmıştır (76/1068).

-Ambar, Sığınak

Memduhun ambarı yedi yüz hisardır (40/584). Köylü üzüm kızlarını ambara istif eder (155/2108). 'Unsurî'nin dağa benzeyen sabrı emniyet sığınağıdır (80/1118).

-Sokak, Yol, Geçit, Köprü

Sevgilisi şaire düşmanlık edip sokağından geçer (7/76). Memduha sokakta çok konuşmasını söyler (104/1417). Ay yolcusunun yolu samanyoludur (6/74). Bulut yola toz kondurur (7/82). Memduhun yol gitmesini söyler (52/758). Gemilerin yönü geçitlere doğrudur (4/49). Sultan Mes'ūd Ceyhun'a köprü yapmış ve Ceyhun'a zincir vurmuştur. Maḥmūd köprüyü yapmak için iki üç yıl orada kalmış, oysa Mes'ūd ondan bin kat daha iyisini iki haftada bağlamıştır (41/589-92).

-Değirmen, Tandır, Sofra, Ziyafet Sofrası

Nevruz'da sabah rüzgarı değirmene amber yayar (57/808). Midenin peşinde sıcak tandır gibi olmamayı, ekmek için sofra gibi yayılmamayı tavsiye eder (73/1036). Nar küçük ipek bir sofra gibi; ipeğin astarı sarı ve dış yüzü kırmızı, içiçe girift mercanla doludur (202/2694-5). Bayram günleri ve bahar mevsimi Cemşid ziyafeti vaktidir (211/2802).

-Ahır, Ağıl

Memduha Afrika'yı yük develerinin ahırı yapmasını söyler (40/581). Şair, 'Unsurî'nin meclisini yanan bir ateşe, kendisini de develerin dinlenme yerinde bulunan istenmeyen deveye benzetir (84/1168). Memduhu ve raiyetini anlatırken; bu koyun sürüsünün çok büyük olduğunu, sadece bir çobanı bulunduğunu, kurtların da bu ağılın etrafında dolaştığını, her durumda ağılın kenarında kurt olacağını söyler (176/2377,8).

-Çadır, Otağ, Kulübe

Gökyüzü beyaz pamuk ve mavi ipekten çadır kurar (1/2). Çadırcının çadırı yıkmasını, çünkü kafilenin öncüsünün karargahtan çıktığını söyler (65/898). Bulut çadır dikici, sis de çadır dokuması olmuştur (70/995). Bahçe hakanın çadırı gibidir (123/1663-4). Bahar ordusu sahraya çadır kurunca memduhun da kurması gerekir (143/1936). Irmağın çadırı yeşildir (180/2438). Nevruz dışarı bahçenin güzelleri ve çimenliğin gelinleriyle otağ kurar (39/558). Memduh İran'dan Turan'a kölelerine otağ kurmuştur (60/841). Memduhun Satürn göklerinden daha yükseğe otağ kurmasını ister (177/2397). Memduhun ordusunun tozu çölde yüz altı millik bir otağ yapar (191/2578). Otağ ve çardaktan içi ateş dolu otağ ve çardağa gitmek ne güzeldir (75/1064). Çimenlik valide sultanın otağı gibidir (123/1663,4). Bahçenin her yerinde

ipek bir otağ bulunur (149/2007). Lale ordusunun otağı ateş renklidir (180/2438). Bahçe tacir kulübesi gibi süslenmiştir (31/439).

-Pazar

Meze pazarda olur (9/110). Dünyanın kötü sevgisi ve kötü huyu pazarcıların pazarı gibi karışıktır (138/1857). Küpe kapatılan üzüm kızlarına artık pazar yoktur (155/2120). Katiller ölüleri sepetle getirip pazarın başına koyarlar (175/2355).

-Meyhane, Harabe

Tavla harap meyhanede bulunur (9/110). Meşhur Arap şairler harabelere ağıt okur, şair ise harabelere değil nazım şiir ve kafiye üzerine ağıt söyler (131/1754,5).

-Kale, Hisar

Memduhun Sede Bayramı gecesi kalede ateş yakıp parlatmasını ister (19/260). Onun seksen batman gürzü kale fetheder (27/390). Cephaneliği sekizyüz kale, ambarı yedi yüz hisardır (40/584). Memduhun kale firlatmasını ister (51/732;108/1461). At mancınık taşı gibi taştan kaleye çıkar (82/1147). Memduh zamanın hilesinden dostu korumada bin sağlam kale ve yüz bin hisardır (129/1738).

-Cephanelik, Karargah, Savaş Alanı

Sekiz yüz kale memduhun cephaneliğidir (40/584). Kafilenin öncüsü karargahtan çıkınca çadırı yıkmak gerekir (65/898). Dağdan savaş alanına sel akar (134/1818). Memduhun süvarileri orduya katılınca yirmi fersahtan fazla alan ordugah olur (191/2579).

-Darağacı, Zindan, Hapis

Memduh, kayser, çipal, hakan ve fağfurun yaşayanlarını darağacına yollar (41/587). Sevgiliden darağacını kaldırmasını ister (46/657). Çiftçi bağdakileri zindana götüreceğini söyler (155/2104). Köylü üzüm kızlarını ağır bir zindana atar (155/2113). Memduhun düşmanlarına hapisten başka meded yoktur (185/2504). Onun insafiyla zulmün sureti zindandadır (207/2780).

-Kabir, Mezar

Memduh, kayser, çipal, hakan ve fağfurun ileri gelenlerini kabre sokar (41/587). Şair mezarını asma gölgesinde ister (78/1093). 'Unşurî'nin barış zamanı mezarlık çayırdan, öfkeli anı çayır mezarlıktan ayırt edilemez (82/1137). Memduhun himmeti iki kutup yıldızı tepesinde mezar yapacak derecede yüce ve yüksektir

(137/1850). Asma kızı bir Habeşli gibiyken mezardan bir Rum olarak kalkar (206/2762).

-Çöl, Sahra

Uzak bir çöle gitmek için dağ gibi geminin demirini keser (6/75). Nevruz'da çöl Dicle ile dolar (17/233). Nevruz Sede Bayramı'na sahrayı katetmesini söyler (40/560). Nevruz sahraya misk ve şarapla 'Azze ve Miye'nin resimlerini çizmiştir (134/1794). Aslan çöl ortasında kükrer (49/722). Ceylan çölde maşuklar gibi çeviktir (31/436). Memduhun atı çölde geyik gibidir (62/878). Devesiyle girenin çıkamadığı, o denli sert ve o derece soğuk bir çölü koşturarak gittiğini, bir menzili iki menzil yaptığını, onun katil zehri özelliğindeki rüzgarından, vücutta kanın donduğunu, su birikintilerinin altın tencere üzerinde buzdan gümüş tabakalar gibi olduğunu, gecenin karanlığının karın beyazlığıyla şekillendiğini, karın sürekli çölde verem hastası gibi eridiğini, çorak yerlerinden balık tutkalı gibi çamur kalktığını söyler (66/930-6;132/1771). Devesinin çölde yol almasını söyler (66/948), devesini aklın kaybolduğu tehlikeli çöle sürmek ister (93/1296). Çölün yüzü zırhçıların evi gibi timsah izleri ve kıvrımlı yılan motifleriyle doludur, çölün göğü yüzünü lacivert suyla yıkamış, yeri elini katran ve Hoten miskiyle bağlamıştır (83/1152,5). Çölden kalkan tozla dünya koyu renkli bir ipek gibi olmuştur (86/1188). Her yerinde kardan bir set vardır (132/1772). Çöl Cem'in mülkü gibi harap olmuştur, gulyabānī ve şeytan onun şahı olmuş, şahın önünde yılan derisi ve ejderha dişiyle davul çalarlar, çevresinde turna, deve kuşu ve kata cariyeler gibi saf tutmuştur, gölet ve havuzları zehirli ve öldürücü engerek yılanlarıyla doludur, onun şarabı serap, kadehi vadiler, mezesi de taş ve kumlarıdır, onun köpekleri olan aslan ve kurdun kükremesi çalgıcılarının sesidir, buhuru sıcaktan kavuran rüzgar, reyhanı etrafındaki baston ve sopalardır, şair o çölün ortasında devin korkusundan ve sesinden dehşete düşmüştür (93/1299-1306). Memduha ulaşmak için çöller geçmiştir (111/1511). Memduhuna çöllerden azıkla geçebileceği şiirler getireceğini söyler (100/1378). Üzüm bağı çöl gibidir (101/1390). Ay ve yıldızla dolu sahra kisranın kubbesi gibidir (123/1663-4). Temizlikte 'Aden Cenneti'ne benzer (126/1709,10;149/2002). Bahçe güzellerle dolu bir çöl gibi, çöl de yüz Tibet atölyesi gibidir (134/1795-6). Bahar ordusu sahraya çadır kurar (143/1936), çölü taze yakutla doldurur (162/2191), baharda sahra Hurnak sarayına benzer (162/2196), işlemeli ipek gibidir (169/2290). Övdüğü at çöl aşar (147/1997). Bulut sahranın ortasına yağmur

damlatıp gece nemleri yağdırır (184/2469), çölden örtüler alır (184/2485). Çöllerin etrafında laleler açar, Sahra lalenin görüntüsünden Kabe gibi olur (184/2470,8).

-Vadi, Ova

Vadilere ipek yastıklar atılır, nar çiçeği yakut dökülür, ovalara bukalemundan yataklar serilir, (3/23-4). Nevruz, Sede Bayramı'na ovayı geçmesini söyler (40/560). Askerlerin mızrak uçlarından vadi sümbüllerin çevresi gibi olur (66/944). Ovada gümüş karınlı ceylanlar vardır (70/994). Vadiler çölün kadehidir (93/1303). Memduhun bineği vadi atlar (149/2020), halatın kuyuya inmesi gibi at da vadinin derinliklerine girer (82/1147). Vadi baharda nakışlı Çin ipeğiyle dolar, lale ve menekşeden kırmızı ve beyaz olur (183/2456,7).

-Harman

Harmanlara narçiçeği gibi yakut dökülmüştür (3/24). Buluttan, ateşe verilen harman gibi şimşek çakar (86/1191-2). Bir kuş bir harmandan bir şey eksiltemez (121/1660). Şair kendisinin aç kuş, memduhun da harman mahsulü olduğunu söyleyerek harmanın aç kuştan hali kalmayacağını belirtir (144/1964). Baharda her yerde mine çiçeğinden bir harman vardır (149/2007), söğütlere mine çiçeği harmanı saçılmıştır (189/2535).

-Deniz, Ada, Sahil, Haliç

Memduhun önünde denizler gölet olur (3/41), cömertliğiyle ada deniz, deniz ada gibi olur (61/869), onun iki küçük avucu iki büyük denize benzer (99/1370), cömertliğiyle bir katre yüz denize dönüşür (212/2806). Memduh denizin tabiatını anlamıştır (118/1594). Kiya memduhun elinden kurtulduğu için deniz kenarına buse verir (151/2047). Ceyhun denizden başka yere akmaz (33/472). Şair, sahile yaklaşan bir gemi gibi kervana yaklaşmıştır (66/939). 'Unṣurī'nin tabiatı denize benzer ve onun denizinde zeka incisi vardır (80/1118). Deniz kenarından bulut hamallar gibi omzunda çuval ve abayla inciler getirir (166/2252). Atı haliçteki gemi gibi gece gider (83/1159). Her kuyu çöpten bir haliç olur (132/1773). Behmen ayında sabah deniz yüzünden su buharı kalkar (86/1189). Denize taze amber yüklenir (88/1227).

-Göl, Gölet, Havuz

Memduhun önünde denizler gölet olur (3/41). Seller gölete akar, yağmur gölete gider (49/704,13). Göller soğuktan İskender'in çinko kösü gibi donmuştur (75/1061). Çölün gölet ve havuzları zehirli ve parçalayıcı engerek yılanlarıyla doludur

(93/1302). Her gölet istekte bulunan bir avuç gibidir (132/1773). Su birikintisindeki kuşta, üzerinde ter damlaları bulunan bir yüz gibi su katreleri vardır (134/1802). Havuzda zırhlı ve benekli balıklar vardır (70/994). Şair havuz başında önüne şarap geldiğini ve o havuzu sevdiğini söyler (104/1415,6). Yakup'un gözü gibi olan göl kıyısı, Yusuf'un yüzü gibi olan erguvan dalına hamiledir (124/1685,6). Karabataklar göletten buluta nara atarlar (184/2481).

-Kuyu, Mağara

Gece yarısı atmış kulaç kuyu dibindeki karıncanın ayak sesini işiten bineği över (53/768). At halatın kuyuya indiği gibi vadiye girer (82/1147). Gece Bījen'in hapsedildiği kuyu gibi dar ve karanlık, kendisi de Bījen gibi kuyunun ortasındadır, Süreyya da kuyunun başını bekleyen Menīje'ye benzer (86/1173,4). Gözü vefasız yarden Zemzem kuyusu gibi olmuştur (93/1289). Felek lacivert bir kuyu, ikizler burcu kovası ve samanyolu da onun boğazı gibidir (94/1310). Memduhun düşmanları tutuklanmış ve kuyudadır (101/1402). Her bir kuyu çöpten bir haliç gibidir (132/1773). Bağın çevresinin her köşesi mağara ağzı gibidir (203/2710).

-Irmak, Irmak Kenarı, Nehir, Sel Yatağı

Aşıklık suyu artık sevgilinin ırmağında akmaktadır, onun şairin ırmağından su akıttığı günler geçmiştir (7/79). Irmakta görünen her şey inci tanesidir (36/502). Irmak ve kenarı Nevruz'un ülkesidir ve çam fıstığıyla doludur (39/539-40). Görünüşte ırmağa benzeyen yerler tamamen gülsuyu ve saf şaraptır, memduhun devletinde gülsuyu ve şarap nehirlerdedir (44/639-41). Allah'tan Cennet'te şarapla dolu ırmak ister (78/1094). 'Unṣurī'nin şiirleri süt ve şarap ırmağıdır ve o ırmaklar hadsiz lezzet verir (81,2/1134-5). Memduhun eli gibi olan ırmak yeşil yüzlü çimenliğe akar (125/1687,8). Memduhun işi saf akarsudur (125/1694). Serviler ırmak kenarına yeni elbise dikerler (161/2183), ırmağın iki kenarında savaş meydanındaki gibi iki yeşil gölgelik saf tutarlar (180/2430). Baharda ırmağın iki kenarında yeşillikler biter (162/2193). Yeşil çadırlı ırmağa lale ateş renkli otağıyla ordu indirmiştir (180/2438). Turaç ırmak kenarında ezan okur (166/2248). Gece ırmak kenarında gülü gören guguk dile gelir ve ırmağın eşi olur, su kuşları sabaha kadar nehir,ırmak ve göletten ses çıkarırlar (184/2473,7). Bahçivanın ırmak kenarına dönmesini ister (168/2263). Yağmur nehre gider (49/713). Seller gölete akar (49/704). Sel aşan at (82/1145) susuzluktan sel yatağı gibi olmuştur (83/1151) ve ördek gibi ırmağa girer (147/1993).

Selin dağın tepesinden yüz batmanlık taşları indirmesi gibi rüzgar eser (86/1187). Seller çölde uzayarak, kıvrılarak ve yeri yararak yayılır (87/1200). Düşmanın savaş alanına gelmesini dağdan selin akmasına benzetir (134/1818). Mihrigān'da bahçeler sel yatağı gibi olur (101/1382). Bulut harekete geçmedikçe sel yatağı çöpten temizlenmez (156/2140).

-Dağ, Orman

Bütün dağlar maşukların saç ve gözleriyle doludur (3/27). Nevruz'da dağ saf miskle dolar (17/233), dağ ve eteği Nevruz'un ülkesidir ve yasemenle doludur (39/539-40). Nevruz'da dağın iki yamacından resim ve heykeller harekete geçer (161/2180), keklikler koşuşur (161/2176) ve yüksek dağda kahkahayla gülerler (165/2235). Sede Bayramı gecesi yanan ateş dağ gibidir, dağın başında amberden başörtüsü vardır ve dağ şaraptandır (19/262-4). Memduh isteyene dağ gibi altın ve gümüş verir (23/318). Memduhun tabiatının kokusu sert taş dağı halis amber gibi yapar (26/374), vakarı dağdan zorludur (126/1704). Memduh dağı mızrağıyla ülker yıldızına atar (149/2015). Dağda dağ keçisi otlar (23/338). Āzer bulutu gölgesi dağa düşünce dağı Tibet gibi yapar (25/343). Āzer bulutu dağdan çıkar, dağlardan çimenliğe gülsuyu getirir, rüzgar çimenden dağlara çiçek götürür (36/496-7). At hamlede yürüyen dağ gibidir ve dağ gibi kararlıdır, sesi dağ titretir, dağda dağ keçisinden daha iyi gider, dağ tepesinden sıçrar (51/736,8,41,5-6), dağ yıkar (82/1145), vücudu dağdandır (147/1994), büyük dağ eteği geçer (147/1997). Memduhun atı dağda deve kuşu, ormanda kaplan gibidir (62/878). Devesinin dağ geçmesini ister (66/948). Zelzele taştan dağı titretir (67/957). 'Unsurī'nin sabrını dağa benzetir ve o dağ emniyet sığınağıdır (80/1118). Māzenderān dağı tepesinden karga renkli ve karabatak şekilli bir bulut yükselir (86/1190). Dağdan hamahen madeni çıkar (88/1227). Şair memduha ulaşmak için dağlar aşmıştır (111/1511). Kayserin odası gibi olan dağ ay ve yıldızlarla doludur (123/1663-4). Rüzgar bulutu dağa götürür, bulut dağdan çıkınca rüzgarla dalaşır (166/2255-6). Dağda cevher satanlar saf kurmuştur (171/2298). Baharda Çin ordusu dağa konmuştur (180/2437), bütün dağ lale ve menekşeyle kırmızı beyaz ipek dokuması gibidir(183/2457). Kaf dağından Kaf dağına her yerin memduhun olması için dua eder (192/2594).

4-Bağ ve Bahçe

-Bahçe

Bahçe Tibet gibi olmuştur ve Ferhār puthanesine benzer (1/1,3). Bahçelere teskerelerle inci ve Kırgız miski saçılmıştır (3/22,4). Bahçedeki ağaçlar katiptir (3/32). Bahçede sürekli bülbüller öter (4/52), Bārbet'ten daha güzel ve Bāmşād'dan daha iyi bir ezgi çalar (17/229). Nevruz'da bahçe zifaf odalarıyla dolar (17/233).Nevruz'da bahçe cevherle ve güzel kokuyla bezendiği için meclis kurulmalıdır (29/406). Nevruz rüzgarı gül dallarının gözünü açmak için sürekli bahçededir (31/431) ve bahçeyi süsler (58/838). Bahçe Nevruz'un ülkesidir (39/539). Nevruz'da çiçek dalları krallar gibi süslenmiştir (55/784). Bahçe tacir kulübesi gibi süslenmiştir (31/439). Baharda yağmur suyu bahçeyi güzelleştirir, Āzer bulutu bahçeyi gül dalıyla doldurur ve San'a gibi yapar (25/341,3,51). Bahar rüzgarı bahçeyi renklendirir (26/375). Baharda bahçe nur sarayı olur (64/892). Bahçede servi vardır (6/70). Bahçe yılandan hali kalmaz (34/483). Bahçede görünen her şey misk göbeğidir (36/502). Bulut bahçede iğnesiz ve ipliksiz ipek diker (36/500,1). Bahçe ağaç çiçeğiyle doludur (39/540). Kış, bahçelerde pembe kaftanlı ve beyaz tüylü gruplar gösterir (39/546-7). Memduh Kandehār'dan daha güzel üç yüz bin bahçe yapar (40/577). Bahçe cami gibi, menekşenin dalı ve nergis rükū'da, kumru da müezzindir (55/786;143/1941). Bahçe renk ve kokudan put gibi olmuştur (70/984). Şairlerin 'Unsurī'nin şiirlerini dinleyip bahçenin doğallığını görmelerini ister (81/1130). Bahçenin olduğu her yerde kuş sesi vardır (90/1244). Sakiden oruç bitince bahçe ve yeşillikte şarap ister (99/1353). Mihrigān'da bahçeler sel yatakları gibidir (101/1382). Şair bahçeyi sevdiğini söyler (104/1416). Hakanın çadırı gibi olan bahçe ay ve yıldızla doludur (123/1663-4). Misk kokulu bahçeyi bahçenin esintisi hareketlendirir (125/1687,8). Güzellikle oluşan bahçe Āzer puthanesi gibidir (126/1709-10). Bahçe güzellerle dolu bir çöl gibi olmuştur (134/1795). Taze bahçe altın sırmalı Rum ipeği dokur (136/1834), baharda sırmalı ipekle aynı rengi alır (162/2196), güzellerini yasemen, yaban gülü ve lalezāra oturtur (162/2201). Bahçe her zaman elbise değiştiren memduhun maşuğu gibidir (149/2012). Kuş bahçede asi bir sevgili gibi olmuştur (169/2291) ve bahçe değişmiştir, orada ipek giysililer vardır (171/2295,8). Her kumru bahçeye niyetlenir (172/2315). Bahçede nevruz makamıyla gümüş saçanlar vardır (172/2316). Bahar tasviri konusunda 'Unṣurī ve 'Ascedī'yi

tanır (179/2414). Bahçe, yasemen, misk ve söğütten misafirhane yapar (181/2446). Bahçe İrem bağı gibi olmuştur (184/2478). Bahçe gül ve şarapla kına yakar (184/2485). Hoş kokulu rüzgar bahçede görüşme sözü verir, bulut aceleyle bahçenin yanına gelir, bahçenin elbisesine bakar, bahçe maşuka, bulut da onun aşığı olmuştur, maşuka uyumuş, aşık ise terkedilmiş ve matemlidir (190/2554-66). Baharda Nisan bulutuyla dikenden gül çıkar (212/2807).

-Bağ

Sabah üzüm bağına gitmek ve orada sürekli ateş yakmak ister (7/83,7). Sonbahar üzüm bağına gidip gelme vaktidir, samanyoluna benzeyen bağın yolundan üzüm çekerler (13/153-4). O yolda siyah çizmeli ve beyaz çarşaflı pek çok kız vardır (75/1052). Üzüm bağı çöl gibidir (101/1390). Çiftçi üzüm kızına gerekeni yapmak üzere bağın yanına gelir ve kapısını açar, bağın kapısına kilit koyar (154/2092,8), ön ve ardından zincir ve kilitle bağlar, bağcı aceleyle koşturarak bağa gider, kalbi sürekli bağı arzuladığı için sabah gidip gururla kapısını açar (196/2619,21;203/2700-1). Bağdakileri bağdan zindana götürür (155/2104). Seher vakti üzüm kızlarının canını almaya bağa gelir (174/2336). Üzüm kızları oldukça bağ Cennet gibidir (196/2617).

-İrem Bağı

Memduhun yaptırdığı sarayın nakşı İrem bağı gibi kutlu ve seçkindir (16/216). İrem bağı sofra anında memduhun misafirhanesi olur (40/582). Bahçe İrem içinde İrem bağıdır (70/990;184/2478). Nevruz kendi bahçesinden İrem bağını ayırır (136/1822). Baharda dünya İrem bağı olur (162/2191).

-Çayır, Çimen

Çimenlik 'Aden'e benzetilir (1/1). Lale çimenlikte başı açık mercan bir hokkaya benzer (2/18). Çayırın ortasında sürekli buhurdanlarla amber yanar (3/22). Nevruz'da çayır güzel elbiselerle dolar (17/233). Çayır Nevruz'un ülkesidir (39/539). Sede Bayramı ateşi çimenlik olmadığı halde çimenlik gibidir (19/267). Āzer bulutu çimenleri hurilerle doldurur (25/341), bahar bulutu çayırı tazelendirir (26/375). Bulut dağdan çimenliğe gülsuyu, rüzgar çimenlikten dağa çiçek götürür (36/496,7). Çayır menekşeyle dolar (39/540). Kış çimenlerde saflar oluşturur (39/546). Baharda çimenlik Geng puthanesi deryası olmuştur (64/892). Çayır bayrak içinde bayrak gibi bahçede; bahçe İrem içinde İrem gibi çayırdadır (70/990). 'Unṣurī'nin barış zamanı mezarlık çayırdan, öfkeli zamanında çayır mezarlıktan ayırt edilemez (82/1127).

Mihrigān'da çimenlikte lale bitmez (101/1383). Valide sultanın otağı gibi olan çimenlik ay ve yıldızla doludur (123/1663-4). Irmak yeşil yüzlü çimenliğe akar (125/1687). İyilikle oluşan çimenlik padişah hareminin puthanesi gibidir (126/1709-10). Köylüler çimenlikte gül ve gülnarın kalmamasına hayret ederler (153/2069). Çimenlikteki lale ateş potası gibidir (169/2290). Her ahunun çimenlikte bir otlağı vardır (172/2313). Çimenlikte Teym ve 'Adiyy kabilelerinin gürültüsü kopmuştur (179/2413). Boyalı sülün çimenlikte kaybolur (180/2432).

-Otlak, Yeşillik

Ülke raiyet sürüsünün otlağıdır (14/202). Memduhun bahar yeşilliğine oturup çalgıcıdan sebze-i bahar nağmesi dinlemesini ister (40/574). Devesinin otladığı otlak amber kokar (66/947). Put yüzlünün yeşilliğe meclis kurmasını söyler (73/1028). Baharda her mahkum yeşilliğe çıkar (130/1741). Bahar bulutu her zaman yüzünü otlağa çevirir (136/1832). Turaç otlakta koşturarak ot toplar, yeşillik turacın yüzünden daha yeşil değildir (166/2247,9).

-Gül Bahçesi, Gülzār

Kuş gül bahçesinde süt çocuğu gibidir (36/498). Gökten gül bahçesine gül yaprağı gibi yağmur yağar (87/1198). Mihrigān'da gülzārlar dilsizleşir (101/1382). Köylü zindandakilere (üzüm kızları) bakınca gül bahçesinde görmediği kadar gül görür (155/2117). Gülşenin kapısında ayı, gülzārın kapısında domuz olmaz (157/2150) Kargalar gülzārı süsler (161/2185). Baharda gül bahçesinde gül ve yasemen az olmaz (183/2453). Aşık gül bahçesine bakınca gonca gibi sabır gömleğini yırtar (185/2488). Bayram günleri ve bahar mevsimi gül bahçesini dolaşma zamanıdır (211/2802).

-Lale Bahçesi,

Üzümün can rengi lale bahçesindeki laleyle aynıdır (13/169). Sede Bayramı gecesi ateşi lale bahçesi gibidir (19/267). Rüzgar lalelikte ateşsiz ve buhurdansız amber yakar (36/500-1). Nevruz'da lale bahçesi süt çocuğu gibi olur (48/681). Lale bahçesinde kırmızı yüzlü gelincik yanağa misk ve amberden benek yapar (136/1824). Bahçe güzelleri lalezāra oturtur (162/2201). Laleliğe doğru geçit ister (168/2268).

-Yasemen Bahçesi

Bulutla yasemen bahçesi arasında kafur kokulu bahar rüzgarı elçidir (48/694). Rüzgar bulut ordusuyla yasemenlikten öncü olarak koşturur (166/2250). Yasemenlikte gelincik mercan bir hokka gibidir (190/2550).

-Asma Gölgesi, Gölgelik, Dikenlik, Ekin Tarlası, Öd Bostanı, Nigāristān

İki üç gün boyunca asmanın gölgesinde üzüm suyu içmek ister (7/86). Mezarını asma gölgesinde ister (78/1093). Bahçe yasemen, misk ve söğütten gölgelik yapar (181/2446). Keklikler dikenlikten başka yeri mesken edinmezler (165/2236). Yeşil ekin tarlasına düşen yağmur damlası pasa düşen civa katresi gibidir (43/622). Baharda öd bostanı yanar (51/726). Memduh, nigāristānda sümbüller üzerinde salınanlar gibidir (3/39).

5-Zaman

a) Genel Olarak Zaman

-Zamane

Vefalı maşuğun mamur ev resimleri zamane taşının altında ezilmiş midir, diye sorar (6/67). Memduh zamanenin hal üzere geçtiğini bilir (14/191). Zamane ayrılığa hamiledir ve çaresiz bir gün doğuracaktır (65/906). Zamanenin pençesinden ancak şarap korur (129/1727). Zamanenin önlerine hazine, kabile, hükümet ve bayrakla geldiğini söyler (131/1752). Memduh serkeş zamaneden serkeşliği kaldırır (144/1957) ve zamanenin çirkinliğini keşfeder (145/1970). Zamanenin aslı güneşteyse güneş memduhtur (145/1975). O zamanenin olumsuzluklarını ortadan kaldırır (158/2163-5). Güzel zaman hep memduhun zamanesindendir (186/2508).

-Asır, Yıl

Gemiler bütün yıl geçitlere doğru gittiği gibi nimetler de yıl boyu memduha gider (4/49). Tabip şaire iki yıl üzüm suyu emretmiştir (8/91). Asrın süsü ve çağın ziyneti bahardır (117/1588).

-Çeşitli Zamanlar

Cömertler için üzüm suyu zamanı şarap saf ve halis olmaz (7/85). Memduhun yarın için üzülmemesini söyler (17/222). Savaş zamanı memduhun kılıcı nakışlı kumaş gibi rengarenktir (87/1215). Şiir ödülü ve hilat verme zamanı Herāt altını memduhun altını değildir, sultan sikkesi onun gümüşü değildir (145/1985).

b) Mevsimler

-İlkbahar

Bahar gül ve yasemen getirerek bahçeyi Tibet, çimenliği 'Aden gibi yapar (1/1). Memduhun olduğu bahar çok güzel geçer, onun güzelliği neşeli bahardır (3/37,8), o zafer ve şeref baharıdır (4/47). Memduhun dostluğuyla bahar yüz renkli yaygı örter (31/441). Bahar zamanı dünya Cennet gibi süslenir (22/290) ve Ferḫār putu gibi olur (43/603). Baharda yağmur bahçeyi güzelleştirir (25/351). Sede Bayramı ilkbaharın öncüsüdür (39/537). Bahar taze gül getirdiğinde hoş kokulu şarap ve barbut çalınmasını ister (51/724). Sakinin baharın kıymetini bilmesini söyler (57/804). Bahar dünyayı taze ekin ve gülle rengarenk süsler, toprak morarır ve taş nakışlı Çin ipeği gibi olur (64/889). Mum bahar gelmeden açar (79/1102). Bahar asrın süsü ve çağın ziynetidir, 'Aden Cenneti'nin renk ve resimleriyle, Kadir gecesinin nur ve ışığıyla doludur, koku ve esintisi misk göbeği ve yaş amber gibidir, güzel renk, resim ve şekillerle memduhun sarayı gibidir (117,8/1588-91). Soğuk gidip tavus gibi olan bahar geldiğinde her mahkum yeşilliğe çıkar (130/1741). Behmen yağmurları baharı kuvvetlendirir (144/1960). Bahar bir ay gibi doğar, çöller 'Aden Cenneti gibi olur, her yerde mine çiçeğinden bir harman, her tarafta ipekten bir otağ vardır, (149/2002,7). Bahar Nevruz'da ortaya çıkar (161/2173). Baharda siyah bulut dünyayı mahşer gibi yapar, kırmızı gül süslenip şemşādın zülfü donatılır, keklikler dağda koşuşup bülbüller methiye okur, kumrularla birlikte neyzenler çınar dalına oturur, lale şemşādla karışır, çiğ nar çiçeğine asılır, her yere misk elenip inci dökülür, toprak ve dağdan resim ve heykeller harekete geçer, kumru ney öğrenir, tahtalı güvercin Tibet miski yakar, sarı çiçek mum yakar, kırmızı gül yakut biriktirir, serviler ırmak kenarına yeni elbise diker, bülbül güle koşar, ceylan kulak kesilir, yaban eşeği saf kurar, karga gülzārı süsler, Aşıklar güzellerle can ve ruh oynar, baharın bukalemunları Rum ipeğinden daha güzeldir, dünya İrem bağı gibi olur, çöl yakutla dolar, her yerde gül dalı ve sulu yaban gülü vardır, bahar bulutu suya, kirpiği yüze eker, gülü şaraba, şarabı güle karıştırır, bahçe sırmalı ipek rengini alır, bülbül Ferezdak tabiatlı, zambak lacivert renkli ipek gibi olur, güzel kokulu şarap saflaşır, sudan daha temiz ve ateşten daha etkili olur (161,2/2172-98). Bahçivandan baharın iç açıcılığından bir nişan getirmesini ister (168/2261). Baharda gökyüzü alaca, yeryüzü rengarenk olur (169/2289), Çin ordusu dağa ve araziye konar (180/2437). Kutlu bahar mutluluk getirir, baharın gücüyle zemin süslenir, bu mevsimde insan zir ve bam teli sesi ve kadehle mutlu olur

(183/2451,2). Bahar yarin kucağında olursa güzel olur (185/2490). Bahar mevsimi, Cemşid ziyafeti ve gül bahçesini dolaşma vaktidir (211/2802).

-Yaz

Yazın eli yerin yüzünden kısadır (195/2596).

-Sonbahar

Üzüm bağına gidip gelme ayı olan sonbahar geldiği için Allah'a şükreder (13/153). Sonbaharın olabildiğince sonbahar olmasını ister (15/208). Ceylan gözlü güzelin güzün başında bir ceylan avlamasını söyler (123/1663). Sonbaharın öncüsü gözükmüştür (129/1718). Sonbaharda kalkıp ipek getirmelerini ister (153/2067).

-Kış

Kışın Berzin ateşi Āzer ayının habercisidir (30/417). Kış ayları seferde görününce Nevruz dört aylık yaklaşır. Kış çok sayıda ordu ve askerle Nevruz'un ülkesine saldırır ve yağmalar (39/542-3). Nevruz Sede Bayramını kışın yanına gönderir (40/560). Nevruz'da kış ölmüştür (161/2173).

ç) Aylar

-Nevruz

Nevruz ayı geldiğinde her gün akşama, her akşam sabaha kadar şarap sunulmasını ve içilmesini ister (17/225). Nevruz sayısız mutluluğun olduğu, güneş yüzlü sakilerin döndüğü zamandır (29/405). Nevruz ayı kırmızı gülle gelir (70/981). Nevruz zamaneyi yenileyip kendi bahçesinden İrem bağını ayırır (136/1822). Nevruz mutluluk ve emniyet zamanıdır (143/1934). Sabahtan gelen Nevruzun kutlu ve mübarek olmasını ister (161/2172).

-Ferverdin

Ferverdin'den önce açan çiçek solar (90/1237). Memduhun Ferverdin'de gülle salınmasını tavsiye eder (97/1349).

-Urdibehişt

Misk saçan rüzgar Urdibehişt ayında tüyü bitmemiş güzeller yapar (137/1854). Baharda Urdibehişt'in sabah rüzgarı üzerlerine gül ve cevher saçar (162/2195). Urdibehişt'ten Cennet-i A'lā yapılmıştır (180/2423).

-Tir

Memduhun ahlak kokusundan başkası Tir ayının sıcağını tanımaz (134/1815). Mihrigān'da bütün alem Tir ayının suyuyla altın gibi olur (186/2525).

-Mihr

Mihr ayı geldiğinde Feridun-i Ābtīn Bayramı da gelmiştir (174/2334).

-Ābān ve Āzer

Memduh olmazsa bahar, sonbaharın eskimiş Ābān ve Āzer aylarına dönüşür. Ābān memduhun güzelliğini arttırır (3/37-8). Berzin ateşi Āzer ayının habercisidir (30/417). Āzer ayında gül yaprağının çıkmasına şaşırmaz (44/647). Āzer ayı geçip diğer Āzer ayı gelmedikçe bahar tavusunun süslü kanadı takılmaz (153/2072). Ābān ayı olduğu için üzüm suyu ister (195/2595).

-Dey, Zemheri

Nevruz ne zamana kadar Dey ayının ruhundan felaket çıkaracağını sorar (39/553). Memduhun Dey'de ceylan hızında olmasını ister (97/1349). Onun hışmının sıcaklığı dışında Dey'in zemheri soğuklarını başka bir şey götüremez (134/1815).

-Behmen

Behmen ayında sabah deniz yüzünden su buharı kalkar (86/1189).

-Rebi', Cemādi, Recep ve Ramazan Ayları

İki Rebi', iki Cemādi, Recep ve kışın altı ayı boyunca bağcı küpün kapısını açmaz (198/2654). Ramazan ayının gitmesinin kendileri için iyi olduğunu söyler ve bayram geldiği için Allah'a şükreder (99/1351).

-Haziran, Temmuz

Haziran ayı yükünü bağlamıştır (129/1718). Gökten Temmuz'da dama ve sokağa çekirge gibi yağmur yağar (87/1199).

d) Günler

-Gece, Gündüz

Gecenin zülfünden kıvrımlar açılınca mihrapların kandilleri söner (5/54). Önceki gece şarabın sarhoşluğunda olduğunu söyler (8/91). Gece olduğunda şaire uykudan yana eziyet ve azap vardır (9/101). Gece gündüz sakinleşmesi şarapla mümkündür (16/209). Gündüz ve gece dönmektedir (17/239). Sakiyi çağırarak gece onun iş başında olması gerektiğini söyler (19/247). Memduhun fikir nuru karanlık geceyi aydınlık gündüz, öfkesinin dumanı parlak gündüzü şeb-i yeldā (yılın en uzun gecesi) yapar (25/357). Gece uyanık olan gül sabah pejmurde olur (31/432). Nevruz, Sede Bayramı'nın karanlık gecede altın renkli yüksek bir ateş yakmasını ister (40/561) Çölde gecenin karanlığı karın beyazlığıyla şekillenir (66/634). Şair muma; uyanık

olmanın gündüz adeti olduğunu, onun yüzünden bütün gece uykusuz kaldığını ve gündüz uykulu olduğunu söyler (80/1109). Eskimiş başörtüsü ve katran tacı olan gece uzun saçını eteğine salmıştır. Her gece, bir Bulgar çocuğu doğuran zenci bir kadın gibidir. Şimdi kocası ölmüş ve kısır kalmıştır. Bījen'in hapsedildiği kuyu gibi dar ve karanlıktır (86/1170-3). Gece batının arasından dışarı sıçrayınca çölün makamı feleğin altına yayılır (93/1308). Sevgilisinin ömrünün mutlulukla gece ve gündüz gibi birbirine bağlanmasını ister (114/1534). Gönül yakan sevgiliden gününün karardığını, āhından gündüzün karanlık geceye dönüştüğünü, kendisinin gündüzden daha aydınlık ve geceden daha karanlık hale geldiğini, ne gecesinin gece, ne gündüzünün gündüz olduğunu söyler (210/2794,5). Karanlık gece ve aydınlık gündüzü çok eziyet ve fakirlikle birbirinden ayırdığını söyler (139/1900). Gece biraz bülbül sesiyle şairin şiir duygusu kabarır (181/2442).

-Mübarek Geceler

Baharda Kadir gecesinin nur ve ışığı vardır (118/1589). Miraç gecesi gelince bağcı Ḥaccāc gibi koşarak küpün yanına gider (206/2756).

Meclis Günü

Meclis günü memduhun mal bağışından denizin yüzü dağ gibi olur (25/355). Meclis zamanı memduhun kadehi misk saçar (62/873). Meclis gününde memduh ülke verir (149/2016).

-Ayın Günleri

Bād günü (her ayın yirmi ikinci günü) gül dalları yakut renkli halkalar gibi olur (3/26). Bād günü badem memduhun cömert eli gibi dirhem misali yağar (29/415). Memduhun ayın reş (onsekizinci), ram (yirmi birinci), cūş (ondördüncü), hūr (onbirinci), māh (onikinci) ve bād günleri yasemen ve nilüferle şarap içmesini söyler (17/224). Avucundaki bir batmanlık kadeh ayın onüçü gibidir (105/1428). Memduhun sureti ve yüz güzelliği ayın öndördü gibidir (163/2213). Zilhicce'nin sekizinci günü hacılar bir araya gelir (101/1385). Urmuzd (Hürmüzd=Her ayın ilk günü), Behmen (Behmen ayının ikinci günü) ve Behmengān'ın (Behmen günü bayramı) kutlu olduğunu, memduhun Behmen'in adetine uymasını ve Behmengān'ı tazelendirmesini ister (97/1331-2).

-Haftanın Günleri

Memduhun cumartesi günü şarap almasını, iyi zamanı kötüye sarfetmemesini, Musa'nın dinine göre o gün şarabın daha güzel olduğunu, ona uyarak cumartesi günü taze şarap içmesini tavsiye eder. Yapabilirse pazar günü sabah şarabı içmesini o gün sabah şarabının çok güzel olduğunu, böylelikle İsa'nın yolu ve dininin saf güzel şarapla korunmuş olacağını söyler. Pazartesi günü mübetlerin adeti üzere mutlulukla şarap içmesini ister. Salı günü o gün hayatın güzel olması için bir kadeh alıp içmesini, bela günü olan çarşambanın selametle geçmesi için büyük kadehle içmesini, içki çarpması sarhoşluğunun olacağı perşembe günü acı şarabın rahatlık vereceğini, cuma günü ise namazdan sonra şarap içtiği takdirde Allah'ın günahlarını affedeceğini söyler (21/278-86). Bağcının küpleri cuma ve cumartesiden kirlenmiştir (205/2752).

-Belirli Günler

Irmakta suyun dalga dalga akması memduhun önünde asker toplama günü gibidir (36/516,7). Kıyamet günü Cennet'e giderse Allah'tan şarap dolu ırmak ister (78/1094). İşkence günü dar, kısas günü karanlıktır (83/1154). Zulüm günlerinde memduh şaire ev sahipliği yapmıştır (140/1917). Bayram günleri Cemşit ziyafeti ve gül bahçesini dolaşma vaktidir (211/2802).

e) Vakitler

-Şafak ve Seher Vakti

Şafak vakti şiddetli soğuktan sincaplar bile giyinir (5/55). Herkesin işe koyulduğu şafak vakti büyüklerin adeti sabah şarabı içmektir (12/142). Seher vakti toygar kuşu çok güzel nağmeler söyler (17/230). Seher vakti bülbülün ötmesi ve misk kokulu rüzgar sarhoş insanları şaşkın ve deli eder (25/344). Seher vaktine kadar gül dalının gözünü açmak için rüzgar bahçededir (31/431). Kuşlar seher vakti gülün üstünde memduh için dua eder (48/695). Seher vakti birdenbire turnanın sesi, büyük bir at sürüsünde cesur bir çığlık gibidir (130/1746). Guguklar sanki seher vakti rüya tabircisidirler (165/2238). Seherde bulut sürekli davul çalar (171/2301). Seher vakti köylü asma kızlarını öldürmek için bağa gelir (174/2336). Seherde bülbüller saz tellerini oynatırlar (189/2536).

-Fecr-i Kāzib, Gün Işığı Öncesi

Fecr-i kāzib alaca renkli bir at gibidir (132/1786). Gün ışığından önce avcuna şarap konmasını ister (179/2415).

-Sabah

Sabah üzüm bağına gidip sarhoş olmak gerekir (7/83). Kutlu günde sabahtan şarap alınmalıdır (17/220). Gece uyanık olan gül sabah pejmurde olur (31/432). Sabahleyin denizin yüzünden su buharı kalkar (86/1189). Sabah şarabı vakti kadeh güzeldir (105/1424). Sabah gökkuşağı şahenşahın eteği gibidir (149/2005). Sabahleyin turna feryatta, gönüller de coşkuludur (171/2299). Sabah seher rüzgarı harekete geçerek kara bulutla savaşa tutuşur (172/2317).

-Akşam

Akşam namazı vakti semanın yüzü kat kat buluttan sıyrılır (87/1202).

6-Bitkiler

a) Güller ve Çiçekler

-Gonca

Bahçivana, gülden yeni ve taze birkaç gonca derdin mi diye sorar (168/2260). Aşık gülistana bakınca gonca gibi sabır gömleğini yırtar (185/2488).

-Gül

İlkbahar gül getirir (1/1). Gül fidanları puta benzer (1/3). Gülün parıltısından şeytan periden ayırt edilemez (1/10). Bād günü gül dalları yakut renkli halkalar şeklini alır (3/26). Yaban güvercini gülün üstünde feryat eder (15/206). Cömertlik ve bağış memduhun gülüdür (17/237). Gülün dalı rüzgardan çeng gibi boynunu büker ve bülbül gülün üstündedir (22/298,9) ve orada cilve yapar (70/988). Bülbüller güllere koşuşur (161/2184). Gül daha gülsuyu şişesine ulaşmadan üzerinde buharlaşmış gülsuyu vardır (22/302). Āzer bulutu bahçeyi gül dalıyla, gül dalını da ipekle doldurur (25/341). Azer ayında gül yaprağı olur (44/647). Gül toprak babanın tatlı bir çocuğudur (29/410). Seherde gül dalının gözünü açmak için Nevruz rüzgarı sürekli bahçededir, gece uyanık olan gül sabah pejmurde olur, solgun gül uyanınca parlar (31/431-2). Yağmur damlası seher vakti açmamış güle doğru gider (43/617). Gül Nevruz'un maşukudur (39/551). Nevruz sultanın gül altında oturmasını ister (40/572). Nevruz'da misk kokulu gül başını topraktan çıkarır (57/807). Şair Ferhār putundan dikensiz gül getirmesini ister. O, iyilikle yenilebilen bir güldür, onu yiyince yüz meyve çiçeği gibi olur, ondan on parmak ağaç olur, gülün çevresinde devamlı uçuşan çok sayıda bal arısı vardır, bülbülden bolca şiir dinlemek için gülün gölgesinde gül gibi şarap içmek gerekir (43/603-8). Sevgilinin yüzü olunca şairin güle ihtiyacı yoktur (46/653). Kuşlar seherde

gülün üstünde memduha dua ederler (48/695;70/998). Memduhun gül dermesini (52/758;143/1937), gülün çevresinden başka yerde dolaşmamasını (55/803), Ferverdin'de gülle salınmasını (97/1349), gülde oturup gülde içmesini ister (143/1939). Ferverdin rüzgarı çimenlikten dağlara gül götürür (36/497). Ferverdin'den önce açan gül solar (90/1237). Baharda taze yetişmiş gül ister (51/724). Gül dalı gümüş ve akik satranç gibidir (55/783). Saba rüzgarı köle tüccarı, gül ağacı da köle tüccarının cariyesi gibidir (57/809). Bahar dünyayı açmış ve kokusunu amberden almış güllerle rengarenk süsler (64/889-90). Misk kokulu gül dalı hoş amber ve seçkin cevher yapar (181/2447). Gül şarap gibi, şarap gül gibidir, şarabın güzel kokusu gül gibi, şakayık şarap gibidir, şarap güle doğru, gül şaraba doğru gider, gül şaraptan koku, şarap gülden renk çalar (69/971-2). Baharda gül şaraba, şarap güle karışır, Urdibehişt'in sabah rüzgarı üzerimize gül ve cevher saçar (162/2194-5). Bahçede gül dalları krallar gibi süslenmiştir (55/784). Turacın yüzünde gül vardır (70/991). Güzelin yüzü güldendir (74/1042). Gökten gül bahçesine gül yaprağı gibi yağmur yağar (87/1198). Çalgıcı gülün altında neyberser-i kisrā makamını çalar (124/1675,6). Gül Tuba gibidir ve Mani'nin mektubuna benzer (124/1681-2). Gül dalı misk ve inci saçan tavusun göğsü ve kuyruğu gibidir (143/1944). Sonbaharda çimenlik ve bahçede gül kalmaz (153/2069). Köylü zindandakilere (üzüm kızları) bakınca gülzārda görmediği kadar gül görür (155/2117). Guguk, rüya tabircisi gibi sabahtan gül dalında öter (165/2238). Bahçivana gülün altında yeşil mahmil gibi oldun mu, güle el sürdün mü, diye sorar ve onun taze gülü bulduğunda şefkatle koklamasını ister (168/2259-60,3). Ceylanın ağzının içinde rengarenk bir gül vardır ve gül dalı mücevheriyle kisrayı şaşırtır (171/2306,8). Gül maşuka gibi olduğundan iki bin kibir,naz ve kendini beğenmişliğe sahiptir (172/2323). Mercan renkli gül zamanı sabah şarabına başlamak daha iyi ve güzeldir (179/2412). Gül dalı cevher saçar ve beline kuşak bağlar (180/2423-4). Bülbül gülün üstünde genc-i Feridun makamında söyler (180/2437). Gülün içine derinliğine bakıldığında ortasında tek parça altın var gibidir (184/2468). Güneş koç burcundan görününce gül dalında kıl yerine çiçekler açar, ırmak kenarında gülü gören guguk dile gelir (184/2472-3). Güller başına maviler çekmiş, dokumaları enine ve boyuna değil ortadadır (184/2475). Bahçeler gülden kına yakar, aşıklar gülün üzerine kadeh kaldırır (184/2485-6). Gül meme uçlarını göstermiştir (189/2530). Nisan bulutu dikenden gül çıkarır (212/2807).

-Kırmızı ve Beyaz Gül

Bahar zamanı kırmızı gül vaktidir (22/290). Kırmızı güle düşen yağmur tanesi gelinin yanağına düşen gözyaşları gibidir (43/621). Nevruz'da kırmızı gül yüzünden peçesini aşağı çeker (57/807). Nevruz kırmızı gülle geldiği için memduhun kırmızı şarap alıp kırmızı güle doğru salınmasını söylüyor (70/981). Bülbül kırmızı gülün şarap almasını ister (69/974). Tuti Nevruz'da kırmızı gülden gömlek ve şalvar keser (117/1575). Nevruz'da kırmızı gülün üzeri süslenir (161/2175). Kınalı bir el gibi olan kırmızı gül dert ve kederden istiğna hattı çizer (123,4/1673-4). Cemil gibi olan kırmızı gül aşk ve şiire davet eder (124/1683-4). Kırmızı güller yakut biriktirir (161/2182) ve laleyle alay eder (171/2302). Her kırmızı gülün söğütten bir askısı vardır (172/2314). Dal kırmızı ve beyaz gülden kadeh yapar (181/2446). Beyaz gül yaprağı elbiseye benzer (183/2466). Yeni açmış gül yaprağı sevgilinin yüzü ve ay gibidir (183/2467). Rüzgar kırmızı gülün perdeden çıktığını nergise müjdeler (190/2553).

-Sarı Gül

Sarı gül hasta olur ve kumru hastanın halini sorar (31/434). Sarı gül nesterene yüzünü koymuş, nesteren sarı gülü yanına almış, altın göze gümüş göz bağı, gümüş kulağa altın küpe gibi (36/514-5). Sarı gül düşen yağmur damlası sanki altın sikkeye sarı şarap damlamış gibidir (43/623). Sarı gülün mumunun mey ve miskten kokusu vardır (70/993). Sarı güller mum yakarlar (161/2182). Her sarı gülün avcunda bir lamba vardır (172/2313). Vâmık'ın iki yanağı gibi olan sarı gül Firdevs Cenneti'nden gelir (123/1665-6). Hasta yüzü gibi olan sarı gül dert ve kederden istiğna hattı çizer (123,4/1673-4). Züheyr'e benzeyen sarı gül şiir ve aşka davet eder (124/1683-4). Sarı gül dalı para basanlar gibi yuvarlak dinarları yeniler (136/1827). Hemişebaharın yüzü sarı güle benzer (153/2074). Sarı gül ay gibidir (172/2321).

-Yaban Gülü (Nesteren)

Nesteren göğün mavi çadırının çivisidir (1/2). Yaban gülü amber tohumuyla dolar (31/435). Sarı çiçek yaban gülüne yüzünü koymuş, yaban gülü sarı çiçeği yanında tutmuş, altın gibi göz ona gümüşten göz bağı bağlamış, o gümüş gibi kulağa altın küpe takmış (36/514-5). Yaban gülü bir misk satıcısı gibi amber kokulu hamuru billur kapta sunar (48/693). 'Unşurî'nin şiirlerinde yaban gülü tabiiliği vardır (81/1130). 'Afrâ nesterenin altında leyli makamını çalar (124/1675-6). Yaban gülü, göbeği buhurla dolu bir dilberin billur göbeği gibidir (136/1825). Şair her köşeye

nesteren çektiğini söyler (162/2192). Baharda bahçe, güzelleri nesterenin üzerine oturtur (162/2201). Misk kokulu nesteren misk satıcısı olmuştur, onun parası boynunda, miski yenindedir (181/2444).

-Gülnar

Gülnarın yüzü güzel yüzlülerin yüzündeki hatlar gibidir (3/31). Sakiden gülnar renkli şeyden ister (19/247). Gülnarın yüzüne menekşe yaprağı dökülmüş, mor dişlerin arasında kırmızı yüz gibi olmuştur (36/508). Gülnar Nevruz'un maşuğudur ve kış ordusu onun elinden bileziğini almıştır (39/551). Nevruz memduhun gülnar altında oturmasını ister (40/572). Sevgilisinin gülnar yüzü şairin gönlünü parçaladıkça gönlüne gülnarın ateş döktüğünü söyler (46/654). Gülnar mahir bir terzi gibi kehribar renkli ipek biçer (48/687), keten ve nakışlı elbise rengine bürünür (171/2296). Mihrigān'da gülnarlar renksizleşir (101/1382). Şair gülnarın güzel yüzüne dikkat çeker (117/1587). Kırmızı yüz makbul olduğundan gülnar kendi yüzünü kızıllaştırır (136/1829). Sonbaharda çimenlik ve bahçede gülnar kalmaz (153/2069). Gülnar merih gibidir (172/2321).

-İki Renkli Gül

İki renkli gül ay üzerindeki Yemen süheyl yıldızı gibidir (1/17) ve heykellerin çevresindeki aylara benzer (3/31). Şarap içenlerin yüzü gibi olan iki renkli gül dert ve kederden istiğna hattı çizer (123,4/1673-4). İki renkli gül Batınî gibi içi başka dışı başkadır, sırtının altın iple ayrılması için kırmızı ipekten bir daire gibidir (143/1945-6). İki renkli gülün yaprağı Ca'ferî altınına benzer (183/2466).

-Yasemen

Bahar yasemen getirir ve yasemen gökyüzü çadırının çivisidir (1/1-2). Kırmızı yasemen, ağzında altın dili olan erkek tutinin iki dudağı gibidir (1/14). Rum ipeği yasemenin elbisesidir (2/19). Memduhun yasemenle şarap içmesini söyler (17/224). Yasemen abdal, hordema da ziyaretçisidir (31/434). Dağ yasemenle doludur (39/540). Kış tüm yasemenlerin başından taçlarını, kulağından küpesini alır ve yasemen Nevruz'un maşuğudur (39/544,51), Nevruz misk dolu mercan yüzlü yasemenciklerle geleceğini söyler (40/571). Yasemen yaprağına düşen yağmur damlası sayfa üstündeki pudra gibidir (43/625). Seher vakti arzuluların nefesi gibi yasemen kokar (69/978). Kendi gözyaşını altın üzerine dökülen yasemen yaprağına benzetir (80/1107). 'Unṣurī'nin beyitleri yasemen kokar (80/1117). Mihrigān'da yasemene şebnem

düşmez (101/1383). Taze yasemen beyaz yaprağa kırmızı şarap döker (117/1582). 'Urve yasemenin altında serkeş makamını çalar (124/1675-6). Yasemende bir grup inci sıralanmıştır (143/1935). Şair Nevruz'da yasemen tarafına koşturur (161/2187). Bahçe baharda güzelleri yasemene oturtur (162/2201) ve yasemenden gölgelik yapar (181/2446). Yasemenin çenesinde gümüş bir çukur vardır (172/2319;189/2533). Yasemen dalı boynuna boyunbağı bağlamıştır (180/2424).

-Lale, Gelincik (Şakayık)

Lale bir miktar küsufa tutulmuş Merih gibidir (1/17). Lale çimenlikte başı açılmış mercan bir hokkaya benzer (2/18). Üzümün canı laleyle aynı renktir (13/169) ve kanı laleye benzer (47/675). Lale ağzı açık, dudağı akik renkli, ağzının dibi siyah bir bebek gibidir ve güneş tutulması anındaki kutup yıldızının köşesine benzer (22/294,7). Safran kırmızı laleden daha değerlidir (25/348). Akik gövdeli lalenin ortasında amberden bir kalp vardır (29/409). Nevruz lale yaprağından bayrak yapar (39/556) ve la'l renkli laleyle gelir (117/1566). Laleye damlayan yağmur damlası laleden sevgiliye doğru yağar, kırmızı lale üzerindeki yağmur damlası ateşi sönmüş kor gibidir (43/619,26). Laleye kırmızı katran damlar (48/689). Memduha lale toplamasını söyler (51/731). Sırlı lale mercan gibi ağzıyla yasemenin gümüş kulağına sır söyler (55/785). Lale baharda örtüden kırmızı yüzünü gösterir ve mücevherden renk alır (64/890). Lalenin yüz renginin buhur ve ödden bir beni vardır (70/993). Güzelin hem alnı hem yanakları laledir (74/1043). Mihrigān'da çimenlikte lale bitmez (101/1383). Lalenin gönül kanı ömür kısalığı korkusundan gönlünde donmuştur (117/1584). Lale amber fitilinden kalp yapar (136/1837) ve kalbinde siyah bir dağlama vardır (172/2319), kalbi miskli ve etrafi akiklidir (172/2322), ağzında misk vardır (180/2422), rüzgar onun ağzına siyah misk eleyip değerli inci dökmüştür (180/2429). Lale şemşādla karışmış ve üzerine misk elenmiştir (161/2178-9). Baharda lale üzerine lale ekilidir (162/2190). Her lale sıkıca başka bir laleye sarılmıştır (172/2315). Çimenlikte lale bir ateş potası gibidir (169/2290). Lale, ırmağa yeşil çadır ve ateş renkli otağ ile ordu indirmiştir (180/2438). Şarap alınca lale selamlar (181/2445). Bahar yağmuru sert taştan birkaç bin lale bitirir, bütün dağ ve ova lale ve menekşeyle kırmızı ve beyaz ipek gibi olur (183/2454,7). Lale akik kadehler gibi çiçek açar (184/2471). Sahra lalenin görüntüsüyle Kabe gibi olur (184/2478). Gelincik güzel yüzlüler gibi açmıştır (3/28). Nevruz'da yeni biten gelincikler put yüzlüler gibidir (55/782). Lalezārda kırmızı yüzlü

gelincik yanağa misk ve amberden benek yapar (136/1824). Tavusların önünde aşka davet eden şakayıklar vardır (3/30). Yağmur damlaları şakayığa noktalar koymuş, şakayık yağmur damlalarıyla resmedilmiş, altında su olan bir ateş, altında ateş olan bir su gibi (36/506-7). Şakayık şarap gibidir (69/971). Turacın ezanına karşı şakayık ırmak kenarında secde eder (166/2248).

-Menekşe

Menekşe yaprağı para basanın sırtı gibi büküktür (22/295). Gülnarın yüzüne dökülen menekşe yaprağı, mor dişlerin arasında kırmızı yüz gibi olmuştur (36/508). Çayır menekşeyle doludur (39/540). Daldan taze menekşe üzerine yağmur katresi yavaşça dökülür (43/615). Zemheri soğuğunda menekşe yaprağı süt çocuğunun morarmış tırnak kökü gibidir (48/692). Menekşe dalı bahçe mescidinde rükū'dadır (55/786). Menekşe memduhun düşmanı gibi altüst olmuş, başını dizine koymuş ve yüzü çivitle sıvanmıştır (55/787;143/1949). Menekşe kerkemadan başkasına saygı göstermez (57/810). Memduhun menekşe zülfü koklamasını söyler (70/982). Menekşeye oturup menekşenin iki eli ve iki ayağıyla yol almak ister (73/1029). Kendiliğinden biten taze menekşeden nerede bulunursa toplanıp bağlanarak önüne getirilmesini talep eder (168/2264). Çokça Ṭaberī menekşesi toplandığında dağ kekliği gibi bahçeye geri dönülmesini söyler (168/2265). Tüm dağ ve ova lale ve menekşeyle ayak dokuması ipek gibi kırmızı ve beyaz olur. Yamaçtan menekşe derilir, dalı sevgilinin iki zülfü gibidir ve başına nil renkli keten başörtüsü atar (183/2457-9). Menekşede sevgilinin zülfünden nişan olduğu için aşık ona haset eder (185/2489). Menekşe zülfüne dalgalar atmıştır (189/2532).

-Nergis

Taze nergis çene çukuruna darb-ı mesel olmuştur (1/11). Çayırın ortasındaki taze nergis gümüşten bir çene ve altından bir çene çukuru gibidir (149/2008). Nergislerin başında huriler gibi gümüş tepsiler vardır (3/29). Nergis başı hep göz olan bir dilber gibidir, cilt arasındaki aşire benzer ve Ülker yıldızları arasındaki ay gibidir (22/293,5,7). Nergis yılan gibi uyandığında yılan henüz uyanmamıştır (22/303). Nergis, halkaları arasında çivi olan altın zincir halkası gibidir (29/408). Hasta nergis dalı zambakla birleşmiş, güzel kokulu nergis ve zambak dost olmuş, billur sofrada altın tuzluk ve altın kılıf üzerinde gümüş küpe gibi (36/510-1). Taze nergis çocuklukta aşık olduğu için boyu yaşlı boyu gibi olmuştur (48/685). Nergis bir çalgıcının rubap kasesi

derisi üzerine sarı ottan bir halka atması gibidir (48/691). Sarhoşluk anında sevgilinin iki gözü kaplan kanına batırılmış iki nergise benzer (64/897). Şarabın kokusuyla nergis gibi olmak gerekmez (76/1079). Memduhun Mihrigān'da nergisle olmasını ister (97/1349) nergis Mihrigān'da inci bahçesinde altın ve gümüşten bir resim gibi, dalları misk ve ambere bulanmış saç gibi kıpkırmızıdır (101/1384). Bir kara nergisinin küçük vücudunda yüz yeşil boyuncuk görülür, her boyunda altın bir baş ve başın üzerinde altı gümüş kulak vardır (117/1585-6). Şarabın her zerresinden nergis kokusu çıkar (121/1640). Nergis bahçede gümüş para ve cilt aşirlerinin yapraklarını basar (136/1823). Kumrunun ezanına karşı nergis bahçede rükū'dadır ve gümüş terazi kefesi gibidir, altı parça değirmen taşına benzer (143/1941,3,7). Baharda her nergisin başında tam bir ay, her ayın çevresinde altı yıldız veya gümüşle kaplanmış altı yeni ay gibi çevresinde halka yapmıştır (149/2003-4). Nergis gülün elini öper (171/2302). Nergis kırmızı gülün müjdesiyle mutluluktan secde eder (190/2553-4). Başının ardında altın şapka vardır ve sarhoş nergisin başına altın bağlanmıştır (172/2320;189/2533-4). Nergis hüzünlü aşık gibi bahçeye gelir ve nilüferin aşkından başını ona sokar (183/2460). Taze nergiste sevgilinin iki gözünden nişan olduğu için aşık ona haset eder (185/2489). Şair nergisle meclis kurmak ister (198/2661).

-Zambak

Zambak, ortasına dövülmüş sarı fosfor serpilen süt dolu bir kadeh gibidir (1/15), altın dili ve açık gagasıyla mercan gagalı tutiye benzer (22/296). Özgür zambakla hasta nergis dalı birleşmiş, güzel kokulu nergis ve özgür zambak dalı dost olmuş, billur sofrada altın tuzluk ve altın kılıf üzerinde gümüş küpe gibi (36/510-1). Yabanî zambak üzerindeki yağmur damlası dönen kubbedeki Süreyya'ya benzer (44/627). Memduhun zambakla olmasını söyler (97/1349). Tutinin kuyruğu taze zambak yaprağı, tavusun kuyruğu zambak destesi (130/1745), tavusun pençesi zambak yaprağı gibidir (134/1797). Zambak kalçasına ipten sürme yapar (136/1836). Şair Nevruz'da zambağa koşar (161/2187). Zambak baharda lacivert renkli ipek gibi olur (162/2197). Zambak kāfur kokuludur (180/2423). Bir dalı gümüş, bir dalı altın olan beyaz zambak bahçede açmış, Şüşter ipeğinden yüzü nil, astarı fildişi renkli bir gömlek ve güzel kokusuyla taze öd ağacı gibidir (183/2463-5). Aşıklar zambağa kadeh kaldırır (184/2486).

-Erguvan

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Daldaki erguvan tıpkı kebap şişine sıralanmış akik renkli tavuklar gibidir (1/16). Nevruz erguvandan kemer yapar (39/555) ve memduhun erguvan altında oturmasını ister (40/572). Erguvanın güzelliğinden dünya Lāt ve 'Uzzā gibi olmuştur ve erguvan mermer bir taç gibidir (123/1671,2). Yakub'un gözü gibi olan göl kıyısı Yusuf'un yüzü gibi olan erguvan dalına hamiledir (124/1685,6). Erguvan sülale gibidir (134/1795). Onda yakut madeni dizisi vardır (143/1935). Memduhun erguvana yakut gerdanlık göndermesini ister (143/1938).

-Sümbül

Maşuğun saçı sümbüldendir (3/27). Memduh nigāristānda sümbüller üstünde salınanlar gibidir (3/39). Sümbülün vücudu kıvır kıvır saça benzer (23/337;29/414). Lalenin önündeki sümbül uzun saç ucu gibidir (55/782). Vadi, askerlerin mızrak ucundan sümbülle dolmuştur (66/944). Karga sümbül dalına ateş bağlar (69/979). Bahçedeki sümbül kabile olmuştur (134/1795). Düğümlü saç güzel olduğundan sümbül bahçede düğümlü saç yapar (136/1828).

-Reyhan

Memduhun ahlakı reyhanlar gibidir (4/47). Şairin reyhanı üzüm asmasıdır (7/88). Nevruz'da med uzatma işareti üzerinde yüz binlerce hemze gibi olan reyhan yaprağına dikkati çeker (29/407), ve dalları hareketlenmiştir (70/988). Reyhanın dalcıkları saf misk yapıcısıdır ve pençelerini misklendiren doğanın pençesi gibidir (36/504,5). Çölün reyhanı etrafındaki baston ve sopalardır (93/1305). Mihrigān'da reyhanlar çengsizdir (101/1382). Reyhanın önündeki horoz ibiği çiçeği, bir şişman önünde bir zayıf gibidir (149/2010). Reyhanlar saçlarına kıvrım çekmiştir (165/2233).

-Hemişebahar

Hemişebaharın gözünün kirpiği siyah arasında sarı zebercetli ve akikli perde gibidir (29/413). Altın sürmedan gibi olan hemişebahar çiçeği sürme yerine amber yapar (48/686). Hemişebahar hordema kuşundan başkasına kulak vermez (57/810). Memduhun hemişebahar la'lini öpmesini ister (70/982). Kokuyla dolu kısa boynu olduğundan hemişebahar çiçeği başını oynatamaz (117/1583). 'Azrā'nın iki dudağına benzeyen hemişebahar Firdevs Cenneti'nden gelir (123/1665,6). Altın yaprağından yüz yapar (136/1837). Hemişebahar misk kutusuna sahiptir (143/1942). Hemişebaharın sabah ne hazırladığını görmezsin, iki sarı yüzünü perçinler, kokusu bütün yasemen ve misk kokusunu, rengi hasta aşığın iki yanağının tüm rengini götürmüştür. Önceki gece

şarap ve misk içmiş gibi gönlü misk renkli ve yüzü sarı gül gibidir (153/2073-5). Onun sarı ağzı amberle doldurulur (189/2532).

-Şebboy

Gül sarı benizli şebboy gibi olmuştur (23/337). Şebboya damlayan yağmur, şarap içen maşukanın dudağındaki şarap katresi gibidir (43/624). Şebboy altında kadeh tutmak güzeldir (69/973). Turacın ezanına karşı şebboy secde eder (166/2248).

-Fesleğen

Kış fesleğen dışında tüm bitkilerin sarıklarını alır (39/545). Nevruz ondan zırh yapar (39/555). Şarabın kokusuyla fesleğen olmak gerekmez (76/1079). Amber çubuk gibi olan taze fesleğenin güzelliğinden dünya Lāt ve 'Uzzā gibi olmuş (123/1671-2).

-Nilüfer

Memduha nilüferle şarap içmesini söyler (17/224). Nergis nilüferin aşkından başını ona sokar (183/2460).

-Fulya

Fulya yaprağındaki yağmur katresi Ferhār putunun çenesindeki ter damlası gibidir (44/628). Kınasız el gibi olan fulya dert ve kederden istiğna hattı çizer (123,4/1673-4). Fulya ipe dizili inciden ağız yapar (136/1836).

-Papatya

Mihrigān'da cariyeden papatya ister (101/1381). Mercan bir buhurdana benzeyen papatyanın güzelliğinden dünya Lāt ve 'Uzzā gibi olmuştur (123/1671-2).

-Şembelit (Boyotu)

Boyotu üzerine yasemen yaprağı elenmiş, yüzüne serpilen kirpiklerden sarı yüzlü olmuştur (36/508-9). Şembelit bütün gece tozu yüzüne konsun diye sarı ot ezer (48/688). Şair mumun yüzünü sabah açan şembelite, kendi yüzünü ise çimende solmuş şembelite benzetir (80/1108).

-Şemşat (Şimşir)

Şemşatın saçına dikkat çeker (117/1587) ve hanımefendi zülfü gibidir (171/2296). Nevruz'da şemşatın zülfceğizi donatılır. Lale şemşatla karışmış ve üstüne misk elenmiştir (161/2175,8-9). Şimşir yeşil pas gibidir (172/2321). Atın tüyü şimşire benzer (212/2810).

-Lavanta

Duvardan lavanta çıkmaz (88/1228).

-Mine Çiçeği

Baharda her yerde mine çiçeğinden bir harman vardır (149/2007).

-Horoz İbiği Çiçeği

Reyhanın önündeki horoz ibiği bir şişman önünde bir zayıf gibidir (149/2010).

-Abanos

Hüdhüd başına abanostan bir tarakçık koymuştur (181/2440).

-Siyah Çiçek

Memduhu hicvetmeye kalkanın ağzı kendi sözlerinden dolayı siyah çiçekle dolsun diye beddua eder (212/2805).

b) Ağaçlar ve Otlar

-Ağaç

Bahçedeki ağaçlar katiptir, ağaçlardaki kuşlar resimli kitapları önlerine koyan falcılar gibidir (3/32-3). Berzin ateşi şahane inci meyvesi olan altın bir ağaç gibi çıkmıştır, bu ağacın bahçivanı ağacın üstünden bir meyve düşmesi için onu yerinden zor sallar (30/423-4). Dikensiz gül kendisinden on parmak ağaç olan güldür ve ağaçtan ağaca gelip gider (43/605). Ağaç suya mecburdur ve kuş ağaçların arasında öter (719,22). Ağaç sallanınca üzerindeki kuşlar kanat çırpar (176/2381). Memduhun iki bileği iki mübarek ağaçtır (99/1364). Ağaç her gün başka türlü ipeklenir (171/2310).

-Dal

Dal inci saçar (70/985). Çölde bitkilerin dalı zencilerin kıvrımı gibi büklüm doludur (83/1153). Memduhun parmakları daldır (99/1364). Gaddarlıkla gül bahçesinden bir dal koparsalar memduh o dalın yerine inci ve cevher eker (115/1557-8). Dal kırmızı ve beyaz gülden kadeh yapar (181/2446).

-Yaprak

Buluttan damlayan yağmur yaprak üstünde cevher olur (43/610). Sabah yapraklarda bülbül şakır (58/838). Baharda yapraklar her tarafa kadeh tutar (64/891).

-Ağaç ve Meyve Çiçeği

Bahçe ağaç çiçeğiyle dolar (39/540). Dikensiz gül yiyen yüz meyve çiçeği gibi olur (43/604). Mihrigān'da ağaç çiçeklerine şebnem düşmez (101/1083).

-Söğüt

Zend okuyan zendbāf söğütte şair olur (31/437). Nevruz söğüt dalından ok yapacağını söyler (39/556). Nevruz memduhun söğüt altında oturmasını ister (40/572). Bülbül söğütte bağ-ı şehriyār makamında söyler (48/684). Hz.Meryem'in zülfüne benzeyen söğüt Firdevs Cenneti'nden gelir (123/1665,6). Yeşil bir şemsiyeye benzeyen söğüt dalı Tuba gibidir (124/1681-2). Söğüt yaprakları yeşil yakuttan açık ok uçları gibidir (136/1826). Söğüt saba rüzgarıyla kūs çalar (171/2301). Kırmızı gülün söğütten bir askısı vardır (172/2314). Bahçe söğütten gölgelik yapar (181/2446). Söğütler mine çiçeği harmanı saçar (189/2535).

-Servi, Dağ Servisi

Memduh dağ servileri altındaki hevesliler gibidir (3/39). Şairin yari güzel bir bahçe servisinin üzerindedir (6/70). Sede Bayramı gecesi ateşi boyuna servi gibidir, servinin başında olsa o cevherden alamet ve servi akik olur (19/262-4). Servi tüm vücudu boy olan bir maşuk gibidir (22/293). Servi budanmazsa uzamaz (34/486). Zendbāf servide taht-ı erdeşir makamında çalar (48/684). Bülbül servi dalında sürekli ıslık çalar (184/2481) ve ezan okur (51/727). Kumru servide müezzinlik yapar (143/1941). Guguk dağ servisinde uçarken kanadının altına çan takmış gibidir (69/976). Güzel servidir (74/1040). Bahçede kar dağ servilerine yağar ve onların üzerindeki kargalar kızların başındaki siyah şapkalar gibidir (75/1051,4). Neyzen servinin altında neyberser-i şişum makamında çalar (124/1675-6). Yeşil bir tahtırevana benzeyen servi dalı ve hurinin boyuna benzeyen dağ servisi Tuba gibidir (124/1681-2). Yüksek servinin yanındaki mersin ağacı bir kısa yanında bir uzun gibidir (149/2009). Servi ırmağın iki kenarında savaş meydanındaki gibi iki yeşil gölgeli saf tutmuştur (180/2430). Serviler ırmak kenarında yeni elbise dikerler (161/2183). Dik serviler güzel ve yeşil elbise almışlardır (165/2232). Serviden bin ses gelince Bārbed'in rūd çalmamasını söyler (169/2286). Servinin beline yeşil bir aba bağlanmıştır (189/2534). Atın boynu servi gibidir (212/2810).

-Asma

Üzüm asması şairin reyhanıdır ve üzüm yaprağı şarabın mendilidir (7/88) ve gökkuşağına benzer (13/155). Şair öldüğünde örtü ve kefeninin yeşil üzüm yaprağından, kāfurunun üzüm tanesinden olmasını ister (78/1092). Asmanın üstü boyacı gömleği gibi rengarenk olmuştur ve köşk gibidir (101/1387,90). Renkli gömlek gibi olan asma yaprakları dalda sallanmaktadır (153/2068). Acı şarap asmadan değildir

(104/1422). Gezegenler altın renkli üzüm salkımı gibidir (132/1787). Eski asma dalı inleyip feryat etmeden, hepsini bir anda ebesiz kolayca birkaç kızcağız doğurmuştur, doğum yapınca başı gamlanır, çocukları bağırsaklarına asar, hepsi boysuz ve ayaksız yuvarlak çocuklar doğurur (195/2598-02). Bağcı asma için çıkrıktan su çeker (195/2610). Yılan üstünde yılan gibi asmalar birbiri üzerine atılmış, dostun dosta yaptığı gibi elini birbirine vurmuş, gençlerin saçı gibi birbirine dolaşmış, yapraklar karabatakların ayağı gibi ve asma da hasta yüzü gibidir (203/2697-9). Bağcı bağa girince üzüm asmasını cariyeler gibi hamile olmuş ve karnı tilki kuyruğu gibi kabarmış görür (203/2702vd.).

-Ayva

Ayva bir civciv gibi yumurtadan fırlamış ve yine civciv gibi vücudunda tüy bitmiştir. Annesi sıçrayıp başını vücudundan koparmış, yarasını düzgünce sarmış, ayakçıklarından birini dibinden kırmış ve onu diğer ayağıyla baş aşağı asmıştır (154/2082-4). Ayvayla meclis kurmak ister (198/2661). Göğün dönüşünden oluşan ayvaya ve o ayvanın yanak rengine dikkat çeker; yüzü mihraptaki zahit gibidir, yüzünde slav ırkı bıyığının izi vardır, pileli bir elbiseye benzer ve ördek başı gibi tüylenmiştir (202/2688-90).

-Elma

Yontulmuş bitki topu gibi olan elmaya sararması için üç yüz defa su vurmuş, yanağında mercandan birkaç nokta, kuyruğunda zümrütten yeşil bir çul, karnında her birinde katran gibi siyah bir çocuk uyuyan küçük iki üç kümbet vardır (154/2088-90).

-Turunç

Turunç iri uzun ve baş aşağı bir göğüstür. Sarı ve beyazdır, beyazlığı fazladır, sarılığı dışında, beyazlığı içindedir. İçi gümüş, dışı altın gibidir, gümüşün içine şahane inci dolmuştur. Dışları altınla sıvanmış, gümüş terazinin iki kefesi gibidir, sihirbaz akıllı bir kuyumcu içini kāfur, gülsuyu ve inciyle doldurmuş, iki dudağını altınla bir araya getirmiş, yüzünü iğne ucuyla düzgünce ayırmıştır (153/2076-81). Turunçla meclis kurmak ister (198/2661). Kırmızı ipek gibi okşanır ve bırakılmaz, makasla ondan iki yarı arşın alınır, bir kese dikilir ve dikiş yeri gözükmez, kese kâfurla doldurulup üzeri yeşil ibrişimle dikilir (202/2691-3).

-Öd ve Peleseng Ağacı

Memduhun saray direği Kumār ödünden (16/218) ve ıtriyat kutusu öd ağacındandır (40/583). Memduhun öd yakmasını ister (62/883;108/1463). Rüzgar öd ağacı olmadan üçgen şeklinde öd yapar (136/1833). Şarabın kokusu beyne öd ve peleseng ağacı eker (156/2128). Öd neyi öd ağacından daha iyidir (156/2131). Beyaz zambak taze öd ağacının bir parçası gibidir (183/2465).

-Bon (Sorgun) Ağacı

Zümrüt bir ip gibi olan sorgunla dünya Lāt ve 'Uzzā gibi güzelleşir (123/1671). Kadehler hep bon ağacıyla dolar (184/2471).

-Mersin Ağacı

Sevgilinin saç kıvrımı gibi olan mersin ağacı iyice serpilmiştir (123/1667,8). Yüksek servinin yanındaki mersin ağacı bir kısa yanında bir uzun gibidir (149/2009).

-Badem ve Ceviz Ağacı

Badem memduhun cömert eli gibi dirhem misali bād gününde yağar (29/415). Bülbül cevizde hikaye anlatır (31/437). Badem ağacının eteği kıymetli inciyle dolar (31/435). Baharda badem dalı çiçekten Azer putu gibi olur (64/891). İki cevizde iki guguk güzel bir kafiyeyle şiirler okur ve badem ağaçları başlarındaki örtüyü yırtar (165/2231,3).

-Hurma

Sede Bayramı gecesinin ateşi meyveli hurma ağacı gibidir (19/261). Hurmadan diken, dikenden hurma olmaz (34/482). Şarap evindeki gelinin parmakları hurma gibidir (120/1626). Nesr-i ṭāyir yıldızları hurma dalına benzer (132/1778). Atın başı hurma ağacındandır. Bağcının işinin hurma ağacı pişmanlık meyvesi verir (203/2714).

-Nar Ağacı

Kumru nar ağacında bade makamında söyler (1/6). Nar çiçeği bir avuç kırmızı haşhaş gibi dibine azıcık Hoten miski bağlamıştır (1/13). Nar bir kadın gibi karnında bir avuç çocukla hamile kalmıştır, bir anne bir iki veya üç çocuk doğurduğu halde nar üç yüz çocuk annesi olur (13/160,2). Nevruz nar ağacından atlı yapar (39/555). İki kırmızı yanaklı nar çiçeğine sabah yağmur katresi düşer (43/613). Nar dalındaki kırmızı nar çiçeği küçük akik bir nergislik gibidir (48/690). Bahçedeki nar ağaçlarına kar yağmıştır (75/1051). 'Aden Cenneti'ne nar ağacı dalı dikilmez (84/1166). Nar ağacında saf tutan narlar Zilhicce'nin sekizinci günü hacıların bir araya gelmesi gibidir (101/1385). Nar sade bir hokka gibi, kehribar bütün rengini o hokkaya vermiş,

Bahar dünyayı taze ekinle süsler (64/889). Devenin hareketinden yerdeki otlar zencilerin saçı gibi olmuştur (93/1298). Elma yontulmuş bitki topu gibidir (154/2088). Baharda ırmağın iki kenarında yeşillikler biter (162/2193). Tihu kuşunun ağzında bir ot dalı vardır (171/2306). Bitkiler her gün başka bir süs ve renk alır (172/2312). Toygarın başının ardında ot yığını vardır (172/2320). Maşuğun (bahçe) gönül ve gözünden ot bitmesi için bulut iki gözünden hayat suyu akıtır (190/2561).

-Biber, Yaban Soğanı, Pırasa

Avucundaki dövülmüş biberi gözüne sürmüş gibi sevgilisi şair için ağlar (65/908). Karga yaban soğanının dalına ateş bağlar (69/979). Kılıcın pırasa dalını kesmesi gibi memduh da koca değirmen taşını keser (118/1605).

-Kamış

Tavusun kanadı kamış yaprağı gibidir (134/1797).

-Tuba

Söğüt ve servinin dalı, dağ servisi ve gül tuba gibidir, org çalanlar tubanın gölgesi altındadır (124/1681).

-Haşhaş

Nar çiçeği kırmızı haşhaş gibi dibine azıcık Hoten miski dökmüştür (1/13).

-Çitlenbik

Kuşun ağzı çitlenbik gibi daracıktır (22/300).

-Bukalemun

Baharda bukalemunlar Rum ipeğinden daha güzeldir (162/2189).

-Merḫ ve 'İfār

Sede Bayramı gecesi ateşi için merh ve 'ifār ağacı odunları gerekir (19/260).

-Beḳam Bitkisi

Tutinin dudağında beḳam vardır (70/991).

7-Hayvanlar

a) Kuşlar

-Genel Olarak Kuş

Kuşlar putpereslere benzer (1/3). Kuşun kanadının altı hep ipek çarktır (3/25). Ağaçlardaki kuşlar resimli kitapları önlerine koyan falcılar gibidir, daldaki kuşlar Davut gibi boğazlarını açmıştır (3/33,6). Nevruz'da gönül çekici kuş gelir (17/228).

Yüzlerce kuş dallarda şarkı söyler, kuşun ağzı çitlenbik gibi daracıktır, onun boğazına Ma'bed'in nasıl sığdığına şaşar (22/298,00). Hüzünlü kuş Ma'bed'in hikayesini anlatır (136/1838). Barbutsuz kuş, barbut çalmada ustadır, pazarcılar gibi işte sabırsızlık gösterir (31/436,40). Kuş gül bahçesinde süt çocuğu gibidir (36/498). Kuşlar seher vakti gülde memduh için dua eder (48/695;70/998). Kuş ağaçlar arasında öter (49/722). Şair gibi olan kuşlar onun bunun önünde uçuşur (55/784). Sevgilisini yarı boğazlanmış halde düşe kalka kendisine gelen bir kuşa benzetir (65/909). Bahçenin olduğu her yerde kuş sesi, kuşun olduğu her yerde parçalayıcı ok vardır (90/1244). Mihrigān'da kuş yuva atar ve evden dışarı çıkar (101/1389). Dilleri tutulan kuşlar Nevruz'da Rumca ve İbranice dillerini açarlar ve her biri başka makamda söyler (117/1567-8). Bir kuş harmandan bir şey eksiltmez (121/1660). Divane aşık gibi olan kuş neşeyle öter (123/1667-8), bahçede asi bir sevgili gibi olur (169/2291). Su birikintisindeki kuşta ter damlası olan yüz gibi su damlaları vardır (134/1802). Kuşun yuvasına gelmesi gibi halktan memduha övgü gelir (143/1954). Şair kendisinin aç kuş, memduhun da harman mahsulü olduğunu söyleyerek harmanın aç kuştan hali olmayacağını söyler (144/1964). At kuş gibi gider (147/1991). Her dalın üstünde dilinde Bismillah olan bir kuşcağız vardır (149/2011). Baharda kuşun söylediklerine dikkat çeker (162/2199). Çalgıcının kalp okşayıcı ve gönül yakıcı gazeli kuştan dinleyip öğrenmesini söyler (165/2230). Ağaç sallanınca üzerindeki kuşcağızlar kanat çırparlar (176/2381). Kuş çınar dalı tepesine bambu ağacı kalkanı gibi yuva kurar (180/2431). Son şarabı alınca kuş şarkı söyler ve memduh adına bir şiir nakleder (181/2445,9). Bütün gün rūd çalıp bütün gece şarkı söyler (184/2476). Su kuşlarının sabaha kadar nehir ve gölden sesi gelir (184/2477).

-Bülbül

Bülbül oyuncu gibi halkalara sıçrar (3/26). Bülbüller sürekli bahçede öter (4/52). Nevruz'da gece öten bülbül gelir bülbül önceki gece Bārbed'den daha güzel ve Bāmşād'dan daha iyi bir ezgi çalmıştır (17/228-9). Gülün üstünde hatip gibi olan bülbülün ayağı ipek olmasına rağmen et ve butları parçalar (22/299). Seher vakti bülbülün ötüşü sarhoşları şaşkın ve deli eder (25/344). Tatlı dilli bülbül ceviz ağacında hikaye anlatır (31/437). Seher vakti zir ve seta tellerini oynatır (189/2536). Her bülbülün zir ve seta telleri vardır (171/2305). Çayırın bülbülü saz telleri gibi inler ve pālizbān makamında çeng çalar (36/512,3). Nevruz kırmızı şapkalı çeng çalan

bülbülceğizlerle gelir (40/571). Nevruz'da akıllı bülbül süt çocuğu gibi çığlık atar, söğütte bağ-ı şehriyār makamında söyler (48/682,4), gülün tepesinde kālūs (130/1744) ve genc-i Feridun makamında çalar (180/2437) ve ney seslidir (117/1569), ince sesli bülbüller methiye okur (161/2176). Konuşkan bülbülün sana şiir okuması için gülün gölgesinde şarap içmen gerekir (43/608). Bülbül servide ezana başlayınca hemen testiyi kadehe secde ettirmek gerekir (51/727). Bülbül sabah yapraklarda şakır (58/838). Kervanın büyük çanı bir bülbül gibi çeşitli hikayeler anlatır (66/941). Bülbül kırmızı güle şarap almasını söyler, aşık bülbül halvethaneden sıçrar, ormanda tambure sapı gibi ağaç tutar (69/974-5). Bülbül nağmeyle gelip gülün üstünde cilve yapar (70/987-8). Mihrigān'da bülbül Arapça nağme ve şarkı söylemez ve çegane kırar (101/1388,9). Bülbül erguvan dalında Cemil'e benzer ve aruzsuz şiir söyler, onun gibi güzel şiir söyleyen bir şair yoktur (117/1579-80). Bülbül bazen 'Aṭṭāb'ın maksuresi gibi ince sesiyle öter (123/1669-70). Üzüm bağı bülbülü çengi kesince çeng çalmak gerekir (129/1717). Memduh elini şaraba götürünce bülbül mızrapla neyberser-i çınar makamını tutturur (134/1805). Seher vakti gırtlağını açıp memduhun övgüsünü yapar (136/1839). Bülbüller güllere koşar (161/2184). Baharda bülbül Ferezdak tabiatlı olur (162/2197). Güzel sesli bülbül servinin tepesinde iniltiyle öter (163/2225). Gazelde A'şā'yı kızdırır (171/2307). Bülbüller neşelidir (180/2422). Bülbül her yeri yeşil ve miskli görünce bazen şarkı söyleyip bazen şiir okur (184/2474). Servide sürekli ıslık çalar (184/2481). Destan dolu bülbül güle inler (189/2530). Uzaktan hep "bana sorun" der (189/2539). Bülbülü leylekten ayırmak için birinin nağmesine, diğerinin de gürültüsüne bakmak gerekir (212/2811).

-Keklik, Dağ Kekliği

Keklik çan çalar, mavi ipek gömlek giymiş ve gömleğin üstüne katranla iki halka yapmıştır (1/5,7). Kanadındaki siyah çizgi hattatların hattı gibidir (3/25). Nevruz'da keklik boğazını açar (17/228), sabahleyin dağın eteğine dansa gider, kanadının üstüne bir elif çeker, sabırsızlıktan elifi eğik çizer, kanadına kalemsiz ve mürekkepsiz yedi elif yapar (117/1571-3). Nevruz'da dağın üzerinde koşuşurlar (161/2176). Yüksek dağdaki sessiz keklikler bir defa olsun kahkahasız gülmezler, dikenliğin dışında bir yeri beğenmezler, yanları üzerinde bu yarıdan o yarıya dönerler, her saat gagasıyla göğsünü yontar, göğsü benekli taş ve gagası mercan gibidir (165/2235-7). Dağ kekliği davul gibi gırtlağını havayla doldurur (17/232). Onun

mühendis ve ölçümcü olmamasına rağmen o kadar çok gelip gitmeyle neyi ölçtüğünü sorar (22/301). Keklik dansözlük yapar ve bununla tanınır (31/438). Seyis atın terbiyesini, salınıp yola çıktığında tekrar geri dönen dağ kekliği gibi yapar (51/739). At keklik gibi yol alır (53/773;62/881;147/1991). Her keklikçiğin gözü kandan mim harfinin meskeni olmuştur, kanadında dokuz, on rakam vardır (70/992,7). Her zaman bir casus gibi koşar (130/1742). Dağ kekliği ıslık çaldığında leylek şerefede çan çalar (130/1747). Sürahinin şarap boşaltırken çıkardığı kahkahasından dağ kekliği sabahtan duha vaktine kadar güler (134/1803). Dağ keklikleri gözlerine misk çeker (165/2232), kulak deliğine misk döker, gövdesini kan çanağına sokmuş gibidir (180/2421,36; 181/2440). Keklik gerçekten ilim öğrenmek isteyene benzer, gecenin üçte birinde mesele okur, boğazına miskten boyunbağı bağlar, ayaklarına kırmızı çizmecikler giyer, bir gömleği vardır ve iki kanadını kalem yapıp karartır (189,90/2544-6).

-Kumru

Kumru ney çalar, nar ağacında bade makamında söyler, bir oyuncu gibi boğazına ip halkası geçirir (1/5,6,9;51/726). Nevruz'un şarkıcısıdır (39/552). Kumru hasta olan sarı çiçeğe halini sorar (31/434). Sesi ezan gibi olan kumru bahçe camisinin müezzinidir (55/786;143/1941). Rāh-ı gül ve nūş-i lebinā makamlarını takdim eder (189/2537). Rāh-ı Māverāünnehrī makamını çaldığında bülbül kırmızı gülün şarap almasını ister, kutlu kumru kahkaha ve gülücük atar (69/974,7). Her kumrunun boynu miskle yazılmış cim harfinin madenidir (70/992). Kumru Mihrigān'da İbn-i Tesriyye'nin şiirine dil döndüremez (101/1388). Nevruz'da din adamları gibi dua eder (117/1569), neyzenlerle çınara oturur, ney çalmayı öğrenir (161/2177,81). Bazen Ahtāl'ın mahlas beyiti gibi ezber yapar (123/1669-70). Gülün üstünde şiirler okuyup esefler eder, sesi rūdla ve başında şarapla Mu'bed-i Mutrib gibidir (124/1677-80). Bir ağıtçı gibi çınarın tepesinde mersiye okur (130/1742;134/1801). Cerir gibi sürekli şiir söyler (184/2482). Kirpiğiyle Şeâr yıldızını içine alır (171/2309). Sincap kürklü kumru boğazını havayla doldurur, telaşlı ve iniltilidir (180/2421-2,35). Gerdanlıklı kumrucuk, halka taşı olmayan başı kesik, siyah, kehribar bir yüzük gibidir (181/2441).

-Tuti, Papağan

Kırmızı semen, ağzında altın dili olan erkek tutinin iki dudağına benzer (1/14). Zambak altın dilinden dolayı açık gagasıyla mercan gagalı tuti gibidir (22/296). Māzil dağında papağan Hintçe konuşur (69/980). Konuşarak gelen tutinin dudağında bekam

bitkisi vardır (70/987,91). Yemlenme zamanı kanatları kadeh kaldırır (97/1335). Güzelin sümbülü tuti kanadı gibidir (106/1431). Kuyruğu zambak yaprağına benzer (130/1745). Nevruz'da tuti insanlara hadis ve kıssa anlatır (117/1574). Tuti, sesi rūdla, başı şarapla olan Zelzel-i Rāzī gibidir (124/1679,80). Papağan yavruları Taberistanlılar gibi paçalı pantolonlarla yeşil elbise keserler (165/2234). Her papağanın yeşil bir abası vardır (171/2304). Tutiler gagaları kanatlarında uyumuş, her biri içinde misk kutusu bulunan bir kadeh gibi, kanadı da kutunun ortasındaki mil gibidir (168/2268,9).

- Güvercin, Tahtalı Güvercin, Yaban Güvercini (Verşan)

Tahtalı güvercin bir oyuncu gibi halkalara sıçrar (3/26). Bahçede dertten ağlar ve çingene neyiyle azādvār makamı çalar (36/512-3). Serv-i sitāh ve bağ-ı siyāvuşān makamlarını takdim eder (189/2537). Nevruz'da tahtalı güvercin seher vakti zelzel nağmesiyle Ebū Nuvās, Cerīr, Lebīd ve Züheyr'in şiirlerini okur (48/683; 70/996). Kalın sesiyle öttüğünde Di'bil'in şiirini okur (123/1669-70). Güvercin dalda Bişr b.Ḥāzım gibi şiir okuyup esefler eder (124/1677-8). Gül ve diken üzerinde feryat eden verşān (15/206) Nevruz'da Kūfe ve Basra karisi gibidir (117/1570). Her ekili yerde ney çalar (130/1743). Her gidenin başında mersiye okur (189/2539). Zavallı yaban güvercini her gün başka bir bam ve zir sesli olur (171/2311). Tahtalı güvercin bam ve zir telini beraber çalar (184/2482). Yağmur yağdığında su birikintisi güvercin tuzağı gibi olur, bir halkada birçok gümüş gaga görülür (44/636). Gece uyanık olana tahtalı güvercinin sesi ve çığlığı iyi gelir (69/973). Tahtalı güvercinler Tibet miski yakar (161/2181) ve makamla Leyla'yı alaya alır (171/2307).

-Tavus

Tavusların önünde aşka davet eden şakayıklar vardır (3/30). Berzin ateşi ve dumanı, kuyruğu siyaha boyanmış tavusa benzer, kıvılcımları da tavusun kuyruğunun etrafına gagasıyla inci dağıtması gibidir (30/420-1). At üzerindeki tahtırevan tavusa benzer (66/942). Her tavusun kuyruğunda yüz otuz tane ay (70/991,7) ve uzun bir ayağı vardır (171/2304). Onun kuyruğundan daha güzel resim olmaz (84/1166) ve zambak destesine benzer (130/1745). Erkek tavus gagasıyla kadeh kaldırır (97/1335). Tavus 'Unṣurī'nin methiyesini okur (117/1581). Soğuğun ardından bahar bir tavus gibi gelir (130/1741). At tavus gibidir (147/1992). Bahçede ötüp salınan tavusun pençesi zambak yaprağı, kanadı kamış yaprağı, ayağı sırmalı ipek etek gibidir, kuyruğu

hilalle ve kanadı cüdey yıldızıyla doludur (134/1797,8). Gül dalı misk ve inci dağıtmak için tavusun göğüs ve kuyruğu gibidir (143/1944). Sonbaharda bahar tavusunun kuyruğunu koparıp kanadını kesip bir köşeye atarlar, o yaralının iniltisi hoşlarına gider, onunla oturmaz, konuşmaz ve gülmezler. Āzer ayı geçip öteki Āzer gelmedikçe süslü kanadını ona takmazlar (153/2070-2).

-Turna

At, havadan aşağıya süzülen turna gibidir (53/770;147/1992) ve turna gibi dosdoğru yol alır (62/881). Seher vakti süslenen turna Hint denizinden Hazar'a kadar koşturur (180/2433). Seher vakti turna sesi ansızın büyük bir at sürüsünde cesur bir çığlık gibidir (130/1746). Sabah turna feryat eder (171/2299). Her gün başka seslidir (171/2311). Turna turnayla Türkçe konuşur (69/980). Çölde turna, deve kuşu ve kata'dan oluşan cariyeler saf tutar (93/1301).

-Karga

Karganın, kendisini maşuktan uzaklaştıran o sesiyle daha fazla ötmemesini ister (6/65). Karga bir zenci gibi gölgelerde sümbül ve yaban soğanının dalına ateş bağlar (69/979). Kargalar siyah başörtülü dadılar gibi baharın yastığına konar, dağ servisindeki kargalar kızların başındaki siyah şapka gibidir (75/1050,4). Her ne kadar atın sesi karganın sesine benzerse de kargada asla rahvan bir atın gücü yoktur (82/1140). Dağdan yükselen bulut karga rengindedir (86/1190). Alaca karga nağmeli şarkı söyleyerek feryad-u figan eder, o duası çabuk kabul edilen bir peygamberden başka bir şey değildir, neyi efkarlandıran bir neyzen gibidir (93/1284-6). Kargalar gülzārı süslerler (161/2185) ve bahçede bir köşeye sığınırlar (189/2543). Kara karga kanatlarıyla misk saçar (180/2427).

-Ördek, Kaz

Ördek tambur çalar (1/5). Çınar yaprağı, yeşile boyanmış ördek ayağı gibidir (36/504,5). Ördek sesi bend-i şehriyār makamı gibidir (134/1804). At korkmadan ve pervasızca ördek gibi ırmağa girer (147/1993). Ördek her saat birkaç söz söyler, tekrar tekrar suda elbisesini yıkamaya çabalar, sanki suda bir şey arar gibi boynunu suya sokup çıkarır, göğsünü oynatıp biraz hızlı hızlı yürür, tüylerinin ucundan inci saçar (165,6/2244-6). Beyaz ördek elbisesini sabunla yıkamış gibidir (180/2436). Ördeğin başındaki gibi ayvadan tüy çıkar (202/2690). Kaz dalgıçlık yapar ve bununla tanınır (31/438). Üzüm kızının karnı kaz sırtı ve karnı gibi olmuştur (203/2704).

-Tavuk, Horoz, Civciv

Tavuğun baş ve budunda kebap şişinin ucu vardır (75/1067). Cudey yıldızı kutupta semiz tavuğun kebap şişinde döndüğü gibi döner (86/1175). Ayva bir civciv gibi yumurtadan fırlamış, civciv gibi vücudunda tüyler bitmiş, annesi başını vücudundan koparmış, yarasını güzelce sarmış, ayağının birini dibinden kırmış ve diğer ayağıyla baş aşağı asmıştır (154/2082-4). Ayyaşların müezzini olan horozun sesi gelir (179/2403). Civciv doğanla uçuşamaz (212/2808).

-Doğan, Bozdoğan, Kartal, Çaylak, Akbaba

Memduhun huzurunda doğan bağ istemez (23/335). Reyhan dalcıkları misklendirilmiş doğan pençesi gibidir (36/504). Memduh 'Ammūriye ilini doğanına ve doğan bakıcısına geçit yapar (40/581). Memduhun avcundan doğanı çil kuşu yavrusunun üzerine uçurmasını ister (51/730). At bozdoğan gibi sıçrar, doğan gibi dolaşır (53/773). Doğan kendini diğer av kuşlarından ayırır (111/1498). Memduha, her ne kadar kendisini elinden uçursa da doğan gibi ona doğru koşacağını söyler (139/1894). Her doğanın pençesinde bir karabatak vardır (172/2314). Civciv doğanla uçuşamaz (212/2808). Üzüm salkımı kartal kanadı gibidir (7/89). Memduh kartala hasetçisi de çaylağa benzer (17/239). At kartal gibi cevelan eder, onun gibi süzülür ve akbaba sezişlidir (53/773;62/881).

-Turaç

Turacın yüzünde gül vardır (70/991). Şairin musammatını okur (117/1581). Her tüyünün ucuna miskten bir nokta koymuş, otlakta koşturarak ot toplar, her zaman ırmak kenarında boynu kızarıncaya yüzü yeşerinceye kadar ezan okur, öyle ki onun kızıllığında kızıllık ve yeşilliğinde yeşillik yoktur (166/2247-9). Turaç, tambur perdesi ve çeng büklümü olmaksızın şişum ve kālūş makamı çeker (171/2303). Kanatlarının ucuna miskten bir vav çizen turaç her zaman Deylemiler gibi feryat eder (189/2538). Şarap küpü üstündeki çamur taçlar turacın tacı gibidir (205/2754).

-Guguk

Gönül alıcı guguk dağ servisinin tepesinden uçunca kanadının altına çan takmış gibidir ve boğazına zincir atmıştır (69/976-7). Guguk kanla gelir (70/987). Dal üstünde 'Amr bū Yaḥyā gibi şiirler okuyup esefler eder (124/1677-8). Cevizlerdeki guguklar karşılıklı güzel bir kafiyeyle şiirler okurlar (165/2231). Seher vakti rüya tabir ediyormuş gibi sabahtan gül dalında öter, sayılarda yanlışlık yapan yarım bir katip gibi

bir günde yüz defa kanatlarını sayar (165/2238-40). Her guguk bir ney yapar (171/2305). Yeni ay guguğun boğazında tutulmuştur (180/2435). Önceki gece ırmağın kenarında gülü gören guguk kuşu dile gelip ırmağın eşi olur (184/2473). Guguk sanki şefkatsiz yarinden bir şikayeti var gibi sabahtan feryat eder, boğazına miskten bir altın düşmüş gibi tuzağın etrafında hızlıca yürür (189/2541-2).

-Toygar Kuşu

Seher vakti toygar, tegāv perdesinde bir saat genc-i kāv, bir saat genc-i bād nağmelerini çok güzel söyler (17/230). Toygar kuşunun başının ortasında ot yığını vardır (172/2320) ve bir şapka bitmiştir (189/2543).

-Nārū (Nāzū)

Çınar ağacında rast makamı (1/6), dik servide serv-i sehi makamı çalar (130/1744). Cerir ve Kusem'in methiyesini okur (70/996). Ümmi Evfā gibi gelen nārūnun kanadı şiir ve aşka davet eder (124/1683,4).

-Hüdhüd

Haberci hüdhüd başında taşıdığı mektubu bazen açıp bazen katlar (1/8). Başında külah vardır (70/991). Şair fesahatının hüdhüd gibi olduğunu ve hüdhüdünün de memduhun Seb'a'sının sonuna kadar gittiğini söyler (94/1325). Nevruz'da hüdhüd 'İyāz'ın saçı ve Fahrī'nin gözüyle bakire bir cariyeye benzer, kafasına fildişi bir tarak vurmuştur (117/1577-8). Başına abanostan bir tarakçık koymuştur (181/2440). Baharda hüdhüd başına hedefvari bir taç koyar, o hedef, efendisinin önünde secde eder bir hizmetçi gibi gāh aşağı, gāh yukarı hareket eder (134/1799-00). Hüdhüd başıyla akçakavak oku yapar (171/2309). Haberciler gibi derviş elbisesini üzerine atmış bir ulaktır, doğrusu haberci gibi mektubu başına koymuş, bazen açıp bazen katlar, oturunca gagasının ucu yeri kazar, korkup yola mektup saklıyor gibidir (190/2547-9).

-Humay

Güzelin yüzü humay ihtişamındadır (106/1431). Memduhun başı üstünde kutlu humayın iki kanadı gibi ay ve güneşten gölge şemsiyesi vardır (134/1807). Memduh padişahlıkta humay ihtişamındadır (192/2586).

-Hordemā

Ziyaretçi gibidir (31/434). Hemişebahar çiçeği ondan başkasına kulak vermez (57/810). Hordemānın bağırtısından lale akıllanır (181/2443).

-Tihū

Büseyne gibi olan tihūnun kanadı aşk ve şiire davet eder (124/1683-4). Tihūnun ağzında ot dalı vardır (171/2306).

-ʿAnḳā, Serçe

ʿAnḳā ile uçan serçe ahmaktır (25/366).

-Karabatak

Dağdan yükselen bulut karabatak şeklindedir (86/1190). Her doğanın pençesinde bir karabatak vardır (172/2314). Göletten buluta nara atarlar (184/2481). Üzüm yaprakları karabatakların ayağı gibidir (203/2699).

-Çalı Kuşu

A'şā gibi gülde şiirler okuyup esefler eder (124/1677,8).

-Devekuşu, Kata

At dağda ve çölde deve kuşu gibidir (62/878;82/1144). Çölde turna, devekuşu ve katadan oluşan cariyeler saf tutar (93/1301).

-Kerkemā (Kuyruk Salan)

Menekşe kerkemādan başkasına saygı göstermez (57/810).

-Zendbāf

Zend okuyan zendbāf söğütte şair olur (31/437). Servide taht-ı Erdeşir makamını çalar (48/684).

-Kudri

Nevruz'da sabah keklikle dağın eteğinde dansa gider (117/1571).

-Sığırcık, Şārik (Nuri Kuşu)

Sığırcık A'şā'nın matla'sını imla eder (123/1669,70). Şārik sentur çalar (1/5).

-Kırlangıç

Boğazında amber kalır, onu yemeye niyetlendiğinde gri bir ben olur (26/371).

-Hūl, Hak Kuşu

Hūl tanbure çalar (189/2540). Hak kuşu kendini ağaç dalına asar (180/2427).

-Laskevey

Bir ağaçtan bir ağaca gidip ah çeker (189/2540).

-Musiçe

Musiçe sürekli Mūsā'ya seslenir (171/2308).

-Sülün

Servinin tepesinde uşşak makamını çalar (130/1743). Boyalı sülün Çin denizine batan bir gelin gibi çimenlikte kaybolur (180/2432).

-Leylek

Leylek şerefede çan çalar (130/1747). Bülbülden leyleği ayırt etmek için nağme ve gürültüsüne bakmak gerekir (212/2811).

b) Böcekler ve Haşarat

-Bal Arısı

Gülün çevresinde çokça bal arısı vardır, arı devamlı gülün etrafında uçuşur (43/606-7). Arılar üzümün cildini parçalar (47/668). Ağzında bal vardır (180/2422).

-Sivrisinek

Koca fil sivrisinekten eziyet ve zahmet görür (14/200). Düşman memduhun gürzü önünde bir sivrisinek olur (62/871). Rüzgar çıkınca sivrisinekten korkulmaz (156/2141).

-Örümcek

Memduhun gücü sağlam zırhları örümcek ağı gibi parçalar (23/333). Örümcek ağzından süs ipi çıkarır (55/794). At onun gibi tel üstünde gider (82/1148). Örümcek bir dokumacı gibi gelip küpün tacının üzerini bir ipek kumaşla örter (205/2755).

-Karınca

Karınca aslanın yavrularını dağıtır (14/200). Gece yarısı atmış kulaç derin kuyu dibindeki karıncanın ayak sesini işiten bineği tebrik eder (53/768). Süha yıldızı karınca gözü gibidir (132/1780).

-Kelebek

Kelebek yanmakta olan lambayla kavgaya gittiğinde kanadını yakar ve lambayı parlatır (26/370).

-İpekböceği, Kurt

Memduh ipekböceği gibi sevgilisinin zülfünü vücuduna dolar (129/1726). Kıymetli incinin içinde pek çok kurt vardır (91/1258).

-Çekirge

Gökten Temmuz'da dağınık çekirgenin dama ve sokağa yağması gibi yağmur yağar (87/1199).

-Akrep

Akrep sokan kimsenin yarasına akrep büyücüsü merhem olarak akrep koyar (106/1344). Akrebin sokmasından kurtulmak için akrep öldürülmelidir (179/2407).

-Fare

Ev fareden hali kalmaz (34/483).

-Kumul, Semender

Memduhun çokluk itibariyle kumul gibi bir ordusu olmasını ister (114/1537). At zorlamadan ve zahmetsiz semender gibi ateşe girer (147/1993).

c) Vahşi Hayvanlar

-Fil

Memduhun fil katarı kadar İskender'in ordusunda at yoktur (10/123). Memduh fil sırtında Horâsân'dan geri döner (60/846). Düşmanlarını fille çeker (71/1012). Büyük fil sivrisinekten eziyet ve zahmet çeker (14/200). Havadaki bulutların dalga dalga hücumu memduhun önünde fillerin arzı gibidir (36/516,7). Nevruz buluttan fil yapar (39/557). At, fil ayaklı (51/745;62/876;107/1445), fil güçlü (53/772), fil yürüyüşlü (82/1142) ve fil adımlıdır (147/1998). Yerin sallantısı büyük bir filin eziyetten vücudundaki pisliği atması gibidir (87/1197). Filciler rızık için fillerin hizmetini görür (90/1250). Memduh şairi Rey'den fil sırtında ister (91/1272). Memduh büyük bir fil sırtına biner, onun çalgıcıları bile fil üzerinde tahtırevandadır (110/1479,80). Şarap evindeki gelinin boynu filin budu gibi şişmandır (120/1628).

-Arslan

Tasvirini yaptığı yeri arslanın oyun sahası olarak niteler (12/140). Karınca kükreyen arslan yavrularını bozguna uğratır (14/200). Memduh alma konusunda arslan kesilir (23/317). Onun önünde arslan zincir istemez (23/335). Memduha arslan öldürmesini söyler ve onun kılıcından arslan kaçamaz (51/732;52/751). Memduh öfkeli arslan gidişlidir (55/796). Avı arslandan başka bir şey olmayan memduh (156/2136) kendi başına seksen iki erkek arslan öldürmüştür (114/1542). Memduh kılıç tuttuğunda bir arslandır, hayır boş elle arslan tutar (157/2142). O yeni gelişmiş kükreyen bir arslandır (176/2376). Arslanı kendine av seçen kurt eblehtir (25/366). Ceylan arslanla güç denemesi yapamaz (212/2808). Çöldeki arslan kükremesi onun çalgıcılarının sesidir (93/1304). Arslan çöl ortasında kükrer ve onun ağzından köpek sesi çıkmaz (49/714,22). At arslan kükreyişlidir ve dağ titretir, arslan yüreklidir (51/738,45,7), arslan ağızlıdır (53/772), arslan pençelidir (107/1445), eli arslanınki

gibidir ve arslandan göğüs almıştır (62/876-7), erkek arslan gibi saldırır (82/1142), arslan ödlüdür (147/1998). Erkek arslan yalnız gezer, tilkilerin arslana hizmet etmesi gerekir (90/1236,49). Çayır arslanıyla alay edilemez (111/1500).

-Kaplan, Peleng

Tasvirini yaptığı yeri kaplanın oyun sahası olarak niteler (12/140). Memduhun kılıcından kaplan kaçamaz (52/751). Onun etrafında ansızın kaplan ve peleng kükrese ehemmiyet vermediğinden dönüp bakmaz (118/1600-1). At aşağıdan yukarı yönelen kaplan gibidir, kaplan koşuşludur (53/770,2;147/1992), kaplan sıçrayışlıdır (82/1143), kaplandan göbek almıştır (62/877-8), kaplan kulaklıdır (107/1445). Havadaki bulut kaplan sırtı şeklini almıştır (171/2297).

-Pars

Memduhtan parsı arslan yavrusunun önüne salmasını ister (51/730). At pars koşuşludur (51/745), pars gibi atılır (82/1143) ve pars kaçışlıdır (147/1998). Deve parsın yerden sıçradığı gibi sıçrar (139/1898).

-Yaban Eşeği (Zebra)

Platolar arasında yaban eşeği salınır (23/338). At yaban eşeği koşuşludur (51/745;82/1143), yaban eşeği tozludur (53/772), tırnağı yaban eşeğininki gibidir (62/876;107/1445), yaban eşeği gövdelidir (147/1998). Yaban eşekleri sağ tarafta saf oluşturur (161/2185).

-Kurt

Düşman kurt gibidir ve memduhun varlığıyla raiyet sürüsüne kurt ilişemez (14/203-4). Kurt ağılın etrafında dolaşır, her halde ağılın çevresinde kurt olur ve ancak birer birer yakalayabilir (176/2378-9). Kendine aslanı av seçen kurt eblehtir (25/366). At kurt hızındadır (53/772;147/1998) ve kurt gibi koşar (82/1143), kurt baldırlıdır (107/1445). Çölde kurt sesi yay sesi gibidir (83/1153).

-Tilki

At tilki gibi bükülür (53/772) ve onun gibi kurnazdır (82/1143). Tilkilerin arslana hizmet etmesi gerekir (90/1249). Üzüm asmalarının karnı tilki kuyruğu gibi kabarmıştır (203/2702).

-Domuz

Atın tırnağı domuz dişi gibi taş parçalar (51/738). Arslanlar yalnız olmasına karşın domuzlar çift çift dolaşır (90/1236). Gülzār kapısında domuz olmaz (157/2150).

-Gergedan

At gergedan gibi bağırır (82/1142), gergedan yüzlüdür (107/1445) ve gergedan göğüslüdür (147/1998).

-Ayı, Goril

Gülşenin kapısında ayı olmaz (157/2150). Bağcı goril gibi asmanın boğazını tutar (205/2741).

-Ceylan, Ahu, Geyik

Kāfur tohumu gönlünde on ceylan göbeği saklıdır (13/157). Çölde ceylan maşuklar gibi çeviktir (31/436). Tatar ceylanı olan yerde misk vardır (44/646). At ceylan uçuşlu (51/745) ve ceylan sıçrayışlıdır (53/772), gözü ceylan ve ahu gözüne benzer (62/876;107/1445), ceylan gibi hareketli ve ceylan yürüyüşlü (82/1143) ve ceylan kaçışlıdır (147/1998). Çölün geyiği gibi olan at geyikten diz almıştır (62/877,8). Memduhunu ceylana benzetir (58/820) ve Dey ayında ceylan hızında olmasını ister (97/1349). Ovada gümüş karınlı ceylanlar vardır (70/994). Bütün ceylanlar göbek miski vermez (121/1650). Ceylan gözlü güzelin güzün başında bir ceylan avlamasını söyler (123/1663). Cüdey yıldızı ceylan gözü gibidir (132/1780). Ceylan kulak kesilir (161/2184). Ceylanlar tırnak vurup salındıklarında tavla oynuyor gibidirler, koni gibi boyunlarını kaldırdıklarında iki yay gibi kulağından yay süslerler, yaydan gözlerine ok gelir (165/2241-3). Ceylan ağzı içinde rengarenk bir gül vardır (171/2306). Her ahunun çimenlikte bir otlağı vardır (172/2313). Ceylan arslanla güç denemesi yapamaz (212/2808).

-Yılan

Sede Bayramı gecesi ateşinin salınması ve kararlılığı yılan gibidir (19/268). Nergis yılan gibi uyandığında yılan henüz uykudan başını kaldırmamıştır (22/303). Zümrüt yılanın iki gözünü çıkarır (23/324). Bahçe yılandan hali kalmaz, gizlenince de onu öldüremezsin (34/483-4). Memduhun düşmanı yılan gibidir, öldürmeye gidince dar deliğine kaçar, memduhun onu öldürmemesi yüceliktir, çünkü ar ve utançtan hiçbir emir yılan öldürmemiştir (41/598-9). Memduhun iki gözü iki büyüleyici yılan, iki zülfü ise iki alımlı yılan gibidir, hem yılanı büyüleyen yılandır, hem de onun tiryakı

zehirdir (38/818). Onun heybeti zehirli yılandır, korkusu zehirli yılandan daha heybetlidir (126/1702,4). Bulut kıvrım büklüm olmuş bir yılan gibi dağdan çıkar (75/1045). At yılan gibi kıvrılır (147/1991) ve dizginleri sandal ağacındaki iki siyah yılan gibidir (86/1181). Büyücünün büyü zamanı gibi hilekar yılanlar birden kalkar (87/1201). Şahın önünde yılan derisiyle davul çalarlar. Çölün gölet ve havuzları zehirli ve parçalayıcı engerek yılanıyla doludur (93/1300,2). Yüzeyi kıvrımlı yılan motifleriyle süslüdür (83/1152). Üzümün kıvrımı kepçe yılanı gibidir (101/1391), asmalar üst üste duran yılanlar gibi birbirinin üzerine atılmıştır (203/2697).

-Timsah

At suda timsah gibidir (62/878;147/1992). Memduhun korkusundan timsahlar titrer (67/957). Çölün yüzü timsah izleriyle doludur (83/1152).

-Balık, Kaplumbağa

At suda balık (51/741) ve kaplumbağadan daha iyidir (82/1144). Havuzda zırhlı ve benekli balık vardır (70/994). Memduhun azim ve iyiliği balıktan daha hareketlidir (126/1704).

-Dağ Keçisi, Yaban Koyunu, Sincap

Dağın ortasında dağ keçisi otlar (23/338). At dağda dağ keçisinden daha iyidir (51/741) ve dağ keçisi koşuşludur (53/772), yaban koyunu gibi seyirtir (82/1143; 147/1998). Soğuğun şiddetinden dağdaki sincaplar giyinir (5/55).

d) Evcil Hayvanlar

-Sürü

Raiyet sürü, şah sürüyü toparlayan, vezir sürüyü güden, askerler de sürü köpekleridir, memduhun varlığıyla sürüde emniyet olur (14/202-4). Memduhun güttüğü koyun sürüsü çok büyüktür (176/2377).

-At, Katır

Ata ıslık çalmazsan su içmez, insan attan şarap da sudan daha aşağı değildir (9/107). Memduhun altında at dizgin istemez (23/336). Onun atının nalından dağın yüzü deniz gibi olur (25/355). At hamlede ateş gibi yürüyen dağ, dolaşan şimşek ve karışık rüzgar gibidir, ayağı iki eli önünden üç yüz adım atar, eli iki gözü önünden üç yüz kulaç gider, sesi arslan kükremesi gibi dağ titretir, tırnağı domuz dişi gibi taş parçalar, seyis atın terbiyesini salınan yola çıkıp geri dönen dağ kekliği gibi yapar, elinde, ayağında belinde ve yanında bükülme yoktur, suda balıktan, dağda keçiden,

inişte sudan, yokuşta ateşten daha hızlı; sırat köprüsünden bir saatte geçer, dağdan bir sıçrayışta atlar; yol alan, dağ yaran, gönül neşesi, hızlı dizginli, güzel yüzlü, sert tırnaklı, temiz bedenli ve savaş başlatıcıdır; kulağı hassas, böğrü düzenli, beli narin, omzu kuvvetli, önü geniş ve baldırı uzundur; şimşek sıçrayışlı, rüzgar geçişli, pars koşuşlu, dağ gibi kararlı, arslan elli, yürekli ve saldırışlı, fil ayaklı ve yürüyüşlü, yaban eşeği tırnaklı ve koşuşlu, ceylan uçuşlu ve gözlüdür (51/735-45). Gece yarısı altmış kulaç kuyu dibindeki karıncanın ayak sesini işitir, havadan aşağı yönelen turna gibi, aşağıdan yukarı yönelen kaplan gibidir; A'vec[450] huylu, Düldül[451] boylu, Şebdiz[452] renkli ve nallı, Rahş[453] yüzlü ve buyruklu, Burāk[454] endamlı, Şebreng[455] coşkulu, arslan ağızlı, fil güçlü, kurt hızlı, kaplan koşuşlu, tilki bükülüşlü, kartal gibi cevelan eden, bozdoğan sıçrayışlı ve doğan gibi dolaşandır (53/768-73). Deveden but, arslandan göğüs, geyikten diz, kaplandan kulak ve göbek almıştır, dağda devekuşu, suda timsah gibidir, onunla bulut olur, gelmesiyle rüzgar yapar, gitmesiyle şimşek çakar, dönmesiyle felek aksar, gövde çelik, diz yay, ayak saz teli, tırnağı elmas, yüreği demir, vücudu taş gibidir; akbaba sezişli, kartal.süzülüşlü, keklik ve turna gibi yol alıcıdır (62/875-81). Her ne kadar atın sesi karganınkine benzese de kargada asla rahvan bir atın gücü olmaz; at, beyaz ayaklı, Arap soylu, nalı Ülker yıldızı gibidir; manda gibi yük çeker, gergedan gibi bağırır, pars atılışlı, kurt koşuşlu, yaban koyunu seyirtişli, tilki hilelidir; ateşte zebāni, suda kaplumbağa gibidir; eyere itaatli, hoş dizginli, sel aşan ve dağ yıkan; sırtı yay, ayağı mızrak, kulağı mızrak başı, boynu kalkan gibidir; mancınık taşı gibi kaleye çıkar, halatın kuyuya inmesi gibi vadi derinliğine girer; örümcek gibi tel üzerinde gider, kebap şişi gibi dar yerde hareket eder; verd atı[456] onun yanında piyade kalır, Yahmūm[457] tembelleşir; hararetten göl olmuş, susuzluktan sel yatağına dönmüştür (82,3/1140-51). Sevgilinin atının kılından kendi atına sıkı sıkıya bir kolon bağlayınca aşıkların aşk atının sabrı gider (61/859).

---

[450] Beni Hilāl ve Beni A'ser'in atının ismidir.

[451] Peygamber'in Hz.Ali'ye hediye ettiği atın ismidir.

[452] Hüsrev Perviz'in atının ismidir.

[453] Rüstem'in atının ismidir.

[454] Peygamber'in Mirac gecesi bindiği bineğin ismidir.

[455] Sāsānī padişahı Hüsrev Perviz'in atının ismidir.

[456] Sarıya çalar kırmızı gül renkli at, Araplarda bu isimle meşhur olmuş birkaç tane at vardır.

[457] Kelime manası: kara bulut ve kara dağ demek olup Hz. Hüseyin, Hişām b.'Abdülmelik, Hassan-ı Tāī ve Nu'mān b.Münzer'in atlarının ismidir (Debīr-i Siyākī, age, s.414).

Şairin altında katil, serkeş ve vahşi olmayan, kırmızı yeleli ve siyah kuyruklu bir at vardır (86/1180vd.). At, öküz sırtlı, kırbacı kaldırınca zincir parçalar ve tahrik edince makasın halkasından geçer (107/1444-7). Seherde turnanın sesi, büyük bir at sürüsünde cesur bir çığlık gibidir (130/1746). Atın tırnağı çölde bir ay gibidir (132/1774). Tutulmuş ay katır tırnağı, fecr-i kāẕib alaca at gibidir (132/1782,6). At, kuş gidişli, yılan kıvrılışlı, çevgan topu sıçrayışlı, mahallede tavus gibi, zorlamadan semender gibi ateşe, ördek gibi ırmağa girer; topuğu yaydan, yelesi zırhtan, damarı kıldan, vücudu dağdan, başı hurma ağacından, kuyruğu ipten, göğsü taştan ve tırnağı bakırdandır; geç uyur, erken kalkar, uzağı görür, soylu ve iyi huylu; yumuşak derili, kısa tüylü; bulut kayışlı, rüzgar dönüşlü, gök gürültüsü sesli, şimşek sıçrayışlı; keskin gözlü, demir ciğerli, çelik kalpli, iri dudaklı, gümüş dilli, çukur gözlü, tekne ağızlı ve levha yüzlüdür; boynu mızrak, kulağı kılıç, kuyruğu kement, tırnağı balta, ağzı ok ve gövdesi yay gibi olan atı memduh şaire eyersiz vermiştir, eyersiz at kulpsuz testi gibidir (147,8/1990-01). At, bir haftada bir aylık yol gider (149/2019). Yelesi zırh, alnı ateş, kalçası kubbe, omzu ateş, kuyruğu misk, teri amber, tüyü şimşir ve boynu servi gibidir (212/2810).

-Deve

Develerin damarlarını neşterle açmak için kara bulutlardan şimşekler çakar (3/35). At deveden but almıştır (62/877). Şair, devesinin bağını çözdüğünü, onun bir kuş gibi olduğunu, yularını kulağına kadar çıkardığını, havidini[458] boyun köküne kadar saldığını, taht-ı Belkıs gibi onun korkunç bir ifrite benzeyen cesedine oturduğunu, onu çölde koşturduğunu söyler (66/926-30). Çan, devenin dişlerine kadar sallanmış iki altın miğfer gibidir, mahmillerin altında develer güzelce gider (66/943,5). 'Unsurī'nin yanında kendisini develerin dinlenme yerinde bırakılan istenmeyen deveye benzetir ve cahil deve yolda uyur ve aslandan sakınmaz (84/1168,9). Devenin boynu geminin yelken ve kalçasına, kuyruğu küreğine benzer, ayağı arşın direkleri gibi, dizgini yol, hörgücü kılavuz ve iki eli baston gibidir, boyu uzundur ve gökyüzü mesafesindedir, Cehennem gibi olan onun geçtiği yerlerin otu zencilerin saçı gibi olur (93/1292-8). Şarabın evindeki gelin sarhoş deve endamlıdır (120/1623). Küpün dudağı açlıktan deve dudağı gibi olur (120/1634). Şair, balık vücutlu dişi devenin üzerine oturmuş,

[458] Deve hörgücüne vurulan semer.

üzerine meşin sofra, kova ve seccade atmış ve onunla korkunç çölleri aşmıştır (132/1770,1,89). Devesi söz dinler, dudağı zebani dudağı gibi sarkık, tüyü kıvrımlı, hızlı, diken koparan, pars sıçrayışlı, dili iki dudak kını arasından çekilen kılıç gibidir (139/1896-9). Hevzat el-Yemāni, A'şā'nın şiirine karşılık her biri büyük bir dağ gibi olan bir erkek deve kervanı vermiştir (139/1905).

-Manda, Öküz, Boğa

At manda gibi yük çeker (82/1142). Binek öküz sırtlıdır (107/1445). Bütün öküzler amber saçmaz (121/1650). Sabah ay boğa karnı gibi olur (132/1782).

-Köpek

Askerler raiyet sürüsünün köpekleri gibidir, memduhun varlığıyla sürüde köpek ulumaz (14/203-4). Arslandan köpek sesi çıkmaz (49/714). Arslan ve kurt çölün köpekleridir (93/1304). Dünya utanmaz bir köpektir, seni ısırır fakat sen onu ısıramazsın (129/1724).

8-Anasır-ı Erbaa[459] ve Diğer Elementler

-Dört Unsur

Alemin yaratılışı dört şeye dayandığı için dört kadeh şarap gerekir (19/248).

-Hava

Hava ateşin ardındadır (10/132). Hava sevgilinin elbisesidir (94/1309). Hava çivit renkli bir cübbedir (94/1314). Hava buluttan kaplan sırtı şeklini almıştır (171/2297). Sincap kürklü kumru boğazını havayla doldurmuştur (180/2421).

-Su, Kevser, Zemzem, Selsebil, Buz

Düşmanın işinin suyu yukardan aşağıya dökülmüştür, hiçbir su aşağıdan yukarı çıkmaz (34/481). Şakayıktaki yağmur damlalarını görünce o şekilde ateşle suyun bir arada bulunmasına hayret eder (36/507). Irmaktaki su memduhun askerlerinin toplanması gibi dalga dalgadır (36/516-7). Suya yağmur damladığında su birikintisinde halkalar oluşturur, yağmur kuvvetli yağdığında su birikintileri oluşur, her birinde güvercin tuzağı gibi bir çok gümüş gaga vardır (44/629,35-6). Su birikintisindeki kuşta üstünde ter damlaları bulunan bir yüz gibi su damlaları vardır (134/1802). Rüzgar suyu zırh halkaları gibi yapmıştır (70/995) ve suda kıvrım ve büklümler oluşturur (184/2484). Suyun güçsüzlüğü halka halka zırh yapar (136/1833). Ağaç

[459] Evrenin yaratılışının temelini oluşturan hava, su, toprak ve ateş demektir.

suya mecburdur (49/719). At suda balıktan daha iyi, inişte sudan daha hızlıdır (51/741). Memduhun öfkesi suyu ateş gibi, ateşi su gibi yapar (61/869). Kendi şiirlerini saf ve berrak suya, hasetçisinin şiirlerini kaynamış suya benzetir ve kaynamış su içen nasıl saf ve berrak su içmiş gibi olur diye sorar (90/1248). Eğer memduh şairin hasetçisine mal vermeseydi Rey'de pis sulardan gübre toplardı (91/1274). Baharda buluta su ekilir (162/2194). Ördek suda elbisesini yıkamaya çabalar, sanki suda bir şey arar gibi boynunu suya sokar ve sudan çıkarır (165/2244-5). Akıcı berrak su gibi şarap ister (179/2411). Memduhun parmakları kevserdir (4/47), iki elinin avcunda iki kevser vardır, eli Cennet-i A'lā'nın kevseridir (121/1651), yüzü zemzem çeşmesi (125/1698), özü kevser pınarıdır (126/1702), sarayının suyu kevserdendir (16/219). 'Unsurī'nin şiirlerinin lafızları kevser ve manası selsebildir (81/1134). Kadehi kevsere benzetir (99/1355) ve avcuna bir damla şarap damlamasıyla ayası kevser gibi olur (121/1639). Küpün selsebiline bir kapı açılmıştır (120/1635). Buz demirci örsü gibidir (75/1062).

-Toprak, Toz, Taş, Kum, Çamur

Şarap kadehinden toprağa birkaç yudum dökülmezse cimrilik artar (8/99,00). Toprak ateşten aşağıdadır (10/132). Bedenimiz topraktandır (17/236). Memduhun ahlak kokusu toprağı amber yapar (25/354). Yeryüzü toprağının tümü amber tohumu olmaz (34/492). Toprak olgun bir baba, gül de onun tatlı bir çocuğudur (29/410). Toprak Meryem gibi kocasız ay ve Jüpitere hamile kalmış gibidir (36/498,9). Baharda toprak altındaki mıknatıs taşları işlenmiş demir gibi toprak üstüne çıkar (44/637). Toprak morlaşır (64/889). Topraktan nakış çıkar (70/985). Nevruz'da toprağın kalbinden resim ve heykeller hareketlenir (161/2180). Şair çölde yumuşak toprağı geçince sert zemine ulaştığını, sert zeminden tekrar yumuşak toprağa vardığını söyler (132/1790). Memduh elindeki bir sīr[460] toprakla tüm vadi ve dağları kırmızı fosfor yapar (157/2144). Azıcık bir suyla ırmak kenarı toprağı yeşillenir (168/2262). Bulut yola toz kondurur (7/82). Çölden bir toz kalkar ve dünya koyu renkli bir ipek gibi olur (86/1188). Yıldızlar samanyolunun toz ve toprağıdır (94/1315). Şarap evindeki gelinin başına pek çok toz konmuştur ve şair yeninin ucuyla küpün üstündeki toz, toprak ve külü temizlediğini söyler (120/1627,31). Mihrigān'ın yolunun tozdan temizlenmesini ister (202/2683). Arzın taşlarının hepsi parlak inci olmaz (34/492). At, selin dağdan

[460] 75 gr.'lık ağırlık ölçüsü birimidir.

yuvarladığı taş gibidir (53/769), vücudu ve göğsü taşa benzer (62/880;147/1994) ve tırnağı sert taşları parçalar (51/738;107/1444). Baharda taş nakışlı Çin ipeği gibi olur (64/889) ve bahar yağmuruyla sert taştan binlerce lale biter (183/2454). Şarap evi siyah taştandır (120/1620). Üzüm kızının üstüne bin batmandan daha ağır bir taş koyarlar (175/2365). Taş ve kumlar çölün mezesidir ve kum yığınları elbisenin altın noktaları gibidir (94/1303,9). Çölün çorak yerlerinden balık tutkalı gibi çamur kalkar (66/936). Köylü su ve topraktan bir çamur karıp küplerin üzerini sıvar ve parmağıyla çamurun etrafına çizgi çeker (155/2119-20).

-Ateş, Kor, Alev, Işık

Memduhun öfkesi ateş gibidir (3/46), onun öfkesiyle ateş su gibi, su ateş gibi olur (61/869), öfkesinin kıvılcımı ateşin yakamadığı yakutu yakar (23/325). Onun heybetinden bir ateş yakılsa gökyüzü ve yıldızlardakiler yanar (145/1971). Şair üzüm bağında sürekli ateş yakıp kebap yapmak ister (7/87). Ateş topraktan daha yukarda ve havanın önündedir (10/132). Sede Bayramının kışta altın renkli yüksek bir ateş yakmasını ister (40/561). Sede Bayramı gecesinin ateşi meyveli bir hurma ağacı gibidir, aslı nurdan ve teferruatı ateştendir, enine bakıldığında dağ, boyuna bakıldığında servi ve çınar gibi görünür (19/261-2). Mum tutuşunca aydınlık olduğu için maşuğun gönlünde ateş yakmasına müsaade eder (25/350;46/654). Rüzgar lalelikte ateşsiz amber yakar (36/501). Şakayıktaki yağmur damlalarını görünce o şekilde ateşle suyun bir arada bulunmasına hayret eder (36/507). At hamlede ateş gibi yürüyen dağ olur ve yokuşta ateşten daha hızlıdır (51/736,41), semender gibi ateşe girer (147/1993), alnı ve omzu ateş gibidir (212/2810). Mihrigān'da ateş yakmak gerekir (61/867). Ölü muma ateş dokununca dirilir (79/1100). Şair şarap evinde altın gibi bir ateş yakar (120/1621). Olayların ateşi sert odun ateşi gibi olduğu için onu ancak şarap söndürür (129/1729). Ateş yükselince diken batmaz (156/2141). Şarap ateşten daha etkilidir (162/2198). Bulut aşığının gönlünde bir ateş vardır, sevgilisi (bahçe) onun gizli ateşini görsün diye gönlünü parçalar (190/2560). Şakayık, kor ateşe katran damlaları yağmış gibidir (3/30). Kırmızı lale üzerindeki yağmur damlası ateşin alametini söndürmüş ve lale kor gibi olmuştur (43/626). Küpteki şıradan semaya alev yükselir (198/2657). Memduhun bedeni nurdandır (17/236), o saf nurdur, hem gölge hem nur olan bir gölge, hem nur hem gölge olan bir ışıktır (67/959-60). Kadehteki

yeni üzüm şırasına ışıklar vurur, mehtabın ışıkları şarap kadehinden duvar ve dama düşer (5/58,60). Samanyolu pencereye vuran bir ışık gibidir (94/1315).

-Demir, Pas

Baharda toprağın altındaki taşlar işlenmiş demir gibi toprağın üstüne çıkar (44/637). Memduh öfkede demirden bin kat daha kuvvetlidir (57/814). Memduh demir dizisini parçalar (118/1604). Memduh demir menfaatlidir (144/1962). Atın yüreği (62/880), ciğeri (147/1999) ve tırnağı demir gibidir (86/1182). Devesinin eklemlerinin demir gibi olmasını ister (66/947). Her gemide bir demir olur (121/1652). Bağcı bağa Hint demirinin bile etki edemeyeceği taştan bir kapı yapmıştır (203/2711). Elinde bir demirle küpün yanına gelir, o demir delen demiri küpün başına vurur (206/2757-8). Memduhun görüşünün her pası gidermesi için dua eder (163/2227). Şimşir yeşil pas gibidir (172/2321).

-Çelik

Yarin aşk oyununa karşı gönlü çelikten yapmak gerekir (53/760). Atın gövdesi (62/880), kalbi (147/1999) ve tırnağı çelik gibidir (86/1182).

-Bakır

Atın tırnağı bakırdandır (147/1994).

-Civa

Yeşil ekin tarlasına düşen yağmur damlası, pasa düşen civa katresi gibidir (43/622).

-Seramik (Sefalin)

Şarap evinde Allah'ın mührüyle seramik bir gelin vardır ve yedi-sekiz seramik kemer bağlamıştır (120/1624,5).

-Fosfor

-Zambak, ortasına sarı renkli dövülmüş fosfor serpilmiş süt dolu bir kadeh gibidir (1/15).

-Hamāhen Madeni[461]

Dağdan hamāhen madeni çıkar (88/1227).

9-Eşya ve Unsurlar

-a) Mal, Mülk, Hazine

-Mal, Mülk

Memduh mal mülk sahibidir (17/221). Onun mala olan hırsı cömertlik içindir (55/790) ve helal mal arar (110/1483). Hep mal vermeyi düşünüp (57/813) mal ve nimet bağışlar (71/1023). Dünya memduhun yardımcısı olduğu için malı fazladır (186/2518). Malı olan herkes ülkeye meyletmez (26/367). Hasetçisine; kendisinin faziletçe onun malca üstün olduğunu, faziletin maldan daha iyi sayıldığını ve onun malının memduhun ihsanıyla biriktiğini söyler (91/1273,4).

-Hazine

Kış ordusu Nevruz'un hazinesini yağmalamıştır (39/550). Memduhun altın hazinesi Hazar'dan daha büyüktür (40/583). Onun hazine koymasını ister (55/801;108/1461). 'Unsurî'nin bir medih beyitinin karşılığı *Genc-i Bādāverd*'dir (Hüsrev Perviz'in onuncu hazinesi) (80/1116). Zamane önüne hep hazine sanatını getirir (131/1752). Bağcının hazine olarak göğsünde yumru kabarmamış taştan birkaç küpü vardır (205/2751).

-Kese, Mücevher Kutusu

Memduh her gün kesesinden hediye verir (10/128). Memduhun önüne Karun gibi altın kesesi çıkar, onun huzurunda dilenci altın kesesi, altın kesesi dilenci olur (67/955,6). Onun eli devamlı para kesesi diker, dilenci ondan kese çeker, şair eyerinin altından kese alır (101/1401). Ayva, içinde büyük bir kafur tohumu bulunan sarı ipekten bir kese gibidir (13/156). Güzelin nakışlı amberden mücevher kutusu vardır (74/1042). Makasla turunçtan iki yarı arşın alınıp bir kese dikilir, dikiş yerleri gizlenir, kese kafurla doldurulup üzeri yeşil ibrişimle dikilir (202/2692,3).

-Eşya ve Sermaye

Memduhun cömert elinden sermaye ve eşya kurtulamaz (52/751).

b) İnşaat ve Ev Malzemeleri

-Çivi, Direk

Gökyüzünün kurduğu mavi çadırın çivileri yasemen ve nesterendir (1/2). Nergis halkaları arasında çivi olan altın bir zincir gibidir (29/408). Memduhun otağının çivisi yüz direkle vurulur (191/2568).

-Kireç, Kerpiç

---

[461] Demir sandalı da denilen kırmızıya çalar siyah renkli bir taş olup bundan yapılan kapla içilen

Bağcı küpün tepesini tümden kireç harcıyla sıvar (198/2653), beş altı ay geçince küpün üstündeki kerpici alır (101/1398). Haksızlıkla duvardan bir kerpiç götürseler memduh onun yerine misk ve altın koyar (115/1557,8).

-Kapı, Raf

Bağcı bağa Hint demirinin bile etki edemeyeceği taştan bir kapı yapar ve kapıya sağlam bir kilit vurur (203/2711,2). Rafın kenarından kadehi alır (206/2770).

-Neşter, Balta, Satır, Nacak, Çekiç, Balyoz, Çakı

Develerin damarlarını neşterle açmak için kara bulutlardan şimşekler çakar (3/35). Memduhun kılıcı baltanın odunu yardığı gibi miğfer parçalar (37/524,5). Atın tırnağı balta gibidir (147/2000). Şair ciğerinde iki yüz Gürgān baltası varmış gibi gönlünün daralıp kederlendiğini söyler (213/2816). Üzüm satır gibi bir hançerle gırtlağının kesilmesini ister (47/669,70). Dolu çelik balyoz gibi havadan iner (75/1063). Dünyada kimse memduhun kılıcını erguvan rengi yapması gibi siyah çakıyı kırmızı ve kızıl yakut rengi yapmamıştır (139/1886,8). Nacak çekici boyunlardaki boncuğu ezer (213/2814). Memduhun beyni yumurta kıran çekiç gibidir (191/2572).

-Zincir, Bağ

Memduhun önünde arslan zincir, doğan bağ istemez (23/335). Nergis, halkaları arasında çivi bulunan altın zincir halkası gibidir (29/408). Berzin ateşi altın kaplamalı zincire benzer (30/419). Sultan Mes'ūd'un Ceyhun'a yaptığı köprü köprü değil zincirdir, ondan başka kimse Ceyhun'a zincir vuramamıştır (41/589,90). Her guguk boğazına zincir atmıştır (69/977). At kırbacı kaldırınca bağ zincirini parçalar, nalına vurunca ayak zincirini örtü bağı yapar (107/1446). Üzüm kızları annelerinin memelerine zincirle tutunmuşlardır (174/2344), annesi de onları zincirden kurtarmaz (195/2608). Bağcı bağın kapısını ardından ve önünden zincirle bağlar (196/2619).

-Kilit, Anahtar

Küçük ayı yıldızı bir kilit gibidir (132/1779). Çiftçi bağın kapısına kilit vurur (154/2098;196/2619), bu kilit ancak kendisinin ve asma kızlarının bildiği bir İsfahān kilididir (203/2712). Şarapçının mahzene gidip anahtarla kapıyı açmasını söyler (168/2271).

-Mum, Lamba, Kandil

şarabın baş ağrısı yapmadığına inanılırmış (Gencine-i Goftār-Ferheng-i Ziyā; c.II, s.803).

Mum tutuşunca aydınlık olur (25/350). Sönen mumun etrafı kesilmezse yanmaz ve parlak Venüs gibi olmaz (34/488). Mum, canını başının ortasına koymuştur ve canı cismiyle yaşar; ruhu hep bedeninden bir parça azaltır, sanki ruhunda bedenini saklar; yıldız olmadığı halde sadece gece gözükür, aşık olmadığı halde kendi haline ağlar; mum ışığı, göğü mum olan bir yıldızdır, maşuğu tablası olan bir aşıktır; gömleği teninin altındadır; ateş dokununca dirilir, boynu vurulunca hastalığı geçer; güldüğü zaman ağlar, hem maşuk hem aşıktır; hem put, hem putperesttir; baharsız açar ve Mihrigânsız solar, gözsüz ağlar ve ağızsız güler; şair onu da kendine benzeterek; her ikimiz kendimizin düşmanı ve meclisin dostuyuz, dostların arzusu için kendimizi yakarız, dostlar bizle rahatlar, biz hüzünleniriz; ağlarız, sararırız, eririz, yanarız, yalnızız ve sıkıntı çekeriz, der ve gönlüne koyduğunu onun başında görür, onun gözyaşı eritip altının üzerine dökülen inci gibidir; yüzü sabah açan şembelit gibidir, onun yüzünden şair geceleri uykusuz kalıp gündüzleri uykulu olur, onun ayrılığından güneşin düşmanı ve karanlık gecelerin meftunu olur; mum şairin sırdaşı ve sevgilisidir, kederini giderip onunla bütünleşir ve nur saçar (79/1095-113). Köylü zindandakileri görünce dudak ve dişine yüz mum düşer (155/2116). Sarı çiçekler mum yakar (161/2182). Taze nergis, nakışlı ipekler arasında parlayan bir lamba gibidir (1/12). Her sarı gülün avucunda bir lamba vardır (172/2313). Yanan lamba kelebeğin kanadını yakar ve onunla kavga ederse ancak lambayı parlatır (26/370). Saf şarap lambadan ayırt edilemez (30/426). Dağın tepesinden doğan güneş her saat yağı arttırılan yarı sönmüş bir lamba gibidir (86/1185). Şair hançerin başındaki Herat altını gibi bir lamba aldığını söyler (120/1622). Gecenin zülfünden kıvrımlar açılınca mihrapların kandilleri söner (5/54). Köylü zindandakileri görünce dudak ve dişinde yüz lamba yanar (155/2116).

-Ocak, Sacayak, Ateş Kabı, Meşale, Çakmak Taşı

Memduhun öfkesi karşısında Cehennem tabakaları bir ocak gibi olur (3/41). Öfkelendiğinde hışmından çakmak ve çakmak taşına ateş sıçrar (97/1336). Hak'a yıldızı ikizler burcu yanında sacayağın üç taşı gibidir, önündeki Süreyya sacayağının ateşine benzer (83/1158). Güneş açık bir ateş kabıdır (136/1830). Rüzgar meşaleyi bazen söndürür bazen parlatır (166/2254).

-Kebap Şişi

Daldaki erguvan tıpkı kebap şişinde sıralanmış akik renkli tavuklar gibidir (1/16). Kebap şişinin ucu tavuğun baş ve budunda, sapı ise dilberin avucundadır (75/1067). At kebap şişi gibi bir karış yerde hareket eder (82/1148). Kutuptaki Cüdey yıldızı semiz tavuğun kebap şişinde döndüğü gibi döner (86/1175). Önünde kebap şişinin dönmesi ne güzeldir (180/2420).

-Yatak, Yastık

Ovalarda bukalemundan yataklar serilidir, vadilere ipek yastıklar atılır (3/23). Nar kendi karnında çocuğun yatağını sarartır (13/164). Şarap yanını yatağa koymaz (120/1616). Anneleri üzüm çocuklarına yeşil ipek yatak yapar (195/2605). Ay ışığı gelip onların yatağında uyur (197/2638). Üzüm çocukları uyku yastığından kımıldayıp sıçramazlar (196/2613). Hüner ve cevhere yastık yaraşırsa memduha dört yastık ve sırt yastığı layıktır (23/322). Bulut iki üç ay bahçe yastığında doğar (190/2562).

-Sofra, Tuzluk, Yaygı, Çul, Çuval, Çadır, Perde, Kefen

Memduha her gün sultanlardan sofra vardır (12/141). Özgür zambak ve hasta nergis birbiriyle birleşir ve billur sofrada altın tuzluk gibidir (36/510,1). Şair devesinin üzerine meşin sofra atmıştır (132/1770). İlkbahar yüz renkli yaygı örter (31/441). Yeşil yeryüzü rengarenk yaygı gibi olur (171/2297). Elmanın kuyruğunda zümrütten yeşil bir çul vardır (154/2089). Bulut hamallar gibi çuvalla inci getirir (166/2252). Üzüm kızını ve çocuklarını çuvala atarlar (205/2744). Pazarcılar çadırı omuza atmışlardır (179/2404). Zebercetli ve akikli perde göz ağrısı yapar (29/413). Ölüyü (asma kızı) kefenlemezler (175/2362).

-Sepet, Teskere, Tekne, Bohça

Köylü üzüm kızlarını sepetçiğiyle taşır, eğer ona sığmazsa onları sıkıştırır (155/2107). Katiller üzüm kızlarını öldürüp sepete koyarlar ve örterler, sepetle ölüyü pazara getirirler (175/2353,5). Bahçeye sürekli teskerelerle inci dökülür ve Kırkız miski saçılır (3/22,4). At tekne ağızlıdır (147/1999). Hamal üzüm kızlarını tekne ve teskereyle şıra tezgahına götürür (175/2363). Memduhtan bohçayla ipek ister (62/883).

-Kap, Kase, Tas, Tabak, Çanak, Tencere

Nergis huriler gibi başına gümüş kap koymuştur (3/29). Yaban gülü misk satıcısı gibi amberli hamuru billur kaba koyar (48/693). Sakiden gümüş kase getirmesini ister (57/804). Sakiler bakır tasa şarap koyarlar (97/1342). Cariyenin

kalkıp bakır tasa şarap dökmesini ister (101/1380). Çöldeki su birikintileri altın tencere üzerinde buzdan gümüş tabaklar gibi olmuştur (66/933). Üzüm asması rengarenk olunca kapları toplamak gerekir (101/1387). Dağ kekliği gövdesini kan çanağına sokmuş gibidir (180/2436).

-Tarak

Venüs memduhun tarağının çırağı olur (27/382). Hüdhüd'ün başında fildişinden (117/1578) ve abanostan tarak vardır (181/2440).

-Şemsiye, Yelpaze

Güzelin saç kıvrımları abanos şemsiyesi gibi birbirine girmiştir (106/1432). Memduhun başında ipek şemsiye (112/1520), ay ve güneşten gölge şemsiyesi vardır (134/1807). Söğüt dalı yeşil şemsiye gibidir (124/1682). Üzüm kızlarının annesinin iki elinde bütün yıl yeşil yelpaze vardır (174/2339).

-Sopa, Baston

Memduhun kılıcı yanında aslanların kalemi hayvan sopası olur (55/799). Dağdan safrana bulanmış eğik bir sopa gibi hilal gözükür (87/1204). Devenin elleri iki baston gibidir (93/1294). Çevresindeki baston ve sopalar çölün reyhanıdır (93/1305).

-Terazi

Ayın çıkıp güneşin batması terazinin iki altın kefesine benzer (65/902). Nergis gümüş terazi kefesi gibidir (143/1943). Turunç, dış yüzü kırmızı altınla sıvanmış terazinin gümüş iki kefesine benzer (153/2079).

-Halka, Çember

Gül dalı yakut renkli halkalar yapar (3/26). Nergis, rubap kasesi derisinin üzerine sarı ottan halka atılmış gibidir (48/691). Şarap evinin geçidi bir çember gibi dardır (120/1620).

-Ayna, Askı, Sabun

Çinlilerin billur kadehleri ayna seddi üzerinde gibidir (97/1334). Kırmızı gülün söğütten bir askısı vardır (172/2314). Beyaz ördek elbisesini sabunlamıştır (180/2436)

c) Yazı Malzemeleri

-Kalem

Katiplere benzeyen ağaçların kalemleri süslerle doludur (3/32). Kalemin ucunu parçalayıp onaran memduhtur (14/188). Kalem onun parmak ucundadır, bazen yüceltir, bazen alçaltır, düşmanlar ondan zillete düşer, dostlar şereflenir (55/793).

Onun elinde kalem, bazen aşağı bazen yukarı giden, gah kavuşup gah ayrılan bir sevgiliye benzer, deniz çeken bir binek, amber saçan bir tayyare, inci besleyen bir dadı ve yakut doğuran bir kız gibidir (107/1448-9). Memduhun kılıcı yanında arslanların kalemi hayvan sopası olur (55/799). Onun kalemi çizme zamanında sarı yüzlü olur (62/872-4). Kaleminin ucu kalemin gövdesindedir (121/1654). Mektuba onun ismini yazan kaleme ne mutlu (136/1841). Şair memduhun hizmetinden mahrum kaldığında kalemini yakacağını söyler (67/967). Keklik gömleğinin iki kolundan kalem yapıp karartır (190/2546), kanadına kalemsiz ve mürekkepsiz yedi elif çekmiştir (117/1573). Herkes nergisten her birinde beş altı gümüş bulunan yüz kalem gibi bir deste yapar, o kalemlerin karnı kāfur ve safranla doludur (184/2461-2). Kalem, mercan bir hokka gibi olan gelinciğin dibini yeni kullanmıştır (190/2551).

-Hokka, Divit

Lale çimenlikte üstü açık mercan bir hokka gibidir (2/18). Kış altın hokkaları kırar (39/545). Kimse memduhun gümüş diviti gibi mü'min vücutlu ve kafir kalpli bir divit görmemiştir (121/1655). Nar sade bir hokka gibidir ve kehribar tüm rengini o hokkaya koymuştur, hokkaya biraz kırmızı cevher boşaltıp yüzüne sarı örtü örtmüştür (154/2085,6). Yasemenlikte gelincik filiziyle başı ve yazısı olmayan mercan bir hokka gibidir, kalem, mercan bir hokka gibi olan gelinciğin dibini yeni kullanmış, sabah hokkayla bahar mevsimini yapmıştır (190/2550-2). Memduhu hicvetmeye kalkanın ağzı hokka gibi siyah çiçekle dolsun diye beddua eder (212/2805).

-Pergel

Yağmur suya damladığında damla pergelin merkezi, su halkası da pergelin çizdiği hat gibidir, o dairede pergel hareket etmez (44/629-32). Memduh düşmana kılıcını vurduğunda vücudu pergelin ikiye ayrılması gibi ayrılır (87/1219).

d) Şarap Malzemeleri

-Küp

Küpün ağzından yarı coşmuş şarap içmek gerekir (7/84). Kırmızı şarap şarap küpündedir (44/640). Üzüm, kanının küpe dökülmesini ve olgunlaşınca dışarı çıkarılmasını ister (47/676,8). Bağcı üzümleri parçalayıp şahane küplere atar, beş altı ay küpün kapaklarını sağlamlaştırır, üzerini kireç harcıyla sıvar ve tepesine kalın kumaştan bir elbise geçirir (198/2652-3) sonra küpün üstünden kerpici alır ve küpten şarabı çıkarır (101/1394-6;155/2118-21). Üzüm kızının kanını küpe koyunca küpte

feryat ederek yaysız ok atıp çabalar, küpün ağzından coşmasın diye ağzını kapatırlar (175/2366-8). Bağcı küpe bakınca taş küpün içinde hepsinin bir olduğunu görür (198/2656). Memduha, herkese şarap küplerini açmasını (52/750), her küpün etrafında salınmasını (88/1233), küpün etrafından başka yerde salınmamasını (97/1339), küpe sevinçle koşmasını söyler (143/1939). Şarapçının küpe gidip tepesinden o eski tacı atmasını ister (168/2271,2). Barbutun sırtı küptedir (169/2281). Bağcının hazine olarak göğsünde yumru kabarmamış taştan birkaç küpü vardır, önceki yıl atalarından miras kalmıştır, kanları o küplere atıp her küpün başına turacın tacı gibi çamurdan bir taç koyar, sonra demirle başına vurup tepesindeki toprak tacı atar (205/2751-4,8). Kadehi küpe sokup küpten kehribar gibi kadehi çıkarır (206/2772).

-Testi, Sürahi

Yeni testinin suyu daha soğuk olur derler, şairin testisi eskidiği için suyu da sıcaktır (7/80). Ölü gönüllere şarap testisinin yapamadığını sevgilinin misk kokulu saç kıvrımları yapar (27/384). Bülbül servide ezan okuyunca testiyi kadehe secde ettirmek gerekir (51/727). Kadeh kıblesinde testinin rükū'ya gitmesini, inleyince tekrar kıyama kalkmasını, secdeden de teşehhüde oturmasını ister (168/2274-6). Maşukların kınalı yeşil parmaklarını sürahinin tepesine koymasını söyler (97/1333). Sevgiliden şarap ister ve bir sürahiyi de kenarda tutmasını söyler (185/2491). Şıra küpte olgunlaşınca bağcı testiyi getirir (101/1395). Sürahinin boğazından şarap dökülmesi ne güzeldir (179/2419). Sürahiden şarap boşaltırken çıkardığı kahkahadan dağ kekliği sabahtan duha vaktine kadar güler (134/1803). Memduhun çirkinliklerden uzak olması için bir testi seçmesini ister (145/1968). Eyersiz at kulpsuz testi gibidir (148/2001).

-Kadeh

Taze nergis gümüş putun avucunda altın bir kadeh gibidir (1/12). Zambak ortasına sarı dövülmüş fosfor serpilen süt dolu bir kadehe benzer (1/15). Laleler akik kadehler gibi çiçek açar ve kadehler miskle dolar (184/2471). Hurilerin başındaki gümüş tepsilerde som altından kadehler vardır (3/29). Kadeh gelinlerin avucundadır (3/34). Kadehlerden mehtabın ışıkları duvar ve dama düşer (5/60). Cimriliğin artmaması için cömertin kadehinden toprağa birkaç yudum dökülmelidir (8/99,00). Şair, mahmur ve kadehe meyilli olduğu için sakiden ilk kadehi ister, şarap kadehine ne mutlu diyerek, kadehi sevdiğini, bu yüzden kınanıp paylanmamasını söyler (12/143,8,51;105/1424). Nevruz'da avucuna parlak kadeh ister (17/227,34). Lezzetli

olması için dört kadeh şarap talep eder (19/248). Nevruz yüz bin misk kokulu kırmızı şarap kadehiyle geleceğini söyler (40/570). Memduhun elinde kadeh olunca eli cömertlikle dolar (14/184). Onun avucunda kadeh çalgıcı istemez, elinin kadehte olması gerekir (23/336,40;49/723;52/756,8;62/883;108/1456,60,3).Memduhun kadehi meclis anında misk saçar (62/872-4), o mecliste kadehle hayır üstüne hayır yapar (118/1608). Onun kadeh takdim etmesini ister (17/242). Kadehin önüne eğilmesini, tüyü bitmemiş gençlerin elinden hemen kadehi çekmesini söyler (70/982-3). Siyah saçlı sevgilinin elinden şarap kadehini almasını söyler (34/493). Parlak şarap kadehinden nasiplenmesini (115/1565) ve bir elinin sürekli kadehte olması için dua eder (151/2061). Bülbül servide ezan okuyunca testiyi kadehe secde ettirmek gerekir (51/727). Baharda yapraklar her tarafa şarap kadehleri tutar (64/891). Dal kırmızı ve beyaz gülden kadeh yapar, rüzgar kadehe amber atar (181/2446,8). Sanki yeşil resim ve aynaların üzerinde Çinlilerin billur kadehleri vardır (97/1334). Baharda insan kadehle mutlu olur (183/2452). Şebboyun altında kadeh tutmak güzeldir (69/173). Felekten kadehi alınca dubeyti dinlemek ister (73/1030). Şarabın kadehinde olmasını arzular (78/1089). Çölün kadehi vadilerdir (93/1303). Erkek tavusun gagası ve tutinin kanatları kadeh kaldırır (97/1335). Her bir tuti içinde misk kutusu bulunan bir kadeh gibidir (168/2269). Şair kevser gibi kadehin avucuna konmasını, başka bir kadehin diğer eline verilmesini, sofraya üç büyük kadeh konmasını ve şarap içtiğinde de birinin kadehi tutmasını, memduh küçük kadeh istediğinde de ona büyük kadeh verilmesini ister (99/1355-7,9). Avucundaki bir batmanlık kadeh ayın on dördü gibidir (105/1428). Mihrigān'da saki kadeh doldurur (101/1389). Mihrigān şarap kadehiyle namaza gelir (202/2686). Şair küpün tatlı suyundan bir kadeh çalıp dudağına götürdüğünde dudağının şeker gibi olduğunu söyler (121/1638,41). Ḫūbzūrzī'nin şiiriyle üç dört büyük kadeh içmek gerekir (129/1732-3). Gezegenler yakutla işlenmiş kadeh gibidir (132/1787). Bal kadehinden bal damlar (143/1955). Bağcı raftan bir kadeh alır, kenarına bir köle çizip eline kadeh yapar, kadehi küpe sokar, küpten kehribar gibi kadehi çeker, kadehte zımpara taşı gibi kadehin dibini delmekte olan bir şarap görür (206/2770-3). Üzüm kızlarını billur kadehle birbirine katacağını söyler, köylü avucunda büyük şarap kadehi getirir (156/2125,7). İki kulplu kadehe kırmızı şarap döker (176/2371). İnciden daha temiz olan kadehlerin Bedahşan yakutu gibi yapılmasını, öne getirilip sıraya konmasını, kadeh kıblesinde testinin rükū'ya

getirilmesini ister (168/2273-4). Kadeh çaresizlerin çaresidir (179/2405-6). Şarabı misk kokulu kadehte ister (179/2411). Solda kadeh sağda sevgilinin olması ne güzeldir (180/2420).

e) İdarî Mallar ve Askerî Araç-Gereçler

-Bayrak, Sancak

Memduhun zafer bayrağı fethini ilerletir ve arzularını gerçekleştirir (37/530,1). Onun cihandarlık bayrağı gökyüzüne yükselmiştir (207/2781). Ordusu İsfahān sancağını Rey'e dikmiştir (60/841). Nevruz lale yaprağından bayrak yapar (39/556). Rüzgarda su birikintisinin yüzeyi beyaz çuhadan bir bayrak gibi olur (44/634). Rüzgar bayraktar, bulut siyah bayrak, şimşek bayrağın altın süsü, çayır da bayrak içinde bayrak gibi bahçededir (70/989-90). Zamane önüne bayrak sanatıyla gelir (131/1752).

-Mühür

Şarap evindeki gelinin mührünü yapmak gerekir, böyle bir kız mühre layıktır, onun mührünün akdi olur (121/1645-6).

-Kılıç, Zülfikār

Memduh savaşta ve barışta zülfikārlıdır (20/273). Onun iki yüzü iki keskin Hint kılıcı gibidir (22/309). O, Hint kılıcını her çekişte Cehennem Zebanisi kıvrım kıvrım kıvranır (58/829). Devenin dili iki dudağı arasından Hint kılıcı gibi sarkmıştır (139/1899). Onun dokuz men'lik[462] kılıcı çinko başlığı parçalar (37/524,5). Onunla intikam aradığı üç buçuk arşın uzunluğunda kabzası bulunan dokuz buçuk batmanlık bir kılıcı vardır (198/2665). Kılıcıyla kılı ikiye ayırır (44/643). Savaş zamanı kılıcla vurup kafa keser (62/872-4), Şer üstüne şer yapar (118/1608). Savaşta onun kılıcı kıpkırmızı renk alır, siyah demiri öyle erguvan renkli yapan bir boyacı yoktur (139/1887-8). Düşmanları kılıçtan geçirir, Peygamberin Beytü'l-Haram'da Allah'ın düşmanlarına vurduğu gibi iki başlı kılıç vurur (71/1012,26). Memduhun kılıç çekmesini (51/732) ve kılıc vurmasını ister (53/777;108/1461). Onun kılıcından ne aslan kaçar ne kaplan (52/751). Kılıçın pırasayı doğraması gibi memduh da değirmen taşını keser (118/1605). Kılıçsız yalın kılıcın yaptığını yapar (136/1844). Kılıcı tuttuğunda arslan kesilir (157/2142). Allah onun kılıcını vurma sebebi yapar (162/2208). Kılıcıyla Hindistan'ın tüm pasını kazımıştır (199/2674). Kılıcı olan herkes

[462] 3 kg.'lık ağırlık ölçüsü birimi, batman.

savaşmaz (26/367). Nevruz şimşekten zülfikâr yapar (39/556). Atın kulağı kılıç gibidir (147/2000). Köylü keskin kılıcı çekip üzüm kızlarının boğazlarını keser (155/2106). Bağcı asma kızının başını omzundan kılıçla ayırır (206/2764). Dünya mülkü kılıçla değil, Allah'ın yardımıyla alınır (156/2138). Bulut rüzgara çirkin bir kılıç çeker (166/2257;180/2434). Kılıçla zor işler kolaylaşır (191/2575).

-Hançer

Üzüm, köylünün hançerle gırtlağını kesmesini ister (47/669-70). Memduha hançer çekmesini söyler (108/1461). Onun azmi hançerden daha keskindir (125/1689-90). Memduhun düşmanı savaş hançerinin rüzgarına hançer bırakır (157/2147). Lambayı hançerin başındaki Herat altınına benzetir (120/1622).

-Mızrak

Memduhun öncülüğü Hat mızrağının ucundaki demir gibidir (14/186). Savaşta yirmi arşın mızrağıyla yirmi düşmanın ciğerini söker (27/391). Onun mızrağı çelik zırhın kalbine girince yılan deliği açar (37/524-5) ve göğüs deler (62/872-4). Onun mızrak ucuyla pehlivanların kalbinden ödlerini çıkarmasını söyler (177/2399). Mızrakla felekten seyyar yıldızlar yapar (44/643). Memduhun mızrak vurmasını söyler (51/732,55). Söğüt miski üzerine öd ağacı mızrağı kırmasını ister (143/1938). Dağı mızrak ucuyla Ülker yıldızının arkasına atar (149/2015). Memduh mızrak bağırıncaya, bağı kopuncaya kadar mızrak vurur (157/2146). Askerlerin mızrak uçlarından vadi sümbüller gibi olur (66/944). Atın ayağı, boynu mızrağa, kulağı mızrak başına benzer (82/1146;147/2000). Kara bulut mızrak atar (180/2434).

-Gürz

Memduhun seksen batmanlık gürzü kale açar (27/390). Cebbarlıktan yetmiş iki batmanlık gürz yapar (114/1542). Atmış batmanlık ve öküz başlı gürzü arslan mührüne ve pehlivanların sırtına vurunca arslanın sırtından mührü kazır ve pehlivanların boynunu toz eder (37/522,3). Savaşta gürzle beyin dağıtır (62/872-4; 177/2399). Köylü gürzle üzüm kızlarının başlarını omuzlarından ayırır (174/2348).

-Ok, Yay, Örs, Orak

Ok yontulmazsa doğru gitmez (34/486). Nevruz gökkuşağından yay, söğüt dalından ok yapar (39/556). Memduhun ok atmasını ister (51/732). Memduh okun demir ucunu yaya getirip ok attığında onu nişanlar (44/644), ok attığında göz çıkarır (62/872-4), düşmanlarını okla öldürür (71/1012). Cehalet çilesinde memduhun kemali

ok kırar (99/1369). Onun kalp parçalayan oku örsten geçirmesini ister (177/2398), ciğer yakan oku örsten geçmektedir (207/2780). Memduhun hasetçisi onun oklarını yayında görünce korkudan yay gibi iki kat olur (186/2516). Buz demircilerin örsü gibidir (75/1062). Hiçbir ok yolundan geri dönmemiştir (49/718). Atın dizi (62/880), sırtı (82/1146), gövdesi ve topuğu yay, ağzı ok gibidir (147/1994,00). Dağın tepesinden doğan Benātü'n-na'ş bir kabza ve yay yuvası gibidir (83/1156). Süreyya, uçları önde ok tarafları gizli bağlanmış bir ok destesine benzer (132/1785). Hasetçisi şaire sözlerinden dolayı yay gibi kamburlaşıp pusudaki ok gibi olduğunu söyler (90/1239). Kuşun olduğu her yerde parçalayıcı ok vardır (90/1244). Söğüt yaprakları yeşil yakuttan açık ok uçları gibidir (136/1826). Ceylanlar boyunlarını kaldırdıklarında yay gibi kulaklarıyla yay süslerler, boynuzlarının arkasına ok ve gözlerine yay gelir (165/2242,3). Hüdhüd başıyla akkavak oku yapar (171/2309). Yetimler ateşe sokulmuş ve eyelenmiş birer orak getirip üzüm kızlarının boğazını keserler (174/2350). Üzüm kızı küpte feryat ederek yaysız ok atar (175/2367). Bağcı ok menzili kadar gider (195/2610) ve orağıyla ok gibi asmaya doğru sıçrayıp gırtlağına orağı koyar (205/2740-1). Ok neşteri korkunç terler kazır (213/2814).

-Kalkan

Atın boynu kalkan gibidir (82/1146). Şarap evindeki gelinin ayak ayası bir kalkan gibi yuvarlaktır (120/1628). Kuş çınarın tepesine bambu ağacı kalkanı gibi yuva kurmuştur (180/2431). Feleğin güneşi altın kalkan gibidir (186/2523). Üzüm çocukları babaları güneş ve ayın yüz, yanak, renk ve adetlerine kalkandır (197/2642).

-Zırh

Memduh harpuşte zırhını[463] ve halka halka olan zırhı örümcek ağı gibi parçalar (23/333). Memduh harpuşte zırhını giyince vücudunun kılları dışarı fırlar (157/2145). Onun demir mızrağı çelik zırhın kalbine girince göğsünde yılan deliği açar (37/524,5). Kılıcıyla zırhı ikiye böler (87/1218). Nevruz fesleğenden zırh yapar (39/555). Rüzgar zırhçı, su zırh halkaları gibidir (70/995;136/1833). Kebap bacada zırhların kaplı yaprakları gibi asılmıştır (76/1068). Atın yelesi zırhtandır (147/1994;212/2810).

-Miğfer, Başlık

[463] Balık sırtı şeklinde olan bir zırh türüdür.

Memduhun kılıcı baltanın odunu yardığı gibi çinko başlığı parçalar (37/524,5). Onun miğfer parçalamasını ister (108/1461). Gürzü sert taş gibi olan miğferi parçalar (191/2572). Çan altın miğfer gibidir (66/943). Şair, savaşçının başından miğferi atması gibi küpün üstündeki çamur tacı attığını söyler (120/1632).

-Kement, Kelepçe

Nevruz'da şimşek kement atar (17/231). Savaşta memduhun kemendi kırmızı renklidir (62/872-4). Atın kuyruğu kemente benzer (147/2000). Hilal sarı kelepçe gibidir (87/1205).

-Çan, Kös

Kervanda büyük çan bülbül gibi çeşitli hikayeler anlatır (66/941). Çan altın miğfer gibidir (66/943). Guguk kanadının altına çan takmış gibidir (69/976). Memduhun hışmından Kayser'in altın gerdanlığı çana dönüşür (106/1437). Soğuktan güller çinko kös gibi donmuştur (75/1061).

-Mancınık, Sapan

Memduh mancınıkla Sistān'ı Mihrigān'a firlatır (61/868). Onun dehası havadaki mancınık taşı gibidir (94/1320). At mancınık taşı gibi taştan kaleye çıkar (82/1147). Benātü'n-na'ş, Cüdey yıldızının çevresinde sapan gibi döner (86/1176).

f) Binek Aletleri

-Dizgin, Yular

Memduhun altında at dizgin istemez (23/336). At kıvrak (51/743) ve hoş dizginlidir (82/1145). Atın dizginini sandal ağacı dalındaki iki siyah yılan gibi kızıl boynuna atmıştır (86/1181). Devesinin yularını kulağına kadar çıkarır (66/926).

-Üzengi, Kolon

Memduhun ayağının sürekli üzengide kalması için dua eder (37/534,5). Atına savaş günü yeni üzengi konmuştur (62/875). Sevgilinin atının kılından kendi atına sıkı sıkıya bir kolon bağlayınca aşıkların aşk atının sabrı gider (61/859).

-Eyer

Zafer memduhun eyerinin kaşından ne aşağıda ne de yukardadır (52/754). Memduh düşman ordusunu eyeriyle yener (191/2573). At eyere itaatlidir (82/1145). Memduh şaire eyersiz at vermiştir, eyersiz at kulpsuz testi gibidir (148/2001).

-Nal

Atın nalına vurunca zincirleri parçalar (107/1446). Ay bir nal gibidir (132/1774).

-Mahmil, Hamayil

Deveciler mahmili bağlarlar (65/899). Bahçivana; gül dalının altında yeşil mahmil gibi oldun mu diye sorar (168/2259). Sevgilisi iki bileğini şairin üzerinden hamayil gibi aşağı doğru sallandırır (65/910).

-Kamçı, Kırbaç

Gök gürültüsü şimşek kamçısını vurur (70/986). At kırbacı kaldırınca zincirini parçalar (107/1446).

-Tahtırevan, Beşik

Memduhun çalgıcıları fil üzerinde tahtırevandadır, kralların deve üzerinde beşiği vardır (110/1480). Memduhun filinin tahtırevanı uzaktan görününce halkın salavatı duyulur (115/1555). Atın üzerindeki tahtırevan kuş kursakları üstündeki tavus gibidir (66/942). Servi dalı yeşil tahtırevana benzer (124/1682). Üzüm kızlarının annesi onları beşikten dışarı bırakmamış ve bütün yıl elinde yeşil yelpazeyle yüzünü beşiğin başına koymuştur (174/2338,9).

g) Itriyat Malzemeleri

-Misk Kutusu

Üzümün karnı misk kutusu gibidir (13/166). Hemişebahar çiçeği yarısı halis amberle dolu dağ servisi zamkından bir misk kutusuna sahiptir (143/1942). Narın karnında bir misk kutusu açılmış ve içine altın talaşı doldurulmuştur (154/2087). Tutiler içinde misk kutusu bulunan bir kadeh, kanatları da misk kutusunun ortasında bir mil gibidir. Misk, misk dolu bir misk kutusuna meyleder (168/2269-70).

-Buhurdan

Çayırın ortasında sürekli buhurdanlarla amber yanar (3/22). Rüzgar lalelikte buhurdansız amber yakar (36/501). Hizmetçiler buhurdana amber atmıştır (97/1342). Buhurdandan buhur kokusu gelir (121/1636). Papatya mercandan bir buhurdan gibidir (123/1671-2).

-Itriyat Kutusu, Attar Şişesi, Gülsuyu Şişesi, Nergislik, Sürmedan

Memduhun ıtriyat kutusu öd ağacından yapılmıştır ve kumardan daha iyidir (40/583). Önceden gülsuyu attarın şişesindeyken memduhun devletinde nehirlerdedir (44/640-1). Gül, henüz gülsuyu şişesine gitmeden üzerinde buharlaşmış katre vardır

(22/302). Kırmızı narçiçeği akikten küçük bir nergislik gibidir (48/690). Hemişebahar tam bir altın sürmedan gibi, sürmedanla sürme yerine amber çeker (48/686).

h) Dikiş Malzemesi

-İplik, İğne

Kumru bir oyuncu gibi boğazına miskli iplik geçirir (1/9). Bulut bahçede ipliksiz ve iğnesiz ipek dokur (36/501). Yağmur katresi, yeşil mendil ipliği gibi, her ipliğe gümüşten bir düğüm atılmıştır, yaprağa damlayan yağmur tanesi, zeberced gibi bir iğne ipliği, her iğnenin tepesinde şahane bir inci (43/611-2). Atın kuyruğu ipliktendir (147/1994) ve at ince ipliğin üstünde koşar (51/746). Örümcek ağzından süs ipliği çıkarınca, memduh da kendi ağzından amber kokulu süs ipliği çeker (55/794). Deli, kağıttan ipliği bile parçalayamaz (118/1604). Sorgun zümrüt bir iplik gibidir (123/1671-2). Şahaplar çıkrıktan kurtulan ipliğe benzer (132/1788). Turuncun yüzü iğne ucuyla düzgünce ayrılmıştır (153/2081).

-Pamuk, Pamuk İpliği

Gökyüzü beyaz pamuktan çadır kurar (1/2). Attar kırmızı pamuk üzerine kāfur tohumu atar (43/614). Nevruz'da tuti kırmızı pamuk ipliğinden gömlek diker (117/1575).

-Makas

Memduhun düşmanların gönlüne makas atmasını ister (52/756). Kumaşçı olan memduh, ipeği makasla görmemiştir (55/792). At makas halkasından geçer (107/1447). Makasla turunçtan iki yarı alınıp bir kese dikilir (202/2692).

i) Çeşitli Eşyalar

-Zımpara Taşı

Memduh fermanını zımparayla Çin imparatorunun gözbebeğine sokar (58/830). Şarap zımpara taşı gibi kadehin dibini deler (206/2773).

-Değirmen Taşı, Dişli

Memduhun önünde parlak samanyolundan on değirmen taşı aşağı düşer (118/1598). O koca değirmen taşını keser (118/1605). Nergis altı parça değirmen taşı gibidir, o değirmen taşına zümrütten sütun yapar, değirmen taşını altınla sarartıp etrafına parlak dişli yapar (143/1947).

-Kova, Çıkrık, Halat

İkizler burcu felek kuyusunun kovası gibidir (94/1310). Şair devesinin üzerine kova alır (132/1770). Kuşun kanadı altında ipek çıkrık vardır (3/25). Şahap çıkrıktan kurtulan bir ip gibidir (132/1788). Bağcı asma için çıkrıktan su çeker (195/2610). At halatın kuyuya indiği gibi vadi derinliklerine girer (82/1147).

-Zamk, Tutkal

Hemişebaharın yarısı amberle dolu dağ servisi zamkından bir misk kutusu vardır (143/1942). Çölün çorak yerlerinden balık tutkalı gibi çamur kalkar (66/936).

-Pudra

Yasemen yaprağına düşen yağmur damlası sayfa üzerindeki pudra tanesi gibidir (43/625).

III.BÖLÜM

MENÛÇİHRÎ-Yİ DÂMGÂNÎ DİVANININ TÜRKÇE TERCÜMESİ

Yaratan Allah'ın Adıyla

A) Kasideler ve Kıtalar

1

BaharınTasviri ve Ebû'l Hasan'ın[464] Övgüsü Hakkında

İlkbahar geldi, gül ve yasemen getirdi. Bahçe Tibet gibi, çimenlik 'Aden[465] gibi oldu.
Gökyüzü beyaz pamuktan ve mavi ipekten bir çadır kurdu, bu çadırın kazıkları yasemen ve nesteren filizindendir.
Bahçe sanki Ferhâr[466] puthanesi gibi, kuşlar putperest, gül fidanları put gibi olmuş.
Put kendi şâmânının[467] ayağının ayasını öpmüş. Put nasıl şâmânın ayağının ayasını öper.
Keklik çan, şârik[468] sentur çalıyor. Kumru ney, ördek tambur çalar olmuş.
Nârû[469], çınar dalında rast makamını çalar. Kumru nar ağacında bade makamını söyler.
Mavi ipek bir gömlek giyen keklik katranla gömleğin üstüne iki halka yapmış.
Haberci hüdhüd başına mektup koymuş, mektubu bazen açar bazen kıvrımı üzere katlar.
Doğrusu kumru bir oyuncu gibi, misk kokulu ip halkasını boğazına geçirmiş.
Eğer sana şeytan gelse; gülün parıltısından onun iki yüzünü periden ayırt edemezsin.
Çene çukuru altın ve gümüşle dolarsa taze nergis çene çukuruna darb-ı mesel olur.
Sanki; gümüş putun avucunda altın bir kadeh veya nakışlı ipekler arasında parlayan bir lambadır.
O nar çiçeği bir avuç kırmızı haşhaş gibi dibine azıcık Hoten[470] miski bağlamış.
Kırmızı semen, ağzında basılmış altından dili olan erkek tütinin iki dudağına benzer.
O zambak çiçeği, ortasına sarı renkli dövülmüş fosfor serpilmiş süt dolu bir kadeh gibidir.
Dal üzerinde erguvan tıpkı kebap şişinde sıralanmış akik renkli tavuklar gibidir.
Lale bir miktar küsufa girmiş[471] Merih gibidir. İki renkli gül ayın üzerinde Yemen Süheyl Yıldızı gibidir.

---

[464] Bkz. Tez; s.151.
[465] Bkz. Tez; s.93.
[466] Bkz. Tez; s.91.
[467] Putperest demektir.
[468] Bkz. Tez; s.245.
[469] Bkz. Tez; s.244.
[470] Bkz. Tez; s.95.
[471] Tutulmuş.

Lale bir Horāsānlı gibi çemenler içerisinde başı açılmış mercan bir hokkaya benzer.

'Aṭṭābiye[472] elbisesi gökkuşağının giysisi olmuş, Rum ipeği yasemenin elbisesi olmuş.

Bu yılın senesi ve nevruzu daha neşelidir. Geçen yıl ve daha önceki yıl hep gamlı gördüm Onun şimdi var olan bu neşelilik ve canlılığı devletin Ebū'l Hasan ile birlikte uyumlu olmasındandır.

2

Teskerelerle devamlı bahçenin ortasına inciler dökülür. Sürekli çayırın ortasında buhurdanlarda amberler yanar.

Vadilere ipekten yastıklar atılmış, ovalara bukalemundan[473] yataklar serilmiş.

Vadilere, harmanlarla narçiçeği renkli yakut dökülmüş, bahçelere teskerelerle Kırkız miski saçılmış.

Kuşun kanadı altında hep ipek çıkrıklar gibi, kekliğin kanadındaki siyah çizgi hattatların hattı gibidir.

Bād[474] gününde gül dallarını yakut renkli halkalar şekline soktu. Bülbül ve tahtalı güvercin birer oyuncu gibi halkalara sıçradı.

Bütün dağlar maşukların saçlarıyla ve gözleriyle dolu, bütün saçlar sümbüllerden, bütün gözler amberlerdendir.

Gelincik güzel yüzlüler gibi açmış, gönüller miske dalmış, başlar kana bulanmış.

Nergisler huriler gibi hepsi başlarına gümüş tepsiler, tepsilere som altından kadehler koymuş.

Aşka davet eden şakayıklar tavusların önünde sanki kor ateş üstüne katran damlaları yağdırmış.

Gülnarın yüzü güzellerin yüzlerindeki hatlar gibi, iki renkli gül heykellerin çevresindeki aylar gibidir.

Bahçedeki ağaçları katip zannedersin. Sayfalar resimlerle, kalemler süslerle dolu.

Sanki ağaçlardaki kuşlar, resimlerle dolu kitapları önlerine koyan falcılar gibidir.

Sanırsın ki, onların hepsi avuçlarında kadehler başlarında taçlarla etrafta giyinmiş gelinlerdir.

Adetá develerin damarlarını neşterle açmak için kara bulutlardan şimşekler çakıyor.

---

[472] Bkz. Tez; s.94.

[473] Her zaman farklı bir renk alan bir bitkidir.

[474] İran aylarının 22. günü.

Yeri yeşilliğin bolluğundan Dāvūd'un (as) mihrabı sanırsın. Daldaki kuşlar Dāvūd misali boğazlarını açmışlar.

Eğer o sürekli bizimle olursa bu bahar çok güzel geçer. Yoksa sonbaharın eskimiş Aban ve Āzer aylarına dönüşür.

Reis'in güzelliğini, ābānlarla artan ve fırtınaların kendisine zarar vermediği mutlu ve neşeli bahar görürüm.

Değerli mübarek Reis, o güzel nigāristānda sümbüllerin üzerinde salınanlar ve dağ servileri altındaki heveslilер gibidir.

40. Onu yücelten efendisi, doğudan batıya, şarktan garba parlayan bir güneş gibidir.

Daima onun öfkesi karşısında Cehennem tabakaları ocaklar gibi; onun önünde denizler devamlı göletler gibidir.

Aklın gereği, yedi iklime fermanını bildirdikleri Allah'ın tevfikine uygun olmaktır.

Feleğin komutanları ay ve güneş bir yerde oturmuşlar ve huzurda yazışarak bu ahitleşmeyi yapmışlardır.

Allah'ın ona, yüz benzerine ve diğerlerine verdiği belagat ilimlerinden ne bilirsin ve cömertliklerden ne okursun?

45. Manzaraların kendisinden daha değersiz olduğu ve habercilerin kendisinden utandığı o kutlu manzaraya ve o daha mübarek haberciye bravo.

Ey cömertlikte yağmurlar gibi, öfkede ateşler gibi olan Allah'ın gölgesi ve Peygamber'in dininin kutbu!

Zafer ve şeref baharısın, senin ahlakın reyhanlardır; hikmet ve cömertlik cennetisin, senin parmakların kevserlerdir.

Zalimler ve cebbarlar senin korkundan hepsi başlarını çarşaf ve yüzlerini başörtülerle örttüler.

Gemilerin yıl boyu geçitlere doğru gittikleri gibi nimetler de bütün yıl sana doğru niyet ederler.

50. Senin cömert avucun açıktır ve bütün ellerin üzerindedir. Bütün kapılar kapalı olduğu halde senin sarayın açıktır.

Gemilerin yönlenmeleri demirlerle olduğu gibi senin hükmünle de iyilikler yönlenirler.

Bülbüller devamlı bahçelerde öttükçe, çalgıcılar devamlı kālūs[475] makamıyla ney çaldıkça,

Zafer ve mutlulukla, yüce devletler ve talih açan yıldızlarla sürekli gönül aydınlığıyla yaşa.

---

[475] Musikide bir makam adıdır.

3

Gecenin zülfünden kıvrımlar açılınca mihrapların kandilleri söndü.

Şafak vakti şiddetli soğuğun korkusundan dağdaki sincaplar giyindi.

Zülfüne kıvrımlar atmış olan saki şarap içenlere seslendi.

Bu güzel uykudan ilk sesle çevgan sopalarıyla top gibi sıçradık.

Şimdi kadehteki yeni üzüm şırasına aceleyle ışıklar vurmaktadır.

Uyuyan komşular bizim sesimizden uykularında rahatsız oldular.

Şarap kadehlerinden mehtabın ışıkları benim duvar ve damımın olduğu tarafa düştü.

Müneccim dama geldi ve şarabın ışığıyla usturlablarla yükseklik ölçtü.

Çalgıcı mızraplarla zir ve bam tellerine A'şā-yi Ḳayṣ'ın[476] şiirini vurmakta idi.

"Bir kadehi lezzetle içtim, diğeriyle de tedavi oldum.

İnsanlar bilsinler ki, ben geçimimi onun kapısından sağlayan bir adamım"

4

Ey karga! Böyle daha fazla ötme çünkü beni maşuktan ayırdın.

Senin sesin çok, bize bir dost için bu kadar fazla bağıran bir aşık gerekmez.

Acaba vefalı maşuğun mamur evlerinin resmi! Zamane taşının altında ezildi mi.

'Uneyze[477] senden uzaklaştı ve Miḳrāt'a, Sıḳtü'l Livā'ya ve 'Aḳīḳā'ya[478] yerleşti.

Ne güzel menziller ve ne neşeli yerler. Çünkü uzun servi boylu dost oradadır.

Bahçede servi vardır, benim sevgilim de güzel bir bahçe servisinin üzerindedir.

Hey nefsī hasret! Bu aşk benimle böyle evcilleşti ve bu şekilde eskidi.

Herkes heva-heves uykusundan uyandı. Ben iyilik bahşeden o uykudan uyanmayacağım.

Sevgilimin irtihal ettiği gece sabırsız ve ıstıraplı bir gönlüm vardı.

Felek bir çöl, ay bir yolcu gibi, menzili burçlar, yolu samanyolu.

Uzak bir mekan ve ırak bir çöle gitmek için dağ gibi olan geminin demirini kestim.

5

Ey bize düşmanlıkla bizim sokağımızdan geçen, ey ay yüzlü! Bizim yüzümüze bakmaya utanmıyor musun?

Benin ismimi kötü huylu kavgacı koymuştun.Herkese bizim huyumuzdan şikayet ediyordun.

Gönlüne göre başka birini aradın ve buldun. Bizim hoş olmayan huyumuzdan ve

---

[476] Bkz. Tez; s.160.

[477] Meşhur Arap şairi İmrü'l-Ḳayṣ'ın maşukasıdır.

[478] Bu üç yer için bkz. Tez; s.97.

dedikodumuzdan kurtuldun.

Şimdi aşıklık suyu onun ırmağında akmaktadır. Bizim ırmaktan su akıttığın o günler geçti.

Yeni testinin suyu daha soğuk olur derler. Bizim testimiz eskidiği için suyu sıcaktır.

Şimdi kendi gönlünün muradına göre birisini buldun. Niçin boşu boşuna birkaç kez bizim sokakta dolaşırsın?

6

Dostlar! Üzüm suyu ve kebap zamanıdır. Bulut yola toz kondurmuştur.

Sabah vakti üzüm bağına doğru gitmek ve kendini sarhoş ve harap yapmak gerekir.

Küpün ağzından yarı coşmuş üzüm suyu içmek gerekir. Çünkü doğru olan böylesidir.

Şayet cömert insanlar için üzüm suyu zamanında şarap saf ve halis olmasa da,

İki üç gün boyunca bu asmanın gölgesinde suyla birlikte üzüm suyu içelim.

Üzüm bağında sürekli ateş yakalım. Onun üzerine kırmızı kebap yayalım.

Üzüm asması bizim reyhanımız olur. Üzüm yaprağı şarabın mendili olur.

Başın üzerindeki kartal kanadı gibi üzüm salkımı bizim mezemiz olur.

Bize şarabın coşma sesi, barbut, tambur ve rubap nağmesi olur.

7

Ey iyi dost, dün gece şarabın sarhoşluğundaydım. Tabip iki yıldır bana üzüm suyu emretti.

Üzüm suyu veya kuru üzüm kanı hazırla, ne tuhaftır ki; kuru üzüm üzüme yakın bir şeydir

Kurutursan üzüm kuru üzüm olur. Kuru üzümü ıslatırsan üzüm olur.

Şaşılacak şey, kuru üzüm ölmüş bir üzümdür. Eğer sen onu ıslatırsan yaşar, tuhaf olan da budur.

Ey iyi dost! Şarap sarhoş yapmak ve hoşhal etmek için gerekir. İster kuru ister yaş üzüm olsun.

Cuma mescidinden hatip çıkınca bugün bir meclis kuralım bugün.

Aşık ve maşuk hep beraber oturalım. Bizi ne kınayıcı, ne seyirci ne de gözcü olsun.

Gümüş elden ve kınalı avuçla kadehin Firavnu'na kulak ardı (yedek) eski şarap sunalım.

Şarap kadehinden yere birkaç yudum dökelim, çünkü edipler yere birkaç yudum dökerler.

Eğer toprak cömert kişinin kadehinden nasip almazsa cimrilik artar.

8

Gece oldu ve uykudan yana bana eziyet ve azap vardır. Ey dost, bana uyku ilacı olacak şeyi getir.

İster ölmüş ister uyumuş ol fark etmez uyanık değilsin. Ona neyi delil getirirsin, buna ne cevap verirsin?

Ben gayret etsem ecel gelmeden ölmem. Boşuna ölmekte ne mükafat, ne sevap vardır.

Saf şarapla gözden uykuyu çalarım. Evet gençlerin uykusunun düşmanı saf şaraptır.

Sarayda bir bardak şarabı olanın nasıl uykusunun kaçtığına çok şaşarım.

Bundan daha acayibi çeng olmaksızın şarap içmesidir. Çeng müziği olmadan saf şarap içmesi aceleciliktir.

Bir ata ıslık çalmazsan su içmez. İnsan attan, şarap da sudan daha değersiz değildir.

Hürlerin meclisinde şu üç şeyin çok olması iyidir: Şarap, rubap ve kebap.

Meze, defter ve tavla, bu üçünün bizim meclisimizde olması doğru değildir.

Defter okulda olur, meze pazarda, bu tavla da harap olmuş meyhanede.

Biz şarap, kebap ve rubap ehliyiz. Ne ala ki, şarap var, kebap var ve rubap var.

9

Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Ey güzel, senin hürlerin gönlüyle ne işin var, bizim bu gönlümüz Tatar Türklerinin yağması değil ki.

Bizden gönül alırsın ve bize gönül vermezsin, senin bizimle ne alıp veremediğin var?

Bizi bundan daha iyi tut ve gönlümüzü bundan daha iyi sor, benim seninle ne işim olduğunu hiç bilmem.

Ben gönlü elde etmeğe çalıştığım zaman, sen onu benden hırsızlıkla alırsın, bu iş iş değildir

Yemin edebilirim ki; bana her zaman eziyet ve şikayet veren bir yar yar değildir.

Ben geçen yıl senin çok eziyet ve sıkıntını çektim, bu yıl hoş ol, çünkü bu yıl geçen yıl değil.

Ne senden bir tarafa yönelmem için gönül verir, ne de senin bana bundan daha fazla eziyet ve meşakkatin vardır.

Her gün başka bir huy, başka bir adet ve kibir, senin bu kötü huy ve adetin kaç bin oldu?

Senin huyun hep değişir, değişmeyen huy, fil vücutlu ve aslan avcısı melikin huyudur.

Melik Mes'ūd ki; onun hüneri yanında meliklerdeki hünerler hep kusurludur.

O, fethettiği her ülke ile kılıç bileyen fatih, ülkeler aşan birisidir.

İskender'in[479] ordusunda bu ordudaki fil katarı kadar at yoktu.

Feridun'un[480] gürzü on-on beş batmandan fazla ağır değildi, aslan avcısı şahın gürzü yetmiş batmanlıktır.

---

[479] Bkz. Tez; s.153.

Peygamber Süleyman'ın tahtı ağaçtan idi, bu doğu şahının tahtı som altından.

O'nun tahtını rüzgarın götürdüğünü söylerler, ey dost, bu benim nezdimde ne gururdur, ne utançtır.

Çünkü rüzgara kapılan şey hafiftir, hafif olan şey de kıymetsizdir.

Her gün onun melikane yüzünde mutluluk, her gün onun şahane kesesinde hediye vardır.

Her ne kadar bunlar iyi ise de onda en iyi olan şey fil vücutlu, aslan avcısı şahın yüzüdür.

Ey melik bayram geldi, sürekli la'l renkli şarabı al, çünkü bu şarap zararın temelinden kurtulma sebebidir.

Dār-ı Ḳarār'da[481] olduğun için sana şarap helaldir, Dār-ı Ḳarār'da olmaması ona günahtır.

Toprak daha aşağıda ve ateş daha yukarda oldukça, havanın önünde ateş, ateşin ardında hava oldukça,

Kulağın bozorg makamının cihan kuşatıcı güzel sesinde, gözün şarap sunan o güzeldedir.

10

Bil ki; sabah şarabı vaktidir, ne sıcak, ne soğuktur, ne bulut, ne güneş, ne rüzgar ne de toz vardır.

Ey Keşmir güzeli, eski yıllanmış şarabı getir, doluyu ver ve boşu al, çünkü evde kavga ve savaş vardır.

Sarı ve güçsüz olan o şaraptan. Fakat ne aşktan dolayı güçsüzdür, ne mihnetten dolayı sarıdır.

Canda kuvvet, burunda misk, gözde nur ve yüzde kırmızı güldür.

11

Felektir, fakat onda uğursuz talih yoktur, Cennet'tir, fakat onda şarap ırmağı yoktur.

Eyvan ve revākıyla maşukların kaşı gibidir, renk ve resimleriyle peri yüzlülerin yüzü gibidir.

Güneş, ay, kaplan ve aslanın oyun sahasıdır, cömertlik, kerem, yumuşaklık ve vakarın menzilidir.

Her gün ona sultanlar tarafından bir sofra vardır ve her gün şahların öpücüğünden ona bir hediye vardır.

12

Herkesin işe koyulduğu şafak vakti büyüklerin adeti sabah şarabı içmektir

Ey saki, ilk kadehi bana ver, çünkü ben mahmurum ve kadehe meyilliyim.

Fakat birazcık daha az ver, bir batmanlık şarap vermek neyin nesidir.

Sabah namazını kılmak gerek, bir batmanlık üç kadeh içmek haramdır.

---

[480] Bkz. Tez; s.152.

Allah'ın borcunu ödediğimde bana on kadeh şarap vermen sana borçtur.

Her ne kadar imam beni tanımasa da rükū'um rükū'suyla veya kıyamım kıyamıyladır.

Ne mutlu şarap kadehine, ne mutlu sabah şarabına, ne mutlu şu bizim ay yüzlü gulāma.

Onun iki zülfü iki gece ve misk kokulu iki beni karanlık içinde karanlık içinde karanlıktır.

Sabah şarabı o sakinin elinden olursa sabah şarabıdır, şarap o dilberin elinden olursa şaraptır.

Gulāmı ve şarap kadehini severim, ne kınayın ne de paylayın.

Her ikisinin de haram olduklarını bilmekteyim, lakin bu güzellikler de haramdadır.

13

Sonbaharın Tasviri ve Sultan Mes'ūd'un Veziri Ahmed bin 'Abdüssamed'in[482] Övgüsü Hakkında

Allah'a şükürler olsun bu sonbahar ayıdır. Üzüm bağına gidip gelme ayıdır.

Bu yoldan o kadar çok üzüm çekerler ki, bu üzüm bağının yolu şimdi samanyolu gibidir.

Üzümün yaprakları gökkuşağı gibi rengarenktir ve üzüm salkımı gökkuşağında inci gibidir

Ayva sarı ipekten bir kese gibi ve kesede büyük bir kâfur tohumu vardır.

Ve o riyāhī kāfurunun[483] tohumunun içinde on ceylan göbeği ve on misk göbekçiği gizlidir.

Ve bütün uzuvları ve vücudu iki yanak olan o elma hasta bir insana benziyor.

Yüzünün yarısı sarı, diğer yarısı kırmızıdır. Bu tarafı kanlı canlı, o tarafı sarılık olmuş.

O nar dahi hamile bir kadına benzer, karnında bir avuç çocukla hamile kaldı.

Onu yere vurmadıkça çocuk doğurmaz, çocuk doğunca doğmasıyla yenmesi bir olur.

Anne bir veya iki veyahut üç çocuk doğurur. Bu nar neden üç yüz çocuk annesidir?

Anne çocuğu karnından çıkarmadıkça yatağa düşmez, bu gizli değil açıktır.

O kendi kendine karnında çocuğun yatağını nasıl sarartmıştır? Onun sayesinde çocuğun başında inci alameti vardır.

Şimdi üzüm yavrusunun sıfatını söyleyelim.Çünkü onun sıfatı yanında her sıfat hezeyandır.

Üzüm misk renkli bir kadına benzer. Onun karnı misk kutusu gibidir.

Karnında bir can ve üç gönül vardır. Onun bu üç kalbi üç parça kemiktendir.

Hayat sahiplerinin ruhu kalplerindedir, derler. Onun gönül kemiği, can ve ruhtur.

Canın rengi olduğunu duymadım, fakat onun canı lale bahçesindeki laleyle aynı renktir.

Canın güzel kokusu olmaz, onun güzel kokusu miskin, amberin ve misk söğüdünün güzel kokusu gibidir.

Üzüm siyahtır ve ay gibidir. Buna şaşılmaz; çünkü siyahlık hareket eden ayın sıfatıdır.

---

[481] Ahiret alemi demektir.

[482] Bkz. Tez; s.150

[483] Keskin kokulu bir kāfur türüdür.

Onun gebe kalmasından başka bir kusuru yoktur. O henüz taptaze bir kızcağızdır.

'İmrān kızı Meryem kocasız hamile kaldı. Bu kıssa ondan çok daha iyi ve çok daha güzel

Çünkü Meryem'in hamileliği ağızla oldu. Bu üzüm kızının ne dudağı, ne ağzı vardır.

175. 'İmrān kızı erkek çocuğuna hamile idi. Üzümün kızı ruha hamiledir.

O ruh dünyanın bütün mahlukatının efendisi idi, bu şarap ise cihanın tüm yaratıklarının efendisidir.

Eğer Yahudilerin niyeti İsa'yı öldürmekse, bütün Müslümanların kastı bunu öldürmektir.

Onu yakaladılar, sürüklediler ve öldürdüler. Bunu öldürürler ve çekerler bu nasıl bir şeydir

O mucizeyle bir ikisini canlandırdı. Bu zamanın bütün mahlukatının ruhunu yaşatandır.

180. Öldürüldü sanılıp ölmeyen kudsi ruhun sıfatı, öldürülüp ölmeyen bu hayat suyunun sıfatıdır

Ona bak onların onu öldürmesinde ne zarar oldu. Buna bak bunların bunu öldürmesinde ne kadar çok ziyan vardır.

O bütün zorluk ve eziyetten sonra emniyette oldu. Bu bütün eziyetin zorluğundan sonra emin olur.

O'na semavat mekan oldu. Buna sultanların ve vezirlerin eli mekan olur.

Doğu sultanının vezirinin elinde olunca eli kadehle değil cömertlikle dolar.

185. Vezirlerin güneşi Ahmed 'Abdüssamed, sadece vezirlerin güneşi değil bütün ins ve cinnin güneşidir.

O bütün alemin öncülerinin öncüsüdür. Onun öncülüğü Ḫaṭ ülkesinin[484] mızrağının ucundaki demir gibidir.

O iki küçük şeyle bütün dünya yaratıklarından daha büyüktür. Büyük olduğu iki şey; gönlü ve dilidir.

Kalemin başını parçalayan ve diken bulamazsın, çünkü kalemin ucunu parçalayan, diken ve parmak olan odur.

Onun büyüklüğü sayesinde zanlar gerçekleşti, ona nispet edildiğinde yakinler zan oldu.

190. Senin büyüklerin işinde zillet ve düşüklük olarak işittiğin kısa görüşlülük onda yoktur.

Altın para verir iyi nam alır. Zamanenin hal üzere geçtiğini bilir.

Cihan şahı hizmetçisi ve yakınları için hem mal verendir, hem mal alandır.

Çünkü velayet bir ten gibidir ve o tende bu şahın hizmetçisi atar damar ve toplar damardır.

Nabzı attığı zaman ve atmadığı zaman anlamak tabiplerin düsturudur.

195. Atar durumdayken onun kuvvetini azaltır. Eğer azalmazsa ıstıraptan difteri korkusu olur.

---

[484] Bkz. Tez; s. 95.

Atmadığı zaman ona enerji verir. Yoksa mülkün gönlünde sarılık korkusu olur.

Hâce'nin yürüttüğü vezirlik işi filan oğlu filan oğlu filanın işi değildir.

O diğerlerinin hepsi kendi çıkarlarını düşünürler,bunun ise garaz ve maslahatı cihan şahıdır

O asla kendisinde kısa görüşlülüğe yol vermez, çünkü büyüklerin olayları kısa görüştendir.

200. Büyük fil sivrisinekten eziyet ve zahmet görür, karınca kükreyen aslan yavrularını dağıtır.

Padişah mülkün vücudu, o yüreği olur. Ülke Kur'an gibidir o da Kur'an'ın tefsiri.

Ülke otlak, raiyet de sürü gibidir. Kral toparlayan, vezir ise çobandır.

Askerler sürünün köpekleri, düşman ise kurt gibidir; bu köpek, kurt ve sürü işi sürü sahibiyledir.

O bizim için bir çobandır. Onun varlığıyla ne sürüde karışıklık olur, ondan ne kurt emin olur ve ne de köpek ulur.

205. Asla zayıflara merhametsizlik yapmaz. Kötü düşünceli olana karşı acımasızdır.

Kalın ve ince tellerle gülnuş makamında oldukça, gül ve diken üzerinde verşan[485] feryat ettikçe,

Onun ömrünün ve vücudunun ne kıyası, ne sınırı olsun. Çünkü fazilet ve huyun ne kıyası, ne sınırı vardır.

İlkbahar olabildiğince ilkbahar olsun, sonbahar olabildiğince sonbahar olsun.

14

Avucuma şarap koy çünkü neşenin sebebi budur. Gece ve gündüz benim sakinliğim ve munisliğim budur.

210. Akıllıların katında şarabın lakabı; büyük ilaçtır ve bütün kederlerin şifasıdır.

Şarapsız hiçbir mutluluk ve neşe olamaz. Çünkü bu dünyada neşenin temeli budur.

Bu, gönlü darlara ferahlatıcı macun olur. Kış mevsiminde elbisesizlerin elbisesi budur.

Ey şarap içmeyen! Ondan bir tatsan, yemin edersin; bal ve taze hurma budur, dersin.

Şarap al, bağışta bulun, güzel konuş ve iyiyi iste. Yücelik budur ve edep yolu da budur.

15

215. Bu yıl yaptırmış olduğun bu kutlu saray, Cennet (gibi) damıyla Cennet'e yakındır.

Onun talihi Beytü'l-Haram gibi kutlu ve mübarektir, onun nakşı İrem Bağı gibi kutlanmış ve seçkindir.

Senin değerin gibi yüce,senin yüzün gibi açık,senin ahdin gibi iyi, senin hilmin gibi ağırbaşlı.

Onun direği hep sandal ve Kumâr ödündendir, onun taşı hep değerli cevher ve yakuttandır.

---

[485] Bir tür güvercin (yaban güvercini).

Onun suyu hep Kevser ve hayat çeşmesindendir, toprağı hep amber ve kafurla yoğrulmuştur.

16

Nevruz'un Vasfi ve Ḫāce Ebū'l Hasan b. Hasan'ın[486] Övgüsü Hakkında

220. Çok kutlu bir gündür, sabahtan şarap al. Hiç bahane kalmadı, Allah senin hakkını verdi.
Mal mülk sahibisin tedbir al ve yine senin gamsızlığın var, eminlik, şeref, nimet, mutluluk, din ve adalet (vardır).
Daha ne istiyorsun artık, güzel yaşa ve iyi ye. Yarın için üzülme, dünya rüya ve rüzgardır.
Buyurulacak gitmiş, eskiyen kalmış. Bütün olacaklar olur, kalem aşağı düştü.
Yasemen ve nilüferle şarap iç, sana afiyet olsun. Ayın, reş (18.), rām (21.), cūş (14.), hūr (11.), māh (12.) ve bād (22.) günleridir.
225. Nevnuz ayı geldi, her gün akşama her gece sabaha kadar şarap iç ve sabah erken şarap sun.
Bulut tarafından hoşaf incisi yağar, güneş balığın (burç) kuyruğundan yukarı yükseldi.
Atıl ki, atılalım, kadehi avucumuza koyalım, bedeni şaraba gömelim, zor bir iş başa düştü.
Gönül çekici kuş geldi, yasemen sallayan rüzgar çıktı, gece öten bülbül geldi, keklik boğazını açtı.
Bir bahçe bülbülü dün gece bahçede Bārbet'ten[487] daha güzel ve Bāmşād'dan[488] daha iyi bir ezgi çaldı.
230. Seher vakti toygar kuşu tegāv perdesinde bir saatçik genc-i kāv, bir saatçik genc-i bād nağmelerini ne güzel söylüyor.
Gök gürültüsü davul çalıyor, şimşek kement atıyor, eğlenmek vaktidir, şarap iç, sana afiyet olsun.
Gökkuşağı yay gibi, dünya cennet gibi, dağ kekliği davul gibi gırtlağını havayla doldurmuş.
Bahçe zifaf odalarıyla doldu, çayır güzel elbiselerle doldu, çöl dicleyle doldu, dağ da saf miskle doldu.
Ey güzel ay yüzlü ve huri soylu saki! Parlak kadehte o üzüm renkli şaraptan (getir).
235. Ey Ẕüyezen'in[489] halefi; güzel işlerin faili ve iki cömert elin sahibi Bū'l Hasan b. el-Hasan!
Bütün işlerde sabırlısın ve bütün kötülüklerden nefret edersin, senin bedenin nurdan, bizim bedenimiz topraktandır.

---

[486] Bkz. Tez; s. 151.
[487] Bkz. Tez; s.169.
[488] Bkz. Tez; s.169.
[489] Bkz. Tez; s.156.

Fazilet ve kerem senin işindir, bağışlama ve cömertlik senin gülündür, devlet senin şakirdin, cevher ve akıl ise üstadındır.

Cevherde öz sen, sanatta işlenen sen, gece masalında Sindebād[490] nüktelerinden bir nükte olan sensin

Ey güneşin bedeli! Gündüz ve geceler dönmektedir. Sen kartala benzediğin gibi senin lanetli hasetçin de çaylak gibidir.

Sana güzel yüzlü sevgiliden daha güzel bir medihte bulundum. Ebū Mu'āz'ın[491] hikmetleri gibi çok iyi bir hikmet.

Bir ödül isterim, az biraz verirsin, eğer vermezsen çokça Allah'a sığınırım.

Senin gümüşün bana ulaştı, elbise gözükmedi. Kadeh ve elbise takdim etmen gerekir.

Onda çok güzel elbise vardır. Bedenden soyarsın ve kulun için çıkarıp tepesine atarsın.

Kul onunla övünür, baş onunla kalkar, kimse ona haset etmez ve çocuk gibi mutlu olmak gerekir.

Doğudan batıya, Yemen'den Medine'ye, Āmul'dan[492] Esterābād'a[493] kadar neşe ve mutluluk oldukça,

Güneş gibi otur, Cemşid[494] gibi şarap iç, Keykubāt'ın oğlu[495] gibi neşeli ve ümitli ol.

17

Bahtiyār'ın (Ebū Ḥarb)[496] Övgüsü Hakkında

Saki gel, zira bu gece saki iş başında olur. Bana rengi gülnar gibi olan şeyden ver.

Lezzetli olması için dört kadeh şarap ver. Çünkü alemin yaratılışı da dört şeye dayanır.

Şarabın onunla aynı tabiatta olması akıllıca olur. Sonuçta ne şamata ne sarhoşluk olur.

Hayır hayır yalan söyledim, bu sayı nedir ki, hele şarap içmek binden az olur mu?

Zaman oldukça berrak şarap içelim, şarap içmek özellikle Bahtiyarla olsun.

Özellikle Mes'ūd'un devlet dönemi yar olursa, özellikle ay yüzlü güzel kenarda durursa.

İşi savaş olan görkemli emir, ya meclis ortasında, ya avda olur.

Bu dünya yerinde durdukça onun vakarı olsun, sevinçli ve güçlü olsun.

Orduyu sevketsin ve düşmanı tuzağa düşürsün, dinar bağışlayan ve dinar yağdıran olsun.

---

[490] Meşhur masal kahramanı Simbād.

[491] Bkz. Tez; s.161 (Beşşār).

[492] Bkz. Tez; s.93.

[493] Bkz. Tez; s.93.

[494] Bkz. Tez; s.152.

[495] Yani Keykāvūs, bkz. Tez; s.153.

[496] Bkz. Tez; s.150.

Hem haktanır olsun, hem hakkı yerine getirsin, hem iyilikte, hem kötülükte şükretsin.
Ahiret işlerinde Yaratıcıyla olsun, dünya işlerinde itibarlı olsun.
Onun şükrü aziz olsun, dinarı hor görsün, gururla gururlansın, arla arlansın.
Ey Emir, Sede Bayramı'dır, büyüklerin törenidir, bu Keyumers[497] ve İsfendiyār'ın[498] geleneğidir.
Bu gece onu kalede parlat, ey Emir, o iş için merḥ ve 'ifār[499] olur.
Sanki meyveli bir hurma ağacı olan o ateşin aslı nurdan ve teferruatı ateştendir.
Onun enine bakarsan dağ olur, boyuna bakarsan servi ve çınar olur.
Servinin başında olsa cevherden alamet olur, dağın başında olsa amberden başörtüsü olur.
Servi akikten olur, dağ şaraptan olur, bu ödünç alandır, o da ödünç alınandır.
Kızıllıkla olur, sarılıkla olur, ne kızıllık olur ne sarılık olur.
Hem ışıklı olur hem alevli olur, bundan elbise olur, ondan cübbe olur.
Lale bahçesi gibi olur, çimenlik gibi olur, ne lale bahçesi olur, ne çimenlik olur.
Onun salınması ve karar yılan gibi olur, onun ışığının parıldaması sanki altın gibi olur.
Celalli emir, zaman oldukça Ḳandehār'dan olan sevgilinin dudağının şekerinden faydalan
Güneş yüzlü olur, amber yanaklı olur, baştan ayağa kadar renkli ve resimli olur.
Zir ve zar telleri olan çeng ve sazın nağmesinde onun ziri doğru olur ve bamı sağlam olur.
Onun çenginin hikayeleri sebze-i bahar, nevruz-i Keyḳūbādī ve azādvār[500] olur.
Güzel yüzlülerin kulağı küpeli oldukça, hem savaşta hem korumada Ẕülfikārlı[501] oldukça,
Maden yatakları, menba'lar ve dağlar oldukça, bahçe, yeşillik ve mutlu oldukça,
Feleğin kararsızlığı yörüngede oldukça, feleğin yörüngede olması insan için kararlılık our.
Mutlu ve uğursuz ihtiyar sahibi oldukça, öyle ki onun ihtiyarı zahmetsiz olur.
Onun tevazuu gizli olur, izzeti aşikar olur. Tanrı'nın korumasında ve emniyettedir.

18

Hayırlı fal (say), mübarek cumartesi günü şarabı al ve iyi zamanı kötüye sarf etme.
Musa'nın dinine göre bugün şarap daha güzeldir, ona uymak için cumartesi günü taze şarap iç.
Eğer yapabilirsen pazar günü sabah şarabı iç, pazar günü sabah şarabı nasıl da güzel olur.
İsa'nın yolunu ve dinini saf güzel şarapla koru, kendi bahtına tekme atma.

---

[497] Bkz. Tez; s.153.
[498] Bkz. Tez; s.153.
[499] Yandığında kuvvetli ateş çıkaran iki ağaç türüdür.
[500] Her üçü de musikide makam adlarıdır.

Pazartesi günü, önceki mübedin[502] ve mübedlerin mübedinin adeti üzre mutlulukla şarap iç.

Salı günü hayatın güzel olması için o günde bir kadeh şarap al ve iç.

Bela günü olan çarşamba günü şarap iç, afiyetle geçmesi için büyük kadehle şarap iç.

İçki çarpması sarhoşluğunun olduğu perşembe günü acı şarap içtiğinde bizzat senin rahatını arttırır.

Cuma günü artık namazdan sonra şarap iç de Allah günahlarını affeder.

19

Azamet gözü dışında ona bakan kimsenin gözünün kirpiği deve dikeni olur.

Eğer onun kerem rüzgarı Cehennem'in kapısının üzerinden atlarsa Cehennem Cennet bahçesinden daha güzel olur.

İyi ağacın meyvesinin bol olması gibi onun da hüneri fazladır ve cevheri iyidir.

20

Baharın Tasviri ve Fazl bin Muhammed-i Hüseynī'nin[503] Övgüsü Hakkında

Bahar zamanıdır ve kırmızı gül vaktidir. Dünya ebedi Cennet gibi süslenmiş.

Sırtı kambur, yüzü kederli ihtiyar dünyaya bak, nasıl tazelendi ve yenilendi.

Gencin yaşlandığını gördüm, yaşlının asla genç ve taze olduğunu görmedim.

Nergis, başı hep göz olan bir dilber gibidir. Servi bütün vücudu boy olan bir maşuk gibidir.

Dersin ki; lale, ağzı açık, dudağı akik renkli ve ağzının dip tarafi siyah bir bebek gibidir.

Menekşe yaprağı para basanın sırtı gibi büküktür, nergis cilt arasındaki aşir gibidir.

Zambak altın dilinden dolayı açık gagasıyla mercan gagalı tuti gibidir.

Nergis süreyya[504] arasındaki ay gibi, lale güneş tutulması anında kutup yıldızı köşesi gibidir

Gülün dalı rüzgardan çeng gibi boynunu bükmüş, yüzlerce kuş dallarda şarkı söyler.

Gülün üzerindeki bülbül sanki hatipler gibi ayağı ipeklidir fakat etleri ve butları parçalar.

Kuşun ağzı çitlenbik gibi daracık, onun boğazına Ma'bed[505] nasıl sığar?

Dağ kekliği mühendis ve ölçümcü değil idiyse bu kadar çok geliş gidişinde neyi ölçer?

Gül henüz gülsuyu şişesine ulaşmamış, onun üzerindeki buharlaşmış gülsuyu gibi katre ne?

Nergis yılan gibi uyandığı zaman yılan henüz uykudan başını kaldırmamıştır.

Bulut siyah ipek gibi ve üzerindeki şimşek tezhipli uzun bir kitap gibidir.

Hiç kimsenin tanımadığı Fazl-ı Muhammed, Fazl-ı Muhammed, öyle ki Fazl-ı Muhammed;

---

[501] Hz.Ali nin meşhur iki başlı kılıcı.

[502] Zerdüşt dininde din adamlarının genel adıdır.

[503] Bkz. Tez; s.155.

[504] Ülker yıldızları

İyi adetlerin sahibi, seyyitlerin seyyidi, nimetlerin kaidesi ve ölçünün faidesi.

Bütün annelerin huylarına sahip olan Havva gibi, bütün ataların atası olan Adem gibidir.

Geçmiş ve gelecek zamanda cömertlik ve ikramda ondan başkası olmayan bir efendidir.

Alevî ve Hüseynî olduğu için övülmüştür, onun iki tarafı iki keskin Hint kılıcı gibidir.

Onda olan sayısız hüner ardarda dizilmiş inciler gibidir.

Övülmüş mübarek ravza olmadıkça onda ne öd, ne sümbül, ne de tütsü biter.

Hünerli insanda cevher olmayınca onun kuralları bir görüntü gibi ret olur.

Cevherli insanın aklı kendisine yar olmayınca hastalıklı bir göz gibi olur.

Yüce Ḫāce'in bu sanatkarlığı sayısız sanat ve hadsiz cevherle dolu derya gibidir.

Örnek insan, dışı ve içi değişken ve hırslı olmayan kimsedir.

Çoğu kimse vardır ki; kazanır ve asla bağışlamaz, çoğu kimse de vardır ki; kazanır ve daima bağışlar.

Ḫāce alma konusunda sanki bir arslan gibidir. Onun vermesi iki mutlu elledir.

Öyle bağışlayan ve mal verendir ki; aramaz. Aradığı ondan uzaklaşmış olan maldır.

Ḫāce isteyene dağ gibi gümüş ve altın verir. Öyle ki, onun sözü, sözden uzak ameldir.

Ḫāce yağmur yüklü bulut gibidir, sözde ve amelde daima tekdir.

Ḫāce gönül derdiyle ve yalnızlıkla yoğunlaşan bir bulut gibidir.

Hünere ve cevhere yastık yaraşırsa, ona dört yastık ve sırt yastığı layık olur.

Kim onun emrine ayak direrse şimşek düşen birisinin vücudu gibi uğursuzluğa düşer.

Zümrüdün yılanın iki gözünü çıkarması gibi onun heybeti de sert elması parçalar.

Onun öfkesinin kıvılcımında, tutuşmuş ateş parçasının bile yakmadığı yakut yanar.

Şair ve gönül büyüğüdür, akıllı ve yücedir. İkinci bir Rūdekī[506] ve Naṣr b. Ahmed'dir[507].

Büyük tabip, müneccim, filozof, mimar ve güç sahibidir.

İyi bir katip ve iyi bir nahivcidir. Ṣāhib-i 'Abbād[508] ve Müberred'dir[509].

Bütün işlerin faili ve sözünün eridir. Doğru kararın ve sağlam görüşün valisidir.

Onun hikmeti, Cennetin Yaratıcısı"nın nurundandır. Onun himmeti, mezarlıktaki kutup yıldızının tepesindendir.

Onun yüzünden zamanın hayası uzaklaşmaz. Sanki ona hayadan bir yüz yaptılar.

Eğer Nil Nehri onun kadrinin kapısından akarsa hünerinden cezir, kereminden medd olur.

---

[505] Bkz. Tez; s.169.

[506] Bkz. Tez; s.166.

[507] Bkz. Tez; s.154.

[508] Bkz. Tez; s.154.

Onun gücü harpuşte zırhını[510] ve halka halka olan zırhı örümcek ağı gibi parçalar.

Onu Āsāf[511] ve Ḥātem'le[512] kıyas edenin aklından dolayı had cezasına[513] çarptırılması gerekir.

335. Aslan onun önünde zincir istemez, doğan onun huzurunda bağ istemez.

Onun avucunda kadeh çalgıcı istemez, at onun altında dizgin istemez.

Gül sarı benizli şebboy gibi oldukça, sümbülün vücudu kıvır kıvır saç gibi oldukça,

Dağın ortasında dağ keçisi otladıkça, platolar arasında yaban eşeği salındıkça,

İyi talihe devamlı yardımcı olasın, ebedî mülke sürekli yakın olasın.

340. Dudağın şarapta, elin kadehte, kulağın barbutta, gönlün güçlü, vücudun genç ve yüzün kırmızı olsun.

21

Sultan Mes'ūd-i Gaznevi'nin Veziri Hāce Ahmed'in[514] Övgüsü Hakkında

Āzār[515] bulutu çemenleri hurilerle doldurur, bahçeyi gül dalıyla, gül dalını ipekle doldurur.

Kendi beyaz incisiyle kırmızı cevher yapar. Kişi kırmızı cevheri inciyle beyazlatır.

Gölgeyi dağa atınca dağı Tibet gibi, yüzünü sahraya çevirince bahçeyi San'a[516] gibi yapar.

Seher vakti bülbülün ötüşü ve misk kokulu rüzgar sarhoş insanları şaşkın ve deli eder

345. Aşığın bir parça nefes aldığı o zaman geldi. Tevbekārın fikrini şaraba yönelttiği gün geldi.

Ben dostun gönüllerimizi ikiye ayırmasına üzüldüm.Dostuyla gönül birliği yapan mutlu olur.

Maşuğum bana her zaman yeniden sitem eder. O lale yüzlü bize ne yapsa razıyım razı.

Eğer aşıklıktan dolayı yüzümü sararttıysa, söyle, sarartsın. Safran kırmızı lalenin değerinden daha fazla eder.

Eğer belimi bükerse, söyle, büksün. Sevgilinin çenginden ses çıkması için kambur olması gerekir.

350. Eğer gönlümde ateş yakacaksa, söyle, yaksın. Mum tutuşunca aydınlık ortaya çıkarır.

Eğer gözümden yüzüme su akıyorsa, söyle, aksın. İlkbaharlarda yağmur suyu bahçeyi güzel yapar.

Eğer o beni gurbet zilletine atmışsa, söyle, atsın. Ḥāce'nin hizmetinde gurbet beni yüceltir.

---

[509] Bkz. Tez; s.168.

[510] Bir zırh türüdür.

[511] Bkz. Tez; s.157.

[512] Bkz. Tez; s.155.

[513] İslam hukukunda bir ceza türüdür.

[514] Bkz. Tez; s.154.

[515] Süryanilerin 6. ayı, baharın da ilk ayıdır.

Ülkenin güneşi olan sultanın cömert eli onu halk arasında eşsiz yapmak ister.

Onun ahlak kokusu toprağı gri amber gibi yapar.Onun yüz rengi miski parlak inci gibi yapar

355. Meclis günü mal bağışından, savaş günü kıratın nalından denizin yüzünü dağ, dağın yüzünü deniz gibi yapar.

Cennetin rızvânı hurinin gözüne meftun olunca onun ayak tozu hurinin gözünün tutyası[517] olur.

Onun fikir nuru karanlık geceyi aydınlık gündüz yapar. Onun öfke dumanı parlak gündüzü şeb-i yeldā[518] yapar.

Bir an için Hāce'nin bahtı daralıp öfkelendiyse lanetli hasetçi neden mutlu ve sevinçli olur.

Hāce'nin talihinin daralıp öfkelenmesi bir saat olur. Diğer saat sulha ve barışa başlar.

360. Bir yıl seninle diz dize oturup serzeniş zamanı nazını ortaya çıkaran bir maşuk gibidir.

Kutlu Hāce kasten yapıyor sanmayasın diye Hāce'nin kutlu devleti bazen baş kaldırır..

Hāce'nin dostun ve düşmanın kim olduğunu bilmesi ve bu sarayda ve o sarayda daha iyi tetkik etmesi için.

Böyle az düşmanlarla Hāce nasıl savaşa başlasın. Ejderhanın bukalemunla savaşması utanç verir.

Düşmanı yalnızlık endişesine kapıldı ve boynunun üstüne düştü. Yalnızlık endişesine kapılan boynunun üstüne düşer.

365. Pazarla ev hesabı doğru olduğunu (söyleyen) kişi pazara çıkınca kendini rüsva eder.

Aslanları kendisine av yapan kurt eblehtir. Anka ile uçan serçe ahmaktır.

Mala sahip olan herkes ülkeye meyletmez. Kılıcı olan herkes savaşa niyetlenmez.

Onun düşmanına; dün gece cehalet şarabını içtiği için sabretmesini ve yarın cehalet sarhoşu olacağını, söyle.

Dünyanın büyüklerine büyük ülke mukabele eder. İhanete karşı sert taşla savaşan eblehtir.

370. Yanan lamba kelebeğin kanadını yakar. Yanan lambayla kavga ettiğinde onu parlatır.

Kırlangıçcağızın boğazında amber kalır. Amberi yemeğe niyetlendiği zaman gri bir ben olur.

Hāce, o sana alçaklığı kolayca yaptı. O alçağın alçaklığı bundan sonra seninle kavgadır.

Bir şekilde kaplanın pençesiyle yaralanan kişinin işini halledinceye kadar fareler etrafına toplanır.

Ey efendi! senin tabiatının kimyasının kokusu katı taş olan dağı halis amber gibi yapar.

---

[516] Bkz. Tez; s.97.

[517] Tutya; sürme taşının tozu demektir.

[518] Şeb-i yeldā; yılın en uzun gecesi demektir.

Bahar rüzgarı bahçeyi renklendirdikçe, bahar bulutu çayırı tazelendirdikçe,

Senin kıymetin artsın, senin işin öne çıksın, senin bahtın yakınlaşsın, senin sözün yücelsin.

22

Gazneli Sultan Mes'ūd'un Övgüsü Hakkında

Ey dost, gönlümün sana meylettiğini,dudağımın senin ayak altındaki toprağının hizmetini yaptığını bilirsin.

Yaşadığım sürece sana yönelmeye gayret ederim. Sana yönelen kişi senden nasiplenir.

Senin aşkın ve sevgin beni böyle meftun etti. Senin aşk ve sevgin bana ne yaparsa yapsın, bana yaraşır.

Sen cefaya niyetlensen de ben sana cefa etmem. Kimsenin de sana cefaya niyetlenmesine müsaade etmem.

Bütün vücudum gönlümün peşinden, gönül ise senin peşinden gider, vücut gönle meyleder, gönül de tamamen sana meyleder.

Venüs şu senin tarak ve zülfünün çıraklığını yapar.Jüpiter senin aba bağının köleliğini yapar

Hiç kimse bedava misk satıcılığı yapmaz,eğer hiç kimse yapmasa bile senin iki zülfün yapar

Ölü kalplilerin gönlüne şarap testisinin yapamadığını o senin misk kokulu zülfünün kıvrımları yapar.

Ey sevgili, nasıl dua ettin de böyle iyi oldun, senin gibi senin hizmetçin de sana dua etsin.

Ey güzel, sendeki latiflik ve tatlılıktan dolayı doğu meliki sana kasdetmeye korkar.

Senin bahsettiğin Emir Mes'ūd, kutlu talih hep senin bağışının güzelliğiyledir.

Her işte kendi vücudunun rehberi sensin. Sen sultansın, gönlün sana rehberlik eder.

Senin güzel siretin ülkeyi şerefli yapar. Senin değer ve kıymetin devleti değerli kılar.

Bir vuruşla yetmiş süvarinin başı kopar. Seksen batman gürz sana kale açar.

Savaş günü yirmi düşmanın ciğerini sökmeyi senin yirmi arşınlık güçlü mızrağın yapar.

Zafer kervanı, fetih ve murat kafilesi senin ümit vādine kervansaray yaparlar.

Senin fikrinden ve gönlünden hiç hata çıkmaz, çünkü senin zihnin ve zekan seni hatadan uzak kılar.

İyiyi ve kötüyü takdir eden o İlah, senin kaderine iyilikten başka bir şey yazmaz.

Gönlü ve niyeti sana zorluk çektirmeye kasteden kimsenin başına zahmet yağmurunun taşları yağar.

Rum kralı Merv'e geldi ve şimdi senin sarayının kölelerinin hizmet ve işini yapmak istiyor.

Cihanın efendisi bu dünyayı senin için yaptı. Eminim ki; o dünyayı da senin için yapar.

Senin Allah'ın fazl ve keremden sana ne yapmışsa hepsi adalettir, hikmettir ve tam insaftır.
Sana bundan daha fazla da iyilik yapacak, iyilik namına ne yaparsa sana layık yapar.
Sana ne yaptıysa hepsinin zayi olmaması için acil ve tecilli nimeti meliklerden sana verdi.
Halk senin mükafatını hayırla veremez. Senin ödülünü Arşın Melik'i verebilir.
Bendeniz yaşadıkça sana medh ü sena yaparım. Seni methetmek onun şerefini arttırır.
Ey Emir! Mutlu yaşa, çünkü dönen felek bu dünyayı senin halifelerine boyun eğdirir.
Arşın meleği her gün sen kalktığında hep ruhuna, bedenine, ömrüne ve bekana sena eder.

23

Nevruz'un Tasviri ve Vezir Hāce Ahmed b. 'Abdüṣṣamed'in Övgüsü Hakkında

Nevruz sayısız mutluluğun olduğu gündür. Güneş yüzlü sakilerin döndüğü gündür.
Bahçeye meclis götürülmeli, çünkü şimdi bahçe cevherle döşenmiş ve güzel kokuyla bezenmiştir.
Reyhanın yapraklarına bak. Onun dalı med üzerindeki yüz binlerce hemze gibidir.
Bak, nergis altın halkalarının arasında çivi bulunan altın zincir halkası gibidir.
Lalenin ortasında amberden bir kalp vardır. Gövde akikten olunca kalp amberden olur.
O toprak babadır ve gül onun çocuğu olur. Babalık olgunluğunun fazlalığı onu tatlı bir çocuk yapmıştır.
Cevher saçan bulutun her gün yirmi kere gülmesi ve ağlaması cezir ve medd olur.
Güneş maşukuyla savaşan bir sevgili gibi bazen onunla kavuşur, barış yapar, bazen de savaşır ve yüz çevirir.
Hemişebaharın gözünün kirpiği siyah arasında sarı, zebercetli ve akikli perde göz ağrısı olur.
Sümbül kıvrım ve büklümüyle bir zülüf gibidir. Kıvrım büklüm olan zülüf güzel olur.
Ahmed 'Abdüṣṣamed'in cömert eli gibi badem dirhem misali bād gününde yağar.

24

Ey hürlerin efendisi, Sede Bayramının akşamı geldi, Sede Bayramının akşamının hürmeti çok olur.
Berzīn[519] ateşini yak, çünkü bu kış mevsiminde Berzin ateşi Azer ayının habercisidir.
Yükseklik bayrağı dönen gök kubbenin üzerinde olacak bir ateş gerekir.
Bu altın kaplamalı zincir gökyüzünün üzerinde olunca güneş küresi uyur ve baş aşağı döner.
Ateş ve duman kuyruk tarafı siyaha boyanmış tavus kuşuna benzer.
Ve o kıvılcım sanki tavus kendi kuyruğunun etrafına gagasıyla küçük inci dağıtıyor gibidir.

[519] Ateş-i berzīn adındaki ateşkedeyi yapan mecūsī reislerinden birisidir.

Yasemen yaprağının koku yaydığı üstünde misk göbeği bulunan mercan bir çadır gibidir.
Ya da ağacında şahane inciden meyve bulunan altın bir ağaç gibi çıkmış.
Bu ağacın bahçivanı ağacın üzerinden bir meyve düşmesi için onu yerinden zor sallar.
Ey hürlerin efendisi, Sede Bayramı gecesi şarap iç, evet şarap içmek hürlerin adetlerindendir.
Elindeki saf şarabı ve lambayı birbirinden ayırt etmek zordur.
Kesesi ağır olanın kıymeti fazla olur, kesesi hafif olan çok zelil olur.
Ben, senin yanında değerim olsun diye bana yeterince gümüş vermesi için efendime giderim.
Kibirlidir, fakat cömertlik zamanı mütevazidir, mütevazinin kibirli olduğunu duymuştur.
Şiiri sever ve bütün halkın en cömertidir, o cömertlik onu şiir seven birisi yapmıştır.

25

Baharın Tasviri ve Ḫāce Ṭāhir'in[520] Övgüsü Hakkında

Sehere kadar her bir gül dalının gözü açılsın diye Nevruz rüzgarı sürekli bahçede görünür.
Gece uyanık olan gül sabah pejmurde (solgun) olur. Bu solgun gül uyanınca parlak olur.
Bulut her zaman gökyüzünün önüne peçe bağlar, gökyüzü ona rağmen bahçede gözükür.
Sarı çiçek hasta olur, kumru hastanın halini sorar. Yasemen abdal olur, ḫordemā[521] ziyaretci olur.
Yaban gülünün yen'i amber tohumuyla dolar, badem ağacının eteği kıymetli inciyle dolar.
Barbutsuz kuş barbut çalmakta usta olur. Ceylan çölde maşuklar gibi çevik olur.
Tatlı dilli bülbül ceviz ağacında hikaye anlatır. Zend okuyan zendbāf[522] söğütte şair olur.
Keklik dansözlük yapar, kaz dalgıçlık yapar, bu bununla tanınır, o onunla şöhret bulur.
Rüzgar hırsız gibi her taraftan ipek çalar, bahçe tacir kulübesi gibi süslenir.
Hırsız her zaman kulübeyi yağmalamak için kavga eder,kuş pazarcılar gibi işte sabırsız olur
Ancak Ḫāce Ṭāhir'in dostlarından bir dostluk olduğunda ilkbaharlar yüz renkli yaygı örter.
Sultanın dünya şereflilerinden birinci seçtiği odur,evvel ve ahir Celal Sahibinin seçtiği odur.
Kendi arzularına kahretti. O kendi arzularına kahreden en iyi kimse oldu.
Kimseye ve yakınlarına zalim değildir. Bir kimseye zulmeden yakınlarına da zulmeder.
Onun huzurunda hem cömertlik hem övgü hasıl olmuştur. Cimriliğin yok edicisi cömertliği imar edendir.
Onun nefsi temiz, huyu ise daha temizdir. Vücudun nefsi bedenin huyu gibi tahir olur, temiz olur.

---

[520] Bkz. Tez; s.151
[521] Güzel sesli ve güzel renkli bir kuş türüdür. Bkz. Tez; s.244.
[522] Bkz. Tez; s.245.

Onun kudretinin kendi katı hışmının üzerine gittiğini görüyorum. Mert olanın kendi katı öfkesini yenmesi gerekir.

Onun gayreti düşmanlara galip gelmektir. Doğrusu düşmana galip gelince bağışlayıcı olur.

Ey sağlam fikirli ve güçlü düşünceli! Senin gibi sağlam fikirli ve güçlü düşünceli birisini bilmiyorum.

Çok nimete sahipsin ve şükrün ondan daha çoktur. Şükredenin nimeti daha çok artar.

Akıl ve din senin amirin oldu, arzu sana memur. Arzu amir olunca akıl ve din memur olur.

Korunmaktan dolayı günahkarla hiç haşir neşir olmuyorsun. Günahkarla oturan günahkar gibi olur.

Zararlı devlet senin barış zamanında faydalı olur. Faydalı devlet senin öfken zamanında zararlı olur.

Senin hizmetinde çok küçük olan büyükten daha büyük olur. Şair senin medhinle şairden daha yüce olur.

Muvahhidin gönlü marifetle aydınlık olur. Müneccimin iki gözü felekle nazır olur.

Kutlu talih senin bahtının önünde doğar. Uğurlu kuş senin tahtının yüksekliğinde uçar.

26

Gazneli Sultan Mes'ūd'un Övgüsü Hakkında

Ey güzel! Gönlüm sensiz hiç sabredemez. Bugün sabretse bile yarın edemez.

Onunla tamamen bir gönül ve birlik olmak isterim. Çünkü o senin gibi olur, bir gönül ve bir tek olmaz.

Senin işini tecrübe ettim ve bildim. İnsanlar tecrübe etmedikçe bilgili olmazlar.

Eski dostluğun düşmanlığa dönüşmemesi için benimle sohbet ettiğin ölçüde bana naz yap.

Senin bana karşı dostluğun ve şefkatin ortaya çıkmadıkça ne senin nazını çekerim ve ne de sana gönül veririm.

Benim iki dudağımdan ne diye buse rica ediyorsun, diyorsun; rica olmadan borç istenmez.

Dostlukla senin gönlünü yumuşatırım, sonuçta dostlukla olmazsa dirhemle yumuşatırım.

Ve eğer bu aşık senin kapından ümidi keserse şahenşahın kapısından başka dünya yoktur.

Adil şahın bilgi ve anlayışı sayesinde gönlünde mülk hakkında hiç muamma kalmaz.

Dünyanın bir yarısı onun oldu ve kendi himmetiyle diğer yarısına hakim olmamayı makbul görmez.

Doğu onun oldu, batı da onun eline geçti.Şarkı kim alırsa garp da ondan başkasının olmaz.

Mes'ūd'u düşünür ve deli olmaz, diye Kayserin böylesine saflığına şaşarım.

Kayser ve Fağfur ülkesi onun seyir yeridir. Bir gün temaşada olmayacağını mı sanırsın?

Onların devletleri yaşlandı ve işleri perişan oldu. Yaşlanan kişi asla gençleşmez.

Bugün yeni devletin meliki vardır. Adem ve Havva'nın neslinden olmayan bir devlet.

Ona yüz vermeyen devlet kime yüz verir? Ceyhun denize akmazsa nereye akar?

Ertesi yıl onun vekili San'a'ya doğru gitmezse insanlar San'a'dan ona haber gönderirler.

Savaştı ve pek çok melik ve mülk ele geçirdi. Hiç savaşa gitmiyorsa bu sebepten dolayıdır.

Eğer bir zaman onu talep ederek düşmana gitmezse o zaman düşman gece baskınıyla şahın devletine gider.

Var olan bu meliklerin hepsi onun kulu ve kölesidirler. Hiçbir efendi kendi isteğiyle köleliğe gitmez.

Meliklerin hiçbiri bundan daha yüce olmaz. Birisinin hizmetçisi olan kişi efendi olmaz.

O nereye varsa melikler rezil rüsva oluyorlar. Melikin asla rezil rüsva olmaması gerekir.

Bir melik onun gibi olmayınca melik olmaz. O olmayı talep etmekle emir olunmaz.

Senin fetih haberin geldi, senin zafer haberin. Ancak melik için fetih ve zafer kutlanır.

Düşmanın işinin suyu yukardan aşağıya döküldü. Hiçbir su aşağıdan yukarıya çıkmaz.

Şahın işi iyi olur, düşmanın işi iyi olmaz. Hurma diken olmaz ve diken de hurma olmaz.

Ev fareden bahçe yılandan hali olmadığı gibi memleket küçük düşmanlıktan arınmaz

Yılan gizlenince öldürülemez. Düşman ortaya çıkmadıkça öldürülemez.

Onların vücut ve başlarındaki dert bir anda azalarından olmayan sürekli bir rahatlık oldu.

Oku yontmazsan doğru gitmez. Serviyi budamazsan uzamaz.

Güllerin çalılarını biraz budamazsan ne güzel olur, ne hoşa gider ve ne de güzel kokar.

Sönen mumun etraflarını kesmezsen yanmaz ve parlak venüs gibi olmaz.

Bu gönüllerden silinmeyen bir mutluluktur. Bu bedenlerden ayrışmayan bir güzelliktir.

Bu resimli köşk ve bu süslenmiş meclise gönül gözünden suret olur, baştaki gözden değil.

Bu güzel sema, bu ince ve kalın ezgiye gönül kulağından nağme olur, cismani kulaktan değil.

Yer toprağının tamamı amber tohumu olmadıkça,arz taşlarının hepsi parlak inci olmadıkça

Şarap kadehini siyah saçlı sevgilinin elinden al. Senin elinde şarap olmazsa güzel olmaz.

Saf şarap içmedikçe ruhuna rahat yoktur. İbrişim dokunmazsa ipek giysi ve kumaş olmaz.

Ey melik, sevin ve mutlu ol. Bu ülke ve devlet asla yağma olmaz.

27

Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Āzār bulutu dağların ucundan çıktı. Ferverdin rüzgarı çemenliğin ortasında kımıldandı.
Bu birisi çimenlikten dağlara çiçek götürdü. O, dağlardan çimenliğe gülsuyu getirdi.
Toprağı aya ve jüpitere hamile sanırsın, kuşu gül bahçesinde süt çocuğu sanırsın.
Bu biri niçin Mesih İsa gibi nasipsiz oldu, o biri nasıl Meryem gibi kocasız hamile kaldı, dersin.

İpek dokuyan bulut bahçede ipek dikiyor. Amber yakan rüzgar lalelikte amber yakıyor.
Bu yakanın önünde ne ateşi vardır ne buhurdanı, o dikenin işinde ne ip vardır ne de iğne.
Bahçede gördüğün her şey misk göbeğidir. Irmakta gördüğün her şey inci tanesidir.
Bu birisi Tibet misk kokusuna sahip bir inci, o diğeri en güzel inci rengine sahip bir misktir
Reyhanın dalcıklarını doğan pençeleri, çınarın dalındaki yaprakları ördek ayakları dersin.
Bu yeşillendirici ayakları yeşile boyamış. O saf misk yapıcısı pençeleri misklendirmiş.
Yağmur damlaları şakayığa noktalar koymuş, şakayık yağmur damlalarıyla resmedilmiş.
Altında su olan böyle bir ateş nasıl olur, altında ateş olan öyle bir su nasıl olur?
Boyotunun üzerine yasemen yaprağı elemiş, gülnarın yüzüne menekşe yaprağı dökmüş.
Bu, mor dişlerin ucundan kırmızı yüzlü gibi olmuş, o, yüzüne serpilmiş kirpiklerden sarı yüzlü gibi olmuş.
Özgür zambak ve hasta nergis dalı birleşmiş, güzel kokulu nergis ve özgür zambak dalı dost olmuş.
Bu, billur sofrada böyle altından tuzluk, o, altın kılıfı üzerinde gümüşten küpe gibidir.
Bahçenin tahtalı güvercini bahçede dertten ağlıyor, çayırın bülbülü çayırda zar zar inliyor.
Bu, Suğdilerin[523] çengiyle pālizbān makamını, o, Lürilerin neyiyle azādvār makamını çalar.
Bak, sarı çiçek yaban gülüne yüzünü koymuş, bak, yaban gülü sarı çiçeği yanında tutmuş.
Bu altın gibi göz ona gümüşten göz bağı, o gümüş gibi kulak, kulakta altın küpe bağlamış.
Havada bulutların dalga dalga hücum etmede olduğunu görürsün, suyu ırmağın ortasında dalga dalga görürsün.
Bu, şehzade emirin önünde asker toplama günü gibi, o, şehriyar şahın önünde fillerin arzı gibidir.
Öğretmeni Cebrail olan adil padişahı Alemlerin Rabbi güç sahibi ve bahtiyar yapmıştır.
Bu, hak ve doğruluktan başka ihtiyarını kullanmamıştır ve o, hayır ve adaletten başka ona bir şey öğretmemiştir.
Onun kutlu devleti her zaman eşik öpèr, onun uğurlu talihi her zaman istekli olur.

[523] Bkz. Tez; s.88.

Bu ömre sayısız ve hesapsız müjde verir ve o, padişahlık zamanını sınırsız ve sayısız yapar.

Aslan mührü üzerine altmış batmanlık demir gürz vurunca, pehlivanların boynuna öküz başlı gürz vurunca,

Bu, pehlivanların sırtında pehlivanların boynunu toz gibi yapar, o, aslanların sırtında aslan mührü kazır.

Onun demir mızrağı çelik zırhın kalbine girince, 9 menlik kılıcı hançerin başına geçince,

Bu, baltanın odunu yardığı gibi çinko başlığı parçalar ve o, savaşçının göğsünde yılan deliği gibi olur.

Ḳīrvān[524] padişahı her zaman ona yük gönderir. Ḳandehār meliki devamlı ona vergi verir.

Bu, senden ödünç aldığım bir ülkem var, diyor. O, senden emaneten aldığım bir devletim var, diyor.

Onun elinin ihtiyarı cömerttir, gösterişsiz cömertlik. Onun fikrī inancı altındır,kıyassız altın

Bu, bu itikadı ancak ezeli tevfikle yaptı. O, o ihtiyarı ancak ebedi te'yidle yaptı.

Onun muzaffer bayrağı fethini ilerletir, onun kutlu talihi işine şans getirir.

Bu, onun acil olan isteğini çalışmaksızın hasıl eder, o, tecilli arzularını beklentisiz hasıl eder

Melek gökyüzü örtüsünde oturdukça, felek göğün tozunda döndükçe,

Bu, onun mülkünün kemalini saadetle yıldızlardan arar ve o, onun ömrünün devamını hayırla Allah'tan ister.

Onun eli yedi yüz yıl boş kalmayacak, onun ayağı yüz bin ay serbest kalmayacak.

Bu yüksek makamdan, ālī dayanaktan, yüce üzengiden ve o misk kokulu saçtan, misk gibi şaraptan ve miskli yanaktan.

28

Sultan Mes'ūd-i Ġaznevi'nin Övgüsü Hakkında

Meşhur Nevruz kış ordusuna saldırmayı düşünmüş ve savaşmaya niyet etmiştir.

Şimdi elli gün öncesinde Nevruz ve İlkbahar'ın öncüsü Sede Bayramı gelmiştir.

Evet her ne zaman bir ordu savaşa gidecekse birkaç gün önceden öncü komutan gelir.

Bu bahçe ve çayır, bu dağ ve eteği, bu ırmak ve kenarı nevruz ayının ülkesidir.

Irmağı çamfıstığıyla dolu, dağı yasemenle dolu, çayırı menekşeyle,bahçesi ağaç çiçeğiyle doludur.

Melik gibi Nevruz bu vatandan gitti, evet, büyük melikler sefer yaparlar.

Seferde kış ayları görününce Nevruz ayı dört aylık yaklaşır.

---

[524] Bkz. Tez; s.96.

Çok bir ordu ve aşırı bir askerle saldırdı ve onun ülkesini yağmaladı.
Bütün yasemenlerin başından taçlarını aldı, bütün çınarların bileğinden ellerini aldı.
Fesleğenlerden yeşil ipek sarıkları aldı, altın hokkaları ve semeredār incileri kırdı.
Bahçelerde gurup arkasından gurup gösterdi, çimenlerde saf arkasından saf çekti.
Pembe kaftanlı ve beyaz tüylü bu efendilerden, zalim kırmızı ağızlı bu Zengibārlılardan,[525]
Kuzey rüzgarı aynı kıştaki gibi esti, kararsız casus gibi koşturup durdu.
Melikin sarayında Nevruz'a şöyle dedi: evvelki yıl ve geçen yıl senin güç ve ziynetindendir.
Kış ordusu senin merkezini yağmaladı, hem sana layık hazineyi, hem de şahane incileri.
Senin maşukların olan gül, gülnar ve yasemenin elinden bileziği ve kulağından küpeyi çaldı
Senin şarkıcıların olan kumru ve bülbülün elindeki neyi ve yanındaki tamburu kırdı.
Nevruz ayı dedi: Emirin canı ve başı adına, Dey ayı ruhundan ne zamana kadar helak çıkarayım.
Yeşil ipek giymiş bir ordu toplarım, zülüf halkaları, boy bos ve yanak silsilesi.
Erguvandan kemer yaparım, fesleğenden zırh, karaağaçtan yaya, nar ağacından atlı.
Gökkuşağından yay, söğüt dalından ok,lale yaprağından bayrak,şimşekten Zülfikār yaparım.
Buluttan fil yaparım, rüzgardan fil sürücüsü, gök gürültüsü sesinden sayısız fil davulu.
Nevruz dışarıya bahçenin güzelleri ve çimenliğin gelinleriyle otağ kurmadan önce
Bu kutlu Sede Bayramı'nı öncüler gibi bahtiyar kendisinden önce gönderdi.
Dedi: Koşarak kışın yanına git, sahrayı kat et, ovayı geç.
Karanlık gecede ona ulaşınca, hemen altın renginde yüksek bir ateş yak.
Bendeki cümbüş ve niyet azmini meliklerin şahenşahı yanına postacıyı götür.
Ey haberci, tüm şark ve garbın efendilerine benden bu haberi hemen ulaştır.
Sakın ona benim sözümü söylemeyesin, sen kendi dilinle söyle, başka şekilden sakın.
Çünkü onun haşmeti senden çoktur, onunla karşı karşıya ve aşikare konuş.
Bu sözü perdedārın şehriyara ulaştırması için ona (perdedāra) gizlice söyle.
Söyle: Ey yedi göğün seçkin meliki, ey büyük kral ve değerli sultan,
Benim hizmetçiler gibi türlü türlü hediyelerle senin meclisine gelmeme elli gün kaldı.
Kutlu talih ve büyük devletle, uğurlu bahtla ve mübarek güçle gelirim.
Yüz bin misk kokulu kırmızı şarap kadehiyle, yüz bin kırmızı saadetli gül yaprağıyla,
Kırmızı şapkalı çeng çalan bülbülceğizlerle, misk dolu mercan yüzlü yasemenciklerle,

[525] Bkz. Tez: s.88,93.

Ta ki sen bazen gülün altında, bazen söğüdün altında, bazen erguvanın altında, bazen gülnarın altında,

Sarhoş olasın ve yıllarca şarap içesin, şeker çiğneyesin, tatlı tadasın, mutlu ve hoş olasın.

Bahar yeşilliğine oturasın ve çalgıcı sana bahar yeşilliğinde sebze-i bahar[526] nağmesini çalsın.

575. Kaf dağından Kaf dağına kadar dünya mülkünü alasın, öd ağacından katrana kadar dünya malını bağışlayasın.

Turan'ı o oğluna verirsin, İran'ı bu oğluna, doğuyu bu kabileye, batıyı o oymağa.

Kīrvān'dan daha iyi üç yüz bin şehir, Ḳandehār'dan daha güzel üç yüz bin bahçe yaparsın

Üç yüz vezir tutarsın, Buzurgmihr'den[527] daha fazla, üç yüz emir bağlarsın, İsfendiyār'dan[528] daha çok.

Irak'ta meclis kurarsın, Hicaz'da savaş, Acem'de adalet, Arap'ta av yaparsın.

580. Kendi çalgıcılarının küçük sarayını Bābil, ayyaş kölelerin çadırını Halluh yaparsın.

Afrika'yı yük çeken develerin ahırı, 'Ammūriye'yi[529] doğan ve bakıcısına geçit (yaparsın).

Bağ-ı İrem sofra zamanı misafirhanen olur, Beytü'l-Haram kabul gününde revākın olur.

Senin altın hazinen Hazar'dan daha büyüktür, senin öd ağacından yapılmış ıtriyat kutun Ḳumār'dan[530] daha iyidir.

Sekiz yüz kale senin cephaneliğin olur, yedi yüz hisar senin ambarın olur.

585. Kayser senin şaraptārın, Çīpal[531] muhafızın, Hakan senin seyisin, Fağfur hizmetçindir.

Onlar dünyanın bozguncuları, Muhammed dinine ve Allah'ın tevhidine karşı mürteddirler.

Onların hayattaki ileri gelenlerini kabre sokarsın, yaşayan küçüklerini darağacına yollarsın.

Ceyhun'u geçtin, Seyhun'u da geçersin, o taraftan dolaştın, bu taraftan da dolaşırsın.

Senin Ceyhun'a köprü yapman köprü olmaz, zincir olur, Ceyhun'a sağlam zincir vurulmuş olur.

590. Senden başka hiç kimse Ceyhun'u zincirle bağlamadı ve Ceyhun'a bin fil sürmedi.

Ünlü Maḥmūd Ceyhun'un suyu üzerine bir köprü yapmak için iki veya üç yıl orada oldu.

Sen Ceyhun suyunun üzerine ondan bin kat daha iyi bir köprüyü iki hafta sürede bağladın.

Ceyhun'dan geçirdiğin ordu deniz oldu, deniz Ceyhun'a bir kimseyi geçirmemişti.

Hanların Komutanını[532] atlarla ve hizmetçilerle, hepsini başaşağı, talihsiz ve yerle bir yaptın.

---

[526] Müsikide bir makam adıdır.

[527] Bkz. Tez; s.154.

[528] Bkz. Tez; s.153.

[529] Bkz. Tez; s.93

[530] Hindistan'da öd ve sandal ağaçlarıyla meşhur bir yer adıdır.

[531] Hint idarecilerine verilen genel ad.

595. Allah'ın hışmı bir kimseye ulaşmadıkça senin önüne çıkmaz ve seninle karşılaşmaz.
Allah'ın hışmının kendisine ulaştığı Bürā Tekin'i o diyardan bu diyara koşturdun.
Onun hazinesi harap ve süvarileri esir oluncaya kadar, günü kararıncaya ve ruhu incininceye kadar.
O yılan oldu. Sen yılana kastettiğinde o korkudan yuvasının dar deliğine çabalar.
Eğer şahımız öldürmediyse yüceliktir çünkü ar ve utançtan hiç bir emir yılan öldürmemiştir
600. Yarab! Melik'i bin yıl izzetle, selametle, uğurla ve güçle baki kıl.
Onu, ailesini ve şahsiyetini zamaneden sakındır.
Ey Celal sahibi Allah! onun ve tüm dostlarının üzerinden belayı esirgeyesin.

29

Baharın Vasfi ve Ḫāce Ali b. Muhammed'in[533] Övgüsü Hakkında

Bahar zamanıdır ve dünya Ferḫār putu gibi, ey Ferḫār putu, kalk ve o dikensiz gülü getir.
O iyilikle yenilebilen bir güldür, onu yemekle yüz, meyve çiçeği gibi olur.
605. O kendisinden on parmak ağaç olan güldür, onun gelip gitmesi ağaçtan ağacadır.
O gülün çevresinde çokça bal arıları vardır, onun çevresindeki arı özgür meliklerdir.
Arı devamlı gülün etrafında uçuşur, bu gül ise devamlı arıya doğru uçar.
Konuşkan bülbülün sana şiirler okuması için gülün gölgesinde gül gibi şarap içmek gerekir.
Bulut şarabı yağmurla karıştırdıkça, rüzgar şaraba buhurlu misk kattıkça,
610. Buluttan damlayan o yağmur tanelerine bak, o taneden her yaprağın üzerinde cevher olmuş
Yeşil mendilin ipi gibi ve her mendilin ipinde gümüşten bir düğüm asılmış.
Veya zeberced gibi bir iğne ipi, her iğnenin tepesinde şahane bir inci.
Sabah vakti çemenlikte iki kırmızı yanaklı gülnarın üzerine düşen o yağmur katresi,
Sanki attarın kırmızı pamuğun üzerine Riyāḥī kāfuru tohumu atması gibidir.
615. O, daldan aşağı taze menekşenin üzerine acele etmeden dökülen yağmur katresi,
Dersinki; gelin başı yapan kadın gelinlerin başının üzerine ince ölçüyle gülsuyu döküyor.
Seher vakti henüz açmamış çiçeğe doğru gitmekte olan o yağmur katresine bak.
Peri yüzlü gelinlerin uçlarına düzgünce süt gelmiş meme başları gibi.
Lalenin üzerinden damlayan o yağmur damlası o laleden sevgiliye doğru yağar,
620. Sanki genç dilberin iki akik dudağının etrafında küçücük uçuklar şişmiş gibidir.
Kırmızı güle düşen o yağmur damlası, gelinin yanağına düşen gözyaşı gibidir.

---

[532] İlek Han'ın oğlu Ebū İsḥak Būrā Tekīn; Sultan Mes'ūd'a isyan etmiş ve Ceyhun'a köprü yapımından sonra peşinden gitmiştir (Ḍebīr-i Siyāḳī; Divan; s.229).

[533] Bkz. Tez; s.151.

Yeşil ekin tarlasına düşen o yağmur damlası, pasa düşen civa katresi gibidir.
Sarı çiçeğe düşen o yağmur damlası, sanki altın sikkeye sarı şarap damlamış gibidir.
Şebboy çiçeğine damlayan o yağmur damlası, şarap içen maşukanın dudağındaki şarap katresi gibidir.
Yasemenin yaprağına düşen o yağmur damlası, sayfanın üzerindeki pudra tanesi gibidir.
Kırmızı lalenin üzerindeki o yağmur damlası, ateş alametinin ferri sönmüş kor gibidir.
Yabanî zambağın üzerindeki o yağmur damlası, sanki bu dönen kubbedeki süreyyadır.
Fulya çiçeği yaprağındaki o diğer damla, Ferhâr putunun çenesindeki ter damlası gibidir.
O suya yağmur katreleri damladığı zaman su birikintisindeki halkalara bak.
Yağmur damlası pergelin merkezi, o su halkası da sanki pergelin çizdiği hat gibidir.
Daire merkezi olmaz, o yağmur damlası bir seferde bir halkada yüz halka olur.
O daire pergelin hareket etmediği dairedir, bu daire titreşimden zor hareket eder.
Yağmur onda halka oluşturduğu zaman rüzgardan onda kıvrım büklüm ve zünnar olur.
Sanki esen rüzgardan dolayı fazla hareket eden beyaz çuhadan bir bayrak gibidir.
Yağmur kuvvetli yağdığı zaman, başka su birikintisi ve eserler şekillenir.
Bir güvercin tuzağı gibi su birikintisi öyle olur, bir halkada birçok gümüş gaga görülür.
Toprağın altındaki mıknatıstan taşlar işlenmiş demir gibi toprağın üstünde olur.
Bu amberli ırmak ve bu sandallı su Allah'ın huzurunda hepsi özgürdürler.
Görünüşte ırmak olan ve halice benzeyenler sanki tamamen gülsuyu ve saf şaraptır.
Bundan önce gülsuyu, içki ve kırmızı şarap attarın şişesinde ve şarap küpünde idi.
Bugün Ḫâce Ali b. Muhammed'in devletinde gülsuyu ve halis şarap nehirlerdedir.
O, şairin onun methinden dolayı Allah'tan bağışlanma istemediği zamanın kutlu seyyididir.
Kılıcı kaldırdığında kılı iki parça eder, mızrakla felekten seyyar yıldızlar yapar.
Okun dibindeki demir ucu yayın ipinin başına getirip kasten bir ok atsa onu nişanlar.
Ey Efendi! Bütün efendiler senin aslını, şerefini ve cevherini ikrar ettiler.
Sen hem vücut cevherine hem de soy cevherine sahipsin, Tatar ceylanının olduğu yerde misk vardır.
Yakut madeninden yakuta şaşılmaz, Azer ayında gül yaprağına şaşılmaz.
Kötü soylu insandan iyi hüner çıkmaz, akkavak ağaçlarından kafur çıkmaz.
Daha mütevazi olunca daha cebbar olursun, cebbar olunca daha mütevazi olursun.
Doğrusu sana layık olan riyasettir ve Allah senin layıkını layıkıyla ulaştırmış.
Cem'in yüzüğü tekrar Cem'e ulaşmıştır, talihi altüst olan şeytandan zulüm kesilmiştir.

Cebbar olan Allah bütün işleri senin muradına göre yaptı, Allah seni gece gündüz korusun.

30

Ey delikanlı gönül çalan yar, senin yüzünle benim dahi güle ihtiyacım yoktur.

Senin gülnar yüzün benim gönlümü parçaladıkça, gönlüme gülnar ateş döker.

Senin gözün zalimdir ve o alçak hunhar gözcükte her büyücülük kalmıştır.

Köle sana vefalı ve arzuludur, kul arzu ve vefa sahibi olur.

Ey çocuk adalet et ve zulmü kaldır, minberi öne getir ve darağacını kaldır.

Ey sen, gönül inciten ve ben gönlü incinmiş, gönül, kalp kıran işkenceden inler olmuş.

Eğer tekrar gönlümü bana bağışlarsan, zalim keder ordusuyla zulmetme.

31

Üzüm, bağcı köylüye şöyle dedi: Güneş uzaktan beni hamile bıraktı.

Az çok yüz yetmiş üç gündür ben nurlu güneşin yatağındayım.

Aramızda ne bir akit, ne bir nikah, ne düğün merasimi ve ne de düğün var.

Sıkı örtünmedim ve geçmişte annelerim de örtünmediler.

Parlak güneşten hamile kaldım, mazur değilim, mazur değilim mazur.

Efendim aleme ibret yaptı, bahtımı altüst etti, kara ve talihsiz yaptı.

Ben önceden cennetlik idim, benim yüzüm huri gömleği gibiydi.

Efendim beni siyah iri dudaklı, karanlık ve ıstıraplı zebāni yüzlü yaptı.

Arıları benim üzerime görevlendirmiş, arılar cildimi parçalıyorlar.

Ey köylü bugün istiyorum ki; satır gibi bir hançer alasın,

Hançerle benim gırtlağımı kesesin, beni işçinin sırtına oturtasın,

Ayağının altında beni un ufak ezesin, Şāpur[534] gibi iki omzumda delik açasın,

İşçinin ve kır bekçisinin sırtından ve boynundan ters çevirip şıra tezgahına atasın,

Benim kafama üç yüz tekme vurasın, benim üzerime onunla görevli olasın,

Kemiğimi, etimi ve yağımı aynı şekilde damarımı, ayağımı ve açılan derimi atasın,

Lale gibi, çiğ damlası gibi ve hicran göz yaşı gibi olan kanımı alasın,

Şahane küplerin içine dökesin, o hapsettiğini bir yıl gözleyesin,

Eğer Yaratan benden hoşnut olursa senin benim işimdeki gayretin beğenilir.

O zaman Musa'nın Tur dağındaki eli gibi beni küpten dışarı çıkar.

Şehriyārımın yādıyla, çeng, mūsikār[535] ve tamburun nağmeleriyle iç.

32

[534] Bkz. Tez; s.154.

Nevruz Kutlaması ve Ḫāce Ebū'l Ḳāsım Keşīr'in[536] Övgüsü Hakkında

680. Nevruz mübarek, iyi ve güzel geldi, saadet getirici talihle ve parlak yıldızla.
Siyah bulut Habeşli bir dadı gibi oldu, yağmur süt gibi, lale bahçesi süt çocuğu gibi.
Eğer süt çocuğu lale bahçesi ise o halde niçin akıllı bülbül süt çocuğu gibi çığlık atıyor.
Tahtalı güvercin seher vakti zelzel nağmesiyle Ebū Nuvās[537] ve Cerīr'in[538] şiirlerini okuyor.
Söğüdün üzerinde bülbül bağ-ı Şehriyār[539] makamını söylüyor, zendbāf[640] servide taht-ı
Erdeşir[541] makamını çalıyor.

685. Taze nergis çocuklukta aşık oldu da onun çocukluktaki boyu yaşlı boyu gibi oldu.
Hemişebahar çiçeği tam bir altın sürmedan gibi, o sürmedanla sürme yerine amber çekmiş.
Gülnar mahir bir terzi gibi kehribar renkli ipekten kumaş parçası biçti.
Sanki şembelit bütün gece sarı otun tozu yüzüne konsun diye sarı ot ezdi.
Sanki annesi hep kırmızı renk ve katran vermiş gibi lalenin üzerine kırmızı katran damladı.

690. Nar ağacının dalındaki kırmızı narçiçeği akikten küçük bir nergislik gibidir.
Nergis, bir çalgıcının rubap kasesinin derisi üzerine sarı ottan bir halka atması gibidir.
Menekşe yaprağı zemheri soğuğuyla süt çocuğunun elindeki morarmış tırnak kökü gibidir
O yaban gülü bir misk satıcısı gibi amber kokulu hamuru billur kapta kontrol eder.
Şimdi bulutla yasemen bahçesinin arasında kāfur kokulu bahar rüzgarı elçidir.

695. Kuşlar seher vakti gülün üzerinde Ebū'l Ḳāsım Keşīr'in canı ve hayatı için dua ederler.
İleri gelenlerin şeyhi, efendilerin efendisi Allah'ın ve emirin korumasında emniyettedir.
Dünya durdukça onun başından bu şahenşahın ve Ḳādir-i Ẕülcelāl'in gölgesi eksik olmaz.
Şüphesiz Ḫāce halkın elinden tuttuğu zaman Allah ve efendimiz de onun elinden tutar.
Değerli Ḫāce bizim katımızda büyüktür, yüce hükümdara göre bizden daha büyüktür.

700. Furkan,[542] avamın katında büyüktür, fakat basiretli insanlara göre, daha büyüktür.
Çünkü emir, onun faziletini tamamen bilir, bizim aklımız ve fikrimiz onun fazlına ulaşmaz.
Kur'an'ı ezberden çok kişi okur, bilgili insandan başkası onun tefsirini bilmez.
Bu izzet, bu yücelik, bu fazilet ve bu beceri o sabit asıldan ve o halis cevherdendir.
Hüneri olmayana Allah mertebe vermedi. Hiçbir sel gölete doğru boşuna akmaz.

---

[535] Kavala benzeyen bir müzik aletidir.
[536] Bkz. Tez; s.155.
[537] Bkz. Tez; s.161.
[538] Bkz. Tez; s.161.
[539] Musikide bir makam adıdır.
[540] Güzel sesli kumruya benzer bir kuş türüdür.
[541] Musikide bir makam adıdır.

705. Büyük olanın günü de onun gibi büyük olur, alçak zalimin günü de onun gibi alçak olur.
Ey eşsiz, devleti de kendi gibi eşsiz olan, ey emsalsiz, himmeti de kendi gibi emsalsiz olan,
Senin himmetine layık olan büyük, değerli ve asaletli makamı Efendin sana verdi.
İnsanın değeri, insanın mertebesi ve insanın makamı, onun layığı ve hakettiği kadardır.
Zenginin işi zenginin layığı, fakirin işi de fakirin layığı olması gerekir.
710. Kısa gömlek uzunun üzerinde çirkin olur, uzun gömlek de kısanın üzerinde çirkin olur.
Allah senin işini sana kolaylaştırdı, Allah bütün kullarının işini de kolaylaştırsın.
Senin arzuların devamlı aklının esiridir, Allah'a şükür, aklın arzularına esir değildir.
Devlet ya şaha ya da sana doğru gider, yağmur ya nehre ya da gölete gider.
Senin nefsinden aşağılık fiiller çıkmaz, aslanın ağzından köpek sesi çıkmaz.
715. İyi talih her muradında senin yanındadır, insanın iyi talihten daha güzel bir rehberi olmaz.
Kötü talih devamlı senin düşmanını korkutur, insanı kötü talihten daha çok korkutan bir şey olmaz.
Senin davranışın iyidir, senin huyun iyidir, iyi huy iyi fiilin habercisidir.
Senin azmin hayırlı işten asla geri dönmez, asla hiçbir ok yolundan geri dönmemiştir.
Melik mülkünün senin haşmetinden başka çaresi yoktur, evet ağaç da suya mecburdur.
720. Eğer senin hükmün senin tahtını sağlamlaştırmazsa senin altın senin önderinin tahtının kanadı üstündedir.
Cömertlik insanın iki avucundan cimriliği yıkar, cimrilik, cömertin iki elinden feryadı arttırır
Aslan çöl ortasında kükredikçe, kuş ağaçların arasında öttükçe,
Muradına eren gönlün gibi günün kutlu olsun, elin kadehli, dudağın şaraplı olsun.

33

Baharın Tasviri ve Şehriyār'ın Övgüsü Hakkında

İlkbahar geldi ve taze yetişmiş gül getirdi, hoş kokulu şarabı getir ve barbut çal.
725. Ey şan getiren yüce baht,ne zamana kadar köşkte olacaksın, bahçeye gel çünkü nevruz geldi
Öd bostanı yanıyor, tasayı yak, kumru ney çalıyor, tambur çal.
Çabuk şarap testisini kadehe secde ettir, çünkü bülbül servide ezan okuyor.
Şimdi yeni şarkıya kulak ver, şimdi latif şaraba el uzak.
Oturmak istersen Melik gibi otur, güzel yüzlülere koşmak istersen koş.
730. Parsı kendinden ceylan yavrusunun üzerine sal, doğanı kendi avucundan çil kuşu (teyhu) yavrusunun üzerine uçur.

---

[542] Kur'an-ı Kerim'in isimlerindendir ve hakkı batıldan ayıran anlamındadır.

Altın al, misk saç, kadeh tut, öpücük al, şarap iç, lale topla, avlan ve çevgan oyna.

Cimriliği öldür, adalet ver, aslan öldür, öd kopar, kılıç çek, kale fırlat, mızrak vur ve ok at.

İste, al, göster, say, yap ve gönder; neşe, mülk, sevinç, hüner, cömertlik ve dua.

Cömertlik ülkesini al, altın ve gümüş saç, cimrilik ordusunu parçala, hırs resmini at.

735. Kutlu bineğin senin peşinden bir gecede Belāsagūn'dan[543] Terāz'a[544] gelerek gösterdiği hünere aferin.

Hamlede ateş gibi yürüyen dağ, dolaşan şimşek gibi ve karışık rüzgar tarzındaydı.

Onun ayağı iki eli önünden üç yüz adım atar, onun eli, iki gözü önünden üçyüz baz[545] gider.

Onun sesi aslanın kükremesi gibi dağ titretir, onun tırnağı domuz dişi gibi taş parçalar.

Terbiyeci onun terbiyesini salınan, yola çektiğinde tekrar geri dönen dağ kekliği gibi yapar.

740. Ne elinde eğrilik, ne ayağında eğrilme var, ne belinde bükülme, ne yanında kıvrılma var.

Suda balıktan, dağda dağ keçisinden daha iyi, inişte sudan, yokuşta ateşten daha hızlı.

O, sırat köprüsünden bir saatte geçer, Terāz dağından bir sıçramakla atlar.

Yol alan, dağ yaran, gönül neşesi, hızlı dizginli, güzel yüzlü, sert tırnaklı, temiz bedenli ve savaş başlatıcı.

Kulağı, böğrü, beli, omzu, önü ve baldırı; hassas, düzenli, narin, kuvvetli, geniş ve uzun.

745. Şimşek sıçrayışlı, rüzgar geçişli, pars koşuşlu, dağ gibi kararlı, aslan yürekli, fil ayaklı, yaban eşeği koşuşlu, ceylan uçuşlu.

Yüksek dağın tepesinden sıçratsan sıçrar, koştursan ince ipin üzerinde koşar.

Dağ delen, yük çeken, iş yapan, yol alan, cesur, atak, enerjik ve aslan kükreyişli.

Böyle at binene, böyle at koşturana, böyle at geçene ve böyle atı gururla sürene.

Devletin yüzünü parlat, fitne ateşini söndür, hikmetin gönlünü temizle, mülk aletini süsle.

750. Bütün halka musibet kapılarını kapa ve herkese şarap küplerini aç.

Senin kılıcından ne aslan, ne kaplan kaçar; cömert elinden ne sermaye, ne eşya kurtulur.

Her ikisinde senin mutluluğuna müsaade olmadıkça her burçta ayın re's ve zenebe[546] gitmesine yol vermez.

Ne Ṭerāzlı Ṭerāz'a, ne Ḥicāzlı Ḥicāz'a, hepsi senin faziletinin zakiri ve senin iyiliğinin rehinesidir.

---

[543] Bkz. Tez; s.94

[544] Bkz. Tez; s.94

[545] İki el arasındaki mesafe, kulaç.

[546] Baş ve kuyruk manasında gökte yılana benzetilen şekildir.

Muzafferiyet senin eğerinin kaşından ne aşağı, ne yukarıdır, devlet senin tacının halkasından ne yüksek ve ne de alçaktır.

755. Böyle uzun yaşa, mutlu yaşa ve sevinçli yaşa, böyle adalet ver, mızrak vur ve cimriliği erit
Elini şaraba götür, iyilerin başına taç koy,avucuna kadeh al, düşmanların gönlüne makas at
Çek, bağla,götür,getir,sök,ek,iç ve ört; kini,şefkati, gamı,oyunu, kötüyü,iyiyi, şarabı ve sırrı.
Ver, tut, derle,aç, ısır, öp, git ve yap; altını, kadehi, gülü, sözü, dudağı, yüzü, yolu ve nazı.
Gönlünü, avucunu, yüzünü ve başını; arındır, aç, parlat ve yücelt.

34

Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

760. Ey aşık git, gözü taştan, gönlü çelikten yap, çünkü diğer taraftan o yar yine aşk oyunu yaptı.
Aşk oynamak satranç oynamak gibi olur, aşıklık yapmazsan elini ona doğru uzatma.
Gönül şahın yerinedir ve bu diğer vücutları satrançtaki satranç taşları gibi yapmış.
Satranç şahının kaybolduğu gibi gönül sultanı kayboldu, nasıl satranç oyunu oynanabilir.
Ben sana muhtaç oldum, aşık böyle hep çabalar, onun her türlü niyazı senin nazını süsler.

765. Dini temiz, hilesiz sultanın düşmanından başka benim aşktan gördüğüm o zulmü kimse görmesin.
Öyle bir padişah ki; eğer hükmünü Māzil Dağı'na koysan dağın yamacı büklüm büklüm birbiri üstüne oturur.
Gökyüzü onun gitmesinden sakınır,hükümdarın kıymeti hem Belāsagūn'da hem Ṭerāz'dadır
Gece yarısı altmış kulaç kuyu dibindeki karıncacığın ayak sesini işiten bineğe aferin.
Selin dağdan gah o tarafa, gah bu tarafa, gah yokuşa, gah inişe yuvarladığı bir taş gibidir.

770. Havadan aşağıya doğru niyetlenen turnalar gibi, aşağıdan yukarı niyetlenen kaplanlar gibi.
A'vec[547] huylu, Düldül[548] boylu, Şebdīz[549] nallı, Raḫş[550] buyruklu, Burāḳ[551] endamlı ve Şebreng[552] coşkulu.
Aslan ağızlı, fil güçlü, kurt hızlı, yaban eşeği tozlu, kaplan koşuşlu, ceylan sıçrayışlı, tilki bükülüşlü ve dağ keçisi koşuşlu.
Bazen keklik gibi yol alır, bazen kartal gibi cevelan eder, bazen bozdoğan gibi sıçrar, bazen doğan gibi dolaşır.

---

[547] Araplarda meşhur bir at.
[548] Hz. Ali'nin atı.
[549] Hüsrev'in atı.
[550] Rüstem'in atı.
[551] Cennet bineği, Peygamberin Miraç gecesi bindiği bineğin adı.
[552] Hüsrev'in atının diğer bir adı.

Ey efendi, sen yoktan var olduğundan beri cimrilik kapıları kapandı ve iyiliğe dönüştü.

Sana hizmet müslümanlara ikindi namazıdır, ondan sonra namaz halktan düşer.

Dünya durdukça bu dünyada kal, izzet kibirlendikçe bu izzetinle kibirlen.

Tatlı ye, kılıç vur, dinar ver, ülke al, adalet yap, adaletsizliği yık, düşmanı at, miskini okşa.

Kātibine söyle; yazsın, hazinedarına söyle; tartsın, nasihatçine söyle; nasihatte bulunsun, hasetçine söyle; erisin.

Kötülerin belini kır,kötü sözlüleri geç,güzel yüzlülerin önüne otur,gönül ehli yanında salın.

Zalimlerden sakın, iyilerle iç, dünya nimetlerine dalanlardan sakın, dünyayı bilenlere koş.

35

Sultan Mes'ūd'un Veziri Ḫāce Ahmed 'Abdüṣṣamed'in[553] Övgüsü Hakkında

Sana Nevruz geldi ve Nevruz Bayramı yaklaştı, ey bahtiyar, dünyanın işini yeni baştan al.

Yeni bitenler put yüzü gibi gelincik oldu. Sümbül lalenin önünde uzun saçın ucu gibidir.

Gül dalı gümüş ve akik satranç gibi, sabahleyin yeşil satranç tahtasıyla satranç oyunu var.

Bahçede çiçek dalları kırallar gibi süslenmiş, şair gibi kuşlar onun bunun önünde uçuşur.

Yasemen yaprağı önünde açan sırlı lale, mercan gibi ağzıyla gümüş kulağa sır söylüyor.

Bahçe çami gibi, menekşenin dalı rükûda, kumru müezzin, sesi de ezan gibidir.

O menekşe dünya efendisinin düşmanı gibi altüst olmuş, başını dizine koymuş, yüzü çivitle sıvanmış.

Ḫāce Ahmed; o muzaffer adaletli önder, o Feridūn[554] güçlü, Keyḫüsrev[555] gücüne ve Rüstem gönlüne layıktır.

Her zaman onun adaletinin aşırılığı domuzun iki dişinin safrana yaptığı işe kadar gider.

Onun mala hırsı vardır ve cömertlik için ister. Hırs böyle olunca övülen hırs ve istek olur.

Bazen sarraftır ve bazen kumaşçı, hiç kimse asla böyle bedava sarrafçı altını ve bedava kumaşçı ipeği görmedi.

Her ne kadar sen altın sarrafi ve bir kumaşçı oldunsa da ipek ve altını ne makasla ve ne kesiciyle gördün.

Ve o kalem onun parmak ucunda, bazen yüceltir, bazen alçaltır, düşmanlar ondan zillete düşer, dostlar şereflenir.

Örümcek kendi ağzından süs ipi çıkarınca kendi ağzından amber kokulu süs ipi çeker.

---

[553] Bkz. Tez; s. 150.

[554] Bkz. Tez; s. 152.

[555] Bkz. Tez; s. 154.

795. Onun süsünün eşsiz değeri Terāz'dan daha fazladır. Bir Terāzlı dünyada hiç bu süsü duymuş mudur?

Kısa boyu vardır, öfkeli aslan gidişli, hasta yanağı vardır, Terāz Dağı azametinde.

Açıktan amber saçar, gizliden inci yer, onun sermayesi amber, cihazı incidir.

Onun künyesi ve ismi dışındaki her övgü bizzat ne onun diğeriyle bağını yüceltir ne yapar.

Senin hattının yanında Çinlilerin hattı sudaki hat gibidir, senin kılıcının yanında aslanların kalemleri hayvan sopasıdır.

800. Devlet var oldukça devletin başında kal, ülke durdukça ülkenin başında gururlan.

Hazine koy, cevher saç, şarap iç, hikaye dinle, izin ver, mektup al, tuğra vur, tedbir al.

Yüze bak, saç karıştır, ben kaşı, hat kokla, avuç aç, gönül aydınlat, ruh çal ve baş yücelt.

Gülün çevresinden başka dolanma, şarap yolundan başkasını katetme, neyden başkasını çalma, tavlaya şaraptan başka şeyle yönelme.

36

Ḥāce Ebū'l 'Abbās'ın[556] Övgüsü Hakkında

Saki, altın renkli hurma şarabını ve gümüş kaseyi getir, şaraba hürmet et ve baharın kıymetini bil.

805. Nevruzda şarap iç, şarap içmeyen kişi ne büyükler sınıfındadır, ne de insandan sayılır.

Dünyada Nevruz olduğunda bak, yeşil renkli kağıtta Mani'nin[557] hayat hikayesi gibidir.

Kırmızı gül peçesini yüzünden aşağı çekti, misk kokulu gül başını topraktan çıkardı.

Akşam Bulutu inci saçıyor, sabah rüzgarı değirmene amber yayıyor.

Saba rüzgarı doğru sözlü köle tüccarı oldu, gül ağacı köle tüccarının cariyesi gibidir.

810. Hemişebahar çiçeği "hordemā"[558] dan başkasına kulak vermez. Menekşe "kerkemā"[559] dan başkasına saygı göstermez.

Menūçihri bu Ḥāce Ebū'l-'Abbās'ın methinde bin hikaye anlatır.

Makamı yüce olan Allah tevfikiyle onu bütün insanlardan eşsiz kıldı.

Onun gayreti hep hayır yapmayadır, onun kuşkusu hep mal vermeyedir.

Ahlakta amberden bin kat daha matluptur, öfkede demirden bin kat daha kavidir.

815. Onun adaletinin olduğu yerde zulüm olmaz, onun emniyetindeki yerde korku olmaz.

Aziz ve Celil Allah ondan iki dünyanın kötülüklerini ve şeytanın vesveselerini uzaklaştırsın

---

[556] Bkz. Tez; s. 152.

[557] Bkz. Tez; s. 160.

[558] Rengi ve sesi güzel bir kuş.

[559] Kuyruk salan denilen bir kuş.

37

Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Onun yasemen kokulu saçı dünyayı misklendirdi, şevkten ona özlem duyarsan şaşılmaz.

İki gözü iki büyüleyici yılan, iki zülfü iki alımlı yılan ki; hem yılanı büyüleyen yılandır, hem onun tiryakı zehirdir.

Seher vakitleri rüyada onun hayalini görürüm, siyah saçından ve parlak yüzünden öperim.

Uykudan uyandığımda o cadıdan, o ceylandan, onun siyah gözünden ve onun tâkının büklümünden sıkıldım ve iki büklüm oldum.

Birisi benim için aşıklara, tomarı sarı yüz, katibi kirpikler olan komutanlık fermanı vermiş.

O ceylana aşık oldum ve gönlümü o cadıya teslim ettim, şimdi ceylan bir uşak oldu ve cadı onu uşak yaptı.

Halk komutanlıktan bütün yıl mutluluklara ulaşır, onun o iki hileli gözünden bana iniltiler ulaştı.

Benim hikmet yoluyla onun dünya adaletini hakkıyla vermem için bana aşıklar üzerine şahın elinden padişahlık gerekiyor.

Güzelleri aşıklarla aynı yere oturttun, maşukların zülüf belasına onu aşıklardan ayırdın.

Aşıkların arasında bir anlaşma yaptın, anlaşmayı çiğneyen kişiye cefa ettin.

Dünyada adaletinle aşıkların yardımcısıydın, Yaratıcı'nın yanında Hüsrev gibi halkı koruyansın.

Padişah Mes'ūd b. Maḥmūd b.Nāṣir li'dinullah ki; Rıżvān[560] onun ahlakının kokusundan Tūbā'nın[561] süsünü götürdü.

Cihandār Hint kılıcını her çekişte Zebānī[562] Cehennem'de kıvrım kıvrım kıvranır.

Ve eğer Çin imparatoruna kapıcılık fermanı verirse onun harflerini zımparayla onun göz bebeğine sokar.

Ve eğer Türk hakanını hazinedarlığa Türkistan'a gönderse, Belāsagūn'dan Eylāk'a[563] yayan olarak koşar.

Ve eğer Āsāf[564] feleklere hep boyun yaptıysa, onun taht yaygısının hayali ve boyunları musibete düçar olur.

---

[560] Cennet'teki erkek hizmetçi.

[561] Cennet ağacı.

[562] Cehennem görevlisi.

[563] Bkz. Tez; s. 94.

[564] Bkz. Tes; s. 157.

Ve eğer Āzer[565] onun tasvirlerini çizebilseydi, ne İbrahim (a.s.) o bidatten geri kalırdı, ne İshak (a.s.).

Destan Rüstemi'nin kemendi onun üzengisinden fazla değildir, onun gibi Feridun'un[566] gürzü de onun çivi ve mızrağından çok değildir.

835. Ve onun cömertlik malzemeleri (ecza) Cehennem'e atılırsa onun kaynar suyu ve irini gülsuyu ve bala dönüşür.

Ey kutlu kol ve el, ki; o el ve o kol hem hilekarların belasıdır, hem Rezzākı'nın delilidir.

Kim o koldan rızık istese alır, kim onun elinin avucundan istese erzakına kavuşur.

Nevruz rüzgarı bahçeyi süsledikçe, bülbül sabah vaktinde yapraklarda şakıdıkça,

Allah'tan dünya durdukça şahlık göresin, çünkü dünya ülkeleri onun köyü nispetindedir.

38

Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

840. Ey Ḫorāsān'ın efendisi ve Irak'ın padişahı, ey insanlık ve şahlıkta şahların önüne geçen,

Ey ordusu İsfahan sancağını Rey'e diken, ey İran'dan Turan'a kadar kölelerine otağ kuran

Ey babasının adet ve kuralları dünyayı yenileyen, ey memleketin ayını muhaktan[567] çıkaran

Ey zamanın hürlerinin senin önderlik ve krallığın hususunda müttefik oldukları Melik Mes'ūd b. Maḥmūd,

Fiil failden türediği gibi felek ve mutluluk senin künye ve isminden türer.

845. Tüm şahlardan kim Irak'tan Ḫorāsān'a, Ḫorāsān'dan Irak'a böyle bir ordu getirip götürdü

Ahmed Peygamber'in Burak'la Cennet'e gelmesi gibi filin sırtında Ḫorāsān'dan geri döndü

Ey ayrılığı biz kölelerinin gönlünü yakan, Allah'a yüz binlerce şükür ki, senin ayrılığından kurtulduk.

Bu dünya sahiplerinden, şahlardan ve mülk sahiplerinden hiç birisi riyasız ve nifaksız sana köle olmaz.

Birisi faiz vermeden malı haram yapar, birisi bir şey söylemeden karı boşar.

850. Nil renkli gök ve altındaki kararsız yeryüzü eğer ahde,yemine ve anlaşmaya yanaşmazsa

Senin ağır gürzünden onun güneşi tutulur, keskin kılıcından onun yıldızları parçalanır.

Eğer yakandan kötü düşünceli düşerse senin kemendin gibi onun yakasını difteri tutar.

Ey efendi, senin karargahın çevresi nusret, gölgeliğin saray, filin manzara ve atın revāktır.

Halk senin seferlerini ve hünerlerini görünce hayretten şahların hikayelerini terkederler.

---

[565] Bkz. Tez; s. 159.

[566] Bkz. Tez; s. 152.

[567] Kamerī aylarda ayın kaybolduğu son üç gece.

855. Mutluluk anı geldi, şimdi çalgıcılar gerekir, gāh naz, gāh sır, gāh öpücük, gāh kucaklaşma.
Gökyüzü kararıp aydınlandıkça, yıldızlar toplanıp dağıldıkça,
Mutlu ol, gümüş baldırlı oğlanlardan ve gümüş bilekli sakilerden şarap al.

39

İspehbūd'un[568] Övgüsü Hakkında

O güzelin eliyle çeng çaldığında, taşın abdalın[569] gönlünden yüz fersah kaçtığını görürsün.
Onun atının kılından kendi atına sıkı sıkıya kolon bağlayınca aşıkların aşk atının sabrını götürür.
860. Onun çengi onun elinde bağırarak ıslık çalarak feryatla ve hırıldıyarak bir aşık gibi eğilmiş.
Kendi beline canını bağlayan bir aşık maşuğunun saçının ucundan aralıksız kemer bağlamıştır.
Sanki onun çengini kendi eliyle çalan bir zenci Çeng gibi her iki elini onun üstünde kesmiş
Onun parmak uçlarının onun ibrişimleri üzerinde çok şaşırtıcı bir cümbüş ve hiç durmaksızın bir hareketi vardır.
Tezgahın ortasında bir Rum ipeği dokumacısının turunç renkli bir ipek işlediğine bak.
865. Onun çenginin sesiyle durulmamış şarap içmek gerekir. Çeng sesiyle özellikle Mihrigān Bayramı'nda şarap iyi gider.
Her müzikle şarap güzel olur. Velākin Mihrigān'da çeng sesiyle ay ve güneş ışığı gibi parlak şarap daha güzel olur.
Mihrigān, Feridūn'un bayramıdır ve ona saygıdır. Yeni bir ateş yakmak ve gamsız şarap içmek gerekir.
Adil İspehbūd Mihrigūn Bayramı'nın hakkını verir. Sistān'ı mancınıkla yalnız oraya atar
Onun öfkesiyle su ateş gibi, ateş su gibi olur. Onun cömertliğiyle ada deniz gibi, deniz ada gibi olur.
870. Ebedî olan iyi namla iyi ve kötüyü bilirsin, o iyidir ve kötü değildir, nam var ve utanç yok.
Erjeng dev[570] onun hamlesinin önünde bir darı olur. Pūr-i Peşeng[571] onun gürzünün önünde sivrisinek olur.
Onun kılıcı, mızrağı, oku ve gürzü, onun eli, kadehi, kalemi ve kemendi

---

[568] Bkz. Te; s. 150.
[569] Allah adamı, derviş.
[570] Bkz. Tez; s. 152.
[571] Bkz. Tez; s. 154.

Vurma zamanı, mızraklama vakti, atma anı, bağlama zamanı, cömertlik zamanı, meclis vakti, çizme zamanı ve savaş anı.

Kafa keser, göğüs deler, göz çıkarır, beyin dağıtır, inci yağdırır, misk saçar, sarı yüzlü ve kırmızı renklidir.

875. O savaş günü sırtına yeni üzengi koyan Şebdiz renkli ve Raḫş yüzlü ata aferin!

Onun eli arslanınki, ayağı filinki, tırnağı yaban eşeğininki ve gözü ceylanınki gibidir.

Deveden but, arslandan göğüs, geyikten diz ve kaplandan göbek almış.

Çölün geyiği, ormanın kaplanı, dağın deve kuşusu ve suyun timsahı gibidir.

Onun olmasıyla, gelmesiyle, gitmesiyle ve dönmesiyle bulut olur, rüzgar yapar, şimşek çakar ve felek aksar.

880. Gövde çelik, diz yay, ayak saz teli, tırnağı elmas, yüreği demir ve vücudu taş gibidir.

Akbaba gibi sezişli, kartal gibi süzülüşlü, böylesine keklik gibi yol alıcı ve turna gibi dosdoğru yol gidicidir.

Ey şefkatli önder! Bu Mihrigān'ı neşeli geçir. Feridun'un ihtişam ve emrini sen ilim ve orduyla yap.

Şimdi bohçayla ipek ver, şimdi kadehle şarap al, şimdi harmanla misk saç ve şimdi yüklerle öd ağacı yak.

Bazen Rum, bazen Zengibār tarafına git. Senin maşukunun yüzü Rum'dur ve onun siyah saçı zenci gibidir.

885. Duman renkli bulut dağdan parça parça yükselince mavi renkli gök onun rengiyle alacalanır

O bulutun ardından hızlı bir rüzgar çıkınca gök toz renkli buluttan rengini temizler.

Ömrün zevalsiz, izzetin sınırsız olsun, saadetin uğursuz olmasın ve balın zehirsiz olsun.

Bahtın kusursuz ve mihnetsiz, günün hoş ve gamsız, asrın hilesiz ve büyüsüz, dünyan aldatmasız ve şihirsiz olsun.

40

İlkbahar dünyayı taze ekin ve gülle rengarenk süsledi, toprak morardı, taş nakışlı ipek oldu.

890. Gül açtı, lale örtüden kırmızı yüzünü gösterdi, o amberden koku, bu cevherden renk götürdü.

Badem dalı çiçekten bir Āzer putu oldu, yapraklar her tarafa pençesiyle şarap kadehi tutmuş.

Bulut Çin nakkaşı, rüzgar Rum attarı, bahçe nur sarayı,çimen Geng[572] puthanesi deryası oldu.

41

Uzun bir gece, ben elime sanki akik ve erimiş ay ışığı gibi kırmızı bir şarap almışım.

---

[572] Çin'de bir puthanenin adıdır.

Sağ elde şarap, sol elde iki zülüf, içmekteyiz ve seslice öpmekteyiz.

895. Sen şarap ve öpücüğün ne kadar güzel olduğu bilmektesin, birisi şarap öteki iki yüz öpücük ve Sistān şarabı.

Bazen o bana koşar, bazen ben ona koşarım, bazen barışla ve bazen de savaşla.

Sarhoşluk anında sevgilimin iki gözü kaplan kanına batırılmış iki nergis gibi olur.

42

Gazneli Sultan Mes'ūd'un Vezirinin Övgüsü Hakkında

Ey çadırı idare eden! Çadırı yık, çünkü kafilenin öncüsü karargahtan çıktı.

Davulcu birinci davulu vurdu, deveciler mahmili bağlıyorlar.

900. Akşam namazı yakındır ve bu gece ay ve güneşi karşı karşıya görürüm.

Fakat ay yükselmeye meylediyor, güneş Bābil Dağı'ndan battı.

Bu kefenin o kefeye meylettiği terazinin iki altın kefesi gibidir.

Ey gümüş renkli çam ağacı, gündüzün nasıl böyle çabucak kaybolduğunu bilemedim.

Ben ve sen gâfilleriz, ay ve güneş bu dönen felekten gâfil değildirler.

905. Ey benim sevgilim, dön, dönmezsen aşıkların işi neticelenmez.

Zamane ayrılığa hamiledir, çaresiz hamile bir gün kendi çocuğunu doğurur.

Sevgilim beni o halde görünce kirpiğinden sağanaklı yağmur döktü.

Sanırsın ki; avucunda dövülmüş biber var da avucuyla gözüne biber sürüyor.

Yarı boğazlanmış halde bir kuş düşe kalka bana geldi.

910. İki bileğini üzerimden sallandırdı, hamayil gibi benden aşağı doğru sarktı.

Bana şöyle dedi: Ey zalim, benim yerime, benim muradıma haset ettin ve kınadın.

Sen kafilelerle geri döndüğün zaman ben senin geri gelip gelmeyeceğini ne bileyim?

Seni her işte tam olarak gördüm, fakat tam manasıyla aşkta yoksun.

Zamanın düşünürleri, akıllı adam aşkta cahil olur, diye doğru söylemişler.

915. Kendi sevgilime dedim: Ey sevgili, aşk ilmi konusunda cahil değilim.

Fakat tecrübeli üstatlar önceki kitaplarda şöyle demişlerdir:

Aşık, gelip çatan ayrılıklardan çaresiz kaldığı zaman kavuşmanın kıymetini bilir.

Bu aceleyle bizim için şimdiye mi sonraya mı yolculuk olduğunu bilemedim.

Fakat Semavî takdir insanın tedbirlerini boşa çıkarır.

920. Garip, gece ve gündüz menzilleri kateden aydan daha yüksek yoktur.

O güzel maşuk benden yüz çevirince sabır taşını gönlüme koydum.

Kervansarayın çevresine, çadırın ve yük hayvanlarının yerine baktım.

Orada ne bir vahşi hayvan gördüm, ne bir insan, orada ne binici gördüm ve ne yaya.
Bir tarafta eli ve ayağı zincirli bir dev gibi kendi devemi gördüm.
İki dizinin bağını elinden çözdüm, o iplerle çekilen bir kuş gibiydi.
Yularını kulağına kadar çıkardım, havidini boyun köküne kadar salıverdim.
Taht-ı Belkıs gibi onun korkunç bir ifrite benzeyen cesedine oturdum.
Kendi devemi rüzgar gibi sürdüm, ey Allah'ım, kolaylaştır, dedim.
Yeryüzünü ölçümleyen bir ölçümcü gibi onun ayaklarıyla merhaleler katettim.
Koşturarak çölde gidiyordum bir menzili iki menzil yapıyordum.
Kendisine girenin oradan çıkamadığı o denli sert ve o derece soğuk bir çölü.
Onun katil zehri özelliğine sahip rüzgarından vücutta kan donuyordu.
Su birikintileri altın tencerelerin üzerinde buzdan gümüş tabaklar gibi olmuş.
Bana sabaha kadar gecenin karanlığı karın beyazlığıyla şekilleniyordu.
Çölde kar sürekli eriyordu, sanki verem hastalığına tutulmuş sanırsın.
Balık tutkalları özelliğinde, çamur onun çorak yerlerinden kalkıyordu.
Uzun geceden bir müddet geçince Musul Dağı'ndan Şi'reyān[573] yükseldi.
Benātü'n-Na'ş[574] Herakliyus'un[575] kılıcının kemeri gibi yukarıya doğru meyletti.
Sahile yaklaşan bir gemi gibi hızlı giden kervana yaklaştım.
Deflerin zil sesleri gibi halhal sesleri kulağıma ulaştı.
Büyük çan bülbüllerden bir bülbül gibi çeşitli hikayeler anlatıyordu.
Atın üzerindeki tahtırevanı kuş kursakları üzerinde bir tavus sanırsın.
Çanın her ikisi de kuvvetli bir devenin dizlerine kadar sallanmış iki altın miğfer gibidir.
Mızraklı askerlerin mızraklarının ucundan vadi sümbüllerin çevresi gibi olmuş.
Mahmillerin altında o develerin güzelce gittiğini görünce,
Kendi deveme dedim; ey faziletli insanın yardımcısı, daha hızlı,
Otla ki; otlağın amber kokulu olsun, salın ki; eklemlerin demir gibi olsun.
Çölde yol al, dağ geç, yerleri ez, yol katet.
A'şā'nın[576] Bāhil'e[577] indirilmesi gibi beni vezirin dergahına indir.
Vezirin dergahı yücelikte seraptır, üstünlerden ve alçaklardan daha yücedir.
Vezir ister divanda ister toplantı salonunu başında olsun yüce bir melektir.

---

[573] Su'arā-yı Yemenī ve Şu'arā-yı Şāmī adlarında iki yıldızın ismidir.
[574] Büyük ayı ve küçük ayı yıldızları olarak da isimlendirilen yedi parlak yıldızdır.
[575] Bkz. Tes; s.155.
[576] Bkz. Tez; s.160.

Bundan önceki diğer vezirlerin hepsi saltanatın Divān-ı Resāiliyle divan oldular.

Onun sözü mana içinde manalı, adetleri hikmetler içinde hikmetli.

Peygamber Enūşirevān-ı 'Ādil ile övündüğü gibi Şah Mes'ūd'un adaletiyle de övünür.

955. Onun önüne Ḳārūn gibi altın kesesi çıktı, onun önüne fakir bir dilenci çıktı.

Onun huzurunda dilenci altın kesesi gibi olur, huzurundan altın kesesi dilenci gibi gider.

Onun korkusundan timsahlar titrer, zelzelelerle taştan dağ titrer.

Ey ebediyen parlayan güneş, saltanatın esası ve kabilelerin mumu,

Allah'ın gölgesi ve saf nur sensin, bu özelliklerini dünyada herkes işitmiştir.

960. Hem gölge hem ışık olan bir gölge, hem nur hem gölge olan bir ışık.

Büyüklük için delil olan zenginlik ve her işte hüner sahibisin.

Sen çok mal bağışlayansın, senden başka bağışlayıcı Allah'tır, sen cömertlikte çok faalsin senden başka faal Allah'tır.

Senin şiirin Hasan'dan[578] daha şairane bir şiirdir, senin lafızların Ḳāmil'den[579] daha kamil bir lafızdır.

Ey efendim, seni ve de ihsan ve bağışını umarak ben buraya geldim.

965. Senin katında faziletliler daima sana yönelirler çünkü faziletli kişi faziletlilere yönelir.

Eğer hizmetinle rızıklanırsam A'şā ve Di'bil'in[580] söyledikleri gibi söylerim.

Ve eğer senin hizmetinden mahrum kalırsam, kalemi yakarım ve parmak uçlarını yararım.

Ey turaç kuşu ve kumru öttükçe, ey simurg ve bozdoğan meşhur oldukça,

Vücudun ayakta dursun ve günün aydın olsun, gönlün temiz ve şansın makbûl olsun.

970. Senin şiirini yazmakta Allah bana Beşşār'ın[581] gönlünü ve İbn-i Muḳbil[582] huyunu versin.

43

Ey oğul güle şarap ver, gül şarap gibi, şarap gül gibi, şarabın güzel kokusu gül gibi, şakayık şarap gibidir.

Şarap güle doğru, gül şaraba doğru gitti, gül şaraptan koku, şarap gülden renk çaldı.

Şebboy çiçeğinin altında kadeh tutmak iyidir, gece uyanık kalanın tepesinde tahtalı güvercin sesi ve çığlığı iyidir.

Kumrunun rāh-ı Māverāünnehri makamını çaldığı her zaman bülbül kırmızı güle; şarap al, der.

---

[577] Eski Arap kavimlerinden birisidir (Dehḫüdā, Ali Ekber; Lüġātnāme, Tahran 1372, c.III, s.3740).

[578] Bkz. Tez; s.163.

[579] Ḳāmil'den kasıt; Müberred'in "Ḳāmil" adlı eseridir.

[580] Bkz. Tez; s.163.

[581] Beşşār b.Bord bkz. Tez; s.161.

[582] Bkz. Tez; s.161.

O aşık bülbül halvethaneden sıçramış, tamburenin sapı gibi ormandan ağaç tutar.
Gönül alıcı guguk dağ servisinden tepesinden uçunca kanadının altına çan takmış sanırsın.
O kutlu kumru kahkaha ve gülücük atmakta, her bir guguk boğazına bir zincir atmış.
Seher vakti birden arzuluların arzudan nefeslerinin kokması gibi yasemen ve sümbül kokar.
O karga bir zenci gibi gölgelerde hem sümbülün,hem de yaban soğanının dalına ateş bağlamış.
O turna turnayla Türkçe konuşur, Māzil dağında papağan Hintçe konuşur.

44

Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Kırmızı gülle birlikte Nevruz ayı gelmiş, kırmızı şarabı al ve kırmızı güle doğru salın.
Menekşenin zülfünü kokla ve hemişebaharın lalini öp, çeganenin sapını tut ve şarap kadehinin önüne eğil.
Tavlacı çocuktan oyun sırasını daha ağır götür, tüyü bitmemiş gençlerin elinden hemen şarap kadehini çek.
Ey ay yüzlü put, kalk ve bahçeye in, çünkü bahçe renk ve kokudan put gibi oldu.
Dal inci saçtı, toprak nakış kaldırdı, rüzgar misk saçtı, bulut nem döktü.
Gök gürültüsü kamçı vurdu, onun kamçısı şimşektir. Rüzgar örtü örttü, onun örtüsü yağmur yüklü buluttur.
Kumru hoşça girdi, tuti konuşarak girdi, bülbül nağmeyle girdi ve guguk kuşu kanla girdi.
Bülbül gülün üzerinde cilvelenir olmuş, reyhanın dalcığı hareketlenmiş.
Rüzgar bayraktar oldu, bulut siyah bayrak oldu, şimşek, bayrağın bir iki altın süsü gibidir.
Çayır, bayrak içinde bayrak gibi bahçede, bahçe İrem[583] içinde İrem gibi çayırdadır.
Tavusun kuyruğunda ay, hüdhüdün başında külah, turacın yüzünde gül, tutinin dudağında bekam bitkisi vardır.
Her kumrunun boynu miskten cim harfinin madeni, her bir keklikcağızın gözü kandan mim harfinin meskenidir.
Lalenin yüz renginin buhur ve ödden bir beni, sarı çiçeğin mumunun mey ve miskten bir kokusu vardır.
Havuzda zırhı benekli balık vardır, ovada gümüş karınlı ceylan vardır.
Rüzgar zırhçı olmuş, su zırh halkaları, bulut çadır diken olmuş, sis çadırların dokuması.
Tahtalı güvercin, Lebīd[584] ve Züheyr'in[585] şiirlerini okumakta, nārū, Cerīr[586] ve Ḳuṣem'in[587] medhini okumaktadır.

[583] İrem, Cennet bahçesi demektir.

Her bir tavusun kuyruğunda 130 tane ay, her bir keklikciğin kanadında 9,10 rakam.

Kuşlar gülün üzerinde Acem sarayının emirinin vücudu ve ruhuna iyilikle dua ediyorlar.

O, Allah'ın rızası haricinde yeryüzünde bir tek adım atmayan bir padişahtır.

1000. Cihan şahı Ebū Sa'id ibn-i Yemin-i Düvel, Allah'ın yaratıklarının koruyucusu ve ümmetin dininin yardımcısıdır.

Yeryüzü halkına ve babasının tahtına sabah güneşi ve karanlıkları aydınlatan dolunay gibi.

Orduya ve ordu dışındakilere şiddetli yüzü yoktur, hizmetçilere ve onların dışındakilere malı yazık değildir.

Onun devleti düşmana ve düşman dışındakilere galiptir, hizmetçiler ve onların dışındakiler için ona itaat vaciptir.

Onun işlerinin sonucunu iki dünyada hayır yaptı, kuşkusuz onun işinin sonu hayır olur.

1005. Kötü kılavuzla, kötü muzdariple, kötü sabırsızla ve kötü sanıkla birlikte değildir.

Onun gönlünde Allah'tan utanmak galiptir, ihtişamlı melikte utanç iyi bir haslettir.

Halka karşı kötü düşünmez ve asla kötü olmaz, çünkü kötülük yapanın sonu pişmanlıktır.

Onun emrine karşı gelen kimse şeytandır, evet, Allah'ın emrine şeytan karşı gelir.

Allah Kur'an'da yedi gök yapmıştır, lanet öfkeli şeytanın var olduğu yeredir.

1010. Bizim şahımız şeytanın önünde Süleyman'ın Cem'i[588] olmuştur, onun kılıcının ucunda Cem'in Süleyman'ının mührü vardır.

Benim yanımda Billahi yemine gerek yok, çünkü mülk divanının tümünden hep duman çıkıyor.

Ya onları fille çekiyor, ya da okla öldürüyor, ya kılıçtan geçiriyor, ya da gamla eritiyor.

Allah'ın düşmanlarına Peygamber'in Beytü'l-Haram'da vurduğu gibi iki başlı kılıç vurur.

Cihan padişahı kin kılıcını, ne padişahlığın ardından, ne taht ve yakınlarının ardından, ne de hazine ve paranın ardından vurur.

1015. Belki Allah için ve Allah'ın yaratıkları için, ordunun kârına ve hizmetçilerin faydasına.

Bu fitnenin hem Biver-esb[589] zamanında, hem Buḫt-i Naṣr[590] zamanında, hem de Ebū'l Ḥakem[591] zamanında olduğunu bilirsin.

---

[584] Bkz. Tez; s.162.

[585] Bkz. Tez; s.161.

[586] Bkz. Tez; s.161.

[587] Bkz. Tez; s.165.

[588] Bkz. Tez; s.157.

[589] Bkz. Tez; s.153.

[590] Bkz. Tez; s.153.

Hem Behrām Gūr[592] zamanında, hem Nūşirevān zamanında, hem Erdeşir[593] zamanında, hem de Rüstem zamanında.

Sonuçta Hakk'ın efendisinden başkası galip olmaz, sonuçta yabancının Acem üzerinde eli olmaz.

Sonuçta zalimlerin zulmü devam etmedi, çünkü cihanı yaratan zulmü sevmez.

Tanrımız bu dünyayı ne sitem, ne zulüm, ne fesat, ne kin ve ne de kınama için yarattı.

Adaletin nereye kadar, ihsanın kimlere kadar olduğuna bak,büyük işler yapan kimdir, yüce huylar sahibi kimdir.

Mülkün efendisi odur, halkın efendisi odur, hamdle süslenen odur ve yergiden arınan odur

Hak padişahadır, fazilet hükümdaradır, cömertlik, mal, nimet ve bağışlama doğu şahınadır.

Bir kimse feleğin hareketlerini sayamadıkça, bir kimse karekökü belli olmayan sayının ne olduğunu bulamadıkça,

Şahın ruhu, gönlü ve muradı şad olsun, hazinesi her gün artsın ve zahmeti her gün azalsın.

Onun başının üstündeki tacı ülkeyi aydınlatmış, onun elindeki kılıcı düşman kanı dökmüş.

Eli şarap kadehine, ayağı altın tahta, gözü güzel yüze, kulağı saz tellerine doğru (olsun.)

45

Ey put yüzlü, kalk da yeşilliğe bir meclis götürelim, çünkü dünya yenilendi ve biz dünyadan daha yeniyiz.

Menekşeye oturalım, menekşenin iki eli ve iki ayağıyla yol almak için senin yolunu dağıtalım.

Felekten kadehi alınca dubeyti dinleyelim, yasemen yaprağıyla şarap içmiş gibi olan dudağı mahvedelim.

Ve eğer böyle meze ve şarabımız biterse, biz çare bulucu olarak her ikisinin çaresini görelim.

Senin ağız suyunu emelim ve şarap farzedelim, iki üç öpücük verelim ve o zaman onu da mezesi sayalım.

Hiçbir faydası olmayan dünyanın gamını çekmeyelim, şimdi olursa onun gamını çekeriz, yoksa çekemeyiz.

Dünya bize vurup içmeden önce, biz melik gibi ona vuralım ve içelim.

46

Ey gönül, dünya işinin meyvesi yokluk olduğu için gönle dünyadan hiç gam yükü koyma.

Ekmek için sofra gibi yayılma, karnının peşinde sıcak tandır gibi olma.

---

[591] Bkz. Tez; s.159.

[592] Bkz. Tez; s.154.

[593] Bkz. Tez, s.153.

Allah senin için sabahtan kerem sofrasını yaymışken sen gaflet uykusu sarhoşusun.

47

Ey zincir saçlı güzel, ey iyilerin güneşi, güneşin yüzüne ve cennetliklerin boyuna sahipsin.

Allah dünyanın iyilerinden gönül çalan, gönül aldatan, gönül okşayan ve gönül alan senin gibi birisini yaratmadı.

Eğer sana ay desem bir aysın, servi desem servisin, huri desem bir hurisin, can desem cansın.

Misk kıvrımlı, misk yüzlü, misk göbekli, misk kokulu, güzel sesli, güzel müzikli, güzel çevreli ve güzel dilli.

Senin yüzün güldendir ve nakışlı amberden mücevher kutun vardır, senin miskinin aydan göbeği vardır, senin ayın gökyüzünün miskindendir.

Hem kıvrımları, hem zülfü zincir olan güzel; hem alnı, hem yanakları lale olan güzel.

Ey ruh ve canım sürekli kendisiyle mutlu olan, ey ev ve bahçem kendisiyle bostan gibi olan.

48

Menüçihr b. Ḳābūs'un Övgüsü Hakkında

Māzenderān bulutu oradan kıvrım büklüm olmuş bir yılan gibi dağdan çıktı.

Sanki doğum zamanında karnı ağırlaşmış hamile bir zenci gibidir.

Bu beyaz başlı kız üzerine beyaz saçlı moruklar gibi bir erkek çocuk doğuruyordu.

Bu buluttan ve Zāl̈zer'in[594] annesinden başka anneler böyle bir çocuk doğurmadılar.

O kızlar havadan beyaz nurlarla ufak ufak geliyorlardı.

Kargalar siyah başörtülü dadılar gibi onların yastıklarına kondular.

Zannedersin ki; o gün bahçeye kar, nar ağaçları ve dağ servileri sırasına yağmış.

Üzüm bağı yolunda siyah çizme ve beyaz çarşaflarla pek çok kızlar vardır.

Hepsi çarşafın altına, başından kalçasına kadar sırmalı ipek giymiş.

Dağ servisinin üzerindeki kargalar sanki; kızların başındaki siyah şapkalardır.

Zemin Belh'in kapısından Ḥāverān'a kadar Semerḳand Tezgahı[595] gibi olmuş.

O Tezgahın kapısı, çatısı ve duvarı kağıtçı zenciler gibidirler.

O zencilerin ne işleri var ki; kağıtçılardır ve kağıt yiyenlerdir.

Ne kağıt satanlar ve ne de kağıt alanlar bundan daha fazla kağıt yemediler.

Güneş bir an onun üzerine doğunca; kağıt taze, yeni ve kuru olur.

Fakat ay ve güneş onda çokça doğunca bu tazelik çok olur.

---

[594] Rüstem'in babasıdır.

[595] Semerḳand Tezgahı: Kağıt yapım tezgahı olup burası bu sanatın merkezi olmuştur (Debir-i Siyāḳī: Divan, s.79).

Göller soğuktan İskenderlerin çinko kösü gibi donmuş.

Buz demircilerin örsü gibi, demirciler Māzenderān bulutu gibi olmuş.

O dolu, demircilerin çelik balyozu gibi havadan aşağıya iner.

Ne güzel, şimdi otağ ve çardak, içi ateşle dolu otağ ve çardak oluyor.

Sarhoşlar baygınlıktan başlarını öne eğmiş, çalgıcılar sesi yükseltmişler.

Behmencene Bayramı kazanı coşkuda, Behmen ve Ḳayserān[596] makamları kulakta.

Tavuğun başı ve budunda kebap şişinin ucu, kebap şişinin sapı dilberlerin avucunda.

Kebap, bacada zırhların kanlı yaprakları gibi asılmış.

Efendimiz sarhoş ve harap olmuş, onun iki kolundan hizmetçiler tutmuş.

Birisi o derece ünlü ki; onun ünüyle meşhurlar namsız kaldılar.

Onun pak cevheri gibi bir ömür ki; cevherlerden öyle bir cevher gelmez.

Kendisinden, gönülleri ve huzurları iyi olanlar gibi adalet vermiştir.

Kendinden adalet veren bir kimsenin hakimlere gitmesi gerekmez.

Onun övgülerinde benim için zorluk yoktur, bineklerle birlikte devesini kiraya verip yaya olan benim.

Ey doğuluların efendisi, sana diyorum ki; insanlar ölümlüdürler, sen ölümsüzsün.

Senin için Behmence Bayramı zamanı geldi, bu günü muzafferiyetle geçir.

Sanki bambu ağacının filizi gibi olan bir putun elinden safran renkli şarap iç.

Safran renkli şarabı içtiğin zaman doğruca safran gibi gönle gider.

Ne onun rengiyle gül olman, ne de kokusuyla nergis ve fesleğen olman gerekir.

İstirahatı sazendelerden iste, çünkü rahatlık çalgıcıların yanındadır.

Uzun yıllar bu şekilde yaşa, koşarak, bağırarak, salınarak, nimet içinde.

İki kulağın devamlı gençkāv makamında, iki gözün devamlı dilberlere doğru olsun.

49

Şarabın Tasviri Konusunda Şöyle Buyuruyor

Ey şarap, tüm ruh ve bedenim sana feda olsun, çünkü gönlümün hüznümü kökten söktün.

Senin olduğun her yerde benim işim iyidir, seninle uyanıklığım da uykumda hoştur.

Tüm gönül yakınlığım ve hayat muradım seninledir, Bütün hayatım ve yaşantım seninledir.

Senin gittiğin her yerde benim de orada olmam gerekir.

Geçen günler senin bulunduğun yer, benim ev, harabe ve ev kalıntılarımın olduğu yerdir.

Ey şarap, Allah bana seni layık gördüğü için bütün ruh ve bedenimin rahatı sendendir.

[596] Müzikte makam isimleri.

Ya küpümde olasın ya kadehimde, ya avucumda olasın ya da ağzımda.

Bütün yıl senin güzel kokun benim buhurum olsun, senin yüzünün rengi gömleğimde olsun.

Ey soylu dostlarım, ben öldüğüm zaman en kırmızı şarapla beni yıkayın.

Kafurumu üzüm tanelerinden, örtümü ve kefenimi yeşil üzüm yaprağından yapın.

Mezarımı asma gölgesinde kazın, ta ki benim için en iyi yer olsun.

Eğer Kıyamet gününde Allah beni Cennet'e götürürse, nimet veren Allah'ımdan şarapla dolu ırmak isterim.

50

Mum Muamması ve Ḥakim 'Unṣurī'nin Övgüsü Ḥakkında

Ey canını başının ortasına koymuş olan mum, bizim vücudumuz ruhumuzla kaimdir, senin canın cisminle yaşıyor.

Her zaman ruhun bedeninden bir parça azaltır, sanki ruhunda bedenini saklıyorsun.

Eğer sen yıldız değilsen niçin geceden başka bir zamanda görünmüyorsun? Aşık değilsen daima kendi haline niçin ağlıyorsun?

Evet sen bir yıldızsın fakat göğün mumdur, evet sen bir aşıksın fakat maşuğun tablandır.

Senin gömleğin teninin altındadır, herkes gömleği teninin üstüne örter, halbuki sen daima tenini gömleğin üzerine örtersin.

Öldüğünde ateş sana dokununca dirilirsin, hasta olduğunda boynunu vurmakla iyileşirsin.

Sen güldüğün zaman ağlarsın, bu pek nadirdir. Sen hem maşuksun hem aşıksın, hem putsun hem putperestsin.

İlkbaharsız açarsın ve Mihrigānsız solarsın, gözsüz ağlarsın ve yine ağızsız gülersin.

Sen tıpkı bana benzersin ben de sana, her ikimiz kendimizin düşmanı, meclisin dostuyuz.

Her ikimiz dostların arzuları için kendimizi yakarız,dostlar bizle rahatlar,biz hüzünlü oluruz.

Her ikimiz ağlıyor, her ikimiz sararıyor, her ikimiz eriyor, her ikimiz yanıyoruz, her ikimiz yalnız ve her ikimiz sıkıntı içindeyiz.

Gönlüme koyduğum şeyi senin başında görüyorum, senin başına koyduğun o şey benim gönlümü vatan edinmiştir.

Senin göz yaşın, eritip altının üzerine döktüğün inci gibidir, benim göz yaşım, altının üzerine dökülmüş yasemen yaprağı gibidir.

Senin yüzün sabahleyin açmış şembelit[597] gibi, benimki ise çimende solmuş şembelit gibidir.

---

[597] Turunç çiçeğine benzer, keskin kokulu, sarı renkli bir çiçektir.

Uyumamak gündüz adetidir, ben senin yüzünden bütün gece uykusuz kalırım ve gündüz uykulu olurum.

1110. Senin ayrılığından güneşin düşmanı, sana kavuşmak için karanlık gecelerin meftunu oldum

Ben havas ve avam her tabakadan diğer bütün dostlarımı denedim, onlardan ne birisinde sırdaşlık, ne de ikisinde vefa kalmış.

Ey mum, benim sırdaşım sensin, benim sevgilim sensin, benim kederimi giderirsin, ben seninim, sen benimsin.

Sen nur saçarsın, ben de her gece sabaha kadar aşkla Ebū'l Ḳāsım Ḥasan'ın divanını okurum.

'Unṣurī, devrin üstatlarının üstadıdır, onun özü kusursuz,gönlü temiz, dini fitneden uzaktır.

1115. Onun şiiri tabiatı gibi hem külfetsiz, hem de bedi'dir, onun tabiatı şiiri gibi hem nazenin hem de güzeldir.

Onun bir tek sağlam lafzının meyvesi Cennet nimetidir, onun bir medih beyitinin karşılığı Genc-i Bādāverd'dir.[598]

Sen onun şiirlerini okudukça şeker çiğner, onun beyitlerini söyledikçe yasemen koklarsın.

Onun sabrı dağ gibidir ve onun dağı, emniyet sığınağıdır. Onun tabiatı deniz gibidir ve onun denizinde zeka incisi vardır.

Onun nazmı, lafzı, zevki, vezni, onun her hitabı, her azarı, her övgüsü ve her sözü,

1120. Çalışma günü, mizah günü, kalem günü ve mutluluk günü; nazım zamanı, nesir zamanı, övgü zamanı ve hicviye zamanı.

İnci saçan, misk döken, içki içen ve her işten anlayan; ruh aydınlatan, gönül açan, gam gideren ve oyun oynayan.

O, Cerīr'dir,[599] Ferezdaḳ'tır,[600] Züheyr'dir,[601] Lebid'dir,[602] Rube'-i 'Accāc,[603] Dīku'l Cin[604] ve Seyf-i Ẕūyezen'dir.[605]

O, Ḥuṭey'e,[606] Ümeyye,[607] Nuṣayb[608] ve Kumeyt'tir,[609] o, Aḫṭal,[610] Beşşār Bord[611] ve Yemenli şairdir.

---

[598] Hüsrev Perviz'in onuncu hazinesinin adıdır.

[599] Bkz. Tez; s.161.

[600] Bkz. Tez; s.162.

[601] Bkz. Tez; s.161.

[602] Bkz. Tez; s.162.

[603] Bkz. Tez; s.164.

[604] Bkz. Tez; s.164.

[605] Bkz. Tez; s.156.

[606] Bkz. Tez; s.163.

[607] Bkz. Tez; s.163.

Ḫorāsān'da: Ebū Şu'ayb,[612] Ebū Ẕer[613] ve Türkkeşī'dir,[614] o, Żarīr-i Pārsī[615] ve Rūdekī-i Çengzen'dir.[616]

1125. O, iki Gürgānī[617], iki Rāzī[618] ve iki Velvālcī'dir[619], o, üç Seraḫsī[620] ve üç Suġdī'dir[621].

İbn-i Hānī,[622] İbn-i Rūmī,[623] İbn-i Mu'ṭez,[624] İbn-i Beyż,[625] Di'bil,[626] Ebū Şīṣ[627] ve bu asırdaki o fazıl.

O kutlu beş şair[628]; 'Azzeh, 'Afrā, Hind, Meyyeh ve gönle huzur veren Leyla neredeler?

O iki İmrü'l Ḳayş[629], o iki Ṭarfe[630] ve iki Nābiġā[631], o iki Hasan[632] ve üç A'şā[633], o üç Ḥammād[634] ve üç kadın[635].

---

[608] Bkz. Tez; s.163.
[609] Bkz. Tez; s.163.
[610] Bkz. Tez; s.163.
[611] Bkz. Tez; s.161.
[612] Bkz. Tez; s.167.
[613] Bkz. Tez; s.167.
[614] Bkz. Tez; s.167.
[615] Kim olduğu tespit edilememiştir.
[616] Bak. Tez, s.166.
[617] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); Ebū Süleyk Gürgānī ve Ebū Zera'a-i Mu'ammerī olabilir.
[618] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); Gażāyirī-yi Rāzī ve Mes'ūd-i Rāzī veya Bündār-ı Rāzī olabilir.
[619] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); yalnızca Velvācī olarak bilinen Muḥammed bin Sālih-i Velvācī vardır.
[620] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); Seraḫsī olarak Behrāmī-yi Seraḫsī, Ḫüsrev-i Seraḫsī, Ebū't-Ṭayyib Seraḫsī, Huceste-i Seraḫsī ve İmam Ebu Bekr Vā'iz-i Seraḫsī bilinmektedir.
[621] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); Suġdi olarak meşhur yalnızca Ebū Hafs ve Ebū'l-Yenbeġī vardır.
[622] Ebū Nuvāş, bkz. Tez; s.161.
[623] Bkz. Tez; s.162.
[624] Bkz. Tez; s.162.
[625] Bkz. Tez; s.163.
[626] Bkz. Tez; s.163.
[627] Bkz. Tez; s.162.
[628] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); maşukalarını saydığı beş aşık şair: Küseyyir ('Azzeh), 'Urve ('Afrā), Abdullah bin 'Aclān (Hind), Zi'r-rumme (Meyyeh) ve Ḳays (Leyla)'dır.
[629] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); Bu isimde çok şair vardır bunlardan en meşhuru muallaka sahibi İmrü'l-Ḳays'dır.
[630] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); yalnızca bu adla Ṭarfe bin 'Abd tespit edilmiştir.
[631] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); sekiz tane Nābiġā vardır, en meşhurları; Nābiġā-i Zubyānī, Nābiġā-i Ca'dī ve Nābiġā-i beni Şeybān'dır.
[632] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan. s.233); Hasan bin Ṣābit ve adı Hasan olan Nābiġā-i Ca'di olmalıdır.
[633] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); A'şā namıyla bilinen yirmi iki Arap şair vardır. En meşhurları: A'şā-yı Ḳays, A'şā-yı Hemdān, A'şā-yı Ṭaġlib, A'şā-yı Bāhile'dir.
[634] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); Ḥammād-ı Rāviye, Ḥammād-ı 'Acred ve Ḥammād-ı Zibrikān olabileceği gibi Ḥammād bin Zeyd ve Ḥammād bin Seleme de bu adla meşhur kişilerdir.
[635] Debīr-i Siyākī'ye göre (Divan, s.233); Ḥansā', Hurnak, Leyla Ahyeleyye, Celile binti Mürre ve Leyla el-'Afīfe sayılabilir.

Buḫārā'dan beş[636], Merv'den beş[637] ve yine Belḫ'ten beş[638], yedi Nişāburlu[639], üç Ṭūslu[640] ve üç Ebū'l Hasan[641].

1130. Söyle, gelsinler ve üstadımın şiirlerini dinlesinler ta ki; bahçenin doğallığını ve yaban gülünün tabiiliğini görsünler.

Ta eserlerine, adetlerine, saray nişanelerine ve ev gereçlerine değil, kendi şiir eserlerine ağlasınlar.

O, bu zamane şairlerinin gönderilmiş peygamberidir, onun şiirleri Furkan[642] ve manaları baştan başa Sünnet'tir.

Onun şiiri Cennet'e benzer, nimet veren Allah Cennet'te bize her ne vadetmişse onun şiirlerinde vardır.

Onun tatlı lafızları kevser, manası selsebildir, onun zevki şarap ve vezni süt ırmaklarıdır.

1135. Onun şarap nehirleri bize hadsiz lezzettir, onun lütfu bize gamsız ruhların rahatıdır.

Onun avucundan cömertlik, gönlünden insanlık çıkar, Tibet'ten Tibet miski ve'Aden'den[643] 'Aden incisi (çıkar.)

Onun barış vaktinde kimse mezarlığı çayırdan ayırt edemez, onun öfkeli zamanında kimse çayırı mezarlıktan ayıramaz.

Himmeti baba, yüceliği anne, uyanıklılığı çocuktur. Onun hikmeti amca, celali dayı ve akıllılığı damattır.

Şairlik davasında bulunan şairler ondan daha aşağıdır, mana ondan zahir olur, diğer hakimlerin bir ilmi, onun birçok ilmi vardır.

1140. Her ne kadar atın sesi karganın sesine benzerse de kargada asla rahvan bir atın gücü olmaz.

Ey, çölde giden, beyaz ayaklı, Arap soylu, nalı ülker yıldızına benzeyen ve tırnağı taşları parçalayan güzel at.

Manda gibi yük çeken, erkek aslan gibi saldıran, fil gibi yürüyen ve gergedan gibi bağıran,

---

[636] Debīr-i Siyāki'ye göre (Divan, s.233-4); Murādi, Emir Ebū'l-Hasan Āġāci, Ebū'l-Meṣel, Rovnāki, Sipihrī, Rebenceni, Şākiri, Cellāb, Ma'nevi, Ebū İsḥak-ı Cūybārī dönemin meşhur Buharalı şairleridir.

[637] Debīr-i Siyāki'ye göre (Divan, s.234); Mes'ūdi, Kisāi, 'Ammāre, Ebū'l-'Abbās, Beşşār, Ṣaffār, Ṭayyān, Ebū Naṣr da dönemin meşhur Mervli şairleridir.

[638] Debīr-i Siyāki'ye göre (Divan, s.234); Şehīd, Ebū Şekūr, Ebū'l-Müeyyid, Ebū Muhammed Bedi', Ma'rufī, Sāni', Dakīkī dönemin meşhur Belḫli şairleridir.

[639] Debīr-i Siyāki'ye göre (Divan, s.234); sadece Rāfi'i, İstiġnāi, Habbāzī, Refi'üddīn ve Ḥasenek Vezir'e mersiye yazan ve ismi tam olarak bilinemeyen bir şair daha tespit edilebilmiştir

[640] Debīr-i Siyāki'ye göre (Divan, s.234); Firdevsi, Esedi ve Dakīkī olmalıdır.

[641] Debīr-i Siyāki'ye göre (Divan, s.234); Ebū'l-Hasan Şehīd Belhī, Ebū'l-Hasan Murādi ve Ebū'l-Hasan Āġāci'yi kastetmiş olmalıdır.

[642] Kur'an'ın başka bir adıdır.

Pars atılışlı, ceylan hareketli, kurt koşuşlu, yaban koyunu seyirtişli, kaplan sıçrayışlı, ahu yürüyüşlü, tilki hileli ve yaban eşeği koşuşlu.

Ateşte Zebānī, suda kaplumbağa gibi, çölde deve kuşları, dağın tepesinde hayvanlar gibi.

Eyere itaatli, hoş dizginli, güzel gidişli ve kıvrak ayaklı, dağda giden, yol arayan, sel aşan ve dağ yıkan.

Onun sırtı, ayağı, kulağı ve boynu; yay, mızrak, mızrak başı ve kalkan gibidir.

Mancınık taşı gibi taştan kaleye çıkar, halatın kuyuya inmesi gibi vadi derinliğine girer.

Örümcek gibi tel üzerinde gider, kebap şişi gibi bir karış yerde hareket eder.

Onun yanında Raḫş cılız kalır, Şebdīz ağır gider, Verd[644] onun yanında piyade kalır ve Yaḥmūm[645] tembelleşir.

Beni, böyle bir vadiden, korkunç ve tehlikeli bir ovadan böyle bir at çıkarabilir.

Hastalıktan dolayı gözünden yaş gelenlerin gözü gibi hararetten göl olmuş, Ehrimen'in boğazı gibi susuzluktan sel yatağı olmuş.

Çölün yüzü, zırhçıların evi gibi timsah izleri ve kıvrımlı yılan motifleri olmuş.

Onda kurtların sesi yay sesi gibidir, bitkilerin dalı zencilerin kıvrımı gibi büklüm dolu.

Böyle bir atın üzerinde böyle bir çölü, kısas günü gibi karanlık ve işkence günü gibi dar bir gecede geçerim.

Onun göğü yüzünü lacivert suyla yıkamış, onun yeri elini katran ve Hoten miskiyle bağlamış

Yemen Dağı tepesinden doğan o Benātü'n-na'ş doğrusu bir kabza ve bir yay yuvası gibidir.

Sa'dü's-su'ūd lacivert gökte nil renkli bir çenede akik bir ben gibidir.

Hak'a ikizler burcunun yanında üç taşlı sacayak gibidir, onun önünde Süreyya'nın şekli sacayağın ateşi gibidir.

Benim atım haliçteki gemi gibi gece gider, ben de onun üzerinde gemi direği gibi sabitim.

Onu, ip üstünde oturan bir oyuncu gibi bazen iniş aşağı, bazen yukarı doğru koştururum.

O Jübiter tedbirli kahramanın yüzünü göremem diye gözümün beşiğinde uyku çocuğu uyumaz.

Nimet veren Allah'tan pençemle onun ikbal eteğini sağlam tutup, ayak toprağını öpmedikçe

Ey Menūçihrī, bilgisizlikten kendi elimle kendi kefenimi dikmekten korkarım.

O, mücevher taç ve şiirin ipek örtüsü altında Āzer'in putu ve Brehmen'in puthanesi gibidir.

---

[643] Yemen'de incileriyle ünlü 'Aden Körfezi'nde bir şehir.

[644] Gül kurusu renkli at manasındadır, bu isimle Araplarda pek çok at meşhurdur (Debir-i Siyākī, Divan, s.411).

[645] Hz. Hüseyin'in atı.

Kendi şiirini onun önüne eğitilmemiş olarak mı götüreceksin? Kendini yeryüzünün kınamasına rehin mi bırakacaksın?

Tavusun kuyruğundan daha güzel bir resim olacak mı? 'Aden Cenneti'ne nar ağacının dalını mı dikeceksin?

O, dünya üstatlarının kendisinden çekindiği kişi, sen cahillikle acele edip onun yanına gitme.

Senin üstadının meclisi yanan bir ateş gibidir, sen de develerin dinlenme yerinde bulunan istenmeyen bir deve gibisin.

Cahil deve cahillikten yolda uyur, deve parçalayan bir aslandan sakınmaz.

51

Ali b. Muhammed'in[646] Övgüsü Hakkında

Gece uzun saçını eteğine salmış, eskimiş başörtüsü ve katrandan tacı.

Her gece bir Bulgar çocuğu doğuran zenci bir kadın gibi.

Şimdi kocası öldü ve kocadı, o sebeple çocuk doğurmaktan kısır kaldı.

Bījen'in[647] hapsedildiği kuyu gibi dar ve karanlık bir gece, ben Bijen gibi onun kuyusunun ortasındayım.

Süreyya kuyunun başını bekleyen Menīje[648] gibi, benim iki gözüm Bījen gibi ona bakıyor.

Kutup etrafında Cüdey yıldızı semiz tavuğun kebap şişinde döndüğü gibi dönüyor.

Benātü'n-na'ş onun çevresinde solak adamın elindeki sapan gibi dönüyor.

Konduğu yerdeki şahinin gözü gibi akrep burcu dağın başında kuyruk kıvırıyor.

Samanyolu fildişinden bir minber, çevresine kırmızı boya kökü suyundan noktalar vurmuş.

Nişancı takım yıldızı onun önünde dört hatip gibi, dört hatip önünde dört müezzin.

Benim budumun altında katil olmayan, serkeş olmayan ve vahşi olmayan kırmızı yeleli ve siyah kuyruklu bir at var.

Dizginini sandal ağacının dalındaki iki siyah yılan gibi kızıl boynuna atmış.

Kuyruğu dokunmuş ipek bir bağ gibi, tırnağı demir ve çelikten bir havan gibi.

Atı, org çalan adamın parmakları gibi yakından sürüyordum.

Güneş topu, pusudan çıkan kanlı bir hırsız gibi Elburz'un tepesinden doğdu.

Her saat yağı arttırılan yarı sönmüş bir lamba gibi.

Bābil tarafından sert taşı parçalayan ve kale yıkan bir rüzgar çıktı.

---

[646] Bkz. Tez; s.151.

[647] Bkz. Tez; s.152.

[648] Bkz. Tez; s.152.

Sanırsın ki; bir sel, dağın tepesinden yüz batman ağırlığındaki taşları indiriyor.

Çöl tarafından bir toz kalktı, dünya koyu renkli bir ipek gibi oldu.

Öyle ki; sabahleyin deniz yüzünden Behmen[649] ayında su buharı kalkıyor.

Karen Dağı'nın[650] tepesinden karga renginde ve karabatak şeklinde bir bulut yükseldi.

Kasten ateşe verdiğin yüz binlerce yeni harman gibi.

Her zaman o buluttan karanlık dünyayı aydınlatan bir şimşek çakar.

Geceleyin dar ocaktan kızgın demir çeken bir demirci gibi.

Gök gürültüsü insanların tüyünü diken gibi edecek şekilde şiddetlenmişti.

Sanırsın ki; bakır ney her zaman, kulağa bir nefesle üflüyordu.

Yer, dağın tepesini aşağı düşürecek kadar şiddetli bir sallantıyla sallanıyordu.

Dersin ki; her zaman büyük bir fil eziyetten vücudunun pisliğini atıyor.

Gökten, gül bahçesine gül yaprağı yağması gibi yağmur yağdı.

Ve ya Temmuz ayında dağınık çekirgenin dama ve sokağa yağdığı gibi.

Seller çölden uzayarak, kıvrılarak ve yeri yararak her tarafa yayıldı.

Büyücünün büyü zamanı gibi hilekar yılanlar birden kalktı.

Akşam namazı vaktinde semanın yüzü kat kat buluttan sıyrıldı.

Papazın elinin putların yüzünden kırmızı örtüyü kaldırması gibi.

Dağ tarafından safrana bulanmış eğik bir sopa gibi hilal ortaya çıktı.

Öyle ki birbirinden ayrılmış iki baş gibi, batının sarılığından kelepçe gibi.

Veya eteğinde sarı kıldan, yarım ipekten, mavi renkli bir gömlek vardır.

Ben nar renkli yakutun madenden çıktığı gibi devletin kendisinden yükseldiği bir dergaha vardım.

Mızrak oynayan, hançer atan ve bir süvari olan doğu komutanının sarayına (ulaştım.)

Ali b. Muhammed, şanı yüce görüşü doğru emir.

İran ve Turan ülkesinin güzelliği, bağışı ve nimeti artıran Allah'ın mübarek gölgesi.

O her fende bir ilim adamı gibi yol gösterici ve ilimler sahibi zattır.

Onun siyaseti en iyi siyasettir, onun intikamı en iyi intikamdır.

O, sağlam sözleriyle ve mükemmel görüşleriyle zamane insanlarından farklıdır.

O, mızrakla yiğidin kulağında delik açan kahraman bir savaşcıdır.

Savaş zamanında nakışlı kumaş gibi rengarenk olan onun kılıcına aferin.

Uzunluğu, genişliği, rengi, cevheri ve keskin tarafı, pencereden doğan bir güneş gibi.

---

[649] Şemsî takvime göre yılın onbirinci ayı.

Eğer birisi bu taraftan ona bakarsa öbür tarafta yerde darı sayar.

Eğer düşmanın zırhına kılıç vurursa, bir vuruşta zırhı ikiye böler.

Bir pergelin ikiye ayrılması gibi, düşmanın vücudu ikiye bölünür.

Ey ebediyen doğan güneş, hasetçiyi atıp hünerli arkadaş arayan!

İşittim ki ayakta durduğu zaman; Behmen'in[651] eli ancak dizine kadar ulaşırmış.

Senin elin doğudan batıya, Medāyin'in en uzağından Medyen'e kadar uzanır.

Düşman kadınları, vuruşmadan önce feryat nağmelerini öğrenirler.

Öyle ki çocukların Fatiha'dan önce hecelemeyi öğrendikleri gibi.

Çok fazla nesepçilik ve sülalecilik, senin soyunun temiz ve köklü olmasındandır.

Gözünü aç, Müslümanlar oruç tuttukça ve Hintliler perhiz ettikçe,

Denize taze amber yüklenir, dağda hamāhen[652] madeni çıkar.

Ardıç ağacından kāfūr dökülmez; duvarın arasından lavanta çiçeği çıkmaz.

Şimşir ve susam çiçeği arasında çok mutlu ve sevinçli olasın, sevinçli.

Şarap iç, neşelen, ebedî yaşa; dirhem ver, dostu çağır, düşmanı dağıt.

Talih gözüyle mülkün yüzüne bak; mutluluk eliyle uğursuz ayağı kır.

Devletle nimet yüzünü süsle; bağış ile himmet hanesini doldur.

Her yıl sevgiliye gönül ver; her ay şarap fıçısının etrafında sevinçle salın.

Her gün iki gözün sevgiliye baksın; her zaman iki kulağın org dinlesin.

52

Kendisine Haset ve Düşmanlık Edenleri Şikayet Hususunda Şöyle Buyurur

Ben hasetçilerin kendisine haset ettikleri birisiyim, ey mü'minlerin izzetli emiri, mazlumların hakkını ver.

Her yerde erkek aslan yalnızdır ve domuzlar çift çifttir, biz hepimiz çiftiz, tek olan adaletin yaratıcısı Allah'tır.

Bana haset eden benim önüme geçiyor, bu hatadır. Ferverdin[653] ayından önce çiçeğin açması gibi solar.

Hasetçim benim gibi faziletli olmak istiyor, verem hastası olan kimse nasıl semiz olabilir.

Hasetçim bana, benim sözümle niçin yay gibi kamburlaştın ve pusudaki ok gibi oldun, diyor.

Böyle bir hasetçiyle kamburlaşmak doğrusu başağrısı olur,yüzükteki kamburluk doğru düşer.

---

[650] Diğer bir ismi de Māzenderān Dağı'dır.

[651] Bkz. Tez; s.153.

[652] Kırmızıya çalar koyu renkte taş.

[653] Şemsi takvimde 21 Mart-20 Nisan günlerini kapsayan bir ay adıdır.

Hasetçim, dostlarımı benden uzaklaştırdın, diyor. Dostları onunla birlikte olmaktan eziyet ve sıkıntı çeker.

Alim bir günden fazla onun dostu olmaz, herkes parmağına yüzüğünü bir kez yapar.

Hasetçim diyor ki; sen nasıl padişahın sarayında bulunuyorsun? O ne güzel, hem açıkça düşmansın ve doğrusu bir cahilsin.

Bahçenin olduğu her yerde kuş sesi vardır, kuşun olduğu her yerde parçalayıcı ok vardır.

Hasetçim diyor ki; biz ihtiyarız, sen daha gençsin; bilgi açısından genç, yaşlılara yaklaşamaz

Eğer kötü cevherlilerin ilmi yaşlılıkla artsaydı lanetli şeytan her geçen gün daha siyah yüzlü olmazdı.

Hasetçim diyor ki; kadın erkek herkes seninkini okudukları halde niçin benim şiirimi daha az okuyorlar.

Benim şiirim berrak sudur, seninki kaynar sudur, kaynamış su içen nasıl berrak su içmiş gibi olur.

Hasetçim diyor ki; nasıl da padişahın hizmetini görüyorsun, tilkilerin ormanın aslanına hizmet etmesi gerekir.

Filcilerin rızık için fillerin hizmetini gördüğü gibi ve kölelerin rızık için yeryüzü şahının hizmetini gördüğü gibi.

Bana haset eden diyor ki; yalnız benim şiirim var ve yeter. Bir kimse Rāmitīn'in[654] çenginden barbut'u ayırt edemez mi?

Allah bütün hikmetleri ne bir şaire, ne de bütün kokuları Çin miskinin göbeğine verdi.

Bir şair tegazzül bilir, birisi teşbih ve medih, bir çalgıcı kālūs makamını bilir, birisi şekertuvin.

Bana haset eden diyor ki; Niçin ileri gelenlerin önünde biz zelil ve aşağılığız, sen güvenilir ve en büyüksün?

Onun sözü cahilliğine hem delil hem şahittir, benim fazlım aklıma hem kanıttır hem yemin.

Ey hasetçi, sen kesinlikle görmüyorsun ki, akıllı olasın. Yalancı asla hurinin yüzünü ve saçını göremez.

Ey hasetçi, sen de şairsin ben de şairim. Ancak senin şiirin zayıftır, benim şiirim kuvvetli.

Senin şiirin şiirdir, fakat onun içi ayıp ve utançla doludur. Kıymetli incinin içinde birçok kurt vardır.

---

[654] Rāmi olarak da bilinen Sāsāni dönemi müzisyenlerinden birisidir.

Söylenmemiş şiir doğru olmayan şiirden daha iyidir, doğmamış bebek altı aylık cenin düşürmekten daha iyidir.

Ey hasetçi, ben bu sultanın sarayına gelince gürültü kopardın ve feryad-u figan ettin.

Şahın yanına gelen her şaire böyle yaparsan senin çok çok hüzünlü olman gerekir.

Şaha-her zaman mutlu ve genç kalsın-en uzak Rum bölgesinden, Çin sınırından şairler gelir.

Geçen yıl seninle bizim ne çatışmamız, ne çarpışmamız vardı, bu yıl sen bizimle çatışmaya ve kine tutuştun.

Gelecek yıla kadar bekle, sıra kime gelecek, kendi üzerindeki bana attığı ayıp postunu kime vurması gerekecek.

Ben seni kendimden şiir ve şairlik alanında tam manasıyla en küçük bir şair olarak tanırım.

Emir sana, git, onun bir şiirine cevap ver, diye emretti. Bir yıl geçti yapmadın, bu çok büyük yüzsüzlüktür.

Kulunu okşayan şah eğer bana emretseydi senin şiir divanından daha sağlam cevap verirdim.

Fakat senin şiirlerin, şair seçen emire onunla bunun cevabını verecek derecede o kadir ve kıymete sahip değildir.

Ey cahil, sen bilmiyorsan, herkes senin şiir söyleme bakımından benimle aynı seviyede olmadığını bilir.

Ben din, tıp ve gramer ilmini bilirim. Sen dal, zal, ra, za, sin ve şin'i bilmezsin.

Arapların birçok şiir divanı benim ezberimdedir, sen "elā ḥubbi bisaḥniki fesbahīne"yi[655] okumayı bilmezsin.

İran şahı beni Rey'den fil sırtında istedi, kendisi bu birkaç yılda seni hiç düşünmedi.

Ben faziletçe senden üstünüm, sen malca benden üstünsün. Fazilet maldan daha iyidir ve din dünyadan daha iyidir.

Senin malın şahların şahından birikti, yoksa sen Rey'de pis sulardan gübre toplardın.

Eğer böyle (malı) arttırmasaydın sana emirin metin ordusunda bir komutanlık çok gelirdi.

Raiyet içtimasından sonra elbisenin koluyla üçyüz dört yüz dinar azaltmadığı hiçbir yıl yoktur.

Ben padişaha müteşekkir değilim, diyorsun. Yoksa yükünü bağlayıp aceleyle gitmen şaha daha iyi gelir.

Orada sana bir aylık ölü domuz eti ve arpa ekmeği vermeleri için tekrar Şirvān'a git.

Bende bir defa şahın şu sarayında olma arzusu varken artık ne Rey ve Gürgān'ı, ne doğu ve batıyı hatırlarım.

---

[655] Muallaka şairlerinden ʿAmr b. Kulsūm'un ilk beyitinin başıdır. Anlamı için bak. Tez, s.45.

Rey, Gürgān ve Şirvān'da şairleri görünce filin sırtında eyeriyle "Bedre-i 'Adli"yi[656] sundu.

Mu'taṣım ve Müsta'in'in[657] ömründe asla vermediğini bu büyük zat şu küçük şaire bir günde verir.

İyi talihin, sana yardımsever padişahın gölgesini bağışlaması için bu şekilde şükre yönel ve daha fazla nankörlük etme.

Şükreden cömertler gurubundan olur, şükretmeyen zarara uğrayanlardan olur.

53

Alaca karganın bize nağmeli şarkı söyleyen feryad u figanı vardır.

Alaca karga duası çabuk kabul edilen bir peygamberden başka bir şey değildir.

Alaca karga neyzen olmuş ve ben onun neyini dinlemekten efkarlanmışım.

Vefasız yar gitti ve onun sarayı vefası gibi böyle harap oldu.

Onun yari onun yerinde kaldı, bana da onun yerinde vefa gösterdi.

Benim gözüm Zemzem kuyusu gibi, onun sarayı da vahşi hayvanların Kabe'si gibi oldu.

Onun bulutu tıpkı benim gözlerim gibi, onun seba rüzgarı tıpkı benim sert inleyişim gibi.

Benim ağlamamdan vücudum harap oldu, onun ağlamasından vücudu harap oldu.

Hey benim hızlı devem nerede? Onun ayağı arşın direkleri gibidir.

Küreği onun kuyruğu olan bir gemi gibidir, onun yelken ve kalçasıysa bunun boynudur.

Dizgini onun yolu, kılavuzu bunun hörgücü, onun iki eli bunun bastonudur.

Onun yüzme özelliğini su serabında deneyebilmem için o nerededir?

Sonunda onu aklın kaybolduğu bu tehlikeli çöle süreyim.

Boyunun uzunluğundan ikiye ayrılır, onun yüksekliği gökyüzü mesafesindedir.

Onun zemini Cehennem gibi ve onun hararetinden otları zencilerin saçı gibi olmuş.

Çöl Cem'in mülkü gibi harap olmuş, askerleri gulyabāni ve şeytan onun padişahı olmuş.

Padişahın önünde yılan derisi ve ejderhanın dişiyle davul çalarlar.

Onun çevresinde turna, deve kuşu ve kata'dan[658] oluşan cariyeler saf tutmuşlar.

Onun göletleri ve havuzları zehirli ve parçalayıcı engerek yılanlarıyla doludur.

Onun şarabı serap, kadehi vadilerdir. Onun mezesi onun taşları ve kumlarıdır.

Onun çevresinde çalgıcıların sesi; onun köpekleri olan aslan ve kurdun kükremesidir.

Onun buhuru sıcaktan kavuran rüzgardır ve reyhanı, onun etrafindaki baston ve sopadır.

Ben o çölün ortasında devin korkusundan ve çıkardığı seslerden dehşete düşmüşüm.

---

[656] Sultan Mes'ūd'un şairlere verdiği yüklüce ödül.

[657] İkisi de 'Abbāsī halifeleridir.

[658] Bağırtlak kuşu da denilen kekliğe benzeyen bir tür kuştur.

Güneş karanlığa gark olduğu zaman aşıkların yüzüne onun ışığı vurur.

Gece batının arasından dışarı sıçrayınca, onun makamını feleğin altına yayarlar.

Eğer hava sevgilinin elbisesi olursa ondaki kum yığınları da onun altın noktalarıdır.

Felek lacivert bir kuyu gibi, ikizler burcu onun kovası, samanyolu onun boğazı gibidir.

Onun esintisi hava ve birisi onun esintisine değirmeninin tozunu saçmış.

Yarım yay yuvası gibi hak'a'dandır, onun evinin temelinde benātü'n na'ş vardır.

Cudey yıldızı astardan parlak bir örtü gibi, küçük ayı yıldızları boğa burcunda bir nokta gibi.

Hava çivit renkli bir cübbedir, kayan yıldız cübbesinin üzerinde kırmızı kuşaktır.

Samanyolu pencereye vuran ışık gibi ve yıldızları onun tozu toprağıdır.

Sabah olup gün doğunca onun kıymeti bunun kıymetini azaltır.

Ay hastalıklı bir göz gibi, sabah vakti onun tutyası gibi olur.

Ben çölün sonuna varmışım ve onun azabı da sona ermiş.

Allah'ın onun gibi birisini yaratmadığı eşsiz efendilerin meclisine varmışım.

Tedbiri o derece ki; onun dehası havadaki mancınık taşının özelliğine sahiptir.

Azim yerinde azim onun azmidir, fikir yerinde fikir onun fikridir.

İsmi yüce olan Allah'tan başka yaptığı rıza onun rızası, kaza onun kazasıdır.

Dünyada onun celali gibi celal yoktur, onun büyüklüğü gibi de büyüklük yoktur.

Onun cömertliği sucu olmazsa batı halici bozguna uğrar.

Fesahatim Hüdhüd[659] gibidir ve Hüdhüd'üm onun Seba'sının[660] sonuna kadar ulaşır.

Benim Merve ve Safa'm[661] onun şükründendir, onun Merve ve Safa'sı onun fazlındandır.

Benim şiir zamanım benim tabiatımdır, güzellik ve şahlık onun tebatebayi'sidir.[662]

"Emma ṣaḥā"[663] Arapça'dır, ben onun "emma saha" sını Farsça'ya çeviriyorum.

Şüphesiz onun cesareti ve onun ḥayyetü'l-havvā'sı[664] bu feleğe kadar gider.

Bekası ve devleti sürekli olsun, onun hasetçisine belası ulaşmış.

54

Şehriyār'ın Övgüsü Hakkında

Behmen adetine uy ve Behmengān'ı yeniden tazele. Ey mülkün ağacı, senin meyven izzet ve gövden uyanıklılıktır.

---

[659] Hz.Süleymanın kuşunun ismidir.

[660] Arabistan'da Yemen bölgesinde Belkıs'ın bulunduğu eski bir şehirdir.

[661] Mekke'de Hac bölgesinde bulunan iki yer adıdır.

[662] Tebatebayi; Anne ve babadan Peygamber soyundan gelme halidir.

[663] 'Aṭṭab b.Verkā'-i Şeybānī'nin şiirinin başıdır.

[664] Yılan ve yılan oynatan suretindeki gökyüzünün on dördüncü şekli.

Urmuzd,[665] Behmen ve Behmengān kutlu olur, Urmuzd, Behmen ve Behmengān sana kutlu olsun.

Maşukların parmak ucundaki yeşil kınaya bak, yeşil parmak uçlarını sürahinin tepesine koy.

Doğrusu Çinlilerin billur kadehleri yeşil resimlerin ve ayna seddinin üzerinde zannedersin.

1335. Ya erkek tavus gagasıyla kadehi kaldırır, yada tutilerin yemlenme zamanında onların kanatları.

Ey öfkelendiği zaman hışmından çakmak taşı ve çakmağa ateş sıçrayan efendi!

Senin hışmın; dünyayı çiğnemeden yutan ve açım, diyen Davud peygamberin oğlunun[666] balığı gibidir.

Her mümin ve müminenin boynu senin yükünün altında olduğundan dolayı duadadırlar.

Ey şehriyār, küpün çevresinden başka yerde salınırsan ve dinin etrafından başka yerde koşarsan gününü gün edemezsin.

1340. Sabahtan gam savaşı için bir ordu hazırla, o öncü kuvvet olmayı seçer ve azığıyla gururlanır.

Sen elinle askerin kalbine üzümlerin kanını (dök), sakiler sol tarafta, çalgıcılar sağ tarafta.

Sakilerin bakır tasa şarap koymuş, hizmetçilerin buhurdana amber atmış.

Çalgıcılar bazen pest, bazen yüksek sesle bugün gāh servistān, gāh eşkene[667] makamını terennüm ederler.

Gāh zir-i ḳayserān, gāh taht-ı Erdeşir, gāh nevruz-i buzurg, gāh bahar-ı beşkene nağmesini çalarlar.

1345. Bazen heft genc ezgisini, bazen gencgāv nağmesini, bazen dif-i rahş, bazen de ercene nağmesini terennüm ederler.

Sırasıyla bazen pālizbān, bazen serv-i sehi, bazen ruşen-i çerağ, bazen de kāvizne makamını söylerler.

Bir an sivār-ı tir, bir an kebk-i deri, bir an servistāh, bir an bārevzene makamını çalarlar.

Sabah çekek, kuşluk vakti şehāc, öğleyin lebinā, akşam vakti dene makamını söylerler.

Ferverdin'de gülle salın, Dey'de[668] ceylan hızında ol, Mihrigān'da nergisle, diğer mevsimde zambakla ol.

1350. Üçyüz yıl kırmızı şarap,üç yüz yıl sarı şarap, iki bin ay la'l renkli şarap,bin sene üzüm şırası iç.

[665] İranlılar her ayın ilk gününe bu adı verirler ve kutlu sayarlar.

[666] Süleyman peygamber.

[667] Bu ve bunu takip eden beş beyitte geçen isimlerin hepsi müsikide makam adlarıdır.

[668] Şemsi takvimde bir ay ismidir.

Bayramın Şükrü ve Ḫāce Muhammed'in Övgüsü Hakkında

Ramazan ayı gitti ve bizim için onun gitmesi iyidir. Allah'a şükür Ramazan Bayramı geldi.

Gelmesi iyi olup gelen bir kimse vardır ve gitmesi iyi olup giden bir kimse vardır.

Bayram geldi ve oruç gitti, saki bana bahçede ve yeşillikte şarap ver.

Ben en kırmızı suyla oruç açayım, o en kırmızı suyla gam ve kedere bir yol ver.

O Kevser gibi kadehi avucuma koy, başka bir kadeh getir ve diğer elime koy.

Ben iki elimde kadeh olmadan veya sofranın başına üç büyük kadeh koymadan şarap içmem

Şarap verdiğin zaman afiyet olsun, de. Şarap içtiğim zaman kadehi tut ve sıçra.

Ḫāce gayret ederse şarap içmiyorum, der. Sultanın canına ve başına yemin eder.

Eğer büyük Ḫāce daha küçük bir kadeh isterse, gerçekten ona hem kadehi büyük, hem de şarabı çok ver.

Önderlerin efendisinin huzurunda Ḫāce Muhammed,[669] daha küçük olan ona göre büyüktür, daha büyük olan küçüktür.

Onun vücudunda Allah'ın kuvvet verici sıfatı tecelli etmiş, nasibine semavi talih yönelmiş.

Hikmet ve cömertliğin kendisiyle gururlandığı hikmetten vücut bulmuş bir yüz.

Allah'ın celal ve ihtişamı onun iki yanağında doğduğu için süslü güneş buluttan çıkmamış.

Onun iki bileği iki mübarek ağaç gibi, parmakları dal ve iyilik ve cömertliği meyvelerdir.

Çok iyi huylu olan onun işretinden kötü huylu olur, çok mecnun olan kimse onun adetinden akıllı olur.

Şah Perviz[670] güzel sözler işittiği zaman devam et, aferin, derdi.

Eğer Perviz şimdi senin zamanında olsaydı sana bütün sözleri hep aferinden ibaret olurdu.

Çünkü senin sözün amaca ulaştırır, senden başkasının sözü maksada ulaştırmaz.

Cehalet çilesinde senin kemalin ok kırar, hırs boğazında senin bağışın ipek atar.

Senin iki küçük avucun iki büyük denizden daha büyüktür, büyük olan şişman insandan çok zayıftır.

Denizin faydasından ve deniz insanından çok küçüktür fakat akıl önünde onun menfaati büyüktür.

Biz akıllı ismimizi ve iyi anlayışımızı senden aldık, üzüm üzümden renk alır, iyi iyiden.

Cimrilik anına nefret edersin ve baş eğmezsin, cömertlik anına itaat edersin, nefret etmezsin.

Sizin yanınızda şiir söyleyen bendeniz; perişan ve gönlü yalnız, şaşkın ve mecnundur.

Fakihin önünde yalancı peygamberin seci'li söz söylemesi edepsizlik ve alçaklıktandır.

---

[669] Bkz. Tez; s.151.

Ey mübarek Ḫāce, şimdi sana hoş gelmediyse bundan daha iyisini pazartesi günü söyleyeyim.

Bu sefer kusura bakma artık, ben bundan yüzlerce daha güzel bir şiir sana getireyim.

Ta yıldızdan denize yol bulabilsin, ta çöllerden azıkla uzaklaşabilsin.

Talihin ezeli olsun, bekan ebedi olsun, Allah kötülükleri sana ulaştırmasın.

56

Mihrigān Bayramı'nın Tasviri ve Ebū Ḥarb Baḫtiyār'ın Övgüsü Hakkında

1380. Ey cariye çabuk kalk, bakır tasa şarap dök, Belḫ'ten Ermenistan'a kadar bir meclis kur.

Padişahların büyük bayramı kutlu Mihrigān geldi, Her bölgeden turunç, nar ve papatya getir

Gülnarlar renksizler, reyhanlar çengsizler, gülzarlar dilsizler ve bahçeler sel yatakları gibidir.

Çimenlikte lale bitmedi, badem ağzını açmadı, ne yasemene ne de ağaç çiçeklerine şebnem düşmedi.

Nergis inci bahçesinde altın ve gümüşten bir resim gibi, onun dalları misk ve ambere bulanmış saç gibi kıpkırmızı.

1385. Zilhiccenin 8.günü hacıların bir araya geldiği gibi nar ağacında on saf olan o narlara bak.

Ayvanın üzerine toz elenmiş, turunçtan altın dökülmüş ve asmaya üzüm salkımı ṣa'dü'l-aḫbiyye[671] gibi asılmış.

Üzüm asmasının üstü boyacı gömleği gibi rengarenk oldu, şimdi senin ipek ve keten elbise ve kapları toplaman gerekir.

Bülbül şimdi Arapça nağme ve şarkı söylemez, kumru İbn-i Ṭaṣriyye'nin[672] şiirine dil döndürmez.

Bülbül çegane[673] kırar, saki şarap kadehini doldurur, kuş yuva atar ve evden dışarı çıkar.

1390. Dalların üzerinde üzümler kıvrımlar gibi, asması köşk ve bahçesi çöl gibi.

Kıvrımı kepçe yılanı gibi, boynu sanki altın ve gümüş külçesi gibi, karnında bir bebek ve cariye gibi güzel yüzlü.

Çocuk onun kokusunu bilmez, anne düşmandan habersiz, gelir onları ailesi ve hizmetçiyle gırtlağından keser.

Onları şıra tezgahına götürür, o zaman kafa, sırt, yüz ve alınlarından derilerini parçalar.

Onların canlarını parçalayıp kanlarını vücutlarından ayırır, aşağı indirir, şahane küplere atar.

1395. 5. ve 6. aya kadar küpün kapaklarını sağlamlaştırır, o zaman son kez gelir ve testiyi getirir.

---

[670] Bkz. Tez; s.154.

[671] Ayın menzillerinden 25. menzilin adıdır.

[672] Bkz. Tez; s.165.

[673] Bir tür saz adıdır.

Küpün üzerinden kerpiçi alır, küpten şarap çıkarır, ardından Mervāne'nin[674] kabına döker.

Sabah olunca emirimize şarap verir, sanki vaftiz suyu gibi eline bir kadeh koyar.

Ey, sabahleyin taht, taç ve sancaklarla Keyḳubāt'ın mülkünün kapısında şarap kadehini iç, sana afiyet olsun, der.

Ey doğru Baḫtiyār, mü'minlerin emirinin veziri, senin gibisi ne Ḥānikayn'da ne de Antakya'da vardır.

1400. Edep olarak bildiklerini senin sahibine okur. Çünkü senin lafızların çöl lafızlarına benziyor.

Senin elin devamlı para kesesi diker. Dilenci ondan kese çeker, şair senin eyerinin örtüsünün altından kese çeker.

Senin düşmanlarını arayanlar iki yerde ararlar; bu dünyada tutuklanmış ve kuyuda, o dünyada Cehennem'in dibinde.

Senin hışmın bir an ortaya çıksa, Kostantaniyye'nin[675] surları saray nişaneleri ve aletleri kendiliğinden sallanır.

Senin iyi isabetli görüşünden ve senin yüksek himmetinden senin düşmanların Elfiye'deki[676] resimlerden daha rüsva olurlar.

1405. Alemin süsü sensin, insan oğlunun gururu sensin, savaş işinde ve hazırlanmada Rüstem'den daha bilgilisin.

Senin dostun Fatımī şiasının dostu gibi hayırlı ve mutludur, senin eşin Ḥātim-i Maviye'nin eşi gibi cömert ve insancıldır.

Hoş tabiatından bize, Habeş kralının Mustafa'ya (a.s.) verdiği cariye gibi hoş yüzlü güzel huriler verirsin.

Bu padişah sana bir gün 'Ustuvā'dan[677] Afrika'nın sınırına kadar bir vilayet bağışlar.

Şahenşahlık sana mutluluk ve iyilik üzere döner, bu kölene Girmān'ı, o kölene Girmāniye'yi verirsin.

1410. Sonra Mehdi'nin[678] kafese koyup Mehdiye'de astığı alçak lanetli dinsiz[679] gibi düşmanın elini bağladı.

Kutlama ve zafer hakkında, 'Ammūriyye'nin[680] fethindeki "Seyfu aṣdaḳ"[681] dan daha düzgün meşhur bir şiir söyledi.

---

[674] Emevī halifesi Velid b.Yezid'in sakiyesi Ümm-i Ḥakīm'in lakabıdır.

[675] İstanbul'un fetihten önceki ismidir.

[676] Bkz. Tez; s.121.

[677] Ḫorāsān'da eski bir nahiye ismidir.

[678] Bkz. Tez; s.159.

[679] Ebū Yezit'e işaret vardır.

Seni methettiğimde, ben A'şā'nın ta kendisiyim, derim, öyle ki; felekten eteğime kafiye yağar.

Lale ve nergis bittikçe, venüs ve ülker durdukça, Ferverdin ve Kurban Bayramları oldukça,

Ömrün sonsuz olsun, faydan daim olsun, baki, ayakta ve ebedi, izzet, övgü ve afiyette olasın

57

Havuz başında önüme şarap geldi. Gülerek; "Ne mutlu 'Akkā şehrini görenlere" dedim.

Şarabım güzel ve şarabı verenin yüzü ne güzel, gençliği, bu bahçeyi ve bu havuzu severim.

Ben, şarap, müzik ve rubap evin içine, hasetçiyi parçala ve sokakta çok konuş.

Bana sen; şarap içmek fesadın aslıdır, dersin, senin canına senden bana gülme geliyor.

Eğer şarap içen herkes fesat yapsaydı, Medine ve Mekke'de çok fesat olurdu.

Bu fesatta benden el çek ve git, çünkü seninle benim ne nikahımız ne ortaklığımız vardır.

Niçin şarap haram ve sirke helaldir, şarap da başlangıçta sirkeden değil midir?

Acı şarabı ne bir asmadır, ne bir üzümdür, gümüşün beyazı ne sikkeyledir ne sikkesiz.

Şarabın olduğu yerde cömertlik olur, şarabın olduğu yerde bereket olur.

58

Ey saki, sabah şarabı vakti Buşence[682] şarabının kadehi ne güzel, zahmet çek.

Önümüzde ne tavla, ne tavla tahtası, ne kayıt defteri, ne senet ne de tapu var.

Seyirciler Rum kafirinin Gence kapısında oluşturduğu gibi önde saf oluşturdular.

Şarkıcı ve bārbed ayakta durdu, mızrap nicedir işkenceye maruz kaldı.

Ve o bir batmanlık büyük kadeh bizim için avucumuzda ayın on üçü gibidir.

Bazen mutluluk, bazen neşe ve bazen cilve bizim yüzümüzden utanç perdesini kaldırdı.

Tance vadisindeki olaylara bakarken gözlerimize tatlı bir uyku geldi.

59

Ḥāce Ṭāhir'in[683] Övgüsü Hakkında

O kırmızı cübbeli, güzel kehribar yüzlü o sevgiliyi görürsün, onun sümbülü tuti kanadı, yüzü humay ihtişamı gibidir.

Perde perde kıvrımları abanoz şemsiyesi gibi birbirine girmiş, halka halka saçı miskle kaplanmış ney gibi içiçe girmiş

O zülüften gönül yaralanmış, onun zülfünü yaranın üzerine koyunca Allah onu rahatlatır.

---

[680] Filikyalılardan kalma eski bir şehirdir.

[681] Ebū Temmām'ın meşhur kasidesinin başıdır.

[682] Puşeng,Puşenc, Buşenc gibi farklı isimleri de olan Herat civarında eski bir şehirdir.

[683] Bkz. Tez; s.151.

Onun saçı akrep olduğundan akrep sokan kimsenin yarasına merhem olarak akrep büyücüsü akrep koyar.

Eğer, adil vezir Manṣūr'dan[684] korkmasaydın o saçlarla pek çok karışıklık çıkartırdın.

Ṭāhirī cevher soyludur, o da Ṭāhirī soyundandır, onun azmi azim, kemali kemal ve düşüncesi düşüncedir.

Ne mutlu ki; o kendi öfkesini Rum ülkesine sürünce Kayser'in boynundaki altın gerdanlığı çan yapar.

Baht kardeşi, gönül yoldaşı, din hemneşini, zafer diz çökeni, ikbal sarayının yoldaşıdır.

Eğer Peygamber yaşasaydı Cebrail'in diliyle Allah'ın arşından onun cömertliği hakkında ayet gelirdi.

Onun himmetinin yüceliğinden gökyüzüne yol yoktur, bu dünyada onun mülkünün ötesinde bir yer yoktur.

Onun meclisi hazır bulunanlardan ve içecekten hali değildir, onun savaşı kavga ve gürültüden boş değildir.

Onun savaş gününde Aziz Azrail can almaz, onun meclis gününde Cebrail vay vaydan kalır.

Eğer bir kimse; bu dünyada onun gibi birisi vardır, derse bu; herkes peygamber olur, demek gibi boş bir laftır.

Onun kapısında gördüğüm kutlu bineğe aferin, ondan sert taşı parçalayan ve büyü kapan bir binek yapmış.

Yaban eşeği tırnaklı, öküz sırtlı, kurt baldırlı, gergedan yüzlü, kaplan kulaklı, ahu gözlü, aslan pençeli ve fil ayaklı.

Kırbacı kaldırınca bağ zincirini parçalar, nalına vurunca ayağının zinciri örtü bağı olmaya yeter.

Örümcek ağının üzerinde döndürürsen döner, tahrik edersen makasın halkasından geçer.

Parmağındaki bazen aşağı, bazen yukarı giden, bazen kavuşma bazen ayrılık yapan bir maşukaya benzeyen o kaleme bak.

Deniz çeken bir binek, amber saçan bir tayyare, inci besleyen bir dadı, yakut doğuran bir kız.

Ey efendi senin fermanınla Han taht, Fağfur gerdanlık, Kayser kılıc ve Ray taç bulur.

Bu şekilde ordu topla, düşman öldür ve dinar bağışla; bu şekilde dünya nimetlerinden yararlan, emirlik yap ve iyiliği arttır.

---

[684] Ḥācc Ṭāhir, bkz. Tez; s.151.

Kendi yüzünü ve parlaklığını yükselt ve aydınlat. Nasihatçini ve kendi hakkında kötü düşünceliyi oturt.

Dostların bağını çöz,dostu gözet ve nimet bağışla, düşmanı parçala,dar ağacına çek ve kinlen.

At koştur, çevgan topu oyna, çalgılar çal, cömertlik et, gönül çal, şarap al ve mutluluğu öv.

Talihsizliğin boynunu vur, devletin sırtını düzelt, kötü düşüncelilerin ayağını bağla ve iyilerin işini aç.

Kadeh al, yer edin, ün ara, muradını sür, güzeli kandır, kini erit, dini araştır ve yol göster.

Hazinedarına söyle tartsın, seyisine söyle sürsün, şairine söyle okusun, perdedārına söyle kalsın.

Hasetçine söyle kaçsın, sakine söyle doldursun, nasihatçine söyle otursun, şarkıcına söyle şarkı söylesin.

Merhamet ve kini bulduğunda ona bak ve bunu kazı. Cimrilik ve cömertlik gördüğünde bunu seç ve onu bırak.

Misk göbeğini, miski, gümüşü ve kadehi; aç, dağıt, saç, iç.

Mülk ver, ordu yen, hançer çek, miğfer parçala, hazine koy, kale at, kılıç vur ve şans dene.

Aşka çabala, şefkat et, ben kokla, saç okşa, yüz öp, göze bak, hat kaşı ve dudak çiğne.

At ve deveye boyun eğdir, altın ve gümüş saç, kadehi kaldır, ödü yak ve saf misk ez.

Her mutluluğu iste, her muradı ara, her vefayı bul ve her beka sana gerekli olsun.

Cimrilerden başkasını süpürme, alçaklardan başkasını bağlama, düşmandan başkasını ezme ve köleden başkasını koruma.

60

Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Ey kuşatılmış güzel yüzlü sevgili, başka bir işin yok mu, niçin meclis kurup şarapla süslemiyorsun?

Benim mutlulukla bir gün geçirdiğim gibi senin de neşeli bir gün geçirmeni isterim.

Ey güzel yüzlü sevgili, eğer bizim dostumuzsan bizim için bundan daha çok istekte bulunmalısın.

Dostluk göster ve arzuyu arttır, bilesin ki; istek dostluktan olur.

Sen hakaret eden bir güzelsin, ben tahammüllü bir aşığım, hakaret fena, tahammül iyidir.

Eğer sana bu kadar tahammül göstermezsem benim hizmetimde o kadar alçaklık yapmazsın.

Eğer bizi de hakaret ettiklerinin içine alırsan kendini yanımıza alçaklıkla getirmiş olursun.

Ben gönlümü, benim işimi tartman için sana teslim ettim, hakkımı yerine getirmen için gönlü sana verdim.

Bu gönlü sana verdikten sonra eğer bir suç işlerse şefkatinden onu bana geri vermeni isterim

İyilikle gönlü geri ver, yoksa şahın sarayından yarın sana Tatar Türklerinden bir ordu getiririm.

Şahenşah sarayında kutlu Mes'ūd, padişahlıkta güzel, komutanlıkta bilgilidir.

Yücelik padişahının, Allah'tan başka kimseden hiç bir işte yardım istememesi gerekir.

Ordu onu seçti, halkı onu seçti, devlet onu seçti ve yüce Allah onu seçti.

Şahlar utançtan develerin üzerine binerler, bu şah büyük bir filin sırtına biner.

Eğer krallar için deve üzerinde bir beşik varsa, onun çalgıcıları fil üzerinde tahtırevandadır.

Onun fillerinin tacı cevher ve incidendir, onun fillerinin sandığı Ḳumār[685] sandalındandır.

Ey alemin şahı, bir miktar av yaptın, şimdi bir kaç yerde şarap içmen gerekir.

Şarap kadehi ve medih şiiri istersin, helal mal ararsın ve kemal ağacı dikersin.

Ey padişah, ben köleni rahmetinle büyüttün, bahtın devamlı ve mutluluğun sürekli olsun.

Benden şiir istedin, işte büyük şahlık, işte senin kerim tabiatın, işte senin büyüklüğün.

Benim şiirimde duyduğun kelimelerden kat kat senin iyiliğin, nimetin, mutluluğun ve sarhoşluğun olsun.

Senin işittiğin o şiir; odur iyilik denizi, odur tatlı vezin ve odur akıcı lafız.

Seni öven kimseye kötü konuşmak, kötü şöhretten ve kötü kusurdandır.

Ey emir, Mustafa'ya (a.s.), bütün o peygamberliğe ve İlahī kudrete rağmen kafirler kötü söz söylediler.

O Yahudiler, Meryem oğlu İsa'ya, Meryem'e ve Havarilere o kadar yalan ve iftira attılar.

Ben kimim ki, bana yalan söylenemesin, ne güneş küreyim ne de ayın on dördüyüm.

Ey gamsız şair, benimle ne düşersin, senin aklın ve uyanıklılığın fazladır, zannederdim.

Senin şahı övmen yalandır, bu sözle yardım isteyen kahramana bravo yani (!)

Benimle devamlı çekişiyorsun, kaplanın kuyruğunu çiğniyorsun ve aslanın pençesini kaşıyorsun, şaşkın, haberin yok.

Yüzümü görünce bana iltifat ediyorsun, evine misafir edip meze ve şarap getiriyorsun.

Benim olmadığım yerde kötülüklerimi söylüyorsun, bu utanç verici işten sana iyilik gelmez

Ya dostum ol, ya düşmanım, tamam mı. Ne dostsun, ne de düşman, işte senin zalimliğin.

Şair olan kimse şairleri bilir, doğan av kuşcağızından kendini ayırır.

---

[685] Hindistan'da öd ve sandal ağaçlarıyla meşhur bir yer adıdır.

Ben yalancı değilim, sen yalancısın, çünkü beni yalancı olarak sayıyorsun.

Burası aldatıcı şiir söylenilebilecek yer değildir. Çayırın aslanıyla alay edilemez.

Senden başka burada su gibi akıcı sözleriyle ve ateş gibi tabiatlarıyla üstad şairler vardır.

Üstad şairler tarafsız olarak beni tecrübe ettiler, benim kudretimi ve başarımı gördüler.

Kudretimi ve senin şiirinle rüzgar gibi sahralarda koştuğumu görmen için sen de tecrübe et.

Padişah şiirimi görüp beğendiği için sen gürültü ve inilti kopardın.

Ben o şahın hoşuna giden iyi lafızlar ve sade beyitlerle çok şiir söylerim.

Eğer her bir medihte böyle ıstırap çekeceksen sana çok sabırsızlık ve çok kararsızlık vardır.

Ben bu diyarda oldukça kadirşinaslıkla şahın övgüsü ve methinden başka kimseye methiye söylemedim.

Şahenşahın kapısından başka hiçbir dergahta bulunmadım, ne Hicaz kapısında, ne Buhara kapısında.

Sen öyle birisin ki; az hizmet edip iki dirhem ve bir dinardan daha fazla istersin.

Benim, sultan Sārī[686] Laleliği'nden döndüğünden beri onun sarayında ikamet ettiğimi bilirsin.

Bu çölleri geçtim, bu dağları aştım. İki ayağım yara doldu, iki gözüm karardı.

Bir gün melik dobeytimi okur ümidiyle. Talihim yaver gitti ve günüm bahar oldu.

Şimdi şahların şahı rahmetle kulluğa kabul etti, şahın rahmetinin seni kölelikten atmaması için çaba göster.

Şah bana iyilik yaptıkça sinirlendin. Hey gafil denizin suyunu benden mi esirgiyorsun?

Keşke şimdi şahın bana iyilik yaptığını gören senin gibi bin tane hasetçim olsa.

Hasetçi çok olursa saadet daha fazla olur, rüzgar çok olunca yelkenli daha hızlı gider.

Ey şah, hasetçinin rağmına ben kulunu diğer şairler gibi hizmetinle görevlendirmeni isterim.

Sabık sultanın[687] gücünden Gażāyirī'ye[688] verdiğini ben senin o izzetli ve gururlu gücünden ümit ediyorum.

Ey emir, izzet ve celalinle sonsuza kadar yaşa, işin bahtiyarlıktır ve mülkün seçilmiştir.

Altında altından taht,başında ipekten şemsiye,bir tarafta kölelerin safi, diğer tarafta cariyeler.

61

Gazneli Sultan Mes'ūd'un Övgüsü Hakkında

Ey sevgili, senin nasıl bir huya sahip olduğunu, neye kızdığını ve kimden incindiğini bilmek istiyorum.

---

[686] Māzenderān bölgesinde bir şehir.

[687] Sultan Maḥmūd.

[688] Bkz. Tez; s.165.

Sana şekerden daha tatlı az bir söz söylesem. gönlünde yüz kin tutar ve yüz gözyaşı dökersin.

Böyle kötü huylu değildin. Sonradan seni kim kötü huylu yaptı. Olduğundan daha kötü huylu olmak mı istiyorsun?

Sen kötü huylu değildin. Eğer öyle olsaydı kötü huyunla önceden bizimle bu kadar alışveriş yapmazdın.

Bize hizmet etmezsin ve bizden hizmet istemezsin. Bize yardım etmezsin ve bizden yardım istemezsin.

Bize naz yaparsın ve bizim nazımızı çekmezsin. Bizi küçümsersin ve bizim küçümsememizi kabul etmezsin.

Git git ki, bir anda böyle olunamaz. Ey dost, ayıp hemen örtülemez.

Ya sadık bir dost, ya açık bir düşman ol, ya tamamen bağlan ya da tamamen nefret et.

Ey can! Ben senin düşmanlığını dostluk zannediyorum. Sen benim dostluğumu düşmanlık zannediyorsun.

Benim gözümde yaşlılık da gençlik de iyidir. Benim tabiatıma göre uyku da uyanıklılık da güzeldir.

Senin başlattığın bir savaş, senin önayak olduğun bir barış, senin tahrik ettiğin bir kargaşa ve senin dilediğin bir özür.

Öyle ki; seninle benim hayatımızı düşünmüyorsun ve seninle benim halimizi saymıyorsun.

Senin yokluğunda ve varlığında yaşantım seninle, sarhoşlukta ve ayıklıkta halim seninledir.

Ben senin ömrünün mutlulukla ve bilgin şahın ömrüyle gündüz ve karanlık gece gibi birbirine bağlanmasını isterim.

Geceleyin ömrü sütre istemeyen her kişi, şüphesiz Allah'ın huzuruna kavuşur.

Yarap, devlette ve nimette ona cihansahibi bir ömür ve dünya nimetleriyle bir izzet ver.

Güzellikte ve tatlılıkta bal ve şeker gibi bir hayat, nicelik ve çoklukta kumul gibi bir ordu,

Bu sultanın gücü gibi bir güç, bu devlet, bu gayret, bu dillere destan iyi işler ve bu görülmeye değer gözler,

Gelmiş ve gelecek padişahların hepsinden daha çok, Bamiyan ve Gürcistan aslanlarının hepsinden daha çok.

Mutlaka onun ömrü baştan sona, faydalıdan zararlıya bütün şahlardan uzun olur.

Ancak cömertlikle, ancak iyi adla ve ancak iyi işle tanınan bir padişah.

Kendi başına 82 erkek aslan öldürmüştür. Cebbarlıktan 72 batmanlık bir gürz yapmıştır.

Allah bütün alemin mahlukatını ona vermiştir ve Allah asla mahlukatına zulüm yapmaz.

Emir askerī araç ve gereçlerle Belh'e gelince, hasta olmuş memleket hastalıktan kalktı.

Tabibin uzak olmasından bu ülke hasta oldu, tabiatı perişan olmuş, hem sulu hem ateşli.

Şimdi tabip onun yastığının başına geldi, hastalığı daha iyiye gider ve inlemesi daha da azalır.

Nerede hasta olsa onun kuvvetinden sakıt olur. Onun işinin bir anda olacak bir iş olmadığını bilirsin.

Zorluğun ve güçlüğün ondan uzaklaşabilmesi için bir hafta, hayır belki iki üç hafta gerekir.

O aceleyle iyileştirilemez, tıpta acelecilik düşkünlükten olur.

Orada sabır ve dostluk, yüz türlü amel ve yüz türlü akıllılık gerekir.

Ey cihan padişahı, Allah dünyayı sana emanet etti. Senin dünyayı zalimlere teslim etmeyeceğini bilirim.

Bu doğu ülkesine ve bu batı ülkesine evet sen layıksın, evet sen layıksın.

Bütün işleri tartarsın, bütün hakları alırsın, tüm işleri anlarsın, tüm hakları yerine getirirsin.

Askerden ve askerin dışından, raiyetinden ve olmayanlardan seçilmiş sensin billahi, billahi sen seçilmişsin.

Senin filinin tahtırevanı uzaktan ortaya çıkınca halkın salavat sesi uzaktan belirdi.

Bu alemin iyisini ve kötüsünü, onun işinin önünü ve sonunu hemen sen bilirsin, hemen sen görürsün.

Adaletsizce bir duvardan bir kerpiç götürseler,gaddarlıkla gül bahçesinden bir dal koparsalar

Bunu onun kerpicinin yerine misk ve altından yaparsın, onu onun dalının yerine inci ve cevherden ekersin.

Senin oturduğun yerde devlet rükū'da durur, senin geçtiğin yerde zafer secdeye varır.

İçerde ve dışarıda senin ardında devlet vardır, şimdi ve sonra Bāri-yi Te'alā senin yarındır.

Sen hazırda veya gaypta bir şey tasavvur ettiğinde eğrilik ve doğruluktan bir iş düşündüğünde

Billahi senin düşündüğünden daha iyi olur, gerçekten senin tasavvurundan daha kolay olur.

Bahçe nisan gülünün yaprağını izhar ettikçe, bulut bahar nemini ve ıslaklığını yağdırdıkça,

Şaha yakışır meclisten ve Ferḫār putundan devlet ve nimet senin nasibin olsun.

Parlak şarap kadehi ve çalgıcıların saz tellerinden, Ḳarkūbī ipeğinden ve Tatar göbeğinden.

62

Nevruz'un Tasviri ve (Melik Muhammed) Ḳaṣrī'nin[689] Övgüsü Hakkında

Ey Menūçihrī, la'l renkli lale ve kırmızı gülle Nevruz geldi.

Dilleri tutulmuş olan kuşlar hepsi, Rumca ve İbranice dillerini açarlar.

---

[689] Bkz. Tcz; s.156.

Bir kuş pārsi makamında, bir kuş Māverāünnehri[690] makamında söylüyor.
Bülbül çalgıcılar gibi ney sesinde, kumru din adamları gibi dua terennümünde.
Yaban güvercini Kūfe kārisine benzer, morg-i İlahi Basra kārisine benzer.
Keklik sabahleyin dağın eteğinde kudri[691] ile birlikte dansa gitti.
Kanadının üzerine bir elif çekti, ama yapamadı, sabırsızlıktan elifi eğik çekti.
Kanadının üzerine kalemsiz ve mürekkepsizlik yedi elif çekti mi, çekemedi mi?
Tuti köylü ve şehirli insanlarla hadis ve kıssa (anlatımına) girdi.
Kırmızı pamuk ipinden ve kırmızı gülden bir gömlek ve bir şalvar kesti.
Kolsuz bir gömlek, fakat şalvar, Ebū 'Amr'ın[692] yeni gibidir.
Hüdhüd, 'İyāz'ın saçıyla ve Fahri'nin gözüyle bakire bir cariye gibidir.
Kafasına fildişinden bir tarak vurmuş, cahillikten saçsız uzun bir tane.
Bülbül erguvan ağacının dalında Cemil-i Ma'mer-i 'Azrā'ya[693] benzer.
Aruz vezni olmaksızın şiirler söyler, böyle güzel bir şiirle şair olmaz.
Tavus 'Unṣurī'nin methiyesini, turaç Menūçihrī'nin musammatını okur.
Taze yasemenin beyaz yaprağı üzerine kırmızı şarap tasını döktü.
Kokuyla dolu kısa bir boynu olduğundan hemişebahar çiçeğinin başı kımıldayamaz.
Lalenin gönül kanı, lalenin gönlünde ömür kısalığının korkusundan donmuş.
Bir kara nergisinin küçük vücudunda yüz yeşil boyuncuk görürsün.
Her boyundan altın bir başçık ve onun üzerinde gümüşten altı kulağın nasıl çıktığını bilir misin?
Şimşir ağacı, bak o güzel saça, gülnar, bak o güzel yüze.
Ey asrın süsü ve çağın ziyneti olan yeni bahar ne mutlu.
'Aden Cenneti'nin renk ve resimleriyle, Kadir gecesinin nur ve ışığıyla.
Taze kokudan ve hoş esintiden, misk göbeği ve yaş amber gibi.
Güzel renk, resim ve şekillerle Melik Muhammed Ḳaṣrī'nin sarayı gibi.
Adaletli, muzaffer, en büyük emir, ikramın kutbu ve hürriyetin semeresi.
Ayın çehresi ve venüsün yüzüyle, Aslan[694] cesareti ve Zehrā'nın[695] iffetiyle.
Küçük büyük tuzakları kaldırmış, karanın ve denizin tabiatını anlamış.

---

[690] İkisi de musikide makam adlarıdır.
[691] Yaban ördeği türünde bir kuş.
[692] Bu şahıs hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.
[693] Bkz. Tez; s.166.
[694] Allah'ın aslanı lakaplı Hz. Ali kastedilmiş olmalıdır.
[695] Hz. Fātımātü'z- Zehrā kastedilmektedir.

Şerefçe doğu ve batıdan daha çok, nesepçe Teym ve Bekr[696] kabilelerinden daha fazla.
Mürtedden, kötü kalpten, kötülükten ve kötü sevgiden kesilen mü'minin tabiatı gibi.
Onun gürzünün demir çekiciyle erkek aslanın sırtının omurgasında ağlasın.
Eğer on değirmenin taşı aşağı düşerse, onun önünde parlak samanyolundandır.
Ardından onun gönlü bir zerreyle hareket etmez, kimsenin böyle erkekçe bir gönlü yoktur.
Onun etrafında kaplan veya peleng ansızın kükrese,
Küçük ve kıymetsiz gördüğünden kendi yönünden o tarafa bakmaz.
Ey emir, ey melik, ey dolunay, sen emirsin, meliksin ve dolunaysın.
Bir kimse saadet isterse ona kavuşturulur, bir kimse kudret isterse ona kolaylaştırılır.
Deli kağıt ipi bile parçalayamaz, öyle ki; sen demir dizisini parçalarsın.
Kılıcın pırasa dalını kestiği gibi sen de koca değirmen taşını kesersin.
Lebîd[697] ve Evs b.Ḥāceri[698] gibi Arap şiirine başladığın zaman,
Şehîd[699] ve Mir bū Naṣri[700] gibi Farsça şiir söylediğin zaman,
Mecliste kadehle hayır üstüne hayır, savaşta kılıçla şer üstüne şer.
Savaşta Ḥāriṣ ibn-i Ẓālimü'l Mürrî gibi bin çare bilirsin.
Şii ve Sunnî ayrılığı var oldukça, tabiatperestlerle mülhitler ittifak ettikçe,
Arap ve Acem'de bir kārî tarafından "Fatihatü'l Kitap" okundukça,
Mübarek devlette özgür olasın ve ordu içerisinde ihanete uğramayasın.

63

Şeyḫu'l-'Amîd'in (Ebū Sehl Ẕūzenî)[701] Övgüsü Hakkında

Cemşid'in bir kızının yaşamış olduğunu bugün bir kitapta şöyle okudum;
O bir gözlem yerinde hapiste yedi yüz, sekiz yüz yıl kalır.
Şimdi o Zerdüşt ibadethanesinde bir dağ servisi gibi yerinde kalmıştır.
Ne ayaktan yere oturur ve ne de kendi yanını bir yatağa koyar.
Yiyecek almaz, şarap almaz ve belagat ehliyle konuşmaz.
Her bir kapıdan endişelendiğim için bu söz bana beğenilmemiş olur.
Tecrübeli birisi gibi bir tarzla o tarihi eve gittim.
Geçidi bir çember gibi dar olan siyah taştan bir ev gördüm.

---

[696] Nüfuslarının çokluğuyla meşhur olmuş iki Arap kabilesi.
[697] Bkz. Tez; s.162.
[698] Bkz. Tez; s.165.
[699] Bkz. Tez; s.167.
[700] Bkz. Tez; s.167.
[701] Bkz. Tez; s.156.

Büyücülükle kapısını açtım, altın gibi bir ateş yaktım.

Hançerin başındaki Herat altını gibi olan bir lamba aldım.

O evde ayakta bir vücut gördüm; sarhoş bir devenin endamı gibi büyük boylu bir gelin.

Allah'ın mührüyle seramik bir gelin üzerinde dokuz altın ve dokuz süs.

Yedi, sekiz seramik kemer bağlamış, başına ince bir başörtüsü atmış.

Hamileler gibi karnı öne çıkmış, parmakları hurma gibi ve başının üstü geniştir.

Başının üzerine pek çok toz konmuş, başına çamurdan bir taç koymuş.

Onun boynunun şişmanlığı filin budu gibidir, onun ayağının ayası bir kalkan gibi yuvarlaktır.

Kız kardeşin kız kardeşe olduğu gibi şefkatle onun yanına koştum.

Başının üzerinden sivrisinek kanadından daha ince olan çarşafi çabukça çözdüm.

Yenimin ucuyla yüzünü toz, toprak ve külden temizledim.

Savaşçının başından miğferi attığı gibi çamur tacı başından attım.

Tacın altında geniş bir ağız ve ağzın altında bir gırtlak gördüm.

Onun zencilerinki gibi olan iri yarı dudağı, açlıktan deve dudağı gibi olmuş.

Fakat birisi onun lezzetli su yolunun ortasında bir kapı açmıştı.

Buhurdandan buhur kokusu geldiği gibi onun ağzından da devamlı misk kokusu geldi.

Ben siyah gözlü, peri yüzlünün aşkı gibi onun selsebilinin aşkına tutuldum.

Ondan bekaret mührünü götürdüm ve onun tatlı suyundan bir kadeh çaldım.

Ondan bir katre avucuma damladı, elimin ortası Kevser gibi oldu.

Onu kokladım, bundan dolayı benim her kılımdan onun nergis kokusu çıktı.

Kendi dudağımı kadehe kaldırdım, benim her bir dudağım şeker gibi oldu.

O zaman o yolla çevremde oyun ve eğlenceden oluşan orduya bir emir oldum.

Evden bir hatif çalgıcının yanında neşelenen birisi gibi bağırdı;

Bu gelin Allah'ın rahmetiyle maşuğun peri gibi olan yüzünün görüntüsüdür, diye.

Herhalde onun mührünü yapmak gerekir, böyle bir kız mühre layıktır.

Onun mührünün akdi olur, çünkü sen şükreden birisi gibi şükür secdesi edersin.

Secdeden başını kaldırırsın ve bu şarabı o büyüğün kutlu yüzünün yadıyla içersin.

Doğu padişahının arkadaşı Şeyḫu'l-'Amīd, mübarek yüzlü ve yüce talihlidir.

Her bir çocuğun bir anneden doğduğu gibi cömertlik de onun elinden doğar.

Bütün ceylanlar göbek miski vermez, bütün öküzler amber saçmaz.

Onun iki elinin avucunda iki Kevser vardır, onun eli en üst Cennetin Kevseri olur.

Onun yumuşaklığının ağırlığı niyetinin çabukluğundandır, her bir gemide bir demir olur.

Her bir ordunun şahlıkla baki olması gibi güzel ahlak da onun fiilleriyle bakidir.

Onun kaleminin ucu kaleminin gövdesinin üzerindedir, siyah baş sarı vücudun üzerinde.

Kimse onun gümüş diviti gibi bir divit görmemiştir, bir mü'minin vücudu bir kafirin kalbiyle.

Ey efendi, uyumlu olma, çünkü bana kuyruğu kesik birisi tahammül eder.

Her köşeden ve her bölgeden benim çok fazla hasetçilerim çıktı.

Eğer sen benim muhafizım ve koruyucumsan her bir kahbeden zerre kadar endişelenmem.

Bu şöhretle böyle bir hazrete benim gibi bir şairden zarar gelmez

Bir harmanda bir kuşla ne eksiklik olur, bir kitapta bir harfle ne fazlalık olur.

Bütün Peygamberlerde Peygamberlik gibi hekimlik olmaz.

Bizim efendimiz muzaffer olsun, onun başı ve işi ipekten bir vücutla birlikte olsun.

64

"Cem ve Taksim" ve Medih Sanatı Hakkında Şöyle Buyurur

Ey ceylan gözlü güzel, güzün başında bir ceylan avla; çünkü bahçe, çemenlik, dağ ve sahra ay ve yıldızla doludur.

Birisi hakanın çadırı gibi, ikincisi valide sultanın otağı gibi, üçüncüsü kayserin odası gibi, dördüncüsü kisranın kubbesi gibidir.

Sarı gül, hemişebahar çiçeği, söğüt ve sabah rüzgarı "Sübḥānellezi esrā"[702] daki gibi bugün Firdevs Cenneti'nden geldiler.

Birincisi Vāmık'ın iki yanağı, ikincisi 'Azrā'nın iki dudağı, üçüncüsü Meryem'in zülfü, dördüncüsü İsa'nın nefesi gibidir.

Kuş neşeyle öter, mersin ağacı iyice serpilir, bulut manalı ağlar, şimşek manasızca güler.

Birincisi divane aşık gibi, ikincisi sevgilinin saçının kıvrımı gibi, üçüncüsü Mecnun'un kirpiği gibi ve dördüncüsü Leyla'nın dudağı gibidir.

Bazen bülbül ince sesiyle öter, bazen tahtalı güvercin kalın sesiyle öter, bazen kumru ezber yapar ve bazen sığırcık imla eder.

Birincisi 'Aṭṭāb'ın[703] maksuresi, ikincisi Di'bil'in[704] şiiri, üçüncüsü Aḫṭal'ın mahlas beyiti ve dördüncüsü A'şā'nın maḳta' beyiti (gibidir.)

Sorgun, papatya, erguvan ve fesleğenden; dünya güzellik yönüyle Lāt ve 'Uzzā gibi olmuş.

---

[702] Bkz. İsra suresi 1. ayet.

[703] Tārīḫ-i Beyhaḳ'ın yazarı ve Arap şairi 'Amr b.Kulṯūm'un çocuklarından 'Aṭṭāb b.Verḳā'-i Şeybānī'dir.

[704] Bkz. Tez; s.163.

Birincisi zümrüt bir ip, ikincisi mercan bir buhurdan, üçüncüsü mermer bir taç ve dördüncüsü amber bir çubuk gibidir.

Sarı gül, iki renkli çiçek, kırmızı gül ve fulya dert ve kederden bize istiğna hattı çizdiler.

Birincisi hastaların yüzü gibi, ikincisi şarap içenlerin yüzü gibi, üçüncüsü kınalı bir el gibi ve dördüncüsü kınasız bir el gibidir.

1675. Çalgıcı gülün altında, neyzen servinin altında, 'Urve[705] yasemenin altında ve 'Afrā[706] nesterenin altında çalarlar.

Birincisi neyberser-i Kisra, ikincisi neyberser-i şişum, üçüncüsü serkeş ve dördüncüsü leyli[707] (makamlarında çalarlar.)

Güvercin ve guguk dalın üzerinde, çalı kuşu ve kumru gülde şiirler okuyup esefler ederler.

Birincisi Bişr b.Ḥāzım,[708] ikincisi 'Amr bū Yaḥyā,[709] üçüncüsü A'şā-yı Hemedānī[710] ve dördüncüsü Nehşel-i Ḥarrī[711] gibidirler.

Kumru ve tutinin sesi rud ile meyberser makamındadır, bülbül ve tahtalı güvercinin nağmesi "Kıfā nebki" ve "min ẕikra" dır.[712]

1680. Birincisi Ma'bed-i Muṭrib,[713] ikincisi Zelzel-i Rāẓi,[714] üçüncüsü Setti-yi Zerrīn[715] ve dördüncüsü Ali Mekkī[716] gibidir.

Söğüdün ve servinin dalı, dağ servisi ve gül tuba gibi oldu,org çalanlar tubanın gölgesi altında.

Birincisi yeşil bir şemsiye, ikincisi yeşil bir tahtırevan, üçüncüsü hurinin boyu ve dördüncüsü Mānī'nin mektubu gibidir.

Kırmızı gül ve teyhūnun kanadı, sarı gül ve nārūnun kanadı; bu ikisi şiir ve aşka, o ikisi de bunlara davet ederler.

---

[705] Amcasının kızı 'Afrā'ya aşık olup kavuşamayan hicretin 30./650 yılında Medine yakınlarındaki Vādiyü'l-Ḳurā'da ölüp oraya gömülen Urve b.Ḥizām b.Muhācirü'l-'Azrā'dır.

[706] Urve'nin maşukasıdır.

[707] Dördüde musikide makam isimleridir.

[708] Bkz. Tez; s.166.

[709] Kim olduğu tesbit edilememiştir.

[710] Bkz. Tez; s.160.

[711] Bkz. Tez; s.166.

[712] İmrü'l-Ḳays'ın muallakasının başıdır.

[713] Bkz. Tez; s.169.

[714] Bkz. Tez; s.169.

[715] Bkz. Tez; s.169.

[716] Bkz. Tez; s.169.

Birincisi Cemil,[717] ikincisi Buşeyne,[718] üçüncüsü Züheyr[719] ve dördüncüsü Ümm-i Evfâ[720] gibi geldiler.

1685. Göletin kıyısı erguvanın dalına, siyah bulut fildişi çocuğa hamile kalmışlar.

Birincisi Yakub'un (a.s.) gözü, ikincisi Yusuf'un (a.s.) yüzü, üçüncüsü Firavun'un kalbi ve dördüncüsü Musa'nın (a.s.) eli gibidir.

Misk kokulu bahçeyi bahçenin esintisi hareketlendirir,yeşil yüzlü çemenliğe su ırmağı akar.

Birincisi bu Hâce'nin yüzü, ikincisi bu ileri gelenin işi, üçüncüsü bu seyyidin görüşü ve dördüncüsü bu efendinin eli gibidir.

İleri görüşlülüğü, azmi, hoşnutluğu ve öfkesinin her biri istenilen kemal derecesine ulaşmış bir efendidir.

1690. Birincisi rüzgardan daha hızlı, ikincisi hançerden daha keskin, üçüncüsü şekerden daha tatlı ve dördüncüsü ağı ağacı gibi acıdır.

Onun sofrası gibi bir sofra, hali gibi bir hal, kararı gibi bir karar ve canı gibi bir can yoktur.

Birincisi nimetin sermayesi, ikincisi devletin sermayesi, üçüncüsü rahmetin gölgesi ve dördüncüsü takvanın özüdür.

Onun işi hayrın mayası, onun güzelliği güzelliğin delili, onun celali halkın sevinci ve onun kemali dünyanın süsüdür.

Birincisi saf akarsudur, ikincisi 'aynu'l-yakîndir, üçüncüsü hablü'l-metindir ve dördüncüsü sağlam bir kulptur.

1695. Onun düşmanlığı, kastı, ayrılığı ve kininin her biri büyük belada savaşçı aslanlardan çıkar.

Birincisi Ebû Yakdân'ın miski gibi, ikincisi Ebû Ca'de'nin tuzağı gibi, üçüncüsü Ebû'l Hâriş'in çengi ve dördüncüsü Bû Yahyâ'nın[721] eli gibidir.

Temiz yüz, iyi düşünce, güzel amel ve hoş iş bakımından ne dünyada ve ne de ahirette onun gibisini bilmiyorum.

Birincisi Zemzem çeşmesi, ikincisi parlak Venüs, üçüncüsü Cennet bahçesi ve dördüncüsü Cennetü'l-me'vâ gibidir.

Onun rızası parlak yapar, onun övgüsü iyi yapar, onun hevası görüş sahibi yapar ve onun cömertliği kuvvetlendirir.

---

[717] Bkz. Tez; s.166.

[718] Cemil'in maşukasıdır.

[719] Bkz. Tez; s.161.

[720] Züheyr'in maşukasıdır.

[721] Bu dört şahsın kim oldukları tespit edilememiştir.

1700. Birincisi zayıf can ve gönüldür, ikincisi karanlık beyin ve baş, üçüncüsü çirkinin sureti ve dördüncüsü âmânın gözüdür.

Onun senası, temiz sireti, özü ve heybeti bizim için yüce Kur'an'dan dört mucize ayetidir. Birincisi iyiliğin miracı, ikincisi zaferin silahı, üçüncüsü Kevser pınarı ve dördüncüsü zehirli yılandır.

Onun vakarını, azim ve iyiliğini, haşmetini ve korkusunu, o saflık ve bolluğu İbn-i Ebî Selmâ[722] bilmez.

Birincisi dağdan zorlu, diğeri balıktan hareketli, üçüncüsü ejderhadan kuvvetli ve dördüncüsü zehirli yılandan heybetlidir.

1705. Bütün hayır, bütün güzellik, bütün iyilik ve bütün yaygınlıkla ben Abdulmecid ibnu'l Münteşir'den[723] daha kuvvetliyim.

Birincisinde bal tadı, ikincisinde şeker tatlılığı, üçüncüsünde kudret helvası lezzeti ve dördüncüsünde bıldırcın hoşluğu vardır.

Hem yüce alemde hem de süfli alemde onun lafızları, çabası, ...[724] ve cevri,

Birincisi derviş için nimet, ikincisi mahpus için rahat, üçüncüsü yolsuz için yön ve dördüncüsü ama için gözdür.

Ey efendi, hoşluk, iyilik, temizlik ve güzellikle oluşan bahçeye, çimenliğe, sahraya ve dışarıya bir bak.

1710. Birincisi Âzer'in puthanesi, ikincisi padişah hareminin puthanesi, üçüncüsü 'Aden Cenneti ve dördüncüsü Me'vâ Cennetidir.

Şimdi her zaman ve her saat dalın ve gülün altına kendinin ve bizim vücutlarımızı dört layık nimet yap.

Birincisi sokağın tamburu, ikincisi demircinin tamburu, üçüncüsü Bağdatlının kadehi ve dördüncüsü ba'dü's-Sarâ.

Dört peygamberin isimleri hem birinci musafta hem sonuncu mushafta sabırlılardan oldukça

Birincisi Yakub b.İshak, ikincisi Yusuf-i Çâhî, üçüncüsü Eyyüb peygamber ve dördüncüsü Yunus-i Mettâ.

1715. Hem büyük dünyada hem küçük dünyada güzellik, makam, izzet ve kolaylık seninle olsun.

Birincisi eziyetsiz ve zorluksuz, ikincisi dertsiz ve hastalıksız, üçüncüsü zilletsiz ve alçalmadan ve dördüncüsü gamsız mutluluk.

---

[722] Kim olduğu tesbit edilememiştir.

[723] Kim olduğu tesbit edilememiştir.

[724] Bu kelimeyi müstensih boş bırakmıştır.

Çeng çal, dubeyti ve recez getir; çünkü üzüm bağının bülbülü çeng sesini sona erdirdi.

Sonbahar ayı kervanının öncüsü ulaştı, Haziran ayı yükünü bağladı.

Dünyamız maymun iştahlı bir sanatkar gibi her birisi diğerine alamet olan dört iş yapar.

Kışın sana nalbantlık yapar, Haziran'da sana kerpiççilik yapar.

Sonbaharda gece gündüz kuyumculuk yapar, bahar zamanlarında sana boyacılık yapar.

Sürekli kendi işini sana eğri doğru yapar, ardarda doğruluk ve eğrilik hiç açıkça değildir.

Zaman harcama hususunda sen daha üstad ve daha bilgili birisin, akıllı olduğun halde niçin şarap tatmazsın.

Dünyamız utanmaz bir köpektir, seni ısırır, kuşkusuz sen onu tutmazsın ve ısırmazsın.

Düşünürlerin gönül medarı günlerin fitnesindir, niçin günün düşüncesine layık olmuyorsun?

Benim seni ipek böceği sanmam kendi vücudunda kendi sevgilinin zülüfceğizini bükme.

Şarap getir; çünkü şimdi şarap senin zamanenin pençesinden korunman için daha iyidir.

Şarap giren her bir vücuttan onun gamı gider, öyle ki; "Ḳārız-ı 'Anzā"[725] gibi geri gelmez.

Şarapla olayların ateşi söndürülebilir, çünkü olayların ateşi sert odun ateşi gibidir.

Tatlı şarabı tut, layıkıyla şişum ve efser-i sekzi[726] sedasıyla iç.

Pārsī, çinī ve humāhüsrev lafızlarıyla, muye-i Zāl nağmesi ve lugaz kasidesiyle.[727]

Ḫūbzurzī'nin[728] şiiriyle üç dört kadeh iç; çünkü sen Ḫūbzurzī'nin şiirlerini seversin.

Kadeh işe yaramaz, tas ve büyük kadehle iç, öyle ki; salınasın, kımıldanmayasın ve sızasın.

Daha iyi söylediğin için Türkçe'de kalasın, bana Türkçe ve Oğuzca şiir oku.

Söylediğin her dille konuşabilirsin, çünkü senin her bir kelimenin aslı ebced ve hevvazdır.[729]

Her yerden ilmin ırmağı nereye akıyor, her yerden cömertlik rüzgarı nereye esiyor?

Öfkesinin coştuğu ve nefsin isteği anında deve dikeninden daha sert ve ipekten daha yumuşaktır

Zamanın hilesinden dostu korumada bin sağlam kale ve yüz bin hisarsın.

Büyükler boncuk gerdanlık gibidirler ve sen boncuklar arasında bir yakut gibisin.

Rūdekī'nin söylediğinden başka dua etmiyorum; "bin yıl yaşa, yüz bin yıl yaşa."

66

Ebū'l Hasan b.Ali b.Mūsā'nın[730] Övgüsü Hakkında

---

[725] Gidip geri dönmeyen şeyler için söylenen bir Arap atasözüdür.

[726] İkisi de musikide makam adlarıdır.

[727] Beşi de musikide makam adlarıdır.

[728] Bkz. Tez; s.164.

Soğuk gitti ve bir tavus gibi bahar geldi, her bir mahkum yeşilliğe doğru çıktı.

Kumru her zaman bir ağıtçı gibi mersiye okur, keklik her zaman bir casus gibi koşar.

Sülün selvinin tepesinde uşşak makamını çalar, ova kekliği her ekili yerde ney çalar.

Nārū dik servide serv-i sehi makamını çalar, bülbül gülün tepesinde kālūs makamını çalar.

1745. Herbir tuticiğin kuyruğu taze zambak yaprağı gibi, her tavusun kuyruğu zambak destesi gibi

Seher vaktinde birdenbire turnanın sesi doğrusu büyük bir at sürüsünde cesur bir çığlık gibi

Dağ kekliği ıslık çaldığı her zaman leylek şerefede çan çalar.

Gök gürültüsü sanki bir davulcu gibi Ebu'l Hasan b.Ali b.Musa'nın kapısında davul çalar.

O, bir Keyḳāvūs gibi tahtta kalan, Arapların ve Acemlerin reislerinin reisidir.

67

Şikayetin Şerhi Hakkında

1750. Medih ve hicivden tevbe etme vakti geldi çünkü hicivden zarar gördüm ve medihten fayda görmedim.

Eğer aşağılıkları hicvedersen, evet medih olur, eğer cimrileri methedersen hiciv olur.

Zamane bizim önümüze hep bu sanatla geldi; hem hazine, hem kabile, hem hükümet ve hem bayrak (olarak.)

Güzel şiiri altın zincirle Kabe'nin ortasından aşağı 'Uzzā'nın önüne astılar.

İmrü'l Ḳays, Lebib, Aḫṭal ve A'şā-yı Ḳays harabelere ve eski resimlere ağıt okuyorlar.

1755. Biz hep nazım, şiir ve kafiye üzerine ağıt söylüyoruz, ne harabelere, ne saraylara, ne vahşilere ve ne de ceylanlara.

Bū Nuvās, Bū Ḥaddād, Bū Melik, İbnü'l Beşīr, Bū Duvād[731], Bin Dureyd[732] ve İbn-i Aḥmer'i[733] buldun.

O "Āzenetnā"[734] dedi, o "Ellezi ehbeyne"[735] dedi, o "Esseyfu eṣdaḳa"[736] dedi, o "Ebli elhevā"[737] dedi.

Bū'l 'Alā,[738] Bū'l 'Abbās,[739] Bū Suleyk,[740] Bū'l Meṣel,[741] o Velvālec'den gelen[742] ve o Herāt'tan gelen,[743]

---

[729] Ebced hesabında rakamsal değerlere göre harflerin sıralanışında birinci ve ikinci kelimelerdir.

[730] Kim olduğu tesbit edilememiştir.

[731] Bkz. Tez; s.164.

[732] Bkz. Tez; s.168.

[733] Bkz. Tez; s.164.

[734] Ḥāriṣ b.Ḥillizā'nın kasidesinin başıdır ve Türkçesi; bize bildirdi, demektir.

[735] İmrü'l Ḳays'ın bir kasidesinin başıdır ve Türkçesi; geçip gidenler demektir.

[736] Ebū Temmām'ın bir kasidesinin başıdır ve Türkçesi; kılıç daha sadıktır, demektir.

[737] Mütenebbi'nin bir kasidesinin başıdır ve Türkçesi; aşkı eskitti, demektir.

Horāsān hükemāsından Şehīd,[744] Rūdekī, Bū Şekur-i Belhī,[745] Bū'l Feth Bustī[746] ve benzeri

1760. Gelsinler de zamanların bu şerifini görsünler, sizin şairliğiniz onlara hiç fayda verir mi?

O hükemānın ve şairlerin bulundukları zamanda her birisi güzel şiir söylemeye isteklidirler.

Bizim zamanımız mizah ve maskaralık pazarıdır. Ebū Bekr-i Rebābī[747] işi ve Cühā'nın[748] mizahı vardır.

Her birisi için bir şiir veya bir methiye getirirsin, bu baştan sona tamamen yalandır, der.

Eğer şairlerin övgü ve sitayişine yalan dersen, Hasan b.Ṣābit'in şiirini Mustafa (a.s.) niçin dinledi?

1765. İsmi Nābiġā olan şairin dudağına ve ağzına insanların en hayırlısı Resul-i Haşimi nasıl dua etti

'Abbās, Ṭalḥā, Ḥamzā, Ca'fer, Sa'd, Sa'id[749] ve Seyyid-i Ümmü'l Ḳurā (Ebū Ṭālib)[750] şairlik yaptılar.

Eğer şairlerin şiirine hediye vermek maskaralık olsaydı Ahmed-i Mürsel Ka'b'a[751] rida hediye etmezdi.

68

Faẓl b. Muhammed-i Hüseynī'nin[752] Övgüsü Hakkında

Zamanın sahibi ve kulların efendisi olan yüce Allah'ın adıyla,

Göklerin sahibi ve iki dünyanın yaratıcısı, ulvi süfli her şey O'nun emriyledir.

1770. O balık vücutlu dişi devenin üzerine oturdum, üzerine meşin sofra, kova ve seccade attım.

Onunla, senin; "her kökün altında bir dev oturmuştur" dediğin çölleri katettim.

Her tarafta kardan dağ bir set, her köşede buluttan dağ bir yama,

Her bir kuyu çöpten bir haliç gibi olmuş, her bir gölet avuçla bir istek gibi olmuş.

---

[738] Bkz. Tez; s.168.

[739] Bkz. Tez; s.168.

[740] Bkz. Tez; s.168.

[741] Bkz. Tez; s.168.

[742] Ebū Abdullah Muhammed b.Sālih-i Velvāleci, bkz. Tez; s.167.

[743] Ebū Şu'ayb Sālih b.Muhammed-i Herevī, bkz. Tez; s.167.

[744] Bkz. Tez; s.167.

[745] Bkz. Tez; s.167.

[746] Bkz. Tez; s.167.

[747] Bkz. Tez; s.167.

[748] Edebiyatta daha çok ahmaklığıyla malzeme olmuş çok küçük boylu cahil birisidir (Debir-i Siyākī; Divan, s.279).

[749] Peygamberin ashabı olan kişiler.

[750] Peygamberin amcası.

[751] Bkz. Tez; s.161.

[752] Bkz. Tez; s.155.

Çölde atın tırnağı bir ay gibi, gökyüzünde ay bir nal gibi olmuş.

Bir gece kendinden geçmiş halde önüme geldi, beni hamalın başına bir ihtiyar yapmış.

Bir gece tavusun ayağını bağlı inciyle her bir yumuşak toprağa ve dağa çıkarmış

Gökyüzü, pulu mercandan, zarları inciden olan mavi renkli bir tavla tahtası gibidir.

Nesr-i vāki' yıldızları üç yumurta gibi, Nesr-i ṭāyir[753] yıldızları bir hurma dalı gibi olmuş.

Büyük ayı yıldızı bir çevgan gibi, Küçük ayı yıldızı bir kilit gibidir.

Cüdey yıldızı da bir ceylan gözü, Süha yıldızı da bir karınca gözü gibidir.

Şi'rā-yı Yemānī ve Şi'rā-yı Şāmī yıldızları Mecnun'un iki gözü gibi, iki kutup yıldızı Leyla'nın iki yanağı gibi olmuş.

Sabah vakti ay boğa karnı gibi, tutulmuş ay katır tırnağı gibidir.

Venüs kırmızı yakut gibi, Jübiter la'l renkli kehribar gibi olmuş.

İkizler burcu bir taht, yengeç burcu bir taç, Nesre[754] bir saçıcı, Ṭarfe[755] bir taşıyıcı gibidir.

Süreyya, uçları önde, ok tarafları gizli bağlanmış bir ok destesi gibidir.

Fecr-i kāẕib alaca renkli bir at gibi, Samanyolu dahi gümüşten bir tavla gibidir.

Gezegenler altın renkli bir üzüm salkımı veya yakutla işlenmiş bir şarap kadehi gibidir.

Şahaplar mızrak parıltısından atılmış gibi veya çıkrıktan kurtulan bir ip gibidir.

Şakadan ciddiyete yönelen bir bilgin gibi bu dişi deveyle böyle bir çölü katettim.

Yumuşak toprağı geçince sert zemine ulaştım, sert zemini geçince yumuşak toprağa ulaştım.

Hidayet lambası, tecelli nuru ve faziletli üstadı görmek ümidiyle.

O hem iyi künyeli, hem kutlu isimlidir, hem o yüce Rabbin Peygamberi'nin ismidir.

Adem'in ardından onun faziletinde hiçbir fazıl ünlü gelmedi.

69

Nevruz sahraya misk ve şarapla 'Azze'nin[756] resimlerini ve Meyye'nin[757] suretlerini çizdi.

Bahçe güzellerle dolu bir çöl gibi olmuş, sümbüllerinden kabile, erguvanlarından da sülale.

Bahçe yüz Şuşter atölyesi yağmalamıştır, çöl yüz Tibet atölyesi katetmiştir.

Bahçenin ortasında ötüp salınan tavus pençesi zambak yaprağı, kanadı kamış yaprağı gibi.

Onun ayağı sırmalı ipek etek gibi, kuyruğu hilalle, kanadı cüdey yıldızıyla dolu.

Bu yeni hüdhüd bu baharın başlangıcında hedefvari gibi başına bir taç koymuş.

Onun başındaki hedef Rey şahı önünde secde eden bir hizmetçi gibi gah aşağı gah yukarıdır

---

[753] İkisi de terazi burcunun yıldızlarıdır.

[754] Gökteki sekizinci menzilin adıdır.

[755] Gökteki dokuzuncu menzilin adıdır.

[756] Kuṣeyr'in maşukasıdır.

Şiaların Aṣḥāb-ı Neynevā'nın[758] başındaki gibi kumru çınarın tepesinde bin mersiye okur.

Su birikintisindeki kuşta üzerine ter damlaları oturmuş bir yüz gibi su damlaları var.

Sürahiden şarap boşaltınca onun kahkahasından dağ kekliği sabahtan duhaya kadar güler.

Bülbülün sesi sebze-i bahar makamı gibi, ördeğin sesi bend-i şehriyār makamı gibi.

1805. Büyük Ḫāce elini şaraba götürünce bülbül mızrapla neyberser-i çınar makamını tutturur.

Talihi yaver büyük zat, küçükleri güzelce okşayan, doğu halkının efendisi Külsum b.Ḥayy,

Kutlu bir güzellik ki; başının üzerinde kutlu humayın iki kanadı gibi ay ve güneşten gölge şemsiyesi vardır.

Ṭay hanedanının Ḥātem-i Ṭāyi'nin[759] cömertliğiyle tanınması gibi onun soyu da onun avucuyla meşhur olmuştur.

Onun himmet zamanı ve cömertlik anı, yokluk gibi bir varlıktır, varlık gibi bir yokluktur.

1810. Fısk ve günahtan uzak, riya ve ziyandan beri, hileden yıkanmış ve iki yarısı yazılmış.

İbn-i Rūmī'nin[760] nazmıyla ve Esmā'ī'nin[761] nesriyle, İbn-i Cinnī'nin[762] şerhiyle ve Sibeveyh'in[763] nahviyle.

Muġnī'nin[764] nükteleri, Mu'tī'nin[765] ilmiyle, Müberred'in[766] karihasıyla ve Naftavī'nin[767] mübalağalı övgüsüyle.

İbn-i Muḳle'nin[768] hattıyla, Züheyr'in[769] hikmetiyle, İbn-i Mu'tez'in[770] hafızasıyla ve Ubey'in[771] sohbetiyle.

Ey aslan gibi bulut ve fil yiyen timsahlar, onun eliyledir, yani onun kılıcıyladır.

1815. Onun huy kokusundan başkası Tīr ayının sıcağını tanımaz, onun hışmının sıcaklığından başkası Dey ayının zemheri soğuklarını götürmez.

---

[757] Arap şairi Zi'r-Remmeh'in maşukasıdır.

[758] Kerbela olayında İmam Hüseyin'in arkadaşları.

[759] Bkz. Tez; s.155.

[760] Bkz. Tez; s.162.

[761] Bkz. Tez; s.168.

[762] Bkz. Tez; s.169.

[763] Bkz. Tez; s.168.

[764] Bkz. Tez; s.164.

[765] Bkz. Tez; s.164.

[766] Bkz. Tez; s.168.

[767] Bkz. Tez; s.169.

[768] Bkz. Tez; s.162.

[769] Bkz. Tez; s.161.

[770] Bkz. Tez; s.162

[771] Ṣaḥabe-i Kiram'dan Ebū'l-Munzer Ubey b.Ka'b b.Ḳays b.'Ubeyd-i Enṣārī-yi Ḫazrecī'dir. Vahiy katibi ve Kur'an'ı en iyi bilenlerdendir.

O seyyidin inci saçan iki avucuyla Rum halici onun iki kesesinden daha az olur.
Asilerin toplandığı o yerde sen filancanın babası, diğerleri de kızların ve oğullarındır.
Sel savaş alanına dağdan akmaya başladı, tekrar büyük sel gelmeden acele et ve haberdar ol
Senin hışım günün gökyüzünün dürüldüğü bir günün bir saatine benzer.
Alevī halkın aslı Ali'den (r.a.) oldukça, Ahmed-i Kureyşī'nin (s.a.) soyu devam ettikçe,
Büyüklerle birlikte ol, ebedi ol, sürekli büyük ol ve devamlı yaşa.

70

Baharın Tasviri ve Ebū Ḥarb Baḫtiyar Muhammed'in Övgüsü Hakkında

Nevruz zamane yeniliyor, kendi bahçesinden İrem bahçesini ayırıyor.
Sanki nergis bahçenin ortasında gümüş para basandır, cilt aşirlerinin yapraklarını yapıyor.
Lale bahçesinde kırmızı yüzlü gelincik, yanağa misk ve amberden bir benek yapıyor.
O yaban gülü göbeğinin ortasını buhurla doldurduğu bir dilberin billur göbeği gibidir.
Bir kimsenin o söğüt yapraklarını kasten yeşil yakuttan açık ok uçları yaptığını sanırsın.
Her akşam sarı gülün dalı bir para basan gibi yuvarlak dinarları yenilendiriyor.
Düğümlü saç güzel olduğundan dolayı sümbül bahçede düğümlü saç yapıyor.
Kırmızı yüz daha güzel olduğu için gülnar kendi yüzünü kızıllaştırıyor.
Sanki Hint kılıcıyla altın yapar gibi açık bir ateş kabı olan güneş gökyüzünde parlar.
Gülsuyu döken bulut gülsuyu şişesinden tamamen gülün üzerine gülsuyu buharlaştırıyor.
Her zaman kendi yüzünü otlağa çeviren bahar bulutu siyah ipek açar.
Öd ağacı olmayan rüzgar üçgen öd yapıyor, suyun güçsüzlüğü halka halka zırh yapar
Taze bahçe altın sırmalı Rum ipeği dokuyor, yeryüzünde sürekli kutup yıldızından gerdanlık yapıyor.
Rum altınından başının üzerine bir sarık yapıyor, yerde yakut yeşilinden bir hırka yapıyor.
Zambak kalçasına ipten bir sürme yapıyor, fulya ipe dizilmiş inciden ağız yapıyor.
Lale amber fitilinden kalp yapıyor, hemişebahar çiçeği altın yaprağından yüz yapıyor.
Esen rüzgar Mānī'nin sanatını icra ediyor, hüzünlü kuş Ma'bed'in[772] hikayesini anlatıyor.
Bülbül seher vakti gırtlağını açmış, sanki te'yid edilmiş emirin övgüsünü yapıyor.
Ebū Ḥarb Baḫtiyār Muhammed'in görüşü mülkün rükünlerini sağlamlaştırıyor.
Mektubun üzerine Ebū Ḥarb Baḫtiyār Muhammed'in adını yazan kaleme ne mutlu.
Hiçbir emir ömrünü faziletle ebedileştirmese de bu emir kendi ömrünü ebedileştiriyor.
Bir kimsenin talihi halkı hiç mesut yapmasa da o, kerimlerin talihini daha da güzelleştiriyor.

[772] Bkz. Tez; s.169.

Bulutsuz bahar bulutunun işini yapıyor, kılıçsız yalın kılıcın işini yapıyor.

Onun isabetli görüşü, niyeti ve inancı sanki dünyayı ebedi Cennet yapıyor.

Kendi düşmanıyla en selim davranış o uyanık selimin yaptığıdır.

İnsanın işinin ikbali sağlam görüşledir, o sağlam işlerin tedbirini yapıyor.

Onun iyiliği küçük büyük herkesin boynuna taktığı bir gerdanlıktır.

Herkese lütufta bulunur, en çok da Ahmed b. Kavs b. Ahmed'e[773] lütufta bulunur.

Onun himmeti her iki kutup yıldızının tepesinde mezar yapacak derecede yüce ve yüksektir.

Kendi hizmetçilerine ve onların dışındakilere sonsuz ve sınırsız ihsanda bulunur.

Onun bu adeti tabiidir ve cömertliği fitridir. Her bir adetini mutlu insan yapmıyor.

Kulun yaptığı o ihtiyardan iş gelmez, fakat emir Muhammed'in ihtiyarından gelir.

Misk saçan rüzgar Urdubehişt[774] ayında yeryüzünde tüyü bitmemiş güzeller yaptıkça,

Olayların ayağını bağlayan büyük emirin devleti ayakları üzerinde dursun.

Güç, efendilik ve büyüklük gösteren o kimseden güç, efendilik ve büyüklük uzak olmasın.

71

Ali b. 'İmrān'ın[775] Övgüsü Hakkında

Ey dünya, dünyanın kötü sevgisi ve kötü huyu pazarcıların pazarı gibi karışmış.

Sabırlı kişilerin derdi konusunda sen kendi kötü ününle uyum içindesin.

Seni denemek için baştan başa aldatıcı ve zararlı bütün işleri yaptım.

Eğer seni yüz kere daha denesem de aynısın, aynısın, aynısın, aynısın.

Daha cahil olan kimseyi daha zengin yaparsın, daha aşağı olan kimseyi yüce gösterirsin.

Hiç senin daha iyi olacağını ümit etmem, az biraz senin gönül parçalamayacağını ummam.

Bütün gün bizim işimizi viran edersin, bir gün viran olacağından korkmazsın.

Kervan gelip geçtikçe kervansarayın viran olacağını bilmezsin.

Sen büyük bir padişahsın ve biz asker gibiyiz, fakat koruması olmayan bir padişahsın.

Birisine bundan bir aylık (maaş) vermezken ötekine iki aylık verirsin.

Bu tamamen divanece bir iştir, sen bile bile mi delisin, yoksa bilmemekte misin?

Yaratıkları yersin ve ağzını görmem, böyle ağızsız yiyeni görmedim.

İnsanlardan hayatı almaktasın, bundan dolayı senin hayatın uzundur.

Gökyüzüyle birleşmedikçe kimse senin belandan hali kalmaz.

Her ne kadar bize çok çirkinlik yapsan da bizim sana sevgimiz daha çok artar.

---

[773] Şair kendisini kastetmektedir.

[774] Şemsî takvime göre 21 Nisan-21 Mayıs günlerine rastlayan bir aydır.

[775] Bkz. Tez; s.151.

Bizim aşık ve sevdalı olduğumuzu, senin de biz aşıkların güzel maşuğu olduğunu bilmezsin
Her ne kadar bizim ruh ve bedenimizi eritsen, her ne kadar bizim din ve gönlümüzü alsan da
Her ne kadar bizi buradan geçirsen de çaresiz bir gün de sen geçersin.
Beni her zaman önüne çağırırsın ve senin önüne geldiğim zaman beni önünden kovarsın.
Önümde İncil ve Tevrat okusan da bu sefer senin hilenle aldanmadım.
Benim senden iyi birçok müşterim var, niçin sana bedava hizmet edeyim.
Benim müşterim İmranlıların tacıdır, sen bizzat İmranlıların tacının hizmetçisisin.
Allah'tan ebediyen bekasını istediğim güçlü reis Ali Muhammed,
Onun oku İsfendiyār'ın[776] oku gibidir, onun adaleti tıptı Nūşirevān'ın adaleti gibidir.
Mūsā 'İmrān'ın (a.s.) çobanlıktan peygamberliğe geçtiğini işittim.
Ali b. 'İmrān da sonunda kasten bu riyasetten büyük hükümdarlığa ulaşır.
Sakın ey Geştaşb oklu ve Rüstem yaylı değerli büyük reis,
Sevabı çok, paylaması az, üzengisi değerli ve dizgini hafif,
Şarapçı bir adam değil, kılıç vurucu bir adam, yiyici bir adam değil, mızrak vuran bir adam.
Dünyada kimsenin siyah çakıyı kırmızı ve kızıl yakut yapmadığını işittim.
Sen savaş gününde savaş sevdasıyla kılıca kıp kırmızı renk verdin.
Ben senin kılıcın gibi siyah çakıyı erguvan renkli yapan bir boyacı görmedim.
Eğer akıl fani değilse sen akılsın, yok eğer ruh daim kalıcıysa sen ruhsun.
Cahilden kaçarsın, alime koşarsın, mihnetten kurtarırsın, devlete ulaştırırsın.
Ey Hāce dinle, büyüklerin ve gençlerin hakkı için sana sitem ediyorum.
Şairin manzum sözlerini dinlemek, padişahlığın huy ve tabiatındandır.
Her ne kadar köleyi az okşasan da baş ağrısından ve ağırlıktan sakınmazsın.
Her ne kadar kendi elinden uçursan da ben şimdi doğan gibi sana doğru koşarım.
Iraki'nin Kıyrevāni'ye[777] yönelmesi gibi ben de uzak mesafeden sana doğru yöneldim.
Söz dinleyen ve Zebāni dudağı gibi iki dudağı sarkmış o deveye oturdum.
Tüyü kıvrım, hızlı ve sarhoş bir deve, sanki Multān[778] mahmili sanırsın.
Hızlı giden ve diken koparan bir binek, sanki parsın yerden sıçradığı gibi o da sıçrar.
Dili, ansızın Hint kılıcını çektiğin bir kın gibi iki dudağının ortasındadır.
Karanlık gece ve aydınlık gündüzü fazla eziyet ve çok fakirlikle ayırdım.
Harun'un yanındaki Şari'u'l-Ġavāni[779] gibi şiir söyleyerek senin yanına ulaştım.

---

[776] Bkz. Tez: s.153.

[777] Biri Tunus'ta biri de Libya'da olmak üzere iki tane Kıyrevān şehri vardır.

[778] Hindistan'da bir nahiye ismidir.

Senin hizmetini yapabilmek ümidiyle bu dünyanın mihnetinden kurtuldum.

A'şā'nın Havzet b.Ali el-Yemānī'nin[780] yanına Yemen şehrine gittiğini duydum.

Ona mananın şirinliği ve dilin tatlılığıyla Arapça sözlerle bir şiir okudu.

Ona her biri sanki büyük bir dağ gibi olan bir erkek deve kervanı verdi.

Ḥasīb Melik[781] tarafına Ebū Nuvās b.Hānī'nin[782] methiye söylemeye gittiğini işittim.

Onun bir beyit methine karşılık ağzını yakut, kehribar ve kırmızı yakutla doldurdu.

Ali b. İbrahim[783] Musul'dan Bağdat'a şiir okumaya geldi.

Halife Reşid ona hemen peşinen iki üç kese altın verdi.

Bu şekilde Menūçihrī-yi Dāmgānī de İmranlıların tacına doğru geldi.

Sen o padişahlardan az değilsin, şüphesiz o padişahlardan üstünsün.

Nimet açısından onlardan daha az olsan da sen himmetçe onlardan daha üstün olduğunu bil

Medih ve mana ilimleri konusunda ben de o şairlerden daha geride değilim.

Mana olarak onlardan daha geride olsam da tatlı dillilik bakımında onlardan daha üstünüm

Benim senden istediğim senin onunla geri kalacağın bir şey değildir.

Ben senin bu nedimlerine birer ikişer dağıtmak üzere ayırdığın maldan istiyorum.

Zulüm günlerinde defalarca bana ev sahipliği yaptığını düşün.

Bir kimseye ev sahipliği yapan kişinin ziyafet vermekten kaçmaması gerekir.

Dikkat et, bahar gözyaşları yağdırdıkça, bahçenin çiçekleri bittikçe,

Emniyetle, huri elbiseleriyle, çalgıcı kadınların çaldığı rudla ve şarkı nağmeleriyle yaşa.

Bu şiiri eski bir Arap şairi olan Ebū'ş-Şīş'in söylediği şekilde söylerim:

"Karganın bon ağacında öttüğü ve gece yüz gösterdiği zamanda ben seni özleyeceğim."

72

Ebū'l Hasan-ı 'İmrānī'nin Övgüsü Hakkında

Ey put birkaç seferdir başımı döndürüyorsun, eğer bilirsen çirkinlik iyi yüzden çirkin olur.

Ya gece gündüz vadettiğin şeyi yap, ya da yapamayacağın şeyi vadetme.

Ölçüsü açıkça belli olan serkeşliğin haddini aşma.

Gönlümü aldın ve kendimden uzaklaştırıyorsun, ey put iş böyle kolaylaşmaz.

Bana şefkatli olmazsın ve benden sevgi istersin, adaletli davranmazsın, benden hak alırsın

Kendi bedenine vefasızlık ve cahillik yaparsın, ey güzel bu cahillikle tamamen yokluksun.

---

[779] Bkz. Tez; s.165.

[780] Bkz. Tez; s.156.

[781] Bkz. Tez; s.155.

[782] Bkz. Tez; s.161.

Eğer senin emirini çağırdığım için razı değilsen ben senin benim kölemi çağırmana razıyım

Bizden yakınlığı, haberi ve selamı kesme, ey dost, yaptığını bulursun ve aciz kalırsın.

Gönlümde bir dost gizlidir dersin, gizli dostluktan düşmanlık daha iyidir.

Ey dost, adaletsiz bir nişan bırakma, adalet Ebū'l-Hasan-ı 'İmrānī ile geri geldi.

Ḫāce ve reislerin reisi kutlu seyyid, bağışlamada ve parlaklıkta güneş gibidir.

73

Ḫāce Ebū Sehl-i Ẕūzenī'nin[784] Övgüsü Hakkında

Nevruz mutluluk ve emniyet zamanıdır, ovanın bulutu Ermeni ipeğiyle örtülmüş.

Yasemende sıralanmış bir gurup inci, erguvanda yakut madeni dizisi (vardır.)

Bahar ordusu sahraya çadır kurar, sahraya çadır kurman gerekir.

Sabahtan akşama kadar şarap içesin ve akşamdan seher vaktine kadar gül deresin.

Erguvana yakut gerdanlık gönderesin, söğüt miskinin üzerine öd ağacı mızrağı kırasın.

Gülde oturasın ve gülde içesin, küpte salınasın ve şarap küpüne sevinçle koşasın.

Ucuz inci ve bedava misk, ne kadar istersen saç, ne kadar istersen topla.

Kumru servinin tepesinde müezzinlik yaptığı için nergis bahçenin ortasında rükudadır.

Hemişebahar çiçeği, yarısını halis amberle doldurduğun dağ servisi zamkından bir misk kutusuna sahiptir.

Caferī altınını ortasına atasın diye nergis sanki bir gümüş terazi kefesi gibidir.

Misk ve dane inciyi onda dağıtman için gülün dalı tavusun göğsü ve kuyruğu gibidir,.

İki renkli çiçek, sırtını altın iple ayırman için kırmızı ipekten bir daire gibidir.

Onun içi başka, dışı başkadır, bu iki yüzlü çiçek sanki Bātınī[785] olmuş.

Nergis sanki altı parça değirmen taşı gibidir. O değirmen taşını zümrütten sütun yaparsın.

Onun taşını altınla sarartırsın ve üstelik ondan onun etrafında parlak dişli yaparsın.

Menekşenin dalı, Bū Sehl-i Ẕūzenī'nin düşmanı gibi dizinin üzerine başını koymuş.

Celal sahibi Allah'ın kendisine nimet, vücut sağlığı ve emniyet verdiği Şeyḫu'l-'Amīd ve Seyyid-i sahiptir.

Kibirlenen ve kendini beğenen rüsva olduğu için o asla kibirlenmedi ve kendini beğenmedi.

Yüce himmetiyle bu mertebeye ulaştı, alçak insanlar asla bir makama ulaşamaz.

Halis cevher onu hilekarlıktan alıkoydu, halis cevherden hilekarlık mümkün değildir.

Kuşun kendi yuvasına gelmesi gibi bütün halktan ona övgü gelir.

---

[783] Bkz. Tez; s.166.

[784] Bkz. Tez; s.156.

[785] Bütün ayet ve hadisleri tevil yoluna giden bir fırka, İsmailiye de denir.

1955. Bal kadehinden baldan başka bir şey damlamaz, onun nefsinden lütuftan başka bir şey gelmez.
O asildir, onun himmeti de onun gibi asildir, o yücedir, onun himmeti de onun gibi yücedir.
Onun düşüncesi, niyeti ve inancı uygundur. Serkeş zamaneden serkeşliği kaldırdı.
Şahın ondan başka halefleri de vardır, fakat şahın gönlü onun arzusuna itinalıdır.
Gökte güneşin pek çok yıldızı vardır, fakat ışığı ve parlaklığı yine aya verir.
1960. Baharın kuvvetinin Behmen yağmurlarında olması gibi şahın ihsanı da onun iyi eğitiminedir
Ey kendi aslında nesep ve ilimde fenlerin sahibi, sen zamanın ilimlerinde bir fen gibi kamilsin
Halis misk şerefli, inci kıymetli, halis altın makamlı ve demir menfaatlisin.
Cömertlik dışı şeye çabalamazsın, senin çaban cömertliktir. Söylenilmeyecek şeyi söylemezsin senin sözün söylenilmeye değerdir.
Harman aç kuştan nasıl hali kalır, biz aç kuşlarız ve sen harmanın mahsulüsün.
1965. Noktalı ve noktasız harfler oldukça, sınırlı ve sınırsız çizgiler oldukça,
Senin ömrün ve vücudun artsın ve uzun olsun, senin güzel yaşantın tatlı ve sıkıntısız olsun

74

Fazl b. Muhammed-i Hüseyni'nin[786] Övgüsü Hakkında

Eğer kölenden dinlersen sana bir söz söyleyeyim, eğer ona doğru gidersen sana bir yol göstereyim.
Çirkinliklerden uzak olman için bir testi seç, ebediyen mutlu olacağın yoldan git.
Ey zamanın kerimi! Allah'ın gözü senin üzerinde,güneşin kaynağını parlak nur yapan sensin.
1970. Bu feleğin kederini açan sensin, bu zamanenin çirkinliğini keşfeden sensin.
Eğer senin heybetinden bir ateş yaksalar, gökyüzünün ve yıldızların üzerindekiler yanar.
Bir kimseye bakarsan iyilikle bakarsın, bir kimseye inanırsan mertçe inanırsın.
Senin olmadığın yerde Cehennem azabı olur, senin olduğun yerde Cennet sevabı olur.
Seninkini herkes götürür, sen kimseninkini götürmezsin, herkes sana doğru koşar, sen kimseye koşmazsın.
1975. Eğer zamanenin aslı güneşte ise, zamanenin temeli olan güneş sensin.
Resül'den yalan gelmediği gibi senden de cimrilik gelmez, Allah'tan ikilik uzak olduğu gibi sana da yalan sığışmaz.
Senin cömertliğin, yüksek düşüncen, talihin ve huyun; ne değişkendir, ne zıttır, ne tutuktur ve ne de sapıktır.
Vefan, himmetin, özgürlüğün, devletin ve dinin; iyi, yüce, övülmüş, kuşatıcı ve güçlüdür.

---

[786] Bkz. Tez; s.155.

Vezin ve aruz zevkinde, nazım, nesir ve rivayette; Bū Şu'ayb[787] ve Ḫalīl[788] gibi, Ḳays[789], 'Amr[790] ve Kümeyt[791] gibidir.

1980. İbn-i Rūmī[792] gibi şair, İbn-i Mukle[793] gibi hattat, İbn-i Mu'tez[794] gibi nahivci ve Esma'ī[795] gibi lügatçidir.

Belayı, nimeti, ikbali, cömertliği, övgüyü; götürürsün, getirirsin, dağıtırsın, ekersin, biçersin.

Devrinde senin cömertliğinde bir insan yoktur; çünkü görüşün ulvī ve kapın Alevīliktir.

Senin himmet ve hünerine şaşırdım; çünkü senin emniyetin bir tek onun ve göğün üzerinde yoktur.

Seni himmet ve tabiatta Jübiter olarak düşünürüm; çünkü latif bir güneş ve güçlü bir ışıksın.

1985. Hil'at verme zamanı ve şiir ödülü anında sultan sikkesi senin gümüşün gibi değil, Herat altını senin altının gibi değildir.

Ne Mütenebbi, ne Bū Temām, ne A'şā-yı Ḳays ne de Ṭahavī[796] seni övmeye güç yetirebilir.

Ey ulu, ey şanlı ve ey hükümdar! Sana bir peygamberden bir söz söyleyeceğim.

Dinin Mānī dinine mensup olana arz ettiği gibi sana özlü bir söz söyleyeyim.

Böylece muzaffer, cömert, özgür ve iyi huylu olarak bin yıl yaşa.

75

Atın Tasviri ve Şehriyār'ın Övgüsü Hakkında

1990. Aferin o Şebdīz hareketli ve Raḫş huylu bineğe; onun anası A'vecī, onun da anası Yeḥmūm'dur.

Gitme zamanı kuş, kıvrılma zamanı yılan, yürüme zamanı keklik ve sıçrama zamanı çevgan topu gibidir.

Suda timsahlar, dağda kaplanlar, havada turnalar ve mahallede tavuslar gibidir.

Zorlamadan ve zahmet vermeden semender gibi ateşe girer, korkmadan ve pervasızca ördek gibi ırmağa girer.

---

[787] Bkz. Tez; s.167.
[788] Bkz. Tez; s.168.
[789] Bkz. Tez; s.161.
[790] Kim olduğu tespit edilememiştir.
[791] Bkz. Tez; s.163.
[792] Bkz. Tez; s.162.
[793] Bkz. Tez; s.162.
[794] Bkz. Tez; s.162.
[795] Bkz. Tez; s.168.
[796] Bkz. Tez; s.164.

Topuğu yaydan, yelesi zırhtan, damarı kıldan, vücudu dağdan, başı hurma ağacından, kuyruğu ipten, göğsü taştan ve tırnağı bakırdandır.

1995. Geç uyuyan,erken kalkan,hızlı giden,uzağı gören, hoş dizginli,güzel salınan,soylu ve iyi huylu

Pek ayaklı, dolgun butlu, düz elli, yuvarlak tırnaklı, dar kulaklı, geniş sırtlı, yumuşak derili ve kısa tüylü.

Bulut kayışlı, rüzgar dönüşlü, gök gürültüsü sesli, şimşek sıçrayışlı, dağ ezen, çöl aşan, büyük dağ eteği geçen ve yol arayan.

Yaban eşeği gövdeli, aslan ödlü, pars kaçışlı, dağ koyunu koşuşlu, fil adımlı, gergedan göğüslü, ceylan kaçışlı ve kurt gibi hızlı yürüyüşlü.

Keskin gözlü, demir ciğerli, çelik kalpli, iri dudaklı, gümüş dişli, çukur gözlü, tekne ağızlı ve levha yüzlü.

2000. Mızrak, kılıç, kement, balta, ok ve yay; onun boynu, kulağı, kuyruğu, tırnağı, ağzı ve gövdesi

Böyle bir atı şehriyār bana eyersiz vermiş, bu şekilde eyersiz at kulpsuz testi gibi olur.

76

Baharın Tasviri ve Emir Ḳāmkār'ın[797] Övgüsü Hakkında

İlkbahar bir ay gibi doğdu, her bir çöl 'Aden Cenneti gibi oldu.

Her bir nergisin başında tam bir ay, her bir ayın çevresinde altı yıldız.

Veya gümüşle kaplanmış altı yeni ay gibi çevresinde halka yapmış.

2005. Sabahleyin havadaki gökkuşağı şahenşahın eteği gibidir.

Onun vücudunda rengarenk beş ipek, her bir ipek etek tekrar atılmış.

Her nereye gitsen mine çiçeğinden bir harman, her yerde ipekten bir otağ bulursun.

Taze nergis çayırın ortasında gümüşten bir çene ve altından bir çene çukuru gibidir.

Mersin ağacının yanındaki yüksek servi de bir kısanın yanındaki bir uzun gibidir.

2010. Reyhanın önündeki horoz ibiği çiçeği, bir şişmanın önündeki bir zayıf gibidir.

Her bir dalın üzerinde bir kuşcağız, her birinin dilinde "Bismillahi".

Bahçe, her zaman başka elbiseyle olan emirin maşuğu gibidir.

İyi işli ve hak tanıyan emir, daha merhametli bir emir ve daha kutlu bir ay.

Onun önünde parlak güneş, ay ışığının önündeki süha yıldızı gibidir.

2015. Eğer bir dağı mızrağın ucuyla kaldırırsa yeryüzünden ülker yıldızının arkasına atar.

Savaş günlerinde ülke fethedersin, meclis günlerinde ülke verirsin.

Onun cömertliğinin parmak hesabı hep beş parmaktır, her bir beş parmağı kendi sol eliyledir.

Onun himmeti yüksekliğinde bir makam yoktur. "'Abādān'dan daha ilerde bir köy yoktur."

Bir haftada bir aylık yol giden kutlu emirin bineğine aferin.

Bir binek, bir tayyare, bir dağ parçası, dağ aşarsın, dağ yıkarsın ve vadi atlarsın.

Hassas kulaklı, geniş sırtlı, alaca renkli, yuvarlak tırnaklı, kısa tüylü ve semiz.

77

Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Ey güzelim, sana bir kimse göndermeyelim ve çağırmayalım da gelmeyesin diye bugün nerede olduğunu söylemezsin.

Bize hemen gelmesi gerekmeyen kimse erken gelir, gerektiğin halde sen daha geç yanımıza gelirsin.

Benim sana daha çok özlem duyduğum gün, sen kendince bir bahane bulup nazını arttırırsın

Ben bir başkasıyla alakayı kessem sen bağlanırsın, ve eğer bir başkasına azıcık bağlansam sen alakayı kesersin.

Benden başka kimsenin yüzüne bakma, diyorsun. Ey güzel, niçin kendine böyle hayransın.

Birinin daha gönlümü çalmasından korkarsın, kimse zorla senin çaldığın gibi gönül çalmaz.

Ben gerçekte yaradılış bakımından nerede olduğunu görmek suretiyle senin kadrini bilmek için başkalarına bakarım.

Her ne kadar bu maşuklara baksam da doğrusu sen gözüme hepsinden daha güzel gelirsin.

Her ne kadar kapı hizmetinde kusur etsen de gönül sana daha fazla cefa etmeme el vermez.

Eğer hizmette şu gayretten daha fazlasını yapmazsan, her ne kadar benimsen de gerçekte benim değilsin.

Hizmetsiz ve gayretsiz hiç kimseye doğu melikinin yanında mertebe ve mutluluk olmaz.

Melikler şahı ve büyük hükümdarlar öncüsü, Allah'tan padişahlık ve manevi ululuk buldu.

Melik Mes'ūd, O ülkesinden ayrı olmamış ve ebediyen olmayacak olandır.

Hüsrev'in şu memleketi İlahī bir te'yittir. İlahī te'yit asla yok olmaz.

Allah bütün ufku ona verdi ve hak olarak verdi, İlahî olan iş haksız olmaz.

Doğunun şu sultanı temiz kalplidir ve sultanın temiz kalpli ve temiz akıllı olması gerekir.

Vefa gösterdiği herkesle sonuna kadar vefalı oldu, vefadārlıkta melikler içinde çok meşhur.

Eğer şah Rum Kayseri'ne mektup yazsa ve eğer Çin Fağfuru'na ulak gönderse,

Kayser ona itaatten kulağına küpe takar, Fağfur ise hizmetten sırtını iki büklüm yapar.

Bu adaletli şah hizmetçileri ve saray köleleriyle yöneldiği her yerde,

---

[797] Kasidedeki beyitlerden anlaşıldığına göre Emir Ḳāmkār'dan maksat Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī

Muhakkak şu mavi gök ve feleğin çarkı tüm işleri onun gönlünün istediği şekilde yaptı.

Rey, Kazvīn ve Sāve'ye yönelince, Āl-i Būye'nin tüm kokusu ve Behāyīlerin bütün güzelliği gider.

Melik, Gürgān ve Āmul'a yönelince, Deylemi şahı kiyalığını ve kendi memleketini bıraktı.

Bir kimse dilencilikle Geylān'dan bir ordu istedi, emir ve dilenci olanı dünyada kim gördü?

Yardım işi ve medet işi dervişe oldu, bundan da daha kötü fakirliğe düşerler.

Bugün Kiya, o şahenşahın elinden onunla kurtulduğu için deniz kenarına buse verir.

İsfehān seraskeri İsfehān şahı olunca havadaki kuş gibi havaya yükseldi.

Her ne kadar şimdi kuş gibi havaya yükselmiş ve hasta adam gibi yere girmişse de.

Padişahın dergahına oğlunu gönderdi ve defaten kulluğunu ispat etti.

O günden sonra riyakar ve gamsız oldu, komutanın gamsız, emirin riyakar olması olmaz.

Ey yüce Allah, efendilerin sahibi, meliklerin şahı, zayıfların sığınağı,

Fani dünyada halk, senin beka ehlinden ve fani dünyandan beka ehli görmemiştir.

Şayet Allah yedi göğün sahibiyse, yedi yerin meliki ve kralı olmak da sana yakışır.

Gençliğinde dünyanın yarısını fethettin, yaşlanınca da diğer yarısını fethedersin.

Siyasetle bütün doğunun pasını temizledin, siyasetinle bütün batının pasını da gider.

Sana itaatten ayrılan her şahın kafasını filin ayağı altında ezersin.

Bir kimse melikimize doğru olmayan bir şey yaparsa, melikimize onu tekrarlayamaz.

Yasemen, çin gülü ve sümbül koku verdikçe, Rum ve Erān ipeği renk verdikçe,

Ey yüce efendim, selametle ebedi yaşayasın, devletinle sürekli, ömrünle baki olasın.

Bir elin zülüfte, bir elin kadehte, bir kulağın çengide, diğer kulağın neyzende olsun.

78

İstediğine ulaşman için seni tuttum, elde ettiğin gibi olman için seni tuttum.

Bulduğun her kemalin ardından noksanlık olmaz mı, mavi gök her ne verdiyse geri almadı mı?

79

Ey güzel, senin yeni adetli nağmen bende suskunluk meydana getirdi.

Güzel bir yol söyle, yoksa asla senin aşkından kurtulamamam için rahevi makamında çal.

Şair şiire senin vasfınla ulaşmıştır, ravi hikayeyi senin naatından almıştır.

B) Musammatlar

80

Birinci Musammat

---

olmalıdır. Bkz. Debīr-i Siyākī; Divan, s.248.

Sonbaharın Tasviri ve Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Kalkın ve ipek getirin, çünkü sonbahar zamanıdır, Ḫārezm tarafından serin rüzgar esmekte.
Sanki üzüm renkli gömlek gibi olan o asmaların yaprağı dalda sallanmakta.
Çimenlik ve bahçede ne gül ne gülnar kaldı diye köylüler hayretten parmak uçlarını ısırmakta.
Bahar tavusunun kuyruğunu kopardılar, kanadını kestiler ve bir köşeye attılar.
Bahçe ortasındaki yaralının iniltisi hoşlarına gider, onunla oturmaz, konuşmaz ve gülmezler.
Āzer ayı geçip ondan sonraki Āzer ayı gelmedikçe bu süslü kanadı ona tekrar bağlamazlar.
Sabahleyin hemişebahar çiçeğinin ne hazırladığını görmezsin; iki sarı yüzünü ona perçinlemiş
Gönlü misk renkli ve yüzü sarı gül gibidir, sanki dün gece şarap ve misk içmiş.
Onun kokusu bütün yasemen ve misk kokusunu, onun rengi hasta aşığın iki yanağının bütün rengini götürmüştür.
Ey aşık, turuncun nasıl olduğuna bak; iri, uzun ve baş aşağı bir göğüstür.
Sarı ve beyazdır ve de beyazlığı fazladır, sarılığı dışında beyazlığı içindedir.
İçi gümüş gibi, dışı altın gibidir, o gümüşün içine şahane inci doldurulmuş.
Turunç; her birinin dış yüzü kırmızı altınla sıvanmış bir terazinin iki gümüş kefesi gibidir.
O zaman sihirbaz akıllı kuyumcunun birisi, kafur, güzel gül suyu ve inciyle doldurmuş.
İki dudağını sırla bir araya getirmiş, yüzünü iğnenin ucuyla düzgünce ayırmış.
Ayva bir civciv gibi yumurtadan firlamış ve yine civcivler gibi vücudunda tüy bitmiş.
Annesi sıçrayıp başını vücudundan koparmış, iyice ve düzgünce onun yarasını sarmış.
Onun ayakcağızından birini dibinden kırmış ve onu diğer ayağıyla baş aşağı asmış.
O nar sade bir hokka gibi ve kehribar bütün rengini o hokkaya koymuş.
O hokkaya biraz kırmızı cevher koymuş, onun yüzüne birazcık sarı örtü düşmüş.
Onun başında bir misk kutusu açılmış ve altın talaşını o misk kutusuna doldurmuş.
O elma yontulmuş bir bitki topu gibi üç yüz defa suyun sarılığına vurulmuş.
Yanağının etrafında mercandan birkaç nokta, kuyruğunda zümrütten yeşil bir çul.
Karnında her birinde katran gibi siyah bir çocuk uyuyan küçük küçük iki üç kümbet.
Seher vakti evden çıkan çiftçi hiç dinlenmez ve hiç beklemez.
Üzüm kızının işini ve layık olanı yapmak için üzüm bağının yanına gelir ve bağın kapısını açar
Bütün hamile ve bütün hastalardan başka ona bir bakire kız gözükmedi.
Der ki; siz kızcağızların başına ne gelmiştir, erkekten kaçan sizlerin yüzünü kim görmüştür?
Siz örtülü kadınları evden kim çekmiştir, sizdeki Allah'ın bu örtüsünü kim yırtmıştır?
Ben evdeyken buraya kim ulaşmış? Hareket ediyor ve konuşmaya çabalıyordu.

Anneniz ben çocuk doğurdum, diyene kadar ben sizi korumaya koyuldum.
Bağınızın kapısına bir kilit koydum, kapılarınızı haftadan haftaya açmadım.
Size verdiğim kadar kimseye izin vermedim; iyi ad ve iyi işle ortaya çıkın, dedim.
Bugün sizi hamile görüyorum, vücut cismi ağır yükten hasta olmuş.
Yanakcağızlarınız altın rengini almış, rahimceğizleriniz çok çocuk tutmuş.
Memecikleriniz süt dolmuş, karın öne çıkmış ve yüz renklenmiş.
Ben de sizin mükafatınızı vereyim, bir bir vücutlarınızı birbirinden açayım.
Bağdan zindana götüreyim ve geç geleyim, sizin yanınıza geldiğim zaman geç kalayım.
Sizin vücudunuzu tekmeler altında ezeyim, çünkü size bundan başkası yakışmaz.
Köylü kapıya gelir ve uzun süre onları gözler, keskin bir kılıç çeker ve boğazlarını keser.
O zaman onları sepetçiğiyle taşır ve eğer ona sığmazsa onları sıkıştırır.
Onları sırtına koyar ve eve doğru götürür, sırtından indirir ve ambara istif eder.
O zaman onları bir şıra tezgahına atar ve onların sırtına yirmi bin tekme vurur.
Damarlarını keser, kemiklerini kırar, sırtını, başını ve karnını birbirine katar.
Vücutlarından kan tamamen bir anda çıksın diye onları gece gündüz salmaz.
Ondan sonra damarlarını ve kemiklerini getirir, bir yere atar ve onların yüzüne bakmaz.
Onların kanı ve canını tümden bir anda alır ve onları ağır bir zindana atar.
Üç ay onların adından ve nişanından bahsetmez, o kana insanın düşkün olmadığını bilir.
Bir gün erkenden kalkar, mutlu, neşeli ve gülerek gelir ve kapı ve kilitlerden mührü kaldırır
Zindandakine ve zindana tekrar bakınca dudak ve dişine yüz mum ve lamba düşer.
Gül bahçesinde ve yasemenlikte görmediği kadar gül ve yasemen görür.
Der ki; sizi nasıl öldürdüm de küplerinize koydum ve oraya terk ettim.
Güzel su ve topraktan bir çamur kardım, küplerinizin üstünü çamurla sıvadım ve tedbir aldım
Parmakla çamurun etrafına bir çizgi çektim ve bundan sonra size pazar yok, dedim.
Bugün küpte öncekinden daha iyisiniz, daha iyi ve daha kusursuzsunuz.
Öncekinden daha canlı ve daha güçlüsünüz, daha üstün ve daha iyi huylusunuz.
Gerçekten de çok daha taze ve yepyenisiniz, ben de artık size eziyet etmem.
Asla sizi meclisten dışarı bırakmam, can, kalp ve gözümden aziz bilirim.
Sizin tepenize kırmızı gül suyu serperim, billur gibi bir kadehle birbirine katarım.
Ben sizin mükafatınızı iyi bir şekilde öderim ve sonunda sizin hakkınızı yerine getiririm.
O zaman köylü bir büyük şarap kadehi getirir ve bir zaman avucunda tutar.
Onun rengi, iki yanağı üzerine bir ay çizer, onun kokusu beyne öd ve pelesenk ağaçları eker

Der ki; bana bu misk kokulu şarap ancak adil ve ihtiyar sahibi bir şahın şerefine içersem lezzet verir.

Büyük sultan adil melik Mes'ūd; edebinin en azı hilm, hünerinin en basiti cömertliktir.

Maḥmūd'un soyundandır ve öd neyinin ödden daha iyi olduğu gibi, Maḥmūd'un soyundan daha da iyidir.

Ma'būd Yaratıcı ona dünya mülkünü vermiş, kimse Ma'būd Yaratıcı'nın işine karışamaz.

Anadan doğma melik ve şehzade olan şah, dünyayı almış, yemiş ve yedirmiştir.

Bütün dünya mülkü ona yönelmiştir, babasının fethedemediklerini o fethetmiştir.

Asla kendi bedeniyle yanlışa düşmedi, söz ve hareketle gururlanmadı.

Hiçbir meliğin üzerine galip gelmediği bir padişah, avı aslandan başka bir şey olmayan bir şah.

Dünyanın yarısını alır ve doymaz, diğer yarısını alıncaya kadar geç olmaz.

Bu mülkün alınması kılıçla olmaz, cihan sahibi Efendi'nin yardımcı olması gerekir.

Çevik sultanın harekete geçtiği bu yıl yeryüzünü çerçöplerden temizler.

Kavgacı bulut harekete geçmedikçe sel yatağı çöpten temizlenmez.

Rüzgar başlayınca kendine sivrisinekten korku olmaz, ateş yükselince diken batmaz.

Kılıç tuttuğunda bir aslandır, hayır hayır boş elle aslan tutar.

Günah ashabını sürekli cefada tutar, tuttuğu zaman da altüst eder.

Eğer o elle bir sīr[798] toprak alsa tüm vadi ve dağları kırmızı fosfor yapar.

O harpuşte zırhını giydiği gün onun zırhından vücudunun kılları dışarı fırlar.

Mızrak bağırıncaya kadar mızrak vurur, o derece ki; onun bağı kopmaya uğraşır.

Düşman ecelin iki memesinden süt emer, savaş hançerinin rüzgarına hançer bırakır.

Ey padişah! Fani dünyanın kralı sensin, Allah yeri ve zamanı sana vermiştir.

Kayseri ve hanı yeryüzünden kaldır, bu dünyanın aslına bir padişah kafidir.

Filanın filanın mülkle ne işi var, gülşenin kapısında ayı, gülzārın kapısında domuz olmaz.

Ey melik! Senden başka cihandārlığa oturan herkes zalimdir, akılsızdır ve sarhoştur.

Dünyanın Yaratıcısı dünya mülkünü sana vakfetmiştir, Allah'ın vakfının üzerinde kimsenin eli olamaz.

Kişiler vakıftan layıkıyla el çekmelidir, güzel bir mesel söylenmiş: "Ateş utançtan daha iyidir."

Senin ataların annelerinden senin için doğdular, dehirden bu mülke senin için düştüler.

Bu mülkü kılıçla senin için fethettiler, bizzat mülk ve şahlığı özellikle sana bıraktılar.

Elden ele sana miras bıraktılar, zamanında padişaha bu padişahlık çok idi.

---

[798] 75 gramlık ağırlık ölçüsü birimidir.

Sen bir temel gibi hükümete oturunca kimsenin bu konuda sana bir lütfu olmaz.
Bundan dolayı adil ve hakşinas olasın, temiz kalpli, temiz vücutlu ve temiz huylu olasın.
Huydan yaradılışa bir kıyas yapılamaz, huydan ve tabiattan nefret edilemez.
Ey efendi ve efendilerin efendisi, ey mızrak kapanların başında mızrak kapan.
Ey yol göstericilerin başında rehber olan, ey kapalıyı açan ve herkesin kapısını açan.
Ey her mülk temizleyenin mülkünü temizleyen, ey çaresizin ilacı, ey ziyaretçilerin sığınağı.
Ey lütfu zamanenin yükünü temizleyen, zamanenin bütün hürlerinin efendisi.
Tarzın tamamen zamane tarzının tersidir,sen zamanenin yükünü düşmanının sırtında çekersin.
Faziletlilerin ayağından zamanenin dikenini sen çıkarırsın,gaflet uykusundan bizi sen uyarırsın.
Sen söylenenlerden çok daha iyisin, babalarının can ve ruhlarını yücelttin.
O kadar çok rahmet gösterebildin, o kadar çok ülke temizledin.
Onun iyilikler ve faydalar gemisini selamladın, senin zorun kolay, kolayın zor oldu.
Senin zaferle açtıkların kapanmasın, senin bıraktığın her şey ebedi olsun.
Şimdi sürekli devletle, nimetle, görkemle, mutlulukla ve esenlikle yaşayasın.
Sen her ne vermişsen Melek kabul buyursun, dünyanın hilesinden Allah seni korusun.

81

İkinci Musammat

Baharın Tasviri ve Ebū Ḥarb Bahtiyār Muhammed'in Övgüsü Hakkında

Sabahtan Nevruz da geldi, onun gelişi kutlu ve mübarek olsun.
Dünya tekrar neşeli ve güzel oldu, kış öldü ve ilkbaharlar ortaya çıktı.
Siyah buluttan cömertliğin yasemen kokulu yüzü dünyayı Mahşer gibi yaptı.
Kırmızı gülün üzerini süslediler ve şemşatın zülüfceğizini donattılar.
Keklikler dağın üzerinde koşuyorlar, ince sesli bülbüller methiye okuyorlar.
Kumrularla birlikte neyzenleri çınar dalının üzerine oturttular.
Lale şemşatla karışmış, çiğ nar çiçeğine asılmış.
Onun üzerine misk elediler, bunun üzerine inci döktüler.
Toprağın kalbinden ve dağın iki yamacından resim ve heykelleri hareket ettirdiler.
Kumrular ney çalmayı öğrendiler, tahtalı güvercinler Tibet miski yaktılar.
Sarı çiçekler mum yaktılar, kırmızı çiçekler yakut biriktirdiler.
Serviler o taraftan bu tarafa ırmağın kenarına yeni elbise diktiler.
Bülbüller güllere koşuştular, ceylanlar kulak kesildiler.
Yaban eşekleri sağ taraftaki safları düzenlediler, kargalar gülzārı süslediler.

Aşıklar Çiğil ve Ḳandehār güzellerine can ve ruhlarını feda ederler.

Dünyayı yine kutlu ve güzel bulduk, yasemen ve zambak tarafına koştuk.

Peri yüzlülerin saçlarını kıvırdık, gönlü ayrılık derdiyle yardık.

İlkbaharda bukalemunları Rum ipeğinden daha güzel bulduk.

Resim üzerine resim çizdik, lale üzerine lale ektik.

Dünyayı İrem Bağı gibi zannettik, çölü taze yakutla doldurduk.

Her köşeye yine gül dalı ve sulu yaban gülü çektik.

Dünya yine kutlu Cennet gibi oldu, ırmağın iki kenarında yeşillikler bitti.

Bulutu suya, kirpiği yüze ekti, gülü şaraba, şarabı güle karıştırdı.

Urdibehişt'in sabah rüzgarı, gül ve cevheri bizim üzerimize saçtı.

Sahra sanki Hurnāḳ Sarayı[799] gibi olmuş, bahçe sırmalı ipekle aynı rengi almış.

Bülbül Ferezdaḳ[800] tabiatlı olmuş, zambak lacivert renkli ipek gibi olmuş.

Güzel kokulu şarap saflaşmış, sudan daha temiz ve ateşten daha etkili olmuş.

Kuşun ne söylediğini, bulutun ne sürdüğünü görmüyor musun?

Çölün neye benzediğini, dostun ne aldığını görmüyor musun?

Bahçe güzellerini yasemen, yabangülü ve lalezār üzerine oturtuyor.

Ben gideyim de bir bahar açayım, üzerine medihten bir heykel yapayım.

Başının üzerinde inciden bir başörtüsü yapayım, vücudunda şiirden bir nişan yapayım.

Emirlerin emiri Baḫtiyār'ın önünde bunların hepsini çabucak dağıtayım.

Allah'ın tevfiki çok aziz olan doğu padişahının bahtı üzerinedir.

Emir yavaş yavaş onu yukarı doğru çeker ve sonunda ona taç ve taht verir.

Yavaş yavaş ağaç dalının üzerinde, çimenliğin ortasında yükseltir.

Allah onun kılıcını vurma sebebi kıldı, onu tüm doğu ve batının ḳutbu yaptı.

Babasının künyesini Ebū Ḥarb yapınca o derece yüceldi ve meliklerle savaştı.

Dünyanın yaratıkları iyilikten ve o tatlı sözden dolayı onun sevgilisi ve dostu olur.

Onun kerem, nimet ve iyiliklerini, onun dudağının arasından kimse işitmemiştir.

İlahi güç onun tüm kereminin, onun o boy, pos ve endamının üzerindedir.

Onun sureti ve yüz güzelliği ayın on dördü gibidir.

Benim reisimin hürriyeti daha büyüktür, çünkü onun ruhu aklından ve teni candandır.

Mesken onun oturmasıyla zafer kazanmıştır, etek onun eteğinde vefa göstermiştir.

Küçük büyük bütün dünyada onun konuşması tarzında bir halk tanımam.

---

[799] Bkz. Tez; s.95.

Onda meleki gayretler görürüm, onda meleki huylar görürüm.

Onda feleki devletler görürüm, onda feleki burcun süresini görürüm.

Onda temiz misk gibi bir koku ve bazen cömertlik, bazen de vakar görürüm.

Onun gayreti feleği geçiyor, onun düşüncesi gaybı görüyor.

Onun heybeti aslanların pençesini parçalar, onun devleti ebedi saadet hazırlar.

Onun bahtı her gün katarla nimet kafilesi getiriyor.

Şakayık güzel yüzlü oldukça, saçın kıvrımı misk kokulu oldukça,

Keşmir güzelinin saçı kıvrım büklüm oldukça, acımasız kadın kavga aradıkça,

Güzel sesli bülbül servinin tepesinde iniltiyle öttükçe,

Efendimin ömrü ebedi olsun, her gün talihi artsın.

Eli her zaman açık olsun, onun görüşü her pası gidersin.

Onun hükümdarlığında Allah hakkı için dert gidici ve neşe gelici olsun.

82

Üçüncü Musammat

Bayram Tebriği ve Sultan Meş'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Ey çalgıcı, bugün bana Nevruz-i buzurg[801] makamını çal, çünkü Nevruz'la Nevruz makamının sırası gelir.

Güzel, kalp okşayıcı ve gönül yakıcı bir gazel çal, yoksa dinle ve kuştan öğren.

Bu guguk bu cevizden, o guguk o cevizden güzel bir kafiyeyle şiir okuyorlar.

Dağ keklikleri gözlerine misk çekmişler, dik serviler güzel ve yeşil elbiseler almışlar.

Badem ağaçları başlarındaki örtüyü yırttılar, reyhanlar saçlarına bir kıvrım çektiler.

Papağanlar yavruları Taberistanlılar gibi paçalı pantoloncuklarla yeşil elbise kestiler.

Yüksek dağın üzerindeki sessiz kekliklerin bir defa kahkahasız güldüklerini görmedim.

Dikenlikten başka yeri kendilerine yer olarak beğenmezler, yanları üzerinde bu yarıdan o yarıya dönerler.

Her saat gagasıyla göğsünü yontarlar, göğsü benekli taş ve gagası mercan gibidir.

Guguklar sanki seher vakti rüya tabircisi gibi sabahtan gül dalında öterler.

Üç gecelik ay boynunda miske sahip olmadığı halde, miskten resim çizer.

Sayılarda yanlışlık yapan yarım bir katip gibi bir günde yüz defa kanatlarını sayarlar.

Ceylanlar tırnak vurup salındıklarında, sanki hepsi tavla taşı oyuncularıdırlar.

O koni gibi boynu her kaldırdıklarında iki yay gibi kulağından yay süslerler.

---

[800] Bkz. Tez; s.162.

Gümüş örtülü boynu kaldırdıkları zaman boynuzlarının arkasına ok, gözlerine yay (gelir.)

Ördek her saat birkaç söz söyler, tekrar tekrar suda elbisesini yıkamaya çabalar.

Sanki suda bir şey arar gibi boynunu suya sokar ve sudan çıkarır.

Göğsünü oynatınca bir parça hızlı hızlı yürür, her tüyünün ucundan yüz şahane inci sıçrar.

Her tüyünün ucuna miskten bir nokta koyan turaç kuşu otlakta koşturarak ot toplar.

Her zaman ırmak kenarında ezan okur, şebboy şakayıkla secde eder.

Boynu kızarıncaya, yüzü yeşerinceye kadar, kızıllık onun kırmızılığında, yeşillik de onun yeşilliğinde değildir.

Rüzgar, sürülmüş bulut ordusuyla harap etmek için yasemenlikten öncü olarak koşturur.

Utançtan yüzüne örtü koyan bulut dağdan iki üç basamak yükselir.

Deniz kenarından hamallar gibi omuz başında çuval ve abayla inciler getirir.

Rüzgar ona bakınca yüreği yanar ve eski kinine rağmen ona kin gütmez.

Bazen meşaleyi söndürür, bazen parlatır, bazen gömleği parçalar ve bazen diker.

Bazen öğretir, bazen yakar, bazen onu çöle ve bazen dağlığa götürür.

Bulut rüzgarın korkusundan dağdan çıkınca rüzgarla karışır ve bir müddet dalaşır.

Çirkin bir kılıç çeker ve bir sisi harekete geçirir, artık sonuçta yenilgiyle kaçar.

Temiz lider gibi bütün durumlarda hem eşsiz inci hem şahane lü'lü döker.

83

Dördüncü Musammat

Ey bahçevan, bugün bahçede bulundun mu, gül dalının altında yeşil mahmil gibi oldun mu?

Kararlı oldun mu, güle el sürdün mü, ondan yeni ve taze birkaç gonca derdin mi?

Desteler bağlayıp mutlulukla bize geldin mi, bize baharın iç açıcılığından nişan getirdin mi?

Şimdi dön, yavaşça onların baş ve yüzlerine azıcık su çal, ırmak kenarının toprağı yeşersin.

Bir elbise at ve ırmak kenarına dön, taze gülü bulduğun her yerde şefkatle kokla.

Bu kendiliğinden biten taze menekşeden nerede bulursan topla, bağla ve benim önüme getir.

Çokça Taberî menekşesi topladığın zaman dağ kekliği gibi bahçeye geri dön.

Güzel kokulu taze nergis nerede çokça varsa senin gözüne çarpsın ve bak.

Bir kimse altından birkaç kanat asmış, açmış olan herşeyi temizle, korkma.

Daha sonra laleliğe doğru bir geçit tut, tutilere bak, hepsi gagaları kanatlarında nasıl uyumuş

Her birisi içinde misk kutusu bulunan bir kadeh gibi, onun kanadı onun misk kutusunun ortasında bir mil gibidir.

---

[801] Musikide bir makam adıdır.

2270. O miskin meyli misk dolu bir misk kutusudur, o izden her nerede bulursan hemen bana getir.
Ey şarapçı, küp mahzenine git, kilidi kaldır, kapısını aç ve o şarap küpüne git.
Ondan ay ve güneşin aşikare ortaya çıkması için tepesinden ve üstünden o eski tacı at.
İnciden daha temiz olan kadehleri Bedaḫşān yakutu gibi yap, öne çıkar ve sıraya koy.
Kadeh kıblesinde şarap testisini rükū'ya getir, inleyince tekrar kıyama getir.
2275. Onu secdeden teşehhüde ve o zaman selamla selam ve selamlaşmayı bütün büyüklere götür.
Bu namaz özel kişiler kapısındadır,umuma öğretme, halk ulunun bu huy ve adetini bilmez.
Ey çalgıcı eğer şarabını içmemi istersen tamamen seni dinlemeye yönelirim ve dinlerim.
Bugün dün geceden daha hoş vakit geçirir ve zevk ederim,salınır,el çırpar, bağırır, çağırırım
Günlerin boş gamını unuturum, ona doğru elliye ve beş ve üçü de dörde doğru[802] (yaparım.)
2280. Senin barbutun muhteşem bir çocukcağız gibidir, bu sebeple bizim başımız onun ayağının olduğu yerdedir.
O çocuktur, bunun anlamı nedir, onun sırtı küptedir, bağırsakları niçin karnının dışındadır?
Bundan dolayı karın ağrısından elem içinde inliyor, onun başını kenara ve karnını buharın sıcağına koy.
Eğer konuşursa sözü rast makamı olur, ondan gönül süsleyici ve gönül alıcı söz çıkmalı.
Senin tabiatına,meyline ve isteğine göre olan o sözlerden layıkıyla parmakla onun cezasını ver
2285. Her ne kadar cezalandırma ve vurma hatanın karşılığıysa da onunki hatasız kulak çekilmesi ve bin sopa vurulmasıdır.
Serviden bin ses yükselince, ona vurma ey rūd çalan bārbed, diye seslenir.
Çünkü onun iniltisiyle senin vuruşun birbirinden ayrıldı, kulların namaz bağı hep mabettedir
Sen ona, ey güzel sesli bülbül, ben böyle inilti sesiyle aşığın gönlündeyim, diye nazlanma de
Özellikle dünyanın güzelleştiği bahar zamanı gökyüzü alaca, yeryüzü rengarenk olduğunda,
2290. Çöl işlemeli bir ipek gibi olmuş, çimenlik tarafında lale ateş potası gibi olmuş.
Onun melike şarap kadehi verdiğini anlayınca kuş bahçede asi bir sevgili gibi olur.
Adil padişah, arzın güneşi, zamanın tacı, Ebū'l Esed Ḥāriṣ-i Mansur İmam-ı Ceylan[803]
Yüce felek burada kaf ve nundan açıkça her ne yapmışsa onun gibi bir şah göstermemiştir.
Aklın kabul etmediği kötülükleri yapmamıştır, din ondan ziynet, şeref, soy ve övünç almıştır.

84

Beşinci Musammat

Rūhü'r Rüesā Ḫāce Ḫalef Ebū Rebi' b. Rebi'nin[804] Övgüsü Hakkında

---

[802] Bu tabirlerle tavla oyununu kastedmektedir.

2295. Sübhanallah! Dünyanın nasıl olduğunu görmez misin, bahçe başka, çimenlik başka türlü oldu
Şimşir hanımefendinin saççağızına gitti, gülnār keten ve nakışlı elbise rengine büründü
Yeryüzü yeşilden rengarenk bir yaygı oldu, hava buluttan kaplan sırtı şeklini aldı.
Şimdi bahçede ipek giyenleri, dağda cevher satanların saflarını görürsün.
Sabahleyin turnayı feryat eder halde, gönülleri de kuşun nağmesiyle coşmuş görürsün.
2300. Havada Gelimgūşları[805] elinde amber ve misk göbeğiyle yüklü görürsün.
Seher vakti bulut sürekli davul çalar, saba rüzgarıyla söğüt kus çalar.
Kırmızı gül laleyle alay ediyor, nergis gülün elini öpüyor.
Turaç tamburun perdesi ve de çengin büklümü olmaksızın şişum ve kālūs makamını çekiyor.
Her bir papağancığın yeşil bir abası var, her bir tavusun uzun bir ayağı var.
2305. Her bir guguk bir ney yapıyor, her bir bülbülceğizin zir ve seta telleri var.
Tihunun ağzında bir ot dalı, ceylanın ağzının içinde rengarenk bir gül vardır.
Bülbül gazelle A'şā'yı kızdırır, tahtalı güvercin makamla Leyla'yı[806] alaya alır.
Gül dalı mücevheriyle kisrayı şaşırtır, müsiçe sürekli Mūsā'ya seslenir.
Kumru kirpiğiyle şear yıldızını içine alır, hüdhüd başıyla akçakavak oku yapar.
2310. Her gün ağaç başka türlü ipeklenir ve rüzgardan şaraba doğru başka bir ıslık vardır.
Her gün turna başka seslidir ve zavallı yaban güvercini başka bir bam ve zir sesli olur.
Her gün bulut başka bir güzergahta, her gün bitkiler başka bir süs ve renktedir.
Her bir sarı gülün avucunda bir lamba, her bir ahucuğun çemenlikte bir otlağı vardır.
Her doğanın pençesinin altında bir karabatak ve her kırmızı gülün söğütten bir askısı vardır
2315. Her bir kumrucuk bir bahçeye niyetlenir, her lale sıkıcı bir laleye sarılmış.
Bahçede Nevruz makamıyla gümüş saçan, nar ağaçlarının üzerinde dilengizān nağmesi vardır.
Sabah vakti seher rüzgarı hareket eder, siyah bulutla savaşa tutuşur.
O kara bulut, rüzgar ancak buluttan savaşı kazanıncaya kadar gözden kan akıtır.
Lalenin kalbinde siyah bir dağlama, yasemenin çenesinde gümüşten bir çukur vardır.
2320. Nergisin başının arkasında altından şapka, toygar kuşunun başının arkasında ot yığını vardır.
Gülnar merih, sarı gül ay, şimşir yeşil pas ve la'l renkli şarap ay ışığı gibidir.
Kuru ota düşmüş ateş gibi lalenin kalbi miskli ve etrafı akiklidir.

---

[803] Kim olduğu hakkında bir bilgi bulunamamıştır.

[804] Bkz. Tez; s.155.

[805] Kulaklarının büyüklüğüyle meşhur olmuş bir kavimdir. (Mu'in) Büyük bulutlardan kinayedir.

[806] Kays'ın maşukasıdır.

Gül, Hāce Ḥalef'in maşukası gibi olduğundan iki bin kibir, naz ve kendini beğenmişliğe sahiptir.

Bin iyilik ve lütufa sahip o Hāce'nin hilmi aceleci, cömertliği de yavaş değildir.

Rūh-i Rüesā Ebū Rebi' b.Rebi', o çok yenidir ve onun işi de çok yenidir.

Dünyada ne şerefli ne alçak onun gibi birisi yoktur, çünkü şereflidir, lütufkardır ve yücedir.

Eğer Cerīr, Habīb[807] ve Şari'[808] kul ise, onlar onu övme yolunda topal olurlar.

Nesilden nesle yaşayan uyanıklık, izzetli cihan şahının ve şahın perdedārının üzerindedir.

Şahın perdedārıdır ve şah için iyilik ister, bu yüzden izzet, o yüzden makam sahibi olmuştur.

Ordu büyüklerinin hepsinin önüne geçmiş, bütün ayıp ve ardan pak, bütün utançtan uzaktır.

Dünyanın şahenşahı hep mutlu olsun, onun hakkında kötü düşünenlerin evinde matem olsun.

Onun fermanı bütün dünyada geçerli olsun, hakkında kötü düşünenlerin lafi anlık olsun.

Dostları mutlu oldukları, şarap aldıkları ve çengle oldukları zaman saadetleri gamsız olsun.

85

Altıncı Musammat

Sonbaharın Tasviri ve Sultan Mes'ūd-i Ġaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Tekrar bir kere daha Mihr ayı geldi, Feridun-i Ābtīn'in[809] bayramı geldi.

Asmanın kızının güzel ömrü tamamlandı, öldürüleceklere başka bir siyaset geldi.

Köylü seher vakti tırnak ve pençeyle onların canlarını almak için bağa gelir.

Alçağa ve şerefliye yüz gösteren siyah zenci kızlar doğmuş.

Anaları onları hiç dadıya vermemiş ve onları beşiğin kapısından dışarı koymamış.

Bütün yıl iki elinde yeşil yelpaze olduğu halde onların beşiklerinin başını yüzüne koymuş.

Her tarafta kızcağızlar yirmişer yirmişer uyumuş, yirmişer yirmişer yan yana dayanmış.

Yirmişer yirmişer saç saça bağlanmış, onların saçları yeşil ve dizlerinin üzerindedir.

Her birisi annelerinin iki bilek ve kolundan kol ve beden damarlarıyla kendilerini asmışlar.

Güçlü anne onlara ayağıyla süt verir, ayakla süt içen çocuk nerede gördün?

Onların başı beyaz anneleri ve hepsi ihtiyarlamışlar, onlar onun memesini zincirle tutmuşlar.

Köylü bir gün sabah vakti kapıdan içeri girer ve şöyle der: Ey düzenbaz ve hilekar kızlar!

Anneniz yaşlandı ve beli büküldü, başındaki saçlar beyazladı ve yüzü sarardı.

Ne zamana kadar bu yaşlıdan süt emilebilir? Soğuk olan her şey çaresiz soğuk olur.

Eğer sizin başınızı gürzle omzunuzdan ayırmazsam ne müslümanım ne de cömert birisiyim.

---

[807] Ebū Temmām, bkz. Tez; s.164.

[808] Şari'ü'l-Ġavānī, bkz. Tez; s.165.

[809] Bkz. Tez; s.152.

O zaman köylü bağcıyı çağırdı; kendi iki oğlu ve bağcının iki oğlu,

Yetimlerin hepsi, ateşe sokulmuş ve eğelenmiş birer orak getirdiler.

Onların gırtlak ve boğazlarını kestiler. Çocukların boğazının kesilmesi nadirdir.

Daha ender olanı;çocukcağızların bağırmaması,boğazlarından kan akmaması ve coşmamasıdır.

Çok gayretli olan o katiller çabalarlar, sonra sepete koyarlar ve örterler.

Tamahla ölüyü satarlar, işte acayip olan, işte şaşılacak durum.

O zaman sepetle ölüyü getirirler, onları pazarın başına iniltiyle koyarlar.

Ölülere bin görücü gelir, saf olurlar ve etrafında ayakta dururlar.

Ne halk onun kısasının yapılmasına işaret eder, ne de padişah ondan diyet için mal ister.

Belki bazen kabalıkla, bazen istekle ve gülerek ölüyü öldürenden alırlar.

Hayret! Onlar hayattayken doğru dürüst bir müşterileri gelmez.

Doğrusu öldüklerinde ve güçsüz düştüklerinde onlara müşteri ve tellal gelir.

Şimdiye kadar asla ölmüş bir kızı onun gibi çabuk satın almamışlardı.

Ölmüş ve sönmüş olarak birkaç gün geçti, ölüyü hiç kefenlemediler.

Ertesi gün olduğunda hamal onları tekne ve tezkereyle şıra tezgahının ucuna sürer.

Şimdi onları tekmelerler ve birer birer deri ve tenden ayırırlar.

Onların başlarına, sırtlarına ve kemiklerine bin batmandan çok daha ağır bir taş koyarlar.

Onların bedenlerinden damla damla kan aksın diye. Sonra katil onların kanını küpe koyar.

Onun darbesinden küpte feryat edince, yaysız ok atar ve çok çabalar.

Çocuklar küpün arasından coşmasın diye adam küpün ağzını sıkıca kapatır.

Her saat gelir, hiçbir laf ve hiçbir söz işitebilir miyim, diye dinler.

Amberli şaraptan kaynama durunca şöyle der; şimdi içmenin yeri değildir.

İki kulplu kadehe kırmızı şarap döker ve dört bir köşe aydınlanır.

Der: Bu şarap bana mal düşmanı şehriyarın şerefine içmezsem lezzetli olmaz.

Dünyanın yüce padişahı ve itaat edilen halife, iyi doğumlu ve doğuştan talihli.

Maḥmūd Mes'ūd'dan daha mı üstün diyorsun? Yok hayır Mes'ūd Maḥmūd'dan daha üstün.

Davud'dan üstün olan Süleyman gibi Zāl oğlu Rüstem de Zāl'dan daha üstündür.

Bekle! çünkü o padişah henüz gençtir ve yeni gelişmiş kükreyen bir aslandır.

Bu koyun sürüsü çok büyüktür ve sadece bir kimse bu ağılda çobandır.

Kurt bu ağılın etrafında dolaşır, her hāl ü kārda ağılın kenarında kurt olur.

Kurt birer birer yakalayabilir, biri ve öteki için çobanın sabretmesi gerekir.

Baştan dünyayı isteyen her kimse, zor ve ağır işlere gönül koyar.

Herkim bu büyük ağacı sallarsa onun üzerindeki kuşcağızlar kanat çırparlar.

İyi işin sonucu yarın olmalıdır, işin sonu da gerçekten iyi olur.

Şahın işi yücelmeye yönelmiştir, gözümüz aydın ve işimiz aşikardır.

Allah bizim melikimize, onu bu yıl gönlünün her muradına ulaştıracağını vadetmiştir.

Hanların ülkesini tamamen alır, Çin'in kapısına bir halife oturtur.

Ḫorāsān'ın sınırını Rum sınırına ulaştırır, doğu ordusunu Irak'tan geçirir.

İkbal sancaklarını Yemen'e dikmedikçe (atını) dizginlemez ve geride kalmaz.

Viran dünya çabucak Cennet gibi olur, bu zorlu günler İran'dan geçer.

Emirler emiri yüzünü neşeyle mutluluğa çevirir ve kutlu vezirler onunla şad olur.

Şahın eli şarapta, gönlü güzellerde, gözü güzel yüzde ve kulağı çalgıcıdadır.

Ey melik! Allah dünyayı senin için yapmış ve biz hepimizi senin arzunun peşinde yapmıştır.

Ey melik! Her ne yaptıysa sana layık şekilde yapmıştır, iyiliği sana yapmıştır.

İzzet ve celal sahibi Yüce Allah, alemi senin iki ayağının ayasının tozu yapmıştır.

Ey melik! Önceden yapabileceğin her şeyi, hatta daha fazlasını bile Allah sana verdi.

Şimdi ne istiyorsan iste ve düşünme, seni arzu ve muradına ulaştırır.

Ey melik! Bu mülkü ve manasını sen bilirsin, mülkü al ve muhaliflerin başını kopar.

Mecliste taht üzerinde eyvana otur, satürn göklerinden daha yükseğe otağ kur.

Savaş saldırısında düşmanı meydandan çıkar, bu kalp parçalayan oku örsten geçir.

Mızrak ucuyla pehlivanların kalbinden ödünü çıkar, gürzle insanların kafasındaki beyni ez.

Binlerce yıl, bin kez mutlu ol, bizi hatırında tut ve sen de hatırlan.

Elin ihsanlı olsun, dindar ve adaletli ol, sürekli emir ve şehzade ol.

Sürekli bu adet ve gelenekler üzere ol, her gün değerin olsun ve zamanın fal gibi olsun.

86

Yedinci Musammat

Sabah Şarabının Tasviri Hakkında

Ayyaşların müezzini olan horozun sesi geldi, sabahın başlangıcı bakanlara yüz gösterdi.

Pazarcıların çadırı omuza atıldı, gezen sultanlar doğuya doğru yöneldi.

Çaresizlerin çaresi olan kadehi kaldırınız, ey uyuyanlar, sabah şarabı içmeye kalkın.

Biz şarapzedeleriz, gönlümüzde gam var, bizim çaremiz sabah vakti sürekli kadehtir.

Akrep sokmasından rahat bulmak akrebi öldürmekledir, şarapzedeye de ancak şarapla şifa ve merhem olur.

Sabah şarabı içen kimse şen bir gönle, iki misk kokulu dudağa ve iki huri yanağına sahiptir

Ey şarap dağıtan oğul, tatlı dudak ve tatlı söz, göz ve öfkeyle fitne, yüz ve saçla fitne.

2410. Biz iyi seyeki[810] içen güler yüzlü ve barışçılarız, sen kötü seyeki içen savaşçı ve suratsızsın.

Benim önüme misk kokulu kadehte gül suyu gibi taze ve akıcı su gibi saf şarap getir.

Her zaman sabah şarabına başlamak güzel olur, mercan renkli gül zamanında daha iyi ve daha güzel olur.

Çimenlikten Teym[811] ve 'Adiyy[812] kabilelerinin gürültüsü kopmuş, Davud'un (a.s.) zırhına mavi su girmiş.

Bahçe tasvirinde 'Unṣurī ve 'Ascedī gelmiş, şarapta da o zarif put gelmiş.

2415. Gün ışığından daha önce benim avcuma şarap koy, yine buhur yakmam ve gülsuyu dökmem.

Şarapzedeler için gülsuyu şarap damlasıdır, buhur kokusu kebap buharı kokusudur.

Çeng ve çeleb akort edilmiş, çeng ve rubap hazırlanmış, göz sevgililerde, kulak şekertuvin[813] makamındadır.

Sabah şarabı anı ne güzel, şarap içmek, henüz yüz yıkamadan eli şaraba götürmek ne güzel.

Çalgıcının sarhoşu yola getirmesi, sürahinin boğazından şarap dökülmesi,

2420. Önünde kebap şişinin dönmesi, sol tarafında kadeh, sağ tarafında sevgilinin olması,

Sincap kürklü kumru boğazını havayla doldurmuş, keklik kulak deliğine misk dökmüş.

Bülbüller neşeli, kumrular telaşlı, lalenin ağzında misk, arının ağzında bal.

Zambak kāfur kokulu, gül dalı cevher saçar, Urdubehişt ayından Cennet-i A'lā yapılmış.

Yasemen dalı boynuna boyunbağı, gül dalı beline kuşak bağlamış.

2425. Siyah buluta poyraz rehberlik yapmış, tamahsız ve yalansız bedava bir rehber.

Seher rüzgarları bütün yeryüzüne inci ve akik harmanı dağıtmış.

Hak kuşu kendini ağaç dalına asmış, siyah karga kanatlarıyla misk saçmış.

Bahar bulutu uzaktan at koşturmuş, atının kuyruğundan yola ıslak inci dökmüş.

Rüzgar lalenin ağzına dökmüş ve elemiş; siyah misk elemiş ve değerli inci dökmüş.

2430. Servi ırmağın iki kenarında savaş meydanının iki safındaki iki yeşil gölgelik sıra gibi saf tuttu.

Kuş çınar dalının tepesine, atlının başındaki bambu ağacı kalkanı gibi yuva kurdu.

Çin denizinin dibine batan bir gelin gibi boyalı sülün çimenlikte kayboldu.

Turna seher vakti süslenmiş, Hint denizinin kıyısından Hazar denizine kadar koşturmuş.

---

[810] Üçte ikisi buharlaşan şarap.

[811] Hz. Ebū Bekir'in mensup olduğu kabile.

[812] Hz.Ömer'in mensup olduğu kabile.

[813] Musikide bir makam adıdır.

Siyah bulut kafasının üzerine kılıç çekmiş, davul vurmuş ve mızrak atmış.

Yeni ay guguğun boğazında tutulmuş, papağanlar ötüşmede, kumrular iniltide.

Sanki beyaz ördek elbiseyi sabunla yıkamış, dağ kekliği gövdesini kan çanağına sokmuş.

Bülbül taze gülün üzerinde genc-i Feridun makamını söylüyor, Çin ordusu baharda dağa ve düz araziye konmuştur.

Lale ırmak tarafına ordu indirmiş, onun çadırı yeşil, bunun otağı ateş renklidir.

Erkek tavusun kuyruğunda bir ay doğmuş, sanki kanadına daha kırmızı bir elcik vurmuş.

Hüdhüd başına abanostan bir tarakçık koymuş, keklik iki kulak tozuna taze misk koymuş.

Gerdanlıklı kumrucuk, sanki halkasının taşı olmayan başı kesilmiş siyah kehribardan bir yüzük gibidir.

Benim yine şiir duygum çok kabardı, dün gece az bir bülbül sesi kulağa gelmiştir.

Hordemānın bağırtısından lale akıllanmış, zir teli ses vermiş ve bam teli coşmuştur.

Misk kokulu yaban gülü misk satıcısı olmuş, onun parası boynunda, miski de yenindedir.

Sen şarabı aldığında kuş sana şarkı söyler, lale seni selamlar ve jale sana veda eder.

Bahçe sana yasemen, misk ve söğütten gölgelik yapar, dal sana kırmızı ve beyaz gülden kadeh yapar.

Misk kokulu gül dalı senin kolunun altına hoş amberler ve seçkin cevherler yapar.

Rüzgar senin kadehine ve bardağına amber atar, bulut senin ayak ve adımına cevher saçar.

Yasemen boylu yar senin endamına öpücük verir, kuş senin adına bir şiir nakleder.

İyiler dudaklarında lezzetli su ve avuçlarında yasemenle senin ağız ve damağında nara atarlar.

87

Sekizinci Musammat

Baharın Tasviri ve Horāsān Komutanı Muhammed b.Naṣr'ın[814] Övgüsü Hakkında

Kutlu bahar geldi, mutluluk getirdi ve ilkbaharın gücüyle zemin süslenmiş oldu.

Bu mevsimde insan zir ve bam tellerinin sesiyle ve de Dergām[815] kadehiyle mutlu olur.

Çünkü gül bahçesinden sıçaklık belası az olacak kadar gül ve yasemen az değildir.

İlkbahar bulutundan yağmur aşağı dökülünce sert taştan birkaç bin lale bitti.

Saba rüzgarı geldi ve bulutun dokuduğu o hulleyi yırttı.

O hulle parça parça olup kayboldu ve tekrar nakışlı Çin ipeğiyle dolu vadi ortaya çıktı.

Bütün dağ ve ova lale ve menekşeyle ayak dokuması ipek gibi kırmızı ve beyaz oldu.

Dün gece onun üzerinden ilkbahar rüzgarı geçince yamaçtan menekşe derdi ve toprağı katetti.

---

[814] Bkz. Tez; s.152.

Menekşenin dalı yine sevgilinin iki zülfü gibi oldu, başına nil renkli keten başörtüsü attı.
Nergis hüzünlü aşık gibi bahçeye geldi ve nilüferin aşkından başını birbirine soktu.
Ondan herkes her bir kalemine beş altı gümüş yerleştirilmiş yüz kalem gibi bir deste yaptı.
Her bir kalemin ortasında ondan bir karın ve o, o karnı kāfur ve safranla doldurmuş.
Bir dalı gümüşten diğer dalı altından olan o beyaz zambak bahçede açmış.
Sanki Şuşter ipeğinden, yüzü nil, astarı fildişi renkli olan bir gömlektir.
Güzel kokusuyla önünde daima dikilmiş yelkeni bulunan taze öd ağacının bir parçası gibidir
Beyaz gül yaprağı güzel bir elbiseye benzer, iki renkli gül yaprağı Ca'feri altını gibidir.
Taze açmış kırmızı gül yaprağı benim gönül çalan sevgilimin yüzü ve maşuk olan ay gibidir.
Herbir gülün içine derinliğine doğru baktığında sanki ortasında tek parça altın vardır.
Bulut sahranın ortasında senetleri görünce yağmurlar damladı ve gece nemleri yağdı.
Çöllerin etrafında maşuğun saçları sarı suya vuruncaya kadar laleler açtı.
Laleler akik kadehler gibi çiçek açtı, o zaman kadehler hep misk ve bon ağacıyla doldu.
Güneş koç burcundan yüzünü gösterince gül dalında kıl yerine çiçekler açtı.
Dün gece ırmağın kenarında gülü görünce guguk kuşu dile geldi ve ırmağın eşi oldu.
Bülbül her yeri misk kokulu ve yeşillenmiş görünce bazen şarkı söyledi ve bazen şiir okudu.
Güller başlarına mavileri çekmişler, onların ne enine ne boyuna dokumaları ortadadır.
Kuşlar bütün gün rudları çalarlar, bütün gece inleyerek şarkılar söylerler.
Sabah oluncaya kadar, nehirlerden, ırmaklardan ve göletten su kuşları ses çıkarırlar.
Bahçe İrem Bağı gibi olunca sahra lalenin görüntüsüyle Kabe gibi olur.
Bülbülün sesi bir ince bir kalın olduğunda insanlar bu durumu görünce bu şekilde mutlu olur.
Sevinç artar ve ondan sıkıntı azalır, rudsuz ve şarapsız bir gün ve bir an geçmez.
Bülbül servinin dalında sürekli ıslık çalar, karabataklar göletten buluta nara atarlar.
Kumru Cerîr gibi sürekli şiirler söyler, tahtalı güvercin bam ve zir telini beraber çalar.
Çalgıcılar gibi bazen taht-ı Erdeşir, bazen mihrigān-ı hordek ve bazen sipehbedān makamını çalarlar.
Suların yüzüne rüzgarlar vurdukça o sular kıvrım ve büklümler tutar.
Bulut çölden örtüler alınca bahçeler gül ve şaraptan kınalar yakarlar.
Aşıklar gül ve zambağın üzerine peri yüzlü güzellerin aşkından şaraplar kaldırdılar.
Aşık, yarinin sevgisinden şimdiye dek şarap içti, aşık şarabı tutunca bahçeden geçer.
Gül bahçesinin çevresine iyice bakınca gonca gibi sabır gömleğini yırtar.

---

[815] Semerkand civarında şarabıyla meşhur bir şehirdir.

Taze nergis ve menekşede sevgilisinin iki gözü ve iki zülfünden nişan olduğu için onlara haset eder.

İlkbahar, öpücük ve yarin kucağı ne güzel, eğer yarin kucağında olursa bahar güzel olur.

Ey gönül çalan sevgili! Hey kalk ve şarap getir, bana şarap ver ve bir sürahiyi de kenarda tut.

Benimle geçen yıl yaşadığın gibi öyle yaşa, bu sınırsız nazını aradan kaldır.

Artık bundan sonra güzel yaşayalım, bilesin ki; hiçbir şekilde kimsenin zavallısı olmayalım.

Sabaha kadar güzellerin sesi ve şarapla olalım, bilen herkes bizim kim olduğumuzu bilsin.

Bizim dünyada daha küçük olduğumuz o yücelik, ulu emir ve aynı şekilde onun devletidir.

Horasan komutanının oğlu Muhammed, talihi yaver, yüzü mutlu ve teyit edilmiştir.

Hür tabiatlı, temiz soylu ve yektadır, güzel adetli, iyi huylu ve tevhid ehlindendir.

Bugün dünyada yüceliğin layıkını hakkıyla yerine getiren ondan başka bir kimse bilmem.

İnsanların gururu olan emirin kapısı Nāşır'dır, onun bağışları hep altın, gümüş ve elbisedir.

Ona mü'minlerin emirinden ferman ve mektup gelir, hasların güneşi ve halkın layıkıdır.

Mal verdiği için mutlu olur, halk ondan dolayı her zaman neşelidir.

Acem içinde Nāşır gibi birisi yoktur, sarayının ve köşkünün burcunun tepesi süheyli geçer.

Çağının bütün efendileri onun emrindedir, ululuk onun değerini had ve hesaptan fazla yapar.

Onun düşmanlarına azap ve hapisten başka meded olmaz. Babası böyle olan çocuk iyi olur.

Kökünden büyük soy asla hata yapmadı, feleğin çarkı bir kimseyi boşuna padişah yapmadı.

O reis layıktı, dünya layık olmayanı yapmadı, o yaptığı bu işi bizden başkası için yapmadı.

Bizi hiç kimsenin pençesine düşürmedi, onu böyle muktedir kılan Allah'a şükürler olsun.

Bugün halka onun soyundan hep gurur vardır ve bu güzel zaman hep onun zamanesindendir.

Dünya şahı onun dostu olduğu için devlet onun emri altındadır ve Allah onun yardımcısıdır.

Padişah, dünya halkının onu istediğini görünce kendi mülküne onu muhafiz yaptı.

Ey Emir! Zamane padişahının memleketinin gururu sensin, zamanın süsü sensin, devletlerin lambası sensin.

Sen koç burcundaki feleğin güneşi gibisin. Fakirlik anında, zayıfların ümidi sensin.

Mu'āz-ı Cebel'den[816] daha fazla hem açık hem gizli günahtan sakınan sensin.

Dünyada senin ismin cömertlikle yayıldı. Saadet feleği sürekli senin arzuna göre döner.

Şans senin kölenin dişinin dibine gidinceye kadar güneş talih alametini senin damına vurdu.

Hasetçin senin oklarını senin yayında görünce, o okların korkusundan yay gibi iki kat oldu.

---

[816] Peygamberin ashabından, bkz. Tez: s.158.

Dünya için senin ismin ve künyenden övünçler vardır. Senin fazilet ve cömertliğinden herkes faydalanır.

Senin düşmanın az ve malın fazladır. Çünkü baht sana tabidir ve dünya senin yardımcındır.

Sen gökyüzüsün sanatın da merkürdür ve o seninle buluşmanın eşsizliği göğün ayı gibidir.

Sahip olduğun bu iyi niyet ve bu sıfatla sultanın senin işlerine yönelir.

Senin yüzük kaşının altı her yeri ülke yaptı. Her zaman senin için bir makam ve mevki arttı.

Bu işin sonu aslında iyi idi, sonunda ondan bin kez daha iyi olur.

Feleğin güneşi altın kalkan gibi oldukça, toprak altta ve felek üstte durdukça,

Görkemli ilkbahar bulutunun yağmuru oldukça, dünyada ve yeryüzünde insan oldukça,

Mihrigān zamanı bütün alem Tīr ayının suyuyla ve mihrigān rüzgarıyla altın gibi oldukça,

Senin ömrün Nuh Peygamber'in ömrü gibi uzun olsun, senin Cemşid[817] atan gibi sürekli mülkünde izzetin ve nazın olsun.

Senin ayağının önünde yüz çalgıcı güzel olsun. Yıl ve ay düşmanın kederli ve zayıf olsun.

Saadet kapısı sürekli sana açık olsun. Hayatın devamlı şefkatli yarle geçsin.

88

Dokuzuncu Musammat

Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Ey bahçıvan, bahçenin durumu ve hali nedir,bahçedeki sarhoşların bu denli neşesi nedendir?

Gül meme ucunu göstermiş, onun memesi nedir, destan dolu bülbülden güle iniltiler nedir?

Serviliğin kapısı açık, servilik nasıl, ayın ilk günü, kutlu yıl ve ay başında nasıl?

Menekşenin zülfüne dalgaları attılar, hemişebaharın sarı ağzını amberle doldurdular.

Yasemenin çenesine gümüşten bir çukur kazdılar, sarhoş nergisin başına altın bağladılar.

Servinin beline yeşil bir aba bağladılar, taze nergisin başına altın şapka yaptılar.

Nar ağaçlarına Rum ipeği giydirdiler, söğütlere mine çiçeği harmanı saçtılar.

Zerdüşt Zendbāflar Zend okudular, bülbüller seher vakti zir ve seta tellerini oynattılar.

Kumrular rāh-ı gül ve nūş-i lebinā, tahtalı güvercinler serv-i sitāh ve bāğ-ı siyāvuşān makamlarını takdim ederler.

Her kanadının ucuna miskten bir vav çizilmiş olan turaç her zaman Deylemiler gibi feryat eder.

Yaban güvercini her gidenin başında mersiye okur, bülbül uzaktan hep "bana sorun" der.

Hūl[818] kuşu tambur çalar, laskevey[819] kuşu bir ağaçtan bir ağaca gider ve ah çeker.

---

[817] Bkz. Tez; s.152.

Guguk kuşu sanki şefkatsiz yarciğinden bir şikayeti var gibi sabahtan feryat eder.
Sanki boğazına miskten bir altın düşmüşte tuzağın etrafında hızlıca yürümüş.
Her toygar kuşunun başında bir şapka bitmiş, karga bahçede bir köşeye sığınmış.
Keklik ilim öğrenmek isteyene benzer, bunda şüphe yoktur, gecenin üçte biri geçinceye kadar mesele okur.
Boğazının altına miskten boyunbağı bağlamış,ayakçıklarına kırmızı deriden çizmecikler giymiş
Bu ilim talebesinin bir gömleği vardır, iki kolundan kalem yapmış ve karartmış.
Hüdhüdcük koyu bulutta haberciler gibi derviş elbisesini üzerine atmış bir haberci ulağıdır.
Doğrusu haberciler gibi mektubu başına koymuş, mektup bazen açılır ve bazen katlanır.
Oturduğu zaman gagasının ucu yeri kazar, korkudan yolun başına mektup saklıyor sanırsın.
Yasemenliğin içinde gelincik, filiziyle Horāsānlıları andıran mercan bir hokka gibidir.
O mercan hokkanın ne başı vardır ne de yazısı, Ṭaberī kalemi onun dibini yeni kullanmış.
Sabah erkenden mercan hokkayla bahar mevsimini yapan yazıcının on parmağı gibi.
Güzel kokulu rüzgar, kırmızı gül perdeden dışarı çıktı diye, nergisi müjdeliyor.
Seninle bahçede görüşmeye söz verir, nergis o sözün mutluluğundan secde eder.
Bulut aceleyle ecdadından bahçenin kenarına gelir, bahçenin elbisesine bakar.
Bahçe maşuka, bulut da onun aşığı olmuş, maşuka uyumuş, aşık ise terkedilmiş ve matemli.
Aşık yaş dolu gözlerle gurbetten geri döndü, maşukalarını kirpiğinin gözyaşıyla uyandırdı.
Maşuklar ellerini kaldırdılar ve peçelerini yırttılar, ay gibi yüzleriyle perde ardından çıktılar.
Aşık uzaktan maşukuna bakar ve kükrer, onun kükremesini bütün kulaklar duyar.
Gönlünde bir ateşi vardı, sevgilisi onun gizli ateşini gözüyle görsün diye elini vurdu ve gönlünü parçaladı.
Maşuğun gönlünden ve gözünden ot bitsin diye onun iki gözünden hayat suyu koşup damlar.
Böylece iki üç ay onun yastığı üzerinde doğdu,böyle zamanlı zamansız gönül parçalayıp yardı
Aşık, gönlü, teni ve gözü ondan bir sıcaklık bulması için uzaktan gördü, koştu ve seyirtti
Gerçi güneş yükselip maşuğun üstüne parlasa ve onun teni güneşin parlamasıyla kaybolsa da
Aşık bütün bu inleyişi gösterdi ve gizlemedi, maşukasının hiç gönlü ve gözü açılmadı.
Onunla bir saat oturmadı, dinlenmedi ve uyumadı, onun bedeni inlemekten değil, ayrılığın öfkesinden gitti.
Böyle taşyüreklilik, eşe haksızlık ve hürmetsizliği şah Mes'üd görmesin ve yoluna çıkmasın
Çünkü o, meliklerin tacını öptükleri bir meliktir, otağının duvar çivisini yüz direkle vururlar.

---

[818] Serçeden küçük, güzel sesli, çabuk ve yüksek uçuşlu bir kuştur.

Onun savaş meydanında fil davulu çalınca Afrika şahının elbisesini karartırlar.

Onun elçileri aceleyle on adım atınca Kayser tahtından, Hakan makamından iner.

O, meliklerin sermayesini tüketen bir melktir, Çin ve Çigil ordusunu öncüleriyle yener.

Onun gürzü sert taş gibi olan miğferi parçalar, başındaki beyni yumurta kıran çekiç gibidir.

Gölgeyi yok eden ordusu güneş gibidir, şahenşah düşman ordusunu eyeriyle yener.

O, Rum'da casusların altın kemerlerle önünde iki saf oluşturdukları bir padişahtır.

Babaları gibi kılıçtan geçirmeyi düşünmüştür, çünkü ağır kılıçla zor işler kolaylaşır.

Sabah vakti çocuklar yerini öperler, ordu ve atıyla kırk küsur melik görürsün.

Melik meliklerle içki meclisi kurunca onun önüne yirmi bin taze güzel götürmüştü.

Orduyu çöle doğru götürünce, ordunun tozu yüz altı mil uzunluğunda otağ oldu.

Süvarileri orduya katılınca yirmi fersahtan[820] fazla arazi ordugah oldu.

Firavun sihirbazlar gurubunu öne çıkarsa, hareket eden ip ve urganı yılana benzetselerde.

Billahi ve billahi ve de billahi hataya düşer, Musa'nın yılanı bütün sihir ve sihirbazları yutar.

Emir Musa'nın ejderha gibi kılıcı vardır, şeytanın elini ve onun askerlerini bizden keser.

Firavun kavminin tümünü denizin dibine sürer, o zaman onları batırır ve altüst eder.

Korktularsa da ve Firavun Allah'ı zikrettiyse de Cebrail gelir ve onun ağzına toprak serper.

O deniz, o su ve o bataklıkta aciz kaldı, çıkamadı ve yüzmeye güç yetiremedi.

Ey melik, dünya ve senin mülkün yerinde oldukça padişahlıkta senin humay ihtişamın vardır.

Dünyanın efendisinin senin rehberin olduğunu düşündüğünden bütün iklimlerin mülkünü al.

Bu vilayeti alman sana Allah'ın hükmüdür,bir kimse için İlahi hükümde niçin ve neden olmaz.

Allah bugün bütün işleri senin için yapar, bütün dünyayı senin murat ve isteğine göre yapar.

Sana verdiği şeylerin boşa gitmemesi için iyilikten ne yaparsa sana layık olanı yapar.

Hoten bölgesinden, Zengibār çölünden, Herat'tan bütün şahları senin ayak ayanın tozu yapar.

Dünya cebbar oldukça senin muhafızın olsun, baht hizmetçin, felek de senin emrinde olsun.

Ömrün, malın ve canın bereketli olsun, emir senin emirin ve sultan senin sultanın olsun.

Kaf dağından Kaf dağına bütün dünya mülkü senin malın olsun, bizzat böyle bilesin ki; "Ercū"[821] inşaallah.

89

Onuncu Musammat

Sonbaharın Tasviri ve Sultan'ın (Gazneli Mes'ūd) Övgüsü Hakkında

---

[819] Baştankara da denilen güzel sesli bir kuştur.

[820] Yaklaşık beş kilometre uzunluğunda bir ölçü birimidir.

[821] "Umarım" manasında Arapça bir ibaredir.

2595. Üzüm suyu getirin, çünkü Aban ayıdır. Samimi iş padişahlar padişahının gönlünün muradına uygundur.

Gözlemek zamanı geçti ve çadıra bakma vaktidir. Yazın eli yerin yüzünden kısadır.

Sonbaharın üzüm suyunu içme vaktidir Çünkü bu yıl ona kimse bir istekte bulunmamıştır.

Eski asma dalı birçok kızcağızlar doğurdu. Fakat ne dertten inledi ve ne de nefes aldı.

Hepsini bir defada doğurdu, ne bir önce, ne de bir sonra. Ne bir ebesi ne de bir feryadı vardı

2600. Kimse böyle kolay çocuk doğurmadı. Çünkü onu ardarda ne bir sancı tuttu, ne de bir ateş.

O, çocukları doğurduğu zaman başı gamlanır, çocukları bağırsakla karnına astı.

Hepsi boysuz ve ayaksız yuvarlak çocuklar doğurdu. İki çeşidi birbirine karışmış yüz otuz çocuk.

Her birinin karnında ne çok ne az iki çekirdek; onlarda ne bir kemik, ne bir damar, ne de bir sinir vardır.

Yaşlı anne o kızcağızlara baktığı zaman ister küçük ister büyük olsun birer birer yeşillenirler.

2605. Anneleri onların hepsine yeşil ipekten yatak yaptı, çocuklara ne yiyecek ve ne de süt verdi.

O çocuklar ne karışıklık, ne de ses çıkardılar. Sen kargaşa çıkarmayan aç bir çocuk gördün mü?

Bağcı, bu çocukların annesinin süt vermemesine çare ve tedbir nedir, dedi.

Ne onların terbiyesiyle ilgileniyor, ne de onları zincirin halkasından kurtarıyor.

Bu aç çocuklar hep boş yere ölürler. Ne tuhaf, deli olmaktan korkuyorum.

2610. Bağcı, ok menziline varıncaya kadar gitti. Asma için çıkrıktan su çekiyordu

Dedi: eğer anneden süt gelmiyorsa manasız, ben size gece gündüz su verebilirim

Allah sizin için bir sebep ortaya çıkarıncaya kadar insan bu konuda emek sarfetmelidir.

Çocukları kendi vücutlarını suya koydular,uyku yastığında ne sıçradılar ve nede kımıldandılar.

Kalçalarını topladılar, boyunlarını sağlamlaştırdılar, yüzlerini baştan başa kına boyasıyla yeşillendirdiler.

2615. Bağcı onlara gülsuyu gibi sürekli bir su verdi, gece gündüz onların yanından ayrılmadı.

Dedi: Bu kızcağızların benden olup benim kalp, ciğer,ten ve canım gibi olduklarını sanırım.

Bu bağda benim misafirim oldukları sürece bağ benim Cennetim, onlar da Rıdvânlarımdır.

Benim bu bağımda, bu hanımda ve bu evimde oldukları sürece başlarına yeşil bir örtü çekerim.

Bağcı bağından şehre doğru atını dörtnala sürdü, bağın kapısını ardından önünden zincir ve kilitle bağladı.

Yabancıların ve akrabalarının yanında bir hafta kaldı, gönlü asma çocuğunun özlemiyle hasta ve yaralı oldu.

Bu uzun ayrılıktan sabrım tükendi, dedi ve koşturarak aceleyle bağa doğru gitti.

Kapıyı açınca o kızcağızlara baktı, her birini iki yüzü de siyah bir zenci gibi gördü.

Yer yer venüs ve ay gibi parlak çocuklar; kırmızı çocuk kan gibi, sarı çocuk saman gibi.

Utançtan eğilmiş baş, günahtan kararmış yüz, her birinin karnı hamile ve dudağı yarık.

Bağcı iki kaşını çatıp; "Lāhavle velā kuvvete illā billah"[822] dedi.

Bu kötü iş çocukları kimden hamile bıraktı, küçük büyük hepsi bir gecede hamile oldular.

Hepsinin arasında bir tane iyi yoktur, her bir üzüm çocuğu böyle zaniye olur.

Henüz anneniz altı günü doldurmadan doğdunuz, henüz göbeğinizi kesmedi ve bağırsaktan kurtarmadı.

Henüz ağzınıza göğüs ve meme koymadı, henüz yüzünüzü yıkamadı ve henüz süt vermedi

Hepiniz hamile kaldınız ve hepiniz şeytan soylusunuz, sizin gecelik ücretiniz böyle bir mükafat olur.

Bu hikayenin ve bu acayipliğin ne olduğunu,sizi hamile bırakanın kim olduğunu doğru söyleyin.

Bu utanmazlık, korkusuzluk ve adaletsizlik nedir, orası sizin ağlamanız gereken yerdir.

Ne bir ne iki ne üçüz, seksen ve iki yüzüz, bu kızların hepsine bir bekar erkek el süremez.

Asmanın kızları; biz günahsızız, bizim vücudumuza hiçbir insanoğlunun eli değmedi, dediler.

Biz zamanın insanlarından uzaklaşabilsek de, hepimiz tamamen güneş ve aydan hamileyiz.

Ay ve yıldızdan kurtulamayız, bizim güneş ve aydan kaçmamızın bir faydası yoktur.

Her gün gündüz güneş üzerimize doğar, tenimize ve başımıza kendini atar.

Gece başlayınca güneş yanımızdan gider ve ay ışığı gelir ve bizim yatağımızda uyur.

Bu iki beden bizim dam ve kapımızdan uzaklaşmazlar, hiç kimse bu edepsizleri terbiye etmez.

Çocuklarımız,hepsi iki babalarıyla hemsiret ve hemsuret oldukları için güneş ve aya benzerler.

İki üstün cevher olduklarından parlaktırlar,çocuklar bu güçlü babadan oldukları için soyludur.

Babalarının yüz, renk, yanak ve adetlerine kalkandırlar, başka bir sebeple suçlanmadılar.

Bağcı dedi ki: Bu yalana inanmam, her birinizin boynunu Hanefi kılıcıyla[823] vurmadıkça,

Karnınızı yarmadıkça, başınızı koparmadıkça, gömleğim kanınızla sararmadıkça,

Can ve tenimin bu haramzadelerin güneş ve aydan başka bir babalarının olmadığına dair tecrübesi artmadıkça.

---

[822] Allah'tan başkasında güç ve kudret yoktur, manasında Arapça bir duadır.

Eğer bu çocuklar şimdi öldürmekle ölmezlerse bu varlıklar o güneş ve ayın olurlar.

Parlak ay ve batan güneşin olmadığı neresi var, babalarıyla olan nesep bağından dolayı bu oğullar tekrar açılırlar.

Allah'a yemin olsun ki; başkalarından olsalar öldükten sonra dirilmezler.

Bağcı geldi, hepsinin gırtlağını kesti ve mesel olduğu üzere kimsenin gırtlağından bir damla kan damlamadı.

2650. Onlardan ne bir kimse inledi ve ne de birisi çırpındı. Tekrar geldi ve tümünü şıra tezgahına doğru çekti.

Onlara bir öfke gelsin diye halde tekmeyle hepsinin göbek ve kasığını birbirinden ayırdı.

Her birinin derisini, kemiğini ve ciğerini attı, kanlarını küpe doldurdu ve ağzını örttü.

Sonra tepesini ve üzerini tümden kireç harcıyla sıvadı, üstüne kalın kumaştan sıcak tutan bir elbise geçirdi.

İki Rebi', iki Cemādi ve bütün Recep boyunca kışın beş altı ayı onun kapısını açmadı.

2655. O zaman her bir çocukcağızın ne olduğuna bakmak için kibirli bir melik edasıyla geldi.

Gecenin üçte biri geçince küpe baktı, taş küpün içinde hepsinin bir olduğunu gördü.

Parlak yüzüyle felekteki bir ay yuvarlağı gibi, yüce semavata onlardan bir alev yükseldi.

Bağcı şöyle dedi: Bu dilbercikler günahsızdırlar, hiç şüphesiz güneş ve ayın soyundandırlar.

İki asil şahın göbek ve belindendirler, onlarının anacıklarında bir kara leke varsa bu onların suçu değildir.

2660. Zaman sıkıntıdan ve zorluktan kurtulma anıdır, bugün benim neşelenmemin yeridir.

Barbut, çeng, rubap, turunç, ayva, nergis, meze ve kebapla bir meclis kurayım.

Bu kırmızı şaraptan sabaha kadar içeyim, çünkü onda hem gül rengini, hem gülsuyu kokusunu görürüm.

O zaman o uyku ilacından bir katre getirin, şeref ve soy sahibi bir melik yadedilsin, derim.

Aslan yürekli, fil vücutlu ve fil oturuşlu Melik Bū Sa'id bin Ebū'l Ḳāsım bin Nāṣır-ı Dīn.

2665. Kendisiyle intikam aradığı, üç buçuk arşın uzunluğunda kabzası olan dokuz buçuk batmanlık bir kılıcı vardır.

Arşın Sahibi'nin en iyi işli kullarından; iyi huylu, güzel sözlü, iyi düşünceli ve güzel soyludur.

Cömertlik ve keremin tamamı kendisinde bulunan hak emiri ve melikzade, Mes'ūd gibi olur.

Maḥmūd'un temiz cevherinden olan emir, Maḥmūd gibi kerem ve cömertliğin temelidir.

Öd ağacının olduğu yerde ödün güzel kokusu olur, her çöpten ve her odundan koku gelmez.

---

[823] Hanefi kılıcı; İmam-ı A'zām Ebū Hanife'nin görüş ve fetvaları demektir.

Emirin cömertlik timsali ve melikzāde olması gerekir, Allah ona meliklik ihtişam ve görkemini vermiştir.

Hindistan ve Āmul'ün tamamını fethetti, Türk tarafına zorlu bir ordu gönderdi.

Kayserin kalbine, başını bir sopanın üzerinde Gazneyn'e getirirler diye korku ve endişe düştü.

Arşın Sahibi bütün mülkü Mes'ūd'a teslim etti, dünyanın yedi iklim ülkesini ona saydı.

Hindistan'ın bütün pasını hep kılıçla kazıdı, Hindistan ülkesi ona çok hakir ve küçük geldi.

İsfahān mülkünü rehin bırakıp kumar oynadı ve üttü, şimdi kumar oynamak için Rum'u rehin bıraktı.

Dünya durdukça şah selametli olsun, Allah onun mülkünden kötülerin gözünü uzak tutsun.

Onun bedeni genç, gönlü mutlu ve neşeli olsun, işi mutluluk, mezhebi ilim ve adalet olsun.

Düşman ve dost bu şahın gönlünün muradına göre olsun, Allah zahmetli bir yola sokmasın.

90

Onbirinci Musammat

Mihrigān Bayramı Tebriği ve Sultan Mes'ūd-i Gaznevī'nin Övgüsü Hakkında

Mihrigān Bayramı geldi, sevinin, kervan davulunun sesi ve sedası geldi.

Mihrigān kervanı Hazerān'dan veya Çin'in uzak bölgelerinden geldi.

Billahi, ne şurdan ne de burdan geldi, çünkü yüce Cennet'ten ve gökyüzünden geldi.

Mihrigān geldi, haydi ona kapıyı açınız ve tevazu gösteriniz.

Şimdi yolunu tozdan temizleyiniz, oturtunuz ve dudakla onu yumuşatınız (öpünüz).

İyi karşılayınız ve çokça övünüz, her zaman ona hizmeti bir parça arttırınız.

İki yüz iyilik, hoşluk ve nazla uzun yoldan geldiği için onu iyi ağırlayınız.

O uzun bir yolculuk yaptı, süre uzayınca şarap kadehi ve sürahiyle namaza geldi.

O kutlu seferden bu bayram geri gelince iyi geldi ve donanımlı geldi.

Bu gökyüzünün dönüşünden oluşmuş ayvaya ve o ayvanın yanağının rengine bakınız.

Onun yüzü mihraptaki zahit gibi, onun yüzünde Slav ırkı bıyığının izi vardır.

Veya pileli bir elbise gibidir, ördeğin başında olduğu gibi ondan tüy çıkmış.

Ve şimdi o turunç kırmızı ipek gibi, okşarsın, okşarlar ve bırakmazsın.

Makasla ondan iki yarı arşın alıp bir kese dikersin ve onun dikiş yerini ortaya çıkarmazsın.

O zaman o keseyi kafurla doldurursun, onun üzerini yeşil ibrişimle dikersin.

Nar, ipekten küçük bir sofra gibi, ipeğin astarı sarı ve dış yüzü kırmızıdır.

İçiçe ve girift mercanla dolu bir sofra, her mercanın kalbi parlak bir incicik gibidir.

Onun içerden kasıtlı olarak gizlice başı bağlanmış, cılız başçağızı tepesinde ortadadır.

O üzüm bağına ve o üzüm asmalarının ayakçıklarına bakınız, yılanlar üzerinde yılanlar gibi birbirinin üzerine atılmış.

Dostların dostlarla yaptığı gibi elini birbirine vurmuş, gençlerin saçı gibi birbirine dolaşmış.

Üzümün yaprakları karabatakların ayağı gibi, bu şekilde asma hastaların yüzü gibidir.

Kalbi sürekli bağı arzuladığı için bağcı sabah vakti bağa doğru gitti.

Şahenşahların gururuyla kapıyı açtı, bismillah dedi ve ansızın içeri girdi.

Üzüm asmasını cariyeler gibi hamile olmuş ve karnını tilkilerin kuyruğu gibi kabarmış gördü.

Elini göğsüne, başına ve alnına vurdu, defalarca; "Lā havle velā kuvvete"[824] dedi.

Üzüm asmasına şöyle dedi: Ey talihsiz kız, bu kazın sırtı ve karnı gibi olan karnın nedir?

Bu dostluk ve işreti kiminle yaptın? Bu senin kendi vücudun için hamiyet olmamış.

Ben asla sana koca vermemişim ve senin ayağını kötü düşünceye açmamışım.

Hamiyetli anneden doğduğum için asla sana parmağımı dokundurmamışım.

Senin önünde kaza-yı Hācet için durmuştum da yumuşak huyluluktan sana yapmamıştım.

Önceden seni o iniltiyle görünce bağın önünden bir duvar yaptım.

Duvarının üzerine çalı koydum, çevrenin her bir köşeciği mağara ağzı gibidir.

Sana Hint demirinin bile etki edemeyeceği taştan sağlam bir kapı yaptım.

Senin kapına ancak benim ve senin bildiğimiz bir İsfahān kilidi vurdum.

Senin kapından titreyerek ayrıldığımda iyi bir adamı gözcülüğe oturttum.

Bütün akıllılık, rintlik ve bilginlikle bu işin hurma ağacı pişmanlık meyvesi verdi.

Ey kadın, sen bütün iyi ve kötü kadınlardan daha iyi olasın, dedim.

Temiz olasın ve temizlerden olasın, benim seni umduğumu söylediğim şekilde olasın.

Evlenmemiş Cennet hurileri gibi olasın, yaşlı ve eskimiş kadınlar gibi olmayasın.

Heyhat, ben başka söyledim, sen başka oldun, gündüz iyiydin, gündüz geçince daha kötü mü oldun?

Cevherin kötü idi, cevher seviyesinde oldun, kendi annen gibi verimli oldun.

Damda bir kız idin, böyle bir karınla kapıya geldin, nasıl gizlenirsin?

Doğru söyle; hangi yolla bu kaleden çıkayım, çaresiz kaldım.

Kadınlar için "izzeti hazmedemez" diye doğru söylerler, bir kimse asla kadınların hilesiyle yükselemez.

İsa (as.) gibi mucizesiz göğe yükseldin veya Kārun gibi yere (geçtin), bu hal uygun değildir.

---

[824] Allah'tan başkasında hiçbir güç ve kuvvet yoktur, manasında Arapça bir ibaredir.

Üzüm asması şöyle dedi: Benden ne soruyorsun, kafir oğlu kafir, Allah'tan korkmuyor musun?

Kürsü ve Ayete'l-Kürsi'nin hakkı için bir gece benim üzerimde bir kimse uyumamıştır.
Hamile oldum fakat, öyle bir cinsi münasebetten ki; o ne bir cin idi, ne de bizzat insandı.
Ondan bana ne zulüm, ne de sahtekarlık gelmiştir, çünkü "Şeytan bile beni aldatamaz."
Bütün ruhi kudsiyetiyle Cebrail geldi, Meryem'in İsa'ya hamile kaldığı gibi hamile kaldım.
Karnımda Yusuf'un (as.) yüzü ve Belkıs'ın güzel kokusuyla Jüpiter yıldızı gibi bir bebek vardır.

Eğer sana gerekirse ben bu çocuğu doğurayım, vücudundaki ve yüzündeki örtüyü açayım.
Eğer sana gerekmiyorsa doğurmam, bu şekilde olurum ve doğurmamış olarak kalırım.
Eğer kavga edersen seninle dövüşürüm, "Senin aydınlık gününü geceye çeviririm."
Eğer beni öldürürsen senin öldürmene gülerim,kendi vücuduma Cercis gibi bağlanırım.
Ve eğer karnımı yarıp bağımı bağımdan koparırsan, çocuğuma zerre kadar sıkıntı ulaşmaz.

Her ne kadar beni öldürürsen de sabırlı ve neşeli olurum, çünkü Efendim beni hemen yaşatır.
O üzüm asmasına şöyle dedi: Heyhat ne saçmalıyorsun, sen hala kafandaki o hevestesin.
O iniltiyle ben seni öldürsem, sana yazık, çünkü Mesih seni zor düzeltir.
Beni temiz kalpli zannetmen bu suç ve günaha kafi değildir.
O zaman başında heves ve gönlünde vesveseyle bir şeytan gibi yerden sıçradı.

Elmas gibi bir orakla hedefe doğru olan ok misali ona doğru sıçradı.
Goril gibi onun boğazını tuttu, onun gırtlağına orağı öylece koydu.
Onunla mücadele ederek başını kesti, onun gibi onun bütün çocuklarının da.
Sonra onu ve ailesini feleğe koydular ve onun yüklerini feleğe çektiler.
Onun yüklü başını ve çocuklarını da onun çuvalına ve ipine attı.

O ölüleri şarap tezgahına doğru götürdü, hepsini sırtından tezgahın içine attı.
Onların yanlarına beş parmak atabilmek için o zaman sırtlarına tekme ve yumruk atıyordu.
Dedi: Dün gece, hepsini tekrar öldürmek gerekir, diye Zerdüşt'ten az haber gelmiş.
Tekmeyle aralarını iki yüz parça yaptı, onların damarlarını ve kemiklerini kesti.
Onların karınlarının ağzına kadar parçaladı, kafalarından dillerini çıkardı.

Onların doğurmamış rahimli yaşlılarının ve gençlerinin, vücutlarından ruhlarının şırasını çıkarıncaya kadar.
Onun, hazine olarak göğsünde yumru kabarmamış taştan birkaç küpü vardı.
Önceki yıl atalarından miras kalmış, cuma ve cumartesiden kirlenmiş.

Bağcı utanç ve kinle geldi ve onların kanlarını taş küpe attı.

Her küpün başına çamurdan bir taç koydu, her küpün tacı turaç kuşunun tacı gibi oldu.

Örümcek o zaman geldi ve bir dokumacı gibi her tacın üstünü bir ipek kumaşla örttü.

Onlar Miraç gecesine ulaşınca, bağcı bir Ḥaccāc[825] gibi koşarak geldi.

Ġadīr-i Hūn Adamı[826] gibi elinde bir demir ve her iki yeninin başını omzuna atmış.

O demir delen demiri küpün başına vurdu, küpün tepesinden küpün toprak tacını attı.

Asmanın kızından beşinci feleğe kadar Tibet miski kokusu ve yıldızların üzerine ışığı yükseldi

Bağcı şöyle dedi: Gönlümün şefkatini arttırdın, bütün o iddiaların anlamını açıkladın.

Doğru söyledin ve doğrudan başka bir şey buyurmadın, pörsüdükten sonra yenilenmişsin.

Daha şaşırtıcı olan; sen bir vakit Habeşliyken mezardan bu hızla bir Rum gibi kalkmandır.

Senin hakkında cefa etmekle kötü yaptım, iyi yapmadım, hata ettiğimi biliyorum.

Senin başını omzundan kılıçla ayırdım, öldürdüğüm zaman da pençeden kurtarmadım.

Seni tekme altında savurdum, günahsız idin, bu suçu niye işledim.

Bundan sonra senin yardımcın, kölen, hizmetçin ve iki ayağının altının toprağı olurum.

Neşeleneyim, güzel ses, barbut ve neyle senin neşelenmeni sağlayan adam olayım.

Seni bir gönül ve bir fikirle avucuma koyarım, o zaman senin makamını ağzıma alırım.

Bağcı bir niyet, bir arzu ve bir istekle üzüme doğru bir adım attı.

Rafın kenarından gümüş bir kadeh aldı, kadehin kenarına bir köle çizdi.

Onun eline çekilmiş bir kılıç, diğer eline bir kadeh ve bir şarap verdi.

Sade bardak ve kadehi küpe vurdu, küpten kehribar gibi kadehi çekti.

O kadehe düşen, zımpara taşı gibi kadehin dibini delmekte olan bir şarap gördü.

Bu şaraptan özgür büyük melikin yadı olmaksızın bir damla bile içilemez.

Benim efendim, efendilerin gururudur, konuştuğunda onun iki dudağı kahkaha atar.

O derece kuvvetli ve akıllıları acze düşürecek derecede akıllı.

Rahatın kaynağı ve mahpusların özgürlüğü, hüner ve cömertlik çocuklar gibi onun hizmetinde

. . . . . .

. . . . . [827]

Onun insafiyla zulmün sureti zindandadır, onun ciğer yakan oku örsten geçmektedir.

Emir Mes'ūd'un cihandārlık bayrakları gökyüzüne yönelmiş.

Onun yıldızlarının şahı bütün ordusuyla cebbarlık köşesinde başıyla secde eder.

---

[825] Bkz. Tez; s.159.

[826] Hz. Ali kasdedilmiştir.

[827] Buralar muhakkik tarafından da boş bırakılmıştır.

Topraktan utanı onun kapısı Tatar göbeği . . . . . [828]

Dinin yardımcısı babası Sultan Maḥmūd'dur, talihi feleki mutluluklardan daha saadetlidir.

2785. Onun değeri kutup yıldızına cevherden taçtır, onun makamı satürn üzerinde hazırlanmıştır.

Şeref ve yücelik onunla güç ve değer bulmuş, kapısı halkın mabedi ve keremi amaç olmuş.

Emir ebedi kalsın ve hep mutlu olsun, hazinesi dolu ve mülkü bayındır olsun.

Gönül rahatı ondan olan onun kafi avcu, özgürlere cevher yağdıran bulut gibi cömert olsun.

Rey'den Ābādān bölgesine kadar işi iyi ve temelleri kutlu olanlar onun hattındadır.

C) Rubailer

91

2790. Yapılan her iş senin arzunun dışında olmasın. Var olan her düşman senin tuzağının dışında kalmasın.

Basılan her sikke senin isminin dışında olmasın. Okunan her hutbe senin adının dışında okunmasın.

92

Bütün yıl boyunca senin celalin olmadan baht olmasın. Bütün yıl senin cemalin olmadan himmet olmasın

Var olan her köle senin kemalinden mahrum kalmasın. Dünyanın güneşi sensin, senin batışın olmasın.

93

Gönül yakan sevginden günüm karardı. Ciğer yakan āhımdan gündüzüm karanlık gece oldu.

2795. Gündüzden daha aydınlık, geceden daha karanlık oldum. Şimdi ne gecem gece, ne gündüzüm gündüzdür.

94

Ey yıldızlar ordusunu yardımcı yapan sen! Senin cihana sahip olman dünyanın övüncüdür

Senin akıllılığından muhaliflerin sarhoşturlar. Senin uyanıklılığından hepsinin bahtı uyudu.

95

O iki kıvrım büklüm zülfünün tuzağına düştüm. Şeker içinde şeker olan o akike inlemekteyim.

Ey yarın için verdiği sözü dolambaçlı olan! Artık senin ayrılık gamın ne zamana kadardır.

96

2800. Cihan sahibi Mes'ūd melik olunca hakkıyla Melik Maḥmūd'un yerine oturdu.

---

[828] Bu beytin ikinci mısrası muhakkik tarafından boş bırakılmıştır.

Melik'in bu mülkten başka maksadı olmaz. Çünkü meliğin cömertliği mülkle terbiyeye ulaşır.

D) Dobeytiler

97

Bayram günleri ve ilkbahar mevsimidir. Cemşid ziyafeti ve gülbahçesini dolaşma vaktidir.

Ey güzel sevgili! sabah şarabı vakti erken kalk ve ruhun neşesini getir.

E) Dağınık Beyitler

98

Ney ve şehrudla rast makamı, barbut ve rubapla rast makamı.

99

2805. Senin hicvinde beline kalem bağlayınca ancak onun ağzı kendi sözlerinden dolayı hokka gibi siyah çiçekle dolsun.

100

Dünya padişahının alıp okşadığı her kimse cömertlikte bir katre bile olsa yüz deniz gibi olur.

Bahçede ve çimenlikte baharlarda Nisan bulutuyla nasıl dikenlerden gül ortaya çıktığını görmüyor musun?

101

Ceylan aslanla nasıl güç denemesi yapabilir, civciv doğanla nasıl uçuşabilir?

102

Çalgıcılar senin içki meclisinde senin muradına göre bazen çekāvek, bazen rāhevi ve bazen de kālūs makamını çalmış.

103

2810. Yelesi zırh, alnı ateş, kalçası kubbe, omzu ateş, kuyruğu misk, teri amber, tüyü şimşir, boynu servi.

104

Bülbülden leyleği ayırt edemezsen onun nağmesine ve gürültüsüne bak.

105

Beni güzel huylarınla yetiştirdiğin için gönlüm hep seni methetmek ister.

106

Çabada Rüstem, bağışta Ḥātem gibi, hikmette Loḳmān , irfanda Selmān[829] gibi oldu.

107

Nacak çekici boyunların boncuğunu ezer, ok neşteri korkunç terleri kazır.

108

2815. Yeni adetli çalgıcılarımız ve şarkı söyleyen barbedlerimiz, müsaadekār ve bilekleri süt gibi sakilerimiz var.

109

Acayib gönlüm daraldı ve kederlendim, gamım hadden geçti, sanki ciğerimde iki yüz Gürgān baltası var, sanırsın.

110

Düşman senin kininden korkar, dost senin ihsanınla sevinir.

. . .

[829] Meşhur sahabe Selmān-ı Fārisī'dir.

SONUÇ

Menūçihrī'nin yaşadığı dönem olan Gazneliler devri, Deri Farsçası'yla elimize ulaşan ilk ve çok değerli eserlerin ortaya konduğu, Fars dili ve edebiyatıyla müspet ilimlerin temel direklerini oluşturan Firdevsi, 'Unṣurī, Ferruhī, Birūnī ve İbn Sīnā gibi her biri kendi alanında dünyaca üne kavuşmuş şair ve bilim adamlarının yetiştiği bir dönemdir. Daha sonra gelen şairler bunları kendilerine örnek almışlar, insanlar onların eserlerini günümüze kadar bütün canlılığıyla okuyup faydalanmaya devam etmişlerdir. Böyle değerli eserlerin verilmesinde Sultan Maḥmūd ve Mes'ūd gibi dönemin idarecilerinin ilim ve edebiyata önem verip şair, edip ve alimleri himaye ederek sarayda ağırlamalarının rolü büyük olmuştur. Bu dönemin tüm yönleriyle araştırılıp incelenmesi sadece Fars dili ve kültürü açısından değil dünya ilim ve edebiyat tarihi açısından da önemlidir.

Bu çalışmalar, asırlarca birlikte yaşayan ve her yönüyle etkileşim içerisinde bulunan Arap, Fars ve Türk kültür ve edebiyatının oluşum ve gelişimini ortaya çıkarması bakımından bir gerekliliktir. Gazneliler devri; idarecilerin Türk olduğu, sarayda ve orduda Türkçe konuşulduğu, ilim dilinde Arapça'nın, edebiyat dilinde de daha çok Farsça'nın kullanıldığı bir dönemdir.

Menūçihrī de her ne kadar Firdevsī ve 'Unṣurī'nin gölgesinde kalmışsa da yaptığı birbirinden güzel tasvirler, değindiği konular, şiir ve edebiyata getirdiği yenilikler, Arap şiirinden Farsça'ya kazandırdığı zenginlikler, maksadını ifade şekli, zamanının tarih, kültür, ilim, edebiyat ve sosyal yaşam tarzını ortaya koyması açısından son derece önemli bir şairdir. Arap şairlerinden oldukça etkilenmiş olmakla birlikte, sade, akıcı, gereksiz kelime ve cümlelerle sözü dolandırmaktan uzak özlü bir anlatımla bu etkiyi kendi dili olan Farsça'ya aktarmıştır. Onun birbirinden güzel tasvirlerini okurken ne bu etki çok belirgin bir şekilde göze çarpar, ne de memduh hakkında yapılan övgüler. Tatlı üslubu hepsini geride bırakır ve okuyucuyu tasvirini yaptığı şeyin içine sürükler.

Türkçe olarak gerek kendisi, gerekse divanı hakkında çok fazla bir inceleme ve araştırma bulunmayan, daha çok tabiat tasvircisi olarak tanınan Menūçihrī'nin divanının tahlilini ve tercümesini yaparak Türk okuyucularının ve edebiyat araştırmacılarının hizmetine sunmuş bulunmaktayız.

BİBLİYOGRAFYA

Aksoy, Ömer Asım; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, TDK. Yayınları, 4.baskı, Ankara 1984.

Akyüz, Kenan; **Şehname Önsözü**, Çev.Necati Lugal, MEB. Yayınları, İstanbul 1992.

Altun, Ata; "**Gaznelilerde Mimari**" maddesi, DİA, c.XIII, s.484-485.

'Amîd, Hasan; **Ferheng-i Fârsî-yi 'Amîd**, Emir-i Kebir Yayınları, 3.baskı, Tahran 1373.

Anbarcıoğlu, Meliha; "**Şahnâme-i Firdevsî ve Edebiyât-ı Türk**", A.Ü. DTCF. Doğu Dilleri Dergisi, c.II, sayı: 4, Ankara 1981.

Ateş, Ahmed; **İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler**, c.I,

Ateş, Ahmed; "**Mes'ûd b.Sa'd b.Salmân**" maddesi, İA., c.VIII, s.141-144

Ateş, Ahmed; "**Minuçehrî**" maddesi, İA., c.VIII, s.340-344.

'Avfi, Muhammed; "**Lübâbü'l-Elbâb**", Nşr.Sa'id Nefisî, İttihad Yayınları, Tahran 1333.

Bahar, Muhammed Taki 'Melikü'ş-Şu'arâ'; **Sebk Şinâsî**, Emir-i Kebir Yayınları, 4.baskı, Tahran 2536 Şâhenşâhî,

Bellûrî, İbrahim Şekûrzâde; **Deh Hezâr Meşel-i Fârsî**, Asitan-i Kuds-i Razâvi Yayınları, Meşhed 1372.

Browne, Edward; **Târîh-i Edebiyât-ı İrân ez Firdevsî ta Sa'dî**, Çev.Fethullah Mücteba'î, Mervarid Yayınları, 5.baskı, Tahran 1373.

Çetin, Nihad M.; **Eski Arap Şiiri**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1973.

Çögenli, Sadi-Şafak, Yakup-Toparlı, Recep; **Edebî Sanatlar**, Fen-Edebiyat Fak. Yay., Erzurum 1991.

Dames, M.Longworth; "**Gazneliler**" maddesi, İA, c.IV, s.742-748.

Debîr-i Siyâkî, Muhammed; "**Divan-ı Menûçihrî-yi Dâmgânî**", İntişarat-ı Zevvâr, 2.baskı, Tahran 1375.

Debîr-i Siyâkî, Muhammed; **Luġât-ı Furs Önsözü**, Kitâbhâne-i Tahuri Yayınları, Tahran 1336.

Dehḫüdā, Ali Ekber; **Emṡāl ü Ḥikem**, Emir-i Kebir Yayınları, Tahran 1338-1339.

Dehḫüdā, Ali Ekber; **Lüġātnāme**, Tahran Üniversitesi Yayınları, Tahran 1372.

Devletşāh; **Tezkire-i Devletşāh**, Çev. Necati Lugal, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1963.

Eminī, Emir Kuli; **Ferheng-i 'Avām ya Tefsīr-i Emṡāl ü Iṣṭılāhāt-ı Zebān-ı Pārsī**, Işfahān Üniversitesi Yayınları, 2.baskı, 1369.

Esedī-yi Ṭūsī; **Lüġāt-ı Furs**, Muhammed Debīr-i Siyākī neşri, Kitābhāne-i Ṭahūrī Yayınları, Tahran 1336.

Ethe, Hermann; **Tārīḫ-i Edebiyāt-ı İrān**, Çev. Rızāzāde Şafak, Büngāh-ı Tercüme ve Neşr-i Kitab Yay., Tahran 1337.

Faẓlullah b.Rūzbehān-ı Ḥūncī; **Mihmānnāme-i Buḫārā**, Nşr.Menūçihr Sütūde, Mecmu'a-i Mütūn-i Fārsī, Büngāh-i Tercüme ve Neşr-i Kitap, Tahran 1341.

Ferşidverd, Ḫüsrev; **Der Bāre-i Edebiyāt ve Naḳd-i Edebī**, Emir-i Kebir Yayınları, 3.baskı, c.II, Tahran1373.

Fesāyī, Manṣūr-i Destgār; **Envā'-i Şi'r-i Fārsī**, İntişārāt-ı Nüveyd Yayınları, Şīrāz 1372.

Firdevsī-yī Ṭūsi; **Şehnāme**, Çev. Necati Lugal, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1994.

Furuzanfer, Bedi'üzzamān; **Suhān ve Suhānverān**, Şirket-i Sehāmī Yayınları, 4.baskı, Tahran 1369.

Gölpınarlı, Abdülbaki; **Mesnevi ve Şerhi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Ḫānleri, Perviz Nāṭıl; **Vezn-i Şi'r-i Fārsī**, Ḥaydārī Basımevi, Tahran 1373.

Hasan, İbrahim Hasan; **İslam Tarihi**, Çev. İsmail Yiğit, Sadreddin Gümüş, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1985.

Hātemī, Ahmed; **Şerh-i Müşkilāt-ı Cihānguşā**, Müessese-i Ferhengi ve İntişārāti-yi Pāyā, Tahran 1373.

Hidāyet, Rıżā Ḳulihān; **Mecma'ü'l-Fuṣahā**, Emir-i Kebir Yay., Tahran 1336.

Huart, Clement; **Arap ve İslam Edebiyatı**, Çev. Cemal Sezgin, TİSA Matbası, Ankara, baskı tarihi yok.

Ḫūbrezāde, Ali Aṣġār; **Neṣr-i Pārsī der Āyine-i Tārīḫ**, Şirket-i Sehāmī Yayınları, Tahran 1370.

Hukūkī, Muhammed; **Şi'r ve Şā'irān**, Nigāh Yayınları, 1368.

İsti'lāmī, Muhammed; **Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme**, Çev. Mehmet Kanar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

Ḳarīb, Yaḥyā; **Divān-ı Ebū'l-Ḳāsım Ḥasan b.Aḥmed-i 'Unṣurī Önsözü**, 2.baskı, Tahran 1341.

Kedkenī, Muhammed Rıżā Şefiī; **Suver-i Ḫıyāl Der Şi'r-i Fārsī**, İntişārāt-ı Āġāh Yayınları, 3.baskı, Tahran 1366.

Maḥcūb, Muḥammed Ca'fer; **Sebk-i Ḫorāsānī der Şi'r-i Fārsī**, Firdevs Yay., Tahran 1345.

Merçil, Erdoğan; **"Gazneliler"** maddesi, DİA, c.XIII, s.480-484.

Mevlana Celaleddin-i Rūmi; **Mesnevi-yi Manevī**, Nşr.Nicholson, Leyden1925-1933, tıpkı basım.

Muḥaḳḳiḳ, Mehdi; **Taḥlil-i Eş'ār-i Nāṣır Ḫüsrev**, Tahran Üniversitesi Yayınları, Tahran 1349.

Mu'īn, Muhammed; **Ferheng-i Fārsī**, Emir-i Kebir Yayınları, 6.baskı, Tahran 1363.

Mümtehin, Hüseyin Ali; **Nohzet-i Şu'ūbiye Cümbüş-i Milli-yi Īrān der Beraber-i Ḫilafet-i Emevī ve 'Abbasī**, Şirket-i Sehāmī Yayınları, 2.baskı, Tahran 1370.

Mu'temen, Zeynü'l-'Ābidīn; **Taḥavvül-i Şiir-i Fārsī**, Kitaphane-i Ṭahurī Yay., 3.baskı, Tahran 1355.

Nefīsī, Sa'id; **Tārīḫ-i Naẓm u Neṣr der Īrān ve der Zebān-i Fārsī**, Furūġī Yayınları, 2.baskı, c.I, Tahran 1343.

Numanī, Şibli; **Şi'rü'l-Acem ya Tārīḫ-i Şua'rā ve Edebiyāt-ı İrān**, Çev.Seyyid Muhammed Taki-Faḫri Dāī Gilānī, Kitabfüruşī-yi İbn-i Sīnā Yay., Tahran 1335.

Öztuna, Yılmaz; **Devletler ve Hanedanlar (İslam Devletleri)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2.baskı, c.I-V, Ankara 1996.

Rāzī, Abdullah; **Tārīḫ-i Ḳāmil-i İrān**, İkbal Yayınları, Tahran 1372.

Ṣafā, Zebihullah; **Genc-i Suhān**, İbn Sina Yayınları, c.I, Tahran 1339.

Ṣafā, Zebihullah; **Tārīḫ-i Edebiyāt der İrān**, Firdevs Yayınları, 13.baskı, c.I-V, Tahran 1372.

Safā, Zebihullah; **Muḫtasari der Tārīḫ-i Taḥavvül-i Naẓm u Neṣr-i Pārsī**, Kaknüs Yayınları, Tahran 1373.

Semerḳandī, Nizamī-yi 'Arūzī; **Çehār Maḳāle**, Gencine-i Edeb-i Fārsī Yayınları, Tahran 1372.

Spuler, Bertold; **Tarīḫ-i İrān**, Çev.Meryem Mir Ahmedî, Şirket-i İntişarat-i İlmi ve Ferhengi Yay., c.II, Tahran 1373.

Sübḥānī, H.Tevfik; **Fihrist-i Nüsḫāhā-yi Ḫatti-yi Fārsī-yi Kitābhānehā-yı Türkiye**, Tahran Üniversitesi Yay. Tahran 1373.

Şafāk, Rıżāzāde; **Tārīḫ-i Edebiyāt-ı İrān**, Daniş Matbaası Yayınları, Tahran 1321.

Şekibā, Pervīn; **Şi'r-i Fārsī ez Āġāz ta İmrūz Tārīḫ-i Hezār Sāle-i Şi'r-i Fārsī**, Hirmend Yayınları, Tahran 1373.

Şemisā, Sīrūs; **Envā'-i Edebī**, Rāmil Basımevi, 6.baskı, Tahran 1378.

Şemisā, Sīrūs; **Sebk Şināsi-yi Şi'r**, Firdevs Yayınları, Tahran 1374.

Şemisā, Sīrūs; **Seyr-i Gazel der Şi'r-i Fārsī**, 5.baskı, Tahran 1376.

Şemisā, Sīrûs; **Seyr-i Rubā'i der Şi'r-i Fārsī**, Āştiyānī Yayınları, Tahran 1363.

Şükün, Żiyā; **Farsça-Türkçe Lügat Gencine-i Güftār Ferheng-i Żiyā**, MEB. Yay., c.I-III, İstanbul 1984.

Ṭaberī, Muḥammed Ali ('İmadüddīn Āzermān); **Zübdetü'l-Āṣār**, Emir-i Kebir Yayınları, Tahran 1372.

Tafażżūli, Āzer ve Cevān Mehin Feżāilī; **Ferheng-i Buzurgān-ı İslām ve İrān**, Āsitān-i Kudṣ-i Rażavī Yayınları, Tahran 1372.

Tahirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun); **Edebiyat Lügatı**, Nşr. Kemal Edip Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.

Tarlan, Ali Nihat; **İran Edebiyatı**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1944.

Tebrīzī, Nazmi; **Divist Suhānver (Tezkiretü'ş-Şüa'rā-i Manẓūm ve Menṣūr)**, Tahran 1363.

Tokmak, A.Naci; **Telaffuzlu Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça Ortak Deyimler Sözlüğü**, Simurg Yayınları, 2.baskı, İstanbul 2001.

Tümer, Günay; "**Bīrūnī**" maddesi, DİA., c.VI, s.206-215.

Unat, Faik Reşit; **Hicrī Tarihleri Miladī Tarihe Çevirme Kılavuzu**, TTK. Yay., Ankara 1994.

Ülken, Hilmi Ziya; "**İbn Sīnā**" maddesi, İA., c.V/2, s.807-824.

Vanlıoğlu, Mehmet-Atalay, Mehmet; **Edebiyat Lügatı**, Fen-Edebiyat Fak.Yay. Erzurum 1994.

Yazıcı, Tahsin; "**Beyhaḳī**" maddesi, DİA., c.VI, s.63-64.

Zerrīnkūb, 'Abdülhüseyin; **Bā Kārvān-ı Ḥulle**, Tahran 1947.

Zerrīnkūb, 'Abdülhüseyin; "**Feth-i İrān be Dest-i ʿArab ve Pey Āmeden-i Ān**" maddesi, Tarih-i İran, Cembridge Üniversitesi Çalışması, Emir-i Kebir Yayınları, Tahran 1372.

İNDEKS

Şahıs Adları

A
A'şa-yı Bahil, 25,160,312,321
A'şa-yı Hemedanî, 25,160,321,345
A'şa-yı Kays, 25, 45, 70, 71, 72, 76, 88, 92, 102, 156, 160, 188, 240, 246, 253, 275, 313, 321, 334, 345, 350, 356, 359, 371
A'vec, 252,304,360
Abbas (Hz.), 158,350
Abdullah (İbn Sina'nın babası), 16
Abdullah Natılî, 16
Abdülhayy Habib-i Afganî, 16
Abdülmecid İbn Münteşir, 170,347
Abdürreşid, 3,4,6,15,16
Abdüssamed b.Abdüssamed el-Hakim, 7, 17
Adem (Hz.), 59, 83, 107, 156, 157, 285, 292
Adolf Friedrich, 12
Afra, 226,321,345
Ahmed Ateş, 26
Ahmed b.Abdüssamed (Hace Ahmed), 29, 150, 182, 279, 280, 287, 288, 290, 305
Ahmed b.Menûçihr-i Şast Gele, 22
Ahtal, 25,70,71,163,241,320,345,350
Alaüddevle (İsfahan Seraskeri), 96,99
Ali (Hz.), 87,158,184,342,353,388
Ali (Mes'ud'un oğlu), 3
Ali b.İbrahim, 25, 29,69,128, 159, 166, 356
Ali b.İmran, 182,354,355
Ali b.Muhammed, 324
Ali Mekkî, 169,346
Alp Tegin, 1,3
Amid, 22
Amr b.Kulsum, 45
Amr bu Yahya, 169,170,244,345
Amr, 71,169,170,359
Arıyaruk, 2
Aristo, 16
Arslan Şah, 3,4
Asaf, 31,67,144,157,182,286,307
'Ascedî, 13,24,25,167,215,375
Ashab-ı Neyneva, 70,86,87,352
Aslan Cazip, 8
Attab b.Verka-i Şeybanî, 46, 70, 239, 345
Avfi, 14,23
Azer, 33, 91, 120, 130, 159, 206, 214, 235, 307, 310, 323, 348
Azra, 60,231,345
Azrail, 171,336
Azze, 119,176,210,321,352

B
Bahaüddevle Deylemi, 12
Bahaüddevle Ebi'l-Hasan Ali, 4
Bamşad, 81,169,214,239,282
Barbet, 81,169,214,239,282
Behmen, 153,325
Behram Gur, 154,315
Behram Şah, 3,4,7,14
Behram, 14
Belkıs, 106,157,253,387
Bertes, 19
Beşşar, 313,320
Bijen, 60,152,212,221,324
Bilge Tegin, 1,3
Bin Dureyd, 168,350
Birunî, 7,24,16,17,18
Bişr b.Hazım, 25,166,242,345
Biver-esb, 152,315
Bori (Bura) Tegin, 1,3,36,87,156,297
Brahman Ceypal, 2
Bu Melik, 350
Buht-i Nasr, 152,315
Burak,95,204,252,304,308
Buseyne, 60,245,346
Buzurgmihr, 98,154,297

C
Cafer (Hz.), 158,350
Cebrail, 30, 59, 156, 158,171,183,191, 294,336,381,387
Cem, 132,157,170,210,299,315,329
Cemalüddevle ve Cemalülmille, 4
Cemil, 60,166,239,342,346
Cemşid, 33,135,137,152,188,208, 219, 222,283,379,390
Cercis (Hz.), 158,388
Cerir, 25,69,160,161,241,245,301,314, 320,372,378
Cin, 171,191
Cuha, 71,350
Çipal, 30.147.297

D
Dacuddevle Hüsrev Melik, 4
Dames, 5
Davud (Hz.), 58, 144, 157, 158, 204, 238, 273,330,374,375
Debirsiyakī, 10,25,26
Dehhuda, 22
Dev, 171
Devletşah, 12,13,14,22,23,24
Di'bil, 25,69,163,242,313,321,345
Diku'l-Cin, 164,320
Düldül,252,304

E
E.Sachau, 17
E.Warner, 12
Ebu Ali el-Bel'amī, 1
Ebu Ali Simcurī, 10,23
Ebu Amr, 127,341
Ebu Amr, 169,170
Ebu Bekr Yakub-i Buharî, 18
Ebu Bekr-i Rebabī, 25,71,167,350
Ebu Ca'de, 170,347
Ebu Davud, 164,350
Ebu Haddad, 170,350
Ebu İshak el-Esferayinī, 8
Ebu İshak İbrahim, 1,3,4
Ebu Mansur Muvaffak b.Ali el-Herevī, 10
Ebu Muaz (Beşşar), 25,161,283
Ebu Nasr İbn Irak, 7,16,17
Ebu Nuvas, 25,70,131,155,161,241, 301,350,356
Ebu Rebi b.Rebi, 155,371,372
Ebu Sa'd el-Esterabadī, 8
Ebu Said Ebu'l-Hayr, 16
Ebu Sehl-i Zûzenî, 29,156,182,343, 344,357,358
Ebu Süleyk, 25,168,350
Ebu Şekür-i Belhī, 25,95,167,350
Ebu Şuayb, 25,72,95,167,320,359
Ebu Talib, 158,350
Ebu Temmam (bkz.Habib), 25,46,93, 164,165,359,372
Ebu Übeyd Cüzcanī, 17
Ebu Yahya, 170,347
Ebu Yektan, 170,347
Ebu Yezid, 159
Ebu Zer (Türkkeşi), 25,95,167,320
Ebu'l-A'la, 25,168,350
Ebu'l-Abbas Fazl b.Ahmed-i Esferayinī, 9
Ebu'l-Abbas, 25, 70, 71, 151, 168,306, 350
Ebu'l-Esed Haris-i Mansur el-Ceylan, 169,347,371
Ebu'l-Fazl Muhammed-i Beyhakī, 15
Ebu'l-Feth Bustī, 21,25,95,167,350
Ebu'l-Hakem (Ebu Cehil), 159,315
Ebu'l-Harb Bahtiyar Muhammed, 29, 150,182,283,332,353,354,366,367,368
Ebu'l-Haris, 170
Ebu'l-Hasan b.Ali b.Musa, 29,170,272, 273,349
Ebu'l-Hasan-ı Harkanī, 18,24
Ebu'l-Hasan-ı İmranī, 29,151,182,282, 357
Ebu'l-Hayr İbnü'l-Hammar, 7
Ebu'l-İbrahim Müstemli el-Buharî, 18, 24
Ebu'l-Kasım Has, 14
Ebu'l-Kasım Hunsarī, 15
Ebu'l-Kasım Kesir, 29,155,182,300, 301
Ebu'l-Meali Abdülmelik b.Muhammed-i Cüveynī, 23

Ebu'l-Mesel, 25,168,350
Ebu'l-Muzaffer b.Emir Nasr b. Nasıruddin, 13
Ebu'l-Vefa el-Buzcanî, 17
Ebu'ş-Şiys, 25,46,162,321,356
Edip Pişaverî, 16
Edip Sabir, 12
Edvard Browne, 9
Ehrimen, 144,323
Ejdeha, 171,172,288,329
el-Kadir Billah, 2
Emir Bahadırî, 12
Emir Kamkar, 360
Emir Nasr (Mahmud'un kardeşi), 11
Enuşirevan-ı Adil, 100,149,151,154, 184,312,316,355
Erdeşir, 153,315
Erjeng Div, 152,309
Esedi-i Tusî, 10
Esmai, 168,352,359
Evs b.Hacer, 25,72,165,184,343
Eyyüb (Hz.), 158,348

F
Faz b.Muhammed-i Hüseynî, 29,155, 182,285,286,351,359
Fethullah Han Şeybanî, 29
F.Ruckerd, 12
Farabî, 16
Ferezdak,25,162,218,240,320,367
Fağfur,30,112,147,292,297,336,367
Firavun, 54,59,105,139, 144, 157, 171, 200,276,376,381
Feridun, 85,119,151,152,183,277,305, 307,309,310
Felekü'l-Meali (Kabus b.Veşmgir, İspehbud), 150,182
Fatıma (Zehra, Hz.), 158
Fahrî, 245,342
Ferhar Putu,120,174,190,218,224,231, 298,341
Firdevsî, 8,10,12,13,19,24
Ferruhî, 13,19,24,28,29
Ferruhzad, 3,4,15

G
Gazayir-i Razî, 9,10,149,165,339
Gerdizî, 6,16,24
Geştasb, 153,154,184,355
Gulyabani, 171,172,329
Günay Tümer, 18

H
Habib, 372
Haccac, 159,221,388
Hace bu Nasr Müşkan, 15,16
Hace Muhammed, 29, 182, 298, 299, 331,332
Hace Tahir Debir, 24,151,291,335
Hacib Beg, 3
Hafiz, 19,29
Hakan (Han), 30, 147, 214, 297, 336, 374, 381
Hakanî, 19
Halife Reşid, 69,128,159,165,166,356
Halil, 72,168,359
Hamza (Hz.), 158,350
Hanefi, 87,159,384
Haris b.Hilliza, 46
Haris İbn Zalimü'l-Mürri, 86,184,343
Hasan Mütekellim-i Kaşanî, 29
Hasib Melik, 70,131,155,161,356
Hassan b.Sabit, 25,60,68,156,163,187, 313,350
Hatem-i Maviye (Tai'nin eşi), 334
Hatem-i Taî, 31,155,183,286,352,391
Havva, 59,83,156,157,285,292
Havzet el-Yemanî, 72,92,156,160,253, 356
Herakliyus, 65,155,312
Hidayet, 23,25
Hûbzurzî, 164,265,349
Hucendî, 18
Huri, 171,264
Hutey'e, 25,163,320
Hüseyin b.Ahmed, 12
Hüsrev, 35,36,257,307,362

I,İ,J
Irakî, 356
İbn Ahmer, 164,350

İbn Beyz, 163,321
İbn Cinnî, 169,352
İbn Ebi Selma, 170,347
İbn Hani, 321
İbn Hassul, 7
İbn Mu'tez, 25,162,321,353,359
İbn Mukbil, 25,165,313
İbn Mukle, 25,162,353,359
İbn Rum, 25,162,321,352
İbn Sina, 9,16,17,24
İbn Tasriye, 25,165,241,333
İbnü'l-Beşir, 164,350
İbrahim (Hz.), 33,159,307
İbrahim b.Mesud, 14
İmrü'l-Kays, 25,46,69,71,161,169,321, 359
İsa (Hz.), 30,31,57-59,66,73,86,110, 136, 141, 157, 171, 199, 207, 222, 280, 282, 293, 338, 345, 387, 388
İsfendiyar, 118,151,153,184,284,297, 355
İshak (hz.), 33,159,307
İskender, 153,183,248,277,317
İsmail (Sebuk Tegin'in oğlu), 23
İsmail Verrak, 12
İspehbud (bkz.Felekü'l-Meali Kabus b.Veşmgir), 309
İyaz, 245,342
Jules Mohl, 12

K
Ka'b, 60,156,158,351
Kaanî, 29
Kabus b.Veşmgir, 9,14,17,22,29
Karun, 157,158,258,313,387
Kayser, 30,55,92,94,116,147,149, 185, 213, 268, 292, 297, 335, 336, 362, 366, 381, 385
Kazımırskî, 25,26
Kazvinî, 14
Kelman Hevart, 10
Keyhüsrev, 151,153,305
Keykavus, 153,184,283,349
Keykubat, 153,184,283,333
Keyumers, 118,153,284
Kıyrevanî, 356
Kisra, 130,207,224
Kiya, 211,362
Kulsum b.Hay, 155,352
Kumeyt, 25,71,163,320,359
Kusem, 25,165,245,314

L
Lat, 120,121,204,230-232,235,345
Lebid, 25,71,72,162,184,241,314,320, 343
Leyla, 60,65,202,242,321,345,351,371
Lokman, 158,184,391

M
Ma'bed-i Mutrib, 75, 169, 238, 285, 346, 354
Mahmud-i Gaznevî, 1-17,24,149,150, 208,297,339,365,374,385,389,390
Mani, 30,86,118,160,200,224,306,346, 354,359
Mecdüddevle Ebu Talib Fahruddevle-yi Deylemî, 14
Mecnun, 60,65,201,345,351
Mehdi, 12, 96, 159,334
Mehmed Leşkerî, 12
Menije, 60,63,152,212,324
Menuçihr b.Kabus (b.Veşmgir, Felekü'l-Meali), 317
Menüçihrî, 1, 8, 11, 19, 21-30, 51, 71, 182, 272, 306, 323, 341, 342, 354, 356
Meryem (Hz.), 58, 59, 86, 106, 108, 111, 143, 157, 171, 233, 255, 280, 293, 338, 345, 387
Mes'ud b.Sa'd-i Selman, 14,24
Mes'ud I, 3, 4, 6 ,8, 13, 15, 23, 24, 29, 30, 58, 84, 86, 90, 92, 93, 95-97, 100, 103, 113, 122, 149,150, 154, 182, 208, 259, 277, 279, 283, 287-289, 292, 293, 295, 297, 304-308, 311-315, 337, 339, 361-363, 365, 368, 372, 374, 379, 381, 382, 385, 386, 389, 390
Mes'ud II, 3,4
Mes'ud III, 3,4,7,8,14
Mevdud (Mes'ud I'in oğlu), 3,4,16
Mir bu Nasrî, 25,72,167,184,343
Mirza Aga, 26

Mirza Mustafa, 26
Miye (Meyyeh), 119,210,321,352
Molla Şefi'a-yı Servistanî, 26
Mu'tasım, 159,328
Muaz-ı Cebel, 159,188,379
Muğnî, 25,164,352
Muhammed (Horasan komutanının oğlu), 95,182
Muhammed (Hz.), 30, 59, 60, 95, 97, 100, 101, 109, 147, 149, 154, 156, 158, 162, 163, 183,184, 204, 266, 274, 297, 308, 312, 315, 334, 336, 338, 350, 351, 353, 359
Muhammed (sultan),3
Muhammed Ali Namî, 26
Muhammed b.Hüseyin el-Beyhakî, 6, 24
Muhammed b.Nasr-ı Sipehsalar, 29, 151,182,377,378
Muhammed Bakır Naci, 26
Muhammed İbrahim Mün'im-i Şirazî, 26
Muhammed İsti'lamî, 29
Muhammed Kasrî (melik), 29, 156, 182, 341,342
Muhammed Sadık Kaçarî, 26
Muin, 22
Muizzeddin, 5
Muizzüddevle Hüsrev Şah, 4
Murat II, 13
Musa (Hz.), 30, 59, 91, 100, 105, 106, 110, 135, 151, 157, 222, 246, 284, 300, 346, 355, 371
Muti, 164,352
Müberred, 72,168,184,286,352
Müderris Razavî, 15
Müsta'in, 159,328
Mütenebbi, 25,46,165,359

N
Nabiga, 25,60,156,162,321,350
Naftavî, 169,352
Nasır Hüsrev, 24
Nasr b.Ahmed, 101,154,184,286
Necaşî, 59,154,156,334
Necati Lügal, 13
Nehşel-i Harrî, 25,166,345
Nizamî, 19
Nuh (Hz.), 157,379
Nusayb, 25,163,320

P
Paul Horn, 10
Peri, 170,272,298
Perviz, 154,332
Pizzi, 12
Pûr-i Peşeng, 153,309

R
Raduyanî, 13
Rahş, 252,304,323,360
Ramitin, 74,75,327
Raşid Yasemî, 15
Ravendî, 22
Ray, 336
Rıdvan, 149,171,307,383
Rube-i Accac, 164,320
Rudekî, 11,25,42,95,101,166,184,286, 320,349,350
Rüstem, 151, 152, 184, 187, 305, 307, 315, 334, 355, 374, 391

S
Sa'd (Hz.), 158,350
Safa (Zebihullah), 10
Sahabe-i Kiram, 158
Sahib b.Abbad, 9,154,184,286
Said (Hz.), 158,350
Said Nefisî, 25,29
Sebuk Tegin, 1,2,3,6
Selman-ı Farsî, 159,184,391
Senaî, 15,29
Sariü'l-Gavanî, 25,159,165,356,372
Sett-i Zerrin, 169,346
Seyfuddevle Ebu'l-Kasım, 14
Sibeveyh, 168,352
Sultan Sencer, 3,4
Süleyman (Hz.), 58, 73, 157, 170, 184, 185, 199, 277, 315, 330

Ş
Şapur, 154,300

Şebdiz, 252,304,310,323,360
Şebreng, 252,304
Şehid-i Belhî, 25,72,167,184,343,350
Şehriyar, 30,302,330,360
Şeytan, 170,190,329,387,388
Şirzad, 3,4

T
Taberî, 89,370,380
Tahevî, 164,359
Tahir-i Debir (Hace), 29,182
Talha (Hz.), 158,350
Tatar Ali Efendi, 12
Tuğrul (komutan), 3
Tuğrul Beg, 3

U,Ü
Ubey, 159,353
Uneyze, 97,275
Unsurî, 10-13, 19, 23-25, 28, 29, 33, 34, 63, 70, 73, 91, 95, 100, 102, 105, 107-109, 121, 130, 133, 143, 155, 161-167, 169, 182, 193, 204, 208, 211-216, 226, 242, 253, 254, 257, 319, 320, 342, 375
Urve, 345
Utbî, 6,7
Uzza, 69,97,120,121,128,204,230,231, 232, 235, 345,349
Ümeyye, 25,163,320
Ümmi Evfa, 60,245,346

V
Vamık, 60,225,345
Velvaleci, 25,167,321,350
Verd, 323
W.Jones, 12

Y
Yahmum, 252,323,360
Yahya Karib, 11
Yakub (Hz.), 60,158,212,230,346,348
Yunus (Hz.), 158,348
Yusuf (Hz.), 60, 106, 158, 212, 230, 346, 348, 387

Z
Zahirüddevle İbrahim (sultan), 4,6
Zal, 151,152,317,374
Zarir-i Parsî, 95,169,320
Zebanî, 171,252,253,266,307,322,356
Zehra (Hz.Fatıma), 342
Zeki V.Togan, 18
Zelzel-i Razî, 75,169,241,346
Zerdüşt, 33,160,343,380,388
Zeyneb-i Alevî, 14,24
Zinetü'l-Küttab, 16
Zûyezen, 155,282,320
Züheyr, 25, 60, 161, 225, 241, 314, 320, 346, 353

Yer Adları

A
Abadan, 54,97,361,389
Aden, 93,130,215,218,272,322
Afganistan, 2,8
Afrika, 76,93,208,297,334,381
Agra, 2
Ahiret, 84,188,203
Akika, 97,275
Akka, 58,93,334
Allahabad, 2
Ammuriye, 46,69,93,110,243,297,334
Amul, 93,94,283,362,385
Antakya, 94,150,333
Arus-i Felek Cami, 7
Attabiye, 94,125,202,272

B
Baba Hatun Türbesi, 8
Babil Dağı, 91,311
Babil, 94,199,297
Bağdat, 17,21,69,89,94,166,348,356
Baj, 12
Basra, 89,101,242,341
Batı Halici, 90
Bedahşan, 265,370
Belasagun, 94,303,304,307
Belh, 8, 11, 13, 16, 81, 91, 94, 206, 317, 321, 332, 340
Belucistan, 2
Berlin, 12
Beyhak, 15
Beyhakiyye Medresesi, 8
Beytü'l-Haram, 59,96,97,100,147,184, 205,206,266,281,297,315
Birehmen Puthanesi, 91,130,323
British Museum, 19
Buhara, 9,16,94,321,339
Buşence, 94,116
Büst, 2,8

C
Cehennem, 57, 134, 171, 178, 182, 183, 192, 204, 253, 260, 266, 274, 285, 307, 308, 329, 334, 359
Cennet, 34, 35, 57, 95, 107, 119, 156, 166, 171, 183, 187, 192, 199, 203, 204, 205, 210, 212, 215, 218, 220, 224, 225, 231, 233, 236, 254, 278, 281, 285, 308, 319, 322, 323, 342, 344, 345, 347, 348, 354, 359, 360, 367, 375, 383, 386, 387
Ceyhun, 8, 85, 90, 149, 208, 211, 259, 292, 297
Cürcan, 14
Çalender, 14
Çigil, 85,94,182,367,381
Çin Denizi, 90,246,376
Çin, 85, 92, 99, 102, 108, 114, 119, 122, 123, 124, 194, 211, 214, 218, 219, 255, 271, 307, 310, 327, 374, 377, 381, 386

D
Dağgah, 13
Dahak Hisarı, 14
Damgan, 22
Dandanakan, 3,4,15
Dar-ı Karar (Ahiret), 33, 36, 135, 203, 278
Delhi, 2,7
Dergam, 377
Dicle, 90,210,282

E, F
Efsane Nahiyesi, 16
Ehvaz, 12
Elburz, 90,91,112,198,324
Eran, 124,362
Esterabad, 2,22,39,93,94,283
Eylak, 307
Ferave, 3
Ferhar Puthanesi, 91,214,272

G
Gazne, 1,2,4,5,7,8,9,10,11,12,18,24
Gazneyn, 15,94,385
Gence, 95,335
Geng Puthanesi, 91,216,310

Gerdiz Kalesi, 1
Geylan, 2,95,362
Girman, 95,334
Girmaniye, 95,334
Gumar (bkz.Kumar)
Gücerat, 2
Gürcistan, 340
Gürgan, 22,93,258,321,328,362,392

H
Halluh, 95,297
Hanikayn, 94,150,333
Harezm, 2,6,16,17,95,200,363
Harisabad, 15
Harmaysen, 16
Hat, 95,266,280
Haveran, 94,317
Hazar, 90,242,257,376
Hazeran, 119,386
Hemedan, 2,14,17
Herat, 1, 12, 13, 37, 95, 128, 218, 260, 266, 343, 350, 359, 382
Hicaz, 89,96,297,303,339
Hind Denizi, 90,242
Hindistan, 2-7,17,18,93,266,385
Hisar-ı Tak, 3
Horasan, 1-3,10,15,19,21,38,85,89,91, 92, 95, 167, 248, 272, 308, 320, 350, 374, 378, 380
Hoten, 37, 95, 176, 210, 236, 238, 272, 323, 382
Hürnak Sarayı, 95,210,367

I,İ
Irak, 24, 85, 92, 95, 124, 190, 297, 308, 374
İrem Bağı, 204, 205, 215, 216, 218, 219, 281, 297, 314, 367, 377
İsfahan, 2, 9, 81, 96, 97, 99, 104,113, 116, 259, 265, 308, 362, 385, 387
Irak-ı Acem, 2, 14, 15
İstanbul, 13,18,26
İran, 5, 8, 12, 20, 26, 28, 92, 208, 297, 308, 325, 328, 374

K
Kabe, 69, 96, 97, 121, 128, 211, 228, 329, 349, 377
Kabil, 2,16,20
Kaf Dağı, 91,190,214,297,382
Kalkuta, 16
Kamil, 122,187,313
Kandehar, 96, 172, 174, 214, 284, 295, 297, 367
Kannevc, 6
Karen (Mazenderan) Dağı, 324
Karkubî, 124,341
Kas, 17
Kaşan, 2
Kazvin, 2,89,96,362
Keşmir, 96,139,172,173,278,368
Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi, 18
Kırvan, 96,295,297
Kirman, 2
Kostantaniyye, 96,334
Kuhistan, 14
Kumar (Gumar), 96, 205, 235, 281, 297, 338
Kusdar Bölgesi, 2
Kutub Minar, 7
Küfe, 89,101,242,341

L
Lahor, 4,7,14
Laristan, 2
Leibzig, 17
Leşker-i Bazar, 7,8
Londra, 12

M
Malura, 2
Mansure, 2
Marane Kalesi, 14
Maveraünnehr, 6
Mazenderan, 2, 88, 110, 111, 201, 213, 317
Mazil Dağı, 72,90,192,241,304,314
Meclis-i Şura-yı Milli Kütüphanesi, 25
Medayin, 96,325
Medine, 92,96,137,193,283,335
Medyen, 96,325

Mehdiye, 96,159,334
Mekke, 6,96,137,193,335
Mekran, 20
Merv, 3,13,97,289,321
Mervane, 333
Merve, 96,97,330
Meşhed, 8,16
Mikrat, 97,275
Multan, 2,5,97,356
Musul Dağı, 65,91,312
Musul, 69,94,166,356

N
Nay Hisarı, 14
Nihavend, 19
Nil, 90,185,203,286
Nişabur, 15,321

P
Paris, 12,25,26
Pathanistan, 2
Pencap, 2,5
Peşaver, 2,5

R
Racastan, 2
Rey, 2, 9, 10, 14, 23, 24, 89, 96, 97, 248, 254, 265, 308, 328, 352, 362, 389
Ribat-ı Mahî, 8
Rum Halici, 90

S
Safa, 96,97,330
Saidiyye Medresesi, 8
Saktü'l-Liva, 97,275
San'a, 97,99,122,200,214,287,292
Sari, 24,97,339
Sarsuti (Sarsave) Kalesi, 3
Save, 89,97,362
Seba, 58,73,97,98,245,330
Semerkand Tezgahı, 91,94,113,317
Semerkand, 9
Semnan-Damgan, 2
Serahs, 3,8,321
Seyhun, 90,297
Sind, 2
Sistan, 10,13,98,136,268,309,310
Sû Hisarı, 14
Süleymaniye Kütüphanesi, 18
Sümenat, 13

Ş
Şabahar, 6
Şirvan, 98,133,328
Şuşter Atölyesi, 91,230,352

T
Taberan, 12
Taberistan, 9,15,22,89,127,228,369
Tahran, 2,10,12,15,16,25
Tance Vadisi, 98
Teraz Dağı, 82,90,303,305
Teraz, 89,303-305
Tibet, 67, 91, 92, 93, 129, 176, 200, 210, 213, 214, 218, 242, 272, 287, 294, 322, 352, 367, 388
Toharistan, 2
Torino, 12
Tur Dağı, 59,91,157,300
Turan, 92,208,297,308,325
Tus, 8,12,321
Türkistan, 9,99,307
Türkiye, 26
Türkmenistan, 2

U,Ü
Ulucami, 7
Ustuva, 93,334
Üd, 2

V,Y
Vatikan Kütüphanesi, 10
Yemen Dağı, 65,91,323
Yemen, 61,92,272,283,320,356,374
Yezd, 2

Z
Zabulistan, 2
Zemindaver, 2
Zengibar, 37,93,295,310,382

Dil, Millet, Kavim ve Grup Adları

A
Abbasî, 1,7,21
Adiyy, 88,89,216,375
Al-i Buye, 89,362
Al-i Sebuktegin, 1
Al-i Ziyar, 22,23
Almanca, 12
Arap, 1, 8, 23, 27, 21, 25, 57, 69, 72, 87, 92, 101, 121, 167, 184, 194, 252, 297, 322, 328, 343
Arapça, 9, 7, 24, 27, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 29, 46, 47, 49, 72, 81, 156, 160, 162, 166,330,333, 356

B
Bahil Kavmi, 88,312
Behayi, 89,362
Bekr Kavmi, 88,89,342
Bulgar, 88,105,107,221,324
Buveyhiler, 2

C
Ca'ferî, 87,128,226,357,377
Çinli, 88,330

D
Deri Farsçası, 21
Deylemî, 10,14,89,93,244,362,380
Deylemîce, 14

E
Emeviler, 21
Ermeni, 88,124,200,357
Ermenistan, 93,94,206,332
Eşkanî, 21

F
Fars, 13,23,167
Farsça, 6, 8, 9, 10, 27, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 39, 46, 72, 330, 343
Fransızca, 25

G
Gazneliler, 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 14, 15, 19, 20, 21, 24
Gelimguşlar, 89,371
Gurlular,2,4,5

H
Habeş(li), 59,88,109,200,210,300,389
Haşimî, 71
Hinduca (Hintçe), 14, 15, 17, 72, 90, 241, 314
Hinduşahîler, 2
Hint, 6, 7, 21, 61, 82, 87, 88, 128, 191, 256, 258, 266, 307, 321, 326, 353, 356, 376, 387

İ
İbranice, 72,238,341
İmranlı, 83,89,355,356
İngilizce, 12
İranlı, 1,2,25
İtalyanca, 12

K
Karahanlı, 2,4
Karmatiler, 2
Kırgız, 176,214,261

L
Latince, 12
Levikler, 1
Lûri, 88,294

O
Oğuzca, 72,191,349
Oğuzlar, 4

P,R
Pehlevice, 12
Rum, 88, 92, 95,102,104,113,117,123, 124, 127, 128, 185, 194, 199, 210,214,

218, 236, 238, 272, 289, 309, 310, 327, 335, 362, 367, 380, 381, 385,389
Rumca, 72,238,341
Rus, 19
Rusça, 16,19

S,Ş
Saffarî, 19,20
Samanî, 1,2,4,16,19,20,21
Sanskritçe, 7
Selçuklu, 2,3,4,7,8,15
Simcurî Hanedanı, 10
Slav, 386
Suğdi, 88,294,321
Sunnî, 1
Şii, 1,2

T
Tacik, 6
Tahirîler, 19,20
Tatar Türkleri, 85,87,172,277,337
Tatar, 175,176,190,250,299,341,389
Tay Kavmi, 88,89
Teym Kavmi, 88,89,216,342,375
Türk(ler), 1, 2, 4, 6, 7, 8, 17, 21, 87, 92, 307, 385
Türkçe, 8, 12, 22, 50-54, 72, 191, 242, 314, 349

Y,Z
Yeminîler, 1
Zengi (Zengibarlı), 88

Kitap Dergi ve Risale Adları

D,E
Danışname-i Alâî, 17
el-Asarü'l-Bakiye, 17
Elfiye, 121,122,334
el-Mebde ve'l-Miad, 17
el-Mu'cem, 14
el-Tefhim li Evayil-i Sınaat-ı et-Tencim, 18

F,G
fi-Teşrihi'l-Aza, 17
Gerşasbname, 10

H
Hadaikü's-Sihr, 14,15
Hal-i Müşkilat-ı Muiniyye, 17
Hikayetü'l-Aleti'l-Müsemmat, 18
Hikmetü'l-Mevt, 17
Hung but ve Surh bud, 11

İ
İlel-i Teselsül-i Mevcudat, 17
İncil, 33,355
İran Dergisi, 19
İşarat, 17

K
Kanun, 17
Kanun-i Mes'udî, 18
Karaze-i Tabiiyyat, 17
Keşfü'l-Mahcub, 18
Kitabü'l-Ebniye an-Hakayıku'l-Edviye, 10
Kitabü'l-Yeminî, 6,9
Kitabü't-Taarrüf, 18
Kur'an, 6, 16, 33, 34, 84, 101, 108, 121, 141, 151, 191, 205, 281, 301, 315, 322, 347
Künuzu'l-Muazzimin, 17

L
Lübabü'l-Elbab, 14,23
Lügat-ı Furs, 10,14

M,N
Makamat-ı Mahmudî, 16
Mecma'ü'l-Füsaha, 14
Mi'yari'l-Ukül, 17
Nurü'l-Ulüm, 19

R
Risale der Aksam-ı Nüfus, 17
Risale der Marifet-i Sümum, 17
Risale-i 'Işk, 17
Risale-i Cudiye, 17
Risale-i İksir, 17
Risale-i Mantık, 17
Risale-i Miraciye, 17
Risale-i Nabz, 17
Risale-i Nefs, 17
Risale-i Nübüvvet, 17

S,Ş
Sindebad, 71,122,191,283
Şad Behr ve Aynü'l-Hayat, 11
Şeb u Ruz, 10
Şehname, 8,10,12,13,14
Şerh-i Taarrüf, 18
Şifa, 17

T
Tafzilü'l-Etrak ala Sairi'l-Ecnad, 7
Tahdidu Nihayeti'l-Emakin, 18
Tahkikü mali'l-Hind, 7,17
Tarih-i Beyhakî, 6,9,15
Tarih-i Gerdizî, 16
Tercümanü'l-Belaga, 13,14
Tevrat, 33,355

V,Y
Vamık u Azra, 11
Yusuf ve Züleyha, 12

Z
Zafername, 17
Zend, 33,101,122,246,291,380
Zeynü'l-Ahbar, 6,9,16

ÖZET

Coşkuner, Fahrettin; Menüçihrî-yi Dâmgânî, Divanının Tahlili ve Tercümesi, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mürsel Öztürk, XIII+410s.

"Menüçihrî-yi Dâmgânî, Divanının Tahlili ve Tercümesi" başlıklı Doktora Tezi çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmında Menüçihrî'nin yaşadığı dönem olan Gazneliler devri tarihini, kültürel yapısını ve edebiyata olan etkilerini dönemin meşhur şair ve yazarlarına, kullandıkları üslup olan "Horasan Üslubu" na da kısaca değinerek ortaya koyduk.

Şairi konu edindiğimiz birinci bölümde; yaşantısı hakkında çok fazla bilgi olmayan Menüçihrî'nin, hayatı, çağdaşları, etkilendiği kişileri, eserlerini ve edebi kişiliğini anlattık. Menüçihrî, Arap şairlerinden çok fazla etkilenen ve bununla övünen bir şairdir. Bu, mazmun kelime ve konu alanında olduğu gibi şiir türü olarak da kendini gösterir. Musammat türünü Fars edebiyatında ilk ve en güzel şekilde kullanan şair Menüçihrî'dir. Onun kasideleri, methiyelerinden çok, tabiat tasvirleriyle meşhur olmuştur. Bahar, bahçe, eğlence meclisi, her tür çiçek, çeşitli kuş ve hayvan tasvirleri, şarabın oluşumu ve özelliklerini anlattığı hamriyatları memduha olan övgülerini geride bırakır.

İkinci bölümde divanın muhteva açısından tahlili yer almaktadır. Değindiği temalar, dil ve üslubu, toplum düzeni ve sosyal hayata bakışı, insan değerlendirmesi, tabiat ve eşyayı ele alış tarzı ayrıntılı bir şekilde bu beş ana başlık altında beyitler tek tek ele alınarak incelendi. Şairin mutluluk, neşe ve yaşam sevinciyle dolu divanında sadece kendisine haset eden bir şaire karşı söylediği edep sınırlarını aşmayan hakaretlerin dışında kötü, kırıcı sözlere ve karamsar tablolara rastlanmaz. Şiirlerinden, Arapça ve Farsça'sının çok iyi olduğu, müzik, astronomi, tıp, dini ve edebi ilimleri çok iyi bildiği anlaşılmaktadır.

Son bölümde ise, kaside, musammat, rubai ve dağınık şiirlerden oluşan, şairin yaşadığı döneme ve edebiyatına çeşitli açılardan ışık tutan, 2817 beyitlik divanın Türkçe tercümesi yer almaktadır.

SUMMARY

Coşkuner, Fahrettin, Manuchehri of Damghan: Analysis and Turkish Translation of His Diwan, PHD Thesis, Advisor: Prof. Dr. Mürsel Öztürk, XIII+410 p.

This thesis includes the Introduction and three chapters. The Introduction deals with the Ghaznavid period that Manuchehri lived at this time.

In Chapter I, we studied on the life and works of Manuchehri and other poets of this period. Manuchehri was a poet who was influenced from Arabic poetry and had proud on this characteristic of his poems. He was first poet who writing musammats in Persian. His qasidas to became famous with natural descriptions rather eulogy. His khamriyats that expresses gardens, flowers, birds and lots of animals and wine is more impressive than his eulogies.

In Chapter II was allocated for analysis of his Diwan viewpoint of themes. In addition in this Chapter we studied on the characteristics of the style and language of Manuchaehri's Diwan.

The last Chapter consists of Turkish translation of Diwan that includes 2817 couplets.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU